This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

B 1,086,469

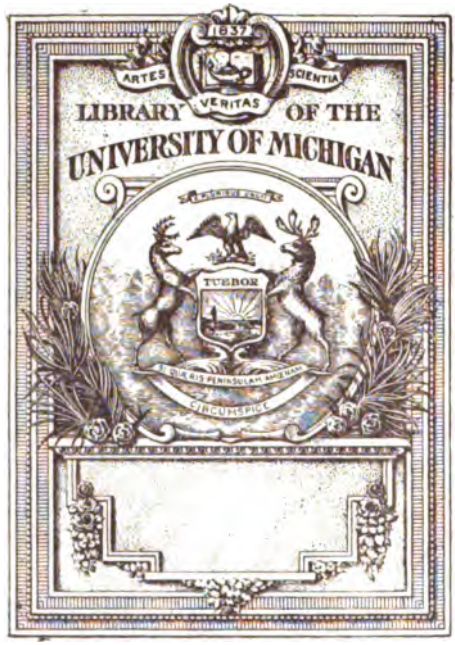
1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

DJ
3
.H67

E. in

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP

(Gevestigd te Utrecht)

DERDE SERIE

N°. 14

GEDENKSCHRIFTEN

VAN

GIJSBERT JAN VAN HARDENBROEK

DEEL I

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1901

GEDENKSCHRIFTEN

VAN

GIJSBERT JAN VAN HARDENBROEK,

HEER VAN BERGESTEIN, LOCKHORST, 'S HEERAARTSBERG,
BERGAMBACHT EN AMMERSTOL, PRESIDENT DER
UTRECHTSCHE RIDDERSCHAP, GEDEPUTEERDE
TER GENERALITEITS-VERGADERING ENZ.

(1747—1787)

UITGEGEVEN EN TOEGELICHT DOOR

DR. F. J. L. KRÄMER

DEEL I

1747—1780

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1901

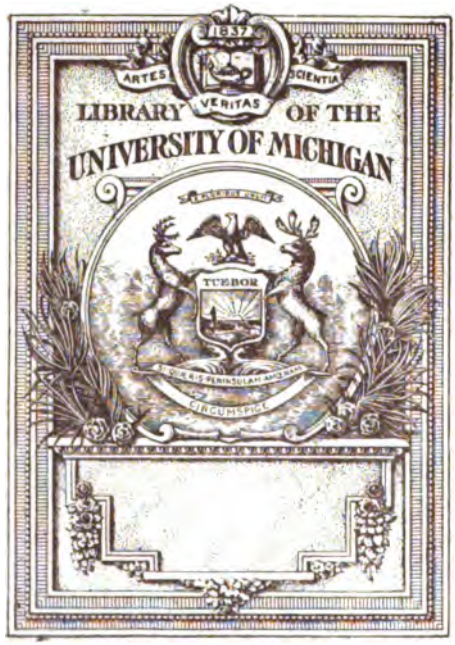
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

DJ
3
.H67

men dan nog het Nederlandsch Wondertooneel kan medetellen. Maar buiten het verhaal der krijgsgebeurtenissen vóór den vrede van Aken en de beschrijving van de bewegingen in de verschillende steden, die tot het herstel van het stadhouderschap leidden, bieden die geschriften weinig anders dan een chronologisch verslag van hetgeen zoo hier en daar voorviel, grootendeels in verband met het openbare leven van den Prins zelven. Intochten en huldebewijzen bij ontvangst in gewesten en steden, plechtigheden bij heuglijke gebeurtenissen, als b.v. den doop van den Erfprins, en dergelijke uiterlijkheden van twijfelachtig gewicht worden met groote zorg behandeld en maken een groot deel uit van den inhoud. Er is gelukkig koren onder het kaf, en met name in het Nederlandsch Wondertooneel zijn, althans voor de omwenteling van 1747, gegevens en bescheiden verzameld, die met vrucht kunnen worden gebruikt. Meer echter geeft dit werk evenmin als Van Laars levensbeschrijving.

Nog schaarscher zijn de geschriften over de jaren tusschen den dood van Willem IV en de meerderjarigheid van diens zoon in 1766, en, wat erger is, nog onbeduidender. Van der Aas Leven van Willem V is voor dien tijd genoegzaam zonder waarde, niet veel meer dan eene omslachtige lofrede op het stadhouderschap en op al wat door den Erfstadhouder of zijne moeder was gedaan. Niet beter staat het met de Vaderlandsche Geschiedenis van Martinus Stuart, die aanvangt met het sterfjaar van Willem IV. Schlözers lijvig boekdeel over den hertog van Brunswijk is zonder twijfel een goed bewerkt boek, maar het is eene apologie, een strijdschrift, uitgegeven onder den indruk van de vinnige aanvallen, waaraan Brunswijk vóór en na zijn vertrek blootstond.

Naar Bilderdijk kan men grijpen, maar zijn hartstocht en zijne partijdigheid boezemen een rechtmatig wantrouwen in. Inderdaad niemand kan, ingeval hij de geschiedenis van 1747 en het tijdvak van het erfelijke stadhouderschap wil leeren kennen, beter doen dan weder zijn beproefden Wagenaar open te slaan. De lezing van het 20e deel zijner Geschiedenis geeft de overtuiging dat 's mans betrouwbaarheid en onpartijdigheid bij de behandeling van

dezen tijd, dien hijzelf beleefd had, even groot zijn als bij die der vorige tijdperken, en wie aanleiding heeft tot verder onderzoek, vindt telkens de bewijzen van Wagenaars omzichtigheid bij den geringsten twijfel, zijn ijver in het verzamelen van authentieke bescheiden en berichten. Doch helaas, zijn werk eindigt met het jaar 1751, en door het Onmiddellijk Vervolg op zijne Vaderlandsche Geschiedenis worden wij waarlijk niet schadeloos gesteld voor het verlies van den vertrouwden en degelijken gids.

In den loop der negentiende eeuw is de Nederlandsche historiographie er niet toe gekomen de geschiedenis van het erfstadhouderschap met dezelfde zorgvuldigheid te behandelen als die van de zestiende en zeventiende eeuw.

Met den patriottentijd is het ongetwijfeld beter gesteld. De geschriften van de Van der Capellens, van Rendorp, Van Goens, den jongen Van Hogendorp e. a. zijn vrij wat meer waard dan b.v. de Memoriën van Diderik van Bleiswijk, waaraan wijlen Prof. Jorissen eene zorg besteedde, die zij tenauwernood verdienden. Ook de pamfletten en de periodieke geschriften geven een overvloedig, bijna overstelpend materiaal.

In de laatste halve eeuw is aan de geschiedenis van dien patriottentijd vrij wat gearbeid, zoo door het uitgeven van nieuwe nog ongedrukte bronnen als door het verwerken van de voorhanden stof. Vreede o. a. besteedde daaraan een groot deel zijner zeldzame werkkracht. Niet lang geleden kozen Dr Nijhoff voor zijn Hertog van Brunswijk en Dr Colenbrander in zijn Patriottentijd dit tijdvak tot onderwerp hunner studiën, daarbij gebruik makende van tot dusver onbekende staatspapieren en van de bijzondere briefwisseling van vorsten en staatslieden.

Het blijft met dat al moeilijk zich omtrent personen en zaken uit de tweede helft der achttiende eeuw voldoende zekerheid te verschaffen om daarvan eene voorstelling te geven, die op goeden grond als onpartijdig en juist kan worden beschouwd. De hartstochtelijkheid van den partijkamp, de heftigheid en de bitterheid van de strijdschriften, de vooringenomenheid van de buitenlandsche staatslieden, die ieder hunne betrekkingen aanknoopten in een anderen kring, en andersdenkenden als

„kwaadgezinden" partijdig beoordeelden en vaak slechts oppervlakkig kenden, maken het gevaarlijk eene stellige uitspraak te doen over het karakter, de denkwijze en de bedoelingen der Nederlandsche regeeringspersonen en over de eigenlijke, vaak diepliggende en verborgen beweegredenen hunner handelingen.

Welkom is den geschiedkundige ieder nieuw getuigenis van de merkwaardige gebeurtenissen dier tijden, dat afkomstig is van een dergenen, die er een werkzaam aandeel in hebben genomen, dat niet is gegeven met het doel om in dezen of genen zin invloed te oefenen op den loop van zaken, en dat zonder bijoogmerk mededeelt wat op den achtergrond van het staatstooneel voorgevallen is.

Zulk een getuigenis geven de Gedenkschriften van den Utrechtschen edelman Gijsbert Jan Van Hardenbroek.

Het Stichtsche geslacht Van Hardenbroek, een tak van dat der heeren van Wulven, zetelde van oudsher op de ridderhofstad Hardenbroek, tusschen Nederlangbroek en Werkhoven, niet ver van den Krommen Rijn, waarnaar het zijn naam bleef dragen. Een korten tijd in andere handen overgegaan, werd Hardenbroek weder door de nakomelingen zijner vroegere heeren teruggekocht en behoort hun nog heden ten dage. De Staten van het gewest hadden het goed erkend als riddermatig, en de ambachtsheeren werden veelal beschreven in de ridderschap, het tweede lid der Staten-vergadering.

Door huwelijk waren de Hardenbroeken verwant aan verschillende aanzienlijke, meest Stichtsche geslachten, en enkele dier huwelijken waren de oorzaak van belangrijke uitbreiding hunner bezittingen. Zoo huwde in 1718 Jan Louis Van Hardenbroek de dochter van Johan Adolf Van Renesse heer van Lockhorst, door welke verbintenis hij later de heerlijkheden en titels van zijn schoonvader in zijn geslacht overbracht. Sedert 1732 was hij door koop ook in het bezit gekomen van de ridderhofstad Vliet, die hij echter later weder van de hand zette. Zijne echtgenoote overleed reeds in 1723. Drie jaren daarna huwde hij ten tweeden male. Bij zijn dood in 1747 liet hij alleen uit het eerste huwelijk twee kinderen na, beiden zonen:

de oudste, Gijsbert Jan, was geboren in 1719, de jongste Johan Adolf, in 1721. Laatstgenoemde, die in 's lands dienst trad en opklom tot luitenant-generaal der infanterie en gouverneur van Bergen-op-Zoom, is de stamvader der thans nog levende leden van het geslacht Hardenbroek. Een van diens nakomelingen uit zijn huwelijk met Susanna Civile d'Aumale, de heer Gijsbert Carel Duco d'Aumale baron van Hardenbroek, is tegenwoordig eigenaar en ambachtsheer van het familie-goed, en als zoodanig ook in het bezit van de familie-papieren.

Bij deze zorgvuldig bewaarde en door de goede zorgen van den eigenaar uitmuntend geordende documenten berust ook de schriftelijke nalatenschap van den bovengenoemden ouderen broeder van den generaal: Gijsbert Jan baron van Hardenbroek, heer van Bergestein en Lockhorst, 's Heeraartsberg, Bergambacht en Ammerstol, welke heerlijkheden hem toegevallen waren uit de erfenis van zijn grootvader, den heer Van Renesse. Onder de schrifturen door hem nagelaten is het handschrift gevonden, dat thans onder den titel *Gedenkschriften* wordt uitgegeven [1]).

Gijsbert Jan Van Hardenbroek bleef zijn leven lang ongehuwd. Misschien is de reden daarvan geweest dat hij het zijn plicht rekende als oudste zoon orde te brengen in den deerlijk verwarden toestand, waarin hij de goederen en zaken zijns vaders had gevonden bij diens overlijden: zijne geschriften en zijne uitgebreide correspondentie toonen genoeg dat hij geen eenzelvig man is geweest of het gezelschap van vrouwen schuwde.

Van zijne jeugd zijn geene bijzonderheden bekend. Alleen is nog aangeteekend dat hij in 1720 en in 1727, dus in zijn tweede en in zijn negende levensjaar, als matroos werd ingeschreven op de monsterrol van het schip zijns vaders, die kapitein ter zee was in 's lands dienst. Waarschijnlijk heeft deze zijn zoontje, de eerste maal misschien met zijne vrouw, medegenomen op eene

1) In de aanteekeningen op den tekst zijn zij veelal gemakshalve aangeduid als „het Handschrift" of „het Dagboek."

zeereis, en den kleinen Gijsbert schertsenderwijze op de monsterrol doen brengen.

Reeds als jong man, in 1742, dus op den leeftijd van 23 jaren, begon hij zijne loopbaan in openbare commissiën en betrekkingen. Tevoren schijnt hij eene goede opvoeding genoten te hebben, zooals o. a. blijkt uit de vrij langdurige correspondentie, die hij in de Latijnsche taal onderhield met professor Trotz te Franeker. Het Fransch schreef hij, zooals de meesten van zijn stand, zeer gemakkelijk, schoon verre van nauwkeurig; maar in dat opzicht onderscheidde hij zich niet van zijne land- en tijdgenooten, die het Fransch zoozeer op den klank af schreven, dat somtijds de zin alleen te begrijpen is door het uitspreken, niet door het lezen der woorden. Buitendien, op later leeftijd schreef hij gaandeweg beter.

De toegang tot openbare betrekkingen was te dier tijde voor een jong edelman gemakkelijk genoeg, althans indien hij lid was van of verwant was met eene familie, die tot de regeeringskringen behoorde. Nog altijd berustte het gezag bij den magistraat en de vroedschap — hier en daar nog een paar andere collegiën — in de steden, bij de Staten in de gewesten, en bij de Staten-Generaal in het geheele gebied der Geunieerde provinciën, en nog altijd, ja meer dan ooit tevoren, waren die verschillende lichamen naijverig op hunne wettige of aangematigde rechten, in de eerste plaats op dezulke, die de begeving raakten van ambten, commissiën en geldelijke voordeelen.

Was dit overal in de Republiek het geval, nergens meer dan in het Sticht.

Tot recht verstand van den tekst der Gedenkschriften is het wenschelijk, dat de lezer zich voor oogen stelle, hoe in deze provincie de regeering vóór en na 1747 was ingericht.

Het Staten-college bestond in dat gewest — en daar alléén — uit drie leden. Het eerste lid was oorspronkelijk dat der geestelijkheid, die in de Republiek, zooals overal elders, van oudsher de eerste plaats innam. In het begin van den tachtigjarigen oorlog hield deze stand in de andere provinciën op zitting in de Staten te hebben, maar in het Sticht hadden de kanunniken der vijf ka-

pittelkerken, schoon geen geestelijken meer en evenmin katholiek, hun recht van vertegenwoordiging in het gewestelijk bestuur behouden. Volgens eene regeling van 1582, gewijzigd in 1618, werden hunne vertegenwoordigers ten getale van acht door de ridderschap en de kleine steden uit eene voordracht van de stad Utrecht gekozen, waarom zij den naam droegen van „geëligeerden". De eene helft moest tot de burgerij, de andere tot den adel behooren. In den aanvang schijnen nog enkele katholieken, leeken wel te verstaan, in dit veranderde Statenlid zitting te hebben gehad, maar alras was voor de kanunniken de hervormde godsdienst een vereischte. Ieder kon toen onder die voorwaarde de waardigheid van kanunnik verkrijgen, en daardoor de kans te eeniger tijd in het lid van de geëligeerden, het zoogenaamde „eerste lid" te worden opgenomen, indien hij zich eene prebende wist te verschaffen, d. i. een aandeel in de inkomsten van een der kapittelkerken, hetgeen door een eenvoudigen koop gewoonlijk niet moeilijk viel; natuurlijk evenwel was het getal van zulke prebenden beperkt [1]). Was men eenmaal kanunnik, dan kwam het er, om geëligeerde te worden, op aan in de vroedschap zich den steun van toongevende regeeringspersonen te verzekeren, om daardoor op de voordracht te komen, die aan de ridderschap en de kleine steden stond gedaan te worden. Ten opzichte van die voordracht was de vroedschap geheel vrij, mits zij er zich aan hield voor eene edelmansplaats edellieden, voor eene burgerplaats burgers voor te stellen. Vergeefs was dan ook in 1734 het verzet tegen de voordracht van twee gebroeders, de graven Van Rechteren uit Overijsel, die beiden in het bezit waren gekomen van een kanonikaat, omdat die, hoezeer zeker met den geest, niet met de letter der bepalingen van 1582 en 1618 in strijd was. Op die wijze konden allengs tot het eerste lid personen toegang krijgen, die oorspronkelijk vreemd waren aan het gewest, alleen door den aankoop eener prebende en

---

1) Zie over de vergeving der prebenden: Tegenw. Staat van Utrecht I, p. 179 vlgg.

CVanHardenbroek

INLEIDING.

De Nederlandsche letterkunde is, in vergelijking met de Fransche en Engelsche, arm aan gedenkschriften, dagboeken en soortgelijke „overblijfselen van geheugenis", die den geschiedschrijver in staat kunnen stellen achter de schermen te zien van het tooneel, waarop de personen, die hij in het drama der staatkundige gebeurtenissen ziet optreden, hunne rol gespeeld hebben. Voor de achttiende eeuw geldt dit nog meer dan voor de zestiende en de zeventiende. Trouwens, het tijdperk na den vrede van Utrecht is niet alleen door de tijdgenooten, maar ook door de latere geslachten met weinig zorg en weinig belangstelling behandeld. Bepaaldelijk voor het tijdvak van Prins Willem IV, de Gouvernante en de minderjarigheid van Willem V staat den geschiedvorscher weinig ten dienste. Hij is genoodzaakt zijne hoofdbronnen te zoeken in de diplomatieke bescheiden: verbalen, officieele correspondentiën, resolutiën en dergelijke. Voorzeker deze bouwstoffen zijn van groot gewicht, onmisbaar zelfs, maar zij zijn niet altijd voldoende om een bevredigend antwoord te geven op de vraag naar de grondoorzaken, de drijfveeren en de beweegredenen van de handelingen en de handelende personen, die de geschiedenis van den tijd beheerschen.

Hetgeen over de bedoelde jaren 1747 en volgende geschreven is, levert niet veel belangrijks op. Voor den tijd van Willem IV is Van Laars levensbeschrijving van dien vorst eigenlijk de eenige monographie, waarbij

367045

men dan nog het Nederlandsch Wondertooneel kan medetellen. Maar buiten het verhaal der krijgsgebeurtenissen vóór den vrede van Aken en de beschrijving van de bewegingen in de verschillende steden, die tot het herstel van het stadhouderschap leidden, bieden die geschriften weinig anders dan een chronologisch verslag van hetgeen zoo hier en daar voorviel, grootendeels in verband met het openbare leven van den Prins zelven. Intochten en huldebewijzen bij ontvangst in gewesten en steden, plechtigheden bij heuglijke gebeurtenissen, als b.v. den doop van den Erfprins, en dergelijke uiterlijkheden van twijfelachtig gewicht worden met groote zorg behandeld en maken een groot deel uit van den inhoud. Er is gelukkig koren onder het kaf, en met name in het Nederlandsch Wondertooneel zijn, althans voor de omwenteling van 1747, gegevens en bescheiden verzameld, die met vrucht kunnen worden gebruikt. Meer echter geeft dit werk evenmin als Van Laars levensbeschrijving.

Nog schaarscher zijn de geschriften over de jaren tusschen den dood van Willem IV en de meerderjarigheid van diens zoon in 1766, en, wat erger is, nog onbeduidender. Van der Aas Leven van Willem V is voor dien tijd genoegzaam zonder waarde, niet veel meer dan eene omslachtige lofrede op het stadhouderschap en op al wat door den Erfstadhouder of zijne moeder was gedaan. Niet beter staat het met de Vaderlandsche Geschiedenis van Martinus Stuart, die aanvangt met het sterfjaar van Willem IV. Schlözers lijvig boekdeel over den hertog van Brunswijk is zonder twijfel een goed bewerkt boek, maar het is eene apologie, een strijdschrift, uitgegeven onder den indruk van de vinnige aanvallen, waaraan Brunswijk vóór en na zijn vertrek blootstond.

Naar Bilderdijk kan men grijpen, maar zijn hartstocht en zijne partijdigheid boezemen een rechtmatig wantrouwen in. Inderdaad niemand kan, ingeval hij de geschiedenis van 1747 en het tijdvak van het erfelijke stadhouderschap wil leeren kennen, beter doen dan weder zijn beproefden Wagenaar open te slaan. De lezing van het 20e deel zijner Geschiedenis geeft de overtuiging dat 's mans betrouwbaarheid en onpartijdigheid bij de behandeling van

dezen tijd, dien hijzelf beleefd had, even groot zijn als bij die der vorige tijdperken, en wie aanleiding heeft tot verder onderzoek, vindt telkens de bewijzen van Wagenaars omzichtigheid bij den geringsten twijfel, zijn ijver in het verzamelen van authentieke bescheiden en berichten. Doch helaas, zijn werk eindigt met het jaar 1751, en door het Onmiddellijk Vervolg op zijne Vaderlandsche Geschiedenis worden wij waarlijk niet schadeloos gesteld voor het verlies van den vertrouwden en degelijken gids.

In den loop der negentiende eeuw is de Nederlandsche historiographie er niet toe gekomen de geschiedenis van het erfstadhouderschap met dezelfde zorgvuldigheid te behandelen als die van de zestiende en zeventiende eeuw.

Met den patriottentijd is het ongetwijfeld beter gesteld. De geschriften van de Van der Capellens, van Rendorp, Van Goens, den jongen Van Hogendorp e. a. zijn vrij wat meer waard dan b.v. de Memoriën van Diderik van Bleiswijk, waaraan wijlen Prof. Jorissen eene zorg besteedde, die zij tenauwernood verdienden. Ook de pamfletten en de periodieke geschriften geven een overvloedig, bijna overstelpend materiaal.

In de laatste halve eeuw is aan de geschiedenis van dien patriottentijd vrij wat gearbeid, zoo door het uitgeven van nieuwe nog ongedrukte bronnen als door het verwerken van de voorhanden stof. Vreede o. a. besteedde daaraan een groot deel zijner zeldzame werkkracht. Niet lang geleden kozen Dr Nijhoff voor zijn Hertog van Brunswijk en Dr Colenbrander in zijn Patriottentijd dit tijdvak tot onderwerp hunner studiën, daarbij gebruik makende van tot dusver onbekende staatspapieren en van de bijzondere briefwisseling van vorsten en staatslieden.

Het blijft met dat al moeilijk zich omtrent personen en zaken uit de tweede helft der achttiende eeuw voldoende zekerheid te verschaffen om daarvan eene voorstelling te geven, die op goeden grond als onpartijdig en juist kan worden beschouwd. De hartstochtelijkheid van den partijkamp, de heftigheid en de bitterheid van de strijdschriften, de vooringenomenheid van de buitenlandsche staatslieden, die ieder hunne betrekkingen aanknoopten in een anderen kring, en andersdenkenden als

„kwaadgezinden" partijdig beoordeelden en vaak slechts oppervlakkig kenden, maken het gevaarlijk eene stellige uitspraak te doen over het karakter, de denkwijze en de bedoelingen der Nederlandsche regeeringspersonen en over de eigenlijke, vaak diepliggende en verborgen beweegredenen hunner handelingen.

Welkom is den geschiedkundige ieder nieuw getuigenis van de merkwaardige gebeurtenissen dier tijden, dat afkomstig is van een dergenen, die er een werkzaam aandeel in hebben genomen, dat niet is gegeven met het doel om in dezen of genen zin invloed te oefenen op den loop van zaken, en dat zonder bijoogmerk mededeelt wat op den achtergrond van het staatstooneel voorgevallen is.

Zulk een getuigenis geven de Gedenkschriften van den Utrechtschen edelman Gijsbert Jan Van Hardenbroek.

Het Stichtsche geslacht Van Hardenbroek, een tak van dat der heeren van Wulven, zetelde van oudsher op de ridderhofstad Hardenbroek, tusschen Nederlangbroek en Werkhoven, niet ver van den Krommen Rijn, waarnaar het zijn naam bleef dragen. Een korten tijd in andere handen overgegaan, werd Hardenbroek weder door de nakomelingen zijner vroegere heeren teruggekocht en behoort hun nog heden ten dage. De Staten van het gewest hadden het goed erkend als riddermatig, en de ambachtsheeren werden veelal beschreven in de ridderschap, het tweede lid der Staten-vergadering.

Door huwelijk waren de Hardenbroeken verwant aan verschillende aanzienlijke, meest Stichtsche geslachten, en enkele dier huwelijken waren de oorzaak van belangrijke uitbreiding hunner bezittingen. Zoo huwde in 1718 Jan Louis Van Hardenbroek de dochter van Johan Adolf Van Renesse heer van Lockhorst, door welke verbintenis hij later de heerlijkheden en titels van zijn schoonvader in zijn geslacht overbracht. Sedert 1732 was hij door koop ook in het bezit gekomen van de ridderhofstad Vliet, die hij echter later weder van de hand zette. Zijne echtgenoote overleed reeds in 1723. Drie jaren daarna huwde hij ten tweeden male. Bij zijn dood in 1747 liet hij alleen uit het eerste huwelijk twee kinderen na, beiden zonen:

de oudste, Gijsbert Jan, was geboren in 1719, de jongste Johan Adolf, in 1721. Laatstgenoemde, die in 's lands dienst trad en opklom tot luitenant-generaal der infanterie en gouverneur van Bergen-op-Zoom, is de stamvader der thans nog levende leden van het geslacht Hardenbroek. Een van diens nakomelingen uit zijn huwelijk met Susanna Civile d'Aumale, de heer Gijsbert Carel Duco d'Aumale baron van Hardenbroek, is tegenwoordig eigenaar en ambachtsheer van het familie-goed, en als zoodanig ook in het bezit van de familie-papieren.

Bij deze zorgvuldig bewaarde en door de goede zorgen van den eigenaar uitmuntend geordende documenten berust ook de schriftelijke nalatenschap van den bovengenoemden ouderen broeder van den generaal: Gijsbert Jan baron van Hardenbroek, heer van Bergestein en Lockhorst, 's Heeraartsberg, Bergambacht en Ammerstol, welke heerlijkheden hem toegevallen waren uit de erfenis van zijn grootvader, den heer Van Renesse. Onder de schriften door hem nagelaten is het handschrift gevonden, dat thans onder den titel *Gedenkschriften* wordt uitgegeven [1]).

Gijsbert Jan Van Hardenbroek bleef zijn leven lang ongehuwd. Misschien is de reden daarvan geweest dat hij het zijn plicht rekende als oudste zoon orde te brengen in den deerlijk verwarden toestand, waarin hij de goederen en zaken zijns vaders had gevonden bij diens overlijden: zijne geschriften en zijne uitgebreide correspondentie toonen genoeg dat hij geen eenzelvig man is geweest of het gezelschap van vrouwen schuwde.

Van zijne jeugd zijn geene bijzonderheden bekend. Alleen is nog aangeteekend dat hij in 1720 en in 1727, dus in zijn tweede en in zijn negende levensjaar, als matroos werd ingeschreven op de monsterrol van het schip zijns vaders, die kapitein ter zee was in 's lands dienst. Waarschijnlijk heeft deze zijn zoontje, de eerste maal misschien met zijne vrouw, medegenomen op eene

1) In de aanteekeningen op den tekst zijn zij veelal gemakshalve aangeduid als „het Handschrift" of „het Dagboek."

zeereis, en den kleinen Gijsbert schertsenderwijze op de monsterrol doen brengen.

Reeds als jong man, in 1742, dus op den leeftijd van 23 jaren, begon hij zijne loopbaan in openbare commissiën en betrekkingen. Tevoren schijnt hij eene goede opvoeding genoten te hebben, zooals o. a. blijkt uit de vrij langdurige correspondentie, die hij in de Latijnsche taal onderhield met professor Trotz te Franeker. Het Fransch schreef hij, zooals de meesten van zijn stand, zeer gemakkelijk, schoon verre van nauwkeurig; maar in dat opzicht onderscheidde hij zich niet van zijne land- en tijdgenooten, die het Fransch zoozeer op den klank af schreven, dat somtijds de zin alleen te begrijpen is door het uitspreken, niet door het lezen der woorden. Buitendien, op later leeftijd schreef hij gaandeweg beter.

De toegang tot openbare betrekkingen was te dier tijde voor een jong edelman gemakkelijk genoeg, althans indien hij lid was van of verwant was met eene familie, die tot de regeeringskringen behoorde. Nog altijd berustte het gezag bij den magistraat en de vroedschap — hier en daar nog een paar andere collegiën — in de steden, bij de Staten in de gewesten, en bij de Staten-Generaal in het geheele gebied der Geunieerde provinciën, en nog altijd, ja meer dan ooit tevoren, waren die verschillende lichamen naijverig op hunne wettige of aangematigde rechten, in de eerste plaats op dezulke, die de begeving raakten van ambten, commissiën en geldelijke voordeelen.

Was dit overal in de Republiek het geval, nergens meer dan in het Sticht.

Tot recht verstand van den tekst der Gedenkschriften is het wenschelijk, dat de lezer zich voor oogen stelle, hoe in deze provincie de regeering vóór en na 1747 was ingericht.

Het Staten-college bestond in dat gewest — en daar alléén — uit drie leden. Het eerste lid was oorspronkelijk dat der geestelijkheid, die in de Republiek, zooals overal elders, van oudsher de eerste plaats innam. In het begin van den tachtigjarigen oorlog hield deze stand in de andere provinciën op zitting in de Staten te hebben, maar in het Sticht hadden de kanunniken der vijf ka-

pittelkerken, schoon geen geestelijken meer en evenmin katholiek, hun recht van vertegenwoordiging in het gewestelijk bestuur behouden. Volgens eene regeling van 1582, gewijzigd in 1618, werden hunne vertegenwoordigers ten getale van acht door de ridderschap en de kleine steden uit eene voordracht van de stad Utrecht gekozen, waarom zij den naam droegen van „geëligeerden". De eene helft moest tot de burgerij, de andere tot den adel behooren. In den aanvang schijnen nog enkele katholieken, leeken wel te verstaan, in dit veranderde Statenlid zitting te hebben gehad, maar alras was voor de kanunniken de hervormde godsdienst een vereischte. Ieder kon toen onder die voorwaarde de waardigheid van kanunnik verkrijgen, en daardoor de kans te eeniger tijd in het lid van de geëligeerden, het zoogenaamde „eerste lid" te worden opgenomen, indien hij zich eene prebende wist te verschaffen, d. i. een aandeel in de inkomsten van een der kapittelkerken, hetgeen door een eenvoudigen koop gewoonlijk niet moeilijk viel; natuurlijk evenwel was het getal van zulke prebenden beperkt [1]). Was men eenmaal kanunnik, dan kwam het er, om geëligeerde te worden, op aan in de vroedschap zich den steun van toongevende regeeringspersonen te verzekeren, om daardoor op de voordracht te komen, die aan de ridderschap en de kleine steden stond gedaan te worden. Ten opzichte van die voordracht was de vroedschap geheel vrij, mits zij er zich aan hield voor eene edelmansplaats edellieden, voor eene burgerplaats burgers voor te stellen. Vergeefs was dan ook in 1734 het verzet tegen de voordracht van twee gebroeders, de graven Van Rechteren uit Overijsel, die beiden in het bezit waren gekomen van een kanonikaat, omdat die, hoezeer zeker met den geest, niet met de letter der bepalingen van 1582 en 1618 in strijd was. Op die wijze konden allengs tot het eerste lid personen toegang krijgen, die oorspronkelijk vreemd waren aan het gewest, alleen door den aankoop eener prebende en

1) Zie over de vergeving der prebenden: Tegenw. Staat van Utrecht I, p. 179 vlgg.

de voorspraak van machtige vroedschapsleden, en daarna van leden der ridderschap.

Deze, kortweg het tweede lid genoemd, was samengesteld uit een beperkt aantal edelen, meestal niet grooter dan zes of acht, somtijds ook wat grooter. Allen, die in dit college beschreven werden, beleden den hervormden godsdienst, bezaten eene als riddermatig erkende heerlijkheid in het gewest, maar ook hier kon het voorkomen dat een edelman candidaat voor de ridderschap gesteld werd, die geenerlei betrekking op de provincie had tot op het oogenblik dat hij door aankoop of erfenis in het bezit eener heerlijkheid kwam, zooals in 1753 baron Van Hammerstein, die door zijn huwelijk heer van Doorn geworden was. Eenige reglementaire bepalingen schreven nochtans voor dat in zulke gevallen de toegang tot het college eerst na een zekeren tijd mogelijk was.

Het college vulde zichzelf aan; van tijd tot tijd werd uit eenige „gequalificeerde" edelen eene nominatie gemaakt, die den naam van „haring" droeg; de qualificatie behoorde te worden onderworpen aan de goedkeuring der beide andere Staten-leden. Eenmaal opgemaakt, werd zulk eene haring tot nader orde gesloten verklaard, zoodat er dan in de eerste jaren aan geene beschrijving in de ridderschap te denken viel. Immers, de leden der ridderschap werden beschreven voor het leven, en wie niet tot de gehaarde heeren behoorde had dus weinig of geen kans op een ridderschapszetel. Niet zelden kwam het voor dat edellieden meer dan veertig, ja zelfs meer dan vijftig jaren in de ridderschap zaten, zooals o. a. de heeren Van Tuyll van Zuylen en Van Renesse. Deze inrichting van het ridderschapscollege in Utrecht verschilde trouwens in den grond niet van die in de andere gewesten, b.v. Holland, en ook daar vond men voorbeelden dat edellieden buitengewoon lang hun zetel behielden, zooals de heer van Rhoon, die van 1727 tot zijn dood in 1773 zitting had, en anderen.

Het derde lid der Staten werd gevormd door de stad Utrecht en de kleinere steden Amersfoort, Rhenen, Montfoort en Wijk bij Duurstede, gewoonlijk Stad en steden geheeten, ofschoon Utrecht altijd bleef beweren dat de

kleine steden geen recht hadden op een aandeel in de gewestelijke regeering. Zoowel zij als Utrecht zonden dus hunne gecommitteerden ter Staten-vergadering, maar gewoonlijk slechts ten getale van twee of drie, terwijl de stad Utrecht vijf of zes ordinaris-gecommitteerden, en daarenboven nog vier andere afvaardigde; het geheele getal was meestal nog grooter. De invloed van deze stad was dan ook in het Staten-college overwegend, en in alle zaken liet zij zich meer gelden dan de andere steden.

Zoo was het ook met de begeving van commissiën en ambten. Alleen aan den invloed van prins Maurits hadden de kleinere Stichtsche steden het te danken, dat zij in 1623 althans het recht kregen voor een paar der gewestelijke commissiën, zooals die in de admiraliteitscolleges, een persoon aan te wijzen, maar alleen in geval er twee tegelijk ter beschikking van het derde Staten-lid kwamen te staan, en dan nog eerst nadat de stad Utrecht daarvan de keuze had gehad.

De vergeving van ambten en commissiën stond dus aan de geëligeerden, de ridderschap en de stad. Voorzoover nu het de colleges van bestuur betrof, was het gemakkelijk genoeg eene regeling te treffen, die de belangen van deze drie partijen gelijkelijk behartigde. Zoo was o. a. in 1618 besloten naar de vergadering der Staten-generaal drie afgevaardigden te zenden: uit elk lid één. Voor andere commissien had men als stelsel aangenomen dat de benoeming, na afloop van den gestelden tijd van drie of zes jaren, bij de drie leden zou rondgaan, dat dus elk hunner om beurten een persoon daartoe zou aanwijzen. De aanstelling volgde dan van wege de Staten.

Moeilijker was het eene schikking te treffen aangaande de ambten, waartoe uit den aard der zaak één persoon benoemd moest worden. Om de telkenmale te dier zake rijzende oneenigheden te doen eindigen voerde men daaromtrent eene andere regeling in. In 1633 reeds besloten de drie leden de beneficien uit vroegere kerkelijke goederen ter beschikking van de Staten staande onderling te verdeelen, zoodat ieder lid de begeving zou hebben van bepaalde, met name genoemde posten, b.v. van de commandeurs der orde van St. Jan. Dit beginsel werd

nu later, o.a. in 1659, toegepast op alle nog niet verdeelde ambten, zoo militaire als politieke, en deze werden te dien einde in twee klassen gesplitst: de groote, waaronder b. v. het ambt van secretaris der Staten, en de kleine, waartoe b. v. dat van procureur-generaal van het hof behoorde. Alle werden voortaan bij toerbeurt vergeven, of door verdeeling bij overeenkomst.

De kleine posten, die niet in de klasselijst genoemd waren, zouden vergeven worden door de Gedeputeerde Staten, waarin weder de geëligeerden, de ridderschap, de stad Utrecht en ook de kleine steden vertegenwoordigd waren, de laatste echter met dien verstande dat Wijk bij Duurstede, Rhenen en Montfoort om beurten een gedeputeerde zonden.

In den boezem der beide eerste Staten-leden elk afzonderlijk werden de ter vergeving staande plaatsen door middel van loting verdeeld, zoodat ieder op zijn beurt een persoon kon voordragen voor een bepaalden post. Op die wijze meende men het billijkst te handelen en tevens te voorkomen dat enkele heeren altijd de andere overstemden. Natuurlijk moest de voorgedragene aan de vereischten voldoen van adeldom, ouderdom, burgerschap of wat verder tot de „qualificatie" gevorderd werd. Was dit het geval, dan werd hij „aangenaam" verklaard en aan de Staten voorgedragen, die dan de benoeming deden en de commissie gaven. Inderdaad was door deze regeling de kans op onderlingen twist zoo klein mogelijk gemaakt.

In de Vroedschap gold wel hetzelfde stelsel in beginsel, maar de toepassing was anders. Daar was sinds 1713 weder eene correspondentie opgericht, welker leden zich verbonden hadden de ambten en commissiën, ter dispositie van de vroedschap komende, te vergeven volgens een vastgesteld reglement, dat, althans voor de eene der beide klassen, waarin de vroedschapsleden zich als gewoonlijk verdeeld hadden, in 1742 nog aangevuld was door een nieuw reglement, onderteekend door twaalf leden, drie vijfden dus van de klasse, want de geheele vroedschap bestond uit 40 leden, elke klasse dus uit 20. Volgens dit klasse-reglement zouden de twaalf gesplitst zijn in drie divisiën van 4, en elk dezer divisiën zou een

aantal met name genoemde ambten en commissiën ter vergeving hebben, die hetzij als stadsambten regelmatig, of als Staten-ambten bij toerbeurt ter beschikking kwamen; natuurlijk werd hierbij het gewicht der ambten en commissiën en de ancienneteit in het oog gehouden, zoodat de eerste divisie in deze den voorrang had, de derde alleen over de posten beschikte die nog overschoten. In elke divisie werd om de posten geloot of wel zij werden naar ouderdom van zitting ter beschikking gesteld.

Het natuurlijk gevolg was dat een aantal der jongere vroedschapsleden niets kreeg, zoolang zij althans door den dood van de oudere leden der divisiën niet opgeklommen en daarin opgenomen waren. Dat er dus niet alleen onder de familiën, die buiten de vroedschap stonden, maar ook in deze zelve, onder diegenen die buiten de nieuwe correspondentie gehouden werden, ontevredenheid heerschte, kan geen verwondering baren. Indien, gelijk wel te veronderstellen is, ook de andere klasse zulk een contract gesloten had, dan waren 16 van de 40 vroedschapsleden geheel en al uitgesloten van alles wat eene vroedschapsplaats begeerlijk maakte, zij waren figuranten in het college.

Het was dus door deze inrichting van het stedelijk en gewestelijk bestuur voor een jong man, die verwant was aan een der regenten-familiën, niet moeilijk, zoo hij het begeerde, toegang te verkrijgen tot commissiën of regeeringsposten, en zoo hij er eens in geslaagd was den voet in den stijgbeugel te zetten, dan was hij vrij zeker dat hij zonder veel beletselen zijne regenten-baan zou kunnen vervolgen. De burger kon door de vroedschap, de jonker door de ridderschap of de geëligeerden, mits hij tot een zekeren kring behoorde, lichtelijk tot meer of min hooge en niet zelden ook voordeelige betrekkingen geraken.

Zoo vindt men dan ook den schrijver der Gedenkschriften reeds op 23jarigen leeftijd voorzien van eene commissie in de Generaliteits-rekenkamer, hem gegeven door de ridderschap van Utrecht. Hij nam die commissie over van zijn vader, die er zich misschien wel opzettelijk te zijnen behoeve van heeft doen ontslaan, en behield ze tot het einde der loopende zes jaren, tot 1746. Nog vóór

afloop van dit tijdsbestek was hem het rentmeesterschap-generaal der domeinen gegeven, mede door de ridderschap, ter wier collatie deze post stond. Het was eene betrekking van vrij veel gewicht, omdat de geldelijke administratie, zoowel voor ontvangst als uitbetaling, van aanmerkelijken omvang was. Deze betrekking bleef hij zijn geheele leven bekleeden.

Van 1746 tot 1749 schijnt Hardenbroek buiten commissie gebleven te zijn; wellicht verlangde hij die in dien tijd zelf niet, omdat de ziekte en de dood van zijn vader en de bezwaren, die de regeling van diens nalatenschap met zich bracht, hem aan Utrecht bonden. In 1749 werd hij weder met eene commissie belast, en wel in de admiraliteit van Noord-Holland, die hij gedurende drie jaren waarnam.

Gedurende die jaren, waarin hij als raad en rentmeester der domeinen te Utrecht vertoefde, beleefde hij de merkwaardige omwenteling, waardoor het stadhouderschap, dat bijna een halve eeuw lang in de meeste provinciën was afgeschaft gebleven, eensklaps in het geheele gebied der Geünieerde provinciën werd hersteld en tot eene ongekende hoogte werd verheven. Het schijnt dat die gebeurtenis en de omstandigheden waaronder zij te Utrecht plaats greep een diepen indruk op den jongen man gemaakt hebben. Van dat oogenblik af toch voelde hij zich gedrongen de voornaamste zaken die hij beleefde, zag en hoorde op te teekenen.

Moeilijk is het, ook bij het aandachtig doorlezen en overwegen van het geschrevene, volkomen zekerheid te verkrijgen omtrent de samenstelling van de lijvige bundels zooals zij nu nog bewaard zijn. Op dezelfde papiersoort van hetzelfde formaat geschreven, met dezelfde hand, die nu eens wat grooter, dan eens wat kleiner letters gebruikt — somtijds, vooral in de kantteekeningen, buitengemeen klein — maken de gedenkschriften den indruk, dat zij eerst later, wellicht veel later, zijn samengesteld uit losse aanteekeningen, telkens terstond na eenig voorval, eenig gesprek of wat maar merkwaardig genoeg scheen, op papier gebracht. Zoo toch laat het zich verklaren dat b. v. in 1747 en 1748 geene datums voorkomen, ook bij

gewichtige zaken, maar deze door puntjes zijn vervangen: bij het nederschrijven was de bijvoeging dier data nog onnoodig, bij de omwerking in later jaren was zij niet meer mogelijk, tenzij door opzettelijk nazoeken. Zoo ook verklaart zich het herhalen van een bericht: de schrijver kan zijne aanteekening tweemalen in handen hebben gekregen, maar zich niet meer herinnerd of hij ze in zijne gedenkschriften reeds had ingelascht. Vooral echter pleit voor de meening, dat losse aanteekeningen zijn samengebracht, het gemis van eene vaste chronologische volgorde in de berichten, alsook de bijvoeging op den kant of tusschen de regels van opmerkingen, die eerst later kunnen zijn gemaakt. Evenwel, dergelijke bijvoegingen heeft de schrijver ook bij het herlezen van zijn handschrift kunnen aanbrengen.

Hoe dit zij, van het voorjaar 1747 af schreef Hardenbroek op wat hem gewichtig voorkwam, en gedurende 40 jaren heeft hij dit volgehouden, met enkele korte tusschenpoozen, waarin wellicht ziekte of tijdgebrek hem hebben verhinderd: aan het wegraken van een deel der papieren valt niet te denken. Zijne aanteekeningen zijn in de eerste jaren kort van stijl en sober van inhoud, zoo zelfs dat het nu en dan eenige moeite kost de strekking van het gezegde met zekerheid vast te stellen. Ook is het er verre van af dat zij zoo geregeld zijn bijgehouden als in de Engelsche of Fransche gedenkschriften, zooals die van Pepys of Dangeau, die in den strikten zin van het woord dagboeken zijn. Maar allengs worden de aanteekeningen menigvuldiger, de inhoud wordt belangrijker en de wijze van mededeeling veel uitvoeriger.

Dit hangt ongetwijfeld samen met de loopbaan van den schrijver. In den aanvang van zijne gedenkschriften spreekt hij nog niet als lid van de hooge regeerings-colleges in het gewest, laat staan in de Unie; hij bekleedde toen nog slechts den genoemden post van rentmeester der domeinen, die hem met velen in aanraking bracht en veel deed vernemen wat voor het groote publiek verborgen bleef, maar hem toch nog niet tot een eigenlijk regeeringspersoon maakte. De commissie in de admiraliteit bracht hem reeds nader tot de regeeringskringen, maar toen de

eerste drie jaren daarvan ten einde spoedden trad voor hem een tijdperk in, gedurende hetwelk hij buiten de zaken van het landsbestuur werd gehouden.

Met 1747 was, zooals welbekend is, een einde gekomen aan de almacht der regenten-familiën: het stadhouderschap van Willem IV trad in vele opzichten in de plaats van de plaatselijke of gewestelijke bestuurscolleges. Bepaaldelijk in zake de magistraatsbestelling gaf van dat jaar af de stadhouder direkt of indirekt de beslissing, en daardoor hing metterdaad alles van hem af, omdat door de bezetting der posten en de samenstelling der regeeringslichamen natuurlijk de houding bepaald werd, die deze aannamen tegen het centraal gezag in 's Gravenhage, en elke oppositie gemakkelijk te onderdrukken was door verandering van regeeringspersonen bij de periodieke wisseling.

Nergens was dit lichter mogelijk dan in die gewesten, waar weder de regeeringsreglementen van 1674 waren ingevoerd, die de stadhouderlijke macht ten deze zoo goed als onbeperkt maakten, zooals o. a. het geval was in Utrecht.

Daar, in het geheele Sticht, maar vooral in „de Stad", zooals Utrecht zich als van ouds bleef noemen, was de verheffing van den stadhouder doorgedreven door de kleine burgerij, die zich van de verandering gouden bergen beloofde, zooals gemeenlijk de groote menigte van verandering in den bestuursvorm herstel verwacht van gegronde of vermeende grieven. Maar in haar streven vond zij steun bij de leden van verscheiden aanzienlijke familiën, die buiten de regeering bleven, en bij die regenten, welke stelselmatig buiten de bovengenoemde correspondentie werden gehouden. Van hetgeen dientengevolge in Utrecht voorviel geven de Hardenbroek-gedenkschriften, ondanks de beknoptheid der berichten, een levendig en zeer leerzaam beeld. Men gevoelt hoe den meesten der regenten de schrik om het hart sloeg en begrijpt waarom de vroedschap, na vrijwat oneenigheid, zoo overhaast besloot tot toegeven aan den dubbelen drang.

De slimsten onder de heeren verzetten toen ras den windhaan hunner staatkundige richting, en meer dan een speelde eerlang een hoofdrol als Oranje-man, dien de

oudere tijdgenooten een werkzaam aandeel hadden zien nemen in de stelselmatige bestrijding van de pogingen tot herstel der stadhouderlijke waardigheid.

Het duurde niet lang of de Utrechtsche vroedschap was een volgzaam lichaam geworden. Vleierij van den stadhouder en vooral van diegenen, die zijn vertrouwen wisten te winnen of op goeden voet wisten te komen met de weinigen, die in de onmiddellijke omgeving van den prins leefden en hem tot raadgevers strekten in alle zaken, waarin zijn uitgestrekt gezag zich moest of kon doen gelden, werd allengs het gewone en werkzame middel om op den maatschappelijken ladder te stijgen.

De secretaris van Z. H. was veelal, voorzoover men kan nagaan, de tusschenpersoon, wiens gunst men zocht te winnen. In de stad Utrecht was de schout of hoofdofficier de man van den meesten invloed, zooals de gedeputeerde ter generaliteits-vergadering, de heer D'Ablaing van Giessenburg, dien bezat in zaken het gewest betreffende. Naast hen kwamen allengs anderen op den voorgrond: de gedenkschriften voeren deze lieden gaandeweg ten tooneele, zoodat men hen als het ware stap voor stap kan volgen op den weg van macht en intrigue.

In de vroedschap was welhaast alles in handen van een klein aantal personen, die door het meerendeel hunner medeleden volgzaam werden gesteund. Vooral sedert dezen hadden doorgedreven dat ook bij nominatiën voor regeeringsposten vooraf de wil van den stadhouder zou worden gevraagd — het zoogenaamde communicatief gaan — hadden zij metterdaad het heft in handen. Er waren er die beproefden zich tegen deze centralisatie te verzetten, maar zij werkten daardoor alleen aan hun eigen ondergang; vroeger of later werden zij, zooals o. a. de burgemeester Wttewaall van Stoetwegen, van hunne posten ontzet. Elke twaalfde October, de dag van de jaarlijksche magistraatsbestelling, kon hen ten val brengen.

Niet veel anders was het gesteld in het college der geëligeerden. Ook hier had de stadhouder het recht van benoeming verkregen, en het verzet, zoo dit mocht rijzen, was op den duur gemakkelijk te beteugelen door vervanging van de leden. Bovendien kon de benoeming van

een supernumerair lid, waarvan een antecedent was in den tijd van Willem III, de leiding in handen brengen van een vertrouwd persoon, die allicht onder zijne medeleden eene meerderheid kon vinden, welke hem uit vrees of eigenbelang volgde.

Minder gemakkelijk was het de ridderschap te beheerschen. Deze immers bestond uit leden, die voor het leven zitting hadden, en dus niet beducht behoefden te zijn voor het verlies van hunne plaatsen. Maar die heeren konden op andere wijze getroffen worden: hunne commissiën en hunne posten buiten het college stonden bij verzet op het spel, en daarenboven sneden zij er hunnen kinderen of verwanten den weg mede af tot de zoo begeerde ambten of brachten hen, zoo zij reeds in de regeeringskringen waren opgenomen, in gevaar.

Diegenen in de beide colleges, die deze kansen wilden ontgaan, zochten de gunst van het hof in Den Haag, en slaagden er in mannen van gewicht te worden, zooals de heeren Van Zuylen en Bottestein, al konden zij dan ook niet bogen op een invloed zoo groot als die van den heer van Giessenburg of van den hoofdofficier, den heer van Termeer.

De stadhouder had getracht de misbruiken, uit de correspondentiën, de loting en de toerbeurten voortspruitende, uit te roeien, door deze op besliste wijze te verbieden. Hij schreef dit in onomwonden termen aan de vroedschap en kort vóór zijn dood aan de ridderschap, die hem niet alleen door de aanbieding van het voorzitterschap, maar ook door die van de eerste toerbeurt had pogen te winnen voor hare belangen en usantiën. Maar wat er voor in de plaats kwam was niet anders dan het persoonlijk gunstbetoon van enkele personen, aan wier onpartijdigheid en onbaatzuchtigheid niet zonder reden werd getwijfeld. De stadhouders Willem IV en Willem V hebben in de keuze hunner vertrouwelingen weinig menschenkennis getoond, en evenmin deed dit de Gouvernante. Daarbij namen de prinsen beiden de zaken veelal zeer luchtig op, en gaven aan hunne natuurlijke neiging tot scherts dikwijls toe bij zaken, waar scherts allerminst gepast was; in den tijd der Gouvernante waren de lichtge-

raaktheid en onverzettelijkheid van prinses Anna de oorzaak dat de beslissing in gewichtige zaken vaak afhing van overwegingen daarbuiten. De zwakke zijde van het stadhouderschap ligt niet in den meerderen of minderen omvang van de daaraan verbonden macht en bevoegdheid, maar in het gemis aan raadslieden, die door eene vaste positie onafhankelijk waren van invloeden, waardoor aan het persoonlijk belang dat van den staat werd opgeofferd.

Nog bij het leven van Willem IV was het voor den opmerkzamen waarnemer duidelijk, dat de verandering van 1747 weinig anders dan teleurstelling gebaard had. De druk der zware lasten, een gevolg van den oorlog en van de plotselinge verandering in het belastingstelsel door de afschaffing der pachterijen, de ongelijke rechtspraak, de naijver en verdeeldheid onder de regenten, dit alles en zooveel meer nog vestigde de overtuiging, in het Sticht althans, dat de nieuwe regeering wel andere personen op het kussen had gebracht, maar geen verbetering in den toestand of opheffing van grieven.

Toen Willem IV overleed, was de stemming in den lande zoo koel mogelijk.

Toch, in den tijd der Gouvernante nam de ontevredenheid in veel sterker mate toe dan in dien van haar overleden gemaal. De vroegere vertrouwelingen maakten thans plaats voor anderen, en in het geheele land, nu hier dan daar, rees de ijverzucht en daardoor de tweedracht tusschen de teruggezette regenten en de nieuwe mannen, die aan het roer kwamen. Ook in Utrecht steeg de tweespalt tot eene bedenkelijke hoogte.

Daar was het de tijd geworden voor de gebroeders Pesters, eerst voor den oudsten, gedeputeerde in den raad van state en supernumerair-geëligeerde, daarna ook voor den jongsten, toen nog overste bij de garde in Den Haag, later ambteloos burger, maar des ondanks de tusschenpersoon, door wien alle Stichtsche zaken van Den Haag uit werden bestierd. Het is wel bekend hoe tegen deze beide heeren, vooral den laatsten, de wrevel is aangegroeid tot een diepen haat, alleen ontveinsd door diegenen, die zich door zijne gunst poogden omhoog te werken. Die haat werd later overgedragen op zijn neef.

Voor alles wat in die jaren voorviel had Hardenbroek een open oog, en zijne aanteekeningen bewijzen hoe goed hij op de hoogte was van hetgeen er omging. Zelf was hij toen ter tijd niet in officieele betrekking. Wel was hem in 1752 de post van ontvanger van de bisdomstienden opgedragen — een der ontvangersplaatsen, waarover het Staten-college de beschikking had gehouden — maar een eigenlijke regeeringspost was dit niet. Het mocht hem ook niet gelukken voorshands dergelijke posten te verkrijgen. In het college der geëligeerden was namelijk reeds kort na den dood van den stadhouder oneenigheid gerezen, omdat enkele leden niet gedwee en volgzaam in alles wilden toestemmen wat hun door de toongevende heeren werd voorgelegd, nadat dezen het vooraf in Den Haag hadden besproken. Onder die leden, drie in getal, behoorde ook de heer W. J. Van Renesse, de oom van Hardenbroek. Tegen dezen en zijne twee medestanders werd daarom tot een krasse maatregel besloten: in 1753, toen de gewone driejaarlijksche tijd der continuatie gekomen was, verloren de drie heeren hun zetel.

Deze stap van de prinses-gouvernante veroorzaakte eene algemeene ontsteltenis, en zoowel in het lid der geëligeerden als in dat der ridderschap ontbrak het niet aan protesten, zij het dan ook niet alle even bout en krachtig. Vooral over het ontslag van den heer Van Renesse, die twee en twintig jaren in het college zitting had gehad, was men zeer ontstemd.

Maar de hooge regeering en degenen, die tot het besluit hadden aangespoord, bekommerden zich daar weinig om. De oppositie van den stoutmoedigen geëligeerde werd niet alleen gestraft in zijn persoon, ook zijne verwanten moesten het ontgelden. Zijn vader kon men niet treffen, omdat hij als lid der ridderschap onafzetbaar was. Doch zijn neef zou moeten gevoelen wat de oom had misdreven. Achtereenvolgens werd hij in de jaren 1753 tot 1755 voorgedragen voor de admiraliteit van Zeeland, de generaliteits-rekenkamer, de O. I. Compagnie, de admiraliteit van Friesland, de admiraliteit van Amsterdam, maar voor al deze commissiën werd hij „niet aangenaam" verklaard. Het was na de vijfde weigering dat de oude heer Jan

Adolf Van Renesse, Hardenbroeks grootvader, een bijna negentig-jarig grijsaard, zich tot de prinses-gouvernante wendde met een zeer waardig gestelden brief, om zich te beklagen over zoovele en zoo sterke bewijzen van ongenade aan zijn geslacht, zich er op beroepende dat hij zich in zijn lang leven steeds een trouw vriend had betoond van het huis van Oranje.

Met het jaar 1758 begon voor Hardenbroek de eigenlijke staatkundige loopbaan. In Januari van dat jaar werd hij met nog anderen opgenomen in de ridderschap van Utrecht, kort daarop werd hij als extra-ordinaris-raad in het hof gedeputeerd. In hetzelfde jaar verstreek de zesjarige tijd van zijn ambt van ontvanger der bisdomstienden; dat van rentmeester der domeinen kon hij blijven waarnemen en behield hij ook tot zijn dood. In 1759, niet lang na den dood der gouvernante, volgde eene commissie in de O. I. C. te Amsterdam.

Van nu af aan werden zijne relatiën hoe langer hoe uitgebreider en zijne kennis van de landszaken veelzijdiger. Door zijne comptabele betrekkingen van nabij bekend met de financieele administratie, door zijn heemraadschap van den Lekdijk-Bovendams en dat van Eemland ook met waterschapszaken vertrouwd, werd hij als ridderschapslid in kennis gesteld van alle andere zaken, die in het Staten-college ter sprake kwamen. Bovendien gaf zijne commissie in de admiraliteit van Noord-Holland in 1749 en in die van Amsterdam in 1764 hem ook ervaring in de zaken van het zeewezen.

Langzamerhand begint dan ook het karakter, de inhoud van de gedenkschriften te veranderen. In de eerste jaren van zijn staatsmansleven bepaalde hij zich voornamelijk tot hetgeen hij waarnam en hoorde aangaande de zaken van zijn gewest en zijne stad, en deze blijven ook later eene voorname plaats bekleeden, maar daarnaast komen meer en meer ook de toestanden in andere gewesten ter sprake en wordt ook hetgeen op de algemeene regeering betrekking heeft op schrift gesteld. De hoofdpersonen op het staatkundig tooneel te 's Gravenhage komen meer op den voorgrond dan de Utrechtsche regenten, en het

is in de aanteekeningen duidelijk te zien dat des schrijvers commissiën in de colleges te Amsterdam hem met een aantal personen in aanraking brachten, die voortaan zijne zegslieden worden. Om één vóorbeeld te noemen, van 1764 af komt de fiskaal der Amsterdamsche admiraliteit zeer dikwijls voor onder diegenen, die mededeelingen van gewicht verschaffen.

Het wekt bij den aandachtigen lezer eenige verwondering, dat over de jaren 1767 en 1768 de aanteekeningen zoo schaarsch zijn, of zelfs geheel ontbreken. Immers, deze tijd was gedenkwaardig genoeg: de meerderjarigheid van den prins van Oranje was eene zaak van beteekenis, die niet nalaten kon invloed op de zaken te oefenen.

Waarschijnlijk is de verklaring te zoeken in Hardenbroeks benoeming tot gedeputeerde ter generaliteits-vergadering, die juist in 1767 viel, en aanvankelijk hem misschien geen vrijen tijd genoeg liet om zich rustig neder te zetten tot het overdenken en nederschrijven van zijne dagelijksche ervaringen. Ook later zijn er tijdperken, waarover de aanteekeningen gering in aantal zijn, zooals het jaar 1773, zonder dat daarvoor bijzondere redenen zijn aan te wijzen.

Het ligt in den aard der zaak dat de nieuwe verandering in de positie van den schrijver weder te bespeuren is in hetgeen hij opteekent. Zijne werkzaamheid in de vergadering der Staten-generaal toch bracht hem op de hoogte van de gewichtigste staatszaken en tevens van de verhouding tusschen de regeeringspersonen, die hij dagelijks ontmoette. Reeds in 1768 kreeg hij zitting in het geheim besogne voor de buitenlandsche aangelegenheden en leerde daardoor de zaken en personen nog meer van nabij kennen.

Daardoor en door het week-praesidium van de generaliteits-vergadering, dat hij natuurlijk op zijne beurt van tijd tot tijd had waar te nemen, kwam hij in voortdurende aanraking met den stadhouder, met den hertog van Brunswijk, den griffier Fagel, den secretaris Larrey, den raadpensionaris, de gezanten in en uit het buitenland en wie verder aan de leiding der hooge politiek deelnamen, terwijl hij door zijne medegedeputeerden ook van nabij bekend werd met hetgeen in de gewesten voorviel.

Hoe langer hoe uitvoeriger worden dan ook de aanteekeningen, en naar mate de benarde tijd nadert van den oorlog met Engeland worden zij rijker aan inhoud. In het algemeen winnen de gedenkschriften van veelzijdigheid van het oogenblik af, waarop Hardenbroek zijne gewestelijke positie voor die van generaliteits-gedeputeerde heeft verwisseld. Hij bekleedde deze laatste 18 jaren lang: eerst een paar jaren vóór zijn dood, in 1785 namelijk, trok hij zich uit het staatsmansleven terug. Natuurlijk werd in dien tijd zijn invloed allengs grooter, maar van den aanvang af blijkt hij met de voornaamste staatslieden en ook met den intiemen kring van den stadhouder van nabij bekend te zijn geweest. Duidelijk bespeurt men ook dat hij hoe langer hoe meer het vertrouwen van den stadhouder zelf genoot, niettegenstaande hij zeker niet behoorde tot 's prinsen vleiers.

Voor het twintigtal jaren vóór den Engelschen oorlog geven dan ook de gedenkschriften merkwaardige mededeelingen.

De ijverzucht tusschen de leden der hooge regeering, den hertog van Brunswijk, den griffier van H. H. M., den raadpensionaris, den thesaurier-generaal, den secretaris van den raad van state, den secretaris van Z. H. en anderen, de kuiperijen van die heeren tegen elkander, de intrigues van particuliere raadslieden des stadhouders en hun verborgen invloed op den gang van zaken, worden door de aanteekeningen om zoo te zeggen dramatisch den lezer voor oogen gesteld.

Nergens misschien zal men het karakter en de handelingen van de hoofdpersonen, zooals van den stadhouder en den hertog van Brunswijk, duidelijker geteekend vinden dan in deze gedenkschriften. Vooral de laatste komt in een helder licht, en daardoor ook zijn heillooze invloed op het karakter van den prins, wiens zelfstandigheid, van nature toch al niet groot, geheel werd gedood door de heerschzucht van zijn leidsman. De onweerstaanbare behoefte alles alleen en alles zelf te beslissen en te regelen, maar altijd zonder de verantwoording te dragen, is de betreurenswaardige karaktertrek, die uit alles spreekt wat van den „dikken heer" wordt medegedeeld: het is op-

merkelijk dat in dit opzicht het oordeel van al de zegslieden in de gedenkschriften eensluidend is. Van die neiging is de hertog zelf, is ook prins Willem V het slachtoffer geworden, en voor het land is zij verderfelijk geweest.

Wat den prins betreft, hij komt in de gedenkschriften voor als een goedhartig, braaf man, zonder ernstige karakterfouten, maar ook zonder vastheid van oordeel en wil. Merkwaardig zijn te dezen opzichte de gedenkschriften, omdat zij, aan den eenen kant al de zwakheden van den stadhouder openbarende, aan de andere zijde een krachtig getuigenis zijn tegen de lasteringen, die omtrent den prins en zijne levenswijze zijn verspreid. In het eerste gedeelte komt dit nog niet aan het licht, in de volgende, die de jaren 1780—1787 omvatten, zooveel te meer.

Hetzelfde kan gezegd worden van prinses Wilhelmina.

In eene inleiding is het de plaats niet te beproeven de rijke stof te verwerken, die de gedenkschriften leveren voor de kennis van den tijd; bovendien zou dit eerst mogelijk zijn na de uitgave van den geheele bundel. Den lezer zij daarom overgelaten zelf te oordeelen over het gewicht van den inhoud voor de prosopographie: die inhoud spreekt in dat opzicht voor zichzelf. Hij doet dit ook ten opzichte van de staatkunde, de buitenlandsche en de binnenlandsche beide, en daarnevens geeft hij bouwstoffen te over voor de kennis van de zeden, de „onzeden" zou men moeten zeggen, ware het geen germanisme, van den Patriottentijd.

De Hardenbroek-gedenkschriften zijn voor dat alles dáárom zoo belangrijk, dat de schrijver bij alles wat hij mededeelt den zegsman noemt, wiens mededeelingen dikwijls woordelijk worden weêrgegeven. Onpartijdig deelt hij de meest verschillende, vaak tegenstrijdige getuigenissen en oordeelvellingen mede, zelf zich onthoudende van bevestiging of ontkenning der aangeteekende opmerkingen.

Daarbij komt dat hij nooit of althans hoogstzelden over nietigheden schrijft: alles wat hij der moeite waard acht aan te teekenen, raakt het belang van stad, gewest of land.

Ook is hij nooit plat. De chronique scandaleuse is niet zijn geliefd thema. Hij verhaalt nu en dan van bedenkelijke handelingen en onbehoorlijke gedragingen, maar hij treedt niet in bijzonderheden en deelt zulke zaken niet mede omdat hij er in vermaak in schept of belang in stelt, zooals de jongere Constantijn Huyghens dat in zijne mémoires toont te doen.

Het trekt bij de lezing de aandacht, dat de schrijver over zichzelf en zijne belangen zoo goed als nooit spreekt. Zelfs in den tijd, waarin hij mede leed onder den toorn van de gouvernante tegen de familie Van Renesse, spreekt hij nooit over hetgeen hem zelf betreft: hij is niet, zooals dat bij andere mémoiren-schrijvers zoo dikwijls het geval is, de hoofdpersoon, en dit verhoogt ongetwijfeld zeer de waarde van hetgeen hij zegt.

Juist uit dit gemis aan mededeelingen omtrent zichzelf kan men al lezende een indruk krijgen van Hardenbroeks karakter. Hij toont zich een ernstig man, wars van de laagheid, de karakterloosheid, de baatzucht, de zedeloosheid, die hij zoo vaak en in zoo velerlei vorm overal ontwaarde. Hij legt de hand op de wonde plekken, maar gevoelende, wetende dat het wonde plekken zijn, en duidelijk straalt overal zijn afkeer door van de onoprechtheid, de kuiperij, de intrigue, de zelfzucht en het gebrek aan eergevoel. Het bedroeft hem dat vleierij en laagheid den boventoon hebben en openhartigheid kwetst. Maar hij laat zich daarom niet verleiden tot het aanwenden van de middelen, die hij afkeurt, en zoekt noch door de gunst van de machtigen van het oogenblik, noch door het verzwijgen zijner meening zich in te dringen in den kring van de vertrouwelingen, waarin de stadhouder leefde.

In het vervolg zijner gedenkschriften komt dit duidelijker aan den dag, maar reeds in het eerste gedeelte is het onmiskenbaar.

Dit geeft aan die gedenkschriften eene groote beteekenis, en reeds op zichzelf zouden zij behooren te worden gewaardeerd als bij uitstek betrouwbaar. Die betrouwbaarheid wordt evenwel nog verhoogd door de reeds vermelde nergens ontbrekende bijvoeging van de bronnen, waaruit

de schrijver heeft geput. Onder de vele zegslieden, die hij noemt, zijn gezanten, zooals Doublet en Verelst, hooggeplaatste staatsambtenaren, zooals Slingeland en Fagel, invloedrijke en welonderrichte hovelingen, zooals Larrey en Van der Borch; onder hen vindt men ook den hertog Van Brunswijk en den prins van Oranje, wier woorden men meermalen als uit hun eigen mond verneemt.

Bij dit alles komt nog dat de gedenkschriften nooit bestemd zijn geweest om onder de oogen van anderen te komen. Op de portefuilles, waarin zij gevonden worden, staat een opschrift, door den schrijver zelf aangebracht en onderteekend: „Bijaldien dese inleggende papieren naa mijn doodt nog mogten worden bevonden in wesen te sijn, soo moet van deselve geen kwaadt gebruik gemaekt, maar veel liever verbrant of verscheurt worden, alsoo deselve uit hoofden der sonderlinge ontmoetingen en handelingen der menschen eniglijk voor mijne memorie door mij sijn aangetekent geworden".

Aan de vrees dat onbescheiden oogen de papieren zouden te zien krijgen, is het zeker ook toe te schrijven dat de namen der zegslieden, en ook vele in den tekst, in Grieksche letters geschreven zijn. Een en ander geeft een voldoend bewijs dat de gedenkschriften alleen tot eigen herinnering zijn opgesteld, en daaruit volgt dat zij zijn geschreven zonder de bedoeling personen of meeningen te verdedigen of te bestrijden en te bekladden.

De staatkundige denkwijze van den schrijver is bij aandachtige lezing uit zijne aanteekeningen wel op te maken. Hij was zeker geen tegenstander van het stadhouderschap noch van den persoon van prins Willem V, al heeft ook de erfelijkheid van die waardigheid in de mannelijke en vrouwelijke linie misschien wel eenige bedenking bij hem gewekt. Voor de groote gebreken, die de onvoldoende omschrijving van de bevoegdheid der verschillende staatsmachten ten gevolge had, was hij niet blind, integendeel toont hij zich diep doordrongen van de noodzakelijkheid eener reorganisatie, vooral door het instellen van departementen van bestuur, maar de fouten zoekt hij niet in het centraal gezag van den stadhouder.

Hij was met dat al te veel regent, te zeer nog onder

den invloed van zijne vroegere positie in den tijd der stadhouderlooze regeering, om zijne gehechtheid te verliezen aan de oude staatsvormen, zooals hij die vóór 1747 gekend had. De privilegiën van colleges en ambten, voorzoover die maar eenigszins overeen te brengen waren met de rechten van den stadhouder, vonden in hem blijkbaar een warm voorstander.

Met name geldt dit de ridderschap, voor welker tradities hij eene onmiskenbare sympathie gevoelde. Ook schroomde hij klaarblijkelijk niet voor dat college in de bres te springen, wanneer het zijne meening en zijne zelfstandigheid poogde te handhaven, al ware het tegenover den stadhouder zelf. Die ridderschap, waarvan hij, door opklimming in ouderdom van rang, in 1781 op zijne beurt voorzitter werd, lag hem ontegenzeggelijk zeer na aan het hart, maar ook dit brengt er hem niet toe in zijne gedenkschriften een leeuwendeel te geven aan hetgeen haar betreft, nog minder aan hetgeen hemzelven aangaat.

Alles te zamen genomen moet tot de slotsom leiden, dat de Hardenbroek-gedenkschriften eene bron van den eersten rang zijn voor de kennis van de veertig jaren, die liggen tusschen het herstel van het stadhouderschap in 1747 en het jaar 1787, toen vreemde wapenen gehoorzaamheid kwamen afdwingen aan een prins van Oranje. Hardenbroek heeft dit nog beleefd, maar de dood bewaarde er hem voor de gevolgen te moeten zien van den burgeroorlog, dien hij zoo lang en zoo dikwijls had voorspeld: hij stierf den 20^{en} Januari 1788.

Hij ligt begraven te Bergambacht.

Toen de heer D'Aumale van Hardenbroek mij vóór vier jaren de gedenkschriften ter inzage had gegeven, heb ik ze met aandacht en belangstelling doorgelezen. Rijpelijk is daarna overwogen wat met de gewichtige papieren kon en mocht worden gedaan. Er viel niet aan te twijfelen of de uitgave zou gewenscht en nuttig zijn voor de kennis en de beoefening der Nederlandsche geschiedenis, en het plan daartoe werd ook terstond geopperd. Maar uit den

aard der zaak kwamen daartegen bezwaren te berde. De vraag rees of het geoorloofd was het handschrift, dat de schrijver zoo zorgvuldig had willen vrijwaren tegen onbescheidenheid, ook na zijn dood, door den druk tot openbaar eigendom te maken. Buitendien, er wordt daarin over zooveel personen op vrijmoedige wijze, in onomwonden taal gesproken, zoovele intime zaken worden aan het licht gebracht of weder opgerakeld uit de vergetelheid, dat de waarschuwing van den schrijver „geen kwaad gebruik te maken" van zijne manuscripten, inderdaad niet ongegrond moest geoordeeld worden.

Na rijp beraad is die schroom ter zijde gezet. Zoowel de eigenaar als ik kwam tot het besluit, dat de tijd ons het recht gaf te meenen dat aan des schrijvers verlangen was voldaan. Meer dan eene eeuw hebben zijne herinneringen onder het zegel der geheimhouding gelegen. Thans oordeelden wij niet langer zijne kostbare aanteekeningen opzettelijk en des bewust te mogen verborgen houden; ze uit te geven kan na meer dan honderd jaren geen „kwaad gebruik maken" meer heeten.

Zoo ziet dan nu het eerste deel het licht, loopende over de jaren 1747—1780. De uitgave daarvan is geruimen tijd vertraagd, doordat de opsporing van personen en zaken, in zoo grooten getale in het handschrift vermeld, zeer tijdroovend was. En dat die opsporing wenschelijk was zal, naar ik hoop, de lezer erkennen.

Al wat mij toescheen verklaring of toelichting te vereischen heb ik in aanteekeningen aan den voet der bladzijden zooveel mogelijk opgehelderd. Op enkele plaatsen is het mij niet gelukt de begeerde aanwijzingen te geven: het ontbreken van gegevens in den tekst maakte somtijds het zoeken onmogelijk. Gelukkig betreft dit slechts een paar bijzaken. Ook het ontbreken van voornamen gaf niet zelden bezwaar bij het identificeeren der genoemde personen. Hier en daar is dientengevolge ook eene onjuistheid ingeslopen; ik heb deze in de Bijvoegselen en Verbeteringen hersteld. Ingeval er ondanks de nauwgezette nasporing nog vergissingen zijn te vinden in de aanduiding der personen, ik bied daarvoor bij voorbaat mijne verontschuldigingen aan, en zou verbeteringen,

mij door bevoegden en deskundigen aan de hand gedaan, op prijs stellen. Aan waanwijze aanmerkingen, zonder kennis van zaken, zooals men ze voor eenige jaren in De Gids kon lezen naar aanleiding van Pieter De Groots brieven aan Wicquefort, wordt natuurlijk door niemand aandacht geschonken.

De aanteekeningen zijn zooveel mogelijk bekort, om de lezing van den tekst niet meer dan noodig te storen; toch beslaan zij nog eene ruime plaats. Gelukkig zullen zij in de volgende deelen spaarzamer kunnen aangebracht worden en korter zijn.

Overal heb ik aangewezen, waar de gegeven toelichting te vinden is of zou kunnen aangevuld worden; waar het mogelijk was heb ik steeds verwezen naar gedrukte bronnen, die meer of min gemakkelijk te raadplegen zijn, zooals de Nederlandsche Jaarboeken en de Naamwijzers.

De tekst is nauwkeurig gecollationeerd en getrouw naar het origineel afgedrukt. Daarbij zijn de regelen gevolgd, door het Historisch Genootschap voor de uitgave van handschriften aangenomen. Ten opzichte van interpunctie, gebruik van hoofdletters, van y of ij en dergelijke, wijkt dan ook de gedrukte tekst van den geschrevenen af, maar ook daarin alleen — met ééne uitzondering. De gedenkschriften zijn vrij van stuitende uitdrukkingen en toespelingen, en roeren geen zaken aan, waarvoor de beschaafde wereld liever de ooren en oogen sluit. Op enkele plaatsen echter wordt zonder omwegen gesproken, en de termen zijn daar in overeenstemming met het onderwerp, waarover gesproken wordt. Eén van die plaatsen heeft ongetwijfeld historisch belang, omdat het daar officieele getuigenissen geldt rakende het Brunswijksche en het Pruisische hof: ik heb daar den tekst onveranderd gelaten. De beide andere hebben dit belang niet, en daarom heb ik dáár den lezer de aanstootelijke passage gespaard. Ik weet dat veler oogen en ooren tegenwoordig gewoon zijn geraakt aan hetgeen vroeger kwetste, maar er zijn er — gelukkig — nog andere, die het vermijden.

Hare Majesteit de Koningin stond mij toe op het Koninklijk Huisarchief de nasporingen te doen, die mij

voor mijn doel konden dienstig zijn; ik betuig daarvoor Hare Majesteit mijn eerbiedigen dank.

De heer Wttewaall van Wickenburgh was zoo goed mij de schrifturen van den burgemeester Wttewaall van Stoetwegen ten gebruike af te staan: ik heb die vriendelijkheid zeer gewaardeerd en er dankbaar gebruik van gemaakt.

Verscheiden rijks- en gemeente-archivarissen als ook de heeren van Harer Majesteits Huisarchief, waren zoo goed mij de moeite van reizen en persoonlijk zoeken te besparen door mijne schriftelijke vragen te beantwoorden en zelf daartoe het noodige onderzoek te doen; hetzelfde deden enkele bijzondere personen, die mij hunne genealogische gegevens ter beschikking stelden. Hun allen ben ik daarvoor erkentelijk, niet het minst den heer Morren van het Rijksarchief te 's Gravenhage, die mij zoo dikwijls de begeerde inlichtingen, ten koste van veel moeite, verschafte.

Dr. De Hullu verplichtte mij grootelijks door het nazien der revisie van de drukproeven. Ik bied hem mijn welgemeenden dank voor zijne gewaardeerde hulp.

Ten slotte een woord van hulde aan den eigenaar van het Handschrift, den heer D'Aumale van Hardenbroek, aan wiens initiatief deze uitgave te danken is.

F. J. L. KRÄMER.

BIJVOEGSELEN EN VERBETERINGEN.

Pag. 16, aant. 2. Voeg bij: In de vrije weken waren de schepenen ook vrijgesteld van het bijwonen der zittingen in pleno, en konden zij hunne commissiën waarnemen, ook buiten de stad, met behoud van hun presentie-geld. De vroedschap moest in 1748 dit voorrecht op den eisch der burgerij opheffen. Zie Res. dd. 9 Dec.

Pag. 23, aant. 1. Voor Jhr. *Jan* Syrtema van Grovestins lees: Jhr. *Douwe.*

Pag. 31, aant. 2. Bij vergissing wordt hier Hendrik Fagel de *zoon* van François genoemd; men leze daarvoor *neef*, en in den volgenden regel *oom* in plaats van vader. Vgl. p. 245, noot 1.

Pag. 35, aant. 3. Lees: De broeder van den opperstalmeester en generaal Douwe van Grovestins: zie pag. 23, aant. 1. Hij was gedeputeerde enz.

Pag. 53, reg. 13. Voor *kuypraad* lees *knijpraad:* deze eigenaardige term, waarin knijpen de beteekenis van intrigeeren heeft, komt herhaaldelijk in de gedenkschriften voor: zie pag. 484.

Pag. 55, regel 3, v. b. In plaats van *voornoemd* lees: *voornamelijk.*

Pag. 56, aant. 1. Met het oog op den tijd, waarin dit verhaal valt (1730), geloof ik te moeten aannemen dat met Milady de jongere gravin van Athlone bedoeld wordt, geboren baronesse Van Wassenaar. Zie pag. 201, aant. 3.

Pag. 58, aant. 1. Het bleek mij later, dat Charles Bentinck in 1750 wél naar Engeland gezonden is, met een

geheimen last om met den Koning te onderhandelen over eene gemeenschappelijke pressie op den Keurvorst van Keulen en hem te bewegen geen coadjutor te benoemen dan met goedvinden van Engeland en de Republiek. Zie Secrete Resolutiën Staten-Generaal en Resolutiën Staten van Holland in de maanden Jan., Febr., Maart en April 1750. De bedoelde poging leidde tot geen resultaat: de Keurvorst liet zich niet overreden. Zie t. z. p. 26 Aug. 1751.

Pag. 59, aant. 2. Ter verduidelijking zij hier opgemerkt, dat de voogdij-commissie, waarin Jhr. Jan Van Borssele zitting kreeg, de commissie is, door de prinses benoemd voor de opvoeding harer kinderen (vgl. p. 289, aant. 1).

Pag. 77, regel 7 v. o.: Nellesteyn. De heer Wouter Hendrik van Nellestein — een ander dan de pag. 55 genoemde ontvanger, later (zie pag. 126) maarschalk — was lid van het college van geëligeerden.

Pag. 91, aant. 3. Onder de correspondenten van den schrijver komt herhaaldelijk voor de heer C. A. D'Averhould: deze is dus waarschijnlijk de bedoelde, niet de heer Jan. Of de kapitein deze initialen had is mij niet gebleken.

Pag. 118, aant. 1. Baron Van Hammerstein kon voor de ridderschap in aanmerking komen, omdat hij door zijn huwelijk heer van Doorn was geworden; zie Tegenw. St. van Utrecht, II. p. 311. Hij werd echter niet beschreven.

Pag. 122, aant. 2, voorlaatste regel. Voeg bij: hetzelfde geldt voor de vicarieën; zie Tegenw. St. van Utrecht, I. p. 177.

Pag. 136, regel 9 v. b. Men leze: ..... dat er iemand iets van wist, zoo komt enz. en regel 9 v. o.: ..... te contracarreeren, dit sijnde enz.

Pag. 141, aant. 1. Voor 1753 lees: 1758.

Pag. 153, aant. 1. Deze aanteekening is niet juist. Bedoeld wordt de kolonel, vermeld op p. 278 (z. a. aant. 2), misschien een zoon van Lebrecht Heinrich.

Pag. 155, aant. 1. Het verband, waarin de naam Hompesch genoemd wordt, maakt het waarschijnlijk dat hier de oude graaf Hompesch van Genderen bedoeld wordt, lid van de Hollandsche ridderschap. Vgl. p. 157 met de aant.

Pag. 158, aant. 3. Of de kamerjonker en de minister-resident dezelfde zijn is niet zeker; ik heb het niet kunnen uitmaken.

Pag. 166, aant. 1. Het woord *gewezen* moet vervallen.

Pag. 171, aant. 4. De hier genoemde Tuyl is niet de schoonvader van den jongen heer van Rhoon, maar de adjudant, later adjudant-generaal, van Z. H., generaal Hendrik Jacob Van Tuyll van Serooskerken, een neef van den heer van Hees en Leent.

Pag. 177, aant. 4. Er wordt hier gesproken van het huis De Eult bij Soestdijk: vgl. p. 256 met de aant. Het werd door den burgemeester uit den boedel van diens broeder Gideon verkocht aan de prinses-gouvernante voor het domein. Vgl. pag. 256, aant. 1.

Pag. 179, aant. 2. Voeg bij: van 1756—60 was hij belast met de buitenlandsche correspondentie van het kabinet; zie p. 498.

Pag. 188, aant. 2. Niet Johan Alexander Röell (vgl. p. 27) maar zijn zoon J. F. Röell was secretaris van politie. De vader was in 1751 overleden.

Pag. 189, aant. 2. Zie de verbetering op pag. 91, aant. 3.

Pag. 194. Adjudant Thuyl. Zie de verbetering op pag. 171, aant. 4.

Pag. 205, aant. 3. De bedoelde Suasso is waarschijnlijk Abraham Jeronymo Lopez Suaszo, een rijk koopman in Den Haag, of een der gebroeders Lopez Suaszo, kooplieden te Amsterdam. Zie over het geslacht hetgeen onlangs is medegedeeld in Elseviers Maandschrift.

Kreuningen is denkelijk Anthonie Joan De Huybert Van Kruiningen, heer van Tilland, secretaris van Amsterdam. Zie de Naamregisters.

Pag. 216, aant. 2. De voornamen van de bedoelde dame zijn Catharina Johanna.

Pag. 225, aant. 6. Meer waarschijnlijk is het dat ook hier Mevrouw Spaen, geboren gravin van Nassau La Lecq, wordt bedoeld (vgl. pag. 184, aant. 2, 2° gedeelte), die ook later zoo dikwijls den schrijver mededeelingen doet.

Pag. 256, aant. 2. Voeg bij: Van de betaling van den 40^{en} penning werd het goed bij Staten-resolutie vrijgesteld.

Pag. 290. Thirion. Waarschijnlijk is dit de hoofdofficier

van dien naam, maar bij gebreke van aanwijzingen, ook in den inhoud der mededeelingen in den tekst, blijft het onzeker wie de persoon is.

Pag. 316, aant. 1. Uit de ridderschaps-notulen (9 April 1773) bleek mij later, dat een der heeren Van Tuyll gehuwd is geweest met Elisabeth Jacoba Prebentau von Wilmsdorff: er is dus waarschijnlijk *geen* sprake van eene dochter van den Utrechtschen majoor. Het beoogde huwelijk, waarop de tekst doelt, is dus werkelijk gesloten.

Pag. 321, noot 1 en 2. Deze beide aanteekeningen zijn mij later gebleken onjuist te zijn. De verwantschap der heeren Van Heyden, voor zoover dezen tijd der achttiende eeuw betreft, is als volgt:

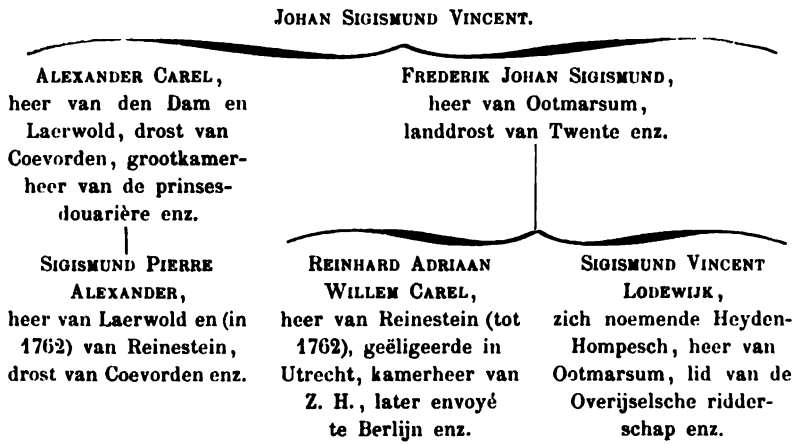

De heer Van Heyden, die hier met den naam „abbé" wordt aangeduid, is Reinhard Adriaan Willem Carel, de Utrechtsche geëligeerde. Dit blijkt uit hetgeen op pag. 419 en 420 wordt medegedeeld, namelijk dat de „abbé" in 1777 de oudste heemraad van den Lekdijk-Benedendams was. Waarom hij den bijnaam „abbé" droeg, heb ik niet kunnen ontdekken. Zijn neef Reinestein is de zoon van den heer Van Laerwold: in 1762 had hij dezen zijne heerlijkheid overgedragen; vgl.

pag. 373 met de aanteekening, waarin men voor 1672 gelieve te lezen 1762, en voor oom *neef*.

De bedoelde „beste drosteny" is dus die van Coevorden, de „vader" is de grootkamerheer Heyden van Laerwold. Met den „hoogen post" van den zoon (den toenmaligen heer van Reinestein dus) moet bedoeld worden de zetel in de Utrechtsche ridderschap, waarin hij in 1769 beschreven werd. Zie de Naamwijzers.

Pag. 373, aant. 1. In deze noot zij men zoo goed de verbeteringen aan te brengen, in het Bijvoegsel op pag. 321 genoemd: 1762 in plaats van 1672, neef in plaats van oom.

Pag. 378, aant. 2, regel 3. Voor tijdschriften lees: het tijdschrift.

Pag. 421, aant. 3. Bij vergissing wordt hier de broeder „de vroeger genoemde drost van Peelland" genoemd: dit was de heer Sloet van de Haar zelf. De „broeder" is Arend Sloet van Tweenyenhuizen, landdrost van Salland. Zie de Naamregisters.

Pag. 429, aant. 2. De verwijzing naar pag. 392 behoort te vervallen. Er is, blijkens de volgende bladzijden, sprake van Jhr. Reinhard Van Lynden, den jongsten der vier broeders: zie pag. 433, aant. 2.

De drukfeilen, die nog zijn overgebleven, gelieve de lezer te verschoonen en zelf te verbeteren.

April 1747. Utrecht. Gedelibereerdt over het offreeren van het stadhouderschap.

Bij de stadt seer oneens, wegens de partij, die buiten de correspondentie was gehouden [1]).

Dringen aan soovoorts, selfs Saturdags of Maandags daaraan, sonder op de gewoone wijse eene staatsvergadering te beschrijven, omme des naemiddags, extraordinair vergadert, maar te concludeeren [2]), meer vreesende hunne onderlinge oneenigheeden en het geswets van eenige ijlhoofdige borgers, als wel een opstant van de verdere gemeente. De wijnkoper Egeling [3]) liep door de stadt

---

1) Correspondentie. Zij was opgericht na den dood van Willem III; haar oudste reglement is van 1713; eene afzonderlijke overeenkomst van twaalf leden der 1e classe, dd. 31 December 1742, is nog in afschrift over. Over deze verbintenissen van regenten-familiën in zake de vergeving van ambten, met name te Utrecht, zie men: De Witte van Citters, Contracten van correspondentie, p. 218; S. Muller, De magistraatsbestelling te Utrecht onder de Republiek, in de Kroniek van het Historisch Genootschap XXXI. p. 289.

2) Maandag 1 Mei besloot de vroedschap in beginsel tot herstel van het stadhouderschap, den volgenden dag ontsloegen de leden elkander van den eed van 1651, den 3en Mei volgde de verheffing van den prins in de vroedschap afzonderlijk en daarna in de staten-vergadering. Zie de Stadsnotulen i. d. of Nederlandsche Jaarboeken Mei 1747.

3) Gijsbert Egeling, een tot dusver weinig geacht burger, die voortdurend veel van zich deed spreken. Herhaaldelijk werd hij veroordeeld

1747.

en riep: *Vivat Oranje, vrije negotie*, sulks op sijn borst dragende.

Den 3 Maij werdt het stadhouderschap uit eene daar toe beschreeve staatsvergadering geproclameerdt.

Dien naemiddag werd Jhr. G. F. Van de Cappellen, heer van Papecop, gecommitteert met die resolutie naar Vriesland te gaan [1]).

Daarop eene commissie benoemt omme een reglement of instructie tot voorseide stadhouderschap op te stellen [2]), waarover geschreeven is geworden iterative rijsen, dog sonder vrugt; naederhandt die instructie minder geborneerdt zijnde, als alle het militaire en verscheyde politique ampten toegeweesen hebbende, zijn daarmeede naar s'Hage getrokken, dog afgeslagen tensij volgens het reglement van Koning Willem III, en wel in dier voege sooals Zijne Majesteit dat hadde bekleedt (geëxerceert); den ..... [3]) hebben die gecommitteerden op approbatie van hun principaelen hetselve geaccordeert, welke approbatie straks ook gevolgt is [4]).

---

wegens ontduiking van de belasting en overtreding der ordonnantiën, zoo in den tijd, waarvan de schrijver spreekt, als later: in 1745, 1748 en in den tijd van de gouvernante en van Willem V. Zijn groot proces met den hoofdofficier in 1761 is in druk verschenen. Ook toen werd hij veroordeeld wegens een dergelijk vergrijp.

1) Jhr. Steven Frederik Van de Capellen, heer van Papekop (bij Oudewater), werd door de staten belast met de aanbieding van het stadhouderschap aan den prins te Leeuwarden. Zie Resolutiën Staten van Utrecht i. d. 3 Mei. De voorletter G. is eene vergissing: Gerlach Frederik waren de voornamen van den vader, den heer van Mijdrecht.

2) De bedoelde commissie bestond uit de heeren Leusden, Mijdrecht, Rechteren, Zuylen, Ter Aa, Schalkwijk, Van Cleeff, Stoetwegen, Temminck, Hindersteyn, Nyveld, Termeer en Burman. Zie Resolutiën Staten van Utrecht i. d. 3 Mei.

3) Het geschiedde den 16en Mei.

4) Op den 18en. Zie over de zaak het rapport der gecommitteerden in de Resolutiën Staten van Utrecht i. d. en de Nederlandsche Jaarboeken op de maand Mei. Het „reglement van Koning Willem III" is het regeeringsreglement van 1674, te vinden bij Wagenaar XV en elders.

1747.

Waarop het eerste lit vervult [1]) en verscheiden militairen zijn geholpen. De heer Doublet [2]) toegesegt zijnde d'eerste vacature, moet wagten, op sollicitatie van de prinses, totdat Giessenburg [3]) vóór hem kost geplaatst werden.

In 't laatst van Julij hebben Haer Hoogheden de intree gedaan, seer deftig en kostelijk [4]); aan en in de verscheyde collegiën heerlijke aanspraaken, telkens herhaalende de bewustheydt wat vrijheyd was, als die gevoelens met de melk — in dit land opgevoed zijnde — ingesoogen hebbende, en dus een vrij volk daarin gaarn soude helpen maintineeren.

Bij de meeste vóór deese anti-stadhoudersgezinde Hollanders — door verscheyde intrigues — is geconcludeert [5]), en wel bij de ridderschap begonnen, als in een moment, seggende dat dit haar oude en nieuwe historiën leerden etc. — schoon Amsterdam eenige deliberatie versogt —, daar sooveel van hunne gedwongen oppositiën bekent zijn, het erffelijke stadhouderschap soo in mannelijke als vrouwelijke linie, breeder te sien etc., alsmeede het gouvernantschap aen haere Koninklijke Hoogheydt bij vóór-overlijden etc.

---

1) De aanvulling van het eerste lid der staten van Utrecht, de geëligeerden, geschiedde bij missive van Zijne Hoogheid d. d. 9 September 1747. Zie Resolutiën Geëligeerden i. d.

2) François Doublet, heer van Groeneveld, werd in 1747 kanunnik van den Dom, geëligeerde en raadsheer-extraordinaris in het hof. Door het overlijden van den heer H. van Nellestein werd hij nog tegelijk in het eerste lid benoemd met den heer Van Giessenburg, die de plaats van den heer Milan Visconti van Nijveld verkreeg. Ibid. Over de promotie in het leger zie Nederlandsche Jaarboeken 1747 i.v.

3) Johan Daniel D'Ablaing, vrijheer van Giessenburg, heer van Moersbergen, sinds 1747 proost van Oud-Munster, later, in 1755, ook proost van den Dom, in 1757 supernumerair geëligeerde en president van de staten, gecommitteerde ter generaliteit sinds 1747, enz., was een der invloedrijkste staatslieden ten tijde van Willem IV en de gouvernante.

4) Nl. te Utrecht. Zie Nederlandsche Jaarboeken, Juli 1747.

5) Namelijk in de vergadering der Staten van Holland.

1747.

Den ..... 1747 heeft den heer Dablaing, schielijk uit Den Haag komende, die propositie, invoegen als bij Holland, gedaan [1]).

Waarover in de provinsie van Utrecht op diversche tijden verscheyde bijeenkomsten in de 3 Leeden [2]) sijn geweest, veele niet voor de vrouwelijke successie zijnde, wegens de gevolgen; dog in Holland was het door, en de gemeente in gisting gehouden werdende, soo dagt men te moeten volgen.

Bij de stadt is 't eerst deze voorstelling door den (heer) C. B. Albinus gedaan [3]) en sijn ter dier occasie heevige dispuuten geweest over voorgestelde of niet voorgestelde saaken, voornamelijk tussen den 1en borgemeester Van Stoetwegen [4]) en jongsten raed Albinus.

---

1) De heer D'Ablaing bracht het voorstel in zake de erfelijkheid van de stadhouderlijke waardigheid in de mannelijke en vrouwelijke lijnen, alsmede van het eventueele optreden der prinses-weduwe als gouvernante, den 14en October in de vergadering der geëligeerden: zie de Resolutiën van Geëligeerden d.d. 14 en 23 October 1747, waar ook de propositie van de ridderschap in Holland van den 7en dier maand te vinden is. De resolutie in de staten van Holland viel den 16en November, en ook van deze werd terstond een afschrift met begeleidend schrijven naar Utrecht gezonden. Ibid. 9 December.

2) Nl. van de staten: de geëligeerden, de ridderschap en de steden.

3) Dr. Christiaan Bernard Albinus, hoogleeraar in de geneeskunde te Utrecht, evenals zijn vader en zijn oudere broeder, later ook nog de jongste, te Leiden. Hij werd den 10en October 1747 door Zijne Hoogheid in de vroedschap gebracht, in de plaats van den heer Ph. J. Van Soestdijk Van Cloon, en legde den 30en daarop zijn ambt van hoogleeraar neder: zie Stadsnotulen i. d. en de biografische woordenboeken. De bedoelde disputen betroffen het voorstel, door Dr. Albinus den 17en October gedaan, over de opdracht van het stadhouderschap erfelijk in de beide lijnen, dat niet terstond was in behandeling gebracht. Alles wat op dien twist betrekking had is, volgens vroedschapsbesluit van 4 Maart 1748, uit de notulen gelicht. Z. a.

4) Mr. Hendrik Ahasuerus Wttewaall, sedert de beleening zijner echtgenoote in 1741 met de ambachtsheerlijkheid Stoetwegen in den regel daarnaar genoemd, was sedert 1729 vroedschapsraad, in 1746 en 1747 burgemeester. Hij was een der felste tegenstanders van de successie in de vrouwelijke lijn en voerde in de vroedschap scherpe

1747.

Nog den ..... [1]) 1748 werd seer getwist bij de stad Utrecht wegens eene gedane sollicitatie omtrent het rentampt van Sint Catharijne [2]), twelk Polanen [3]) voor sijn swager [4]) kreeg door Fagel [5]), dat in hunne huishouding [6]) meesttijts aan een meedelid wierd gegeven.

Den ..... [7]) 1747 werdt het presidentschap van de

---

oppositie tegen verschillende andere zaken. In het jaar 1752 werd hij met eenige anderen uit de vroedschap gestooten.

1) Evenals in 1674, bij de invoering der regeeringsreglementen door Willem III, was in 1747, bij de herstelling daarvan, de begeving van een groot aantal ambten, ook van geestelijken oorsprong, aan den stadhouder gekomen. Den 8en November 1747 deputeerde de vroedschap de heeren J. P. van Mansveld en K. Burman om Zijne Hoogheid te verzoeken de vergeving van het rentambt van Sint Catharijne en de Gebeneficieerde goederen aan de vroedschap te laten of althans daarvoor een der regeeringsleden van de stad Utrecht aan te wijzen, als zijnde deze posten bij de overeenkomst met de vóórstemmende leden der staten in 1633 ter beschikking der stad gesteld en sedert gebleven. Zie Stadsnotulen i. d. 8 en 13 November 1747.

2) Het rentambt van St. Catharijne bevatte oorspronkelijk de goederen van de ridders van Sint Jan in het Sticht. Sedert het begin der XVIIe eeuw hadden de staten de benoeming der commandeurs aan zich getrokken en tegelijk ook het beheer van de goederen der orde. Een gedeelte daarvan werd door een rentmeester beheerd: vandaar de term „rentambt". Zie Tegenwoordige Staat van Utrecht, I. 389.

3) Mr. Jan Hendrik Strick Van Linschoten, heer van Polanen (bij Linschoten), sinds 1734 lid van de vroedschap te Utrecht, sedert 1 Mei 1748 gecommitteerd ter generaliteitsvergadering. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 25 October 1747. Hij was gehuwd met Johanna Antonia Bernard.

4) Die zwager was de heer Melchior Bernard, die het bovengenoemde rentambt inderdaad verkreeg. Zie het Commissie- en instructieboek van de staten van Utrecht 1748 (21 Februari).

5) Mr. Hendrik Fagel, griffier van H.H.M.

6) De huishouding namelijk van de stedelijke regenten in stadhouderlooze tijdperken. Zie boven, aanteekening 1.

7) Den 7en Juni in de ridderschap voorgesteld, werd de aanbieding van het praesidium den 14en besloten. In de notulen der ridderschap wordt van het aanbod van 1000 rijksdaalders niet gesproken, wel van eene opdracht aan de heeren Zuylen en Lockhorst om Zijne Hoogheid vooraf te polsen. Misschien werd hun daarbij ook opgedragen van het

1747.

edelen op een tractement van duisend ryxdaelders geoffreert aan Sijn Hoogheyt en geaccepteert sonder 't tractement; dit geschiede door inductie van Zuijlen [1]) en Lokhorst [2]), deese laatste seer in credit rakende, als werdende naederhant hoofdofficier op de allerongewoonste wijse [3]), dijkgraaf Bovendams en superintendent der geestelijke goederen.

Den ..... [4]) 1747 vaceert het dijkgraafampt Bovendams; werdt in een groote wijl tijts niet gedecideert of volgens 't reglement oft andersints aan Sijn Hoogheydt dan aan de staeten stondt; dog werdt het aan bovengenoemde heer Van Lokhorst, met een gratieus compliment

---

jaargeld te spreken. Zie Resolutiën Ridderschap i. d. In elk geval was Zijne Hoogheid een jaargeld als voorzitter der ridderschap toegekend, en wel *f* 1600.—, zooals blijkt uit de verontschuldigingen, hem aangeboden wegens het uitblijven der betaling van die som tengevolge van den slechten financieelen toestand. Zie Res. Ridderschap 2 November 1750, fol. 384. Prins Willem V, wien met het praesidium in 1766 het jaargeld van *f* 1600 eveneens werd aangeboden, sloeg dit laatste van de hand. De eigenhandig geteekende brief van Zijne Hoogheid is nog in de Resolutiën der Ridderschap van 1766 te vinden.

1) Diderik Jacob van Tuyll van Serooskerken, heer van Zuylen, sedert 1734 beschreven in de ridderschap van Utrecht.

2) Diderik van Lockhorst, heer van Termeer (bij Maarssen), sedert 1745 beschreven in de ridderschap van Utrecht.

3) De heer van Termeer werd hoofdofficier te Utrecht bij Zijner Hoogheids resolutie van 12 October 1748, en wel met zitting in de vroedschap, tegen de gewoonte.

4) Den 30ᵉⁿ Juli 1747 stierf de heer Milan Visconti van Nijveld enz., dijkgraaf van den Lekdijk-bovendams. In de ridderschap, die de tourbeurt van benoeming had (zie Tegenwoordige Staat van Utrecht, I. 282) werd de heer van Termeer, dien de prins wenschte benoemd te zien, door den heer van Zuylen reeds den 13ᵉⁿ September 1747 voorgedragen, maar Zijne Hoogheid meende dat de benoeming, zonder zulk eene voordracht, geheel aan hem stond, wat van de andere zijde werd ontkend. De ridderschap verdaagde daarom de nominatie tot 8 malen toe, en eerst den 29ᵉⁿ October 1748 ging zij door, nadat de prins nogmaals had verklaard, dat het hem aangenaam zijn zoo dat de zaak tot een einde kwam. Zie Resolutiën Staten van Utrecht i. d. u. s. en Resolutiën Ridderschap i. d. 4 Sept., 13 Sept., 25 Sept., 16 Oct., 6 Nov., 4 Dec. 1747 en 8 Jan., 5 Febr., 4 Maart, 6 Mei, 1 Juli, 2 Sept. en 29 Oct. 1748.

1747.

van Sijn Hoogheijdt, ook wegens 't superintendantschap, geoffreert [1]).

Den ..... [2]) 1747 werdt de decanije van den Dom sonder nominatie of kennis van Sijn Hoogheyt vergeven door de canoniken aan den heer Van Renesse tot Lokhorst [3]).

Den ..... [4]) 1748 ook de commanderije van Weerden [5]) aan den heer Van Zuylens oudste zoon [6]), Sijn Hoogheyt

---

1) Tot superintendent der geestelijke goederen werd hij tegelijk benoemd bij Zijner Hoogheids resolutie 27 September 1748: Act. comm. en instructieboek i. d. 17 October, waar de zeer uitvoerige instructie te vinden is. De werkzaamheid van den superintendent raakte het toezicht op de administratie van de inkomsten der prebenden, vicarieën, beneficiën, canonisieën, van de conventen goederen, ook die der Maltezer-orde, de proosdijen, tresorieën enz., voor zoover zij Zijne Hoogheid aanging. — Ook deze benoeming geschiedde overeenkomstig het weder ingevoerde regeeringsreglement.

2) De waardigheid van Dom-deken werd door de kanunniken van het Dom-kapittel den 30^{en} October vergeven of eigenlijk werd daarvoor eene voordracht gemaakt; de staten van Utrecht benoemden dienovereenkomstig den heer Van Renesse den 8^{en} November 1747. Zie Resolutiën Staten van Utrecht i. d. Men beproefde dus dezen post en andere aan den invloed van den stadhouder te onttrekken.

3) De bedoelde persoon is Jhr. Willem Jacob Van Renesse tot Lockhorst, sedert 1731 reeds kanunnik en lid van het college van geëligeerden. Ook had hij van hunnentwege de commissie in de admiraliteit van Amsterdam (vergelijk Tegenwoordige Staat I p. 284); hij was tevens hoogheemraad van den Lekdijk-bovendams enz. Zijn vader, Jhr. Johan Adolf Van Renesse van Lockhorst, was lid van de Utrechtsche ridderschap. Zie de Utrechtsche Naamwijzers.

4) De vergeving had plaats in de vergadering der ridderschap van 8 Januari 1748, op voordracht van den heer Van Zuylen, die de tourbeurt voor die plaats had. Zie Resolutiën Ridderschap i. d. Zijne Hoogheid liet zich deze benoeming om de hier vermelde reden welgevallen.

5) De commanderij van Weerden was eene der afdeelingen van de balije van Sint Catharijne, van de Johanniter- of Maltezer-ridders; de benoeming der commandeurs was tusschen de drie statenleden verdeeld; die van de comdandeurs te Weerden stond o.a. aan de ridderschap. Zie Tegenwoordige Staat van Utrecht I p. 390.

6) Jhr. Reynoud Gerard Van Tuyll van Serooskerken, zoon van den bovengenoemde. Zie aanteekening 1 op pagina 6.

1748.
dit toelatende als hebbende gevaceert vóór desselfs stadhouderschap, en Zuilen hem daarover hebbende onderhouden.

Den ..... [1]) 1748 apprehendeert het hof wegens een gemeen delict 3 militairen, dan werdt voorseyde hof door Sijn Hoogheyt aangeschreeven die te relacheeren [2]), nevens eene resolutie toegesonden voor altoos in diergelijke gevallen, visu digna [3]).

Den .. [4]) April 1748 requireeren de staeten van de

---

1) Het gebeurde in den nacht van 16 of 17 Maart 1748. Het delict bestond in de mishandeling van Jan Van Isendoorn, landbouwer te Houten. Het hof liet de schuldige soldaten arresteeren op grond van de „provisioneele ordre op de militaire jurisdictie, inzonderheid bij gemeene delicten", den 2en Juni 1675 door Willem III uitgevaardigd, met name ook voor gevallen, waarin burgers en militairen betrokken waren.

2) Den 20en Maart gelastte de stadhouder als kapitein-generaal de onmiddellijke uitlevering van de schuldigen aan de militaire autoriteit, aan welk bevel het hof voldeed, niet echter zonder zijne handelwijze met deugdelijke argumenten te verdedigen, bij missive aan Zijne Hoogheid datum 25 Maart. Zie de correspondentie van die beide datums in het Rechterlijk Archief van het R. A te Utrecht, N°. 50.

3) Over de resolutie van Zijne Hoogheid in zake militaire delicten zie de volgende aanteekening.

4) Den 23en April besloten de gedeputeerde staten in de eerstvolgende staten-vergadering voor te stellen het hof informatie te vragen aangaande het geval, waarover het eene missive had ontvangen van Zijne Hoogheid; hiertoe werd den 1en Mei door de staten besloten. Nog in dezelfde maand, den 21en, zond het hof de gevraagde informatie, met copie van de bedoelde missive en het daarop gegeven antwoord. De staten stelden deze stukken in handen eener commissie van zes personen. Deze commissie bracht den 15en Juni rapport uit, waarop de staten besloten het hof de redenen te vragen, waarom het gehandeld had zooals het had gedaan (n.l. de gearresteerden aan het militair gezag uitgeleverd) en waarom zulks buiten kennis van Hun Edel mogenden geschied was. Het hof zond den 20en Juli een uitvoerig antwoord op deze vragen in, dat den 24en gelezen en behandeld werd. Het grondde zich vooral op het bevel, door de staten aan de raden van het hof en aan alle andere officieren gegeven, „Zijne Hoogheid in alle zaken rakende den staat en hetgeen daarvan dependeert te obedieeren en gehoorzamen." Tevens zond het hof de copieën van eene pas ge-

1748.

heeren van den hove de behandeling in voorseide zaake; laage contenance en behandeling van sommige in den hove.

Werd 1748 in Haar Hoog Mogende vergadering door de gedeputeerden aldaer in verscheyde groote saeken op welbehaegen van de principaelen [1]) geconcludeert, dikwils ook sonder eenige restrictie of kennisgeving.

Den ..... [2]) 1748 protesteerdt de stadt tegens een present van 150 ducaaten aan den edelman, die de tijding van een jong gebore prins kwam brengen, en wilde maar 100 geven.

Den ..... [3]) 1748 werd eene commissie met het erf-

---

voerde correspondentie met den hoogen krijgsraad over den persoon van den ingenieur Knibbe, belast met het toezicht op 's lands verdedigingswerken, door het hof vervolgd wegens eene beschuldiging van manslag op een schaapherder. De hooge krijgsraad eischte bij missive van den 4en Juli 1748 de behandeling van deze zaak voor zich op, onder verwijzing naar de instructie van Zijne Hoogheid op dergelijke zaken. Ook dit antwoord stelden de staten in handen der commissie ad hoc, in de maand Mei benoemd, en evenzoo den 30en Juli een nader schrijven van het hof d.d. 29, vergezeld van eene missive van Zijne Hoogheid d.d. 24 Juli, houdende bevel zich in 't geheel de zaak van den ingenieur Knibbe niet verder aan te trekken, onder verwijzing naar Zijner Hoogheids verlangen, reeds vroeger ter kennisse van het hof gebracht, „dat militaire personen, over wat delicten het ook zoude mogen zijn, voor geen andere als voor den militairen rechter sullen terecht staan." Naar het schijnt heeft men de zaak verder laten rusten: van een rapport der commissie is verder niets te vinden. Zie Resolutiën Gedeputeerde staten van Utrecht, 23 April 1748; Resolutiën Staten van Utrecht 1, 21 Mei, 15 Juni, 24, 31 Juli 1748.

1) D. i. zonder voorafgaand mandaat van de gewestelijke staten, onder voorwaarde van later volgende goedkeuring.

2) De opengelaten datum is de 25e Maart. De bedoelde edelman was de heer Dalwig. Ten slotte trof men eene schikking en gaf 125 ducaten. Zie Utrechtsche Stadsnotulen 25 Maart en 22 April 1748. De „jong gebore prins" is prins Willem V. Zijn geboortedag was de 8e Maart.

3) De commissie tot aanbieding van het erfstadhouderschap kreeg haar opdracht den 31en Januari 1748. Reeds eenige dagen tevoren, den 26en, gaven gedeputeerden staten den heer G. J. Van Hardenbroek, rentmeester van de domeinen, last eene tweede gouden doos te doen

1748.
stadhouderschap en om een compliment wegens de geboorte van een prins naar s'Hage gesonden, met een tweede diploma in een goude doos.

Tot deese tijdt schijnen nog wijnig provinciaalen geconsulteerdt [1]), als misschien sommige bedektelijk, die sig daartoe leende, waaruit wijnig onderling vertrouwen en samenspraak over de gemeene saeke, welke egter wegens veele wanordres, slegtheydt der finantiën en nieuwe geïntroduceerde lasten, hoog noodig was.

De stadt in de vergaedering van ..... [2]) 1748 brengt vóór het peetschap wegens de provincie over de jonge prins te offreeren. NB. de staten delibereeren totdat de jonge prins reets gedoopt was, dat egter NB. nog al een wijl wagte, en in die tijt sig nog veele aenpresenteerden, en is dus blijven leggen sonder uitvoering.

Op dieselve tijdt de edelen om Soest en Baaren etc. tot eene hooge en vrije heerlijkheydt te creëren en over te geven.

De geëligeerden neemen dat in advies, en verklaaren sig op de naaste vergaadering het een en andere te accordeeren, selfs 'Ter Eem en Eemnes-binnen en buitensdijks daar bij te doen, en wel in dier voegen als koning Willem die 13 October 1674 geoffreert was. Welke verklaaring misschien te ruim naar de heren edelen haar sin, is die beijverde propositie onafgedaan blijven leggen. Edog naederhant overgegeven [3]).

---

vervaardigen; de eerste was gebezigd voor de aanbieding van het stadhouderschap in 1747. Zie Resolutiën Staten en Gedeputeerde Staten van Utrecht i. d. u. s.

1) D. i. Z. H. raadpleegde nog zelden met personen uit de provincie, alles afdoende met zijne bijzondere raadslieden in Den Haag.

2) De datum is 12 Februari. Zie Stadsnotulen van Utrecht i. d. Vgl. Resolutiën Staten van Utrecht 21 Februari.

3) Eerst den 23en April 1749 besloten de staten tot de aanbieding der genoemde hooge heerlijkheden, waarbij de kleine steden nog „op

1748.

Den 1 May 1748 vertrekt Sijn Hoogheydt naar Breda bij het klijn leger van den staet [1]), neemt afscheydt van den raed van staeten, volgens d'Amsterdamsche Fransse courant, onbegrijpelijk, als onderdane [2]).

Word den secretaris De Back [3]) even te vooren door Rotterdammers betigt valsse paspoorten te hebben gegeven [4]). Is dit alleenig gerevoceert door Sijn Hoogheydt. Madame Tronchin [5]) bekent soodanige brieven te hebben gekregen, dog is daarover niet gereprocheert.

Quaestiones. Waarom soo ampel en universeel niet in de couranten en nieuwspapieren het geval van de heer La Rocque [6]) als wel de daegelijkse facheuse brouillerien, en waarom geen meerder proces gemaakt

---

approbatie" vóór stemden. Toch bleef de zaak nog lang slepen, want de acte van opdracht werd niet vóór den 27en Augustus 1750 uitgegeven. Zie Resolutiën staten van Utrecht en Acten- commissie- en instructieboek i. d. u. s.

1) Er waren in 1747 en 1748 twee legers, waarvan het eene, het z.g. kleine, nu eens in Brabant, dan in Zeeland of elders gebezigd werd, afgescheiden van het hoofdleger.

2) Tegen de beschuldiging dat hij deze uitdrukking zou gebruikt hebben verdedigde de prins zich in openbaren geschrifte. Zie Wagenaar XX. bl. 189.

3) Mr. Johan De Back, sedert Juni 1747 secretaris en rekestmeester van den stadhouder en weldra een man van grooten invloed aan 's prinsen hof.

4) Tegen deze beschuldiging vaardigde Zijne Hoogheid eene scherpe proclamatie uit, waarin ook de aantijging zelve vermeld staat. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1748, II, p. 354.

5) Madame Tronchin was de echtgenoote van den beroemden geneeskundige van dien naam. Zij heette Helena De Witt, en was de nicht van den raadpensionaris Johan De Witt. Théodore Tronchin, de leerling van Boerhave, was jaren lang geneesheer te Amsterdam, maar verliet die stad en het land na de erfelijk-verklaring van het stadhouderschap, deels uit ergernis daarover. Hij leefde later te Genève en te Parijs, waar hij in 1781 stierf. Zie Haag, La France protestante, i. v.

6) Pierre De la Roque was in 1747 bevelhebber van Hulst, dat hij terstond overgaf. Hij werd daarvoor terechtgesteld en streng gestraft. Zie Wagenaar XX. p. 105.

1748.
aen fautive officieren? Antwoord: forsan om Van der Duin [1]).

Waarom in de steeden Isselstein (en) Buuren [2]) den 50e penning, of Liberaale gift genaamt [3]), mede niet geheven werd? En waarom allerhande lasten aldaar minder zijn?

29 Junij. 2 verklikkers-huisjes [4]) omgehaalt of geontramponeert in Utregt, op andere gezet: *Dit huis is te huur, terstont in te varen.* Alles ten eijnde de pagten afgeschaft werden.

3 Julij. Naa de vergaedering van staeten even over twaelf uuren het gemeen aan de gang met steenen uit te breken voor 't stadthuis en te willen plunderen het huis van den pagter Bos [5]). Op die tijt liep den eersten borgemeester Wttewaal in persoon sonder hoedt met een pen in de hand naer de hoofdwagt, riep van sig te haasten en ten eerste op te zaelen voor de ruiters aldaer, veele van de kamer gaande seer bleek zijnde, als Berger, De Reuver, etc. [6]).

Eodem die. Hoofdofficiers De Reuver seer schielijke boodschap was dat al de steenen haast uit de straat voor het stadhuis gehaalt waren; seer bleek onder

---

1) Philip Van der Duyn gaf in 1746 de stad Brussel over; hij werd daarom een geruimen tijd lang zeer ongunstig beoordeeld.

2) IJsselstein en Buren waren heerlijkheden van den Prins van Oranje.

3) De 50e penning of Liberale gift was de buitengewone belasting van het jaar 1747. Zie Wagenaar XX. p. 159.

4) Verklikkers noemde men de beambten van de pachters der belastingen.

5) Hendrik Bos, pachter van den impost op de gebrande wijnen; hij woonde in de Schoutesteeg, evenals de pachter Van Tol, wiens huis mede door het gepeupel werd bedreigd. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1748, p. 615, Nederlandsch Wondertooneel, p. 593, enz.

6) Mr. Arent Albert De Reuver was hoofdofficier, Mr. Cypriaan Berger raad in de vroedschap der stad Utrecht. De publicatie van staten-resolutiën geschiedde op het stadhuis door tusschenkomst van het hof. Zoo werd ook deze gepubliceerd. Zie Placaetboek (Register van publicaties) van het Hof, dl. XI. i. d. 3 Juli 1748. Recht. Arch. n°. 29. R. A. te Utrecht.

1748.

het volk staande, patientie versoekende, en dat soo de resolutie soude komen. Des hoofs camerbewaarder met de publicatie komende, vroeg hem of hij se hadt, riep: „Mannen hier is sij"; die ingesien hebbende, swaaide sijn hoet boven het hooft, roepende nog: „Mannen hier isse"; op het stadhuis afgelezen wordende, wilde dat men bij Sijn Hoogheydts naem soude posen; doe den hoedt afnemende boven het hooft swierde, schreeuwende met het volk *Hoze*, *vivat*, etc.; ulterius perquirendum.

Julij. In die troubelen [1]), den prins ziek en ijlende, gaf de princes tot antwoort aan Charles Bentinck [2]), Fagel en De Bak, die haar remonstreerden dat 't gemeen gestuit diende te werden, of sij 50 duisent man wilde hebben of 25 duisent wilde. De anderen seyden dat niet wilde verantwoorden de onheylen en dat de oorsaak aan Haar Hoogheydt soude moeten toeschrijven; soo was Haar Hoogheydt, eenes mans buiging gemaakt hebbende, heenen gegaan en had gesegt: „De heeren kunnen doen wat willen". Meent men doorgaans dat de princes oorsaak is van het afschaffen der pagten en van vele brouillerien

ὄρε Δουβλετ, die 't van φαγελ hadde [3]).

10 Augustus. Utregt. Twee oproerige in Utregt met den koorden gestraft [4]). Dispuut al hevig met borgemeesteren en gedeputeerden omtrent d'ordres aan de militie, selfs tot wijgering, soo in 't hof als in de vergadering van de gedeputeerden niet te sullen verschijnen.

---

1) Over de pachtersoproeren in Holland, Utrecht en andere gewesten zie Wagenaar XX of Nederlandsche Jaarboeken 1748.

2) Ore, d. i. uit den mond van, Doublet, die 't van Fagel hadde.

3) Carel Bentinck tot Nijenhuis had zitting in de staten-generaal voor Overijsel; hij was de broeder van den bekenden heer Van Rhoon.

4) Zie over dit vonnis Nederlandsche Jaarboeken, p. 737 (30 Augustus). De veroordeelden waren Cornelis Van Klaveren, bijgenaamd Dikke Willem en Marrige Willems, bijgenaamd Lange Marie, beiden uit het gepeupel.

1748.

Augustus, September. Holland. In de stadt Amsterdam groote bewegingen. Sijn Hoogheydt komt daar met authorisatie van de staeten, verandert de regering, wordt door gemeen volks gecommitteerde dikwils ontrust en alles afgevraegt, en wel eens s'nagts om 3 uuren, doende versoeken die niet publicq nog sijn, dog bij Sijn Hoogheydt gewijgert wegens sijn gedane eedt aan 't land, seggende aen Sijn Hoogheydt dat hun ongenoegen niet lang(er) konde verbergen, dat Sijn Hoogheydt niet alleen ommeging, maar ook at en dronk met onwaardige, die hem d'een of andere tijt sogte te corrompeeren, — andere seggen: die hem soude tragten (te) vergeven — waarop Sijn Hoogheydt antwoordde — leggende nog op sijn bedt — dat sijn leven in Gods hant was, en dat soude afwagten. Heeft s'anderdaegs dit soo selfs aan menschen verklaart met de tranen in d'ogen [1]).

September. Heeft ook Feytema — geen sagt antwoort genoeg krijgende — sig geuit: „Weet je Hoogheydt wel dat hij in Amsterdam (is)"? Deeze Feytema, voorganger, is advocaat en onvergenoegt hij in vorige tijden geen pensionaris was gemaakt, en jegenswoordig dat de prins hem geen raed maakte [2]). Bij Sijn Hoogheydt's vertrek seyden de meesten: „Hij heeft de regering naar sijn sin verandert, en niets voor ons gedaan". Ook is NB. de publicatie om sig in rust te houden etc. eerst naer sijn vertrek geschiedt.

NB. In deese tijt is door Dordregt in Hollandt geproponeert den prins te authoriseeren om in de meeste steeden de verandering naer welgevallen te schikken, hetwelk ook daerop gevolgt is alsse etc., dog die gecommitteerden, eerst in Noordholland komende, wierd gesegt door sommige

---

1) Over de bewegingen te Amsterdam en de hier vermelde bijzonderheden zie men, behalve de Nederlandsche Jaarboeken en Wagenaar, vooral ook Dr. J. G. Slothouwers geschrift (dissertatie) over de Doelisten, Leiden 1875. De woorden tusschen haken staan niet in het H.S.

2) Zie de genoemde dissertatie over de Doelisten.

1748.

borgers, dat geen klagten hadden tegen haer regenten, en was ook geen logement gereet gemaakt voor die gecommitteerden.

September. Utrecht. De pagten afgeschaft; werdt het nieuwe middel [1]), naer veel strubbelens naar 's Hage in commissie gebragt; sijn daer agt dagen en hebben geen gehoor.

Werden opgestelde articulen aengeplakt, en vaarsen in kerksakjes gestooken, in ouden druk, met vuile beschuldig(ing)en jegens 15 à 16; wort verboden, en een praemie opgezet, dog wel 5 weken daernae; werden eenige heeren genoemt die uit stads regering wilde hebben.

Nog werden 5 articulen, door Elyn en Egeling opgestelt, gedrukt; den drukker seyde dat, en wert egter weer losgelaten; daernae nog 28 geschreven articulen, waerinne 4 of 5 sterk in genoteerd werden [2]).

De Reuver vraagt vijfderley ampten.

In Augustus en September. Soude in Vrieslandt stout gesprooken zijn door 't volk, als: „Wij sijn souverainen en kennen geen staeten nog prins, omdat die geeft meer kan doen als die ontfangt"; seggen de prins hunlieder vergaderingen permitteert; ook agten zij

---

1) Tot afschaffing der belasting-pachten werd te Utrecht besloten den 3en Juli, nadat tevoren, den 25en Juni, de impost op tabak, thee, koffie, boonen en aardappelen opgeheven was. Met nieuwe middel, d. i. het nieuwe plan voor de belastingen, werd den 15en October aangenomen. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1748, i. d.

2) Zoowel in Utrecht als in de Hollandsche steden, met name te Amsterdam, werden de wenschen of eischen van de ontevredenen onder de kleine burgerij in eenige hoofdpunten of „artikelen" samengevat, die door den druk werden verspreid. Zij waren meestal het werk van volksleiders. Egeling (Zie p. I aanteekening 3) speelde eene voorname rol in de volksbewegingen, ook in 1759 en later. Simeon (of Simon) Elyn was lakenfabrikant, die om zijn zonderling gedrag een paar jaar later in een verbeterhuis werd opgesloten. De publicaties van den magistraat tegen de bedoelde schotschriften zie men in de Stadsnotulen, 11 October 1748, en in de Nederlandsche Jaarboeken.

1748.

wijnig de troepes, die absolute ordre hebben sig in 't sagte te gedragen etc., zoo als meest overal.

In Junij, Julij. De Vriesse gecommitteerden krijgen op praetext van siekte geen audiëntie, die van 't volk wel [1]).

October. Was een gerugt de souverainiteit aen Sijn Hoogheyd overgegeven sou werden van d'een en ander provintie, dog dat de minister van Spanje sig daertegen gekant hadt, vermits sijn koning die wel voor vrije landen had erkent, maer geen souverain daervan of in konde kennen, dog dit problematicq.

In Maij en Junij. Heeft De Bak en Fagel audiëntie bij de princes-roial gehadt, de prins siek sijnde; gesegt dat de toenemende oploop omtrent de pagten van gevolg konde sijn, diende gestuit te worden in sijn begin, waarop alleenig antwoord kregen: „Willen de heeren 50000 man? Neen? Willen se er 25000 hebben?" Waerop seyden dat voor de gevolgen niet souden willen verantwoorden en wel integendeel sig altoos soude verklaeren het aan mevrouw de prinses te hebben gewaarschuuwd, waerop Haer Hoogheid even voorover boog, en ging de kamer uit.

7 October 1748. Utregt. Albinus, jongste raed, brengt vóór, dat 2 borgers bij hem waren geweest om de privilegiën hunner gildens weeder te versoeken, ook dat de vrije weken der scheepenen diende te cesseeren [2]), den eenen, een glasemaker, klagende de glasruiten te veel van buiten ingevoerdt wierden, den ander niets weetende als dat geen ampten meer dan aan knegts werde gegeven. Versoekt daer omvraag op, dog wert gewijgert als een beuseling en dusdanige klagten aen dekens van de gildens moesten gedaen werden, die dan

---

1) Over de voorvallen in Friesland in den zomer van 1748 zie Wagenaar XX p. 196 vlgg. Over de gecommitteerden z. a. p. 201.

2) De schepenen, 12 in getal, hadden drie aan drie gedurende ééne week de behandeling der loopende zaken; de overigen hadden dus vrije weken.

1748.

dat remonstreerden; waerop sijn aanteekening laat doen [1]) en protesteert tegen het niet omvraegen.

Komt de prins — naa 't stadhouderschap gekregen te hebben op den voet van prins Willem III —, veele dat hebbende willen borneeren, als Zuylen — naderhant alles vergevende en hofmakende —, Stoetwegen, Verwey etc., in de provintie, harangueert in de verscheyde collegien, in die van de staten magnificq, alsse dat niet sogt als deese ongelukkige landen als sijne voorouders te beschermen, hunne privilegiën en regten te bewaren, hunne vrijheyt — als die grootste schat kennende en met de melk ingesoogen hebbende — allesints te maintineeren etc.

11 October 1748. Gaf Stoetwegen 't parool als afgaande borgemeester: *Dixi.* Nota in Julij 1747 Sijn Hoogheydt in deese provinsie sessie nemende, en hier vandaan weder vertrekkende, Van Cleef, borgemeester [2]), gaf parool s'anderdaegs: *Verlost.*

October. *ex ore graaf van Regteren* [3]). Geeft Sijn Hoogheydt superintendentschap van etc. aan den heer Van Lokhorst van Ter Meer [4]) seggende: „Uw grootvaeder heeft dat gehadt, het is niet veel, ik wenste het *f* 12000 s'jaers was." Werdt hoofdofficier(sampt) [5]) 12 October, naedat heer Van Zuilen 11 October nog negeert daer niet aen was, alsoo niet om gesproken hadt nog hij ook niet, en dat aen sijn vrouw dien dag nog een brief gekomen was van sig vrij daarop te excuseeren.

---

1) Namelijk in de notulen van de vroedschapsvergadering. Van een discours en een protest van Albinus is in het notulen-boek niets te vinden; denkelijk is het met de andere daaruit gelicht.

2) Mr. Cornelis Van Cleef was burgemeester van 12 October 1745—12 October 1747.

3) Ex ore graaf van Regteren. Jacob Hendrik graaf van Rechteren, heer van Westerveld, deken van St. Pieter, lid van het college van geëligeerden.

4) Zie bl. 6, aant. 2, 3 en 4.

5) Het woordje „ampt" is bij de doorhaling van een paar andere bij vergissing blijven staan.

1748.

Aangaande het voorgenoemde superintendentschap meest door J. J. van Mansvelt [1]) De Bak opgegeven en in order gedirigeert, dus die mede surintendent is geworden.

Op deese tijt veertien dagen in s'Hage: Leusden [2]), Zuilen, Verwey [3]) en secretaris van staet [4]) met het plan van finantie [5]); hebben 2 maal met Sijn Hoogheydt gesprooken, dog dikwils met De Bak gebesoigneert. NB. en dat een staetscommissie, die een secretaris bij sig hadt. Hebben *f* 1200 bij Benoist [6]) verteert en nog 300 buiten dat.

12 October. Heer Van Lokhorst hoofdofficier door Sijn Hoogheydt in de plaats van De Reuver, alsmede superintendent van de geestelijke goederen aen Sijn Hoogheydt competeerende, ook dijkgraaf Bovendams op ridderschaps-tour, naer eenjarige questie aen wie soude te vergeven staen. Als hoofdofficier sadt te gelijk in staete-finantie [7]), sijne rekeningen als rentmeester der domeinen nog niet gedaan hebbende, ook nog wel ses weken wegens de edelen al tegelijk in den hove provintiael [8]), sonder egter ergens veel te verschijnen.

Notabel het geval van dien advocaet met name Fled-

---

1) Mr. Jan Jacob Van Mansvelt, sedert 1723 raad en later schepen van de stad Utrecht, daarna tegelijk met den heer van Termeer superintendent 27 September 1748. Hij was en bleef tot kort vóór den dood van den hoofdofficier diens aanhanger en vriend.

2) Rudolf Leusden, kanunnik van St. Jan, was een der geëligeerden.

3) Willem Verwey, burgemeester van Utrecht in 1747/8 en 1748/9.

4) Gijsbert Franco baron De Milan Visconti, heer van Hinderstein (bij Neerlangbroek).

5) D. i. het nieuwe belastingplan. Zie p. 15, aant. 1.

6) Anthony Benoist was kastelein in het logement de Oude Doelen te 'sGravenhage. (Koopmansboeken R. A. Den Haag).

7) D. i. hij was mede gecommitteerd voor het beheer der provinciale financiën.

8) De plaatsen van extraordinaris-raad in het hof werden vergeven door de drie leden der staten, die elk één raadsheer aanwezen. Zie Tegenwoordige Staat van Utrecht, I. p. 257.

1748.

derus te Steenbergen [1]) in Overijssel, dewelke wegens oproer of muiterije was gecondem(n)eert, met advies van naburige regters en approba*ie van staeten, tot de galg, ook geëxecuteert: edog naderhant, door Sijn Hoogheydt, met authorisatie NB. van voorgemelde staeten weederom opgegraven, met eere ter aarde bestelt, voorname Heeren daeragter gaende, alsse Haersolte van Yrst [2]) etc.

Het oranje-vaendel over sijn kist geswaayt [3]), en dus in 't geheel weeder herstelt. NB. nog dat derselver regters meede niet geculpeert en sijn, integendeel ook in hun geheel gebleeven.

Εξ ορε κομιτισ Ρεγτερεν αλιορυμ, ετ κυεε ιπσε αυδιυι αυτ ανιμαδυερσυσ συμ [4]).

Extraordinaire gevallen in 1747 en 1748.

Verscheyde stukjes van afgesondene als Καλκσεν [5]), Δυ Διευ [6]), Τωικκελ [7]) etc. soo omtrent hunne declaratien, als ver gesogte verdraiengen der reglementen, veldequipagien etc.

---

1) De schrijver bedoelt Steenwijk. Men vindt de geheele merkwaardige zaak van het proces en de executie van Fledderus bij Wagenaar XX. 360 en ook in de Nederlandsche Jaarboeken van 1748 en 1750. i. v. Fledderus was geen advocaat, maar belastingpachter.

2) Willem baron van Haersolte tot Yrst, schepen, daarna ook burgemeester van Hattem. Hij werd met een ander door den prins afgevaardigd om de geschillen te Steenwijk (over de benoeming van een predikant en de samenstelling van het stedelijk bestuur) te beslechten en de procedures tegen den aanhang van Fledderus te stuiten.

3) Fledderus was een groot voorstander van de zaak van den prins, en had zich herhaaldelijk tot dezen gewend om bijstand. Ook was hij oprichter van een eigen vendel, dat met den Oranjenaam prijkte. Zie de bovengenoemde plaatsen.

4) Ex ore comitis Regteren aliorum, et quae ipse audivi aut animadversus sum.

5) Cornelis Calkoen, zoon van een Amsterdamsch magistraat, was met eene zending belast geweest in Turkije en daarna (in 1744) naar Dresden gezonden als gezant bij den koning van Polen. Zie Wagenaar XX. 375 en elders.

6) Mr. Daniel De Dieu, raad en schepen, in 1747 hoofdofficier van Amsterdam, ging herhaaldelijk met eene zending naar Rusland, het laatst in 1744/46. Zie Wagenaar XX. 290 en elders.

7) Unico Willem graaf van Wassenaar Obdam, Twickel enz., com-

1748.

Vier ambassadeurs te Aken, een van Zeland [1]) etc. silvere servisen, equipagie-gelden, extraordinaire tractementen etc., alles enorme somme belopende, in een tijt van seer slegte, soo niet uitgeputte finantiën.

Meenen miserabel, Yperen, Mons [a]), Namen slegt, Sluis zeer qualijk en Charleroi ellendig gedefendeert [2]).

Wijnig op geïnquireert selfs in deesen tijt, veele geëxcuseert, alleenig om Hulst La Rocque met het zwaart boven 't hooft, seer lange sententie, geene haest, daarbij geene sware beschuldigingen, veele klijnigheden, alleenig arrogantie en hoofdigheyt; wijnig gerugts is daer naederhant van gemaakt, in geen couranten van gesprooken, daer van andere binnelantse onlusten sooveel wiert gerept.

Bergen op Zoom buiten alle verwagting gaat over [3]), komt De Roi [4]) den tweden dag over — altoos te vooren

---

a) Bij haer Hoogmogende daeromtrent de pot gedekt, door partijschap.

---

mandeur der Duitsche Orde, raad ter admiraliteit op de Maas, extraordinair ambassadeur te Parijs in 1744 en 1746 (met Gilles). Register der gezantschappen, afdeeling Frankrijk, R. A. Den Haag. Vergelijk Wagenaar XX. p. 21.

1) De afgevaardigden bij de vredesonderhandeling te Aken waren de heeren Bentinck van Rhoon, Wassenaar-Katwijk, Hasselaar, O. Z. Van Haren en Van Borssele van der Hooge, de laatste voor Zeeland.

2) Over de verdediging van de Zuid-Nederlandsche vestingen zie o. a. Nederlandsch Wondertooneel 1747/48. Te Mons werd de Staatsche bezetting aangevoerd door den prins van Hessen-Philipsthal. De uitdrukking „de pot gedekt" zal wel op hem slaan.

3) Bergen op Zoom ging, genoegzaam zonder slag of stoot, aan den vijand over op den 16en September.

4) Bernard Jacob De Roy, directeur van 's lands fortificatiën en brigadier, tegelijk ook ordinaris-ingenieur, tevoren (1747) belast met het beproeven van eene inundatie van de Grebbe tot Amersfoort, waarvoor hij 80 man met een kapitein en 3 officieren ter beschikking had, was mede tegenwoordig bij de verrassing van Bergen op Zoom, waar vooral de ongedeerde toestand der vestingwerken na den overgang veel stof tot verdenking gaf. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1747, p.

1748.

voor een gieregaerdt, schraeper en van slegte stukjes bekent — wert door de prins sterk gereprimendeert, sterft twee dagen daernae, niets van sijn siekte gehoort hebbende, laet veel gelt nae, en is niets meer ontrent hem geinquireert.

Den commandant aldaar *a*) Cronstrom [2]) antwoorde telkens aan de hem orders komende vragen: *Mourir sur la breche*, aan die tegenspraken sprak van op te laten hangen. Een ingenieur Breda [3]) iets remonstreerende, jouwde hem voor een spion uit.

Even nae 't overgaen schrijft een brief seer confuis en in fine NB. versoekt sijn demissie, hetselve in een campagne nog eens hebbende gedaen.

Laet leger, scheepen uit Bergen vertrekken sonder het onbequame geschut mede te geven, daer doe alles — en genoegsaem het heele hollandse magazijn — in der Fransse handen gevallen is.

De Fransen souden wel 24 uren in de droge gragt zijn geweest eer dat overging, wijnig schildwagten overal,

---

a) NB. Alles geruineert in Bergen op Zoom, behalve de werken, is niet te begrijpen dat heeft over konnen gaen, volgens 't zien van domini Δουβλετ, Renesse [1]), sommige officieren selfs.

---

495 en 733. Resolutiën Gedeputeerde staten van Utrecht 1747, f°. 30, 108 en 428, 1748, f°. 55. De Roy stierf den 26en September 1747 (zie Resolutiën Gedeputeerde staten van Utrecht 19 November 1748), dus 11 dagen na den ondergang van Bergen op Zoom. De uitdrukkingen in het Handschrift „den tweden dag" en „twee dagen daernae" zijn dus niet nauwkeurig.

1) Doublet, Renesse. De laatste is de oude heer Jan Adolf Van Renesse van Lockhorst, lid van het college der ridderschap van Utrecht, of meer waarschijnlijk zijn zoon; zie aanteekening 3 op p. 7. Over Doublet zie vroeger, p. 3.

2) Over den baron Cronström zie men Wagenaar XX p. 116 en de aanteekeningen van Tydeman op Bilderdijks Vaderlandsche Geschiedenis dl. VI.

3) N. F. Van Breda, kolonel, later generaal, van de mineurs en sappeurs. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1748, p. 755.

1748.
de Vriesse ruiters op de markt doe de Fransen er al in waren, ieder laten sien en inkomen.

De Bros [1]) in s'Hage wist een dag te vooren dat over soude gaen, ook een officier te Wouw [2]) wel drie dagen te vooren het aan sijn hospes versekerde.

Omtrent de actie van Fontenoi heeft Cornabé [3]) hem in sijn face gesegt dat hem d'ordre gebragt hadt, en hij moeten avoueeren etc.; ook sulx getuigde heer (?) Harel [4]); daer sooveel onheyls uit gebooren is en nog kan worden.

Mastrigt meede in deese tijt van kruit en loot onvoorsien op 't punt van de investeering, en bij miracul daer nog wat in gekregen.

Van der Duin [5]), hoewel krijgsgevangen, krijgt een daggelt en tractement, anderen moeten op pensioen hunne compagniën verliesen; de oude voet weg, alle nieuwe troupen van allerlei natiën en oorden aengenomen, meest vreemde en onbekende officiers in de nog oude overblijvende regimenten geavanceert, geheele nieuwe Duitse exercitie etc. [6]).

Geene oude en natuurlijke vrienden geconsulteert. Door

---

1) Waarschijnlijk wordt bedoeld de heer De Brose, die jaren lang gezant van den koning van Polen was in Den Haag. Zie o. a. Nederlandsche Jaarboeken 1750, p. 879.

2) Het kasteel te Wouw was een sterk strategisch punt; het lag bij het dorp Wouw, ten N.-W. van Bergen op Zoom.

3) François Cornabé, uit Bern, was kolonel van een regiment Zwitsers, daarna commandant van de Willemstad. Zie o. a. Naamregister van officieren. Over hem en zijne betrekking tot den stadhouder zie ook het vervolg van het H. S. Met „hem" moet, naar den zin te oordeelen, Cronström bedoeld worden, de eenige, die in dit verband de verdachte zijn kan. De actie van Fontenoi had plaats in 1745.

4) Harel was in 1745 groot-majoor van de Willemstad en de Klundert (Naamregister van officieren R. A. Den Haag); waarschijnlijk wordt deze bedoeld: de in het Handschrift ingevoegde voorletter van titel of naam is onduidelijk. Denkelijk staat er „Hr." = heer.

5) Zie aanteekening 1 op p. 12.

6) Zie over de veranderingen in het leger de Nederlandsche Jaarboeken 1748.

1748.

hofmaking aan De Bak, Grovestins [1]) of met gelt te geven wert veel verkregen, en wijnig de reële merites gedistingeert, en door dusdanige geabandoneerde huishouding alles in confusie; veele maken schulden, imprimis 't hof.

Ex ore Dom. V. Slingeland [2]). De prins eens moetende 300 ducaten hebben kost die niet krijgen aan het heele hof, stuurt nae den raedpensionaris, maer ook niet, die aan den ontfanger generael, die de spaerpot van zijn vrouw en kinderen uitsogt, en die som aan Sijn Hoogheydt bragt, die daerover seer wel tevreeden sijnde, hem bedankte etc.

Vóór de aenstellingh van Sijn Hoogheydt wierd in Utregt de professor Wieling seer mishandelt, om redenen etc.... [3]).

Nae sijn doot quam uit een boekje genaemt het Register der uylen [4]), meest tegens de predikanten of theologische professooren, die daer veel rumoer over maekte; het werdt verboden, ook *f* 500 tot boeten daerop gestelt in eene aengeplakte publicatie, naast eene anderen op dieselve

---

1) Jhr. Jan Syrtema van Grovestins was 's prinsen opperstalmeester. Zie de latere aanteekeningen.

2) Ex ore domini Van Slingeland. Des schrijvers broeder was gehuwd met Susanna Van Slingeland. Waarschijnlijk wordt haar vader bedoeld, de ontvanger-generaal van Holland, Govert Van Slingeland, te 's Gravenhage, die dus verhaalde wat hijzelf ervaren had.

3) Abraham Wieling was hoogleeraar in het staatsrecht aan de academie te Utrecht. Hij stierf 10 Januari 1746 aan de gevolgen van een val. Hevig was hij aangevallen omdat hij de promotie van een zijner studenten genaamd Valentijn Jan Blondeel had doorgezet, wien andere hoogleeraren, vooral de theologische, om onrechtzinnige meeningen de promotie wilden beletten. „Om redenen etc." doelt waarschijnlijk wel op zijne staatkundige gezindheid.

4) De titel van dit geestige, thans zeldzaam geworden pamflet is eigenlijk: „De Kronijken van Albertus, hoofdman van een heir van uytgelezen uylen". In de wandeling schijnt het „Register der uylen" of „Uylenboekje" genoemd te zijn. Het is eene satire op de theologische professoren. Van het Uilenboekje is een exemplaar op de Universiteitsbibliotheek te Utrecht aanwezig.

1748.
tijt wegens eene vrouwspersoon die haer kint verdaen hadt, waerop maer *f* 250 of *f* 300 gestelt wierdt NB. [1]).

October en November 1748. Pesser [2]) het eerst de jongen De Bak [3]) buiten [4]) te eeten gegeven, daernae Luls [5]) in de stadt, met sijn gouverneur Sax [6]) en Gobius [7]) — die vroedschap van Montfoort werdt —

---

1) Zie Resolutiën der vroedschap van Utrecht, 16 Mei 1746, en de publicatie zelve 16 Juni, waarbij *f* 500 werd uitgeloofd voor het ontdekken van den schrijver van het „godslasterlijke, eerroovende en Gode onteerende libel", in de verzameling publicatiën enz. Sted. Arch. te Utrecht, 1745 en 46. Op denzelfden dag besloot de vroedschap door het gerecht eene premie te stellen op het ontdekken van den dader van den moord op een pasgeboren kind, gevonden in de vaart bij Vreeswijk. Eene publicatie daaromtrent is echter niet meer te vinden. Zeker is intusschen, dat op dergelijk misdrijf geen premie van vijfhonderd gulden gesteld werd: het hof-provinciaal loofde den 25en Januari 1748 op het ontdekken van een kindermoordenaar of kindermoordenares — het mishandelde kindje was bij Loenen in de Vecht gevonden — *f* 200 uit. Zie Register van publicaties vanhet hof, R. A. te Utrecht, Recht. archief 29.

2) Jan Pesters, heer van Cattenbroek bij Zeist, of zijn broeder Nicolaas (zie later).

3) Abraham De Back, zoon van s' prinsen secretaris, was student te Utrecht, promoveerde in 1750 en vestigde zich als advocaat aldaar. Den 15en October 1749 kreeg hij eene prebende als kanunnik van Oud-Munster. Zie Album Studiosorum, Commissie-boek i. d. en de Utrechtsche Naamwijzers. Ook De Backs andere zoon was student te Utrecht, althans in 1744. Ibid.

4) Waarschijnlijk op Cattenbroek of Wulperhorst, mede bij Zeist gelegen, de bezittingen van de gebroeders Jan en Nicolaas Pesters.

5) Mr. Matthias Luls, sedert 1748 secretaris van financie te Utrecht, vroeger commies. „Secretaris" was een persoonlijke titel, hem, met behoud zijner functiën, toegekend. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 24 Januari 1748 en Utrechtsche Naamwijzers.

6) Christophorus Saxe, afkomstig uit Saksen, werd gouverneur van de zonen van Mr. Johan De Back, die hij naar Utrecht vergezelde. Later werd hij aldaar hoogleeraar in de oudheidkunde en letteren. Hij overleed in 1807. Bekend is zijn pennestrijd met F. Burman. Zie o. a. Van der Aa, Biografisch Woordenhoek. i. v.

7) Mr. Hendrik Anthony Gobius werd in 1748 vroedschapslid en burgemeester te Montfoort. Zie Naamregister van leden der regeering in de Vereenigde Provinciën.

1748.

neemt daertoe eene kok om te koken, hadt Meijdregt en Schalkwijk [1]) gevraagt [2]), dog kwamen niet.

In 't jaer 1723 is J. J. Van Mansvelt [3]) vroedschap geworden door het crediet van de heer Van Voorst [4]) en wel omdat hij een Gelders student een clap om t'oor hadt gegeven, die een oranje cocarde droeg, de prins alstoen daer stadhouder geworden sijnde etc. In 1747, de vroedschap vergadert om te zien hoe en op wat maniere zijn Hoogheydt zoude aen te stellen zijn, heeft hij de eerste geweest met eenige van de onderleggende partij om alles over te geven. NB. in 1748 werdt hij superintendent van Sijn Hoogheydt over de geestelijke goederen [5]).

In Hollant Van der Mieden [6]) ook eerst prinsgesindt, wert gecontrarieert in veele dingen door de Hollanders, naderhant minder, krijgt veel aventage in sijn proces [7]). 1747 heeft het oor van den stadhouder en princes, 1748 maekt NB. eene deductie tegens de vrouwelijke successie, heeft nogtans het oor van de princes etc.

---

1) Gerlach Frederik Van de Capellen, heer van Mijdrecht, geëligeerde gecommitteerd ter generaliteits-vergadering enz. Zie Commissie-boek 1747, Utrechtsche Naamwijzers enz.

2) Evert Cornelis Van de Capellen, heer van Schalkwijk, broeder van den vorige, beschreven in de ridderschap van Utrecht, gecommitteerd ter generaliteits-vergadering enz. Zie a. b.

3) Mr. Jan Jacob Van Mansvelt. Zie aanteekening 1 op p. 18.

4) Mr. Lucas Van Voorst, sedert 1702 vroedschapslid, in 1716 ook burgemeester, te Utrecht. Zie o. a. Utrechtsche Naamwijzers.

5) Zie Commissie-boek 27 September 1748.

6) Mr. Adriaan Van der Mieden, raadsheer, daarna (1758) president van het hof van Holland, een uitnemend rechtsgeleerde, in groot aanzien bij den prins en later bij de gouvernante. Zie de aanteekeningen van Tydeman op Bilderdijks Vaderlandsche Geschiedenis dl. XI.

7) Adriaan Van der Mieden, werd in 1746 door den procureur-generaal aangeklaagd het hof in een request aan de staten te hebben belasterd. Zijn proces maakte veel gerucht. Van der Mieden werd later president van het hof. Zie Van der Aa, Biografisch woordenboek, Vreede, Jaarboeken voor de rechtelijke macht, 1839—40, enz.

1748.
Werd een lijst vertoont van aangestelde officiers onder 't regiment van Randwijk, Broekhuysen etc. met barbaarse namen, als Jaque François Petitmaitre, etc. [1])

1748. Primo November komt het regiment van Constant [2]) in Utregt, wilde gebilletteert wesen [3]), maer is gevolgt gelijk met de andere geschiedt is, egter het parool is gegeven bij den officier dat regiment commandeerende [4]).

Nog is in November J. J. Van Mansvelt op recommandatie van Sijn Hoogheydt, bij de stadt bisschop-heemraed

---

1) Zie de promoties in het leger in de Nederlandsche Jaarboeken, waar zij geregeld en volledig vermeld worden. De genoemde Jacques François Petitmaitre komt nog in 1752 als kapitein van de infanterie voor in het regiment Van Brakel: Zie Staat van oorlog 1752 in de Resolutiën Staten van Utrecht, R. A. te Utrecht.

2) Het regiment Constant Rebecque.

3) D. i. ingekwartierd.

4) 12 October 1748 kreeg men bericht, dat een corps Zwitsers van het regiment Constant Rebecque, onder majoor Gros, in Utrecht zou komen. De vroedschap besloot het een paar dagen te logeeren „in de kerken of in de academie..... en dan door eene publicatie daarvan kennis te geven, om plaats voor dat volk te maken." De magistraat wees voor de manschappen, voor zoover die niet onder dak konden gebracht worden door den kwartiermeester van het regiment Planta, de oude Luthersche kerk als verblijf aan. Toen majoor Gros den 8en November in de stad was gekomen liet hij den burgemeester aanzeggen, dat deze zich niet meer verstouten zou het wachtwoord te geven, eene handeling die de magistraat ongehoord vond. Men verzocht den majoor „zich van alle nieuwigheden te onthouden tot tijd en wijle het goedvinden en de orders van den heere stadhouder zouden zijn ingekomen", en zond twee leden der vroedschap naar Den Haag, met verzoek „het recht der vroedschap te mainteneeren" van door den eersten burgemeester, als waarnemend gouverneur, de „sleutels der stadspoorten te doen bewaren en het wachtwoord te geven." Intusschen bleef de majoor het woord geven en begeerde ook de poortsleutels, totdat de stadhouder bij decisie de burgemeesters voorloopig in het bezit van de bovengenoende rechten handhaafde, maar dit geschiedde eerst den 16en November. Zie Stadsnotulen van Utrecht i. d. 12, 15, 25 October, 9, 4, 12 en 18 November 1748.

1748.

geworden [1]), Berk [2]) in de generaliteits-rekenkamer [3]), door Giessenburgh, vermits voogt over sijne voorkinderen was, en die schijding bij sijn tweede huwelijk heeft geaccordeert.

Item NB. Roëll [4]) in de admiraliteit van Zelandt, tot ieders groote verwondering, door secretaris Hop [5]) in den Haag, daer Roëll altoos een creatuur van Caspar Burman [6]) was geweest.

20 November 1748. In Leyde groote beweegingen onder de burgerij en gemeen, willen de oude regering weederom en sommige van de nieuwe daer weer uit; veel tegens mijnheer De Raedt [7]); wert een

---

1) De commissie van den heer Van Mansvelt is van 20 November 1748. Zie Commissie-boek i. d. Oudtijds werden de dijkgraaf en drie heemraden van den Lekdijk-bovendams door den bisschop van Utrecht benoemd, de acht overige door de kapittelen, door de geestelijkheid buiten de kapittelen, de ridderschap en de stad Utrecht. Later werden de eerstgenoemden door de staten benoemd, op voordracht van de drie staten-leden beurtelings. Zij bleven steeds den naam bisschopsheemraad dragen. Zie Tegenwoordige Staat van Utrecht i. v.

2) Jacob Van Berck, raad en oud-burgemeester der stad Utrecht, werd door de staten met de commissie in de generaliteits-rekenkamer voorzien den 18en December 1748. Zie Commissie-boek i. d. Onder „schijding" is denkelijk boedelscheiding te verstaan.

3) De commissie voor de generaliteits-rekenkamer werd door de staten vergeven voor drie jaren; de voordracht ging rond bij de drie leden der staten. Aan de commissie was een inkomen verbonden van ƒ 1500 's jaars. Zie t. z. p. en Tegenwoordige staat van Utrecht i. v. staten.

4) Mr. Johannes Alexander Röell, sedert 1739 lid van de vroedschap, kreeg de bedoelde commissie den 18en December 1748. Zie Commissieboek i. d.

5) De gecommitteerden in de admiraliteits-colleges werden tot 1749 mede door de staten benoemd, op voordracht van de drie leden beurtelings. Zie Tegenwoordige Staat van Utrecht a. b. — Mr. Johan Hop was eerst secretaris van den raad van state, later thesaurier-generaal. Zie over hem o. a. Scheltema, Staatkundig Nederland.

6) Mr. Kaspar Burman, zoon van den hoogleeraar Pieter Burman, had sinds 1724 zitting in de Utrechtsche vroedschap. Zie Utrechtsche naamwijzers, en verder de biographische woordenboeken.

7) Zie over deze beweging o. a. Wagenaar XX. p. 301 vlgg. Mr. Dirk De Raedt was burgemeester. Verg. Nederlandsche Jaarboeken 1748. II. p. 266.

1748.
lijst gedrukt, met naeme en toenaeme van diegeene die koorn als anders gesmokkelt hebben, de quantiteit etc.; komen bij surprise de guarde-dragonders daerin, item nog eenige regimenten infanterij om de holla te stillen, onder de ordres van de generaal-majoor Rouse [1]); is het er toen stil; eenige klijne abuisjes tussen militie en gemeen. NB. Zijn Hoogheydt gaet in den raed van Hollant, besoigneerd daer lang, en werd in commissie gedecerneert om alles te gaen examineeren, waeronder een Leids heer uit den raed in die commissie.

In Delft willen sij den door Sijn Hoogheydt aengestelde hoofdofficier niet erkennen, daerop een scherpe publicatie uitgaet, in naem van Sijn Hoogheydt [2]).

Te Gorcum blijft de heele regering, en worden alleenig vijf of zeven daerbij genoemt; men segt zij elkander gesworen hadden allen te quiteeren, soo maer één wiert bedankt [3]).

November. In Utregt groote festoijeeringen aen de jonge heer De Bak [4]), voornamelijk door Zuilen, Lokhorst, Zingendonk [5]), Luls, etc.

Ex ore Dom. Ds Schalkwijk [6]). Het dijkgraafampt door de ridderschap vergeven, waarover veele strubbelingen, Zuilen zoekende dat te dirigeeren, dat, sijn swager het

---

1) De generaal-majoor, later luitenant-generaal van de infanterie Gijsbert Rouse. Zie Naamregisters van officieren.

2) Zie Wagenaar XX. p. 308 en Nederlandsche Jaarboeken, waar de proclamatie gedrukt staat.

3) Zie Wagenaar XX. p. 304 en de Memorien van D. Van Bleiswijk, uitgegeven in de werken van het Historisch Genootschap door Dr. Jorissen, p. 239 vlgg.

4) Zie aanteekening 3 op p. 24.

5) Johan Martinus Van Singendonk, gepensioneerd officier, of zijn zoon Martinus Johan, officier der cavalerie, die in 1766 beleend werd met Sandenburg. Zie leenregister van de Domproosdij i. v. Hun bloedverwant M. C. Van Singendonk was lid geweest van 's prinsen domeinraad; ook deze kan bedoeld zijn.

6) Ex ore Domini De Schalkwijk.

1748.

door de prins krijgende, hij dan op den tour in sijn lidt bleef sitten, dat egter gestuit is. Ook NB. dezen De Bak zoude gesegt hebben: „Ik ben vergeeten dat Sijn Hoogheydt soude hebben laeten schrijven, dat hem vreemt voorquam dat vergeven wierdt het geene hem toequam," dus hij te kennen gaf — misschien omgezet zijnde — dat men maer voort sou gaen met de bovenstaande dispositie.

Egter heeft den heer Van Zuilen in de vergadering der ridderschap een narré gedaen alsof dat ampt absoluut aen de ridderschap verbleven was, dog versogt zijnde 't selve te notuleeren, is het er seer intricaet en onduidelijk ingeset [1]).

Ore Dom. Roosmale [2]). Veele pasquillen en sterke geschriften in Amsterdam, haet en nijt tegens den anderen, oude tegens nieuwe regering en reciproce spraak over de cordaetheyt en noncordaetheyt van sommige regenten, als Hassel(aer) [3]) etc.

Ore Dom. Renesse [4]). In dit jaer 1748 werdt gesegt dat den paruikemaker Picard [5]) t'Utregt soude

---

1) Zie aanteekening 4 op p. 6. en Resolutiën Ridd. 29 October 1748. s' Heeren Van Zuylens zwager was de daar genoemde heer van Termeer.

2) Ore Domini Roosmale. Mr. Egbert Theodoor Roosmale was ordinaris-raad in het hof van Utrecht. Zie Commissie-boek 5 April 1742 en de Utrechtsche naamwijzers.

3) De Amsterdamsche burgemeester Gerard Arnoud Hasselaer, gevolmachtigde bij de vredesonderhandelingen te Aken. Zie o. a. Wagenaar XX en de Nederlandsche Jaarboeken, passim. De letters „aer" niet in het HS.

4) Ore Domini Renesse. Ook hier wordt bedoeld de heer J. A. Van Renesse van Lockhorst, grootvader van den schrijver van het Dagboek, of diens zoon. Zie vroeger.

5) Over de plundering van het huis van den pruikenmaker Hourdez of Picard zie Nederlandsch Wondertooneel p. 277 of de Nederlandsche Jaarboeken 1747, p. 773. De man werd in hechtenis genomen, maar niemand trad als aanklager op; kort daarna werd hij daarom op vrije voeten gesteld. Zie register van crimineele sententiën 19 October 1747 en de genoemde werken t. a. p. De publicatie van de stadsregeering tegen dergelijke baldadigheden staat in de Nederlandsche Jaarboeken.

1748.
een amptje gevraagt hebben van uitmaender over de nieuwe quotisatie [1]) of anders — NB. Catholyk sijnde en meerder lasten tegen hem, als sijn huis geplundert, omdat seer Fransgesint gesproken hadt een jaer te voren etc. — aan de prins sig hadde geadresseert door een goed vriendt daer, Le Blanc [2]) heetende, bij De Bak, mevrouw, die hem aen den heer van Zuilen geaddresseert hadde, bij D'ablaingh etc.

Ore Domi. De Groeneveld [3]). Dat in de tijt men delibereerde of er eene commissie naer s'Hage sou gaen met het nieuwe plan van finantie dan of men het aan de gecommitteerden ter generaliteit soude senden, dat Albinus in de stad voor sijn votum soude gesegt hebben: niet aen de gecommitteerden, vermits daer Dablaing meest altoos alleen was, en deeze niet in staet was zijn eyge finantiën waer te nemen, veel min die van 't landt.

December 1748. Heeft Cronstrom [4]) nog request in H.H.M. gepresenteert om *f* 500 van d'admiraliteit van Rotterdam tot onderhout van een jagt. Videatur sekere resolutie en bijlage van voorseyde admiraliteit op dato als boven.

Januarij 1749. Werdt geëntameert bij de krijgsraedt de sake omtrent Berg op Zoom; den commandant Cronstrom bevind sig ook aldaar, dog niets opgedaen, ook lekt niets uit.

Eodem tempore. Werdt de militie in Utregt twee maenden ten agteren gestelt; disputen over het nego-

---

1) D. i. deurwaarder van de nieuw ingevoerde belastingen.

2) Leblanc was kamerdienaar van den prins. (Lijst van de hofhouding van Z. H. in H. M.'s huisarchief).

3) Ore Domini De Groeneveld. De heer Van Groeneveld is François Doublet. Zie aanteekening 2 op p. 3.

4) De bevelhebber van Bergen op Zoom, wiens gedrag aldaar juist in onderzoek was.

1749.

tieeren en niet negotieeren. Comptoiren genoegsaem sonder gelt [1]).

Februarij. Nieuw middel geintroduceert, daerover middag en ogtent vergaderende meer als 4 weken, nog niet half genoeg konnende opbrengen; veele zijn traag in 't geven, ook werden verscheyden geretaxeert.

Wert de negotiatie tegen 4 pct. losrenten geconcludeert, twee rijsen D'Ablaing daerom overgekomen, ook brieve van de griffier Fagel [2]) aen sommige leden geschreven, latende blijken, dat Sijn Hoogheydt wel wist kwaden vrienden in Utregt te hebben, egter niet verhoopte dit gecontrarieert souden werden; ook wormt den heer Van Zuilen daer veel om; werden verscheyde goede redenen tot weering geallegeert.

Hre Stoetwegen [3]). Werden stadsgecommitteerden naer s'Hage gesonden om de bedroefde gesteltheyt hunner kassen te remonstreeren, en segt Sijn Hoogheydt, God tot getuige roepende, geen oorsaek van t'affschaffen der pagten te sijn [4]); nogtans quam de militie te laet, en hadt geen order als sagt te handelen etc. en

---

1) De afschaffing van het pachtstelsel bij de belastingen veroorzaakte geruimen tijd eene groote verwarring en groote moeilijkheden in de financiën der gewesten, die geene contante gelden hadden om aan hunne verplichtingen te voldoen, tenzij door 't negotieeren van nieuwe leeningen. De taxatie-belasting naar het geschatte inkomen werd eerst in 1749 ingevoerd.

2) Mr. Hendrik Fagel, François' zoon, was in 1744 griffier van de staten-generaal geworden, in de plaats van zijn vader.

3) Ore Stoetwegen.

4) De commissie, waarvan de heer Stoetwegen deel uitmaakte, werd den 4en Maart 1749 door Z. H. in audientie ontvangen. Haar rapport staat te lezen in de Stadsnotulen d.d. 10 Maart. De afzending was voorgesteld en besloten den 10en, respectievelijk 17en Februari. De notulen van die data geven tevens het verslag van de inderdaad „bedroefde gesteldheid" der stads-financiën na de afschaffing der pachten.

1749.

borgers met borgers te keer te gaan. Dit riep den commandant majoor Falkenhayn [1]).

Elias [2]), vreemdeling, wert door bemiddeling van D'Ablaing in de rekenkamer gecontinueert.

T'eerste lit schrijft aen Sijn Hoogheydt over d'aenstelling van Schut [3]) tot ontfanger van de bisdomstienden,

---

1) Frederik Willem baron Van Falckenhain, heer van Vuilcoop, (gewoonlijk onjuist Falkenheym geschreven) was majoor van de cavalerie in het regiment Cannenburg tot 1749, toen hij op pensioen gesteld werd. Hij was steeds overladen met schulden, zoodat reeds in 1742 zijne dochter de nalatenschap harer moeder weigerde en hij zelf aan het hof verlof moest vragen een deel van de goederen dier nalatenschap te verkoopen om schulden te voldoen. Herhaaldelijk werd door een aantal crediteuren beslag op zijn tractement en later op zijn pensioen gelegd, vooral door wijnkoopers, die groote bedragen van hem te vorderen hadden, o. a. de vroeger genoemde Egeling. Zie Resolutiën Staten van Utrecht en Gedeputeerde staten van Utrecht 1748 en 1749 op verschillende datums. Hij was van 1720—1732 maarschalk van het Overkwartier, van wege de ridderschap, en sinds 1725 regent van het Collegium Willebrordi en de Domus pauperum, waarvan hij in 1759 eerste huismeester werd. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

2) Mr. Jacob Elias Michielsz. was gedeputeerde van Utrecht ter generaliteits-rekenkamer. Zie Resolutiën Gedeputeerde staten van Utrecht 29 April 1749. Zijne commissie in de generaliteits-rekenkamer bekleedde hij, op nominatie der geëligeerden, van 1746 af; 26 Maart 1749 werd die commissie, op voordracht van de geëligeerden en na goedkeuring van Z. H., door de staten voor een drietal jaren hernieuwd. Zie Resolutiën Staten van Utrecht i. d. De heer Elias stierf reeds in 1750. Hij wordt vreemdeling genoemd omdat hij de zoon was van den Amsterdamschen dichter Michiel Elias, dus geen Utrechtsch burger.

3) Dr. Jacob Schut werd door de staten tot de bedoelde betrekking benoemd den 12^{en} Maart 1749. De ontvanger der bisdomstienden was een der negen ontvangers, die de staten voor verschillende inkomsten benoemden. Zijne commissie was eene van de zoogenaamde zesjarige, zoodat de heer Schut na zijne eerste drie jaren kon worden gecontinneerd. Hij vroeg en verkreeg dit van Z. H., waartegen de geëligeerden zich echter verzetten, omdat de bewuste commissie op hunne toerbeurt gekomen was. De prins gaf op dit punt toe. Zie Resolutiën Geëligeerden 17 Februari en 3 Maart 1749.

1749.

dat sij altoos bij de koning [1]) dat vergeven hadden. Krijgen antwoort bij provisie het ook te konnen doen.

Wert door den admiraal Schrijver [2]) iemant aan de prins gerecommandeert tot bewindhebber wegens dese provintie in de West-Indische Compagnie. Handel daeromtrent van de heer Van Zuilen [3]).

Komt t'Utregt bij den president van gedeputeerd(en) een wild, woest mens insolent spreeken, vaenderig sijnde geworden, etc. Wert militie gecasseert en spreekt men van een nieuw regiment refugiés op te regten [4]).

May 1749. Komt graef Hendrik [6]) in de ridder-
Ops Wachendorff [5]). schap t'Utregt, aengenomen sonder exa-

---

1) D. i. tijdens Willem den derden.

2) Cornelis Schrijver Ph.'s zoon was sinds 1738 vice-admiraal, daarna luitenant-admiraal van Holland.

3) Wie de bedoelde persoon was, is niet te vinden. De heer van Zuylen maakte gebruik van het recht, hem in 1744 door loting gegeven, om voor de W. I. C. iemand te nomineeren; hij wees den heer Hendrik Verbeek aan, wiens benoeming terstond door den stadhouder werd goedgekeurd. Zie Resolutiën Ridderschap van Utrecht 8, 21 en 27 Maart 1749. Het is, te oordeelen naar hetgeen de schrijver zoo nu en dan omtrent den heer van Zuylen mededeelt, niet onwaarschijnlijk, dat de persoon, door den admiraal gerecommandeerd, en de heer Verbeek dezelfde zijn. De ridderschap bleef zoo in den waan, dat zij, als van ouds, de benoeming had gedaan zonder recommandatie van den stadhouder.

4) Waarschijnlijk wordt hiermede op het werven van regimenten en het indienstnemen van officieren uit het buitenland gedoeld. Een regiment „réfugiés" is in dezen tijd niet gevormd. Arch. voor Krijgs-gesch., Den Haag. Vgl. p. 39 en 42.

5) Ore Wachendorff. Mr. Everard Van Wachendorff was substituutgriffier bij het hof. Zie Utrechtsche naamwijzers.

6) Hendrik Karel graaf van Nassau La Lecq, heer van Beverweerd. Over de vereischten voor het lidmaatschap van het ridderschaps-college zie Tegenwoordige Staat van Utrecht I. p. 290, maar vooral Resolutiën Staten van Utrecht 23 Juli 1667. Omtrent Doublet zie aanteekening 2 op pag. 3. Vgl. Tegenwoordige Staat van Utrecht, I, p. 170. Graaf Hendrik werd bij missive van Z. H. d. d. 13 Mei 1749 in de ridder-

1749.
minatie van qualificatie. Soo ook Doublet in t'eerste lit a° 1747, sonder dat hij borger t'Utregt was. Soude een extraordin(aris)-commissie in H.H.M. krijgen, sonder exempel [1]); neemt 't hof provinciaal — open sijnde — niet aen. Collonel Pesser [2]) privative acte tot de jagt t'Utregt niet door de prins geteekent, alleen door De Back; nog een appointement van pardon — ni fallor — in diergelijke smaak geteekent [3]).

Renesse. **Junij 1749.** Vuurwerken, dog geen illuminatie door 't land [4]); nogtans dwingen die van Haerlem

---

schap gebracht, die daardoor met één lid werd vermeerderd. In de resolutie van dit college van 12 Mei werd zijne qualificatie voldoende geoordeeld, op grond dat hij — zooals op een afzonderlijk blad in de resolutiën werd ingevoegd — reeds in 1734 „de conditiën van sessie had onderteekend." Met dat al hadden én de geëligeerden én de steden hem in 1734 niet op de nominatie geadmitteerd, omdat hij „zijne qualificatie nog niet had overgegeven." Dienovereenkomstig was hij toen met een paar anderen van de nominatie-lijst afgevoerd, en „het lid der ridderschap wederom gesloten verklaard." Zie Resolutiën Ridderschap 7 October en 1 December 1734 en 6 April 1735, met de bijlagen. — Het college schonk zijn nieuw medelid een jaargeld van achthonderd gulden, „doch zonder consequentie... in cas van meerder augmentatie." T. z. p. 7 Juli 1749. (Zie Tegenwoordige staat van Utrecht, I. p. 214).

1) Naar de generaliteitsvergadering werden drie gedeputeerden gezonden, uit elk lid een. Graaf Hendrik kreeg niettemin de bedoelde commissie, op Zijn Hoogheids verzoek, voor drie jaren. Zie Resolutiën Staten van Utrecht, 10 September 1749. Eene buitengewone commissie was inderdaad „zonder exempel". Het volgende doelt ook op graaf Hendrik: Doublet werd in 1749 terstond, volgens zijn eigen verkiezing, raadsheer in het hof. Zie Resolutiën Geëligeerden 22 September.

2) De heer Willem Nicolaas Pesters, in het handschrift meestal Pesser genoemd, had den rang bekleed van luitenant-kolonel der Hollandsche gardes, en werd gewoonlijk overste of kolonel genoemd.

3) Zie het vermelde op pag. 11 en daarbij aanteekening 4.

4) Bij gelegenheid van de ratificatie van den vrede, in October tevoren te Aken gesloten. Overeenkomstig de missive van H.H.M. d. d. 8 Mei 1749 werd besloten tot klokkenluiden en vreugdevuur, „met dispensatie van een ieder eenige illuminatie te doen of vuurwerken af te steken." Zie Resolutiën Staten van Utrecht 21 Mei 1749. Toch ge-

en Schoonhoven de regenten om te illumineren; de eerste dragende een oude hoer — door veelen gebruikt eertijts — in gedaante van een stroowis, als ook de gen(erael) Cronstrom in dieselve formen, en gooide die op de piktonnen om te verbranden.

Meent men Rousset [1]) gebruikt is in al 't Amsterdams werk, ook de nouvelles aen de Ceulse courant suppediteert. Schrijft: *Le stadhoudérat*, etc.; word op Vrankrijks versoek sijn commissie van historiographe ingetrokken, dog blijft even tranquil, en dus men dat doorgestoken werk moet geloven.

Murmureering bij fadsoenlijke borgers over de nieuwe taxatie t'Amsterdam etc. [2]).

Hoord men dat ----- Werd Jr. Jan van Grovestins [3]) geaccuseerd, alsmede dat sijn broer veel gelt overmaekt

---

beurde dit op vele plaatsen. Zie o. a. Nederlandsch Wondertooneel, Nederlandsche Jaarboeken enz. — Het verbranden van iemands beeltenis met die van een berucht persoon, was eene gewone uiting van den volkshaat.

1) Jean Rousset de Missy was in 1748 tot raad en historiograaf van Zijne Hoogheid benoemd, maar werd, na zijne deelneming aan de Doelisten-beweging te Amsterdam, ontslagen, en vluchtte kort daarop, uit vrees voor vervolging wegens zijne geschriften tegen Frankrijk. Hij stond altijd in verdenking de hand te hebben in hetgeen buitenslands over de Republiek werd geschreven, alsook de schrijver te zijn van zeer scherpe pamfletten. Zie Wagenaar XX, 299 en elders, de biografische woordenboeken, b. v. Van der Aa, die over hem een vrij goed artikel geeft, en vooral Haag i. v. — Vóór Roussets vlucht veronderstelde de schrijver van deze Gedenkschriften blijkbaar, dat hij „in 't Amsterdams werk", d. i. de Doelisten-beweging, handelde op hooger last; weldra zal hij die meening hebben laten varen. — Het boekje „Histoire du stadhoudérat" gaf Rousset in 1749 slechts uit: de schrijver was Raynal.

2) Na de verandering van het stelsel en de invordering der belastingen.

3) Zie pag. 23, aanteekening 1. Hij was ook gedeputeerde ter generaliteits-vergadering voor Friesland. Zie o. a. Naamregister van leden der regeering. Een gerucht van scabreusen aard, zonder historische waarde, is hier met voordacht ongedrukt gelaten. — De ..... zijn in het handschrift niet ingevuld.

1749.
naer Engeland, niets betaalt en overal van trekt, selfs van ..... ----- Jr. Jan absenteert sig, komt weder, dog blijft naderhand geheel weg; -----

2 Julij. Ter staatsvergaadering werd door den stadhouder van de leenen, Bottenstein [1]), seer mis geproponeerd om in 't hooft van de leenbrieven te setten ook s'princen titels en naam, wat maar is om aen Sijn Hoogheydt met de ledige h(and) te verheffen (....) [2]); item maakte swarigheyt dat *sijn* naam ook met 't woord stadhouder wierd uitgedrukt in de leenbrieven.

11 Julij 1749. Werd geproponeerd in H.H.M.M. om 8 millioenen bij loterij te negotieeren, en wel met voorkennis van Sijn Hoogheydt. Zeeland en Utregt neemen aen om aen hun principalen te schrijven, de andere alle adviseeren van jae. Spreekt Polanen [3]) den prins wat te doen? krijgt antwoort te moeten weeten wat over sig nemen kan of niet. Twee dagen daernae komt Sijn Hoogheydt selfs in H.H.M.M., harangueert en set het op ieders conscientie of men het comptoir-generael kan laten sonder gelt. En werd doe op die pressante aenspraek unaniem geconcludeert, NB. sonder authorisatie van principalen, daer overal geltgebrek is en geen finantie gesogt werd; adviseerende Zeeland egter soo Utregt 't ook wilde.

Gardes Holland krijgen 25 man per compagnie gratificatie voor de kostbaarheyt van de montering.

---

1) Johannes Jacobus van Utenhoven, heer van Bottestein, was stadhouder van de leenen, lid van de Utrechtsche ridderschap en gecommitteerd in de staten-generaal respectivelijk sinds 1724, 1734 en 1741. Zijn voorstel in zake den aanhef van de leenbrieven, waarop in het Dagboek gedoeld wordt, werd in 1749 door de staten aangenomen. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 2 Juli.

2) Hier is blijkbaar iets uitgevallen, als b. v.: voordeel te geven.

3) Gedeputeerde ter generaliteit voor Utrecht. Z. b. pag. 5 aant. 3. Over de zaak zie Nederlandsche Jaarboeken i. d.

1749.

Gardes Suisses 84 man, en mankeerde nog bij de monstering wel 300 man.

Nog al veele nieuwe officiers gecreëert, werdende de oude voorbijgegaen, en de generaels geproponeert om op generael-majoors tractement te brengen [1]).

Nog geen staet van oorlog van 1748 gesien.

Εξ ορε Δομ. ναν Βαλυερεν [2]). Dat bij 't quartier en de stad van Nimwegen geschikt was en aen de decisie van Zijn Hoogheydt gelaten om aen den gouverneur prins van Hilbourghausen [3]) te geven tractement *f* ...., huyshuur *f* .... en een bienvenue van *f* ....; dus reets met De Bak en die met de prins geconvenieert, dog dat mevrouw de princesse het (?) even voor de conclusie op dubbelt gestelt had, en soo verscheyde meer.

Zoekt men ook in die ridderschap, van Gelderland, den heer van Driesburg [4]) te brengen. Hetgeen naderhant is geschiet.

Doleantie in Holland en Stigt over de nieuwe quotisatie; brengt de laatste minder op als de pagten; continueerd

---

1) Zie over een en ander rakende de militaire zaken de uitvoerige berichten in de Nederlandsche Jaarboeken. Het regiment gardes-Holland telde 6 compagnieën, die te 's Gravenhage in garnizoen lagen, evenals de Zwitsersche gardes, 8 compagnieën sterk.

2) Ex ore domini Van Balveren. Walraven, baron Van Balveren, heer van Wuert, was burgemeester van Zalt-Bommel, had zitting in de ridderschap van het kwartier van Nijmegen en was tevens voor Gelderland gedeputeerd in de admiraliteit van het Noorderkwartier. In dit college had ook de schrijver van het Dagboek zitting, die dus herhaaldelijk met hem in aanraking kwam.

3) De prins van Saxen-Hildburghausen, commandant van het corps Beiersche troepen in dienst van de zeemogendheden, was in Februari 1747 aangesteld tot generaal van de infanterie bij het Nederlandsche leger. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1747, p. 84. — De ..... niet ingevuld.

4) Arnold Hendrik Dirk Van Neukirchen genaamd Nijvenheim, heer van Driesburg, Kessel en Mook; in 1751 werd hij beschreven in de ridderschap van Nijmegen. Zie o.a. Van der Aa, Biografisch Woordenboek i. v. De laatste woorden zijn misschien later bijgeschreven.

1749.
men egter, in groote confusie, met sommige pagjes weederom op te setten op waren buiten consumtie; onder anderen de blykers [1]), die nu over het consumtible gequotiseert, en die van het noodige tot het wassen, opgegeven door haer selfs, — sommige suiver, andere sijn naegereekent en op meer gestelt, als: zeep, hout, turf — voortijts de pagte moesten betalen; dus sij van hun clanten nu meer wasloon willen hebben, waer veelen niet aen willen, als den heer van Zuilen etc., die ook soude gesegt hebben aen een van die blijkers sig soo hoog niet op te geven. NB. hij selfs in de commissie van de quotisatie en van die plans is [2]).

Julij 1749. In de vergadering t'Utregt werdt gedelibereerdt over de negotiatie bij loterij van 8 millioen en over de petitie van drie millioen. Bij het eerste lit eerst met 4 tegens 2, sijnde Dab(laing) en Leusden, geconcludeert van te rescribeeren, dog naderhand weeder omvraeg gedaen, en wert geconsenteert de 8 millioen, ridderschap daer mede voor zijnde except den oudsten heer [3]), in een tijt daer men kwalijk gelts genoeg heeft om de militie en renten provinciael te betalen. NB. Hr. *van Zuilen* en *Bottestein* komen jegenswoordig overal in; den ersten had tevoren gewerkt om een reglement voor de aenstaende stadhouder te maken, en selfs om al het militaire niet over te geven, den anderen heeft naderhandt bij sommige heeren als *Meidregt* en *Renesse* geweest met een opstel, redelijk sterk tegens het erfstadhouderlijk (bewind), en heeft mij meer als eens gesegt te willen dat de staten hem als gecommitteerde ter generaliteit in de schuur joegen of disavoueerde [4]).

---

1) D. i. onder anderen doleeren (beklagen zich) de bleekers, die enz.
2) Namelijk van de plannen om de pachten gedeeltelijk te herstellen.
3) De hoogbejaarde heer Jan Adolf van Renesse, die reeds van 1709 af zitting in de ridderschap had.
4) De namen in Grieksche letters zijn: Zuilen, Bottestein, Mijdrecht en Renesse.

1749.

Is groote oneenigheyt te Wijk, scheepenen tegens scheepenen en tegens hoofofficier [1]), hebben eene crimineele gevangen, en konnen het omtrent de proceduuren tegens hem niet eens werden, vragen assistenten in hun regtbank — dog informeel — en de andere wijgeren het weer. Werd op order van Sijn Hoogheydt een commando van een ritmeester met 50 man daer nae toe gesonden [2]).

Ore Komitis de Regteren [3]). Die van Gelderland of Nimwegen aen het hof schrijvende, dat men de soo veel gereguleerde somme voor den prins van Hildburghausen niet vinden kost, is geantwoort: als zij niet konden, Sijn Hoogheydt die wel vinden zoude.

Werd in Holland van de particuliere steeden geëyscht het montant s'jaers van alle emploien hoe swaer of groot die sijn; ook schrijven daeromtrent de gecommitteerde raden aen de stad Dordregt — die dat, schijnt wel, niet naer de zin gedaen hadden — een seer comminatoire brief. De posterijen werden ook nog voor 't land gerequireert, dus aen den prins te vergeven die voortijts steedelijke ampten. Die van Amsterdam meent men wel *f* 200000 waerdig s'jaers [4]).

Vier Switzersche bataillons meerder als voor desen, en nu allen op de provinciale quotes, daer tevooren tot *f* 1200000 op de barrière stonden [5]); dog moet nog het

---

1) Hoofdofficier te Wijk bij Duurstede was Mr. Abraham Van Senden.

2) Het gold de vervolging van den stadssecretaris Toelaer, die zich schuldig gemaakt had aan manslag. De heftige twist, waarvan sprake is, maakte de inmenging van den stadhouder noodzakelijk, die er eene commissie uit het hof van Utrecht heenzond. Deze veroordeelde Toelaer ter dood, en legde den twist zooveel mogelijk bij. Zie het merkwaardige rapport, Recht. Arch. van het R. A. te Utrecht, no. 254.

3) Ore comitis De Regteren: de meergenoemde heer van Westerveld.

4) Zie over deze bekende zaken Wagenaar XX, en voor het eerst genoemde punt vooral de Nederlandsche Jaarboeken 1749 vol. II.

5) D.i. bekostigd werden uit de som, die de keizer tot dusver jaarlijks

1749.
Barrière-tractaet vernieuwt worden en meent men Rhoon daer naer toe gaet.

Naere huishouding in den raed van staeten; nieuwe secretaris [1]) en onwetende thresourier [2]) komt alles op aan; de meeste heeren dagelijxs absent, als Haren, Iddenkingen, Verelst, etc. [3]).

Naetezien wat sedert s'prinsen aenkomst wel is afgeschaft — als 15 a 16.. millioen — aan pagten, en wat wel genegotiert is — buiten die seer extraordinaire gift van den 50 penning van alle roerende en onroerende goederen en emploien, naer jaren en capitael gerekent [4]) — alsse bij de particulieren provintiën . . . . . .
bij de Haer Hoog Mogende en . . . . . .
en bij den raeden der admiraliteiten . . . . . .
Ook wat provintiën, en hoeveel wel, in deese tijden gedeficieert hebben! [5])

Augustus. D'abl(aing) buiten zijnde, werd successivelijk visites gedaan, alsse eens door Pesser, collonel, de grif(fier) Wach(endorff) [6]) en veele andere meer. Logeert selfs den eerstgenoemde daer in October 1749.

---

betaalde als vergoeding voor de bezetting der barrière-steden. Over de vernieuwing van het tractaat werden na den vrede van Aken langdurige onderhandelingen gevoerd, geopend door Bentinck van Rhoon.

1) Mr. Johan Hop (zie pag. 27 aanteekening 5), in 1748, na het aftreden van Mr. Van der Hoop.

2) Thesaurier-generaal van de Unie was van 30 September 1746—20 Januari 1750 de heer Johan Van der Does.

3) Onno Zwier Van Haren had zitting in den raad van state voor Friesland, Anton Adriaan Van Iddekinge voor Groningen, Dirk Hubert Verelst voor Zeeland.

4) De zoogenaamde „liberale gift". Vgl. p. 12 aant. 3.

5) „Wat" is hier: welke. — Een staat van deze getallen heb ik tusschen de bladen van het Handschrift niet gevonden.

6) Zie p. 34 aant. 2 en 33 aant. 5.

1749.

September. Den prins naer 't Loo gaende en passeerende door Utregt, slaept en eedt s'anderdaegs middags bij Termeer, komt in de vergaedering van staeten, harangueert lang omtrent de gesteltheydt der finantiën, excuseert sig omtrent het afschaffen der pagten, recommandeert wat bij collecte kan geschieden te doen, geeft bedektelijk hier en daer een correctif van niet wel of naerstig genoeg te hebben gearbeydt omtrent het nieuwe middel, schoon voor- en naemiddag commissarissen drie of meer maenden besig sijn geweest om classissen te maken, taxeeren en retaxeeren etc. Raekende het Panderse gat [1]) is Sijn Hoogheydt van Hollands advies, om het Dortse stapelregt, schoon veele remonstreerde van wijnig effect soude wesen; maar moest men soo eens probeeren. Komt een brief van den heer van Polanen, die den prins malitieus noemt geschreven te sijn; pedante en malle questiën van onzen president, heer van Welland, aen den vorst in de vergadering [2]).

Werd door den hoofdofficier heer van Termeer aan de vroedschappen en raeden bekent gemaakt dat Sijn Hoogheydt hun dispenseert, om moeitens en kostens wille,

---

1) De quaestie van het Pannerdensche gat betrof de belemmering van de afwatering van den Rijn, d. i. van den afvoer van het Rijnwater langs de Waal, waardoor de scheepvaart op die rivier en dus ook het stapelrecht van Dordrecht werd benadeeld. Zie Resolutiën Staten van Utrecht, 1747 en volgende jaren passim.

2) De brief was in de staten-vergadering van 3 September ingekomen. Hij handelde over hetgeen in de S. G. was voorgevallen over het rapport in zake het handelstarief met Frankrijk, alsmede over het ontworpen plakkaat van de staten van Holland tot verbod van uitvoer van alles wat op de haringvisscherij betrekking had; hierover schreef de heer Van Polanen zijne „consideratiën". Zie den brief in de Lappen van staten-resolutiën i. d. u. s. — Godard van Tuyll van Serooskerken, heer van Welland en Nederhorst, kanunnik van Oudmunster, was sedert 1747 president van de geëligeerden en als zoodanig van de staten, tot zijn dood in 1757. In de staten-vergadering van 24 September was Zijne Hoogheid tegenwoordig. De „pedante malle questiën" staan in de notulen natuurlijk niet vermeld; waarschijnlijk betroffen zij de toen o.a. behandelde leger- en financie-zaken.

1749.
telkens in Den Hage te komen; indien iets te vragen om (of?) remonstreeren hadden, door sijn persoon maer geliefde te doen.

Omtrent de jagt veele dispuuten.

Vraagt J. J. Van Mansveld, buiten het regt als raed te mogen jagen, nog eene permissie, apparent om met een jager te mogen jagen [1]), de meeste, die permissie hadden gekregen, sulx sustineerende.

Vraagt de prins prolongatie in Holland om geauthoriseerd te sijn tot het veranderen der regering; werd unaniem toegestaan.

Werd 12500 man gecasseerd, onder andere regimenten, die nog geen jaar waren opgerigt. Egter dat van Pepin — réfugiez soogenoemt — werd behouden, veele officiers daer over murmureerende. Vraagt men aen de gemeene van wat religie sij sijn, antwoorden: „de la religion réformée" ou „de mes confrères."

Onder de gemeene van Buddé [2]) was genoegsaem geen Switzer, die egter moeste sijn, en de Fransse switzers soude ruineeren, soo 't seggen was.

't Regiment van D'Olne [3]), dragonders, moest te Doornik

---

1) De leden van de vroedschap hadden het recht van de jacht op klein wild, mits jagende zonder jager, en hielden dit ook bij de nieuwe ordonnantie op de jacht van 18 September 1750 (zie Nederlandsche Jaarboeken 1750, p. 1402). Den heer J. J. Van Mansvelt werd de gevraagde permissie bij Zijner Hoogheids resolutie van 28 September 1749 gegeven, maar van een jager wordt daarin niet gesproken, evenmin als in de andere permissiën uit denzelfden tijd. Zie Protocol van commissiën enz. rakende het Jachtgerigt, 1749 en vlgg. R. A. te Utrecht. Eerst in 1753 werd ook die jager den vroedschapsleden toegestaan. Over het recht tot de jacht was ten allen tijde veel geschil. Zie over een en ander Tegenwoordige Staat van Utrecht I. p. 275 vlgg.

2) De kolonels Pepin du Cailla en Budé stonden aan het hoofd van regimenten Zwitsers, die eerst in 1748 waren in dienst genomen. Deze troepen schijnen in de protestantsche kantons geworven en daarom dikwijls „refugiés" genoemd te zijn.

3) Lambert baron d'Olne de St. Hallier was mede kolonel van een nieuw regiment dragonders, in 1748 gevormd.

1749.

in de stad gehouden werden, en de infanterie gaen recognosceren: anders, daar buiten komende, gingen alle vort. Nieuw Sturler [1]) veel desertie, andere ook. Waldek [2]) manoeuvreert excellent.

15 deserteurs, siek werdende, werden in 't hospitael gebragt, en deserteeren weederom met hunne twee schildwagten.

De citadel nae de stad toe in 't geheel geruineert, de buitenwerken en de wallen aen die van de stad aengetrokken. Nog weet men niet door wat toeval het magazijn aen de linker hand gesprongen is. Digt aen de stadt aen de regter hand is de bres geweest. Alle de buitenwerken hebben laten leggen, en sijn de werken niet veel beschadigt. Hadt men geconditioneert van nog nae de stadt — doe die over was — te mogen schieten, derhalven (?) sagen al ons werk van den toorn, en beletten ons dus eene batterij te maken tot weering van in de droge gragt te komen of storm te lopen [3]).

Fontenoy bedroeft om te sien; onbegrijpelijk onse manoeuvres, als gestudeert ten quaede, volgens alle de raporten. Segt de curé niet meer als vier brigades, een regiment cavallerye en een dragonders, ook nog drie Fransse batterijen tegens de linkervleugel van begin tot het eynde gestaen hebben.

Bergen op Zoom nog onbegrijpelijker; hebben een geheel werk laten leggen, en twee sorties, sijnde door een hoek van een binnewerk ingekomen, sonder een mens hun belet heeft. Alle de meeste werken haest niet beschadigt, alleen in de stadt, als huisen, kerken, toorns, etc.

---

1) Ook hier is sprake van een nieuw regiment, onder commando van den generaal-majoor Sturler. Zie Naamregisters van officieren.

2) De vorst van Waldeck was generaal-opperbevelhebber over de troepen. In 1747 nam hij zijn ontslag en vertrok naar zijn vaderland. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1747, p. 548. Hij deed zijne drie regimenten over aan H.H.M. Zie Resolutiën Staten van Holland, 25 Juni 1749.

3) Den loop van het beleg van Doornik vindt men bij Wagenaar XX. p. 10.

1749.

Hogen krijgsraedt [1]), hoordt van geen afdoen, of werdt gesecreeteerdt en niet gepunieerdt.

October. Werd den ritmeester Bolwerk, in deese provintie buiten woonende, door den krijgsraedt daer vandaen gehaeldt en naer s' Hage gebragt [2]).

12 dito. Utregt. Vroedschap volgens brief van Sijn Hoogheydt ontslagen uit den eed, en op vier nae weeder aangestelt [3]), die dog niet uit s'lands eed ontslagen werden.

Komen vier nieuwen in; en krijgen de eerste commissiën [4]); alleenig sitten stil Verwey, Stoetw(egen), Van Roien en Voet [5]), die daer even tevoren door 't versoek en bedanken van sijn vaeder ingekomen was.

---

1) Over de oprichting van den hoogen krijgsraad zie Nederlandsche Jaarboeken 1747. In 1749 hield hij zich bezig met de zaak der verdachte hoofdofficieren, zoo als Cronstrom e. a.

2) De ritmeester Bolwerk kantonneerde aan De Bildt, toen in Maart 1748 het hof provinciaal de drie ruiters liet gevangen nemen (Zie pag. 8 en daarbij aanteekening 1 en vlgg.); hij weigerde zonder uitdrukkelijken last de gevangen genomen ruiters te laten afhalen. Waarschijnlijk stond zijne indaging voor den krijgsraad wel hiermede in verband. Het belang der zaak ligt intusschen niet in den aard van het delict, maar in de quaestie over de bevoegdheid van den krijgsraad.

3) De heeren Van Cleef, Van Dam, Harscamp en Martens. Zie Nederlandsche Jaarboeken 12 October 1749 en de Utrechtsche Naamwijzers of z. g. Heerenboekjes. Op 12 October werd jaarlijks de vroedschap veranderd of bevestigd.

4) In hunne plaats kwamen de heeren Verbeek, Kaldenbach, Lons en Van den Boogaard. Hunne commissiën vindt men in de genoemde Heerenboekjes. De oud-burgemeesters Verwey en Stoetwegen, alsmede de vroedschapsleden Mr. C. J. Van Rooijen en Mr. Paul Engelbert Voet van Winsen „zaten stil", d. i. zij bleven zonder commissie.

5) Hij was den 24^{en} September 1749 pas in de vroedschap gekomen, in plaats van den ouden heer Isaac Ubing, die meer dan 50 jaren in de vroedschap zitting gehad en toen ontslag verzocht had. Dat hier van „zijn vader" gesproken wordt moet eene vergissing zijn: de heer Ubing, die in eerste huwelijk met Hendrina Elisabeth Voet van Winsen gehuwd was, was wel zijn bloedverwant, maar niet zijn (stief) vader. Het kan echter zijn dat den vader de plaats was aangeboden.

1749.

Werd veel gesprooken onder borgers en anderen, om wat redenen twee van die heeren zijn bedankt, voornamelijk over Martens.

20 dito. Harangueert Stoetw(egen) in de vroedschap confuus en al sterk, alsse dat de prins meer magt nam als alle zijne voorsaten gehad hadden, wat redenen tegens die brave regenten waeren die bedankt waren, om er in te brengen die als men segt op een stroowis waren komen drijven; dat de prins vader was, en regenten en volk kinderen, dat het bona adventitia waren, die geen vaeder sijn kinderen kost afnemen; ten minsten aen kinderen reden moest geven. Dat Moses Israël geleyt en geregeert hadde, dog nooit soo. Dat prins Willem I ons bevrijt hadt van de Spaense, dog niet om ons weder te verslaeven, dat de prins een mens was gelijk hij, die aen siekte onderworpen was, niet minder als hij, dat ook sterven kost gelijk hij, en dat voor 't oordeel van God ook komen moest gelijk hij etc. [1]).

Alleen heeft Daulnis [2]) geantwoort dat geen reflexie kost gemaekt werden op injurieuse woorden, of soo ietwes, doelende misschien op de stroowis, als sijnde twee van sijn vrienden of goede vrienden daer ingekomen, en meent men door sijn toedoen.

Placcaet geëmaneerd in Holland van dato 10 October 1749, seer misselijk en onbegrijpelijk [3]).

---

1) De oud-burgemeester Stoetwegen was over de magistraats-verandering van 12 October 1749 buitengemeen ontstemd. De redevoering, waarvan gesproken werd, hield hij in de vroedschap den 20en October, eene week na het gebeurde. Zij is in 1878 uitgegeven in de Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap dl. I. p. 377 vlgg.

2) Mr. Pieter Aegidius Gerbrand D'Aulnis, tevoren burgemeester van Montfoort, was in 1747 in de Utrechtsche vroedschap gekomen, ter vervanging van den heer Buysero. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1747 en '48 en Stadsnotulen Utrecht, September 1747.

3) Van den 10en October 1749 zijn alleen een paar ordonnantiën tot heffing van den impost op de fruiten en op de boter bij collecte,

1749.
October. Komt op advies van Sijn Hoogheydt weeder
Utregt. op de pagt op de brandewijn en genever etc. [1]).

De Hollandse placcaten beginnen met „die staeten" etc., de onse altoos met „Sijn Hoogheydt mitsgaders die staeten" etc. Quare? Omdat dus bij de laatste stadhouder gebruikelijk is geweest.

Lelijke affaires van De Vrij [2]) omtrent de administratie van sijn dogters goederen. 22 October werd hij in gijseling geset om sijne schulden, wel 80000 guldens belopende.

October. Spreekt men weder 't gemael, segel, bieren
Utregt. en wijnen te verpagten om bij collecte in te vorderen, dog willen daer geene suffisante lieden aan, maer wel in admodiatie.

Ore Leusden [3]). In de vergadering soude Sijn Hoogheydt in September laatsleden gesegt hebben dat het hem evenveel was, admodiatie of collecte etc., als de naam van pagten maer gemenageert wierde.

Isselstein, baronye van de prins, legt midden in dese

---

alsmede een plakkaat op de invoering van de ordonnantiën op de gemeene lands middelen te vinden. Waarschijnlijk wordt op dit laatste gedoeld.

1) Zie Nederlandsche Jaarboeken October 1749, p. 930, waar de geheele ordonnantie te dezer zake d.d. 24 September te lezen staat.

2) Mr. Jacob De Vrij werd beschuldigd een groot deel van het vermogen zijner stiefdochter Anna Van Bassen te hebben verduisterd. Hij trachtte nog door processen van hare bloedverwanten de uitbetaling te verkrijgen van een kapitaal, dat volgens hen reeds lang was afgedragen, liet, naar men verzekerde, zijn stiefkind contracten van duizenden guldens teekenen voor zijne schulden, bracht bovendien groote sommen van haar fortuin door, en belette haar op allerlei wijze te huwen. (Uit de notulen van Gedeputeerde Staten van Utrecht 1747 en een handschrift van den burgemeester Stoetwegen.)

3) Ore Leusden. Zie pag. 18 aant. 2. — De „vergadering" is die der staten.

1749.

provintie, is aan geene lasten op die voet als de naburen subject, dus daer van daen veel gesmokkelt werdt, groot inconvenient voor de provincie. Houdt ook eene 't Hoen aldaer een soort van branderij [1]).

ex ore Doublet [2]). Alles loopt, als men segt, in 't wilt; de prins ses weeken absent op 't Loo; werd nietwes afgedaan bij Holland sonder alvorens de prins te kennen; klagen daerover de ministers en andere vreemde, die afdoening willen of besoignes hebben.

Heeft den oude Verelst [3]) aan de prins wel gesegt dat soo niet gaan kost, ieder t' onvreeden was, en met reeden. De prins antwoort niets als „'t Is waar".

Groningen en Vriesland gaat de prins met de oude gedeputeerden naer toe, alsoo alles daer in confusie is, en veele partijschappen; betalen in anderhalf jaer nietwes [4]); werden de gedeputeerdens gesegt tegens de prins te sijn, en veele diergelijke uitstrooisels; nogtans werden andere provintie(n) belast met het te kort van die quadwillige, en petitie op petitie gedaen sonder staat van oorlog te durven maken.

In Holland aan 't hoofd van alles jegenswoordig Kersseboom van Dort [5]), Van Wesel [6]) etc., alle doodsvijanden

---

1) In strijd met de genoemde verordering van 1749.

2) Ex ore Doublet.

3) Jean Louis Verelst, burgemeester van Veere, geb. in 1694, overl. 1752. Hij was een der trouwste en vurigste aanhangers van het huis van Oranje. Zie Nagtglas, vervolg op De la Rue.

4) De provincie Friesland bleef herhaaldelijk in gebreke hare quota te betalen, vooral wanneer zij geteisterd werd door veeziekte of overstrooming; zoo ook Stad en lande. In 1749 lag de oorzaak evenwel niet daarin, maar in de hevige onlusten bij gelegenheid van de verandering der stedelijke regeeringen in 1748 en 1749, en van de verandering der belastingpachten in taxatie of collecte. Zie Wagenaar XX. p. 317—340, waar ook de reis van den prins en de gedeputeerden naar de Noordelijke gewesten te vinden is.

5) Jeronymus Kersseboom, lid van de vroedschap te Dordrecht, had zitting in de gecommitteerde raden van Holland. Zie o. a. Naamregisters van leden der regeering.

6) Mr. Anthonie Van Wezele, advocaat-fiscaal en procureur-generaal

1749.
voortijts van de prins. Segt de princes: „Als men met zijne oude vrienden soude omgaen, op sijn best dan een stuk vijf, ses soude zijn".

Om de gemeente te voldoen word een onnoodig werk van 40000 guldens koste te Panderen [1]) aengelegt; gedemonstreert door verscheyde gecommitteerden; egter segt de prins in Utregts vergadering: „Daer moet ietwes gedaen worden, schoon men niet moreel versekert is van 't success".

NB. de vr(ouwen) van Sterrenburg [2]) en Noordwijk [3]) solliciteeren sterk om dames d'honneur bij de princes te worden; versoeken ook nu meest alle die voortijts fiere Hollandse edellui en andere hare kinderen te mogen laeten noemen naer de prins en princes, sullende die namen konnen doen begrijpen in 't toekomende in wat tijden gebooren sijn.

Neeme ook hunne kinderen van eene Fransse mademoiselle Trion [4]) af, omdat het hof over dat mensch qualijk tevreden was.

---

van Holland, Zeeland en West-Friesland (zie Nederlandsche Jaarboeken 1749, p. 857) werd aangesteld tot advocaat-fiscaal en procureur-generaal voor het college van gecommitteerde raden. Zie Resolutiën Staten van Holland 29 Aug. Tal van schotschriften werden in 1749 tegen hem verspreid. De Staten van Holland stelden een prijs van ƒ1000 op het ontdekken der schrijvers of drukkers. Zie Resolutiën Staten van Holland, 22 Juni.

1) D. i. aan het kanaal van Pannerden, waarvan reeds vroeger sprake was. Zie pag. 41 aanteekening 1.

2) Pieter baron van Wassenaer, heer van Sterrenberg, sinds 1746 beschreven in de ridderschap van Holland, hoogheemraad van Schieland enz. Zie Naamregister van de leden der regeering.

3) Wigbold Johan Theodoor baron Van der Does, heer van Noordwijk, hoogheemraad van Rijnland enz. Ook hij werd in de Hollandsche ridderschap beschreven, maar eerst in 1755.

4) Misschien Mej. Jeanne Marie Thirion, behoorende tot een bekend Haagsch geslacht, of eene dame van Fransche afkomst, die onderwijs gaf. Ik vond haar nergens elders.

1749.

November. Werden de stukken van qualificatie van juffrouw De Boot [1]) door 't jagtgerigt [2]) naer de prins gesonden. NB. den exploicteur [3]), die se brengt, krijgt een brief meede van de heer Beeldsnijder [4]) aen de heer D'Ablaingh [5]), om die eerst over te geven alvorens de stukken, 't welk ook eygenhandig doet, dog vraagt den heer D'Ablaingh hem ook de stukken af, om die selfs aen den prins te brengen.

Gaat den prins onverwagts en schielijk naer Den Haeg, schrijft sommige heeren uit Haer Hoog Mogenden om over te komen, alsse Borsselen [6]), Huffel [7]), D'Ablaing etc.;

---

1) Mejuffrouw Maria Johanna De Booth requesteerde in 1749 om als adellijk persoon tot de jacht te worden gequalificeerd, zich beroepende op hare afstamming van eene der oudste en edelste, zij het dan ook niet adellijke familiën uit het Vrije van Brugge, en op eene verklaring daaromtrent van Philips II in 1588, toen de familie reeds meer dan 200 jaren in Vlaanderen „in luyster en glorie" was geweest. Het jachtgericht adviseerde den prins eenparig het verzoek af te slaan, op grond van de nieuwe ordonnantie op de jacht van 14 Mei van hetzelfde jaar, omdat de requestrante niet van adel was, maar Zijne Hoogheid verleende haar niettemin in 1750 de acte van permissie tot de jacht op klein wild in de geheele provincie voor het leven. Zie Nederlandsche Jaarboeken p. 616; Resolutiën van het Jagtgericht i. d. 4 November 1749, en Protocol van commissiën, instructiën, acten en permissiën van het jagtgericht 4 Maart 1750, R A. te Utrecht.

2) Het jachtgericht was opnieuw opgericht in 1749; het bestond uit de heeren Van Renesse van Lockhorst, Van Rechteren, Van Renesse van Ter Aa, Van de Capellen van Schalkwijk en J. P. Van Mansvelt, met den graaf van Nassau La Lecq, als luitenant-opperhoutvester, tot voorzitter en Mr. Abr. Van Cuylenburg tot secretaris. Zie t. z. p. en Nederlandsche Jaarboeken 1749 p. 616, alsmede de latere ordonnantie ibid. 1750 p. 1402.

3) Exploiteur is ongeveer hetzelfde als deurwaarder en bode.

4) Mr. Tiberius Beeldsnijder Matroos, secretaris van den gerechte te Utrecht en advocaat aldaar. Zie o. a. de Utrechtsche Naamwijzers.

5) De heer D'Ablaing Van Giessenburg was gehuwd met Cornelia Philippina De Booth van Moersbergen, eene nicht van de requestrante.

6) Jonker Jan Van Borssele, vrijheer van Borssele, vertegenwoordiger van Zijne Hoogheid den prins als eerste edele in Zeeland, had zitting in de vergadering van H.H.M. sedert 1747.

7) Adolf Julius Burchard baron Van Huffel tot Verburg, sinds 1746

1749.

gaat daer vandaan naer Groningen en Vrieslandt om de oneenigheeden te beslissen [1]).

Werd t'Utregt s'avonts passeerende buiten de poort opgewagt door den heer Van Zuilen, Termeer, Cokkengen [2]), Bottestein, collonel Bekker [3]) etc.

Krijgt P. Luls [4]) acte als capitein van de grenadiers.

Word een resolutie van de ridderschap in de vergadering gelesen, om den eed te amplieeren — voor de nieuwe regenten ni fallor — met te besweeren de tegenswoordige regering, soo als die erffelijk in mannelijke en vrouwelijke linie is [5]).

Word een ordonnantie van 5000 gulden geslagen ten lasten van heer van Termeer op propositie van de heer Van Zuilen, die dat gelt seekerlijk sal geschooten hebben, omdat van sijn huis is gekomen en door hem ook gekort was [6]).

---

landdrost van Salland, lid van de ridderschap van Overijsel, en in 1749 gedeputeerd ter generaliteitsvergadering. Zie Resolutiën Staten-generaal 1749, en Naamregister van de leden der regeering.

1) Zie aanteekening 4 op pag. 47.

2) Mr. Anthonie François Godin, heer van Cockengen, sedert 1740 lid van de vroedschap van Utrecht. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

3) Jacob Bekker was, na zijne ontsnapping uit krijgsgevangenschap in 1747, als kolonel-commandant van het regiment Bronkhorst op last van den raad van state in Utrecht gekomen. Zie Resolutiën Gedeputeerde staten van Utrecht 1747, fol. 26.

4) Hij was waarschijnlijk een zoon van den financie-secretaris Luls, over wien reeds gesproken is. Zijne commissie vond ik niet in het Acten- en commissiën-boek.

5) Deze resolutie, den 3en November 1749 door de ridderschap voorgesteld, werd den 19en daarop in de staten van Utrecht behandeld en, nadat de beide andere staten-leden er zich mede vereenigd hadden, eenparig vastgesteld den 17 December daaraanvolgende. Wie de oorspronkelijke ontwerper van het plan was blijkt niet. Zie Resolutiën Ridderschap en Resolutiën Staten van Utrecht i. d.d. u. s.

6) De ordonnantie werd geslagen ten laste van den heer van Termeer, als gewezen rentmeester der domeinen (van 1730—1746), en ten behoeve van het kantoor van den heer De Leeuw, den ontvanger van het z.g. andere deel der generale middelen. Zie Resolutiën Gedeputeerde staten van Utrecht 14 November 1749. De zaak betrof blijkbaar

1749.

Dato .... remarquable publicatie in Groningen gedaen, uit naem van Zijn Hoogheydt [1]). Werd Iddik(inge) [2]) in Holland sterk gesuspecteert, dat veele dingen in Groningen aen de gang heeft geholpen; ook werden meest zijne vrienden geholpen, zelfs een broeder van luitenant-colonel werd raedsheer. 1753. Nog al eenige van sijn vrienden helpen haer selfs, door toedoen van s'hofs influentie [3]).

December. Komt garnison in Haarlem, wegens insolentiën van wijgering van betaling van sommige pagten ofte collectes door borgers en mindere ingesetenen. Sluiten de poort toe, leggen daer vaetwerk en andere dingen voor, werd door den generaal Cornabé de militie gecommandeert, laet de poort openslaen, komt tot op de markt, en vind daer een meenigte gewapende; eene daervan lost een schout (sic) en kwest een Switsers sergeant, daer de infanterie meede vuur geeft en kwest er drie, eene daeronder van de belhamels; alsdoe separeerde sig alle die volkeren.

Gaen gecommitteerden van de magistraet even te voren nae Den Haeg om verslag te doen van den toestant, dog gaen ook te gelijk agt van de borgers, die veele insolentiën onder weeg zeggen en doen; in Den Haeg willen in 't logement van Haerlem weesen, worden nog eyndelijk gebilletteert in de Goude Leeuw, dog 's nagts van 't bedt geligt en op de Gevangepoort gebragt. Hebben bij Haerlem de stoutheyt de wagens te visiteeren, of daer officieren

---

de aanzuivering van een saldo, door den heer Termeer verschuldigd als gewezen rentmeester. Deze verkeerde waarschijnlijk in geldverlegenheid en leende van zijn zwager, die van het overeengekomen bedrag eene som van *f* 5000 afhield om, althans gedeeltelijk (vgl. bl. 56), de schuld van Termeers kantoor te vereffenen.

1) Men vindt de publicatie en wat eraan voorafgaat in de Nederlandsche Jaarboeken 1749 p. 1246 vlgg. De opengelaten datum is de 29e November.

2) Zie aanteekening 3 op pag. 40.

3) De laatste zin schijnt later bijgeschreven.

1749.

op waren, selfs doe de mensen sweeren dat soodanige niet sijn [1]).

In Amsterdam mede veele te onvreeden over de collecteurs, dat meest slegte en ongegoede lieden zijn, als: Doelisten, dwarsbomers, banqueroutiers. De jongens goeide wat drek tegens collecteurs huisje en schimpen soo een wijnig, dog is daerbij gebleven. De taxatie betaelen alleen fadsoenelijke lieden, dog gedeeltelijk, alsoo de meeste te hoog zijn aengeslagen, omme de massa te vinden [2]).

Komen rapporteurs [3]) en Doelisten als sij maer willen bij den prins, ook bij De Bak en Gronsfeld [4]); andere fadsoenelijke lieden moeten dagen wagten, en konnen dan nog niet teregt raken. Is Hasselaer [5]) self dit gebeurt bij Gronsvelt.

Geeft Rosendael [6]) in sijn taxatie van *f* 400 op rekening *f* 4—13—12, schandelijk.

---

1) Zie over deze oproerige bewegingen te Haarlem, naar aanleiding van de invoering der belasting-collecte, de vrij uitvoerige mededeelingen bij Wagenaar XX p. 340—49. Zij grepen plaats op den laatsten dag van het jaar 1749 en de eerste dagen van 1750.

2) De schatting naar de vertering, ingevoerd om de bezwaren van de plotselinge afschaffing der belastingpacht weg te nemen, vond veel tegenstand, omdat zij zeer ongelijk werkte en willekeurig werd opgedreven. Zie ook hierover Wagenaar XX p. 234.

3) Dat van tijd tot tijd enkele burgers uit de steden bij Zijne Hoogheid kwamen om te klagen of het een of ander aan te brengen, is wel bekend uit de Doelisten-geschiedenis. Zie o. a. Wagenaar XX p. 136.

4) Bertrand Philip Sigismund Albrecht Van Diepenbroek, graaf van Gronsveld, heer van Wijngaarden en Ruigbroek, was in 1747 als buitengewoon envoyé naar Berlijn gezonden, en zag zich met de verheffing van den prins tot stadhouder als een van diens voornaamste vertrouwelingen den weg geopend tot aanzien en macht. In 1749 werd hij in de ridderschap van Holland beschreven. Zie o. a. Van der Aa, Biografisch Woordenboek, i. v. Hij had zich, zooals verder in dit Handschrift vermeld wordt, bij den prins verdienstelijk gemaakt door orde te brengen in het beheer van diens Duitsche goederen.

5) Zie p. 29 aant. 3.

6) Lubbert Adolf Van Torck, vrijheer van Roozendaal, landdrost van

1749.

Werd gesoupconneert een generale opgaev te sullen moeten doen van een ieders inkomen en reëele goederen en winsten. Ook een derde penning van de ampten.

Presenteeren de Bijltjes [1]) request om beeter bier, op de 14 dagen betaling, en 2 stuivers sweeks meer: appointeert de prins, sonder voorkennis van admiraliteit of niemand, op de twee eerste „fiat", op 't laatste te sullen agt geven, als 't geld soo schaars niet was.

Werd ook soo een admiraliteitsampt in blanco maer weggegeven.

Hier en elders over Hasselaer seer te onvreeden, dog werd geen borgemeester en komt minder in s'Hage.

In Utregt rouleert nog alles op de kuijpraed van d'heeren Van Mansveld en Zuilen, Lokhorst, Dony en Verborg [2]); werd daer gereet gemaakt, en dan uit Den Haeg aen de Staeten gesonden om te ratificeeren en te publiceeren.

Werd de saek van juffrouw Van Bassem [3]) met overstemming of nog erger composibel verklaert, en krijgt de hoofdofficier buiten de kosten *f* 5000.—.

Hierover harangeert weederom Stoetwegen en segt: de wolven van huiden erger te sijn als die van den vorigen tijt, en sulx niet gepermitteert is etc. [4]).

---

de Veluwe en lid van de Geldersche ridderschap. Zie o. a. Tegenwoordige staat van Gelderland, p. 435.

1) De scheepstimmerlieden.

2) Mr. D'Aulnis (zie p. 45 aant. 1) en Isaac Verborcht, schepen, en 12 Oct. 1749 burgemeester van Utrecht.

3) Mejuffrouw Van Bassem (vgl. p. 46 aant. 2) was doorgegaan met een student. Het schaken van vrouwen was met zware straffen bedreigd, en afkoop van vervolging was niet geoorloofd. Bij de genoemde vermogende jonge dame werd niettemin de compositie toegelaten. Zie Crimin. Sent. 7 Jan. 1750, Stadsarch. De uitdrukking „bij overstemming" beteekent: bij meerderheid van de stemmen der schepenen. „Of nog erger" wil dus zeggen: misschien zelfs zonder meerderheid.

4) Deze „harangue" (in de vroedschap) bestaat nog in autograaf onder de handschriften, in het bezit van den heer Wttewaall van Wickenburg.

1749.

Hogen krijgsraedt [1]), hoordt van geen afdoen, of werdt gesecreeteerdt en niet gepunieerdt.

October. Werd den ritmeester Bolwerk, in deese provintie buiten woonende, door den krijgsraedt daer vandaen gehaeldt en naer s' Hage gebragt [2]).

12 dito. Utregt. Vroedschap volgens brief van Sijn Hoogheydt ontslagen uit den eed, en op vier nae weeder aangestelt [3]), die dog niet uit s'lands eed ontslagen werden.

Komen vier nieuwen in; en krijgen de eerste commissiën [4]); alleenig sitten stil Verwey, Stoetw(egen), Van Roien en Voet [5]), die daer even tevoren door 't versoek en bedanken van sijn vaeder ingekomen was.

---

1) Over de oprichting van den hoogen krijgsraad zie Nederlandsche Jaarboeken 1747. In 1749 hield hij zich bezig met de zaak der verdachte hoofdofficieren, zoo als Cronstrom e. a.

2) De ritmeester Bolwerk kantonneerde aan De Bildt, toen in Maart 1748 het hof provinciaal de drie ruiters liet gevangen nemen (Zie pag. 8 en daarbij aanteekening 1 en vlgg.); hij weigerde zonder uitdrukkelijken last de gevangen genomen ruiters te laten afhalen. Waarschijnlijk stond zijne indaging voor den krijgsraad wel hiermede in verband. Het belang der zaak ligt intusschen niet in den aard van het delict, maar in de quaestie over de bevoegdheid van den krijgsraad.

3) De heeren Van Cleef, Van Dam, Harscamp en Martens. Zie Nederlandsche Jaarboeken 12 October 1749 en de Utrechtsche Naamwijzers of z. g. Heerenboekjes. Op 12 October werd jaarlijks de vroedschap veranderd of bevestigd.

4) In hunne plaats kwamen de heeren Verbeek, Kaldenbach, Lons en Van den Boogaard. Hunne commissiën vindt men in de genoemde Heerenboekjes. De oud-burgemeesters Verwey en Stoetwegen, alsmede de vroedschapsleden Mr. C. J. Van Rooijen en Mr. Paul Engelbert Voet van Winsen „zaten stil", d. i. zij bleven zonder commissie.

5) Hij was den 24en September 1749 pas in de vroedschap gekomen, in plaats van den ouden heer Isaac Ubing, die meer dan 50 jaren in de vroedschap zitting gehad en toen ontslag verzocht had. Dat hier van „zijn vader" gesproken wordt moet eene vergissing zijn: de heer Ubing, die in eerste huwelijk met Hendrina Elisabeth Voet van Winsen gehuwd was, was wel zijn bloedverwant, maar niet zijn (stief) vader. Het kan echter zijn dat den vader de plaats was aangeboden.

1749.

Werd veel gesprooken onder borgers en anderen, om wat redenen twee van die heeren zijn bedankt, voornamelijk over Martens.

20 dito. Harangueert Stoetw(egen) in de vroedschap confuus en al sterk, alsse dat de prins meer magt nam als alle zijne voorsaten gehad hadden, wat redenen tegens die brave regenten waeren die bedankt waren, om er in te brengen die als men segt op een stroowis waren komen drijven; dat de prins vader was, en regenten en volk kinderen, dat het bona adventitia waren, die geen vaeder sijn kinderen kost afnemen; ten minsten aen kinderen reden moest geven. Dat Moses Israël geleyt en geregeert hadde, dog nooit soo. Dat prins Willem I ons bevrijt hadt van de Spaense, dog niet om ons weder te verslaeven, dat de prins een mens was gelijk hij, die aen siekte onderworpen was, niet minder als hij, dat ook sterven kost gelijk hij, en dat voor 't oordeel van God ook komen moest gelijk hij etc. [1]).

Alleen heeft Daulnis [2]) geantwoort dat geen reflexie kost gemaekt werden op injurieuse woorden, of soo ietwes, doelende misschien op de stroowis, als sijnde twee van sijn vrienden of goede vrienden daer ingekomen, en meent men door sijn toedoen.

Placcaet geëmaneerd in Holland van dato 10 October 1749, seer misselijk en onbegrijpelijk [3]).

---

1) De oud-burgemeester Stoetwegen was over de magistraats-verandering van 12 October 1749 buitengemeen ontstemd. De redevoering, waarvan gesproken werd, hield hij in de vroedschap den 20en October, eene week na het gebeurde. Zij is in 1878 uitgegeven in de Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap dl. I. p. 377 vlgg.

2) Mr. Pieter Aegidius Gerbrand D'Aulnis, tevoren burgemeester van Montfoort, was in 1747 in de Utrechtsche vroedschap gekomen, ter vervanging van den heer Buysero. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1747 en '48 en Stadsnotulen Utrecht, September 1747.

3) Van den 10en October 1749 zijn alleen een paar ordonnantiën tot heffing van den impost op de fruiten en op de boter bij collecte,

1749.
October. Komt op advies van Sijn Hoogheydt weeder
Utregt. op de pagt op de brandewijn en genever etc. [1]).

De Hollandse placcaten beginnen met „die staeten" etc., de onse altoos met „Sijn Hoogheydt mitsgaders die staeten" etc. Quare? Omdat dus bij de laatste stadhouder gebruikelijk is geweest.

Lelijke affaires van De Vrij [2]) omtrent de administratie van sijn dogters goederen. 22 October werd hij in gijseling geset om sijne schulden, wel 80000 guldens belopende.

October. Spreekt men weder 't gemael, segel, bieren
Utregt. en wijnen te verpagten om bij collecte in te vorderen, dog willen daer geene suffisante lieden aan, maer wel in admodiatie.

Ore Leusden [3]). In de vergadering soude Sijn Hoogheydt in September laatsleden gesegt hebben dat het hem evenveel was, admodiatie of collecte etc., als de naam van pagten maer gemenageert wierde.

Isselstein, baronye van de prins, legt midden in dese

---

alsmede een plakkaat op de invoering van de ordonnantiën op de gemeene lands middelen te vinden. Waarschijnlijk wordt op dit laatste gedoeld.

1) Zie Nederlandsche Jaarboeken October 1749, p. 930, waar de geheele ordonnantie te dezer zake d.d. 24 September te lezen staat.

2) Mr. Jacob De Vrij werd beschuldigd een groot deel van het vermogen zijner stiefdochter Anna Van Bassen te hebben verduisterd. Hij trachtte nog door processen van hare bloedverwanten de uitbetaling te verkrijgen van een kapitaal, dat volgens hen reeds lang was afgedragen, liet, naar men verzekerde, zijn stiefkind contracten van duizenden guldens teekenen voor zijne schulden, bracht bovendien groote sommen van haar fortuin door, en belette haar op allerlei wijze te huwen. (Uit de notulen van Gedeputeerde Staten van Utrecht 1747 en een handschrift van den burgemeester Stoetwegen.)

3) Ore Leusden. Zie pag. 18 aant. 2. — De „vergadering" is die der staten.

1749.

provintie, is aan geene lasten op die voet als de naburen subject, dus daer van daen veel gesmokkelt werdt, groot inconvenient voor de provincie. Houdt ook eene 't Hoen aldaer een soort van branderij [1]).

ex ore Doublet [2]). Alles loopt, als men segt, in 't wilt; de prins ses weeken absent op 't Loo; werd nietwes afgedaan bij Holland sonder alvorens de prins te kennen; klagen daerover de ministers en andere vreemde, die afdoening willen of besoignes hebben.

Heeft den oude Verelst [3]) aan de prins wel gesegt dat soo niet gaan kost, ieder t' onvreeden was, en met reeden. De prins antwoort niets als „'t Is waar".

Groningen en Vriesland gaat de prins met de oude gedeputeerden naer toe, alsoo alles daer in confusie is, en veele partijschappen; betalen in anderhalf jaer nietwes [4]); werden de gedeputeerdens gesegt tegens de prins te sijn, en veele diergelijke uitstrooisels; nogtans werden andere provintie(n) belast met het te kort van die quadwillige, en petitie op petitie gedaen sonder staat van oorlog te durven maken.

In Holland aan 't hoofd van alles jegenswoordig Kersseboom van Dort [5]), Van Wesel [6]) etc., alle doodsvijanden

---

1) In strijd met de genoemde verordering van 1749.

2) Ex ore Doublet.

3) Jean Louis Verelst, burgemeester van Veere, geb. in 1694, overl. 1752. Hij was een der trouwste en vurigste aanhangers van het huis van Oranje. Zie Nagtglas, vervolg op De la Rue.

4) De provincie Friesland bleef herhaaldelijk in gebreke hare quota te betalen, vooral wanneer zij geteisterd werd door veeziekte of overstrooming; zoo ook Stad en lande. In 1749 lag de oorzaak evenwel niet daarin, maar in de hevige onlusten bij gelegenheid van de verandering der stedelijke regeeringen in 1748 en 1749, en van de verandering der belastingpachten in taxatie of collecte. Zie Wagenaar XX. p. 317—340, waar ook de reis van den prins en de gedeputeerden naar de Noordelijke gewesten te vinden is.

5) Jeronymus Kersseboom, lid van de vroedschap te Dordrecht, had zitting in de gecommitteerde raden van Holland. Zie o. a. Naamregisters van leden der regeering.

6) Mr. Anthonie Van Wezele, advocaat-fiscaal en procureur-generaal

1749.
voortijts van de prins. Segt de princes: „Als men met zijne oude vrienden soude omgaen, op sijn best dan een stuk vijf, ses soude zijn".

Om de gemeente te voldoen word een onnoodig werk van 40000 guldens koste te Panderen [1]) aengelegt; gedemonstreert door verscheyde gecommitteerden; egter segt de prins in Utregts vergadering: „Daer moet ietwes gedaen worden, schoon men niet moreel versekert is van 't success".

NB. de vr(ouwen) van Sterrenburg [2]) en Noordwijk [3]) solliciteeren sterk om dames d'honneur bij de princes te worden; versoeken ook nu meest alle die voortijts fiere Hollandse edellui en andere hare kinderen te mogen laeten noemen naer de prins en princes, sullende die namen konnen doen begrijpen in 't toekomende in wat tijden gebooren sijn.

Neeme ook hunne kinderen van eene Fransse mademoiselle Trion [4]) af, omdat het hof over dat mensch qualijk tevreden was.

---

van Holland, Zeeland en West-Friesland (zie Nederlandsche Jaarboeken 1749, p. 857) werd aangesteld tot advocaat-fiscaal en procureur-generaal voor het college van gecommitteerde raden. Zie Resolutiën Staten van Holland 29 Aug. Tal van schotschriften werden in 1749 tegen hem verspreid. De Staten van Holland stelden een prijs van ƒ1000 op het ontdekken der schrijvers of drukkers. Zie Resolutiën Staten van Holland, 22 Juni.

1) D. i. aan het kanaal van Pannerden, waarvan reeds vroeger sprake was. Zie pag. 41 aanteekening 1.

2) Pieter baron van Wassenaer, heer van Sterrenberg, sinds 1746 beschreven in de ridderschap van Holland, hoogheemraad van Schieland enz. Zie Naamregister van de leden der regeering.

3) Wigbold Johan Theodoor baron Van der Does, heer van Noordwijk, hoogheemraad van Rijnland enz. Ook hij werd in de Hollandsche ridderschap beschreven, maar eerst in 1755.

4) Misschien Mej. Jeanne Marie Thirion, behoorende tot een bekend Haagsch geslacht, of eene dame van Fransche afkomst, die onderwijs gaf. Ik vond haar nergens elders.

1749.

November. Werden de stukken van qualificatie van juffrouw De Boot [1]) door 't jagtgerigt [2]) naer de prins gesonden. NB. den exploicteur [3]), die se brengt, krijgt een brief meede van de heer Beeldsnijder [4]) aen de heer D'Ablaingh [5]), om die eerst over te geven alvorens de stukken, 't welk ook eygenhandig doet, dog vraagt den heer D'Ablaingh hem ook de stukken af, om die selfs aen den prins te brengen.

Gaat den prins onverwagts en schielijk naer Den Haeg, schrijft sommige heeren uit Haer Hoog Mogenden om over te komen, alsse Borsselen [6]), Huffel [7]), D'Ablaing etc.;

---

1) Mejuffrouw Maria Johanna De Booth requesteerde in 1749 om als adellijk persoon tot de jacht te worden gequalificeerd, zich beroepende op hare afstamming van eene der oudste en edelste, zij het dan ook niet adellijke familiën uit het Vrije van Brugge, en op eene verklaring daaromtrent van Philips II in 1588, toen de familie reeds meer dan 200 jaren in Vlaanderen „in luyster en glorie" was geweest. Het jachtgericht adviseerde den prins eenparig het verzoek af te slaan, op grond van de nieuwe ordonnantie op de jacht van 14 Mei van hetzelfde jaar, omdat de requestrante niet van adel was, maar Zijne Hoogheid verleende haar niettemin in 1750 de acte van permissie tot de jacht op klein wild in de geheele provincie voor het leven. Zie Nederlandsche Jaarboeken p. 616; Resolutiën van het Jagtgericht i. d. 4 November 1749, en Protocol van commissiën, instructiën, acten en permissiën van het jagtgericht 4 Maart 1750, R A. te Utrecht.

2) Het jachtgericht was opnieuw opgericht in 1749; het bestond uit de heeren Van Renesse van Lockhorst, Van Rechteren, Van Renesse van Ter Aa, Van de Capellen van Schalkwijk en J. P. Van Mansvelt, met den graaf van Nassau La Lecq, als luitenant-opperhoutvester, tot voorzitter en Mr. Abr. Van Cuylenburg tot secretaris. Zie t. z. p. en Nederlandsche Jaarboeken 1749 p. 616, alsmede de latere ordonnantie ibid. 1750 p. 1402.

3) Exploiteur is ongeveer hetzelfde als deurwaarder en bode.

4) Mr. Tiberius Beeldsnijder Matroos, secretaris van den gerechte te Utrecht en advocaat aldaar. Zie o. a. de Utrechtsche Naamwijzers.

5) De heer D'Ablaing Van Giessenburg was gehuwd met Cornelia Philippina De Booth van Moersbergen, eene nicht van de requestrante.

6) Jonker Jan Van Borssele, vrijheer van Borssele, vertegenwoordiger van Zijne Hoogheid den prins als eerste edele in Zeeland, had zitting in de vergadering van H.H.M. sedert 1747.

7) Adolf Julius Burchard baron Van Huffel tot Verburg, sinds 1746

1750.

Murm(ur)eeren de lieden van alle qualiteit, voornamelijk in Holland en wel in Amsterdam, als gaende de commercie te niet, (soo?) door verval als Zelands groote crediet en smokkelarijën.

Werd continueel genegotieert in loterijen [1]), en de Oost- en West-Indische Compagnien blijven in miserabelen en erger staet alsvooren, schoon representanten hebben [2]).

Onder de militairen meede seer groote ontevreedenheyt; abuisen door de groote magt van de crijgsraed [3]), en moeyelijkheyt voor de officieren selfs [4]).

In Utregt is den hoofdofficier niet veel bemint, zoo wegens scherpte in boetens, als om sommige partialitijten. Die zaek van de chirurgien Maes [5]) maekt veel gerugt,

---

heer Christiaan Scholten van Aschat, commies van het convooi enz. ter admiraliteit te Amsterdam. Zijn vader was de heer Jan Agges Scholten, heer van Aschat, bij Leusden. Zie: Transporten enz. van de heerlijkheid Aschat, R. A. te Utrecht, en het levensbericht van den heer Van Wezele bij diens dood, in de Nederlandsche Jaarboeken 1757. Vader en zoon speelden eene rol in de Doelisten-beweging. Zie Wagenaar XX, p. 276 vlgg.

1) Zie o. a. Nederlandsche Jaarboeken 1750, pag. 299, waar bij de Hollandsche loterij-leening van 17 Februari van dat jaar die van December 1747, van Februari en van September 1748 en van Februari 1749 worden genoemd, dus vijf in weinig meer dan twee jaren.

2) De O. I. C. keerde in 1750 25 % uit, en hare actiën stonden nog om en bij 500, maar zij waren toch van Januari tot Juli bijna 100% gedaald (van 584 op 492); die der W. I. C. stonden slechts 35 tot om en bij 50. Sedert Zijne Hoogheid opper-directeur was geworden van de beide compagnieën, had hij bij elk harer representanten benoemd. Zie over een en ander de plaatsen in de Nederlandsche Jaarboeken 1750, i. v. Compagnie.

3) De hooge krijgsraad: zie p. 44 aant. 1.

4) Namelijk de officieren-leden van den raad.

5) Johannes Maes, mr. chirurgijn, was, op advies der medische faculteit, tot stads-operateur benoemd in 1749. Zie Res. Vrp. 8 December. In 1750 werd hij met den chirurgijn Cornelis Van der Horst, op verklaring eener vroedvrouw, beschuldigd door onkunde en ruwheid den dood van eene barende vrouw en van haar ongeboren kind te hebben

1750.

als ook die van den pagter Bos [1]); voor beyde zijn notabele, stoute edog solide requesten iterativelijk gepresenteert, maer kan niet veel helpen, en dus seer gehaet. Spreekt tot nog toe met geen mens genoegsaem, en rouleert alles op voorseyde heer, sijn swager Zuilen en een paer laffe borgemeesters [2]), soo als meede de meeste stadsregenten, tot de bequaemste incluis. Naere tijden! Wanvertrouwen overal en bij meest allen.

---

veroorzaakt; beiden werden voorloopig in gijzeling gebracht, en de zaak werd aan het oordeel van de medische faculteit te Leiden onderworpen. Dat oordeel, in een uitvoerig advies vervat, liet de zaak onbeslist: het bepaalde zich er toe de gestelde vragen een voor een te beantwoorden. Vóór de gijzeling was den beiden chirurgijns en ook den broeder van den eersten door het stadsgerecht „op boete van 100 gouden ducaten telkens" voorloopig reeds de uitoefening der verloskunde verboden. Bedreigd met den ondergang, richtten de gegijzelden krachtige requesten om ontslag en om afdoening hunner procedure tot het gerecht, maar vergeefs; de hoofd-officier verzette zich er sterk tegen. Zie Crimineele sententiën van schepenen te Utrecht 6 April 1750 en den bundel stukken betreffende den eisch van den schout tegen Joh. Maes enz., Stads-archief n°. 2228. De secretaris van den stadhouder schreef over deze zaak den 23en September 1750 als over eene quaestie van groot gewicht: ik vond zijn brief in zijne correspondentie met den prins in Harer Majesteits Huis-archief. De stukken van het proces werden toen, blijkens den inhoud van bovengenoemden bundel, door den prins opgevraagd en hem toegezonden. De afloop blijkt niet, maar, naar het bericht in het Dagboek te oordeelen, zal die wel ongunstig voor de aangeklaagden geweest zijn.

1) Hendrik Bos was een der pachters, bij wien de oproerlingen, tijdens het pachters-oproer in 1748, vrij aanzienlijke schade hadden aangericht. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1748, p. 615. Over de afbetaling van het restant der door hem verschuldigde gelden en de hem toe te kennen schadevergoeding ontstond in de staten vrijwat geschil, maar in 1749 kwam dit tot een besluit. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 30 Juli. In 1750 werd hij, naar het schijnt, vervolgd wegens fraude als brander van sterke dranken, — zoo de beschuldigde althans dezelfde persoon is. De naam Hendrik „Bosch", maakt dit mogelijk, maar niet zeker. Zie Crimineele stukken 1750, 1e dl., R. A. te Utrecht n°. 2244. Van andere vervolgingen blijkt niets.

2) Burgemeesters waren in 1750 de heeren Jan Pieter Van Mansvelt en Isaac Verborcht.

1750.

Zijn Hoogheydt door heer van Cokkengen [1]) besogt op Soestdijk, ook door Berkman [2]), en Lynslager [3]).

Autoriteit van de gerechtshoven en andere collegien genoegsaem weg; disputt tusschen 't hof en stadt verlevendigt door 't insenden van den exploiteurs in 't goed van den pedel Bresser [4]). Soekt den hoofdofficier dat bij te leggen, mits dat het hof permissie aen 't geregt vraegt, daer alleenig kennisgeving vereyscht word, gelijk in de andere klijne steeden, dog souteneert den hoofdofficier, tegens alle sijne vorige sistemas, dat de stadt van Utregt van andere natuur geconsidereert moet werden als de

---

1) Mr. Anthonie François Godin, heer Van Cockengen: zie p. 50 aant. 2.

2) Dit is de heer Joan Carel Barchman Wuytiers, kapitein ter zee, die met den in hetzelfde verband genoemden heer Hendrik Lijnslager verwant of bevriend was en in 1749 met hem de voogdij voerde over de kinderen van den heer Herman Lijnslager. Zie Leenregister van de Domproosdij, 1 Nov. 1749. De naam werd vroeger meest Bergman geschreven, en komt verder in het Handschrift nog vaak zoo voor, steeds denzelfden persoon aanduidende.

3) De heer Hendrik Lijnslager, die in de vorige aanteekening bedoeld wordt, was mede kapitein ter zee, en stond klaarblijkelijk in gunst bij Zijn Hoogheid, met wien hij, op reis zijnde, geregeld correspondentie hield. Een aantal zijner brieven, waaronder nog uit 1747, liggen nog onder 's prinsen papieren in het Huisarchief van H.M. de Koningin. Beide heeren werden in 1750 schout-bij-nacht. Zie Nederlandsche Jaarboeken, p. 328.

4) De geschillen tusschen het hof en het stadsgerecht over deze en dergelijke zaken rakende elks bevoegdheid, liepen in dezen tijd zeer hoog; vooral wanneer het gerechtelijke executies van boedels gold, verzette het gerecht zich dikwijls. Het hier bedoelde geval betrof Steven Bresser, pedel van de academie, die door den deurwaarder van het hof vervolgd werd. Dat hij als pedel werd gehandhaafd, blijkt uit de Utrechtsche Naamwijzers der volgende jaren. In 1754 rezen de twisten zoo hoog, dat den deurwaarder van het hof officieel verboden werd voort te gaan met de uitvoering van de bevelen, hem door het hof gegeven, onder bedreiging van strenge maatregelen; tevens besloot toen de stadsregeering zich tot de gouvernante te wenden om eindelijk aan zulke zaken een einde te maken. Zie Resolutiën Ridderschap 28 October 1754.

1750.

andere steeden, en diergelijke meer. NB. meede de veelvuldige felicitatien en condoleancien door borgemeesters, scheepenen en selfs vroedschappen, wegens de geboorte en sterven van een dogter bij den hoofdofficier. Hofmaking en aduleering etc. bij denselven of sijne relatien.

Buitenlandse saken gaen niet naer wens; de negotiatiën bij 't Weener hof door Rhoon vinden geen ingang; veel geld gekost en lang vertoeven van den heer van Rhoon, om sijne eygen saek omtrent Oldenburg af te doen [1]). Lacchen alle de bondgenooten met ons, voornamelijk Engelandt, die ons om onse conduiten veragt.

Gronsveld werdt drost van Muiden [2]), dat meest op praeadvis van Amsterdam vergeven was om de nabuurschap, dog laten nu sakken [3]). Schoon men gesegt had dien heer 't niet krijgen soude, alsoo de prins vond hij geen eerlijk man — of soo iets diergelijks — was, krijgt het evenwel. Segt den hertog van Newcastle [4]) van hem, hij een slegt mens is, en nooit te Berlijn gesien was.

---

1) De heer Bentinck van Rhoon was in Weenen om de zaken van de barrière te bespreken; tegelijk deed hij moeite om voor zijn geslacht de goederen te behouden van zijne echtgenoote, de gravin Van Aldenburg, die, nadat zij van hem gescheiden was, beproefde die goederen hem en zijnen kinderen weder te ontnemen. Zie over Rhoon en de quaestie der bedoelde Oldenburgsche goederen: D'Ailly, Willem Bentinck Van Rhoon, Amsterdam 1898 (dissertatie).

2) De graaf Van Gronsveld (zie aanteekening 4 op p. 52) werd door Zijn Hoogheid en de staten in Juli 1750 benoemd tot kastelein van Muiden, baljuw en dijkgraaf van Naarden en Gooiland, hoofdschout van Weesp en Weesperkarspel. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1750, p. 949.

3) D. i.: De Amsterdammers geven de aanbeveling prijs, of wel: het hof en de staten legden de Amsterdamsche aanbeveling terzijde.

4) Thomas Pelham, hertog van Newcastle, gewoonlijk met bijvoeging van zijns moeders naam zich Hollis Newcastle noemende, de welbekende Engelsche minister van George I en II. Zie o. a. Jorissens „Chesterfield en de republiek der Vereenigde Nederlanden".

1750.

Las Sarraz [1]) heeft nog veel in te brengen aen 't hof, dejeuneeren en visiteeren bij hem dikwils de prins en prinses. De Bak meede veel crediet alsnog, en vergeven, segt men, sij de verscheyde emploien bij rooster of beurten, en dus meest in voorraet verseyt, en dat in verscheyde provintien, except in Zeland. Ook Vrieslant zelden heel gereet.

ορε ἐξ ϋ. Ρενεσσε [2]).
Utregt.

D'Ablaing sou gesegt hebben dat men nu malkanderen in 't lit koste [3]), derhalve 't beter was geen veranderinge aldaer geschiede; andersints Leusden [4]) door de prins reets gedespicieert was om hem te dimitteeren.

November 1750.
Utregt.

Werd in de vroedschap wederom hevig gedebatteert over het declaratoir in faveur van de heer Yvoi [5]), breeder te sien in de harangue van de heer van Stoetwegen, op die

---

1) Pierre De la Sarraz, commandant van de Zwitsersche gardes van Zijn Hoogheid. Zie Naamlijst van officieren R. A. Reeds lang tevoren stond hij met den prins van Oranje in bijzondere betrekking: van 1735 af zond hij Zijne Hoogheid geregeld berichten, o. a. uit Parijs. Een dikke bundel zijner brieven ligt nog onder de correspondentie van Willem IV, bewaard in het Huisarchief van Hare Majesteit.

2) Ore ex (l. ex ore) van Renesse.

3) D. i. dat de heeren van het lid der geëligeerden elkander hadden leeren kennen.

4) Mr. Rudolf Leusden, de oudste in het eerste lid, waarin hij reeds sedert 1726 zitting had. Hij bleef ook nu nog in het college.

5) De heer Maximiliaan Yvoy woonde reeds 13 jaren in Utrecht, maar had nog geen 10 jaren het burgerschap, zoodat hij, strikt genomen, volgens de voorschriften omtrent de vereischten om verkozen te worden, geen vroedschapslid worden kon. Zie Tegenwoordige Staat van Utrecht p. 433. Door een „declaratoir", waarbij het langdurig verblijf in de stad of het burgerschap van een vader werd verklaard gelijk te staan met de bedoelde tien jaren, kwam de vroedschap dikwijls te gemoet om iemand den toegang mogelijk te maken. Met den heer Yvoy wilde men dit aanvankelijk niet doen, maar deed het, op Zijner Hoogheids aandrang, ten slotte toch. Zie Resolutiën Vroedschap 23 en 30 November 1750.

1750.

tijt gedaen [1]). Meende men den hoofdofficier, niettegenstaende contrarie voorgeven, niet voor Ivoy gesolliciteert hadde, maer wel voor Storm [2]), dog heeft Sijn Hoogheydt sig geexpliceert aen Meydregt dat hij de heer Vos [3]) hadde genoemt, om den heer van Termeer te prevenieeren van hem geen ander te proponeeren; edog sou Sijn Hoogheydt aan Ivoy self gesegt hebben, dat Storm door den hoofdofficier aan hem genoemt was. Wat nu te geloven?

NB. is doorgegaen [4]) op een voorgeleese brief van de

---

1) De heer Wttewaall Van Stoetwegen verzette zich in de vroedschap krachtig tegen de uitsluiting van den heer Yvoy, zich beroepende op tal van antecedenten en van andere gevallen, waarin de vroedschap het met de wet minder nauw genomen had. De handelwijze van de vroedschap in deze behoorde onder zijne vele grieven, vooral tegen den schout, die hij toen schriftelijk uiteenzette aan den heer D'Ablaing Van Giessenburg, natuurlijk om ze Zijne Hoogheid onder de oogen te doen komen. Onder zijne manuscripten, in het bezit van den heer Wttewaall van Wickenburg, ligt ook deze memorie nog. Voorzoover ik weet heeft de schrijver zijne „harangue" over de zaak Yvoy niet, zooals sommige andere, laten drukken.

2) Mr. Everard Storm, advocaat te Utrecht. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

3) Mr. Cornelis Anthony Vos. Met de jaarlijksche continuatie of verandering der vroedschap op 12 October 1750 werd hij door Zijne Hoogheid benoemd. De heer Max. Yvoy werd er den 31 December daaraanvolgende ingebracht, ter vervulling van de vacature, ontstaan door den dood van den heer De Ruever. Zie Resolutiën Vroedschap 12 October 1750 en 2 Januari 1751. De heer Yvoy had blijkbaar ook in October naar eene plaats gestaan, maar was toen door de bovengenoemde scrupule omtrent zijn burgerschap geweerd. Den 28en October diende toen de heer Wttewaal zijn bezwaarschrift bij den heer D'Ablaing in, en tegelijk of kort tevoren voerde hij zijne oppositie, voornamelijk gericht tegen den schout, ook in de vroedschap. Den 6en November daaraanvolgende verzocht Yvoy het declaratoir, waarover toen de „hevige debatten" gevoerd werden, die door Zijner Hoogheids tusschenkomst toch tot het unaniem toestaan van de gevraagde verklaring leidden.

4) Namelijk het declaratoir in de vroedschap. Over den brief zie Resolutiën Vroedschap van Utrecht 30 November 1750.

1750.
heer D'Ablaing aen de heer Van Berk [1]), die meede allegeerde dat hij sig niet meer als een jonge soude laten regeeren.

Schraalheyd van gelt aen alle de comptoiren ongelooflijk; en word egter waer men maer kan penningen naer Den Haeg gesonden.

Sijn en blijven de schouten ten plattenlande grouwsaem ten agteren [2]).

Raere en ongemeenen manier van procedeeren tegens zekere Elyn, geconfineert omdat met sijn meyd wilde trouwen [3]).

s'Hage. Pompeuse en magnifique contravisite aen den ambassadeur van Vrankrijk [4]); meent men den ambassadeur sig onder de day geplaatst heeft [5]).

---

1) Jacobus Van Berk, een der oudste vroedschapsleden, sedert 1723 zitting hebbende. De bedoelde brief van den heer D'Ablaing bracht blijkbaar ook hem tot zwijgen.

2) Verscheiden schouten werden in 1749 en 1750 vervolgd en gegijzeld wegens hun achterstand; er waren er, die jaren lang in gijzeling bleven. Zij zijn waarschijnlijk zelf, althans voor een deel, de slachtoffers geweest van den onwil en de onmacht der belastingplichtigen, vooral nadat de beweging tegen het belastingstelsel in 1748 zoo goed geslaagd was. Zie Resolutiën Gedeputeerde staten van Utrecht in de genoemde jaren, b. v. het geval van den schout van Kortenhoef en Ankeveen.

3) Simeon Elyn werd op verzoek van zijn zoon, zijne zuster en den tweeden man zijner schoondochter, voor een jaar in het verbeterhuis geplaatst, „om zeer gewichtige redenen." Tevergeefs requestreerde daartegen 's mans „ondertrouwde echtgenoote" Adriana Van Wijck, en daarna ook zijn broeder en eene tweede zuster, te Berlijn wonende Zie Resolutiën Staten van Utrecht 27 Januari, 17 Maart en 25 Maart 1751 en Register van crimineele sententiën 4 November 1750.

4) Zie de beschrijving van Zijner Hoogheids ontvangst van en tegenbezoek aan den nieuwen Franschen gezant in de Nederlandsche Jaarboeken 1750 p. 1381.

5) De day, d. i. „dais" is een soort van troonhemel.

1750.

Raisonneeren alle in s'Hage, *qu'il faut laisser aller le torrent*, dat nog wel veranderen sal; egter loopt alles in 't wilt en in de grootste confusie.

Zeemagt gaet totaal te gronden; een schout bij nagt op een schip van 44 stukken gaet alleen in zee. Bij d'admiraliteiten werd alles door de prins vergeven, voornamelijk t'Amsterdam.

Werd de harangue van Stoetwegen door graaf Hendrik [1]) aen Sijn Hoogheydt gepresenteert [2]), een dag voordat borgemeesteren naer Den Haeg gaan [3]).

Utregt. October. Werd een fidei-commis in faveur van eene heer Willemsdorf ontslagen, op aenschrijving van 't hof [4]). En was hij geld aen de heer Grovestins schuldig, soo men segt.

---

1) De graaf van Nassau La Lecq. Zie aanteekening 6 op p. 33.

2) De „harangue" wordt bedoeld over de handelwijze van de vroedschap in de zaak Yvoy, maar het getoonde stuk zal wel de memorie van opmerkingen zijn geweest, waarvan de minuut nog is bewaard (z. b.) en de copie, volgens het eigenhandige opschrift van den schrijver op die minuut, den 28ᵉⁿ October den heer Van Giessenburg werd overhandigd.

3) Zij gingen Zijne Hoogheid namens de vroedschap verzoeken in overweging te nemen of niet de vereischten voor het intreden in de vroedschap en de magistratuur behoorden veranderd te worden. De zending was mede een gevolg van het debat over de zaak Yvoy. Zie Resolutiën Vroedschap van Utrecht 30 November 1750.

4) Joost Lodewijk van Willemsdorff, majoor van de infanterie, was overladen met schulden. In 1747 reeds werd door verschillende kooplieden bij de staten request gepresenteerd om beslag op zijn tractement; hunne verzoeken werden toegestaan: zie Resolutiën Staten van Utrecht, 18 April en 4 December 1747. Tegelijkertijd deed de majoor van zijn kant moeite om gedeeltelijk ontslag te verkrijgen van een fidei-commis zijner vrouw Antonnetta Jacot, groot 12000 gulden, waarvan hij de helft wilde besteden voor de betaling zijner schulden, maar het verzoek werd, op advies van het hof, afgeslagen: ibid. 5 Juli 1747. In 1748 stonden de staten hem, weder op advies van het hof, toe dat twee obligatiën (van *f* 1000) door de executeurs testamentair ten behoeve van zijne vrouw zouden beleend worden: ibid. 24 Januari 1748. Maar zijn toestand verergerde zoo, dat hij in 1750 voor den hoogen krijgs-

1750.

Ook werd veel gesprooken dat met gelt verscheyde saken te krijgen sijn aen 't hof.

Sijn Hoogheydt self sou sig hebben laten ontvallen dat Grovestins een hups man was, maar dat hem geen gelt vertrouwen kost.

Utregt. December 1750. Werd een concept van impost op de toebak tot krenking van borgerij en commercie door 't eerste lit tegengesproken, ter welker gelegenheyd door den heer van Stoetwegen aen borgemeesters in de volle vergadering werd toegevoegt dat schande was sulx door een der voorstemmende leden moest geschieden etc. [1]). 't Werk der ordonnantiën en

---

raad betrokken werd en in gevaar kwam gecasseerd te worden. Hij requestreerde toen nogmaals om tot een bedrag van ƒ 5000 ontslagen te worden van het fidei-commis, onder aanbod van afstand der revenuen van het overige kapitaal en teruggave van ƒ 250 's jaars zoodra hij hoofdofficier zijn zou, zich bij zijn request beroepende op zijn groot gezin, bestaande uit vrouw en negen kinderen, die met armoede bedreigd werden zoo hij in nog grootere moeilijkheden geraakte en zijne officiersplaats verloor. De staten stonden het laatsgenoemde verzoek toe, op aanschrijving van Zijn Hoogheid — met „het hof" wordt in het Dagboek niet het provinciale gerechtshof maar het stadhouderlijk hof bedoeld — die „op het vriendelijkst" verzocht het verzoek in te willigen, om den requestrant in staat te stellen zijne „schulden, zoo ten opzichte van deszelfs compagnie als anderszins" af te doen. Zie Resolutiën Staten van Utrecht, 28 October 1750. De verplichting om de revenuen van het restant-kapitaal door de administrateurs te laten kapitaliseeren werd echter door de staten als voorwaarde gesteld, en daarbij eene jaarlijksche bijdrage van ƒ 100, uit het tractement van den requestrant als majoor van Geertruidenberg.

1) Verscheiden ordonnantiën voor belastingen op koffie, thee, boter, grove waren enz. werden in 1750 uitgevaardigd. Zie Nederlandsche Jaarboeken i. v. Utrecht. Eene belasting van 3 tot 5 stuivers per pond op de rook- en snuftabak, bij collecte te innen, werd den 2en December 1750 vanwege den stadhouder den staten ter overweging aanbevolen. Zij werd door de steden overgenomen, maar door de beide andere leden „in advies gehouden." Zie Resolutiën Staten van Utrecht i. d. a. b. In deze zitting sprak dus de heer Stoetwegen zijn bedoeld protest uit. De bedenkingen tegen de zaak vindt men in het protocol van de Resolutiën der Geëligeerden, i. d. 14 December 1750.

1750.

placcaten rouleerde doe nog op Lokhorst, Zuilen, Daunis, Mansveldt en de pagters De Greve [1]).

Werd een vrouw te Nimegue, wegens valschelijk gepretexeert te hebben dat een steensiekte hadde, alsmeede met gruwelijke exclamatien Gods naem aenteroepen als die soogenaemde smerte en pijne gevoelden, tot geesseling, confinement voor 4 jaeren, en naderhand tot bannissement gecondemneert, met verlies van een klijn emploitje dat besat, en dog segt men — en wel op versoek van den fam(eusen?) Raeb — door Sijn Hoogheydt gepardonneert te zijn en in haer amptje weederom herstelt [2]).

Het geval van De Wael t'Utregt [3]), door toedoen van

---

1) De woorden „'t werk der ordonnantiën".... enz. zijn met andere inkt geschreven; hieruit en uit den zin blijkt, dat zij later zijn bijgevoegd. De pachters De Greve zijn Bart de Greeff, admodiateur van den impost op de gebrande wijnen en het gedestilleerd, en zijn broeder. Zie Resolutiën Gedeputeerde staten van Utrecht 1749 en 1750, passim.

2) De gezusters Krok te Nijmegen werden in 1750 wegens bedriegelijk voorwenden van steenziekte veroordeeld, de eene tot opsluiting voor 10 jaren en daarna levenslange verbanning, de andere alleen tot de laatste straf; geeseling is niet in het vonnis genoemd. Een broeder en de verbannen schuldige zelf verzochten Zijne Hoogheid gratie voor de gevangene, bewerende dat deze onschuldig was en door hare zuster bedrogen geworden. De Nijmeegsche magistraat hield vol, dat het vonnis rechtvaardig en nog te zacht was, maar Zijne Hoogheid vernietigde het, en herstelde de vrouw in haren vorigen toestand. Zie het geheele verhaal, uitvoerig en met de stukken, in de Nederlandsche Jaarboeken 1751, p. 220—237. De ontbrekende letters in het woordje „fam" zijn bij gissing ingevuld.

3) Cornelis De Wael was „radermaker", schepen en diaken aan De Bildt. Hij had aan het Vreeburg te Utrecht in dronkenschap straatrumoer gemaakt, en was daarover door den jongen luitenant Jan Suermondt, die de wacht aan de Catharijne-poort had, met sabelslagen terechtgewezen. In drift had hij den luitenant daarop met een messteek vermoord. Zie o. a. Nederlandsche Jaarboeken 13 Augustus 1748. Op request van zijne vrouw werd hem kwijtschelding gegeven van alle straf of boete, en zulks, zooals eene tweede acte van pardon gelastte, „zonder interinement," d. i. zonder onderzoek naar de echtheid van den pardonbrief en registreering daarvan met de bijbehoorende

1750.
Ghiessenburg, is meede sonder interrinement afgedaen, dus de handen van de justitie gebonden, dewelke contrarie geadviseert hadden, alsoo een formeele opsettelijke doodslag was.

Het geval van Fledderus meede door Raeb, soo men meent, en werden die liede [1]) nog dagelijxs gehoort en gesien.

Een contrarie geval van de graef ..... [2]) in 't regiment van Baden te Gorcum: werd — schoon veele notabele en pressante sollicitatiën — egter geerquebuseert, omdat door sijne soldaten aen pagters insolentien waren gedaen, niet hadde gestuit, maer aangesien hadde.

De vrouw van Van Braem, schout te Werkhoven [3]), op 't Loo komende, segt aen Hamerstein [4]) de princes te willen spreeken, al sou sij 3 weeken blijven, alsoo Haer Hoogheydt wel wist wat voor haer gedaen hadde etc.

---

formaliteiten, door het hof. (Zie o. a. Tegenwoordige Staat van Utrecht I. p. 268). Het pardon werd gegeven, „niettegenstaande het ongunstig advies van het hof en van de schepenenbank". Zie Crimineel register van schepenen, 13 Juni 1749, Stadsarchief, en de officieele stukken van het hof, Recht. archiv. n°. 17, fol. 112 met bijlage, R. A. te Utrecht.

1) Namelijk Raep en de zijnen.

2) Het was Ferdinand Gundacker, graaf van Thierheim, een zeer cynisch persoon. Zie over hem en zijne terechtstelling Nederlandsche Jaarboecken 1750, p. 883/4. Met hem werden 17 soldaten tot den dood of andere zware straffen veroordeeld. Het vonnis werd den 24en Juni 1750 voltrokken.

3) Frans Thomas Van Braam was schout te Werkhoven; zijne echtgenoote heette Anna Helena Van Rijssel. Zie o. a. V. d. Aa. Biografisch Woordenboek i. v. Wat deze vrouw met de prinses uitstaande had of beweerde te hebben, is niet op te sporen Ik vond de beide bedoelde personen alleen in eene intimatie, door den schout, ook namens zijne vrouw, gedaan tegen den predikant te Werkhoven Warnard Schutter in 1746, berustende onder de nagelaten papieren van den raadsheer in het hof Mr. De Jong, R. A. te Utrecht.

4) Arend Carel baron Van Hammerstein was opperjagermeester van den prins.

1750.

December 1750. Heeft Sijn Hoogheydt een propositie in H.H.M. gedaen, ten eynde aen den prins Lodewijk van Wolfenbuttel, behalven de geaccordeerde *f* 20000 en een regiment infanterie, nog s'jaerlijxs *f* 40000 mogt toegelegt werden, ter oorsake — schoon jong — zijner bequaemheden in den dienst en verdere goede qualiteiten; hebbende Sijn Hoogheydt dien selven prins ook verkosen — bij afsterving zijner eyge persoon — onder Hare Koninklijke Hoogheydt de gantsche militaire directie etc. te hebben, gelijk H.H.M. en de respective staten bij resolutie en overgift aen Hare Koninklijke Hoogheydt gelaten hadden [1]).

Was t'Amsterdam 't gerugt dat mede de representatie van 't capitein-generaelschap soude hebben, tot den erfprins sijne jare soude bereikt hebben.

NB. De Ceulse courant van 20 December 1750 [2]).

Gaet t'Amsterdam dol toe met de raisonnementen, sijnde een ieder seer qualijk tevreeden over de huishouding van 't hof. In zeeker koffihuis van Van Zijl krijgt een man bijkans een affront, omdat een oranjelintje aen sijn rotting hadt, moetende hij verklaren dat het uit geen particuliere genegentheyt voor Sijn Hoogheydt gesproote was, maer alsoo reets lange aen geweest was.

'Αμερονγεν cap. [3]) heeft 't gehoort.

Werd seer bedektelijk bij de generaliteit een millioen

---

1) De propositie en het daarop gevolgde besluit van de staten van Holland is opgenomen in de Nederlandsche Jaarboeken van 1751, p. 176.

2) De Keulsche courant en de andere aangehaalde bladen van dien tijd zijn, voorzoover mij bekend is geworden, nergens meer voorhanden.

3) De kapitein Gerard Godard Taets Van Amerongen diende in het regiment van den generaal Bekker, dat te Utrecht in garnizoen lag, Waarschijnlijk is deze de bedoelde. Zie Naamregister van officieren. R. A. Den Haag. In 1751 werd hij gedimitteerd en benoemd tot maarschalk van het Nederkwartier. Zie Acten- en commissiën-boek i, d. 22 Sept.

1750.
genegotieert sonder kennisgeving aen de provintien ofte eene negotiatie uit te schrijven; alleenig werd Boas [1]) en een ander onder de hand gelast dit gelt te beschikken, 't welk ook geschiedt, die bij betaling considerable daerop winnen.

Werd de generaliteits rekenkamer — bij een brief van voorschrijving door Sijn Hoogheydt voor die van Wijk — aen d'heer van Natewis gegeven [2]), meest op sollicitatie van D'Ablaing, schoon Lokhorst sprak van uitkeering aen de stad van Wijk, of soo iets diergelijx, gebruikelijk [3]); den prins hesiteerde tusschen Papekop [4]) en Natewis; ook meende de prins dat Hardenbroek een sollicitant was, dog is door d'Ablaing gesegt, dat die een commissie hadde [5]).

Werd bij 't geregt t'Utregt omtrent den geconfineerde Elin sijn request om ontslag eerst *reformetur* geappointeert, naderhand op 't veranderde: *hier kan niet in getreeden werden*, 't welk reets op 't eerste was gestelt, dog wederom uitgeschrapt en afgesneeden [6]).

---

1) Boaz of Boas vond ik als bankier en geldschieter meermalen vermeld in de correspondentie van Zijner Hoogheids secretaris De Back, in het Koninklijk Huisarchief, alsook in de Resolutiën Gedeputeerde staten van Utrecht, b. v. 1750, f°. 138, en in de Res. S. G 1676, f°. 258.

2) De commissie in de generaliteits-rekenkamer behoorde tot de zesjarige. De stad Wijk bij Duurstede had het recht den geëligeerden ditmaal een persoon voor te dragen volgens de overeenkomst, door het eerste lid met de kleine steden gesloten. Zie over de voordracht en het placet van Zijne Hoogheid de Resolutiën van Geëligeerden 28, 30 December 1750 en 1 Januari 1751. De genoemde heer is Jhr. Joost Taets Van Amerongen van Natewisch.

3) Dat „uitkeeringen" vroeger te Wijk inderdaad gebruikelijk waren, bewees het rapport van 1749 (zie p. 39 aant. 2), dat ongehoorde misbruiken aan het licht bracht.

4) Zie aant. 1 op pag. 2.

5) Gijsbert Jan Van Hardenbroek, de schrijver van het Dagboek zelf, had den 2en April 1749 de commissie in de admiraliteit van Hoorn gekregen. Zie Resolutiën Staten van Utrecht i. d. a. v.

6) Zie aant. 3 op p. 66. Het reqeust werd ingediend bij de staten en

1750.

Heeft Van der Heyden sijn proces wegens begane straadschending etc. met sijn complicen — NB. in 't request van den hoofdofficier: „en derhalven om citatie in persoon met surplus" — [1]) cum expensis gewonnen; onbegrijpelijk,

---

bij het gerecht. In de staten, verschilden de leden van meening: de voorstemmende leden hielden het verzoek in advies, de stad bleef volhouden, dat het eene zaak gold, die alleen het gerecht aanging, als behoorende tot de dagelijksche politie. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 27 Januari, 17 en 25 Maart 1751. De requesten aan het gerecht en de gegeven beschikkingen zijn niet meer aanwezig. De uitdrukking „reformetur geappointeert" beteekent: besloten tot herziening of verandering; hier bedoelt zij een last tot wijziging van het request.

1) Dirk Van der Heyden, wijnkooper op de Oude Gracht te Utrecht, was iemand, die een woest karakter had en een ongebonden leven leidde. Herhaaldelijk was hij door het gerecht vervolgd wegens bedreiging en beleediging, dan eens van personen, die hem om betaling zijner schulden maanden, zooals den president van de compagnie van commercie of den deurwaarder Van der Mark en zijn client Bosveld, dan weder omdat hij „met zijn vader" een paar beschonken heeren met geweld uit het huisje der nachtwakers had willen bevrijden, o. a. in 1741, '45, '47, '48. Den 19en November 1750 kwam hij, in gezelschap van een kapitein, die gelukkig erger baldadigheden wist tegen te houden, een paar luitenants, een vendrig en een student, door straatrumoer in de Viesteeg in twist met den nachtwaker Jan Kuyper, die werd mishandeld als „een der schurken", nl. van de schurken, die meermalen het nachtelijke rumoer verhinderden, en dreigden dezen met den dood. De nachtwaker vluchtte met een zijner makkers, Jan Delfgauw, in het huis van een leerlooier, waar de beschonken luitenant Manger en Van der Heyden, daarna ook de anderen, hen met ontbloote degens volgden. De genoemde kapitein Bekker en daarna de ruiterwacht van de Catharijne-poort voorkwamen met moeite verdere mishandeling. De beschuldigden, geciteerd in persoon „met surplus" (een term, waarvan ik vruchteloos heb gepoogd de beteekenis op te sporen), verdedigden zich door te beweren, dat de nachtwaker Delfgauw (die eerst op het geklep van Kuyper van de Oude Gracht af was te hulp gekomen) door brutaliteit en door slagen hen had getart, alsook dat de hond van Kuyper hen had aangevallen. Van deze aanklacht, schoon door den hoofdofficier met klem verdedigd en door vele getuigen in hoofdzaak gestaafd, werden al de beschuldigden nu, zooals uit het Dagboek blijkt vrijgesproken. Zij keerden, toen het bovenvermelde voorviel, terug van den beruchten Egbert Buys, over wien later. In 1751, eerst in Maart, daarna in April, werd V. d. H. weder vervolgd,

1750.
(met?) de tegen een (tegenover elkander?) gestelde getuigen, voornamelijk die van den hoofdofficier.

Januarij 1751. Jan Pesser krijgt een brief van voorschrijving van Sijn Hoogheydt om in 't eerste lit t'Utregt te komen, als negende supernumerair, noemende 't een vacature. 't Eerste lit antwoordde: dit niet te konnen doen, als tegens 't reglement strijdende, alleenig dat 't bij de staten konde verandert werden, maer kan niet helpen. Krijgen wederom een brief — schersender wijse — met versoek van hem hoe (eer) hoe liever te admitteeren, 't welk doen; edog met meerderheyt verkrijgen sij om nog eens te antwoorden en te seggen: dat niet overtuigt waren door de geallegeerde argumenten, als steunende op eene authorisatie van H.H.M. en direct blijvende tegens 't reglement [1]). En is waarlijk een informeele saak, werdende de order in regeringswijse verandert, als meerder borgers als edellieden; edog de ridderschap spreekt geensints tegen. En is mij verseekert: hadde de heeren ferm ge-

---

de eerste maal wegens een gevecht met een student in de opera, daarna in een herberg, de tweede keer omdat hij buiten een herberg op de Mariaplaats met een anderen wijnkooper gevochten en dezen eenige malen op den grond geworpen had. Hij werd toen tot ƒ 50 boete veroordeeld. Zie Crimineele stukken, Stadsarchief te Utrecht n°. 2044, 1750, 2e stuk, en 1751, 2e stuk. Ondanks dit alles werd hij 3 jaren later als makelaar in wijnen geadmitteerd. Zie Resolutiën Vroedschap 18 November 1754.

1) Den 28en December 1750 benoemde Zijne Hoogheid den heer Jan Pesters in het eerste lid der staten „ter vervulling van de supernumeraire plaats." De geëligeerden verzetten zich daartegen bij missive d.d. 30 December, zich beroepende op het Regeeringsreglement van 1674 en op de bepaling, dat er 4 edelen en 4 burgers lid moesten zijn, maar ontvingen d.d. 5 Januari 1751 een uitvoerig, meer of min ironisch gesteld antwoord. Den 11en daarop besloten zij toen den heer Pesters toe te laten, maar zonden voor den vorm nog eene tweede missive, half eene soort van verontschuldiging bevattende, half nog flauwelijk de eerst geuite meening volhoudende. Zie Prot. Resolutiën Geëligeerden i. d. u. s. De woorden „als negende supernumerair" zijn natuurlijk te scheiden: als negende, (dus) supernumerair.

1751.

bleven, hij soude het niet geworden sijn, want de princes segde al tegens de prins: „Heeft De Bak kwalijk geraden, soo moet gij hem berispen; en wat leyt uw aen Pesters gelegen?" 50000 guldens, om een capitael tegens swaerder interesse lopende aftelossen, waren bij hem in 's princen thesaurie ingelegt [2]).

Door de griffier Fagel gehoort en gesegt [1]).

Laet D'Ablaing sig uit als of wel quaed soude konnen doen aen sommige van die heeren die daertegen waren geweest; item nog, alsof uit de ridderschap men kost rekenen in 't eerste lit komende geavanceert te werden, en dus op die voet aldaer mede los te wesen [3]) etc.

October 1751 [4]). Sterft Sijn Hoogheydt. Geen consternatie ter werelt; mevrouw de princes aenvaert de regering met veel flegme en fermeteit, ontfangt de complimenten en doet eedt [5]); werden de gecommitteerden van de souvereinen ontfangen aen de trap door de edellieden, edog komt geen wagt uit of deploiering van vaendels: alleenig voor Holland geschied — bij abuis, soo gesegt wierdt. Hevige disputen tusschen Rhoon en De Bak, die nogtans nergens op uit komen. Rhoon en ses andere heeren zijn raden van Haer Hoogheydt [6]), dog De Bak besoigneert dagelijks met Haer Hoogheydt.

---

1) Mr. Hendrik Fagel, de neef en opvolger van den beroemden griffier der staten-generaal François Fagel.

2) De regels „En is mij verzekert .... enz." zijn, naar den inhoud, de inkt en het kleine schrift te oordeelen, waarschijnlijk later bijgevoegd.

3) D. w. z. niet zeker zijn van zijn zetel in de ridderschap.

4) De datum was 22.

5) Nl. de complimenten van rouwbeklag van wege de provinciën en den eed aan deze in qualiteit van gouvernante. Zie Nederlandsche Jaarboeken November 1751. Ook het ontvangen van de staten van Holland met de wacht in de wapenen, slaande trom en vliegend vaandel staat daar vermeld, in het overgedrukte officieele verslag van de ontvangst. De staten van Holland legden het rouwbezoek af en corps: z. t. a. p. pag. 1027.

6) De raden van H. H. waren de raadpensionaris Steyn, de griffier Fagel, de heeren Bentinck van Rhoon, De Larrey e. a.

1751.
September 1751. Utregt. Den hoofdofficier verliest zijn voorsitting in de vroedschap, waerover seer gestoort is[1]).

De jonge prins werdt door de Hollandse ridderschap tot president genoemt[2]), soeken 't ook in deese provintie te krijgen, dog schijnen de gemoederen daer niet seer geneegen toe, als sijnde geene reden altoos daervoor, vermits bij afsterven van mevrouw de gouvernante des princen voogt — wie die ook was — uit die hoofde voorzitting in onse ridderschap soude hebben, en wat diergelijke inconveniente meer is.

Alles segt men van 't hof voor gelt te krijgen, en onder anderen dat Grovestins niets betaelt, maer dagelijks gelt naer Engeland overstuurt.

December 1751. Werdt de commissie van 6 jaren van Noord-Hollant, aen de stadt Montfoort, door Haer Koninklijke Hoogheydt direct met eene commissie uit haere naem vergeven aen eene Gobius, strijdig tegen 't reglement en stadsregt, als hebbende absoluutelijk de nominatie[3]).

---

1) Het praesidium van de vroedschap had de heer van Termeer van den stadhouder gekregen tegen de gewoonte en tot groote ergenis van de regenten: zie p. 6 aant. 3. Bij de continuatie van 's heeren Termeers commissie in het najaar van 1751 liet de stadhouder zich vooraf door de Utrechtsche stadsregeering uitvoerig inlichten omtrent de retroacta van het schoutambt, en gaf, na ontvangst van de gevraagde mededeelingen, de nieuwe commissie in hoofdzaak op den ouden grondslag van 1674, d. i. zonder het praesidium in de vroedschap. Zie Resolutiën Vroedschap 9 en 13 September en 4 October 1751.

2) Deze opdracht werd gegeven in de maand na den dood van 's prinsen vader. Zie Resolutiën Staten van Holland 24 November 1751.

3) De commissie in de admiraliteitscolleges, die zesjarig waren, en enkele andere commissiën werden door de kleine steden vergeven zoo er twee tegelijk open waren, die de stad Utrecht anders te vergeven zou hebben. In 1623 was door invloed van prins Maurits deze schikking gemaakt. Onder Willem III en daarna onder Willem IV was er geen sprake van vergeven, maar alleen van voordragen of nominecren. Zie

1751.

Debatten in t'eerste lit over de commissiën ter generaliteit, willende Giessenburg en Pesters, dat communicatief met de princes werdt gegaen [1]), strijdig tegens 't beswooren reglement en s'lids regten, want alsoo alles bij 't hof werdt vergeven. Houdt onse ridderschap sig nog stil, dog mijns dunkens t'onregt.

Was geschikt in Den Haag de finantie voor J. Pester, D'abl(aing) Haer Hoogmogende en Oost-Indische Compagnie, Doubl(et) Zeelandt, en dan nog de 6 jaren rekenkamer voor Pessers schoonvader D. Godin, en de oude heeren nietwes. Heeft D'Ablaing rondt geweest bij Regteren en Nellesteyn, staet maekende op Welland [2]), om het soogenaemde communicatief gaen smakelijk te maken.

Tegenwoordige Staat van Utrecht, p. 214. De heer Hendrik Anthony Gobius was burgemeester van Montfoort. Hij was dit in 1748 geworden op verzoek of raad van Zijner Hoogheids secretaris De Back, die daartoe aangezocht was door den heer Lockhorst van Termeer. Bij zijn broeder te Utrecht had 's heeren De Baks zoon ingewoond, toen hij aldaar student was. De brief van den heer Lockhorst ligt in De Backs correspondentie met den prins van Oranje in H. M.'s Huisarchief.

1) Onder „communicatief gaan" verstond men het vooraf raadplegen van den stadhouder, na 1751 dus van de gouvernante, over de nominatie voor commissiën en ambten. De heer D'Ablaing stelde het in de vergadering van geëligeerden reeds den 18en December 1751 voor, toen de zesjarige commissiën aan de orde kwamen; zijn voorstel werd tegen de oppositie, die beweerde dat het streed met het regeeringsreglement van 1674, verdedigd door den heer Jan Pesters van Cattenbroek. Men ging toen, ondanks het voorstel, tot de nominatie over, anders luidende dan, volgens het Dagboek, de voorstellers hadden bedoeld. Over twee der commissiën schijnt toen reeds geschil te zijn ontstaan: niemand wilde ze waarnemen. Deze nominatie werd terstond, nog vóór zij den staten gepresenteerd was, aan H. K. H. ter goedkeuring aangeboden, maar door deze voor *niet* aangenaam verklaard. Eene tweede nominatie werd slechts ten deele goedgekeurd, eene derde weder alleen gedeeltelijk, eene vierde geheel afgekeurd, en eerst eene vijfde verkreeg bij missive van 5 Juni de approbatie der gouvernante. Zie Prot. Resolutiën Geëligeerden d.d. 11 en 18 December 1751; 13 Januari, 21, 23 Februari, 10, 14, 26 April, 3, 1, 31 Mei en 7 Juni 1752. Ook in de vroedschap rees over dit punt geschil. Zie later.

2) De heer Pesters was gehuwd met de dochter van David Everard Godin. De oppositie schijnt vooral te zijn gevoerd door de heeren Van

1751.

Doublet, met Rhoon daerover raisonneerende, werdt van sijn Hoog Edele niet tegengesproken, als vindende dat geen ongelijk hadt, edog met de griffier Fagel hevig daerover in contestatie, alsoo die scheen voor blindelingse toegeving. De princes had aen voornoemde griffier gesegt absoluut in geen capitulatie met niemant te willen komen, voornamelijk niet met de heer Doublet.

Zegt men seker commissionaris van Giessenburg wel van gelt te willen horen spreeken, alsmede dat Bruintje te Wijk seer onvergenogt en perplex was doe hoorde dat Croese tollenaar was geworden, daer vaste staet of toesegging van hadt. En dien heer kan soodanig wel gemakkelijk wesen in 't introduceeren van criante nieuwe middelen [1]).

De Princes soude kwalijk tevreeden sijn geweest, dat de prins [2]), in Zeeland zijnde, te veel gerelacheert hadde welke regenten aldaer haer sentimenten susteneerden.

Renesse, Nellestein en Doublet, misschien ook Mijdrecht; de heeren Van Tuyll van Welland en Van Rechteren van Westerveld kunnen door den voorsteller zijn overgehaald. Zie de verklaring van deze 6 heeren d.d. 21 Februari 1752 in de bijlagen van de Resolutiën van Geëligeerden van dat jaar. „De oude heeren" zijn de oudere leden in het college van geëligeerden, welks commissiën het gold.

1) Dirk Bruin Georgesz. was burgemeester van Wijk bij Duurstede. Na den dood van den oud-burgemeester Joh. Willem Bruins hoopte hij de admodiatie van den domeinen-tol te Wijk bij Duurstede te krijgen, die de overledene bezeten had, en die de staten te vergeven hadden. Dezen benoemden echter den heer Hendrik Croese junior, waarschijnlijk den zoon van den Amersfoortschen schepen van dien naam, maar wilden die benoeming weder intrekken, waarop de stadhouder de acte weder liet terugvragen. Waarschijnlijk was Bruin zoo „gemakkelijk geweest" met de nieuwe middelen als lid van de staten, waarin hij in 1751 voor Wijk zitting had. De post bleef een poos open, tijdelijk waargenomen bij onderhandsche opdracht, maar in 1753 kreeg Bruin hem toch. Zie Resolutiën Gedeputeerde staten van Utrecht, 23 November 1752, Resolutiën Staten van Utrecht, 1 December 1751 en Utrechtsche Naamwijzers 1754.

2) Natuurlijk wordt nog Willem IV bedoeld.

1751.

Werden 9 heeren t'Utregt tot het werk van finantie gestelt, buiten de finantie-kamer, meest nieuwe, alsse: Giessenburg, Pesters, Nassau etc., welke hebben geproponeert nieuwe middelen [1]) dog die niet te vergen aen de ingeseetenen zijn, daer aen de regering alleen overblijft om haer ingeseetenen te belasten, vexeeren, of voor defectueuse provintiën [2]) te negotieeren, alsse voor Groningue 2000000, en dat met drie provintiën in Hare Hoog Mogenden geconcludeert [3]) in welke provintiën men militie moet houden om aan geen beloofde eyschen van de boeren en borgers bloot te staen, doende de ingeseetenen van Vrieslandt en Groninge niets sonder melkander, willende niet geven, zeggende dat hun belooft te sijn bij 't veranderen der saken aldaer.

Werdt Zijn Hoogheydt in Februari 1752 begraven, omdat de princes het soo verhaest, en wel op kosten van 't landt. Hoeveel? Werdt gegist op in de 60000 guldens [4]).

Januari 1752. Utregt. Krijgt het eerste lit antwoort op hunnen brief, luidende dat geensints konde inkomen in die nominatie, en dat derhalve die voor onaengenaem hielt en daar voor verklaerde; werd bij veele cordate regenten dit voor ietwes seer sterks opgenomen, andere dog schijnen te biaiseren, uit particulier intrest; onder andere expliceert sig de ridderschap nog niet, aan wien natuurlijk soodanig conduite 't best soude gevoegt

---

1) Het waren de heeren Welland, Leusden, Mijdrecht, Zuilen, Ter Aa, Schalkwijk, benevens de twee burgemeesters van Utrecht en die van Amersfoort. Hun last was te beraadslagen en besluiten over alles wat aanging de landsmiddelen, de staten van oorlog, de gewone en buitengewone petitiën, de middelen om de lasten te dragen, de schulden enz. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 1 December 1751.

2) D. i. provinciën, die achterstallig bleven in het betalen van haar quote of aandeel in de Unie-lasten, en met name ook in de renten. Zie o. a. Lappen van secrete resolutiën Staten van Utrecht 28 Juli 1751

3) Zie hierover Resolutiën Staten-generaal 6 Oct. 1751.

4) Zie over die begrafenis: Nederlandsche Jaarboeken Februari 1752, p. 89 vlgg. De kosten bedroegen *f* 68000. Zie vervolg op Wagenaar 1752.

1752.

hebben [1]), schijnen nogtans ferme sentimenten te hebben, alsse den ouden heer van Ren(esse), Schalk(wijk) en Ter Aa [2]). Wat aengaet Zuylen en Termeer weet men niet of somtijts andere idées hebben. Termeer soude apparant het hoofdofficier-ampt niet gaarn verliesen, want heeft oneyndig veel moeite gedaen om het nog — soo vermindert als het is [3]) — te mogen hebben. Bott(estein) meent men sensibel te zijn aan de generaliteits-commissie om sijne vrouws en moeders wille [4]) etc.

Termeer blijft met Mansvelt zeer vriend en gemeensaem, die weederom intime met De Bak. Giessenburg, te voren Mansvelt niet hebbende willen sien genoegsaem, nu meede dagelijks met hem, soodat op geen menschen schijnt staet te konnen gemaekt worden [5]). De Pesters dagelijks meede in die besoignes van Giessenburg, voornamelijk de jongste [6]). Bottestein misschien tegens 't presidentschap van de ridderschap [7]), omdat de naaste apparantie daer toe heeft. NB. ook uit oorsake van de brief, in antwoort aen de ridderschap geschreven uit Aken, 10 September 1751 [8]).

---

1) Omdat nl. de ridderschap met de stad het recht van nominatie had voor de geëligeerden, en zij de tweede staat was.

2) Johan Adolf Van Renesse van Lockhorst, Evert Cornelis Van der Capellen van Schalkwijk en Reinoud Abraham Van Renesse van Ter Aa, leden van de ridderschap, allen reeds vroeger genoemd.

3) Nl. door het afnemen van het voorzitterschap in de vroedschap.

4) De moeder was Charlotte Justine Van Utenhove van Bottestein, geboren Van Utenhove. De echtgenoote heette Geertruida Schepers. Zie Resolutiën Ridderschap 27 Maart 1720 en 1 Mei 1752.

5) Onder de personen, door H. K. H. voor „niet aangenaam" verklaard als candidaat voor de staten-commissiën (zie boven) behoorde de schrijver van het Dagboek zelf. Vandaar dat deze zaak hem bijzonder belang inboezemde.

6) De jongste der gebroeders Pesters was de overste Nicolaas. Hij had in geen enkel regeeringscollege zitting.

7) Nl. het praesidium van den erfstadhouder. Na den hoogbejaarden heer Van Renesse was de heer Van Bottestein het oudste lid der Utrechtsche ridderschap. Zie o. a. Utrechtsche Naamwijzers.

8) Het antwoord, door Willem IV gezonden uit Aken, waar hij de baden gebruikte, betrof de resolutie der ridderschap d.d. 5 Juli 1751 rakende de vervulling der generaliteitscommissiën, staande te harer

1752.

Betalen wij nog 50000 man, en sijn misschien 25000 in reyen en geleederen [1]): werden lasten geinventeert, als 12 of wel 4^{den} penning van alle goederen en emploien, en 6^{den} penning van emolumenten [2]), 't welk genoegsaem alle ingeseetenen moet doen denken om te vertrekken.

Diende te werden gelet op de verschijde logenagtige preeken, gedaen ter occasie van 't afsterven van Sijn Hoogheydt, alsse La Douespe, Royer etc. en andere vaersen geoutreert van flatterie [3]).

---

nominatie, houdende mede een voorslag tot verdeeling van de nominatie voor de overige commissiën tusschen Zijne Hoogheid, als hoofd der ridderschap, en de andere leden. Zijne Hoogheid gaf te kennen, dat hij wel in overleg wilde treden omtrent de nominatie voor de generaliteitscommissiën, met inbegrip van die voor de admiraliteitscolleges te Amsterdam en in Friesland, doch voegde er bij: „Maar wij kunnen, als stadhouder verplicht zijnde de goede ordre op de regeering te handhaven, geenzins verstaen tot een loting tusschen de respectievelijke leden van de ridderschap over zoodanige commissiën als bevonden zullen worden effectivelijk ter begeving van hetzelve corps te staen, veel min voor onszelven als medelidt van de ridderschap daeruit eenige keuze te doen, dewijl wij oordeelen dat de goede ordre medebrengt, dat daerover bij pluraliteit van stemmen werde gedisponeert, en omtrent welke dispositiën wij dan ook verwachten dat Uw Ed. Mog. met ons als een medelidt in alles zullen communicatif gaen." Zie den origineelen brief in de Staten-resolutiën R. A. te Utrecht, n°. 182. i. d.

1) De schrijver doelt op het bekende misbruik, dat de compagnieën wel als voltallig werden betaald, maar het nooit waren, tenzij bij parades of inspecties.

2) Het plan werd geopperd den 12^{en} penning te heffen van alle ambten en commissiën, een familie-geld van 1 tot 2 percent, met eene buitengewone heffing op alle goederen ten platten lande, en nog andere dergelijke zware lasten in te voeren. Zie o. a. Resolutiën Geëligeerden 15 Juli 1752, Resolutiën Vroedschap 28 Juli 1752, en de lijst der ambten met de taxatie in de Resolutiën Gedeputeerden staten 12 December 1752.

3) Ds. S. De La Douespe gaf in het licht: „De Republicq beweenende haer hoofd" (ook in het Fransch), Ds. J. Royer, eene „Leerrede uytgesproken ter gelegenheid van het afsterven van Zijne Hoogheid." Deze heeren waren predikant te 's Gravenhage en hofkapellaan. Op de bibliotheken, o. a. die te Utrecht, zijn de genoemde preeken nog voorhanden. Zoo ooit, in de achttiende eeuw waren dergelijke gelegenheidsredevoeringen zeker buitensporig overdreven.

1752.

1752. Werd bij Holland met communicatie van de gouvernante een nieuw plan van reforme in de generaliteit geproponeert, en door Utregt of Vrieslandt geconcludeert, schoon bij verscheyde provintiën hunne gecommitteerdens anders gelast waren, onder anderen Utregt; edog heeft heer D'Abl(aing) op welbehagen van principalen toegestemt, en is daarop een brief van voorschrijving van de princes gekomen. Werdt in dit plan van geen Switserse gardes, van geen Cent Suisses of Hollandse gardes ofte derselver ongehoorde gratificatiën gesprooken [1]).

April 1752. Geeft Lokhorst den ontfangst van 't eene deel aen den jongste Martens [2]), schoon ongetwijfelt oorsaak geweest is van den oudsten sijn dimissie [3]), als sustineerende doe diergelijke heeren van hare sentimenten moesten terugkomen en haer devoir kennen.

Ook is Hartscamp herstelt, en sal misschien den voorgenoemde mede wel volgen, om redenen.

NB. krijgt permissie om met een jager te jagen door Pesters [4]).

---

1) Er is hier sprake van een plan tot hervorming van en bezuiniging bij het leger. Het staat in zijn geheel afgedrukt in de Nederlandsche Jaarboeken 1752, p. 263 en vlgg. De „Cent Suisses" waren een soort van hofgarde. Van wege Utrecht werd tegen het ontbreken van een voorstel tot inkrimping van de garde-regimenten bezwaar gemaakt. Zie o. a. Resolutiën Geëligeerden 15 Juli 1752. In Dec. werd daarop een voorstel rakende de garde en de Cent Suisses ingediend en aangenomen. Zie Res. S. G. 21 Dec. 1752.

2) Mr. Paul Engelbert Martens werd, op nominatie der ridderschap, voor de laatste drie jaren van de zesjarige commissie ontvanger van de losrenten, in plaats van den heer Van Dam. Voor de andere open vallende plaatsen werden de fungeerende heeren genomineerd.

3) De uitzetting wordt bedoeld van den ouden heer Martens met 3 andere heeren uit de vroedschap in 1749. Zie p. 44 met aant. 3 en 4. De daaronder mede voorkomende heer E. Van Harscamp werd den 12en October weder in de vroedschap gebracht. Hij was dus waarschijnlijk „in zijn devoir teruggekomen." Ook de heer Martens werd, zooals in den tekst voorspeld wordt, hersteld in waardigheid en rang, den 30en Juli 1753. Zie Register op de vroedschaps-notulen i. v.

4) Zie aant. 1 op bl. 42.

1752.

Bij de ridderschap werdt de saak van 't eerste lidt genoegsaem niet geappuieert, alsof het geen gemeen interest was, of konde worden. Edog blijft Lokh(orst) hoofdofficier, Bott(estein) in de generaliteit, en krijgt de prebende van sijn suster voor sijn dogter [1]), graaf Hend(rik) krijgt de rekenkamer, de andere heeren houden haere binnen-commissiën: nil mirum ergo [2]).

Werd de heer van Rhoon en griffier Fagel genoegsaem niet geconsulteert; prins Louis van Wolfenb(uttel) werdt gebruikt, dog seer onaengenaem in 't militaire: onder andere soude eenige troupen uit Zelandt moeten verwisselt werden, waertoe in April gestelt was door voorgenoemden prins met communicatie van de gouvernante, edog bekomen die troupes ordre om ten eersten te marcheeren, waervan de prins kennis krijgende de gouvernante gaet spreeken, die daer weederom over de heer generaal Burmania [3]), hem berispende, welke kreet als een kindt; niettegenstaende dat werden twee dagen daernae de patenten [4]) aen voorseyde troupes toegesonden.

Waerop den prins Louis de maselen krijgt etc.

---

1) De prebende in het convent van Mariëndaal, door het huwelijk van Alexandrina Lucretia Van Utenhove openvallende, werd, op nominatie of aanbeveling van de prinses-gouvernante, den 1en Mei 1752 door de ridderschap vergeven aan hare nicht Elisabeth Wilhelmina Van Utenhove, dochter van den heer Van Bottestein. Zie Resolutiën Ridderschap i. d. u. s.

2) De leden van de ridderschap hadden dus allen, maar vooral de drie genoemde heeren, verplichting aan de prinses, en onthielden zich daarom van ondersteuning der geëligeerden in hunne oppositie (zie boven). Onder „binnen-commissiën" verstond men de commissiën binnen de provincie, in tegenstelling van die in de generaliteitsvergadering, de admiraliteitscolleges en dergelijke, buiten het gewest, de z. g. „buiten-commissiën."

3) Gemme Onuphrius Van Burmania, generaal der infanterie en kwartiermeester-generaal, tevens opperstalmeester van Willem IV. Zie o. a. V. d. Aa's Biografisch woordenboek.

4) Patenten waren bevelschriften tot verandering van garnizoen.

1752.

Krijgt C. Ormea [1]) door Giessenburg den ontf(ang) van 20^{en} en 40^{en} penning. Sal de maarschalk [2]) misschien ook reusseren door denselven in d'Oost-Indische Compagnie. Gelijk doet [3]).

Heeft Boetz(elaer) [4]) bedankt om genomineert te worden door t'eerste lidt tot voorseyde commissie, daar nogtans bij vorige sollicitatie in s'Hage door De Bak niet geheel afgesegt was, en selfs in 't na huys rijden door Bigot [5]) gevraagt wierdt om hem meede te nemen naer s'Hage, uit het Huys in 't Bosch, zeggende dat de prinses, ziende hij weg wilde rijden, aen hem heer Bigot seyde: „Rijdt met Boetz(elaer) mede"; in de koets zijnde, soo beklaagt sig voornoemde heer over de slegte gesteltheydt van sijne finantiën en groote familie, kostelijkheydt om aen 't hof te leven etc.; edog bij hem Boetz(elaer) onbegreepen gelaten.

---

bedoelde persoon, die „een stuivertje" offreerde, moet zijn geweest de heer Willem Hendriksen, de eenige die in 1753 als nieuw lid in de vroedschap kwam. Zie Van Bemmel, o. c. p. 705.

1) Mr. Cornelis Ormea, heer van Papendorp, drossaard van Vreeswijk, werd in 1752 ontvanger van den 20^{en} en 40^{en} penning; die post was een der negen ontvangers-plaatsen, van wege de staten van Utrecht waargenomen. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

2) De maarschalken waren belast met de politie ten platten lande. Doorgaans waren het adellijke of ten minste aanzienlijke heeren. Zie Tegenwoordige Staat van Utrecht II p. 115.

3) Mr. Justus Ormea, heer van Zevenhoven, maarschalk van het Overkwartier sedert 1732, kreeg in 1752 de commissie in de O. I. C. te Amsterdam. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 21 Juni 1752. Zijne commissie behoorde tot die, waarvoor de geëligeerden tot vijf malen toe een ander voordroegen. Zie boven. „Gelijk doet" is later bijgevoegd.

4) Philip Jacob graaf Van den Boetzelaar, heer van Asperen en Langerak, was tot 1752 toe ontvanger van den 20^{en} en 40^{en} penning. Zie Utrechtsche Naamwijzers. Waarschijnlijk wist hij, dat in Den Haag voor de commissie in de O. I. C. een ander bestemd was en dus zijne nominatie evenals die van verscheiden andere personen vergeefsch zijn zou, vooral nu hij Bigots klachten „onbegrepen gelaten" had.

5) Jacob Adriaan Isaac Bigot, kolonel van de garde en kamerheer. Zie o. a. Nederlandsche Jaarboeken 1752, bij de begrafenis van Willem IV.

1752.

Den heer van Twikkel [1]) krijgt permissie en met goedvinden van de prinses solliciteert voor sijn soon d'admiraliteit van de Maes; bij de ridderschap werdt tegengesprooken, voornamelijk door Sterrenburg [2]), die daer de prinses over onderhout; waerop antwoort dat nergens van weet.

Schijnt dat een ider tegens den anderen werdt opgemaekt, en seer wijnige geconsulteert, om dus in troubel(e) wateren gemakkelijk te vissen.

May 1752. Singulier articul in de Engelse Eveningpost rakende Mijdregt, Amsterdam, Rotterdam en De Bak, ook uit Vrieslandt, dewelke [3]) absoluut bij staets resolutie declareeren 't finantie werk niet te konnen gaende houden, minder te moeten werden aangeslagen, en dat in de petitiën of generaliteitswerk niet lijden konnen.

Was tot d'Amersfoorsse regering iemant van d'heer Bots [4]) vrienden gerecommandeert door Giessenburg aen De Bak; die daer den schout Natewis [5]) over spreekt; dog welke verklaert daertegens te sullen sijn, alsoo dat dat mensch hem mede aengesprooken hadt met offerte van een stuivertje. NB. in 1753 komt dieselve evenswel — door toedoen van Ghiessenb(urg) — in de regeringh [6]).

---

1) Unico Van Wassenaar-Twickel. Zie aant. 7 op bl. 19.

2) Pieter Van Wassenaar-Sterrenberg: Zie aant. 2 op bl. 48. Er moet hier sprake zijn van de ridderschap van Holland, waarin de beide genoemde heeren zitting hadden.

3) Dit woord „dewelke" kan wel niet anders slaan dan op (de staten van) Friesland, dat reeds lang klaagde over de zware lasten en dikwijls achterstallig bleef met de verschuldigde penningen. De Evening Post is evenmin als de vroeger genoemde bladen meer hier te lande te vinden.

4) Jan Both, sedert 1734 raad en schepen van Amersfoort. Hij overleed in 1753. Zie Van Bemmel, beschrijving van Amersfoort, vol. II. p. 703.

5) De heer Joost Taets Van Amerongen van Natewisch was in 1751 schout van Amersfoort geworden.

6) De woorden „N.B. in 1753 .... enz." zijn later bijgeschreven. De

1752.

Krijgt C. Ormea [1]) door Giessenburg den ontf(ang) van 20en en 40en penning. Sal de maarschalk [2]) misschien ook reusseren door denselven in d'Oost-Indische Compagnie. Gelijk doet [3]).

Heeft Boetz(elaer) [4]) bedankt om genomineert te worden door t'eerste lidt tot voorseyde commissie, daar nogtans bij vorige sollicitatie in s'Hage door De Bak niet geheel afgesegt was, en selfs in 't na huys rijden door Bigot [5]) gevraagt wierdt om hem meede te nemen naer s'Hage, uit het Huys in 't Bosch, zeggende dat de prinses, ziende hij weg wilde rijden, aen hem heer Bigot seyde: „Rijdt met Boetz(elaer) mede"; in de koets zijnde, soo beklaagt sig voornoemde heer over de slegte gesteltheydt van sijne finantiën en groote familie, kostelijkheydt om aen 't hof te leven etc.; edog bij hem Boetz(elaer) onbegreepen gelaten.

---

bedoelde persoon, die „een stuivertje" offreerde, moet zijn geweest de heer Willem Hendriksen, de eenige die in 1753 als nieuw lid in de vroedschap kwam. Zie Van Bemmel, o. c. p. 705.

1) Mr. Cornelis Ormea, heer van Papendorp, drossaard van Vreeswijk, werd in 1752 ontvanger van den 20en en 40en penning; die post was een der negen ontvangers-plaatsen, van wege de staten van Utrecht waargenomen. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

2) De maarschalken waren belast met de politie ten platten lande. Doorgaans waren het adellijke of ten minste aanzienlijke heeren. Zie Tegenwoordige Staat van Utrecht II p. 115.

3) Mr. Justus Ormea, heer van Zevenhoven, maarschalk van het Overkwartier sedert 1732, kreeg in 1752 de commissie in de O. I. C. te Amsterdam. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 21 Juni 1752. Zijne commissie behoorde tot die, waarvoor de geëligeerden tot vijf malen toe een ander voordroegen. Zie boven. „Gelijk doet" is later bijgevoegd.

4) Philip Jacob graaf Van den Boetzelaar, heer van Asperen en Langerak, was tot 1752 toe ontvanger van den 20en en 40en penning. Zie Utrechtsche Naamwijzers. Waarschijnlijk wist hij, dat in Den Haag voor de commissie in de O. I. C. een ander bestemd was en dus zijne nominatie evenals die van verscheiden andere personen vergeefsch zijn zou, vooral nu hij Bigots klachten „onbegrepen gelaten" had.

5) Jacob Adriaan Isaac Bigot, kolonel van de garde en kamerheer. Zie o. a. Nederlandsche Jaarboeken 1752, bij de begrafenis van Willem IV.

1752.

De harangue door Stoetwegen, in de vroedschap gedaen in Maert [1]), werdt nu in Mey beantwoort op eenen verwonderingswaerdige manier; met drijgement, soo die niet uit de notulen ligte, onder anderen van te sullen schrijven een brief aen Hare Koninklijke Hoogheydt, welke reets klaar was om af te senden, dog wiert bij meerderheydt verstaen die nog ietwes te veranderen. Stoetwegen zegde: zoo een ding niet geloofde aengenaem onder 't oog van Hare Koninklijke Hoogheydt te sullen sijn, edog dat sijn discours niet meende te ligten. J. J. van Mansvelt, borgemeester, antwoorde dat 't eene vroedschaps-resolutie was, en geen ding; den andere wederom dat ieder sijn manier van spreeken hadt etc.

Den hoofdofficier Lokh(orst) spreekt nog op maaltijden nog elders van saken van staet etc., maer is seer stil, tensij

---

1) Den 13en Maart 1752 hield de heer Wttewaal in de vroedschap eene redevoering om te protesteeren tegen eene aanbeveling van de prinses-gouvernante voor den post van secretaris der momberkamer; hij herhaalde dat protest in de vergadering van 10 April, verzoekende dat over zijn vertoog een commissoriaal advies zou worden uitgebracht. De commissie, bestaande uit de heeren Van Voorst, Kien, Godin, Berger, Ram en D'Aulnis, concludeerde den 8en Mei eenparig, dat „den heer Wttewaall van Stoetwegen moest verzocht worden zijn advies uit de notulen te ligten, om deszelfs singuliere ongefundeertheyd en onbetamelijke, aanstotelijcke en laesive insimulatiën tegens H. K. H. en Z. E.'s mederegenten." Aldus werd besloten en tevens het in het Dagboek genoemde dreigement geuit „tot maintien van het respect van H. K. H. en in voorstand van haar (nl. der vroedschap) eygen eer." Den 15en Mei werd, omdat het advies niet gelicht was, eene missive aan H. K. H. gecoucheerd; alleen de heeren Verbeek en Van Royen verzetten zich daartegen. Van zijn kant schreef daarop de heer Wttewaal, tot tweemalen toe, aan de prinses, den 11en en den 24en Juni, maar zijne brieven bleven onbeantwoord. Den 12en October daaraanvolgende werd hij „van de regeering verlaten." — Het bovenstaande is ontleend aan de manuscripten van den heer Wttewaal zelf, bevattende de „harangue," het rapport en de brieven aan H. K. H. Van deze stukken liggen autografische afschriften ook in het Stadsarchief te Utrecht, no. 76**. Vgl. Resolutiën Vroedschap van Maart, April en Mei 1752. Eene aanteekening van den heer Wttewaal vermeldt het onbeantwoord blijven van de bedoelde brieven.

1752.

over indifferente (saken). Den heer van Zuylen absenteert sig voor ses weeken naer Parijs. Heer van Meydregt blijft buiten, en Ter Aa ook sooveel mogelijk. Lokhorst mede soo veel buiten menschen als mogelijk; ook is hij niet meer omtrent die commissie tot 't schikken van de voogdije [1]), want hadde bedankt, vermits seekerlijk alles bij De Bak door Giessenburg, Pesters, Woert-
ορε Βορσελεν [2]). man en Ram [3]) soude bestelt zijn geworden. NB. ook hadde Giessenburg selfs daervoor bedankt, indien hem niet Pesters wierde toegevoegt.

In 1753 houden eene conferentie bij Ghiessenburg de voornoemde heeren over *'t voogdijschap*, met Lokhorst en Zuilen, edog sonder Regteren en J. J. van Mansvelt, daer Lokhorst voor was, maer scheyden vrugteloos. NB. dit meest jongste regenten [4]).

Gronsveld, door Rhoon opgekomen en tot fortuin geraekt, soekt hem Rhoon te Weenen te houden om sijn saken te konnen bevorderen, waerinne ook reusseert, want dagelijks met smoussen en jooden geëntoureert zijnde, wist *mediantibus* wel van t'een en ander ampt af te komen. Edog werdt hij nu weederom op sijn beurt te Berlin gehouden [5]), en werdt nog door De Bak nog door den anderen betrouwt.

---

1) D. i. tot het regelen van de voogdij over den erfstadhouder en zijne zuster, in geval de prinses vóór diens meerderjarigheid kwam te overlijden, alsmede de regeling van het bestuur der provincie in die omstandigheden. De zaak werd opgedragen aan de heeren van Welland, van Renesse, van Westerveld, van Zuylen, van Ter Aa, van Schalkwijk, de 2 burgemeesters van Utrecht en den eersten burgemeester van Amersfoort, onder aanbeveling van geheimhouding. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 5 April 1752. Vgl. Van der Aa, Leven van Willem V en Stuart, Vad. Geschied., beide vol I. init.

2) Ore Borselen. Waarschijnlijk de reeds vroeger genoemde Jonk. Jan Van Borssele, die zitting in de voogdijcommissie kreeg.

3) Mr. Dirk Woertman, sedert 1744 lid der vroedschap, werd in 1752 afgevaardigd ter generaliteitsvergadering. Mr. Jan Jacob Ram was vroedschapslid sedert 1742. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

4) De woorden „In 1753 ..... enz." zijn later ingevoegd.

5) De heer Bentinck Rhoon was, zooals vroeger gemeld is, geruimen

1752. Boetselaer t'Utregt [1]) spreekt van hem als van een mens vol ondankbaerheydt, soo aen sijn broeder als anderen, veele betigten hem van gedemesureerde hoogmoedt en valsse hoedanigheeden.

Houden de Pesters, voorn(amelijk) de jongste, ongehoorde raisonnementen, uitterlijkheden, alsse in 't filiciteeren van de maerschalk Ormea, in 't spreeken omtrent de revue passeren van sijn regiment, het sien van de installatie van ridder van de koussebant etc. [2]).

Logeert juffrouw De Bak bij den oudste, en werdt met relais gebragt door den jongste [3]).

Junij 1752. t'Utregt waren eenigen tijd geleeden vier officieren door den krijgsraed gesententieert, edog door den hogen krijgsraid overgenomen en alstoen swaerder hunne sententie gepronuntieert, welke officieren naderhant sonder veel moeite uittbreken op eene nae; werdt niet of geen onderzoek nae gedaen; nogtans eene van deselve niet willende uittbreken, werdt NB. den provoost-capitein aengeschreven door den hoogen krijgsraed — sonder de minste kennisgeving aen commandeerent officier of garnisoen — omme de deuren open te setten en denselven maer uittelaeten.

---

tijd met eene zending te Weenen belast; de graaf Van Gronsveld was verscheiden jaren gezant te Berlijn.

1) De bijvoeging „t'Utregt" strekt om hem (zie aant. 4 op p. 85) te onderscheiden van zijn neef Jacob Philip baron Van den Boetzelaar van Nieuwveen, lid van de Hollandsche ridderschap, heemraad van Schieland enz.

2) Over Nicolaas Pesters zie pag. 34 aant. 2. Het „revue passeeren en zien van de installatie enz." slaat op de plechtigheid van de installatie van den kleinen erfprins als ridder van den kouseband, waarbij ook de officieren der garde tegenwoordig waren. Zie de beschrijving in de Nederlandsche Jaarboeken 1752, p. 457 vlgg.

3) Mej. De Back is waarschijnlijk eene dochter van den secretaris van de prinses. „Met relais" is „met versche paarden", dus met rijtuig.

1752.

Nog het geval van den onder-majoor Corneli over eene schult van *f* 180, en hadde naederhant aen onkosten op gekreegen *f* 123—12— [1]).

Het geval door C. Burman geadviseert tegens juffrouw Carle — wegens haere onsinnige dogter — om deselve te sluiten in 't dolhuys, werdt gerejecteert [2]), schoon professor Castillion [3]) borge offreert, op pretext dat hij professor koste sterven of vertrekken van deese plaetse. 1753. Blijft Castillion bijnae een jaer uit sonder permissie [4]).

Dagelijks vind men in de courant: die HoogEd. Geb.

---

1) Dirk Corneli, een gewezen luitenant, was onder-plaats-majoor te Utrecht, maar werd in 1752 „gedimitteerd." Zie Resolutiën Gedeputeerden staten van Utrecht 6 Juni 1752. In zijne plaats kwam Marcus Bonnet, onder verplichting Corneli eene som gelds uit te betalen. Ibid. Dit zal met de schuld van *f* 180 wel in verband staan, maar het is niet meer te vinden. Het geval wordt, naar het schijnt, aangehaald als een staaltje van ongelijke en onbillijke behandeling, waarvan er dan meer volgen.

2) Wie Mej. Carle was is moeilijk te zeggen: in het archief van het Dolhuis is het niet te vinden. In Utrecht woonde wel eene juffrouw Sophia Heuboms, de vrouw van Matthijs Carle (ook Caarle en Carl geschreven), een soldaat in het regiment Maleprade. Zij had 13 kinderen, waarvan de beide jongste dochters waren, de eene in 1732, de andere in 1735 geboren. Een dier meisjes kan de bedoelde zijn. Zie Doopboek van de Evang. Luth. gemeente, Stads-arch. te Utrecht. Mr. Kaspar Burman was regent van het dolhuis. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

3) Jean Castillion was in 1751 toegelaten als buitengewoon hoogleeraar in de mathesis, physica en astronomie, en kreeg kort daarna ook verlof de logica te onderwijzen. Zie Resolutiën Vroedschap 29 November 1751 en 4 April 1753.

4) Deze woorden zijn later bijgeschreven. Prof. Castillion trachtte in 1753 vergeefs gewoon hoogleeraar te worden. Zie Resolutiën Vroedschap 14 Mei en Resolutiën Staten van Utrecht 3 Mei 1753. De reden tot die sollicitatie was gelegen in zijne behoefte aan vermeerdering van inkomsten. Van zijn uitblijven zonder permissie blijkt uit de stads-notulen niets, maar evenmin dat hij tijdens de sollicitatie in Utrecht was.

1752.
baron D'Ablaing en baronnesse desselfs gemalinne; ook wel: den baron voornoemt en Jacob van Bottestein etc. [1]).

Ορε Pενεσσε [2]), bewindhebber alstoe.

Een persoon van de compagnie, in Indiën gestolen of ontvreemt hebbende eenige goederen van de compagnie en in dienst van deselve zijnde gedesserteert, dus sub reatu in illo loco, komt over Persiën te landt weederom, brengt fraai gelt mede, wil t'Amsterdam trouwen een meysje dat reets verlooft was, koopt den verloofden uit voor ..... guldens; wordt de compagnie ondertusschen gewaer wie hij is, als krijgende van 't geval uit Indiën kennis, versoeken permissie aen de magistraet t'Amsterdam om hem te apprehendeeren; 't welk geschiedt zijnde, hij onder de hand reeds 30000 guldens belooft voor sijn ontslagingh aen de compagnie. Inmiddels NB. weet hij te doen solliciteeren aen 't hof, en werdt wegens 't selven aen de compagnie geordonneert denselven te ontslaen: zulks door diergelijke gevallen de compagnie dagelijks *impune* kan bestoolen worden, en de gruwelijkste gevolgen kan nae sig sleepen. Voeg hierbij 't geval van de Waal t'Utregt [3]), sonder interrinement gepardonneert.

Ορε κομιτισ δε Pεγτερεν [4]).

1752. Werden in Holland de inkomens — nu bij collecte geint — genoegsaem op een seekere voet gehouden door presenten aen bedekte verklikkers te geven; en werdt daar niemant in gekent, alleenig door gecommitteerde raiden op een simpel briefje den ontfanger geordonneert somtijts 3 à 4000 guldens .te betaelen, sooals onlangs nog door een

---

1) Ook deze woorden schijnen later bijgeschreven. De heeren D'Ablaing en Van Bottestein hadden beiden zitting in de generaliteit: daarom was het verschil in de aanduiding zoo in het oog vallend.

2) Dit is Willem Jacob Van Renesse van Lockhorst. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

3) Zie aant. 3 op p. 69.

4) Ore comitis de Regteren.

1752.

schoenlapper voorszeide somme op een briefje wiert gehaelt, apparent voor een ander, die sijn naem niet wilde doen gebruiken; dus in realiteit genoegsaem wederom de pachterije in train sijn [1]), edog met meer bediendens, die gelt trekken, en door die soorten van premiën de grofste abuisen konnen geïntroduceert werden, ook veele gants onordentelijk door sommige gecommitteerde raiden iets toegevoegt kan worden.

Zijn Hoogheydt wijlen hadde wijnig of geene idee van de finantie; het plan om 3 man voor de provinties gratificatie te geven [2]), en daardoor de militie op een egale voet te brengen en niet meerder ten agteren te sijn, hadde Sijn Hoogheydt gearresteert in Hol-
idem. landt met gecommitteerde raiden — bij Sijn Hoogheydt aengestelt werdende NB. — sonder weeten van de provintie van Hollant, van raid van staeten of state generael. Sodanig dat den brief, daaromtrent van gecommitteerde raiden komende aen den prins, door De Bak geopent werdende, hij daermede naer Hop toe reedt, die al meede daer nietwes van wist, nog geen van de leeden van Hollant; dus dit alleen s'princen en gecommitteerde raidens werk schijnt geweest te sijn.

Nogtans werd niet geheel exact het gerecommandeerde plan gevolgt bij 't hof, alsoo drie à vier pages zijn sous-l(ieutenan)t gemaakt in prejudicie van andere, die deselve expectantie hadden; ook is aen
d'Auverdvald [3]) mi dixit. een capitains weduwe het tractement van haer overledene man haer leven

---

1) Namelijk in zoover de praktijken bij de collecte dezelfden waren.

2) Het plan om „3 man gratificatie te geven" bedoelde het toelaten van een tekort van 3 manschappen bij elke compagnie, om de soldij te kunnen gebruiken voor aflossing van achterstallen en daarop verschenen renten. Zie over dergelijke plannen de Nederlandsche Jaarboeken 1752, p. 277, en vooral Resolutiën Staten-Generaal 2 Maart 1752.

3) D'Averould mi dixit. Waarschijnlijk is dit de kapitein D'Averould (ook D'Averhoult geschreven) in het regiment Croyé, maar ook de heer Jan D'Averould te Utrecht kan bedoeld zijn; deze was o. a. regent van

1752.
lang gelaeten, mede in prejudicie van die daerop hoopten en nu soo lang moeten wagten door die incorporatie: soodat hetgeen voorsien is bij veele, ook alsoo sagtjes gebeurt.

ορε δομινι Σκαλκwijk [1]). Die prebende van juffrouw Dientje van Bottestein [2]) soude aen de prins sijn tour zijn geweest, edog overlijdende werd aen de princes gepresenteert, die se aen Bottestein voor sijn dogter offereert, en hem een acte NB. uit derselver secretarye daervan geeft, dog werd bij de ridderschap verstaen die in sijn sak kost houden, alsoo dáér vergeven wierd en mevrouw de princes alleenig de paesentatie op haer gemaels tour hadde; den voornoemden heer hielt die acte al in de handt om te laten registreeren; ook vroeg den heer van Zuilen: wat de heeren dagten daermeede te moeten gedaen werden? Schandelijk seeker, want soo iemant, wist Sijn Ed. wel beter, maer ziende dat sooals hiervoor begrepen wierd, soo wilde de complaisance aen sijn sij plaets geven: *politicotatus.*

Julij 1752. De stadt proponeert een permanent middel NB. van een of twee percent van alle goederen, dat naer vereysch dan soude konnen verhoogt of vermindert werden [3]): een sake nooit gehoort, alsoo alle middelen gelijk *bedens* zijn, die van natuur moeten wesen om jaerlijks vernieuwt of verbetert te werden, want alle oorlogen en dispuuten binnenslands (zijn) gesprooten uit het willen introduceeren van permanente middelen.

---

het St. Jobsgasthuis. Zie Naamregisters van officieren, R. A. te 's Gravenhage en Utrechtsche Naamwijzers. De familie was verwant aan die van den schrijver door het huwelijk van Jhr. Joost Taets van Amerongen met Maria D'Averhoult.

1) Ore domini Schalkwijk.

2) Zie aant. 1 op p. 83 en Resolutiën Ridderschap i. d. 1 Mei 1752.

3) Het voorgestelde „permanente middel" was eene inkomsten-belasting, zoogenaamd ambt- en familiegeld, waarin alle inkomens boven de 400 gulden zouden deelen. Voor de bijzonderheden zie men Resolutiën Staten van Utrecht, 13 December 1752.

1752.

Heeft men de secretaris Luls soeken te persuadeeren — in die jare vân 1748 en 1749: doe de afschaffing van pagten en introductie van andere middelen reets geresolveert was — om een noodhulp of commis te nemen; en sogt men, te weten heer van Z(uilen) en heer van T(ermeer), om hem Vastrik [1]) te adjungeren, omme soo, Luls aflijvig zijnde, den voornoemden Vastrik daer altoos te behouden; edog Luls, dit merkende, heeft geene hulp gaern gehadt, maer alleenig somtijts met Scherrembeek [2]) gewerkt, die daervoor premie gehad heeft.

Denselven heer van Zuilen zoekt nog een dansmeester op 's lands kosten van Geneve te laten komen. Amersfoort protesteert en daerdoor gestremt. Welland proponeert, ridderschap conform: 1e lid neemt over, en hadt het exempel van Chatillon gesien NB. [3]).

Augustus 1752. Segt men collusie tussen pagters van turff en andere personagien wel te konnen subsisteeren [4]). Meent men heer Luls, Dau(lnis) en andere alsse D'Ab(laing) etc. wel wat voor een stuyvertje

---

1) Mr. Adriaan Vastrik was klerk op de secretarie van den secretaris der staten. Hij stierf in 1752. Zie Resolutiën Staten van Utrecht anno 1752 p. 2.

2) Adriaan Schermbeek was solliciteur-militair en exploiteur van den Lekdijk Bovendams, dus een inferieur beambte. Zie Resolutiën Gedeputeerde staten van Utrecht, anno 1752 p. 236, 384 vlgg. en Utrechtsche Naamwijzers.

3) Het voorstel een Geneefsch dansmeester te laten komen werd gedaan in de staten-vergadering in Mei 1752, maar het bleef rusten tot Augustus 1752, omdat de dansmeester eene verbetering in de voorwaarden van zijne leerlingen te Genève had gekregen. Nu werd daarom voorgesteld hem ƒ 250 salaris en ƒ 250 reiskosten te geven. Zie Resolutiën Staten van Utrecht in de genoemde maanden. Het „exempel van Chatillon" slaat waarschijnlijk op prof. Castillon (z. b.). Deze episode is in het Handschrift ook later tusschengevoegd.

4) Namelijk tot het overtreden van de ordonnantie op den in- en uitvoer van de turf, die in 1751 was uitgevaardigd en vrij strenge en drukkende bepalingen bevatte. Zie Nederlandsche Jaarboeken.

1752.
te doen, als de pagters te Amersfoort, de Greef t'Utregt [1]) silvere kandelaers aan Dau(lnis), en pakjes met rijders t'Utregt en in Den Haeg.

Augustus 1752. Komt griffier Wachendorff [2]) buiten op Moersbergen [3]), vraagt Claes Pesser aen de griffier of quam solliciteeren om de plaets van commissaris op 't bier-comptoir, het welk NB. direct aen de leeden staet [4]).

Nog diergelijke vragen en houding van denselve Pesters in de vacature van de vroedschapsplaetse, rakende Mollerus [5]), die nogtans niet gereusseert heeft; werd Mollerus opgemaakt door veele goede, fadsoenlijke lieden om het aen Pester te vragen, te solliciteren hoe en waer sig best te addresseeren; kreeg van hem antwoort dat reets voor hem geschreven hadt, dat maar nae Den Haeg moest gaen, en sig bij (De) Bak vervoegen.

---

1) Zie aant. 1 op pag. 69. De heer D'Aulnis was lid, de heer Matthias Luls secretaris van de commissie voor de staten-financien. Over dit college zie Tegenwoordige Staat van Utrecht p. 243—48.

2) Zie aant. 5 op pag. 33.

3) Het buitengoed Moersbergen, tusschen Driebergen en Doorn, was door huwelijk aan den heer D'Ablaing gekomen.

4) Over de zoogenaamde bier- en wijnkantoren en wat daarbij behoort zie Tegenwoordige Staat van Utrecht I p. 439. De commissarissen werden benoemd door de drie leden der staten, maar niet bij toerbeurt. Er werd van wege den stadhouder eene recommandatie gezonden aan de statenleden. Zie o. a. Resolutiën Ridderschap, 12 October 1752 en Resolutiën Staten van Utrecht, 6 Dec. eod. a°. De heer Van Wieringen is toen benoemd; hij was de aanbevolene. Alleen de edelen hadden een ander genomineerd, den heer Van Nes, en deden nu het voorstel voortaan bij toerbeurt te benoemen. Dit werd commissoriaal gemaakt, maar er schijnt verder niets van gekomen te zijn. Nog eenmaal wordt in de staten door de edelen van het verwachte rapport gesproken, in 1753, maar later niet meer: de commissarissen worden als vroeger benoemd.

5) Mr. Johan Robert Mollerus, practiseerend advocaat te Utrecht. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

1752.

Werd de heer van Rosendael [1]) nu wederom door 't hot en verschijden hovelingen aengehaelt, omdat hem heer van nooden hebben; gaan, terwijl op Dieren zijn, dikwils op Rosendael dejeuneeren, wandelen etc.

Regteren werd in Overijssel geconsulteert door De Bak en andere tegens Huffel, Rhoon en Charles Bentink. De saek van de predicanten te Swol werd politice behandelt en sterk tegensgesproken door de tegenpartij, en werd een formeel protest ingelevert, om een soort van begin van rupture te maeken [2]).

October 1752. Werd Stoetwegen uit de regering geset of werd bedankt; sprak men van Verbeek en Van Rooijen ook, beyde sonder commissie, omdat met Stoetwegen laastelijk geprotesteert hadden tegens het vragen wie op de nominatie tot borgemeester soude komen [3])

---

1) Zie aant. 6 op pag. 52.

2) Reeds zeer langen tijd was er in Zwolle een heftige twist tusschen Ds. Van der Os en de drie oudste predikanten, die hem beschuldigden van groote onrechtzinnigheid in zijne preeken. Met behulp van de theologische faculteit te Leiden trachtten de magistraat en de staten van Gelderland het geschil bij te leggen, maar vergeefs: de 3 predikanten waren weinig tot toegeven geneigd. De staten beschouwden toen de zaak als afgedaan, maar de classis wilde de zaak kerkelijk verder behandelen en zonden daarom eene remonstrantie aan de staten, die zeer euvel werd opgenomen en „als insolent, indecent en exorbitant" werd beantwoord met een bevel tot onderwerping en bedreiging van straf. Tegen dit zeer kras gestelde antwoord protesteerden toen (13 April 1752) zes leden van de ridderschap, nl. de vier graven Van Rechteren, de heeren Bentinck van Wittenstein en Van Dedem. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1750, '51, '52 en 53, i. v. Zwolle.

3) Zie aant. 1 op p. 86. De heeren Verbeek en Van Rooijen hadden zich in Maart reeds bij den heer van Stoetwegen aangesloten. Toen den 29en September in de vroedschap eene aanbeveling kwam van de gouvernante voor de nominatie voor de burgermeestersplaatsen, en deze den volgenden dag door de vergadering conform werd opgemaakt, diende de heer van Stoetwegen daartegen een protest in, geheel in den geest van de vroegere d.d. 19 September 1750 en 13 Maart 1752. De heer Van Roijen verklaarde, dat men zich „stipt aan het reglement" be-

1752.

waerop Nota door 't hof geset is H. van Wijk en Harscamp [1]). Eygentlijk hadde Van Roien maer gesegt: „Ik houde mij bij 't reglement", en is sonder commissie gebleven [2]). Spreekt men van Doublet uit het eerste lit, indien op 't tegenwoordige de tijt geëxpireerdt was. Giessenburg, Pesser collonel, Woortman, Ram etc. sijn het jegenwoordig meester in de vroedschap en elders, Lokhorst nergens in geconsulteert, ter contrarie in 't geregt dagelijks deboires [3]): de voornoemde heren komen wekelijks bijeen te Zeyst bij den secretaris Van Dam [4]), en raedplegen aldaer. Werdt nu gedebiteert Meydregts disgratie, veroorsaekt door de groote declaratie die gedaen hadt wegens 't leenen van sijn huys voor Sijn Hoogheids inhuldiging [5]), daer nogtans nietwes 't geringst genoten heeft. Isak Godin in de state-finantie, door Verelst [6]) haest borgemeester geweest, edog was de andere partij te seer voor Ram. Voornoemde Isak en Cokkengen [7]) gaan dagelijks bij de colonel Pesser, s'morgens vroeg en s'avonts laat, ter sluips, met een mantel om; ook spreekt Regteren, uit 't eerste lidt, dikwils met

---

hoorde houden, namelijk dat van 1674, terwijl de heer Verbeek zijne vrij krasse „consideratiën in scriptis" indiende. De heer Wttewaall werd nu ontslagen, den heeren Verbeek en Van Roijen geene commissiën gegeven. Zie Resolutiën Vroedschap 29 en 30 September 1752.

1) De heer Harscamp was, zooals vroeger gezegd is, een der in 1749 ontslagen regenten. Met H. Van Wijk wordt bedoeld de heer Hendrik Van Asch van Wijck, vroedschapslid.

2) De woorden: „Eijgentlijk..... gebleven" zijn in margine en waarschijnlijk later bijgevoegd.

3) Zie later.

4) Jan Van Dam was secretaris van de hooge heerlijkheid Zeist, sedert ongeveer 1745 (in 1741 was hij het nog niet, in 1747 wel) en behield die betrekking tot 1773: na dien tijd komt zijn naam niet meer voor. Zie Minuten van scabinale acten, R. A. te Utrecht.

5) Zie p. 3. met aant. 4.

6) Isaac Ferdinand Godin was raad te Utrecht en gedeputeerde in den raad van state. Zie Utrechtsche Naamwijzers. Met Verelst wordt waarschijnlijk nog de oude burgemeester Jean Louis te Veere bedoeld, die in hetzelfde jaar 1752 overleed, of wel zijn zoon Dirk Hubert, lid van den raad van state, beiden mannen van invloed.

7) Zie p. 50 aant. 2. Hij was in 1751 burgemeester van Utrecht geworden.

1752.

die heren, en komen ook wel bij hem, daer nogtans te voren veel tegens hadt [1]). Werdt over geen tutele meer gesprooken, en schijnt bij de stadt geen ernst daertoe gemaekt te werden, alleenig werkende om ider wat te hebben of elkander te supplanteeren; ellendig vooruitsigt indien den minderjarigen prins sonder voogden bleef, of een rupture van d'een of andere kant kwam.

Is nu de partij van Mansvelt, D'Aunis en veele andere misnoegt; segde mij onlangs J. J. van Mansvelt dat in jegenswoordige regering geene cabale wilde maken maer altoos in sijn geheel blijven, dat NB. een stadhouder sig nooit te veel voor een of ander partij moest decideeren, alsse in opsigt van 't dispuut tusschen 't hof-provinciaal en de stadt [2]), dat men die jonge heeren in de vroedschap maer moest laten wormen, want dat het in dier voegen als 't ging geen twee jaer duuren kost.

Hadde ook D'Aunis gesegt bij 't bedanken van Stoetwegen: „dat gaat te ver", en Mansvelt mede ietwes in Stoetwegens advis geavoueert, daer die bijde heeren nogtans vóór hunne zoogenaemde disgratie alles tegens Stoetwegen — schoon in gemoet sekerlijk anders denkende — gewerkt hebben.

Omtrent de middelen werd nog dagelijks gewerkt, blijvende de stad op haer 22 percent uit alles [3]) staan,

---

1) De woorden: „Voornoemde Isac..... veel tegens hadt" zijn met andere inkt naast en tusschen gevoegd.

2) Het dispuut over de grenzen van de rechtsbevoegdheid van het hof. Zie aant. 17 op p. 8.

3) Er was verschil van meening over of de 22 % van de bij collecte geinde belastingen, die aan de stad Utrecht waren afgestaan tot vergoeding van hare verliezen door de afschaffing van de pachterijen in 1748, zouden uitgekeerd worden van de rechten op alle koopwaren, dan wel of er daarvan waren uitgesloten. In den eersten zin was door H. E. M. reeds 30 Octocber 1752 voorloopig beslist, maar de quaestie was nog steeds hangende. Zie Resolutiën Staten van Utrecht i. d. u. s. en Resolutiën Vroedschap 15 November 1758.

1752.
en sijn nog voor een permanent middel van 2 a 3 percent van alle goederen, om 't dispuut tusschen de leden over 't familiegeld 't eviteeren en om aen 't hof te complaceeren, want door soo een middel kan maer alle jaer verhoogt worden, in noodt of andere willekeurige gevallen. Was Regteren daer eerst tegen, maer om de stad en om 't hof, daervoor.

Denselve in den jaere 1747 vreesende dat de partij van Mijdregt met Renesse te sterk of tegens hem mogte werden — als alleenig door de stadt in 't lid gedrongen zijnde [1]) — was alle dag op de been en bij Renesse, om maer te soeken te behouden wat men kost en voornamelijk geen souvereiniteit, te weten wat de middelen of vrije deliberatien aengaet, over te geven, daer nu nogtans dagelijks biaiseert en telkens met de stadt heult, of de sagte partij wil nemen, sonder twijffel om sijn broer in Overijssel dienst te doen tegens Huffel [2]), en om sig hier meerder te doen gelden. NB. Zijn nominatie in Mey van Bochoven [3]) tot de admiraliteit in Zelandt, en niet willende sijn neef van Natewis weder nomineren, daer 't reeds eens gedaen hadden; scheen doe al misselijke conduite te houden.

Ex ore Doubl. [4]). In s'Hage is nog alles even confuus, de Zeeuwen malcontent en alle de overige provintiën mede, except Hollandt, die met dagelijks nego-

---

1) De geëligeerden of leden van het eerste lid der staten werden in de stadhouderlooze tijdperken gekozen door de ridderschap uit eene voordracht van den stedelijken magistraat. Deze had in 1745 den graaf Van Rechteren op die wijze na veel verzet in het college gebracht. Zie de stukken onder n°. 44, coll. De Pesters, R. A. te Utrecht.

2) Vooral bij de hevige geschillen in zake de Zwolsche predikanten, waarin ook de gouvernante gemengd was. Over Huffel zie aant. 7 op p. 49.

3) De nominatie van den heer Thaddeus Jacob Van Bockhoven door den heer van Westerveld, die de voordracht voor deze plaats geloot had, geschiedde toen de gouvernante die van den heer van Natewisch had geweigerd. Zijne benoeming werd goedgekeurd. Vgl. aant. 1 op p. 77.

4) Ex ore Doublet.

1752.

tieeren sig totaal ruineert [1]). Spreekt Haer Hoogheydt met niemant, allenig komt er nu regulier smorgens Grovestins, die allenig met deselve in 't cabinet een uur of anderhalf doorbrengt.

Meent de griffier Fagel dat wat moderater jegenswoordig aen 't hof gedagt werdt, edog dat men op wijnig staet kan maken. Sijn Edele nog de heer van Rhoon werden nooit haest ergens over gesprooken. Omtrent het amptgelt [2]) in Hollandt vraegt de princes dagelijks aen de raidpensionaris: „Mijnheer, is dat nog niet door? waer hapert dat aan?" Heeft den heer van Twikkel daer sterk tegens geharangueert, seggende onder ander dat geen vaderlandt kost als daer men 't in rust koste genieten, en geensints daer alles beswaert en de menschen de keel toegebonden wierdt. Meent men evenwel indien t'Utregt doorgaet in Holland wel volgen sal, en dat darom bij ons daer soo op gestaen wordt. Want het eenigste plan is om sagjes de eene provintie vóór en d'andere nae onder s'hoofs behering te brengen, want daer alleen om de saken in Den Haag moeten afgedaen werden soo men gaarn wilde. Zelandt soekt men nu eerst — hoewel moeite schijnt te kosten — daernae Vrieslandt, en dan 't Stigt naer de sin te krijgen. Gelderlandt en Overijssel — alles kwijt zijnde — moeten dan wel volgen.

Borsselen schijnt t'mede moede te worden, want seyde

---

1) In 1752 werd door Holland weder eene leening gesloten van 8 millioen gulden. Zie Nederlandsche Jaarboeken.

2) Ambtgeld noemde men eene som gelds, die gestort werd voor en bij het aanvaarden van een ambt, maar ook de buitengewone belasting op de tractementen, in de oorlogsperioden der 17e eeuw opgelegd. Naar aanleiding van het rapport over de provinciale financiën, door de commissie van wege Zijne Hoogheid daartoe aangewezen uitgebracht, drong de stad er o. a. op aan door het verhoogen van het ambtgeld in de tekorten te helpen voorzien. Voortaan zou het ook van de emolumenten geheven worden. Zie Resolutiën Vroedschap 5 Juni en 28 Juli 1752, waar de geheele quaestie uitvoerig te lezen staat. Vgl. aant. 2 op p. 81.

1752.
dat dat groote brillant en aensien veel ongenoegen onderworpen was, en dat, als 't soo ging, hem de lust wel vergaen kost etc., of soo iets diergelijks, dog — door particuliere familie-insigten — laat sig naderhand vrij sterk emploieeren.

Is Den Haag volkomen doots, geene maeltijden, s'avonts comedie, nae deselve klijne soupeetjes, en weekelijks bij Verelst en Borsselen [1]) een geconposeert geselschap van Grovestins, Bigot, Lassera [2]) etc. en waer geene andere bijkomen.

Prins van Wolfenbuttel werdt over alles gesprooken als 't reets geconcludeert is. Schijnt den koning van Engelandt mede niet veel sig te bemoeien met onse saken of onse gouvernante, en is 't seker dat alle vreemde mogentheden onse manieren bespotten en condemneeren.

Met de negotiatie van 8 millioen in Hollandt is eene capitale cacade gemaekt, moetende 't plan verandert en de prijsen verhoogt werden op den jood Boas zijn advis, die andersints niet meer als *f* 90000 wilde intekenen, en, soo 't verandert werdt, vier millioenen voor sijn rekening alleen neempt [3]).

Zoekt 't hof nog al tegen te houden de reductie van Switserse en lijfgardes, die soo verbasent kostelijker zijn als andere troepes, onaangesien derselver enorme gratificatien; werden egter vermindert, edog behouden nog 75 man gratificatie, en de hollandsche 25 man. De Cent

---

1) Jhr. Jan Van Borssele was als gedeputeerde ter generaliteitsvergadering in Den Haag. De hier genoemde Verelst is de staatsraad.

2) D. i. de meergenoemde garde-officier Pierre De la Sarraz. Voor Grovestins zie aant. 1 op p. 23, voor Bigot aant. 5 op p. 85.

3) Tot de leening van 8 millioen, voor de helft tot lossing van de oude leeningen van 1711, 12 en 13 bestemd, was in Juni besloten. Zij zou worden uitgegeven tegen 2½ % rente. In October werd tot eene loterij-leening van het genoemde bedrag besloten, met eene rente van 4 %. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1752, p. 453 en 1000.

1752.

Suisses, die afgedankt werden, blijven op half tractement, omdat meest alle verkogt zijn; dus bij dese heele reductie genoegsaem nietwes werdt geprofiteert; meent men *f* 150000 [1]).

Niettegenstaende men dese bovengenoemde soo noodzakelijke menages niet wil betragten, soo moeten egter de ingesetenen op nieuw — schoon NB. in vredestijt — extraordinair belast werden, en wel primo de bediendens en amptenaeren met een amptgelt, in Utrecht de verdere inwoonders met wederom een 50^{en} penning en wel NB. op den eedt, daer men bij de vorige [2]) gesien heeft 't onderscheyt tusschen conscientieuse en de tegengestelde menschen, gevende dus den een seer suiver, den andere — oneerlijk genoeg — geeft seer gering, 't welk het effect moet wesen van soo meenigvuldige afgevorderde eeden.

En heeft wel de stadt Utregt gewijgert in eenige middelen te willen komen, soo niet dese 2 percent vastgestelt wiert, als sijnde een middel, dat altoos in grooter noot verhoogt kost worden, willende in geen familie-gelt komen [3]), omdat — waerschijnelijk — niet sonder 't grootste ongelijk soude konnen wijgeren, dat haer Ed. Mog.

---

1) Hier wordt gesproken van de leger-hervorming dd. 21 Dec. 1752 (vgl. aant. 1 op p. 82), de garde-regimenten betreffende, waarbij de genoemde gratificatiën werden toegelaten. „Verkogt zijn" beteekent, dat de voordeelige plaatsen in dit corps, evenals de officiers-rangen, voor geld werden overgenomen.

2) D. i. de zoogenaamde „Liberale gift" van 1747.

3) Met de 2% wordt de bovengenoemde 50e penning bedoeld op de ambten. Familiegeld, evenals het ambtgeld in de 17e eeuw voor de buitengewone oorlogskosten opgelegd, was eene belasting van 3 tot 48 stuivers per hoofd elke 3 maanden, te betalen door het hoofd van het gezin; de hoogste klasse moest voor minstens vijf personen betalen, tenzij het getal de zes teboven ging: dan werd voor vier gerekend. Ongehuwden van die klasse betaalden ook voor 5 personen. De lagere klassen betaalden naar rato minder; de kleine man was vrij. In 1725 was deze belasting in de provincie Utrecht afgeschaft. Het bezwaar bestond in de taxatie der burgers voor de klassen. Zie Van de Water, Placaatboek, II, 593.

1752.
mede kennis hadden in hoeverre stads-borgers getaxeert of geset wierden. Die voorgenoemde 2 procent is een plan dat uit Den Haeg komt, reets eenige tijt geleden daer beraemt, maer nog niet door konnen krijgen, voornamelijk in Hollant, op pretext dat geen andere provintie daer(in) nog toegestemt hadde; dat nu ongetwijffelt op ons exempel wel sal doorgaen.

Dit middel is dus bij de stadt begrepen en overgehaalt, zijnde het merendeel van de geëligeerden daer ook voor geweest, allenig uitgesondert de heeren van Renesse, Nellesteyn, Doublet, om voorgeroerde redenen; waertegens gesegt wiert dan nergens in te komen, en dus mevrouw de princesse arbitersse te laten, t'welk egter anders begrepen wordt, want Haere Hoogheydt volgens 't reglement wel arbiterssche is in disputen tusschen de leden, maer geensints in saken, directelijk de souvereiniteit rakende, *alsse finantiën, militie af- en aennemen, vreede en oorlog maken.*

Blijft nog de partij van Lokhorst in de vroedschap — die seer klijn egter — in discrediet, niettegenstaende hij self — hoewel seer informeel — continueert sessie te hebben in de staete-finantie, daer hij als hoofdofficier jaerlijks rekening aen moet doen; en heeft daer selfs NB. geseten, doe nog geen rekening gedaen hadt wegens de domainen [1]).

November en December 1752. In de Engelse *Eveningh post* wederom een articul uit Amsterdam relatif tot de jegenswoordige constitutie van regering.

Ore Wachendorf [2]). Berkman soude moeite gedaen hebben om 't drostampt van de hoge heerlijkheden

---

1) D. i. als rentmeester van de domeinen, een ambt, dat de heer Lockhorst reeds in 1745 had verlaten (vgl. aant. 6 op p. 50). In de commissie voor de staten-financiën bleef hij tot zijn dood in 1753 zitting houden.

2) Ore Wachendorf.

1752.

Soest en Baarn; darom sooveel tegens Coman gehadt [1]), selfs NB. bij jongste Pesser daerom gesprooken.

Heeft de jongste Pesser op nieuwjaersdag over of bij de 200 visites gehadt; om elf uur 'smorgens hadde hij gesegt reets over de 50 te hebben gehadt.

Januarij 1753. In de Keulse courant een articul uit Utrecht, dat er verscheyde pasquillen aengeplakt waeren en wel aen 't stadhuys, die afgescheurt waeren geworden; ook dat de borgerij niet tevreeden was over de keuse van de twee borgemeesteren Cokk(engen) en Ram. NB. dat in den jare 1745 of 1746 aengeplakt wierdt een premie van *f* 250.—:—: op 't vinden van een vrouwspersoon, dat haar kint verdaan hadde, en daernaestaen een premie van *f* 500.—:—: voor den auteur van 't *uile-boekje* [2]).

Moet den heer van Rhoon weder naer Brussel, om de laatste handt aen 't werk te slaan [3]), daer reets drie extraordinaire gecommitteerden zijn, en moeten de provintiën dagelijks nieuwe belastingen introduceeren; meent men dat men den voornoemden heer gaern van de handt heeft.

Op 't eynde van 't voorige jaer 1752 is een request van 's princen raiden in de vergadering t'Utregt gelesen, omme

---

1) Met Berkman wordt weder bedoeld (zie aant. 15 op p. 8) de heer Jan Carel Barchman Wuytiers, die 18 Juli 1750, na den dood van Eva Hoofdman, beleend was met Drakestein en De Vuursche voor zijne minderjarige dochter Isabella Lucretia. Zie Stichtsch leenregister p. 338. Het drostambt bleef onvervuld. Zie Utr. Naamw. 1755 en volgende jaren, waarin ook de drossaarden vermeld worden, hetgeen in vorige jaargangen niet geschiedt. Coman is waarschijnlijk een lid der familie Coymans, maar bij gebreke aan nadere aanduiding blijft het onzeker wie en wat hij was.

2) Deze opmerking, reeds vroeger gemaakt, is weder later tusschengevoegd. Vgl. aant. 1 op p. 24.

3) In Brussel werd onderhandeld over de nieuwe regeling van de Barrière. Over Rhoons arbeid in die zaak zie de dissertatie van Dr. D'Ailly: Bentinck—Rhoon enz.

1753.

gelibereert te wesen van 't zegel omtrent alle t'gene voor Sijn Hoogheydt verheft, of andersints geadministreert moet werden, en geapp(ointeert) fiat: waerlijk schandelijk voor die heeren raiden [1]).

In October 1753 komt een confiturier — knegt bij mevrouw D'Ablaing geweest zijnde — bij de president van de gedeputeerde heer Goudoever [2]), en versoekt in de gedeputeerden te willen brengen om afschrijffing van *f* 160 gulden wegens betaalde pagt [3]) van 't geconsumeerde broot op Soestdijk door Haer Hoogheydt etc.

T'zegel werdt verhoogt, andere lasten meerder ingevoert [4]), landerijen slegter, ongelden een jaer naederaen betaalt, en Sijn Hoogheydt, benevens alle desselfs domainen — steeden — en wat tot sijn huys hoort, is van alles vrij; nog meent men selfs dat om die Ορε Πολανεν [5]). reeden Den Bosch mede in de 50 penning niet betaalt, omdat Breda moest vrij wesen.

Moet nog 50 penning uit Indiën komen [6]). Of die op reys zijn geweest — tijde der resolutie — vrij sullen wesen? Wert seer gevraegt waer 't provenu van de 50 penning gebleven is, alsoo important opgebragt heeft? Of aen Vrankrijk voor de vreede iets geschonken is? Dewelke wij een $^1/_2$ jaer te vooren reets koste verkrijgen

---

1) In de resoluties van de staten noch in die van gedeputeerden wordt van deze aanvraag melding gemaakt; ook in die van de drie leden der staten is er niets van te vinden.

2) Erasmus Van Goudoever, burgemeester van Amersfoort.

3) Met „pagt" zal hier bedoeld worden de belasting op het gemaal: een term van vóór 1748.

4) Over de nieuwe belastingen in Utrecht zie de ordonnantiën in de Ned. Jbb. In de Lappen van secrete resolutiën der Staten van Utrecht, R. A. aldaar n°. 34, vindt men omtrent de onderhandelingen over deze zaken volledige of althans zeer uitvoerige bescheiden.

5) Ore Polanen.

6) De milde gift van 1747, zijnde 2 % van kapitalen boven *f* 2000.— werd ook in Oost- en West-Indië geheven. Zie Wag. XX p. 161, met aant. Wat er van de opbrengst geworden is, was van den aanvang af een raadsel. Zie echter den brief van Willem V bij D'Ailly.

1753.

te Breda. Of wel dat aen alle die dubbelde gecommitteerden te Aaken, te veldt en andere, meenigvuldige en onnoodige commissiën buitenslands? Ten minsten soude 't curieus wesen eens te mogen sien in de generaliteitspapieren waer die dog gebleven is, alsmede de nog dagelijks daernae toegesondene penningen.

Februarij 1753. Verscheyde heren naer Den Haeg wegens t'eerste lit om continuatie te versoeken [1]). Doublet segt aen de princes: indien sijn persoon van enige dienst aen 't landt, de provintie, of t'huys van Haer Koninklijke Hoogheydt dagt, dat sig alsdan tot de continuatie recommandeerde; krijgt antwoort, dat op sijn tijt desselfs intentie soude doen weeten; vraegt verder nae sijn vrouws welstant etc. en wilde Haer Koninklijke Hoogheydt doe heenen gaen, dog Doublet segt Haer Hoogheydt nog te moeten betuigen, indien eenige onaengenaemheden in de regering van Stigt Haer Hoogheydt mogte voorkomen, deselve nergens anders door veroorsaekt wierden als door sommige lieden, die haer eyge interest alleen sogten en alles in verwarring te brengen; dog keerde sig Haer Hoogheydt om, en ging heenen.

Renesse heeft drie a ses dagen daernae audientie gehad, segde omtrent hetselfde, en kreeg ook diergelijk antwoort, alleen uitgesondert het laatste; edog doe Haer Hoogheydt over de gladheyt van de weg gesprooken hadt, keerde sig meede om, en ging heenen.

Nellesteyn omtrent hetselfde, edog doe die vroeg, of ietwes van Haer Koninklijke Hoogheydt ordres was naer de provintie, antwoordde de princes: „Ik bedank jou seer", ging henen en sprak nog over 't weer nog over de reys.

Wel(land), president van staet, nog wiert geantwoort, dat het aengenaem soude wesen hem plaisier te konnen

---

1) Zij vreesden, en terecht, dat hunne oppositie hun de plaats van geëligeerden kosten kon wanneer hun termijn verstreken was. Inderdaad werden zij ontslagen. Zie later.

1753.

doen, en wiert ontfangen terwijl Haer Hoogheydt besig was met te schilderen, blijvende sitten met de pinceel in de handt.

D(oublet) was ontfangen daer de jonge prins binnen was met sijn praeceptor, en hadde Haer Hoogheydt wel gehoort wat hij gesegt hadde, want vertelde s'anderdaegs aen Verelst: „*Dat* heeft hij mij gesegt en *dat* hebbe ik hem geantwoort", te weeten t'geene hierboven opgetekent staet.

Regt(eren) heeft niet gesegt hoe ontfangen is, alleen seyde hij: op deselfde manier omtrent.

Leusd(en) segt: heel vriendelijk en heel wel.

Giessenb(urg) en Pesters souden ook particuliere audientie gevraegt hebben ten selven eynde, soo Regteren sey, edog begreep wel dat maer quanswijs was.

De nouvelles in de Keulsche Courant wierden in Den Haeg door Sling(elandt) en Gramsb(ergen) [1]) uitgelegt, alsof R. Rechteren wilde seggen: dog neem ik de vrijheyt van te toonen dat er stint W. Jacob en niet H. Jacob [2]).

Is ider even kwalijk tevreeden in Den Haeg en elders. Borsselen sey dat men besig was geweest om 't gemeen tegen de regenten, naederhand leeden tegen een, dan steeden tegen steeden, en nu eyndelijk provintiën tegens provintiën, alsse Holland tegen Zelandt (op te zetten?); dat hij de prins het dikwils gewaerschouwt (had), soo sterk niet te staen om alle douceurs de regenten af te nemen, dat daerdoor veel meer vrienden behouden soude,

---

1) Hier kan bedoeld worden Mr. Johan Diederik Van Slingelandt, lid van het hof van Holland van wege de ridderschap, of Mr. Govert Van Slingelandt, generaalmeester van de munt, of ook Mr. Hendrik Van Slingelandt, eerste burgemeester van Den Haag. De andere persoon, Gramsb(ergen) genoemd, is Reinhard Burchard Rutger, graaf Van Rechteren tot Gramsbergen, lid van de ridderschap in Overijsel, schout van de stad en de meierij van 's Hertogenbosch, en eenige jaren ook gedeputeerde ter generaliteit. Zie Naamwijzer v. d. leden der regeering enz.

2) De voornamen van den graaf Van Rechteren van Westerveld waren Jacob Hendrik, volgens zijn eigen handteekening, maar meermalen worden zijne voornamen in omgekeerde volgorde vermeld.

1753.

en door 't tegendeel vijanden maeken. Dog de princes, als ongelijk heeft, antwoort nietwes, of gaet maer heenen.

Dat de Hollanders jegenswoordig door haere complainses jegens de princes haer gevoelens nu maer de andere provintiën soeken te pluimen, en voornamelijk Zelandt displaisier te doen, omdat haer een stadhouder besorgt hebben.

Huffel verliest en Gramsbergen wint sterk. De laatste met De Bak, de eerste tegen.

In Utregt doet De Bak alles door Pesser; in Gelderlant selfs meent men sommige commissiën, als van de Perkeler en van Zuilevelt [1]), door Pester — die dagelijks met juffrouw Van Rheede bij Lauweregt [2]) zijn dogter sit — gebrouwen te sijn.

Omtrent de Ceulse Courant segde met kwaedheyt den oudste Pester in Den Haeg aen Albinus [3]), dat op soo een manier daer wel agt dagen daernae ook in kost geset worden wie in de plaets soude komen; waerop den anderen antwoorde: „Jae, en dan misschien agt dagen daernae *op wat manier* sij daerin gekomen waeren."

---

1) Koenraad Willem baron Van Rheede, heer van de Parkeler, en Wijnand Jan baron Van Renesse, heer van Zuileveld, hadden beiden zitting in de ridderschap van de Veluwe. De eerste kreeg de commissie in de admiraliteit van Amsterdam, de tweede in de generaliteitsvergadering. Zie Naamwijzer van de leden der regeering enz. De beide heeren waren aan elkander verwant.

2) De bedoelde Mej. Van Rheede zal waarschijnlijk eene dochter van den bovengenoemden heer van de Parkeler zijn. Even mogelijk is echter dat de dochter van den graaf van Athlone bedoeld wordt, die in Utrecht woonde. Lauwerecht is Mr. Jan Jacob Van Westreenen, heer van de Lauwerecht, raadsheer in het hof te Utrecht. Zie o. a. Utr. Naamw. Met diens dochter Isabella huwde in 1753 de overste Willem Nicolaas Pesters: zie Register van huwelijken te Utrecht.

3) Prof. Albinus was in 1751 van wege de stad ter generaliteitsvergadering afgevaardigd, in welk college hij zitting had tot zijn dood in 1752. De heer Jan Pesters was in den raad van state namens de geëligeerden. Waarschijnlijk had in het genoemde blad vermeld gestaan wie van hunne ambten of commissiën in de verschillende gewesten zouden ontheven worden.

1753.

Zegt men een slee met geld naer Giessenburgh gesonden te sijn door Pesser; ook werdt gesegt, dat van alles trekt.

Nog dat seer familiair met Van de Null is, alsse dewelke aen Ter Smette [1]) de geheele schikking omtrent de commissiën souden gesegt hebben, alsmede dat Renesse dar uit sijnde [2]) met Nellesteyn en Doublet, dat dan sijn heer met de anderen wel om soude konnen springen, alsse Welland altoos jae, Leusden nog meer, Meydregt swakkelijk, en de nieuw inkomende per se.

Of hij nu self met Van der Nul spreekt, dan wel of de kinderen 't dus hooren en soo overbrengen, is nog twijffelagtig.

Juffrouw De Boot [3]), seer kwaedt sijnde, segde op Nieuwejaer tegens mij: „Ik weet niet wat die duivelse Pessers mijn neef leeren"?

Heeft de jongste Pessers ook tot clerk gemaekt Van Waey en Poolsum [4]); de laatste heb ik daar nae toe sien gaen om te bedanken.

---

1) De genoemde Van der Nul en Ter Smetten zijn blijkbaar ondergeschikte personen. Het is moeilijk uit te maken wie bedoeld worden. Een Daniël Van der Nul, van Elberfeld afkomstig, was van 1736—47 in dienst van de stad geweest als letterdienaar, maar wegens losbandig gedrag in 1747 ontslagen. (Vroedschapsregister i. v. en Crim. Sent. 1747.) Hij of een man van zijn stand kan in dienst van den heer van Giessenburg zijn geweest. Ter Smetten is misschien Anthonie Van der Smetten, die eenigen tijd later (1756) concierge en bode van het hofprovinciaal werd. Zie Utrechtsche Naamwijzers. Onder de kleine burgerij kwam ook de naam Tersmitten veel voor; in de registers van overlijden vindt men hem zeer dikwijls. Wellicht wordt een van die Tersmittens bedoeld en niet de genoemde bode.

2) Namelijk uit het lid der geëligeerden, waaruit zij inderdaad nog in 1753 werden ontslagen.

3) Zie aant. 1 en 5 op p. 49.

4) Mr. Allard Rudolf Van Waey, advocaat te Utrecht, werd klerk bij de politie, d. i. van het stedelijk bestuur, en tegelijk met hem de notaris Dirk Christiaan Van Poolsum tweede klerk, respectievelijk in plaats van den heer Jan Dragon, die met eenig pensioen op verzoek werd ontslagen, en van den extraordinaris-klerk Hendrik van der Marck, die overleden was. Zie Res. Vroedschap 12 en 15 Febr. 1753.

1753.

Heeft de jongste Burman [1]) daer seer op geglosseert.

Martens op een avondt avoueerde ook dat Van Waey door Pesser 't gekreegen hadt, en sprak doe seer tegens de prins en de jegenswoordige regeringsform. Haelde dikwils Gramsbergen aen, die nu soo contrarie schijnt [2]).

De saak van Van Wieringen [3]) almeede door Pesser en Giessenburg geholpen, daerover met Van der Nul gesprooken, en gesegt dat hij nooit sin in hem gehadt hadt, maer dat het om Pesser hadde moeten doen. Dese saek werdt in de vergadering van staeten gedrait, en door de stadt voornamelijk, willende deselve maer weer overgeven aen die borgers die het request gepresenteert hadden, dog 't eerste lit daertegen, except Regteren, die al wederom wankelde. Seggen die partij dat het niet om Van Wieringen, maer om die hem gesteld heeft te doen is [4]).

In De Leeuws siekte ging de raedsheer Burman [5]) naer Den Haeg om die vroedschaps-plaets te besolliciteeren. NB. De man leefde nog [6]).

Het houwelijk van Lokhorsts dogter met Van der Hoop [7])

---

1) Dr. Franciscus Burman, sinds 1743 hoogleeraar te Utrecht, de neef van den ouden heer Kaspar Burman, lid der vroedschap. Zie o. a. V. d. Aa, Biogr. Woordenboek i. v.

2) Zie boven: „Huffel verliest, Gramsbergen wint.... enz".

3) Zie aant. 4 op p. 94. Mr. Van Wieringen was kanunnik van den Dom en practiseerend advocaat.

4) De stad dreef de benoeming van den heer V. W. door met behulp van het eerste lid, dat dus was overreed. Van een request is niets meer te vinden. Met „die partij" wordt de oppositie bedoeld, terwijl de heer Van Rechteren als gewoonlijk (zie p. 98 met aant.) de stad wilde believen.

5) Mr. Jacob Fabricius Burman was gedurende een twaalftal jaren raadsheer geweest in het hof van Brabant. Zie Naamreg. van leden der regeering enz.

6) De heer De Leeuw (zie p. 56, aant. 2) overleed eerst in 1768.

7) Waarschijnlijk de heer Cornelis Van der Hoop, die in 1755 van

1753.
is op een lelijke chicaneuse manier aengelegt en geconditioneert, te weeten: gemeenschap van goederen en nog 12000 gulden 'sjaers speldegelt, daervan geen rekening soude doen, allenig om presenties te geven, want dat dat gewent was onder de familie te doen; waerop Van der Hoop antwoorde dat dat *ridicul* soude wesen, over welk woord de kwestie heviger soude sijn geworden.

Ore Berkman [1]. Dat Cokkengen in 't eerst van de revolutie tegens sijn swager Martens soude gesegt hebben, dat nu wat voorsigtig moest wesen en soo familiair niet met Rechteren, als die te seer anti-stadhoudersgesint was, en dat den andere daerop antwoordede, dat altoos goede vrienden met dien heer geweest zijnde, het nog was, en niet mankeeren soude hem daervan raport te doen. NB. Jegenswoordig de dagelijkse familiariteit tusschen voorszegden heer van Cokk(engen) en Rechteren.
Heeft ditselfde Regteren aen Amerongen [2]) gesegt, met een vloek daer bij doende, seggende: „Die Cokk(engen) is de donderste valste kerel die er op aerde is."

Huffel, uit Den Haeg komende, segt daer niets uitgeregt te hebben, de princes gesprooken, dog over geen saken. Door Verelst al gevraegt: „Hoe gaet het bij uw?" Antwoord: „Ik weet 't niet." „Wie sal dit of dat hebben?" Antwoord: „Ik bemoei mij er niet meede." Dus daer alles mede in confusie. Rechteren met De Bak schikken 't daer naer haer sin. Wert een borgemeester Eekhout [3]) bedankt, die altoos voor de prins was geweest: dus de

---

wege de ridderschap afgevaardigd werd naar de Friesche admiraliteit. Hij was een zeer vermogend man. Zie Utr. Naamw. 1755 en V. d. Aa, Biogr. Woordenboek i. v. Het huwelijk van de bedoelde dame ging stellig niet door, want in de registers is daarvan niets te vinden.

1) Ore Berkman, d. i. Barchman Wuytiers.

2) Met Amerongen zal weder de heer Taets van Amerongen bedoeld worden, maarschalk van het Nederkwartier. Zie pag. 3 aant. 71.

3) Mr. Albertus Eekhout, te Zwolle, in 1752 ontslagen. Zie Naamreg. van de leden der regeering enz. Rechteren is de heer van Gramsbergen.

1753.

tegenpartij van eertijts nu volkomen triumpheert. Was Huffel geoffreert t'een of ander door Recht(erens) partij al vóór de stadhouderlijke regering, indien 's princen sijde wilde verlaaten.

Ore Renesse [1]. Dat onse Rechteren sou afgevraegt geweest zijn door de heeren edelen, of ook eenige particuliere eedt aen de stadt hadden moeten doen, doe als edelman in 't eerste lit wierde beschreeven, dog dat neen geantwoort hadde. Nogtans is 't seker, dat nooit eenige saek, van wat natuur ook, de stadt rakende, kan voorkomen of hij is er met alle magt voor, of met hun stemmende.

Eclatante saak in Den Haeg gebeurt rakende Tjert van Aylva [2]) in 't hotel van Portugal op den 26 Februari; zijn excus op 1 Maart 1753 etc.: zie 't factum. Dien heer heeft alle avont met hoeren of comediennes soupez, ook wel met Grovestins, dien De Verteuil [3]) amuseert, en suipt sig telkens vol; dus die gevolgen daervan komen.

Zegt H(uffel?) alles even wilt, confuus en fier aen 't hof verrigt wort.

Benoist zegt: „Il faut être maquereau, fils de putain ou cocu, pour reussir à présent."

Komt Gramsbergen, ook wel sijn vrouw, jegenswoordig bij Lassera [4]) om 't hof te maken.

---

1) Ore Renesse.

2) Tjert van Aylva was lid van de staten van Friesland voor Barderadeel en gedeputeerde ter generaliteits-vergadering. Ibid. Wat er met hem op den genoemden datum gebeurde, is uit den aard der zaak niet opgeteekend en dus ook niet op te sporen.

3) Vruchteloos zocht ik ook naar den persoon van Verteuil en zijne (hare?) qualiteit. Misschien is er sprake van eene der comédiennes. De naam komt nog eenmaal voor: zie p. 125.

4) Weder, als meermalen, wordt met Lassera Pierre De La Sarraz bedoeld. Zie vroeger.

1753.

In Februarij 1753. Ore Renesse [1]). Bij Ter Aa [2]) soude Zuilen en Lokhorst — schoon dat Lokhorst nog niet volkomen herstelt was — geweest zijn en daer gesprooken hebben over de aenstaende gesegde verandering in 't eerste lit, dog soude die voornoemde Zuilen gesegt hebben, dat niet te konnen gaen, dat daer in Den Haeg wel over horen en spreken zoude, apparent vreesende D'Ablaing als edelman te willen worden gestelt en soo par bricol voor de ridderschap; ook even nae Zuilens komst in Den Haeg sijn er brieven van Bottesteyn aen sijn zuster gekomen rakende die saek [3]).

In 't begin van Maert soude Frits van Nassau [4]) naer s'Hage gaen, en gevraegt werdende: „Hoe?" soo segt: „Met de schuyt." „Apparent de roef?" „Neen" wederom. „Wel, dat is seer ongemakkelijk!" „Neen dog niet." En soo verders verscheyde jokken, totdat op 't laest David Godin [5]) hoort, dat men daer soo over murmureert en segt: „hoe dat men in sijn hooft kan krijgen om s'nagts met de gemeene schuyt te gaen"; segt daerop: „Wie?" Antwoord een ander: „Nassau." „Wel die gaet met Claes Pesser",

---

1) Ore Renesse.

2) De heer Reynoud Van Renesse van Ter Aa, lid der ridderschap.

3) Hier is weder sprake van de uitzetting der drie oppositie-leden uit het lid der geëligeerden, die ook kort daarop volgde. Men vreesde, naar het schijnt, dat er plan was den heer D'Ablaing van Giessenburg bij voorkomende gelegenheid in het lid der ridderschap te brengen, door hem nu reeds eene der geëligeerden-plaatsen te geven, die door een adellijk persoon ingenomen was. Van de acht zetels waren er vier van burgers, vier van edelen, en dezen waren de heeren van Welland, van Mijdrecht, van Renesse en van Rechteren. Het doel was natuurlijk om ook in de ridderschap de oppositie, zoo die mocht rijzen, te bestrijden. Zie over de samenstelling van het eerste lid: Tegenw. Staat van Utrecht I p. 170—71.

4) Met „Frits" van Nassau wordt graaf Jan Floris van Nassau La Lecq bedoeld, heer van Ouwerkerk, zooals blijkt uit hetgeen een eindweegs verder van hem wordt gezegd. De verkorting Frits voor Floris was in de familie gebruikelijk.

5) De oude heer David Everard Godin, de schoonvader van den heer Jan Pesters.

1753.

segt Godin. Daerop alle de andre aen 't laggen en verwonderen. Papendorp [1]) gaat uit de kamer en waerschouwt hem dat sij t'al wisten, waerop hij een quartier daernae wederom inkomt en segt — vermits er nog over gesprooken wiert —: „Ik gae met den overste Pesser". Berkman segde: „Als hij sig schaemde den andere zijn naem te noemen, dan behoorde hij niet met hem mee te sijn gegaen", & recte.

Maert 1753. Heeft Zuylen met de princes gesprooken omtrent het eerste lit, haer voorhoudende dat door sagtheyt de gemoederen beter waren tot sig te trekken dan anders; waerop antwoordede: „altoos ook te zijn voor de sagtheyt, egter dat men somtijts wel eens moest wat sterker ageren", en soo sprak daer met voorbedagtheyt weeder over heen. Dies men aen alle omstandigheden wel sien kan dat in geen detail wil komen; ook en spreekt Haer Hoogheydt daer met niemant over als met De Bak, hoewel dese sig excuseert sijn schult niet te sijn. Ook soude Giessenburg gesegt hebben, het hem seer leet soude doen. Voornoemde De Bak soude aen Verelst gesegt hebben, dat dikwils Pesser de collonel hadde gereprocheert dat sig met alles bemoeide, en voornamelijk regeringssaken. NB. een verfoeylijke logen, want alles door hem bij continuatie hier geschiet.

Heeft mevrouw Doublet de allergekste en onbehoorlijkste conduite in Den Haeg gehouden, soo met Giessenburg als anders.

Segt J. van Borsselen dat de princes de violentste saek soude doen, die men begrijpen kan, want dat men op sijn best sal konnen seggen: 3 fadsoenelijke lieden worden er uitgeset [2]), omdat allenig van een ander sentiment sijn geweest als Haer Hoogheydt.

---

1) De heer Cornelis Ormea. Zie aant. 1 op p. 85.

2) Alweder de heeren Willem Jacob van Renesse, van Nellestein en Doublet, wier uitzetting uit de geëligeerden te wachten stond.

1753.

Het praeten over Giessenburg als edelman daerin te setten, sal misschien veroorsaken dat graef Frits [1]) in Renesses plaets soude komen. Gelijk gebeurt is [2]).

Zuilen, in Den Haeg geweest zijnde, heeft daer wegens de staet van oorlog gesprooken en daer alles op 't papier van daen gebragt, en vrij gemakkelijker geworden als te vooren geweest was.

Ore Renesse & Bottestein. [3]).

Heer van Zuylen naer Den Haeg geweest, gesprooken met de princes over 't eerste lit, alles op 't papier geset hebbende, om dus sig niet te verspreeken; soude sterk gesproken hebben, en de princes wel geluistert, onder anderen hadde gevraegt of ook infamie was bedankt te worden. Waerop geantwoort: ten minsten niet honorabel. Ook seer verwondert getoont te sijn, dat er geen exempel van was. Hielde sig alsof nog geen resolutie genomen was, en scheen nog al favorabel; niettegenstaende komt den 2en Maij een brief, werden alle drie bedankt, en wert eene in petto gehouden; ook een aparte brief aen Wellandt door De Bak, om die nieuwe heeren te waerschouwen omtrent haer amptgelt. Zij worden geadmitteert; bij 't afscheyt adviseert den heer van Renesse [4]); ook bij 't cessie nemen doet

---

1) Een der openvallende plaatsen in het eerste staten-lid werd kort hierop vervuld door Graaf Jan Floris van Nassau, bovengenoemd. Hij is dus „graaf Frits." Over deze verkorting van den naam Floris zie aant. 4 op p. 112.

2) De woorden „Gelijk gebeurt is" zijn later bijgevoegd.

3) Ore Renesse en Bottestein.

4) Dit vrij sterk gekleurde „advies" staat opgenomen in de notulen der geëligeerden van 3 Mei. Het was eene schriftelijke verklaring om „de posteriteit" geene verkeerde gevolgtrekkingen uit dit voorval „zonder exempel" te doen trekken. De uitzetting wordt toegeschreven aan het werk van „kwaadaardige vleiers" en „menschen die geen mate aan hare insatiabele ambitie stellen". De andere heeren conformeerden zich aan dat advies. Z. a. In de plaats der aftredenden werden benoemd de heeren Mr. Jan Pit en Graaf Jan Floris van Nassau. De derde plaats werd in petto gehouden ,of „gereserveerd", zooals in de missive van H. K. H. gezegd wordt. Zie Res. Geëlig. i. d. u. s.

1753.

de ridderschap een declaratoir [1]); nogtans en spreekt niet tegen het in petto houden van een negende [2]); schoon dat Zuilen sig aen den heer Van Renesse geuit hadde, dat de vorige rijs de saek niet ter deeg begrepen hadden.

Zijn veele t'huys gebleven, nog meerder gaen felicitееren die nieuwe heeren, Zuilen en sijn vrouw onder anderen, ook de vrouw van Lokhorst, Bottesteyn &tc.

Was Nassau bij Bottesteyn geweest; gesegt hem leet dede, maar dat, indien 't gewijgert hadde, voor altoos sijn fortuin gedaen soude geweest zijn; ook, indien geen kinderen gehadt hadde, hij 't niet soude aengenomen hebben.

Verders dat gemeynt hadde in de plaets van de heer van Meydregt — als die was komen te sterven — gesuccedeert te sijn, 't geen hem in de mond gegeven was doe die soo slegt was; 't welk nogtans falicant, alsoo hij de prebende op 1 Maij te leveren gekogt hadde [3]), en dier heren demissie reets lang geresolveert was.

In Maij. Wijgert men het soogenaamde protest van de drie heren in die forme te geven als gedaen was, veranderende daerinne verschijde woorden,

---

1) Dit declaratoir van de heeren der ridderschap werd uitgesproken in de vergadering der staten, op denzelfden datum van 3 Mei. Het is eene verklaring van diep leedwezen, vooral over het aftreden van Jhr. Van Renesse, maar in zachter termen vervat dan dat van dien heer zelven. Zie Res. St. van U. i. d. u. s.

2) Er waren acht geëligeerden, maar de heer Jan Pesters was supernumerair. Het getal werd nu dus weder acht, zoodat de heer Pesters gewoon lid werd. De mogelijke benoeming van een nieuw supernumerair lid, het negende, werd dus terstond reeds in het vooruitzicht gesteld. Door het overlijden van den heer van Mijdrecht den 14en Mei, dus zeer spoedig daarop, daalde het getal tot zeven, en werd vooreerst niet vergroot. Zie later.

3) De koop van de prebende, die den kooper verkiesbaar maakte tot geëligeerde, was dus gesloten geruimen tijd vóór den dood van den heer M. en juist tegen den termijn, waarop de beslissing over de drie leden moest vallen. Daarom wordt de bewering, dat graaf Floris op de plaats van den heer M. gerekend had, „falicant" genoemd.

1753.
onder andere het woord *inique* in *unique*; segt de secretaris dat woort wat sterk was, dat reets afschriften daervan aen de heer Pester hadde gesonden, derhalven in 't lit moest gebragt worden eer het veranderen kost; waerop (nae) veel voor en tegenspreken eyndelijk, de heer Van Renesse het heel serieus vragende — of bij weygering sullende request aen de staeten presenteren en schilderen de secretaris eens af —, werdt het geauthentiseert gegeven, edog doe woordelijk, en met deselve schrijffouten die den heer van Renesse door de haest daerinne gelaten hadde [1]).

Gaet Regteren nog dagelijks bij de secretaris, ook verschijde rijsen met Lauwerregt, daer pir que pendre van gesprooken heeft, selfs nog onlangs; ook met Cokkengen, waervan 't selfde; ook met C(laes) Pester, waervan niet minder. Hij gaet met Schut en Woertman naer Den Haeg [2]), komt met Giessenburg weder terug, die even te Utregt was geweest, gaet bij mevrouw van Kinschot [3]), en verklaert haer dat gedagt hadde mede uit het lid te sullen hebben geset te zijn, omme dat te doen debiteeren, en soo de naem te ontduiken van gefalifouwt te hebben: misselijke vindingen, die sig selven beschuldigen.

Komt het lit over de commissiën bij elkander [4]), naer

---

1) In het advies van den heer Van Renesse stond zoo duidelijk mogelijk: „dit inique geval sonder exempel". Den autograaf vindt men nog in de bijlagen van het protocol der geëligeerden. De secretaris beproefde het te doen voorkomen alsof de heer V. R. zich verschreven had: ook van dit excuus is de autograaf nog in de bijlagen te vinden. De secretaris in quaestie was de secretaris van staat, tevens van het eerste lid, baron Milan Visconti, heer van Hinderstein.

2) Mr. Dirk Woertman was gecommitteerd ter generaliteit. Dr. Schut (zie vroeger) had, zoover mij bekend is, in Den Haag geene officiëele besognes.

3) De echtgenoote van den luitenant-generaal van Kinschot, president van den hoogen krijgsraad. Zie Bericht van de vergaderingen enz. te 's Gravenhage.

4) D. i. om over de nieuwe verdeeling der commissiën te overleggen.

1753.

twee beschrijvingen, eene omme te spreeken met elkander, eene ander omme te delibereeren. Kiest Regteren de gedeputeerden, Giessenburg zegt zijn commissie te willen houden, Pester ook, Nassau het hof, Pit de finantie. Waerop Giessenburg proponeert of men niet de princes daer kennisse van zoude geven en haer approbatie vragen; alle daerop amen. NB. daer zijn de binnencommissiën mede onder, als gedeputeerden &tc, die in 't geheel niet geapprobeert hoeven te worden [1]). De klijne commissiën werden mede volgens eene schikking en uitspraek van de heer van Giessenburg aan den een en den anderen toegevoegt, alsse 't Ouwerkerkse pad aen Leusden, omdat een oud regent was en wist hoe 't daer toeging, Nassau mede, omdat daer vrienden hadde; Pit in de Neder-Rhijn (en) IJssel, omdat een jong sterk man was, want Regteren excuseerde sig daervan, omdat swak en siekelijk was [2]).

Zuilen, Lokhorst halen oom [3]) en Nellesteyn veel meer aen als ooit, omdat apparent bij 't gemeen [4]) seer gedisapprobeert wierdt. Gaet de vr(ouw) van Lokh(orst) bij de vr(ouw) van Nell(esteyn), en segt: „Jae mevrouw, 't is hart, maer October over een jaer sal men misschien nog wel wederom een groote verandering zien", te kennen gevende haer mans ontslaging van hoofdofficier.

---

1) Volgens het regeeringsreglement van 1674 moest alleen de benoeming voor de commissiën buiten de provincie worden goedgekeurd door den stadhouder. In 1753 was in de praktijk trouwens de vraag om goedkeuring reeds lang tot andere uitgestrekt. — De hier genoemde Pit was sinds 1753 geëligeerde. Zie aant. 4 op p. 114.

2) De zoogenaamde kleine commissiën waren belast met de schouw over water- en landwegen, het toezicht op conventen en dergelijke; daaronder behoorden de schouw van den weg van Breukelen naar Ouwerkerk, het toezicht op den IJsel en den Neder-Rijn enz.

3) De schrijver van het Dagboek was de zoon van Jonkvrouwe van Renesse van Lockhorst; de heer W. J. van Renesse, de ontzette geëligeerde, dus zijn oom.

4) Met deze uitdrukking wordt bedoeld „door de groote menigte", dus de burgerij. Het woord „gedesapprobeert" slaat natuurlijk op het veel besproken ontslag der 3 heeren.

1753.

Komen veele pasquillen en versen uit, dewelke door Papendorp opgesogt worden om aen Giessenburg te geven; spreek men van notabele verandering in de ridderschappe mede, alsse Godin, Boetselaer, Hammersteyn, De Geer &tc. [1]).

d'Heer van Renesse, Zuilen bedankende voor de aendenking in de aentekening door de edelen gedaen [2]), segde dat gedagt hadde, reflexie soude gemaekt werden op 't reserveren van een supernumeraire — vermits onlangs Zuilen gesegt hadde, het in vorige tijt niet wel begreepen te hebben —; hij antwoorde, dat nog tijts genoeg was, dat het nog niet exsteerde, en dat niet dagt gebeuren soude, waerop den heer van Renesse: dat als 't exsteerde te laet was, want dat sien soude dan de dupe te zijn. Seekerlijk wel begreepen, maer omme redenen gelaten, die men naderhant misschien sal sien.

En is 't supernumerairschap gebleken in Giessenburg, doe tegelijk president wierd gemaakt [3]).

De princes geeft aen die van Zwol op, dat onder onordentelijkheden, haer overgeklaagt, bestaet het aenstellen van (een) koster in een der kerken op naem van een jongeling, die hetselve niet kan waerneemen — gelijk wel gebeurde, alsoo die borgemeesteren of regeerders daer op die wijse haer vrienden mede begifteden, en het voor haer wel lieten waernemen. Edog te letten dat net op dieselve tijt de princes drie vendrings in de garde Suisse en

---

1) In de ridderschap is ondanks die geruchten voorloopig geene verandering gemaakt. Zie later. Baron van Hammerstein was opperjagermeester. De heer Jan Jacob De Geer was beleend met Rijnhuizen bij Jutfaas.

2) De bovengenoemde declaratie in de staten-vergadering.

3) Deze laatste zinsnede is later bijgeschreven: het gebeurde in 1757. De geheele aanmerking bedoelt, dat de ridderschap zich in hare declaratie volstrekt niet uitliet over het reserveeren van een supernumerair geëligeerde, ofschoon zij voorzien kon waarvoor die reserve diende. De heer van Zuylen had blijkbaar de declaratie voorgelezen.

1753.

Hollandt aenstelt, die met haer 3 geen 14 jaer uitmaken konnen, daer het plan van incorporatie nog soo vers is [1]).

Notabel geval in 1753 in September omtrent Huffel gebeurt, raekende de jagt, doe hij ingevolge een order van de prins om assistentie aen de militie versogt, waertegen de stad van Zwol — daer alle sijne vijanden zijn — aen Haer Hoogheydt schreef, en dus immediaet een order quam aen de militie om geen assistentie aen den heer Van Huffel te geven, tensij in saeke der gemeene middelen [3]).

'Ore Kollonel Mussen [2]).

NB. nog de voogden, die de stadt voornoemd aen juffrouw Friese toevoegt, en wijgering van veniam aetatis &tc. [4])

Is gans stil nu van de demissie der heeren geëligeerden, nogtans komen van tijd tot tijd schimpschriften uit.

---

1) D. i. terwijl het plan tot samensmelting van eenige regimenten (incorporatie), en daardoor vermindering der legerkosten, nog zoo kort geleden is ingevoerd. Vgl. over de zaak hetgeen kapitein D'Averoult verhaalde, p. 91.

2) Ore kolonel Musson: Hendrik Philip Muisson, in het regiment Oranje-Friesland.

3) Van dit conflict is noch op het Overijselsch archief noch elders iets te vinden. Misschien gold het een verzet tegen het besluit om den jachttijd met een maand te verkorten en de jacht op fazanten voor twee jaren te verbieden. Met „den prins" zal waarschijnlijk prins Louis van Brunswijk worden bedoeld, of wel het bevel was van wijlen Prins Willem IV.

4) Mejuffrouw Hermanna Cornelia Vriesen, dochter van Mr. Abraham Gerrit Vriesen, landrentmeester van Vollenhoven, en Andrea Aleida Dannenberg, was de tweede vrouw van den drost van Salland Adolf Julius Burchard van Huffel tot Verborg. Na het overlijden van haren vader in 1753 verzocht zij den magistraat om venia aetatis; zij was toen 23½ jaar oud, en dus nog minderjarig, want in de XVIIIe eeuw begon de meerderjarigheid eerst met den vijf-en-twintigjarigen leeftijd. Daartegen verzette zich hare tante van moederszijde, en de magistraat weigerde het verzoek, haar tevens voogden gevende, o. a. den oudburgemeester Verhoeff. Het motief was dat de boedel „van te veel uitgebreidheid" was. Inderdaad waren de Dannenbergs zeer vermogend. De geheele zaak van het verzet tegen het request schijnt eene machinatie van den magistraat te zijn geweest.

1753.
Veele lieden egter uit vrees derven met voornoemde heren qualijk meerder omgaen. Onder anderen was Groenewoude [1]) gevraegt, of niet onlangs aen de Lekkendijk was blijven sitten met de heer Van Renesse en (de) Van Hardenbroeken [2]), en of niet over 't eerste lit gesprooken hadden, hem afraedende zulks naerder te doen, wat hem geen goedt in sijn fortuin soude doen, soodanigen ommegang. Ook belee hij dat redelijk impertinent, waerop hem helder de ooren gewassen wierden.

Werdt Doublet ook gemenageert; zelfs meende hij dat Quarles [3]) om die reden niet met hem een rijsje heeft willen doen.

Julij 1753. Daunis, in Den Haeg komende en Haer Hoogheydt spreekende, soo soude gevraegt hebben: „Hoe maekt 't Stoetwegen jegenswoordig, heeft hij nog intentie om van Utregt te gaen?" Waerop antwoorde, dat het jae of 't neen niet seker kost seggen. De princes wederom: „Hij heeft het al wat grof gemaakt, selfs bij de prins zijn leven, anders soude men niet gaarn tot sulke extremitijten komen".

De vraeg is wat men dan moet denken dat die drie heren geëligeerden hebben gedaen.

Ore Asselaer [4]). Dat het geheele werkje van Mauritius & Du Plessis niet anders is geweest als dat de gemeente in de West moest opgemaekt werden

---

1) Mr. Bartholomeüs De Gruyter, heer van Groenewoude, lid van de vroedschap te Utrecht, kameraar van den Lekdijk, drost van de Vaart, gedeputeerde ter admiraliteit enz. Zie o. a. Utrechtsche Naamwijzers.

2) De heeren Gijsbert Jan Van Hardenbroek, de schrijver van het Dagboek, en zijn broeder Jan Adolf, kolonel in 's lands dienst.

3) Mr. Lodewijk Quarles was oud-schepen van Gouda; in 1760 werd hij ook gecommitteerd in de generaliteits-vergadering. Zie Resolutiën Staten-generaal. i a. u s. p. 257. Hij kan de bedoelde persoon zijn, maar ook een ander lid der familie.

4) Ore Hasselaer: de meergenoemde burgemeester van Amsterdam, bewindhebber der O.-I. C. enz., Mr. Gerard Arnoud Hasselaar.

1753.

tegen Mauritius, en dus door Plessis naederhant geproponeert werden om de colonie voor een appanage aen princes Caroline te besorgen, want heeft de gouvernante uit haer eyge sak — naderhant misschien wel ergens uit te vinden — *f* 6000 aen Mauritius gegeven, ten eynde Du Plessis maer los mogt raaken [1]).

Ore Roosmale [2]). Soude de princes geantwoort hebben, doe men seyde dat bij veele lieden gedisapprobeert wierde de procedures omtrent heer Van Renesse etc.: „Tant mieux".

Ore Doublet [3]). Bij de croning van een koningin van Engeland moet de kroonprinces de sleep dragen. Soo quam er een edelman bij onse kroonprinces, en vond haer nog in haer beddejak, met een roman in haer handt, te lesen, en toonde sijn verwonderingh. Zij antwoorde dat niet wel was. De koning, nae de kroning dit gemerkt hebbende, wilde nae haer toe, maer de koningin, hem kennende, belettede hetselve, maer ging in persoon, en vroeg de reden. Waerop geantwoord wiert: „Sou een kroonprinces uw kamenier moeten sijn?" [4])

---

1) Salomon Du Plessis had in 1747 tegen den gouverneur van Suriname, Mr. Jan Jacob Mauricius, in een request ernstige beschuldigingen ingebracht, en had deze in 1750 herhaald. De gouverneur was toen door een paar gecommitteerden van Z. H. naar het vaderland gezonden, waar hij zich bij de staten-generaal van de aanklacht geheel zuiverde, zoodat H.H. M.M. in 1753 op Du Plessis' requesten afwijzend beschikten en hem tot vergoeding van alle kosten veroordeelden, ook aan den gouverneur. Tevens werd tot een onderzoek besloten, „ten einde het recht van den Souverein te conserveren." Mauritius nam evenwel zijn ontslag als gouverneur. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1753, p. 455 en 777, en vervolg op Wagenaar 1753, p. 104. Du Plessis schijnt gevangen genomen te zijn, hetgeen het genoemde bericht echter niet vermeldt.

2) Ore Roosmale: Mr. Egbertus Theodorus Roosmale, raad in het hof van Utrecht, vroeger reeds genoemd.

3) Ore Doublet.

4) Dit verhaal geldt, blijkens de uitdrukking „onze kroon-prinses"

1753.

Zoude men hier nu gaern soeken een collegium qualificatum — ingeval van de tuteele — op te regten, en dat wel van meest de jongste regenten, die men jegenswoordig alles doet beloven en tijkenen [1]).

20 Januarij 1754. Utregt. Wederom wegens den proost van St. Jan request gepresenteert om te hebben dedommagement wegens 't vergeven eener vicarye, aen hem competerende, door de surintendenten; in handen van de heeren van de middelen: geraporteert, en aen hem *f* 1200 toegelegt [2]).

Den proost Roeters [3]) heeft meede twee diergelijke douceurs van de staeten gehadt, alles in prejuditie van 'slands casse.

---

de gouvernante, prinses Anna, de oudste dochter van koning George II, en zoolang tot haar broeder geboren was ook troonopvolgster. Het moet natuurlijk in 1727 gesteld worden. De prinses was toen 19 jaren oud. De haar in het verhaal toegeschreven handelwijze stemt geheel overeen met haar karakter en met hare verhouding tot hare ouders. Vgl. o. a. Jorissens opstel: Het ouderlijk huis van prinses Anna.

1) Vgl. aant. 1 op p. 87.

2) Mr. Anthonie Petrus Van Dishoek, heer van Oudhuizen (bij Kamerik), had als proost van St. Jan bij de staten schadevergoeding verzocht voor de vicarie Beatae Mariae, door overlijden opengevallen, waarover thans de beschikking aan den erfstadhouder en dus op het oogenblik aan H. K. H. stond, zoodat de collatie niet was goedgekeurd. Hem werd toen, op voorstel van de commissie voor de middelen, eene schadevergoeding van *f* 1200 in eens af toegelegd. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 16 Januari 1754. Oudtijds vervulde elk kapittel zijn eigen prebenden, later gebeurde dit om de maand door het kapittel en door den paus. Na de hervorming trokken de staten de begeving in de zoogenaamde pauselijke maanden aan zich, en schikten de zaak verder zoo, dat beurtelings het kapittel, de ridderschap en de stad dan de beschikking zouden hebben. De pauselijke maanden heetten sedert staten-maanden. De begeving in deze maanden kwam in 1674 en later in 1747 weder aan den stadhouder. Zie Tegenwoordige Staat van Utrecht I. p. 179 vlg. De „surintendenten" zijn de beheerders van de inkomsten uit de geestelijke goederen. Zie aant. 1 op p. 7.

3) De heer Pieter Roeters was proost van den Dom.

December 1753. Daegelijks gaet nog gelt nae Den Haeg, selfs tot uitputting van 't comptoir, alsse 65000 guldens, daer [1]) den provintiaele militie nog eenige maenden ten agteren bleef, en het comptoir geen *f* 25 hard gelt meer in cas hadde.

Najaar 1754. Ongehoorde saken dagelijks in 't geregt wegens het different tusschen Buys en Cuilenburgh; memoriën, die buitengemeen sterk zijn, tegens den hoofdofficier; daerdoor tweespalt in 't geregt, en wel tussen den hoofdofficier en schepenen, werdende hij verlaeten door (de) meest(e) zijner vorige bijgeblevene vrienden, onder anderen J. J. van Mansveldt; presenteert Lokhorst een memorie aen de staeten, daertegens wederom 't geregt eene seer ampele en met schampere bewoordingen en verwijtingen opgevult [2]).

Dit alles nae de doot van Lokhorst — in Maert 1755 voorgevallen — in eene staatscommissie afgedaen, met communicatie en toestemming van Zuilen als swager, schoon niet te honorabel voor den overledene, die ge-

---

1) Het woord „daar" wordt hier, zooals meermalen, in de beteekenis van „terwijl" gebezigd.

2) In 1753 werd een proces gevoerd wegens overspel tegen Egbert Buys, een man van zeer losbandig gedrag. Het was hem aangedaan door zijne vrouw, die tot advocaat had genomen Mr. Carel Philip Van Cuylenburch. Deze werd op zijne beurt beschuldigd eenige personen te hebben omgekocht om valsch getuigenis af te leggen. De hoofdofficier liet den advocaat in hechtenis nemen. Deze requestreerde toen bij het gerecht om provisioneel ontslag uit zijne detentie, en verkreeg dit onder handtasting. Van nu af aan werd de zaak een geschil tusschen den hoofdofficier en de schepenen, van wie velen hem niet gezind waren. De hoofdofficier had namelijk tegen de beschikking van het gerecht bij de staten verzet aangeteekend, als zijnde zij eene groote „verongelijking der justitie," en de staten hadden de zaak Cuylenburch daarop geschorst. Zij hielden die schorsing geruimen tijd vol, ondanks de herhaalde, in zeer sterke bewoordingen gestelde requesten van den advocaat om afdoening zijner zaak. In deze phase van den twist vallen de kras gestelde memoriën, waarvan het Dagboek spreekt. Zie Resolutiën Vroedschap 22 Juli 1754; Resolutiën Staten van Utrecht 6 April, 30 Augustus 1754, 22 Januari 1755.

1754.
weldig in de memorie, door 't geregt aen de staten gepresenteert, beledigt was [1]).

October 1754. Werd Harscamp borgemeester, als de fijne, hypocriten, en op alles amen seggende toegedaen, ook omdat gelt besat, en daerwegens — door 't canaal van juffrouw Vermeer of andere — wel wat te krijgen is [2]).

October 1755. Werd Westhrenen — swager van Claes Pesser — borgemeester [3]), misschien mede uit vorige redenen.

---

1) Na den dood van den heer Termeer (9 Maart 1755) werd eindelijk, op de „doleantie" van zijne vrouw, door de staten besloten, dat men van weerszijden zou verklaren, elkander niet in de eer te hebben willen tasten, en de hoofdofficier alleen gemeend had dat het gerecht „erreerde". Zie Resolutiën Staten 30 Juli 1755

2) Mejuffrouw Alletta Vermeer was de dochter van Dr. Cornelis Vermeer en Margaretha Vreeland. De vader was practiseerend geneesheer te Utrecht tot 1712; daarna komt hij in de Naamwijzers niet meer voor, maar zijn overlijden is in dat jaar of in 1713 in de stedelijke registers niet vermeld. De familie schijnt vermogend te zijn geweest; zij bezat ten minste eene buitenplaats, blijkens een brief van de dame aan prins Willem IV uit 1742 in H. M.'s Huisarchief. Deze woonde tot haar dood in 1762 in het ouderlijk huis op de Kromme Nieuwegracht bij het Hieronymus-plein, en werd op zeer deftige wijze begraven: Registers van overlijden, 3 Mei 1762. Zij was eene nicht van den secretaris De Back (zie Handschrift p. 140). In welke betrekking zij tot den prins gestaan had blijkt niet, maar zij kende hem, want zij zag hem „op onze buitenplaats" (z. b.). Zij en haar broeder Justus, die in 1745 overleed, hadden groote vereering voor den prins en zijn huis. De broeder gaf een aantal stichtelijke voorlezingen uit, die zijne zuster na zijn dood prins Willem IV aanbood en die ook in H. M.'s bibliotheek berusten. Ook bij die gelegenheid schreef zij den prins een brief, maar verder schijnt zij met Z. H. of zijn huis geene correspondentie gehad te hebben. Verdere bijzonderheden zijn omtrent haar niet te vinden. Zij overleed in het bovengenoemde jaar ongehuwd.

3) Mr. Jan Andries Van Westrenen was de zoon van Mr. Jan Jacob, den raadsheer, reeds meermalen genoemd. Hij was vroedschapslid en schepen, en werd daarop burgemeester. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

1755.

In Maart 1756. Want Βενοιστ [1]) mij gesegt heeft, door dat vrouwspersoon alles om gelt hier te krijgen was.

Denselve nog, dat gruwelijke dingen uitgestrooit wierden en onder de handt 't gemeen beweesen, dat de prinses bedrogen wierd, dat slegte raidliede hadt, dat dieven en schelmen rontom haer waeren.

In 't Naejaer 1755. Τερελστ, dat met Γρονεστινς [2]) speelende 14 a 15 ducaten verloor, deselve willende inhouden jegens sooveel gedebourseert voor een sak uit Parijs, aen hem gesonden voor de Τερτευιλ [3]); dat G(rovestins) daer soo kwaed over wier, dat hem antwoorde: „'t selve lang met hongaerse wijn of anders betaalt te hebben", waerop den andere sey: „dese hem altoos contant betaelt hadt". Niettegenstaende bleef seer moeilijk, soo dat de prinses de reden vroeg, die haer gesegt wiert, waer op antwoorde „dat schande was soo eene eys(c)h te doen", dog Τερελστ [4]), siende dat hij het serieus nam, geeft hem de 14 ducaten in een papier op sekeren dag, den andere neemt se aen, en bedankt hem daervoor, 't welk de prinses weder hoorende segt „dat het ladre was, maer dat sij wel wist hij soo geltgierig was". NB. dan wat bij soo een hof te wagten is: de prins hadt sig ook dikwils op syn sujet soo geuit.

En segt men de πρινσες [5]) self dikwils te vragen: „A t'on été (paié) ou paié à la chatouille?" ὄρε Ὑυφφελ [6]).

'Ορε Τερελστ [7]). De aenstelling van den clercq Heemsterhuis bij den raid [8]) geschiede s'avonts on-

---

1) Benoist: zie aant. 6 op p. 18.
2) De namen zijn: Verelst en Grovestins.
3) Verteuil. Vgl. p. 111.
4) Verelst.
5) Prinses.
6) Ore Huffel.
7) Ore Verelst.
8) Tot commies ter secretarie van den raad van state werd in 1755

1755.
der 't spel, gelijk meerdere voorname saken, tegens het sentiment of sollicitatie van de heer Fagel, Hop en Van Roien [1]), die voor de jonge Van Hees [2]) spraken. En had wijnig gescheelt of men had een courier van 't hof gesonden naer Leyden om 't Hemsterhuis te waarschuwen, en: s'avonts geconcludeert, wierdt hij s'anderdaegs aengestelt.

Jegens Τερελστ extra (...) en beleeft, veele mooye woorden, en agter sijn rug segt pir que pendre van hem.

Voormaels Sijn Hoogheydt hadt soo wijnig idee van gelt, dat dagt imant, die *f* 2000 s'jaers hadt, wel kost leven, item koets en paerden houden; aan Σλινγ ελανδ [3]) self gesegt. Edog de prinses beter, want laat alles wat haer boedel aengaet oplopen, en geeft nooit eenig regael.

April 1756. Dat op sijn saligheyt verklaerde dese rijs nog aengesogt was geweest om in 't eerste lit te komen, en dat er dan een van de 7 soude hebbe moeten springen. En kan wel sijn, want Van Lankeren [5]) juyst op die tijt in de stadt is geweest, dewelke heel wel weet waer, hoe en op wat wijse ietwes te bekomen is aen 't hof. Hij voegde er bij,

"Ορε Νελλστειν Μαρχαλκ [4]).

---

benoemd de heer François Hemsterhuis, de zoon van den beroemden Leidschen hoogleeraar Tiberius Hemsterhuis, en zelf vermaard als beoefenaar der Socratische wijsbegeerte. Zie o. a. V. d. Aa, Biogr. Wbk. i. v.

1) Mr. David Van Roijen was secretaris van den raad van state, welke waardigheid vroeger bekleed was door den thesaurier-generaal Mr. Johan Hop.

2) De „jonge Van Hees" is waarschijnlijk Mr. Ignatius Johan Van Hees, die later, in 1769, tot secretaris van den raad van state benoemd werd. Zie Naamregisters.

3) Slingeland. Zie aant. 2 op p. 23.

4) De vroeger genoemde maarschalk van Eemland, Mr. Wouter Hendrik Van Nellestein. In 1756 moesten de geëligeerden, vóór drie jaren aangesteld, worden gecontinueerd of vervangen. Het eerste gebeurde. Zie Resolutiën Geëligeerden 29 April 1756.

5) Mr. Rudolf Hendrik Van Lankeren, kanunnik van St. Jan, verliet Utrecht in 1737; hij werdt toen eerste klerk bij de generaliteits-rekenkamer. Zie Bericht van de vergaderingen enz. te 's Gravenhage.

1756.

dat voor gelt daer nog al wat te krijgen was, maer dat in soo een post op soo een manier niet hadt willen sitten.

In Maert 1756 komt Dr. Schut te sterven; deze was d(octo)r van 't Cathrijne-gasthuis, 't gene men gaarn voor sijn zoon hadt [1]), waerop dan naegesien werden de resolutiën voortijts in stadhouderlijke tijt genomen, en bevonden dat altóos bij de gedeputeerden vergeven was, waerop Regteren met Ter Aa en Schalk(wijk) bij mij komen en seggen, dat het voorzeyde ampt op den tour van den oude heer stont, en of wel wilde hem prepareeren dat bij sterfgeval van Schut hetselve aen sijn outste zoon mogt gegeven worden, vermits die heeren in diergelijk (geval) mede alsoo souden gedaen hebben. Edog Schut 6 dagen daernae eerst stervende, soo komt s'anderdaegs een acte van mevrouw de princes met de aenstelling van de jonge Schut. Hierop komt Regt(eren) bij mij, die segt mij dat evenswel van gedagten was 't selve op 't request van den jonge Schut en bij acte van de gedeputeerde te vergeven; maer bij voteering — soo hij mij naederhant verklaerde — waren de meeste om de acte van de princes te respecteeren, selfs Zuil(en) om eerst daerover te schrijven. Nogtans hadt Nass(au) als president de gekheijt van 't request te lesen, soodat met een quinkslag — dat Regteren, Zuil(en), Harscamp en den secretaris wel soo gewilt hebben — op 't request meestendeels wiert aengestelt, en de saek verder in commissie gelegt.

Dit nu kwam Regte(ren) mij seggen als een groote prouesse gedaen te hebben, en selfs dat bij resumtie geen van alle — except de voorgenoemde 3 — soude begrijpen de tournure van de resolutie in faveur van de gedeputeerdens. Indien men immers kwaet gebruik van soo een saek hadt willen maken, was R(egteren) op dese tijt absoluut uit 't lit verlaten geweest. En soude men geensints soo genereus op een ander sijn sujet handelen [2]).

---

1) De heer Gerard Jacob Schut, zoon van Dr. Jacob, vroeger genoemd, was sinds 1752 praktiseerend geneesheer te Utrecht.

2) Den 27en Februari 1756 werd in de vergadering van gedeputeerde

1756.

Eenige dagen daernae kwam hij mij — bij occasie van de 6000 man aen Engelandt te geven — vragen, of ik niet dagt dat Engeland onse natuurlijke geallieerde waren, waervan men sig niet sonder gevaer van schijden kost. Ik antwoorde: omtrent die questie geen kennis van sake genoeg te hebben. NB. dat 2 dagen te voren hij mij gesegt hadt, dat men t'Amsterdam soo mal niet meer was te denken om die partij soo sterk te nemen, ook dat het volk daer geheel andere tael begon te spreken. Maer tusschen dit eerste en 2e gesprek was Woertm(an) in de stadt gekomen om de gemoederen te bewegen tot 't mede consenteeren van 't senden der 6000 man. En was 't in de stadt al soover gereet, dat Ram aen Verbeek gesegt en hem hadt soeken te persuadeeren om mede daer toe (te) stemmen, opdat het met eenparigheydt soude mogen geschieden. NB. verder dat den andere dag Regt(eren) wederom confi-

Van Terbeek [1]).

---

staten van Utrecht, in welk college gedurende die week de graaf van Nassau presideerde, tegelijk de commissie van H. K. H. voor den jongen Dr. Schut voorgelezen en het request van den doctor zelven. Hij werd nu met de commissie voorzien, maar eigenlijk op het request, niet op den last van H. K. H. Bovendien werd bepaald, dat men zou onderzoeken wie vroeger het recht van benoeming tot de posten aan het Catharijnegasthuis gehad had. Den 19en Maart rapporteerden daaromtrent de heeren van Welland, van Ter Aa en Harscamp zeer uitvoerig, en betoogden dat alleen de gedeputeerden dat recht hadden gehad, niet de stadhouder. Men besloot toen den inhoud van dat rapport ter kennisse te brengen van de superintendenten der geestelijke goederen en van de prinses. Zie Resolutiën Staten van Utecht i. d. u. s. Met „den ouden heer" wordt des schrijvers grootvader, de hoogbejaarde heer Van Renesse uit de ridderschap, bedoeld De handelwijze van Graaf Van Rechteren was blijkbaar niet oprecht, noch tegenover de gedeputeerden, op wier onoplettendheid bij resumptie der besluiten in de volgende vergadering hij rekende, noch tegenover de prinses. Ware zij bekend geworden, dan zou bij de aanstaande continuatie of uitzetting van geëligeerden, op den 1en Mei, zijne kans zeker gering geweest zijn en hij „absoluut uit het lid verlaten" zijn geworden. De laatste zinsnede: „En zoude men enz." slaat natuurlijk op Rechteren zelf.

1) Ore Verbeek: zie aant. 4 op p. 44. Hij was lid der vroedschap; Mr. Jan Jacob Ram oud-burgemeester van Utrecht. Zie Naamwijzers.

1756.

dentlijk bij komt met een glans op 't aensigt, mij seggende dat Jork de prinses bedankt hadt voor de 6000 man, soo dat sij nu selfs begreepen dat men dat niet vergen en kost etc. Nota dat nog jegenswoordig 't senden of niet senden gants nog niet gedecideert is, en men in Holland daer sterk over debatteert in de respectieve steeden, selfs, dat de princes twee voorname pensionarissen soude toegevoegt hebben dat, indien dus bleven adviseeren, sij die heeren op sijn tijt wel vinden sou [2]).

Ore Roosmalen [1]).

Is de Courier D'Avignon waerdig jegenswoordig om te lesen, wegens de articulen uit Den Haag.

Den laatstgenoemde [4]) in April 1756 in Den Haag sijnde, en aen den raid van staten komende 't ampt van rentmeester van 't land van Overmazen door dode van de heer van Helbergen [5]), gaat nae de princes en vraegt haer voor wie dat stemmen sal, vermits dat aen die goed vond 't selve te geven hem aengenaem soude sijn, waérop antwoorde dat voor niemant was, daerop den andere doe sij: „bijaldien Haere Hoogheydt voor niemant was, of hem dan permitteere wilde voor de oudste zoon van Oyen [6]) te mogen werken";

Ore Doublet ex ore Verelst [3]).

---

1) Ore Roosmalen. Zie aant. 1 op p. 121.

2) De geheele episode heeft betrekking op de aanvraag van Engeland om hulptroepen in den juist aangevangen land- en zeeoorlog, bekend als de zevenjarige. Jork is de bekende Engelsche gezant Yorke in Den Haag. Mr. Dirk Woertman was nog altijd gedeputeerde ter generaliteitsvergadering; bovendien was hij zeer in gunst aan het hof. Nog pas was hij in plaats van den overleden heer van Termeer superintendent der geestelijke goederen geworden. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

3) Ore Doublet ex ore Verelst.

4) Nl. de heer Verelst, lid van den raad van state.

5) De heer Karel van Essen tot Helbergen, sinds 1719 rentmeester van de domeinen en geestelijke goederen van Valkenburg enz., overleden 16 April 1756. Zie Commissiën van den Raad van state. R. A. Den Haag.

6) L. A. Van Oyen was generaal-majoor, daarna (in 1766) luitenant-generaal der infanterie. Zie Naamregisters van officieren.

1756.
't welk met „og jae" beantwoord wierd. Edog den ouden Oyen gaet bij de princes en versoekt of sij hem permitteeren wilde van rondt te mogen gaen omme in dier voege te solliciteeren; waerop sij antwoort: „dat sij dat wel lijden mag, maer dat sij voor D'Aubonne [1]) solliciteert", die het ook s'anderdaegs kreeg; te weeten door Grov(estins). Quomodo? Decerneatur (sic).

Hierover, als niet te verwonderen is, vind sig Tερ(elst) gepiqueert, en wil niet meer in den raid gaen, als door dit geval geprostitueert zijnde, geresolveert, indien sijn provintie of princes hem daertoe dwingen soude willen, alsdan liever den raid te quitteeren en te bedanken. Niettegenstaende dat soo speelt nog alle avonden met de princes.

NB. Verders is dat heele geval alleen soo gebeurt wegens een pensioen van *f* 300, dat D'Aubonne jaerlijks van de princes kreeg, om dat te epargneeren; soo ook 't drostampt aan Verelst gegeven [2]), mits *f* 20000 betalende, want, segde de princes, met hem soo niet marchandeeren zou, als 't niet haer zoons goedt was.

'Ορε Τερελστ [3]). De princes legt oneyndig op, want al dat maer voor sig kan spaeren of krijgen sonder versuim doet.

Maij 1756. Wassenaer [4]) heeft order om niet te laten visiteeren, soodat daerdoor ten eersten met de Engelse in dispuut kan komen, en gaf de princes genoegsaem te kennen, dat dit geschiede om ons te doen partij kiesen.

---

1) Pierre D'Aulbonne was kolonel van de Zwitsersche garde en adjudant-generaal van wijlen Z. H. Zie o. a. staat van oorlog (hervormingsplan) voor 1754. Hij werd door den raad van state tot opvolger van Helbergen benoemd. Zie commissiën van den raad van state a. b.

2) Jan Louis Verelst was drost van Buren, stadhouder van de leenen en dijkgraaf, bij commissie van prinses Anna van 10 Dec. 1754. Hij was de minderjarige zoon van den staatsraad Dirk Hubert. Zie Register van de graafschappen, Nass. Domeinarchief, p. 163 v°. R. A. Den Haag. Hij overleed reeds spoedig, in 1761.

3) Ore Verelst.

4) Willem baron Van Wassenaar was schout bij nacht van de admiraliteit op de Maas.

1756.

In haer secreten raid is Fagel, Rhoon, prins Louis van Brunswijk, Borsele, Larei [1]), Charl(es) Bent(inck), die nooit komt, Borsse(len) selden, en daer werden alle buitenlandse saken afgedaen, secreete brieven geleesen en teruggehouden naer goedvinden. Houdt Laré de notulen daervan, en seggende de prinses dat haer zoon de buitenlandse saken excellent in order sal vinden, want dat van alles ordentlijk aentekening werdt gedaen, soo vroeg Verelst: „In wat taal?" Antwoordt: „In 't Neerduitsch." Vroeg „of mevrouw de princes dat wél wist — want hij enige lambeaux in 't frans hadde gesien —", zoo stont Haer K. H. een wijnig beteutert, en seyde: „Ma foi, je ne saurois vous le dire."

In de besoigne met de ridderschap van Hollandt over 't antwoord aen Engeland en Vrankrijk, hadt de princes moeten omvraeg doen en concludeeren, maer was dat seer sober gegaen, sodanig dat een naast haer sittende heer 't selve van woord tot woord in 't oor had moeten luisteren; en hadt Boetz(elaer) [2]) doe op sijn tour pompeuselijk gevoteert, edog soo dat niemant 't verstaen hadt, en als droog sandt aen malkander hing; nogtans seyde de princes dat excellent gesprooken hadt, want was à bruler voor 't Engelse sistema.

Zeyde ook op een dag Verelst dat niet als Engelse of Fransse in Den Haag vondt, te weeten die of geheel na d'eene, of geheel aen de andere overhelden, en geene Hollanders; antwoordt de princes: „Parbleu, il n'y a que trop de François." Ook soo als maer iets in die saken hoort naer haer gevoelen niet te gaen, soo noemt maer ten eersten Fransgesinden. Durft de jongste Haren [3]) nog al

---

1) Thomas Isaac De Larrey, gewezen buitengewoon gezant in Frankrijk; in 1758 werd hij secretaris van de prinses-gouvernante.

2) Jacob Philip baron Van den Boetselaar, heer van Nieuwveen, drost van Gorinchem enz. Zie o. a. de Naamwijzers.

3) De jongste van de beide broeders Van Haren was Onno Zwier, die in 1748 gezant op het vredescongres te Aken was; de oudste broeder was Willem, die zich als gedeputeerde te velde nogal met de oorlogszaken bemoeide.

1756.

veel seggen, en heeft sterk tegengesprooken 't senden van de 6000 man, allegeerende dat het haer eyge interest was van 't niet te doen.

Ook op sekeren tijt representeerende dat men qualijk deede meer de sin in te volgen aen 't Huis van Oostenrijk, soo antwoordt de prinses dat dit nog eens geschieden moest, om daerdoor favorabeler iets nopens de barriere te krijgen, en dat sij wist de saken op een goede voet stinden en in 't kort reusseeren souden. Waerop Haren seyde: „Mevrouw, over 1 jaer heb je me datselfde gesegt, en is niets van gekomen; nu antwoordt ik uw wederom, dat ik er mijn stem niet toe geven zal, want dat versekert ben over twee jaren het nog niet eens sult sijn met opgem(eld) Huis van Oostenrijk." Ook hadt Haren op 't congres te Aken in 't eerst geschreeven, dat genoegsaem seker geinformeert was, indien men wilde profiteeren van de tijt, men nu een barriere-tractaet, door middel van Vrankrijk, avantageus soude konnen bekomen, dog was daer geen reflexie op gemaekt, en heeft Rhoon daer alleen alles gedaen, sonder iets voor de Barriere uittewerken, dat naderhant nog soo veel ministers en gelt heeft gekost, nodeloos en sonder ietwes te avanceeren.

'T fortificeeren van Wouw in 1748 of 49 is den oudsten Harens schult geweest en heeft wel *f* 250000 gekost, sonder ietwes te hebben konnen baeten, jae was niet in staet geweest 't 2 dagen te houden.

Den overlede prins niet in belegering of leger geweest, waerover buiten en binnenslands seer gesprooken is; onder anderen segde hij selfs eens aen den oude Verelst dat sij hem in Engelandt voor poltron hielde, dat het een duivelse natie was en onse grootste vijanden (vijandin?).

Schreef ook in die tijt aen den hertog van Cumberland [1])

---

1) William August, hertog van Cumberland, de opperbevelhebber in de Zuidelijke Nederlanden tijdens den Oostenrijkschen successie-oorlog, was de 3e zoon van Koning George II en dus de zwager van den prins van Oranje.

1756.

de allerhumbelste brieven van de waerelt; als onder ande(re) perioden deze: „Votre alt(esse) roiale doit etre trop persuadée, que je scai ce que c'est que la subordination, pour ne pas entièrement me conformer à vos &tc."

NB. heeft dien hertog ook alle de troupes selfs op ons territoir blijven commandeeren, sonder de prins er eens selfs bij geweest is, die nogtans capitain-generael was.

De prins was schrikkelijk bagattellier en hielt altoos de menschen op met spreukjes en badinages, als men over saken dikwils kwam spreeken. Sliep meest s'avonts als men dagt dat hij werkte. S'morgens lagte en badineerde met sijn kamerdienaers, liet oneyndig veel ongeteykent leggen, en dikwils brieven van aengelegentheydt, soodat luy scheen en geensints bequaem tot soo grote post, 't geen Vultejus en Milan voorsegt hebben [1]). Goedhartig van aert en goed van humeur, maer soo blij met sijne charge, dat alles haest beloofde sonder naedenken, en van *f* 10000 van 't land disponeerde als van een dubbeltje.

Schijnt princes Caroliena ook goedaerdig, en veel van Haer heer vader te hebben, maer is de jonge prins stuurs, violent en niet vriendelijk, spreekt van hangen of 't een bagatel was; werdt ingeboesemt dat die en die sijn vrienden niet zijn, waerop sig dan dechaineert, gelijk men begrijpen kan; onder andere segt niet veel goeds van de Amsterdammers. Werdt daer in gestijft, en krijgt nog geen gouverneur. Ook spreekt tegen sijn praeceptor op de sterkste wijs, als: „Je bent maer een aap, een esel &tc." Ook als hoort dat die of die dit gedaen of gesegt soude hebben tegens sijn Huis, soo segt hij: „Als ik eens 't bewint sal hebben, soo sal se wel beter leeren."

---

1) Met Milan kan de secretaris van staat Milan de Visconti bedoeld zijn, of de oude heer Milan Visconti, die tot 1748 onder de gecommitteerden zitting had, en gedurende vele jaren luitenant-houtvester in Utrecht geweest was. De andere is hoogstwaarschijnlijk Mr. Johan Vultejus, tot zijn dood in 1750 raadsheer van de domeinen en drost der heerlijkheid IJselstein. Zie o. a. Nederlandsche Jaarboeken 1750, p. 720.

1756.

De princes heeft dese keer — over 't antwoord aen Vrankrijk en Engeland te doen — tot nog toe aen de provintie van Utregt en Overijssel gesegt dat resolveeren konde soo sij wilde, maer aen Gelderlant versogt dat die sig met het advies van Vrieslant soude voegen, welkers sentiment was: indien er door Vrankrijk met den pretendent voor den dag gekomen wierde [1]), men dan ten eersten de 6000 man tot secours senden soude.

Aldus apparent aen Gelderland, omdat van de Veluwen en eenige andere gedeputeerdens niet wel disponeeren kan, daer in Utregt en Overijssel het haer maer een woord behoeft te kosten.

In April 1756. Op 't sujet van D'Ablaing vroeg de princess aen sijn vrouw of wel wist dat hij nog een moeder in Indien hadt, die antwoordt van neen, ook dat dat niet geloven kost, want dat soo agterhoudent niet was, ook ridicul soude wesen dat te willen verswijgen.

Vroeg hem de princes: „Als 't waer was dat Sandijk *f* 30000 s'jaers vast hadt, of een van sijn dogters wel aen hem geven sou?" Antwoordt: „Dat dat niet seggen kost &tc." En de princes: „Mais vous series fol si vous ne le faisiez pas" [2]).

Is seer apparent dat nu met May soude de heer van Meydregts plaats in 't lit vervult zijn geweest, maer heeft D'Ablaing soo chagrin en inquiet voor die tijt geweest, dat nog rusten nog duren kost, maer soo ras de princes aen 't lit geantwoort hadde sonder van Meydregts plaets

---

1) Zooals in 1746 gebeurd was, toen Karel Eduard Stuart met Frankrijks hulp een inval in Schotland en Engeland had gedaan.

2) Jan Alexander Van Sandick of Van Sandijk, was lid der staten van Friesland voor Zevenwouden en werd in 1759 gedeputeerd ter generaliteit. Van een huwelijk tusschen hem en eene dochter van den heer D'Ablaing is niets gekomen, want hij huwde met eene der dochters van O. Z. Van Haren. — Omtrent het vreemde gezegde rakende „eene moeder in Indië" is uit den aard der zaak geene opheldering te geven.

1756.

te disponeeren, soo is hij wederom vrolijker en beter geworden [1]).

In Den Haeg is een weduwebeurs, daer veele fadsoenelijke lieden inleggen, waerdoor haer weduwen jaerlijks *f* 2000 konnen trekken, en geven *f* 100 jaerlijks de mans daertoe; men vroeg of D'Ablaing daer ook wel portie souden in willen hebben, maer antwoordt Lassera: „D'Ablaing ne feroit pas cela." Hij D'Ablaing verteert wel — segt men — *f* 30000 jaerlijks, en kan 't onmogelijk houden; heeft kok, camerdienaer &tc.; de vrouw staet s'middags om 12 uuren op, werd haer dan gesegt wat er gegeten sal worden, en segt maer, als 't nodig heeft: „Monsieur, il me faut de l'argent," dat dikwils moeite genoeg heeft om te vinden. Heeft nog twee lieden, als een Hongaer &tc. in huis, die uit chariteyt hout en de kost geeft, behalven mademoiselle en preceptor &tc.

Als *f* 40000 uit de lotterie getrokken hadde, soo soude hij, segde hij, Moersbergen verandert hebben. NB. dat de Pessers abominabel op hem smaelen en sterk op sijn sujet spreeken, sooals niemant het van hem doet of gedaen heeft.

De kinderagtigheeden, waer mede men opgehult is aen 't hof:

s'Avonds, over 't soupé, vroeg Bigot aen Grov(estins) of een ander: „A quoi pensez vous le premier le matin lorsque vous vous éveillés?" Antwoorde den ander: „A quel jour qu'il est." Maer Lassara seyde — NB. de princes was daer bij —: „Moi je pense le premier comment madame et les enfans se portent, et s'ils seroient quelquefois indisposez," en wat diergelijke meer is, en werdt dit alles voor fraai en amicael opgenomen.

---

1) Bij de continuatie der geëligeerden met Mei 1753 bleef de open plaats nog onvervuld en werd de supernumeraire zetel uitdrukkelijk weder gereserveerd.

1756. In Vrankrijk selfs wierdt gesupposeert Grovestins particuliere faveurs bij de princes soude hebben, dog werd hier niet gelooft.

Naedat Τερελστ sig dikwils beklaagt hadde met geen t'minste agrement te konnen in den raid van staten sitten, overmits alles door den secretaris Hop [1]) geprepareert wiert sonder medeweeten van de heeren gecommitteerden, en telkens op naem van mevrouw de p(rinces) wiert doorgedrongen sonder dat er iemant iets van wist. Zoo komt op seekeren tijt Larré s'morgens bij den eerstgenoemde en segt hem nae eenige preambules, dat wel begrijpen kon alles nu zoo niet met voorkennis van ieder lit geschieden kost, dat dikwijlen zaaken waren die spoed en secretessen vereyschte, dat nogtans last hadde hem mede hope te geven van opening en maniment in die zaken te zullen hebben, indien mede beloven wilde stilswijgentheydt, en geen tegenspraak of oppositie in wat soude voorgebragt werden. Edog den andere antwoorde dat sijn instructie wist en een eed gedaen hadde, waeraen hij vermeynde verbonden te sijn en niet van meende af te gaen, en dat verwondert was over diergelijke voorstel.

Doet Hop al wat kan om te complaceeren, soekende sonder twijffel raid-pensionaris te worden en dan wederom misschien als te voren sijn sentiment (te) volgen en in alles te contracarreeren. Dit sijnde de groote methode van de voornoemde politiquen, eerst alles soekende nae haer zin te krijgen, en dan sig tegen de krib te setten, niet willende beseffen, dat allengskens soo alles fluctueert en 't onderste boven gekeerd werdt.

1757 en 1758. Voornamentlijk werden soodanige principes en een onbegrijpelijke violentie toegeschreven aen den raidsheer Van der Mieden, jegenswoordig eerste favorit, president van 't hof van Holland,

---

1) Dit moet in of vóór 1753 gebeurd zijn, want toen werd Hop thesaurier-generaal. In 1756 was de heer D. Van Roijen secretaris van den raad van state.

1757.

sijn oudste zoon secretaris van gecommitteerde raide van Holland, zijn tweede mede een seer goede post in Noord-Hollandt [1]). Veele geloven hem oorsaek van die sterke publicatie, in September 1758 in Haerlem gedaen op naem van H. K. H., alsmede van de behandeling aan de regering aldaer telkens overgekomen [2]). Wijders veronderstelt men hem en den heer van Rhoon 't meeste gecontribueert te hebben tot den val van De Back [3]). Hij van der Mieden, Grovestins en de heer Larrey werden thans 't meest geconsuleert.

Ore Terelst [4]). **Maij of Junij 1757.** Dat *Grovestins* een seer slegt personnagie was, inhalent, violent en wangunstig; kwam op een morge bij hem, dat ik er sat, even nadat in de ridderschap gekomen was, feliciteerde mij, was seer beleeft, en gants anders als te voren. In 't uitgaen ging met *Terelst* alleen, en segde hem: „Nu sullen wij dat heertje van Zuilen wel krijgen, die sal er nu heel onder moeten", bedoelende op mij, ten eynde mij te willen gebruiken in verschijde saken, en soo eene scheuring in de ridderschap te verwekken en een onversoenelijke haat. Welke saek van mij te emploieren mij nog dikmaals naderhand is te voorgekomen, soowel door Larrey als Verelst. Voorgenoemde

---

1) De tweede zoon was commies van de finantie der generaliteit; de derde, waarschijnlijk de bedoelde, was raad in de vroedschap van Alkmaar, waar hij ook burgemeester werd.

2) Zie over deze zaak het vervolg op Wagenaar, op 't jaar 1758, en vooral de Nederlandsche Jaarboeken. Zij betrof de benoeming van magistraatspersonen buiten de voordracht.

3) Den 15en September werd de secretaris De Back plotseling uit zijn ambt ontslagen. De aanleiding daartoe is niet openbaar geworden. Zij lag in De Backs politieke zienswijze (zie later), maar waarschijnlijk ook in de misbruiken, die bij het uitgeven van de acten voor militaire en civiele betrekkingen door H. K. H.'s secretarie aan den dag waren gekomen: het ontslag ging immers gepaard met eene volledige reorganisatie van die secretarie en een streng en gedetailleerd voorschrift omtrent de bedragen, die voor elke acte mochten gevorderd worden. Huisarchief van H. M. de Koningin.

4) Ore Verelst. Het verhaal betreft Grovestins.

1757.

Γρουεστινσ hadde sig ook dikwils op Zuilens sujet geëxpliceert, selfs aen H. K. H., ten uiterste nadelig, onder anderen, dat indien hij wist dat men den jongen prins met Ζυηλεν alleen koste laaten, hij het selve soude tragte te beletten op allerlij wijse, want dat hij niet gerust soude wesen wat den prins dan gebeuren mogte. En soo diergelijke etc. Dan, is de princes personeel seer tegens Zuilen ingenomen.

Ωρε Δουβλετ, διε 'τ υαν zijn ςυστερ ἕεφτ [1]).

Dat δεν ἑερ υαν Ροον [2]), doe het laast, te weeten in den jaere 175.., in Engeland is geweest [3]) seer getragt heeft om een pensioen van die kroon te verkrijgen, vermits desselfs finantien merkelijk gedelabreert waeren. Dat tot dien eijnde sig geaddresseert heeft bij milady Yarmouth [4]), verklarende alleen in Engeland gekomen te sijn om sijn hof aen den koning te maken, niets te willen vragen, maer sijn dienst te offreeren aen Sijn Majesteydt om hoogstdeselve bij alle voorvallende gelegentheeden te informeeren van den waeren toestand en gevoelens van onse republicq, soowel ten opsigte van Groot Brittanje, als tot andere mogentheden. Dat milady Yarmouth hem daerop met een complimentje beloofde, te sullen tragten hem s'anderdaegs eene audientie particulier bij den koning te menageeren naedat sij daerover alvorens met milady 'Οολδερνεσσ [5]) gesprooken hadde. Dog dat hij Ροον de dwaasheydt hebbende

---

1) Ore Doublet, die 't van zijn zuster heeft. Maria Doublet was in 1743 gehuwd met Robert D'Arcy, earl of Holderness, gezant van Engeland bij de staten-generaal. Zie Frederiks, het geslacht Doublet. Van 1751 was hij minister in het kabinet-Pelham. Zie over hem Dict. of National Biography i. v.

2) Den heer Van Rhoon.

3) Het was in Mei en Juni 1751. Zie o. a. de meergenoemde dissertatie van Dr. D'Ailly.

4) Amelia Sophia Marianne Wallmoden, sinds 1740 gravin van Yarmouth, was van den dood der koningin tot haar eigen dood in 1755 maitresse van koning George II.

5) Milady Holderness: zie boven, aanteek. 1.

1757.

van dien dag — bij den minister Munnikhausen [1]) zijnde — hem in confidentie te declareeren sijne situatie, hoe nodig een pensioen hadde, van wat dienst hij soude konnen zijn, etc. eyndelijk dat hij in die aenstaende audientie den koning om redenen voorzeyd een pensioen op Yrland soude versoeken ter somme van . . . . . Munnikhausen, dit verstaen hebbende, gaat immediaet milady Yarmouth daervan verwittigen, die wederom miladij Οὄλδερνεσσ, en daer vandaen nae den koning, ten eijnde die audientie geen plaats kreeg, jae is hij door Sijn Majesteydt in 't geheel niet gesien of gegratieuseert geweest, bij veele andere derhalven ook niet, alsmede bij milord Ὁολδερνεσσ, die hem niet souffreeren kost. NB. Hij hout tot nog toe altoos een huys te London, is seer fougueux, oorlogsiek en turbulent in de republicq.

Ωρε Χαρλε Βεντινκ [2]), in September 1758.

Dat de πρινσες de onvoorsigtigste rol speelde, die er te begrijpen was, dat alles in confusie moest raken, dat bij continuatie de voortijts allergesworenste vijanden van 't huis wierden gefavoriseert en alleen geconsuleert, dat den jongen πρινς 't bedroefste gouvernement soude in handen gegeven worden, dat er te bedenken was. Hoe hij dat in tijd en wijle sijn vrouw moeder soude moeten afnemen [3]).

Dat het seer gering was den een of ander notabel regent groot tort aen te doen, met relatie tot soo een persoon [4]),

---

1) Philipp Von Münchhausen, de broeder van den vermaarden Hannoverschen minister van George II, was hoofd van 's konings Duitsche kanselarij te Londen. Zie o. a. Alg. Deutsche Biogr. i. v.

2) Ore Charles Bentink. Zie aant. 3 op p. 13. Hij was ook geruimen tijd een der generaal-meesters van de munt in Holland. Herhaaldelijk werd hij gebruikt voor vertrouwelijke zendingen. Zie o. a. Jorissens Chesterfield en de Republiek der Ver. Ned.

3) D. i. het aan haar wijten. De Grieksch geschreven woorden zijn prins en prinses.

4) D. i. dat het van weinig gewicht was iemand te verongelijken, voor zoover hij zelf er door benadeeld werd.

1758.
maer dat het van consideratie was met opsigt tot de constitutie van regering, die dikwils daerdoor fluctueerde, en kwaade gevolgen koste veroorsaken, want de constitutie geheel verandert wiert. Dat de *prinses* een onversettelijk mensch was, nae wijnig of geen raed luisterende, soo stijf op haer stuk en capitael dikwils jokte dat *Larrei* [1]) eens hem hadde moeten avoueeren „qu'il n'avoit jamais vu une femme aussi despotique".

Vroeg mij of Klaas *Pesser* [2]) nog hier le bureau de poste was, zeggende dat hij die gekent hadde in vorige tijdt als den intendant van 't logement van Amsterdam en van Dort [3]) &tc. Van *Grovestins* [4]): dat de prins zaliger alsmede de prinses die door en door gekent hadde, vermits dat de prins een brief van hem *Grovestins* in hande hadde gehadt en gelesen, waer bij hij sig aenbiede de partij van den prins ofte het hof te verlaeten, indien men hem 't een of ander goed commandement wiste of wilde besorgen &tc.

In September 1758. Doet Egeling, Julianus [5]) &tc. wederom eenige extravagances in Utregt, ter gelegentheydt van de disgratie van De Bak; gaen op de Buurkerkstoorn, brassen en drinken daer op de uitvaert van De Back, steken een swart vaendel uit, het selve ook plantende voor het huis van juffrouw Vermeer, nigte van De Bak, en werd over dese insolentie niet eens gerept of geroert.

---

1) Larrey.

2) Pesser (Pesters).

3) Men noemde zoo de huizen, die de stemhebbende steden in eigendom hadden in Den Haag, ten behoeve van hunne afgevaardigden ter staten-vergadering. Van een intendant (d. i. waarschijnlijk kastelein) Pesters is noch op het Amsterdamsche noch op het Dordtsche archief iets te vinden.

4) Grovestins.

5) Over den wijnkooper Gijsbert Egeling zie pag. 1. Julianus is hoogstwaarschijnlijk Arnout Juliaans, sedert 1739 makelaar in wijn; bovendien was hij van 1732 af kameraar van het waterschap van de Vecht. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

1758.

October 1758. Gaat Heyden, onlangs in t'eerste lit gekomen sijnde [1]) door met de dogter van burgemeester Berk [2]); schoon de placcaten seer streng daertegen, zoo werd geen perquisitie gedaen, en is den hoofdofficier van Nassau [3]) H. K. H. wesen spreeken hoe sig in die sake soude gedragen; apparent geantwoord stil te sitten, vermits niets op gevolgt is. Bij die gelegentheydt verhaalde NB. den heer van Zuilen, dat sijn swager Lokhorst, doe die schout was, in het geval van jufrouw Van Bassem met Jongbloet, 't welk van deselve natuur was, ook den prins geconsuleert hadde hoe sig te gedragen, overmits de wetten seer scherp daertegen waeren; soude Sijn Hoogheydt gerepliceert hebben: „De wetten soo sijnde, soo moet gij die sake vervolgen". Dit geschiede dan ook, dog wierd eenige tijdt daernae door schepenen — meest doe op de sijde van Lokhorst, als 't voornaem bewind in de provintie hebbende — verstaen, die sake composibel te konnen verklaren, waerop Lokhorst wederom naer s'Hage ging en dit aen den prins verkondigde, die daerop seyde: „Welnu, indien sij het soo begrijpen, soo moet gij maer sorg dragen om er een goede pluk uit te halen &tc." Dit is ook geschied, want 't is seker dat Lokhorst voor sijn privé er wel 5 a 6000 guldens van heeft gehadt [4]).

NB. In dese tijd, te weten October 1758, werd 't doorgaen van de jonge Hernpek met de dogter van Van

---

1) Reinhard Adriaan Willem Karel baron Van Heyden, heer van Reinestein, kanunnik van St. Jan, werd in 1758 in het eerste lid der staten gebracht. Zie Utrechtsche Naamwijzers. Den 23en November 1753 huwde hij de ontvoerde dame, Maria Constantia Van Berck. Zie Huwelijks-registers i. d.

2) De oud-burgemeester Jacob Van Berck bekleedde het burgemeestersambt ten vierden male van 1756 op 1757. Zie Naamwijzers.

3) Graaf Jan Floris Van Nassau was na den dood van den heer van Termeer hoofdofficier of schout van Utrecht geworden. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

4) Vgl. aant. 2 op p. 46 en 3 op p. 53. Jacobus Jongbloed is de daar bedoelde student. In 1754 werd hij waarnemend drost van Buren voor Verelst. Vgl. aant. 2 op p. 130.

1758.
Trigt bij 't hof in handen van den procureur-generael gestelt, ten minsten bij de meeste stemmen [1]).

Idem. **November 1758.** Dat over de buitenlandse sake weekelijks 2 conferentiën werden gehouden, waerin Rhoon, raidpensionaris, griffier van H. H. M. &tc.; dan, dat daer niets afgedaen werd, want men sig van elkander mefieert, alleen gelesen de brieven, en qualijk notule gehouden; dat er nog een secreter conferentie is met Rhoon, de griffier Larrey en den hertog, en een allersecreetst met Larrey, Van der Mieden, en soo wel meen Grovestins. Dat ongetwijffelt vele saken nooit bij H. H. M. komen, en dikwils particuliere ordres werden gegeven aen ministers, die selden gestelt werden als bij den allersecreetsten uitschot [3]).

Idem. Dat Sacrilaire [4]) — NB. eertijts doctor in Den Haag — met Rhoon soude gebrouilleert

---

1) Den 6en November 1758 werd eene crimineele informatie gedaan naar de ontvoering van de 21-jarige Hillegonda Petronella Van Tricht door den 24-jarigen student Leonard Jacob Van Hernpeck, die haar van zijn zwagers buitenplaats Rijnwijk te Jutphaas, waar haar vader in dienst was, had medegelokt naar Elten en tot een huwelijk wilde dwingen — eene zeer zonderlinge en romantische geschiedenis, vooral omdat de student eene notarieele acte van trouwbelofte en het ouderlijke consent vertoonde, terwijl hij niettemin de jonge dame „aan handen en voeten gebonden, door twee mannen, onder luid hulpgeschreeuw", op een wagen naar Emmerik liet voeren. Het meisje keerde terug, en de informatie tegen Hernpeck schijnt geen gevolg te hebben gehad. Zie Crimineele Informatiën a° 1758 p. 383 vlgg. Recht arch. R. A. te Utrecht, n°. 92. — De jonge man schijnt nog al in schulden gestoken te hebben (stukken van den raadsheer E. De Jong, R. A. Utrecht), de jonge dochter had blijkbaar geene middelen.

2) Ore Verelst. De staatsraad Dirk Hubert Verelst was achtereenvolgens zaakgelastigde te Turijn, Napels en (1753) Berlijn.

3) D. i. door den geheimen raad van de drie laatstgenoemde heeren: uitschot wordt hier gebruikt als het Duitsche ausschuss. De heer Larrey was in 1758, na den val De Back, secretaris van H. K. H. geworden; later was hij het ook van prins Willem V.

4) Isaac Sacrelaire, een Fransch protestant, afkomstig uit Sédan,

1758.

zijn, omdat Rhoon aen Trembley [1]), de gouverneur van zijn zoons, hadde besorgt in Engeland een pensioen van 300 £, zeggende hij tegens Rhoon, dat hij nu sag dat hij niet voor 't Engels sistema was uit principe, maer wel uit interest, en dat hij nu niet meer geloofde hetgene hij hem soo dikwils geswooren hadde, te weten dat nooit eenig profijt gehad hadde of pretendeerde van de kroon Engelandt &tc., maer dat uit overtuiging van 't welsijn van de republicq altoos voor dat rijk geweest was.

Dat hij Sacrilaire enigsints 't opsigt hadde over den jonge prins, dat hij dikwils redelijk sterk de waerheydt aen denselve seyde, dat ook oordeelde desselfs hoofje te moeten gebrooken werden, dog dat de prinses hem dikwils te veel toegaf. Dat den jonge p(rins) van niemant veel werk maakte, altoos niet van sijn suster, zeggende van haer: „C'est une bête".

In de conversatie met sijn moeder, onder 't schilderen, segde den jonge prins seer judicieus op 't sujet van d'Amsterdammers: „dat hij geloofde die van Amsterdam altoos soo tegen sijn huis te sijn geweest om de daadt van Willem (de) 2e," repeteerende „dat 't ook een slegt stuk was, en daardoor veelligt die stadt in 't geheel voor 't huis verlooren was."

Dat de prinses seer bang was dat Gronsfeld uit haer belangens zoude gaen, omdat van Berlin teruggeroepen was sonder veel reden. Dat hij Gronsfeld seer sterk aan haer soude geantwoord hebben, dat aen niemant attri-

---

waar hij omstreeks 1680 geboren was, oefende jaren lang de praktijk van geneesheer uit te 's Gravenhage. Zie Haag, La France protestante, i. v. Waarschijnlijk werd hij aan het hof in consult geroepen: ik vond hem noch in de Naamwijzers noch in de papieren der hofhouding in H. M.'s Huisarchief vermeld als aan het hof verbonden.

1) Abraham Trembley, mede een Fransch protestant. Hij was een zeer geleerd zoöloog, en werd door graaf Bentinck Rhoon, die hem als gouverneur bij zijne kinderen geplaatst had, zeer geprotegeerd. Zie Haag, o. c. i. v.

1758.
bueerden de veelvuldige abuisen die door 't hof gepleegt wierden, selfs sijn rappel niet, als aen een deel canaille, soo wel meen, of quade raedslui, die H. K. H. dagelijks entoureerde.

't Selfde sey opentlijk voorgenoemde Sacrilaire, alsmede De Back, die seer tranquil sijn disgratie ontfangen hadt, in 't eerst een wijnig ontdaan, dog sig rattrapeerende, antwoordede: „dat die boodschap sedert eenige tijt wel verwagt hadde, dog dat versogt men sijn nedrigst respect soude versekeren aen H. K. H., dat nae 30 jarige dienst van 't huis, waervan 't grootste gedeelte bij den heer prince met veel *zèle* en *attachement*, en (bij) H. K. H. met veel *distinctie* te hebben volbragt, dese tijding krijgende, hij nogtans in 't vervolg altoos soude blijven een dienaer van 't huys, en nooit te zullen abuseeren van de confiance, eertijts in hem gesteldt, vermits ook van intentie was als een vergeete borger te gaen leven".

Idem. Was de prinses ten uitersten gebelgt op O. Z. van Haren, schoon alle avond met hem speelde, overmits hij affecteerde haer te willen displaisir doen, om daerdoor aengesogt te werden. Namentlijk hij hadde tweemael s'weeks een trioos-conferentie, dan bij den een dan bij den ander, met d'Affry en Rijschagh [1]), selfs concertjes tusschenbeyde somtijts: en dus met die lieden, die het geopposeerst met de sentimenten van 't hof waere. Des indien hij dat niet menageeren wilde, sij pr(inses) hem soude versoeken haer geselschap mede te willen menageeren, als zijnde geindigneert op hem, wegens de menigvuldige weldaden door de prins en haer ontfangen: jae bragt hem nog het commissariat

---

1) D'Affry en Reischach zijn de welbekende gezanten van Frankrijk en van Maria Theresia in Den Haag. Het doel was dus de Engelschgezinden te ergeren. De veldtochten van 1757 en 58 waren zeer gewichtig voor den oorlog geweest, en de kansen voor den Pruisischen koning en zijne bondgenooten waren er niet gunstiger op geworden.

1758.

van de Switsers — hoe gereduceert ook — [1]) wel over de elf duisent guldens s'jaers op.

Idem. Door Γρονσφελδ geinformeert dat den koning van Pruissen alles suborneert [2]) wat maer kan, alsse bediendens van de respective ministers &tc.

E. g. een geval van de secretaris van den envoié van Gronsfeld, die in desselfs absentie de saken hadde waergenomen: was door een raidsheer of geheyme raid seer gefestoieert geweest te Berlin, selfs soo verre dat sig flatteerde een van desselfs dogters te sullen obtineeren; dien heer had den secretaris soo weete in te nemen dat hem besorgde den koning te konnen spreken, in welke conversatie of entrevue den koning hem ten eersten vroeg naer 't cijffer dat Gronsfeld met de princes hieldt; dog dese excuseerde sig dat niet te konnen besorgen, vermits den minister dat self bewaerde, dog wel dat van H. H. M., en meerdere questiën op dat subject. Eyndelijk wist de koning dat hij gesogt wiert door de Oostenrijkers in haer dienst, omdat bequaem was, waerop hij hem proponeerde, jae genoegsaem dwong, dat aen te moeten nemen, seggende: „Gaat nae Weenen, maakt uw fortuin, en gij sult daer wesen diegeene onder wiens directie alle mijne saken sullen gedaen werden, en ik sal uw nog 1000 rijxdaelders s'jaers geven." Dese nam 't aen, dog enige korten tijd daernae was hij in de uiterste bedroeftheydt wegens dat en andere gevallen, ging naer sijn meester den graef van Gronsfeld, viel op sijn kniën, belijde alles wat gedaen hadde, bad om vergiffenis en om goeden raed in desen. Die hem dan toonde, dat hij een geruineerde schurk was,

---

1) Sedert 1742 was Onno Zwier Van Haren commissaris-generaal van de Zwitsersche troepen in dienst van den Staat. Natuurlijk had de vermindering van het leger in 1752 ook dit ambt veel minder voordeelig gemaakt dan te voren, omdat ook de Zwitsers, met toestemming van de kantons, voor een gedeelte waren afgedankt.

2) Dit woord wordt hier gebruikt in den Franschen zin van verleiden, omkoopen. — Gronsfeld was, zooals vroeger vermeld is, gezant te Berlijn.

1758.

dat waer sig wende, met sijn kop speelde; dog 't enigste wat hem raden kost was, dat sig moeste gelaten of naer Potsdam ging, daer de koning was, en daer van daen op de beste wijse soeken weg te komen, naer de Oostenrijkers te gaen, die eerlijk te bedienen, en sig sorgvuldig wagten voor wat maer schijn van ontrouw koste geven. Dit heeft hij gedaen, en is jegenswoordig een groot heer te Weenen.

Men meent ook dat de koning Richelieu soude omgekogt hebben, voordat de bataille van Rosbag heeft gewonnen [1]); ook dat telkens uit het Wener cabinet is geinformeert geweest wat de generaels doen moesten of kosten, en daerdoor soo gelukkig is geweest in sijne campagnes.

"Ωρε Δουβλετ, die het van φαγελ hadt [2]).

Dat Zuilen seer gesogt hadde sig te insinueeren, door middel van kennis die gemaakt hadde bij correspondentie met mevrouw de Pompadour, zijnde veroorsaakt door een pasquil op haer dat hier gedrukt was, en door Zuilen's toedoen de exemplaren daervan waren overgegeven bij den boekverkoper Muntendam, welke daervoor gekregen heeft het ampt van conchergie van H. Ed. Mogende &tc...., wesende sijn but dat naer Parijs soude sijn gesonden geworden, of wel versogt om het tractaat van commercie — nog niet tot sijn beslag zijnde — favorabel voor de republicq door brieven met voorgemelde maitresse van den koning te menageeren. En hadt men daer enigsints in gegeven, dog te gelijk laten sondeeren of die wijse van enig effect soude wesen; soodanig dat Zuilen brief op brief schreef, dan aen de eene correspondent, dan aen den andere, veelmalen aen den president De Levy, die t'Utregt ge-

---

1) De groote zege van Frederik den Grooten op de Franschen in 1757. Bevelhebber van het Fransche leger was daar de prins De Soubise. De hertog De Richelieu was kort te voren teruggeroepen, door toedoen, zoo men zegt, van Mme. De Pompadour.

2) Ore Doublet, die het van Fagel hadt.

1758.

weest was om met Zuilen over 't voorgenoemde pasquil te aboucheeren: dog kreeg of geen of dikwils wijnig voldoenend antwoord; wierdt intusschen door Fagel en andere die dat wisten dikwils gevraagt en geplaagt of nog die saak tot geen eynde gebragt was, jae wat antwoorde hij hadde, tot dat hij eyndelijk een brief kreeg, waer bij hem gemelt wierdt, kortof, dat mevrouw de Pompadour den koning over gene politique saken, of van die natuur, wilde of koste spreeken &tc.... Wierd dus Zuilen van alle die dit wisten seer uitgelaggen [1]).

*Ωρε Δουβλετ, die het van Βορεελ hadt [2]).

Dat, doe de 4e besending der kooplieden in December 1758 bij Haer Hoogheydt quam, Haer Hoogheydt antwoorde dat haer schult niet was, en dat aen soo grote menigte niet antwoorden kost; dat enige van henlieden bij de heer Larrey soude gaen en daar haere intentie soude vernemen; waer gekomen sijnde, de heer Larrey afwagte dat iemant spreeken zoude, en een teken aen den heer van de Pol gevende, die spreker der kooplieden was, soo antwoorde die, dat uit naem van de princes gekomen waren, om bij hem heer Larrey Haer Hoogheyds intentie te hooren.

Dan, nae een klijn discours, soo segde de heer Larrey dat de saak van de augmentatie een „point d'honneur" geworden was voor mevrouw de princes &tc.; waerover die commissie seer t'onvreden terug ging [3]).

---

1) Dit is een voorval uit 1749 of 50, toen over het tractaat van commercie met Frankrijk gehandeld werd. Zie Resolutiën Staten-Generaal 1749, 50 en 51 i. v. Frankrijk. In 1750 werd Nicolaas Muntendam concierge van de statenkamer. Zie Utrechtsche Naamwijzers. De zending van den president (waarschijnlijk van een der parlementen) heb ik niet kunnen nasporen.

2) Ore Doublet, die het van Boreel hadde. De zegsman is de fiscaal van de admiraliteit te Amsterdam Mr. Jacob Boreel Jzn. Zie Naamregisters van de leden der regeering enz.

3) Deze bezendingen kwamen aandringen op convooi voor de koopvaardijschepen, om ze te beschermen tegen de kaperij en het misbruik van het onderzoek naar contrabande. Zij kwamen uit Amsterdam en

1758.

Idem. Dat den heer van Hemmen [1]) voor sijn 3e zoon, die t'Amsterdam amours maakte, bij de prinses wederom gesolliciteerd hadde om 't ampt van commies van de hoofdelijke betaling bij d'admiraliteyt, dat buiten Marquette [2]) nooit fatsoenelijk man gehadt hadt, en dat nu ook wederom vergeven wierdt aen de oudste zoon van Scholten, den toebakverkoper, en bekent in 1748 &tc. [3]).

Voor zijn 2e zoon heeft hij de ridderschap van Utregt becomen, dan, was seer ongehoort dat dorst vragen aen de princes om sijn zoon aen 't hoofd van de promotie van 1758 te stellen, daer qualijk 25 jaer out was en d'eerste van die branche bij ons bekent [4]).

Rotterdam. Hunne pogingen waren vergeefsch: het verzet van Holland tegen de vergrooting van de landmacht deed de gouvernante weigeren iets in hun belang te doen. Zie vervolg op Wagenaar, op het jaar 1758. De genoemde heer Van de Poll was een koopman uit Amsterdam.

1) Frans Godard baron Van Lynden, heer van Hemmen, burggraaf van Nijmegen, lid van de ridderschap van het kwartier Nijmegen enz. Zie Naamregister van de regeering. Zijn derde zoon Dirk Wolter huwde in 1760 Agatha Theodora Geelvinck, te Amsterdam.

2) Marquette, het oude Heemskerk bij Castricum, was de naam van de heerlijkheid van Pieter Rendorp, burgemeester van Amsterdam, den vader van den vermaarden burgemeester Joachim. Eerstgenoemde bekleedde het bedoelde ambt in 1725. Het ambt van commies van de rekening der hoofdelijke betaling was een administratieve post, evenals die van vendumeester en dergelijke.

3) Namelijk bij de Doelisten-beweging, waarin Jan Agges Scholten en zijn zoon Christiaan eene rol gespeeld hadden. Zie Wagenaar XX p. 277. De zoon (zie aant. 5 op p. 59) werd in 1758 tot den genoemden post bij de admiraliteit bevorderd.

4) De bedoelde tweede zoon was de heer Balthasar Constantijn Van Lynden, sinds kort heer van Lunenburg, die in 1758 met de heeren Van den Boetzelaar van Asperen en Langerak, Van Utenhove van Amelisweert, G. J. Van Hardenbroek van Bergestein en Taats van Amerongen van Natewisch in de ridderschap kwam, maar als de jongste van de promotie. Voor de vergeving der prebenden, die niet bij loting maar naar ouderdom plaats vond, was het rangnummer natuurlijk van veel belang. Hun tractement was gelijk aan dat der ouderen; alleen werd het nu tijdelijk, om den slechten stand der financiën, op slechts 200 gld. gesteld, maar om, bij overlijden van

1758.

Even voor de doot van de princes, gestorven 13 Januarij 1759, segde men dat de oudste Burman [1]) met Van der Miedens dogter soude getrout hebben; dat door dat canaal en door Grovestins voor sig eene buitenlandse commissie soude gekregen hebben, en voor sijn broeder t'eerste lit. De oudste Bronkhorst [2]) soude door hem en wijders door evengenoemde Grovestins d'admiraliteyt van Amsterdam bekomen hebben.

D'Ablaing werd jegenswoordig van ider klijn geagt en gemaltraiteert, als in sijn lit, in Den Haeg en elders; is buiten sijn rang op de begrafenis moeten gaen [3]). Werd in sijn lit telkens tegengesproken. En beroept sig dat bij des princen meerderjarigheyd wel sijn tractement als president sal krijgen met de agterstallen [4]).

Wurmt Kl(aes) Pesser nog dagelijks om in de stad en eerste lit influentie te hebben, en sijn veele nog dwaas genoeg van hem daertoe te gebruiken, pronerende hij wel aen sommige te willen plaisier doen. Is aen 't hooft van de stads-correspondentie geweest, met sijn

---

oudere leden, allengs te worden verhoogd. Zie Resolutiën Ridderschap 5 December 1757 en 13 Januari 1758. De benoeming was in de vergadering van 8 November 1757 van H. K. H. bij de ridderschap ontvangen, maar over de qualificatie van den heer Van Lynden werd nog eenigen tijd getwijfeld; in Januari '58 werd zij voldoende bevonden. De regels rakende de admissie van „den tweeden zoon in de ridderschap" zijn in het handschrift eerst later bijgevoegd.

1) Met „de oudste Burman" wordt de oudste zoon van Mr. Kaspar Burman bedoeld, de vroeger genoemde Jacob Franciscus. Zijn vader was in 1755 overleden.

2) Misschien wordt Mr. Adriaan Van Bronckhorst bedoeld, de secretaris van het Duitsche Huis, of een broeder van hem. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

3) Namelijk bij de begrafenis van de prinses-gouvernante.

4) De heer D'Ablaing was na den dood van den heer van Welland supernumerair en president van de geëligeerden geworden, in 1757. Zie Resolutiën Geëligeerden 26 April 1757. Over de quaestie van het tractement als zoodanig zie later.

1758.

schoonvader Lauwenregt en met Woertman [1]). Zijn broer in Den Haeg heeft mede van d'eerste geweest om aen den hertog van wegens den raid van staten meerder douceur in het militaire te geven, schoon hij met De Bak en Grovestin van een geheele andere partij pleeg te wesen, en nog misschien is.

Den hier voorgenoemde Kl(aes) Πεσσερ heeft immediaat gequiteert [2]), soo ras den hertog van Brunswijk door H. K. H. was aengestelt tot collonel commandant van 't regiment Hollandse gardes, waerop ongetwijffelt hij sijn mond gemaakt hadde; heeft de princes daer hartelijk om moeten laggen, en sig op sijn sujet nog al sterk geexpliceert, jae heeft hij self mede niet gemenageert zijne gedagten omtrent die promotie te uiten; en — gelijk men wil — selfs eene cavalliere brief van felicitatie aen opgemelde hertog geschreven &tc.

Niettegenstaande dat: soo ras komt niet het meesterknaapschap in Gooyland door dode van Berkman vacant [3]), of den hertog geeft het aen hem, K(laes) P(esser), op sollicitatie van sijn broeder soo gesegt wierd, die in de raid

---

1) Er schijnt uit deze aanteekening te blijken, dat het contract van correspondentie te Utrecht ook na 1747 was blijven bestaan, niettegenstaande den beslissenden last van Z. H. dat „het reglement der beide klassen ten eenenmale cesseeren" moest. Van dit contract is echter in den tijd van Willem IV en de prinses geen spoor te vinden. De heer Van Westrenen was ook nooit lid van de vroedschap, wel zijn zoon. Ook de heer Nic. Pesters had er geen zitting in. De heer Woertman was vroedschapslid. Na den dood der gouvernante werd eene correspondentie terstond in alle vormen weder opgericht. Zie later.

2) D. i. hij nam zijn ontslag als luitenant-kolonel toen, na den dood van generaal Van der Duin, het commando van de gardes werd opgedragen aan den hertog van Brunswijk.

3) Het college van houtvester en meesterknapen in Holland had het rechtsgezag over alles wat op de jacht in die provincie betrekking had. Zie Tegenwoordige Staat van Holland I p. 210. De meesterknapen waren altijd aanzienlijke personen. De overleden heer Berkman is de vroeger genoemde heer Jan Carel Barchman Wuytiers, heer van Drakenstein en de Vuursche, te voren schout bij nacht in 's lands dienst.

1758.

van state van de militaire besoignes met Boetselaer [1]) en Verelst zijnde, alles in faveur van den hertog dirigeert — seker uit politie(k) en eyge interest — wat maer kan.

Dog het singulierste in dese saak is dat den hertog, door Fagel gesolliceert zijnde voor Doublet, antwoorde het hem leet dede, want dat reets sijn woord kwijt was aen een Amsterdammer, maer dat selfs al sollicitatie voor Klaes Πεσσερ hadde gehadt, waerover ten uiterste verwondert was; des te meer verheugt zijnde zijn woord kwijt te wesen, vermits dan geen reden hoefde te geven warom het hem niet geven soude.

Junij 1759.

Ωρε Δουβ... διε ἕτ υαν φαγελ, en *διε διρεκτ υαν δεν ἕρτογ* [2]).

Werd gesegt den hertog ook seer gemelleert te sijn geweest in de troubels te Petersburg bij de kroning van dese keyserinne, en sig daer ten uiterste politicq getoont heeft [3]).

Dat bij de sollicitatie nopens het huwelijk van de princes Carolina met de prins van Weylburg, sig bij de Hollanders in 't eerst gehouden en versogt hadde van niet te schielijk te willen wesen met hun resolutie op dat subject te nemen; en intussen bij de andere provintien stil gewerkt hadde om derselver resolutien in faveur van dat huwelijk te obtineren, ten eynde alsoo indirectelijk de

Ωρε Σλινγελανδ [4]).

---

1) Frederik Hendrik Van den Boetselaer, van wege de Hollandsche ridderschap lid van den raad van state.

2) Ore Doub(let), die het van Fagel, en die direkt van den hertog (had).

3) Het was in 1741, toen, na den dood van keizerin Anna, hertog Ulrich van Brunswijk, de broeder van prins Louis, een korten tijd de voogdij over den jongen keizer Iwan voerde, waarop de dochter van keizer Peter den Grooten, Elisabeth, zich van den troon meester maakte en als keizerin liet kronen. Prins Louis was in 1741 het hertogdom Koerland toegedacht, maar hij nam het nooit in bezit. In deze omstandigheden dus toonde hij zich zoo „ten uiterste politicq".

4) Ore Slingeland.

1760.
hadde willen geven, en waerin hij, Rhoon, de naem ingevult hadde: seggende hij altoos dat dese geheele manege van Vrankrijk maer eene ruse de cour was [1]).

Utregt. Dat Abbekerk Crap [2]) bij princes Carolina was
Ut supra. gekomen en gesegt hadde, dat deselve veele vrienden hadde, die haer wel wilde helpen tot gouvernante geduurende de minderjarigheyt, maer dat ook verscheyde bedekte vijanden hadde, die dat wederstreefde; dat hij ook wist den hertog haer als voogt niet hadde verantwoord wat haer toe kwam, en eyndelijk, dat Mr. De la Poterie den borger te veel beknibbelde, waerdoor veele van haere vrienden onder deselve van haer af sonde vallen. Hierop versogt de princes of de prins wilde binnen comen, en of hij Crap dit nog eens wilde repeteeren. Als wanneer dit deed, soo antwoorde de prins dat hij sijn huis soude menageeren, en dat hij prins hetselve immediaat aen den hertog soude gaen seggen, 't welk ook deed, waerop den hertog hem Crap bij hem ontboot en schrikkelijk hekelde, seggende tegens de verdere Noord-Hollanders dat hij een schlegt carel was, daer sij sig niet meede moesten bemoeien.

Ορε Αμελισωεερτ [3]). Dat men dese hele historie attribueerde aen de instoking van Van der Mieden, O. Z. van Haren en Grovestins, die wederom een partij sogten te maken tegens den hertog. Dit hadde ook Huffel gehoort reets doe hij in Maert 1760 in s'Hage was. Hij hadde den hertog daerover gesproken en gesegt dat een persoon, die hij aen den hertog noemde, bij hem geweest was en hem sulk discours gehouden had; dan, hadde den hertog hem bedankt en gesegt sulks reets te weten,

---

1) Zie over den graaf de St. G.: Van Sypesteyn, St. Germain enz. in Nederland.

2) Mr. Joan Abbekerk Crap, geboortig van Hoorn, was een lid der commissie van opvoeding voor prinses Carolina en prins Willem V, benoemd bij acte van H. K. H. Zie o. a. Nederlandsche Jaarboeken Januari 1769.

3) Ore Amelisweert.

1760.

dog dat sij niet reusseren soude. Nogtans segt men dat den hertog de saak van Grovestins nog die van Haren [1]) sterk aendringt, ja selfs dat Grovestins sig beroemt heeft in sijn sak te hebben warom prins en princes hem niet dorsten vervolgen doe sij leefden.

Ωρε Λουβλετ υαν Βορεελ [2]). Dat Rhoon, hoeseer Engels, nog evenveel credit in Holland hadde, want dat selfs d'Amsterdammers ommegang met hem hielden, jae dat de raidpensionaris aen hem Boreel gesegt hadde van bij Rhoon ook te moeten gaen, doe hij Boreel uit Engeland kwam, schoon hij nooit van zijn visites waer geweest.

Maart 1760. Werden seer godlose saken op 't sujet van O. Z. van Haren gedebiteert, alsse dat hij sijne dogters vleeschelijk gebruikt souden hebben, selfs jegens de natuur, dat sijn zoon soude gesegt hebben zijn vader op 't schavot te konnen helpen, dat daerop de zoon met imand bij hem van huis gesonden is; jae hij Haren selfs is sedert dat gerugt absent gebleven, en verlof gevraagt — als monstercommissaris van de Zwitsers — om nog langer absent te mogen blijven.

May 1760. *"Ωρε Λυνενβοεχ δις 'τ υαν σην βροερ* [3]) in s'Hage hadde, en die 't wel wist. NB. dat selfs de cipier van de Gevangepoort om die reden seer veeg gestaan heeft.

Den een segt de procedures van Grovestins voortgang te sullen hebben, andere menen deselve sullen aen de spijker blijven hangen.

Dan, is seker dat hij den 10 Maert 1760, zijnde den dag van de illumi-

---

1) De beruchte zaak van Onno Zwier Van Haren en zijne dochters werd in 1760 bekend en tot een rechtsgeding gemaakt.

2) Ore Doublet, van Boreel. De heer Jacob Boreel, een der Nederlandsche buitengewone gezanten in Engeland ten tijde van de Engelsche zeerooverijen (zie vervolg op Wagenaar, dl. 1 en 2, a° 1751 vlgg.), had in het voorjaar 1760 verlof gevraagd en bekomen om eenigen tijd voor particuliere zaken in het vaderland te mogen terugkeeren. Zie Resolutiën Staten-generaal Maart en Mei 1760.

3) Willem Van Lynden, de oudste zoon van baron Van Lynden van Hemmen, vertoefde in 's Gravenhage aan het hof.

1760.
natie in s'Hage is geweest, jae dat hij in vrouwekleederen op de Gevangepoort is geweest bij de twee gedetineerdens wegens sijne sake. Ook dat hij al sijn goed in Vriesland reets verkoopt of verkogt heeft [1]).

Ωρε Δουβλετ [2]). **Junij 1760.** Dat den hertog niemant betaalt, dat daer schrikkelijk over geklaagt wierd, selfs dat verschijde leveranciers hem opwagten als uitgaat, om hem te manen, maer dat alleen antwoort dat niet bij cas is. Men veronderstelt dat hij sijn gelt in Duitsland brengt, daer groote interesse van maakt en misschien, als de prins meerderjarig wordt, sal versoeke dat sijn schulden mogen betaalt werden door 't land, en dan sig retireeren, want zijn huishouden te gereguleert is, en ook te veel app(ointemen)ten heeft om sooveel schulden te maken. Hij maakt door die conduiten veele vijanden, jae segt men dat hij haast sooveel schuldig is als Grovestins; zijn wassekaarsse-koper moet alleen meer als *f* 8000 hebben, sijn bakker wel *f* 1500.

Nogtans is hij van alles geinformeert; jae segt men dat elke president van H. H. M. hem dagelijks rapport komen doen van al wat voorvalt, jae wist hij aleer als de griffier Fagel selfs dat de stadt Dort de commissie nae Sweden soude accrocheeren aen 't vermeerderen van tractement voor Calkoen, die Holland nu geheel tractement wil geven, schoon hij geene commissie meer heeft, jae niettegenstaende dagelijks besoignes over de menagie gehouden werden [3]).

---

1) De bedoelde illuminatie gold den verjaardag van den prins op 8 Maart, die twee dagen daarna werd gevierd. Den 3en en 6en was geïllumineerd voor het huwelijk van prinses Carolina. Zie Nederlandsche Jaarboeken. Over Grovestins' proces, waarschijnlijk op de beschuldigingen tegen hem ingebracht als commandant der garde, zijn op het R. A. in Den Haag geene bescheiden gevonden. Vgl. p. 174.

2) Ore Doublet.

3) Door den dood van den heer De Marteville was de gezantschapspost in Zweden opengevallen. Zijn opvolger werd de heer Doublet van Groeneveld. Zie Resolutiën Staten-Generaal Juni 1760.

De heer Calkoen was geaccrediteerd bij het hof van Saksen. Hij

1760.

Den hertog, vernemende dat het niet betalen van sijn schulden te veel éclat maakt, voldoet jegenswoordig langsamerhand een ider sooveel mogelijk, en belooft binnen corten alles te sullen afdoen.

Julij 1760. Dat, doe de Prins in Aken geweest was, Ωρε 'Τφφελ [1]). deselve lieden, die hem misschien geprocureert hadden vrouwen te sien, hem op sijne terugkomst bij de princes hadden verdagt gemaakt, soodanig dat de prins door H. K. H. seer koel ontfangen wierdt, dan 't welk de prins eyndelijk bespeurde, des, indien hij hadde blijven leven, sekerlijk enige hovelingen soude gecongedieert hebben, gelijk hij niet onduidelijk reets hadde te kennen gegeven, dan, of Grovestins daeronder soude geweest zijn, wist men niet, te meer daer hij, Grovestins, altoos souteneerde dat hij bij geschrift in sijn sak hadde warom nog prins nog princes sig van hem koste ontdoen.

Berk [2]) seyde mij dat hem door seker vreemt heer gesegt was, soo lang Klaas Pesser aan 't hoofd van de stadsregering was of geconsuleert wierd, het nooit goed soude gaan. Ook dat hij, Pesser, eens op een morgen dat nog niet gekleet was bij hem buiten gekomen was om Heyden [3]) te spreken, dog dat, hem in huis vindende, sig was spoedig gaen kleden en terug komende hem meende met sijn stok uit den huis te bastonneeren, dan, dat hij even te vooren tot sijn geluk was wederom weg gereden naer Pit [4]), daer gelogeert was te dier tijde, 1759.

---

vertoefde in 1760, natuurlijk wegens den oorlog, in het vaderland, waar men hem zijne commissie wilde ontnemen, of althans zijn tractement van het oogenblik zijner terugkomst af wilde onthouden. Beide plannen gingen uit van Friesland. Zie Resolutiën Staten-generaal 7 Maart 1760. Holland wilde dus integendeel de wedde verhoogen, en Dordrecht maakte daarvan de toestemming tot Doublets commissie afhankelijk.

1) Ore Huffel.

2) De oud-burgemeester Johan Van Berck, reeds vroeger genoemd.

3) De schoonzoon van den heer Berck. Zie aant. 2 op p. 140.

4) Mr. Jan Pit, geëligeerde evenals de heer Van Heyden Rijnestein.

1760.

In 't begin van den jaere 1760 sprak mij den heer van Zuilen over het betalen of niet betalen van den 40 penning wegens aengekogte goederen door Sijn ofte Haere Hoogheydt [1]), waerop hem antwoorde dat die saken soude naesien; daernae wederom mij daerover onderhoudende, soo segde ik wat ik op dat subject gevonden hadde, en vroeg hem alsdoe sijn proadvis, waerop mij segde, dat nog niet bij sig selfs seker was of die 40 penning moest betaalt werden, dan of als een geringe sake die moest gepasseert werden — schoon NB. mij dit alleen vroeg omdat van een wijgerent sentiment was — waerop ik repliceerde dat, indien ik niet de dubieuse gedagten van dien heer alsnu gehoord hadden, ik absolutelijk soude vermeynt hebben dat dit bij Sijn Hoogheydt behoorde betaalt te werden, dog alsnu dat ik voorsigtigheydshalve soude supercedeeren mijn sentiment te seggen totdat die sake in de ridderschapsvergadering voortgebragt wierde.

Ωρε Βορεελ [2]). Dat tijde der troubles van Suede in den jare 1755 en 1756 [3]) men t'Amsterdam in onderpand gehad hadde de juwelen van de kroon van Sueden, die de koningin, soo men seker meende, alsdoe verpand hadde om maer gelt te bekomen tot versekering van haer but om de souvereiniteyt in Sweden te verkrijgen, zijnde alsdoe valsche naegemaakte juwelen vertoont geworden, wanneer Haere Majesteyt soo fier declareerde de juwelen van de kroon niet te willen dragen nogte langer te bewaren; welke saken wel bij sommige

---

1) Die vraag werd natuurlijk tot den schrijver gericht als gewezen rentmeester der domeinen, over welk ambt men zie Tegenwoordige Staat van Utrecht I, p. 260.

2) Ore Boreel.

3) Tot tweemalen toe heeft de koningin van Zweden, de gemalin van koning Adolf Frederik van Holstein-Gottorp (1751—71) en zuster van Frederik den Grooten, gepoogd een einde te maken aan den toestand van afhankelijkheid van de Zweedsche kroon, begonnen met de troonsbestijging van koningin Ulrika Eleonore, de zuster van Karel XII. Beide malen mislukten die pogingen; zij veroorzaakten zeer ernstige moeilijkheden.

1760.

lieden van 't geheym hier in 't landt seer bekent waren. Dikwils ook schreef den secretaris van de minister Marteville [1]) secrete brieven, doe en naderhandt nog, aen die geheyme correspondenten; selfs is 't seker dat hij sedert verscheyde jaren de saken van de kroon Engeland ook genoegsaem alleen heeft waergenomen [2]), werdende daervoor notabel gesalarieert door Groot-Brittanien, alsse tot duisent ℔ sterling s'jaars.

Den prins van Weilbourg tracteert dagelijks, en laat dikwils de regenten van Amsterdam en andere steden van Holland nodigen, hetgeen den hertog selfs in 't oog loopt, soodat hij soude gedeclareert hebben van den jongen prins wijnig of geene diners te doen geven. Eerstgenoemde prins regeert — segt men — sijn huishouding op sijn Duitsch, en soude princes Carolina niet veel te seggen hebben.

Julij 1760. Schijnt den hertog wederom heel wel met Rhoon, en hout een beleeft uiterlijk voor Larrey, nodigt hem selfs te gast, daer 't niet soo moet geweest zijn in de maend Februarij of Maart, want Larrey mij doe absolutelijk gemeyt heeft, soo om te spreken als te sien. Veele seyde, hij van de partij was om princes Car(olina) gouvernante te maken gedurende de minderjarigheyt.

Augustus 1760. *Ὡρε Βορεελ, δις ναν Μιλορδ Ὁλδερνες* [3]). Dat *Χαρλες Βεντινκ* mede een pensioen van Engeland trok, te weten vijf hondert pond s'jaers. Dat Rhoon ook een pensioen van Engeland trekt is vóór reets gesegt, en dat hij maer matig in sijn finantiën moet wesen blijkt wegens dat sijn soon jegenswoordig, October 1760, trouwt met de

---

1) De Nederlandsche gezant te Stockholm.

2) Namelijk zoolang de oorlog duurde, waarin Zweden de bondgenoot van Engelands vijanden was.

3) Ore Boreel, die van Milord Holderness.

1760.

dogter van den heer Van Thuyl, heer van Hees en Leent, wiens vrouw aen die dogter *f* 150000 limpido mede ten huwelijk geeft; jae omdat hij aensoek hadde laten doen aen juffrouw Mossel en selfs al 't consent van de vader uit Indien hadde, dog dat de juffrouw niet wilde; ook dat hij de weduwe Riebeek heeft laten sondeeren etc. [1]). Sekerlijk werd hij schranderer gehouden als sijn broeder Rhoon; ook hadde hij te kennen gegeven, doe Doublet tot envoié naer Sweden verkoren was [2]), dat men sig misschien bedriegen soude, indien men staet maakte — te weten die partij van Rhoon, Fagel, Hertog &tc. — men (met?) hem Doublet al te doen wat men wilde. En is dit gebleken, want Doublet in allereerst door Fagel onderhouden zijnde dat Marteville de Engelse saken daer waergenomen hadde, sekerlijk ook daervoor gesalarieert soude zijn geweest — NB. hij hadt 1000 ℔ s'jaers getrokken buiten kennis van H. H. M. M., alleen met voorweten van die kuypraedt, waeronder de princes ook geweest was — dan, Doublet antwoorde daerop: „gaern sulks te willen doen, indien het met kennis van H. H. M. M. was, of dat schriftelijk ordre kreeg." Dan, heeft hem sedert die tijt nog Rhoon, nog Fagel, nog Hertog &tc. ooit over secrete saken van dat rijk onderrigt of onderhouden, latende hem met een generale instructie, sonder ergens van te spreken, vertrekken.

---

1) De woorden »Dat Rhoon. . . . . laten sonderen etc." zijn later (in October, dus na 2 maanden) bijgeschreven. De bedoelde dame is freule Maria Christina Van Tuyll van Serooskerken, de dochter van Jan Maximiliaan baron Van T. v. S., heer van Hees en Leent. De echtgenoot was graaf Christiaan Frederik Anton Bentinck (Trouwligger van het raadhuis te 's Gravenhage). Met „juffrouw Mossel" wordt de dochter van den gouverneur-generaal Jacob Mossel bedoeld. De weduwe Riebeek was de weduwe van den kleinzoon van Abraham Riebeek, den gouverneur-generaal, die in 1713 overleed (vgl. aant. 3 op p. 189). Beide familiën golden voor zeer vermogend. Zie o. a. Van der Aa, Biografisch Woordenboek.

2) De heer Doublet was als envoyé naar Zweden gezonden, na den dood van den heer De Marteville. Zie aant. 3 op p. 164.

1760.

Ωρε Δουβλετ διε 't vaν 'Ομπεσχ ἄδδε [1]).

Dat, als den Hertog met die partij van Twikkel, Sterrenburg, Hompesch &tc. was, dat sig dan tegens Rhoon uiten, en wanneer wederom met Rhoon was, dan sig tegens de andere expliceerde, soodat Sijn Hoogheydt se alle te fijn af was.

Ωρε Κασεμβροοτ διε 't vaν δεν ἔρτογ σελυεν ἄδδε [2]).

Een soldaat t'Utregt geapprehendeert zijnde in October 1760 wegens diefstal, soude daerop door de stad teregt zijn gestelt geworden, gelijk even te voren nog bij preventie door den hove van Utregt gedaen was, dan wierde voorgenoemde soldaet door den militairen regter gereclameert, en ging selfs Casembroot als commandeerende officier naer s'Hage, om den hertog daerover te spreken, dewelke hem antwoorde of raede, dat hij alle moeite moeste doen om den gevangene te bekomen, edog NB. dat hij den hertog buiten die sake moeste houden; wijders segde den hertog: „Ik sal der Woertman eenmael (over) spreken," waerop Casembroot repliceerde: „Indien Sijn Hoogheydt dat wilde doen, die saken veel faciliteeren soude;" en was dit ook van sodanig een effect, dat reets s'anderdaegs s'morgens de borgemeester Verborg self naer Casembroot toeging om denselve te communiceren, dat 't geregt den delinquent soude overgeven [3]).

Schoon Regteren, Zuilen en Milan — secretaris van staat — gene correspondentie uiterlijk schijnen te hebben met de Pessers, soo kan men nogtans bespeuren dat er verstandhouding moet wesen onder die lieden, overmits gesien hebbe dat opgemelde Milan een

October 1760. brief ontfing van Woertman uit s'Hage — die NB. nietwes doet sonder de Pes-

---

1) Ore Doublet, die 't van Hompesch hadde.

2) Ore Kasembroot, die 't van den hertog selven hadde. Jan Louis De Casembroot, kolonel, later generaal, der infanterie, of zijn broeder Leonard, majoor, later kolonel, der cavalerie.

3) Over het richten van militairen in geval van gewone delicten waren de geschillen steeds blijven bestaan, zoo in Utrecht als elders.

1760.

Dat Rhoon ook die middag — schoon door monsieur de graef Germain [1]) — nu absent — geoordeelt wierd in regtsinnige sentimenten nopens Vrankrijk te wesen — met die Engelse — waer onder eene Nugent paym(aster) [2]) de allerlafste en laagste conduite hielde. En om te begrijpen met wat klijne saken hij sig op houdt en alleen maer naem wil maken dat het grootste credit heeft, soo dient tot bewijs, dat sijn grootste argument was dat de grieffier Fagel gesien was omdat soo eenvoudig gekleet ging, seggende aen Doublet dat hij hem dit geraden hadde overmits daerdoor bij alle vreemde seer geagt wierdt. Spraken ook die Engelse niet als van het groot credit van den heer van Rhoon en van het verstant van de griffier Fagel.

Doublet hadde den raidpensionaris seer beleeft maer allernaerst in sijn discours bevonden, konnende qualijk ses woorden ordentlijk uitbrengen.

Op de 2e dag van de fête, in dese maend Maij 1760 door den prins van Weilbourg gegeven, wierde alle borgers genodigt indistincte, dan, wilde de borgerofficieren met dat gemeen niet eten en quamen dus gene als 4 a 5 leveranciers van 't hof; de rest ware schoenlappers, kleermakers &tc.; ook wilde de camerdienaers van de prins niet dienen; dan, dese wierden het geordonneert, of soude zijn weggejaagt geweest. Jae selfs was er een die en borgerofficier en leverancier van vlees tegelijk was, soodat in de eerste qualiteyt hij liet bedanken om te komen, dog om de tweede van leverancier soo kwam hij evenswel.

---

1) De graaf de St. Germain was in het voorjaar van 1760 in Den Haag, waar hij voorgaf namens den koning van Frankrijk met de regeering te komen onderhandelen. De gezant D'Affry leverde bij H. H. M. eene memorie in, waarin hij dit voorgeven als een onbeschaamd bedrog en den graaf als avonturier kenschetste, den laatsten tevens namens den koning opeischende. St. Germain had inmiddels naar Londen de wijk genomen. Zie o. a. Nederlandsche Jaarboeken Mei 1760.

2) Robert earl Nugent werd in 1747 controller of the household of the prince of Wales en na diens dood in 1754 lord of the treasury. Zie Dict. of national biography i. v.

1760.

May 1760. Ωρε Βοττεστειν [1]). Dat de heer van Zuilen den heer van Bottesteins advis hadde gevraegt, hem doende sien brieven die hij uit Vrankrijk gekregen hadde, waerbij hij aengesogt wierd om enige finantie-saken in dese republicq voor gemelte croon te willen helpen menageeren of appuieeren; dat in soo een geval er imant expres uit Vrankrijk soude sijn overgekomen ten eynde met hem, heer van Zuilen, daerover te besoigneeren; dan, dat den heer van Bottestein dit afried, om reden dat wij in allen opsigte neutraal behoorde te blijven, te meer daer soo eene sterke Engelse partij in de republicq was. Des dat hij, heer van Bott(estein), niet geloofde dat voorgenoemde heer die commissie geaccepteerdt hadde, dog dat hij vond dien heer sig met wat veel saken moeide, meerendeels om een groote naem te maken. Dat De Bak wederom in credit kwam, en dat Larrey vermindert was.

Ωρε Δουβλετ διε ἕτ υαν Ὁμπεσχ ἀδδε [2]). Dat Rhoon met die soogenaemde graef van St. Germain veele conferentien over en weder in 't secreet hadde gehouden, dat daerop St. Germain bij den ambassadeur van Vrankrijk was gegaen en gesegt dat Rhoon niet soo Engels was als men wel dagt, en dat daer over nae Vrankrijk geschreven hadde, des dat men gebruik behoorde te maken van soo een man die soo veel credit hadde, dan, dat Mr. D'Affry eyndelijk geantwoord hadde op de iterative instantiën van St. Germain, dat hij den heer van Rhoon seer wel kost, en dat hij, dependent van Engeland zijnde, nooit Vrankrijk, als op eene nog slegter wijs, koste favorabel wesen, des dat hem versogt sijn hotel te willen menageeren; waerop dan gevolgt is 't versoek van Vrankrijk om St. Germain te arresteeren, waervan hij gewaerschuuwt zijnde is hij met een knegt van Rhoon agterop naer Helvoet vertrokken, voorsien met een pas, die Rhoon hem besorgt hadde van de minister Jork, die deselve niet als in blanco

1) Ore Bottestein.

2) Ore Doublet, die het van Hompesch hadde. Zie aant. 1 op p. 155.

1760.
hadde willen geven, en waerin hij, Rhoon, de naem ingevult hadde: seggende hij altoos dat dese geheele manege van Vrankrijk maer eene ruse de cour was [1]).

Utregt. Ut supra. Dat Abbekerk Crap [2]) bij princes Carolina was gekomen en gesegt hadde, dat deselve veele vrienden hadde, die haer wel wilde helpen tot gouvernante geduurende de minderjarigheyt, maer dat ook verscheyde bedekte vijanden hadde, die dat wederstreefde; dat hij ook wist den hertog haer als voogt niet hadde verantwoord wat haer toe kwam, en eyndelijk, dat Mr. De la Poterie den borger te veel beknibbelde, waerdoor veele van haere vrienden onder deselve van haer af soude vallen. Hierop versogt de princes of de prins wilde binnen comen, en of hij Crap dit nog eens wilde repeteeren. Als wanneer dit deed, soo antwoorde de prins dat hij sijn huis soude menageeren, en dat hij prins hetselve immediaat aen den hertog soude gaen seggen, 't welk ook deed, waerop den hertog hem Crap bij hem ontboot en schrikkelijk hekelde, seggende tegens de verdere Noord-Hollanders dat hij een schlegt carel was, daer sij sig niet meede moesten bemoeien.

Ωρε Αμελισωεερτ [3]). Dat men dese hele historie attribueerde aen de instoking van Van der Mieden, O. Z. van Haren en Grovestins, die wederom een partij sogten te maken tegens den hertog. Dit hadde ook Huffel gehoort reets doe hij in Maert 1760 in s'Hage was. Hij hadde den hertog daerover gesproken en gesegt dat een persoon, die hij aen den hertog noemde, bij hem geweest was en hem sulk discours gehouden had; dan, hadde den hertog hem bedankt en gesegt sulks reets te weten,

---

1) Zie over den graaf de St. G.: Van Sypesteyn, St. Germain enz. in Nederland.

2) Mr. Joan Abbekerk Crap, geboortig van Hoorn, was een lid der commissie van opvoeding voor prinses Carolina en prins Willem V, benoemd bij acte van H. K. H. Zie o. a. Nederlandsche Jaarboeken Januari 1769.

3) Ore Amelisweert.

1760.

dog dat sij niet reusseren soude. Nogtans segt men dat den hertog de saak van Grovestins nog die van Haren [1]) sterk aendringt, ja selfs dat Grovestins sig beroemt heeft in sijn sak te hebben warom prins en princes hem niet dorsten vervolgen doe sij leefden.

Ωρε Λουβλετ υαν Βορεελ [2]). Dat Rhoon, hoeseer Engels, nog evenveel credit in Holland hadde, want dat selfs d'Amsterdammers ommegang met hem hielden, jae dat de raidpensionaris aen hem Boreel gesegt hadde van bij Rhoon ook te moeten gaen, doe hij Boreel uit Engeland kwam, schoon hij nooit van zijn visites waer geweest.

Maart 1760. Werden seer godlose saken op 't sujet van O. Z. van Haren gedebiteert, alsse dat hij sijne dogters vleeschelijk gebruikt souden hebben, selfs jegens de natuur, dat sijn zoon soude gesegt hebben zijn vader op 't schavot te konnen helpen, dat daerop de zoon met imand bij hem van huis gesonden is; jae hij Haren selfs is sedert dat gerugt absent gebleven, en verlof gevraagt — als monstercommissaris van de Zwitsers — om nog langer absent te mogen blijven.

May 1760.
"Ωρε Λυνενβοσχ δις 't υαν σηη βροερ [3]) in s'Hage hadde, en die 't wel wist. NB. dat selfs de cipier van de Gevangepoort om die reden seer veeg gestaan heeft.

Den een segt de procedures van Grovestins voortgang te sullen hebben, andere menen deselve sullen aen de spijker blijven hangen.

Dan, is seker dat hij den 10 Maert 1760, zijnde den dag van de illumi-

---

1) De beruchte zaak van Onno Zwier Van Haren en zijne dochters werd in 1760 bekend en tot een rechtsgeding gemaakt.

2) Ore Doublet, van Boreel. De heer Jacob Boreel, een der Nederlandsche buitengewone gezanten in Engeland ten tijde van de Engelsche zeerooverijen (zie vervolg op Wagenaar, dl. 1 en 2, a° 1751 vlgg.), had in het voorjaar 1760 verlof gevraagd en bekomen om eenigen tijd voor particuliere zaken in het vaderland te mogen terugkeeren. Zie Resolutiën Staten-generaal Maart en Mei 1760.

3) Willem Van Lynden, de oudste zoon van baron Van Lynden van Hemmen, vertoefde in 's Gravenhage aan het hof.

1760.
natie in s'Hage is geweest, jae dat hij in vrouwekleederen op de Gevangepoort is geweest bij de twee gedetineerdens wegens sijne sake. Ook dat hij al sijn goed in Vriesland reets verkoopt of verkogt heeft [1]).

Ωρε Δουβλετ [2]). **Junij 1760.** Dat den hertog niemant betaalt, dat daer schrikkelijk over geklaagt wierd, selfs dat verschijde leveranciers hem opwagten als uitgaat, om hem te manen, maer dat alleen antwoort dat niet bij cas is. Men veronderstelt dat hij sijn gelt in Duitsland brengt, daer groote interesse van maakt en misschien, als de prins meerderjarig wordt, sal versoeke dat sijn schulden mogen betaalt werden door 't land, en dan sig retireeren, want zijn huishouden te gereguleert is, en ook te veel app(ointemen)ten heeft om sooveel schulden te maken. Hij maakt door die conduiten veele vijanden, jae segt men dat hij haast sooveel schuldig is als Grovestins; zijn wassekaarsse-koper moet alleen meer als *f* 8000 hebben, sijn bakker wel *f* 1500.

Nogtans is hij van alles geinformeert; jae segt men dat elke president van H. H. M. hem dagelijks rapport komen doen van al wat voorvalt, jae wist hij aleer als de griffier Fagel selfs dat de stadt Dort de commissie nae Sweden soude accrocheeren aen 't vermeerderen van tractement voor Calkoen, die Holland nu geheel tractement wil geven, schoon hij geene commissie meer heeft, jae niettegenstaende dagelijks besoignes over de menagie gehouden werden [3]).

---

1) De bedoelde illuminatie gold den verjaardag van den prins op 8 Maart, die twee dagen daarna werd gevierd. Den 3en en 6en was geïllumineerd voor het huwelijk van prinses Carolina. Zie Nederlandsche Jaarboeken. Over Grovestins' proces, waarschijnlijk op de beschuldigingen tegen hem ingebracht als commandant der garde, zijn op het R. A. in Den Haag geene bescheiden gevonden. Vgl. p. 174.

2) Ore Doublet.

3) Door den dood van den heer De Marteville was de gezantschapspost in Zweden opengevallen. Zijn opvolger werd de heer Doublet van Groeneveld. Zie Resolutiën Staten-Generaal Juni 1760.

De heer Calkoen was geaccrediteerd bij het hof van Saksen. Hij

1760.

Den hertog, vernemende dat het niet betalen van sijn schulden te veel éclat maakt, voldoet jegenswoordig langsamerhand een ider sooveel mogelijk, en belooft binnen corten alles te sullen afdoen.

Julij 1760. Ωρε 'Υφφελ [1]). Dat, doe de Prins in Aken geweest was, deselve lieden, die hem misschien geprocureert hadden vrouwen te sien, hem op sijne terugkomst bij de princes hadden verdagt gemaakt, soodanig dat de prins door H. K. H. seer koel ontfangen wierdt, dan 't welk de prins eyndelijk bespeurde, des, indien hij hadde blijven leven, sekerlijk enige hovelingen soude gecongedieert hebben, gelijk hij niet onduidelijk reets hadde te kennen gegeven, dan, of Grovestins daeronder soude geweest zijn, wist men niet, te meer daer hij, Grovestins, altoos souteneerde dat hij bij geschrift in sijn sak hadde warom nog prins nog princes sig van hem koste ontdoen.

Berk [2]) seyde mij dat hem door seker vreemt heer gesegt was, soo lang Klaas Pesser aan 't hoofd van de stadsregering was of geconsuleert wierd, het nooit goed soude gaan. Ook dat hij, Pesser, eens op een morgen dat nog niet gekleet was bij hem buiten gekomen was om Heyden [3]) te spreken, dog dat, hem in huis vindende, sig was spoedig gaen kleden en terug komende hem meende met sijn stok uit den huis te bastonneeren, dan, dat hij even te vooren tot sijn geluk was wederom weg gereden naer Pit [4]), daer gelogeert was te dier tijde, 1759.

---

vertoefde in 1760, natuurlijk wegens den oorlog, in het vaderland, waar men hem zijne commissie wilde ontnemen, of althans zijn tractement van het oogenblik zijner terugkomst af wilde onthouden. Beide plannen gingen uit van Friesland. Zie Resolutiën Staten-generaal 7 Maart 1760. Holland wilde dus integendeel de wedde verhoogen, en Dordrecht maakte daarvan de toestemming tot Doublets commissie afhankelijk.

1) Ore Huffel.

2) De oud-burgemeester Johan Van Berck, reeds vroeger genoemd.

3) De schoonzoon van den heer Berck. Zie aant. 2 op p. 140.

4) Mr. Jan Pit, geëligeerde evenals de heer Van Heyden Rijnestein.

1760.

In 't begin van den jaere 1760 sprak mij den heer van Zuilen over het betalen of niet betalen van den 40 penning wegens aengekogte goederen door Sijn ofte Haere Hoogheydt [1]), waerop hem antwoorde dat die saken soude naesien; daernae wederom mij daerover onderhoudende, soo segde ik wat ik op dat subject gevonden hadde, en vroeg hem alsdoe sijn proadvis, waerop mij segde, dat nog niet bij sig selfs seker was of die 40 penning moest betaalt werden, dan of als een geringe sake die moest gepasseert werden — schoon NB. mij dit alleen vroeg omdat van een wijgerent sentiment was — waerop ik repliceerde dat, indien ik niet de dubieuse gedagten van dien heer alsnu gehoord hadden, ik absolutelijk soude vermeynt hebben dat dit bij Sijn Hoogheydt behoorde betaalt te werden, dog alsnu dat ik voorsigtigheydshalve soude supercedeeren mijn sentiment te seggen totdat die sake in de ridderschapsvergadering voortgebragt wierde.

Ωρε Βορεαλ [2]). Dat tijde der troubles van Suede in den jare 1755 en 1756 [3]) men t'Amsterdam in onderpand gehad hadde de juwelen van de kroon van Sueden, die de koningin, soo men seker meende, alsdoe verpand hadde om maer gelt te bekomen tot versekering van haer but om de souvereiniteyt in Sweden te verkrijgen, zijnde alsdoe valsche naegemaakte juwelen vertoont geworden, wanneer Haere Majesteyt soo fier declareerde de juwelen van de kroon niet te willen dragen nogte langer te bewaren; welke saken wel bij sommige

---

1) Die vraag werd natuurlijk tot den schrijver gericht als gewezen rentmeester der domeinen, over welk ambt men zie Tegenwoordige Staat van Utrecht I, p. 260.

2) Ore Boreel.

3) Tot tweemalen toe heeft de koningin van Zweden, de gemalin van koning Adolf Frederik van Holstein-Gottorp (1751—71) en zuster van Frederik den Grooten, gepoogd een einde te maken aan den toestand van afhankelijkheid van de Zweedsche kroon, begonnen met de troonsbestijging van koningin Ulrika Eleonore, de zuster van Karel XII. Beide malen mislukten die pogingen; zij veroorzaakten zeer ernstige moeilijkheden.

lieden van 't geheym hier in 't landt seer bekent waren. Dikwils ook schreef den secretaris van de minister Marteville [1]) secrete brieven, doe en naderhandt nog, aen die geheyme correspondenten; selfs is 't seker dat hij sedert verscheyde jaren de saken van de kroon Engeland ook genoegsaem alleen heeft waergenomen [2]), werdende daervoor notabel gesalarieert door Groot-Brittanien, alsse tot duisent ℔ sterling s'jaars.

Den prins van Weilbourg tracteert dagelijks, en laat dikwils de regenten van Amsterdam en andere steden van Holland nodigen, hetgeen den hertog selfs in 't oog loopt, soodat hij soude gedeclareert hebben van den jongen prins wijnig of geene diners te doen geven. Eerstgenoemde prins regeert — segt men — sijn huishouding op sijn Duitsch, en soude princes Carolina niet veel te seggen hebben.

Julij 1760. Schijnt den hertog wederom heel wel met Rhoon, en hout een beleeft uiterlijk voor Larrey, nodigt hem selfs te gast, daer 't niet soo moet geweest zijn in de maend Februarij of Maart, want Larrey mij doe absolutelijk gemeyt heeft, soo om te spreken als te sien. Veele seyde, hij van de partij was om princes Car(olina) gouvernante te maken gedurende de minderjarigheyt.

Augustus 1760. Dat Χαρλες Βεντινκ mede een pensioen van Engeland trok, te weten vijf hondert pond s'jaers. Dat Rhoon ook een pensioen van Engeland trekt is vóór reets gesegt, en dat hij maer matig in sijn finantiën moet wesen blijkt wegens dat sijn soon jegenswoordig, October 1760, trouwt met de

*Ωρε Βορεελ, δια υαν Μιλορδ Ολδερνες [3]).

---

1) De Nederlandsche gezant te Stockholm.

2) Namelijk zoolang de oorlog duurde, waarin Zweden de bondgenoot van Engelands vijanden was.

3) Ore Boreel, die van Milord Holderness.

1760.

dogter van den heer Van Thuyl, heer van Hees en Leent, wiens vrouw aen die dogter *f* 150000 limpido mede ten huwelijk geeft; jae omdat hij aensoek hadde laten doen aen juffrouw Mossel en selfs al 't consent van de vader uit Indien hadde, dog dat de juffrouw niet wilde; ook dat hij de weduwe Riebeek heeft laten sondeeren etc. [1]). Sekerlijk werd hij schranderer gehouden als sijn broeder Rhoon; ook hadde hij te kennen gegeven, doe Doublet tot envoié naer Sweden verkoren was [2]), dat men sig misschien bedriegen soude, indien men staet maakte — te weten die partij van Rhoon, Fagel, Hertog &tc. — men (met?) hem Doublet al te doen wat men wilde. En is dit gebleken, want Doublet in allereerst door Fagel onderhouden zijnde dat Marteville de Engelse saken daer waergenomen hadde, sekerlijk ook daervoor gesalarieert soude zijn geweest — NB. hij hadt 1000 ℔ s'jaers getrokken buiten kennis van H. H. M. M., alleen met voorweten van die kuypraedt, waeronder de princes ook geweest was — dan, Doublet antwoorde daerop: „gaern sulks te willen doen, indien het met kennis van H. H. M. M. was, of dat schriftelijk ordre kreeg." Dan, heeft hem sedert die tijt nog Rhoon, nog Fagel, nog Hertog &tc. ooit over secrete saken van dat rijk onderrigt of onderhouden, latende hem met een generale instructie, sonder ergens van te spreken, vertrekken.

---

1) De woorden »Dat Rhoon. . . . . laten sonderen etc." zijn later (in October, dus na 2 maanden) bijgeschreven. De bedoelde dame is freule Maria Christina Van Tuyll van Serooskerken, de dochter van Jan Maximiliaan baron Van T. v. S., heer van Hees en Leent. De echtgenoot was graaf Christiaan Frederik Anton Bentinck (Trouwligger van het raadhuis te 's Gravenhage). Met „juffrouw Mossel" wordt de dochter van den gouverneur-generaal Jacob Mossel bedoeld. De weduwe Riebeek was de weduwe van den kleinzoon van Abraham Riebeek, den gouverneur-generaal, die in 1713 overleed (vgl. aant. 3 op p. 189). Beide familiën golden voor zeer vermogend. Zie o. a. Van der Aa, Biografisch Woordenboek.

2) De heer Doublet was als envoyé naar Zweden gezonden, na den dood van den heer De Marteville. Zie aant. 3 op p. 164.

1760.

Ωρε Δουβλετ διε 'τ υαν 'Ομπεσχ ἄδδε [1]).

Dat, als den Hertog met die partij van Twikkel, Sterrenburg, Hompesch &tc. was, dat sig dan tegens Rhoon uiten, en wanneer wederom met Rhoon was, dan sig tegens de andere expliceerde, soodat Sijn Hoogheydt se alle te fijn af was.

Ωρε Κασεμβροοτ διε 'τ υαν δεν ἕρτογ σελυεν ἄδδε [2]).

Een soldaat t'Utregt geapprehendeert zijnde in October 1760 wegens diefstal, soude daerop door de stad teregt zijn gestelt geworden, gelijk even te voren nog bij preventie door den hove van Utregt gedaen was, dan wierde voorgenoemde soldaet door den militairen regter gereclameert, en ging selfs Casembroot als commandeerende officier naer s'Hage, om den hertog daerover te spreken, dewelke hem antwoorde of raede, dat hij alle moeite moeste doen om den gevangene te bekomen, edog NB. dat hij den hertog buiten die sake moeste houden; wijders segde den hertog: „Ik sal der Woertman eenmael (over) spreken," waerop Casembroot repliceerde: „Indien Sijn Hoogheydt dat wilde doen, die saken veel faciliteeren soude;" en was dit ook van sodanig een effect, dat reets s'anderdaegs s'morgens de borgemeester Verborg self naer Casembroot toeging om denselve te communiceren, dat 't geregt den delinquent soude overgeven [3]).

Schoon Regteren, Zuilen en Milan — secretaris van staat — gene correspondentie uiterlijk schijnen te hebben met de Pessers, soo kan men nogtans bespeuren dat er verstandhouding moet wesen onder die lieden, overmits gesien hebbe dat opgemelde Milan een brief ontfing van Woertman uit s'Hage — die NB. nietwes doet sonder de Pes-

October 1760.

1) Ore Doublet, die 't van Hompesch hadde.

2) Ore Kasembroot, die 't van den hertog selven hadde. Jan Louis De Casembroot, kolonel, later generaal, der infanterie, of zijn broeder Leonard, majoor, later kolonel, der cavalerie.

3) Over het richten van militairen in geval van gewone delicten waren de geschillen steeds blijven bestaan, zoo in Utrecht als elders.

1760.
sers, voornamentlijk niet sonder de jongste — waerinne hij hem tituleerde Hoogwelgeboren Heer en Hooggeërde Vriend; uit desen brief las hij, secretaris, alleen enig nieuws op 't eynde van deselve overluit, gevende die voorts over aen den heer van Regteren, doe aen de heer Van Zuilen, de borgemeester van Buuren en mij overslaende [1]). Het was eene seer lange brief, en die door alle drie die heeren nog al een wijle wierde bestudeert. Diergelijke brieven komen menigvuldige aen hem, heer Milan, en Regteren, die jegenswoordig als raidpensionaris — gelijk al sedert enigen tijd geschiedt is — met Regt(eren), Zuil(en), Woert(man) en somtijts Natew(is) de saken dirigeren. Dit bleek tijde der conferentiën in s'Hage 14 Maij 1761, alsse wanneer Zuilen met Woertman stil verhandelde enige pointen nopens de te makene vreede, namentlijk over 't Munstersche barière &tc. [2]).

7 Dec. 1760. Is door Regteren een brief geschreven aen J. Pesser in s'Hage wegens den ingenieur Veltgens [3]), ten eynde hij ingenieur geplaatst soude

---

1) Namelijk als leden van de staten. De heer Meynard Van Bueren was in 1760 burgemeester van Utrecht.

2) De conferentie van den 14en Mei, waaraan ook de schrijver zelf deelnam, had ten doel een gemeenschappelijken maatregel te beramen van de provinciën Gelderland, Utrecht en Holland tot het keeren van het opgestopte water op de boven-rivieren, voornamelijk door het verzwaren der Lekdijken, een en ander naar aanleiding van den pas geleden overlast bij de groote overstrooming van 1760. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 20 Mei 1761 en Nederlandsche Jaarboeken 1760, p. 116 vlgg. Blijkbaar is dit bericht uit 1761 later bijgeschreven. Ook aan de inkt is dit te zien. Bij herlezing van het handschrift en van de losse aanteekeningen, waaruit het is opgesteld, zal de schrijver gemeend hebben dit berichtje, dat op de volgende pag. weder volgt, te hebben overgeslagen.

3) De majoor-ingenieur Veldgen of Veldgens was vroeger in dienst van de provincie Utrecht geweest tot het verdiepen van den Vaartschen Rijn. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 1751, p. 389 vlgg. Waarschijnlijk was hij ook wel verwant met den Lutherschen predikant van denzelfden naam in de stad Utrecht. Zie Doopboeken der Lutherse gemeente, Stadsarchief te Utrecht.

1760.

blijven in Arnhem of Nimwegen, waerop het antwoort was, dat Veltgen te Arnhem niet blijven kost, maer dat hij, Pesser, den hertog van Brunswijk soude spreken en tragten hem te Nimwegen te houden of in Den Bosch, verders bij post-scriptum versoekende sijne complimenten NB. aen den heer van Hindersteyn [1]), waeruit men kan opmaken de correspondentie die er nog dagelijks verseeft tusschen die heeren. Dit een en ander is nader gebleken bij de conferentie in s'Hage, den 14 Maij 1761 gehouden, welke door J. Pesser is gemenageert en enigsints geprepareert, zijnde de briefwisseling tussen Regteren en Pesser doe geavoueert, edog daeruit niet meer gecommuniceert werdende dan datgene dat relatie tot de rivieren hadde, waerover de te houde conferentie moeste rouleeren [2]).

13 Januari 1761. *"Ωρε Δονοφ διε 'τ ονγετωειφελτ υαν Γρονσφελδ Ηδδε* [3]). Dat de Engelse partij in s'Hage sterker dan te voren d'overhand kreeg, dat selfs den hertog en prins van Weilburg sig daer meer dan ooit voor toonden: Engelse officiers werden op de parade en aen sekere huisen ongemeen gefestoieert, een Frans brigadier, op de parade zijnde, wierdt mede wel beleeft ontfangen, dog soo geen accueil gedaen als aen de Engelschen. Den hertog doet de jongen prins dikwils bij Rhoon — die seer Engels is — gaen, en door Rhoon is hij ook geweest bij Thuyll [4]) in desselfs nieuwe manege. Den hertog, onlangs den jongen prins presserende om — soo wel meen — wederom bij den heer van Rhoon te gaan, soo toonde de prins daer niet veel lust toe te hebben. Dan, den hertog een en andermael daer nog op staende, soo segde de prins dat hij 't niet doen en kost,

---

1) D. i. de secretaris van staat Milan Visconti.

2) Wat op de bedoelde conferentie door enkele leden in stilte is verhandeld geworden over de Nederlandsche belangen bij den verwachten vrede, is niet meer na te gaan.

3) Ore Dönhof, die 't ongetwijfeld van Gronsveld hadde.

4) Waarschijnlijk de schoonvader van 's heeren van Rhoons zoon. Vgl. p. 168.

1761.
jae dat 't hem verveelde daer soo dikwils te gaen. Waerop den hertog hem voorhielt wat de princes op haer dootbedt hem gerecommandeert hadde, te weten van hem, hertog, in alles gehoorsaem te sullen wesen, wijders dat hij, hertog, uit kragte van sijn qualiteydt, die hij over hem droeg, het hem soude konnen en behooren te ordonneeren, waerop den jongen prins antwoorde dat hij wist wat hij belooft hadde, en uit dien hoofde hem ook gehoorsame soude, maer dat verwondert was en niet gedagt hadde, dat hij, heer hertog, een sake van die natuur sodanig soude behandelt en opgevat hebben, jae hadde hij aen een ander gesegt, dat hij sig troosten dat die onderwerping of die regering van geen langen duur meer soude zijn. En schoon dien jongen heer dagelijks niet dan voor en van die Engelsche partij hoort spreken, soo segt men dat hij nogtans seer neutrael schijnt, jae selfs eer tegen als te veel voor ingenomen; ook soude hij jongen prins enigsints t'onvreden zijn geweest dat sijn heer grootvader den koning van Engeland — onlangs overleden — hem nietwes van sijn nalatenschap gemaakt hadde. Uit dit een en ander besluit men dan dat, wanneer die jongen prins aen 't gouvernement sal komen, hij uit sijn eygen ogen sal sien, en niet soo blind in alles sal ingeven als sommige lieden sig wel verbeelden, ten minsten niet soo blind ijverig sig voor d'ene partij meerder sal toonen als voor de andere, gelijk nu veeltijts geschiedt.

Maart 1761. Dat de koning van Engeland sijn
*Ωρε Βορεελ [1]). maitresje in de kraem gestorven zijnde, hij koning daer soo over geaffligeert was geweest, dat men vreesde hij melancolicq daerover soude geworden sijn, of sig tot de devotie overgegeven hebben, zijnde de overledene geweest een quaqueresse.

Ook soude onder drie lords der thesaurie — soo wel meen van Schotland — altoos een Engelsman geweest

---

1) Ore Boreel.

1761.

zijn, dog dòor de koning was dien derde Engelsche lord geremplaceert door een Schotsman, waerover de Engelse natie maer matig tevreede waere.

Φαγελ [1]). Dat, als de prins eens meerderjarig was, men soude tragten Δουβλετ ook op de voet van Verelst en Haren of wel op beter plaats te brengen [2]).

Dat de vreede sekerlijk soude plaats hebben, soo hij dagt, en wel algemeen, jae nog voor de somer, dat er voorlede jaer hier aen gewerkt was, dog nu elders, en dat, schoon er al een bataille gewonne of verlooren wierd, die sake daerdoor niet verhindert soude werden.

Σλινγελανδ [3]). Dat in hande hadde gehad een M.SS. van de conduite, die den hertog hadde gehouden in Rusland in den jare . . . . . [4]), dat daer net in beschreven was gelijk men denselve hier bevond, te weten seer politicq, van de een aen den andere sprekende, niemant voor opregt vriend kennende als die absolut van hem dependeerde of die van sijn huis zijn, ook seer moeielijk te worden als de dingen niet naer sijn sin gaen. Een voorbeelt nog daervan: doe de Geldersen in Februari laastlede in s'Hage waren om een disput door bemiddeling van den hertog te assopieren, dat hij wegens sig quaed gemaekt te hebben doe eenmael de koorts soude hebben gekregen, ook dat sij Gelderse, dit merkende, doe maer soo goed en quaed koste vrede met den anderen gemaakt hebben.

Dat den jonge stadhouder seer gecacheert sig houd in presentie van den hertog, andersints nog al vrolijk zijnde,

---

1) Fagel.

2) Dat is dus hem (Doublet) in bezoldiging gelijk te maken aan de genoemde gezanten of hem een hooger bezoldigden gezantschapspost te geven dan die te Stockholm.

3) Slingeland.

4) Het oningevulde jaartal is 1741. Zie aant. 3 op p. 151.

1761.

soo ras hij den hertog merkt sig agterhout. Ook dat hij, hertog, er niet veel uit soude krijgen, al wilde hij.

Dat den h(ertog) — schoon Larrey geheyme raid en secretaris is — hem niet seer setten mag, self dat hij aen Sling(eland) soude te kennen hebben gegeven en aan ander(en) meer, dat hij L(arrey) niet en dogt of een deugniet was.

Dat hij, h(ertog), ook niet van Borsselen [1]) hieldt, zijnde dese twee laatste beyde, soo men meende, in de interressen van princes Carolina, die een sterke partij voor haer hadde; den hertog hadde mede een partij, die de Engelse partij wierd genoemt. Dat den hertog de prinses van Weilbourg, en die wederom den hertog, seer liet observeeren. Dat hij, hertog, sig nog onlangs aen Slingeland duidelijk geuit hadde, dat men eerstdaegs omtrent Grovestins — die een slegt mens was, jaa, dat hij, h(ertog), genoeg van hem wist om hem te doen ophangen [2]) — ietwes van importantie soude sien: daer nogtans niets gebeurt is, schoon gecommitteerde raiden en hogen krijgsraed alle de stukken in handen van den hertog gestelt hadden, alleen, meent men, omdat Grovestins van te veel saken weet, die Rhoon niet durft te pousseeren.

Dat de jonge prins nog veel beter en sagter van humeur soude wesen als princes Carolina, want dat dese laatste seer haastig en ook dikwils quaedaerdig was; dat veele dat wisten en seyden; blijken ook daervan waeren, dat op Honslerdijk zijnde men dikwils hoorde sij haer kameniers beknorde, een soufflet gaf, en se selden lang koste houden. Dat als den hertog kwam te vallen, de uiterste confusie soude wesen om 't capitain-generaelschap te representeeren. Zoude dan Van der Mieden, Grovestins &tc. wel wederom op komen, met D'Abl(aing), Borss(elen) &tc.

Dat den hertog de prins seer kort hout, geen menschen

---

1) De heer Jan Van Borssele was, zooals vroeger gemeld is, lid van den raad van opvoeding: zie o. a. Van der Aa, Leven van W. V dl. I p. 168.

2) „Jae dat hij . . . . . ophangen" in margine bijgevoegd.

1761.

bij hem laat eeten, geene onkosten hem hoegenaemt laat doen. Ook dat het prinsje seer stijf de lieden ontfangt die hem 't hof komen maken.

Princes Carolina begint seer nae haer vrouw moeder te gelijken in maniere van sien, groeten &tc., selfs ook van slaapagtig naemiddag te werden.

19 Maert 1761. Dat in de vergadering van H. H. M. nog onlangs drie dagen aeneen gedelibereert was over een bodens-plaats. Dat jegenswoordig over het bailluwschap van Sluis veel te doen was; dat D'Ablaing daerom bij hem nog s'avonds laat om tien uuren geweest was om 't selve te besolliciteeren, dog dat hij, hertog, gesegt hadde sig daer niet mede te bemoïen: dat dat ampt hetselve was dat door de prins saliger aen D'Ablaing geoffreert was, omdat moede was wegens al het solliciteeren van denselve D'Ablaing, dog dat hij, D'Ablaing, aen de griffier Fagel seer sterk daeromtrent geantwoort hadde, dat ampt ver beneden sijn fadsoen agtende, welke griffier den brief aen Sijn Hoogheydt toonende, dewelke daerover moeilijk werde, hetselve ampt aen de Borgem(eester) Lambregts van Vlissingen gaf [2]).

Ωρε υαν δεν "Ερτογ [1]).

Seyde ook den hertog op milord Holderness sijn sujet, dat hij sijne dimissie als secretaris van staat become hadde, en dat hij sijn oude vrienden plotseling hadde verlaten, die met hem voor den ouden koning geweest waren en sig nu sonder oordeel in de interessen van den jongen koning [3]) hadde gegeven, waerdoor, van vele vrienden verlaten sijnde, hem dit nu gebeurt was. En welke conduite bij hem niet scheenen geapprobeert te werden.

---

1) Ore van den hertog.

2) Weder wordt, als vroeger, de heer Willem Barend Lambrechtsen bedoeld, die ten tijde van Willem IV burgemeester van Vlissingen was.

3) George II stierf in 1760. De „jonge koning" is George III.

1761.

"Ωρε Βορεελ [1]). Dat Holderness immediaat nae de aanstelling van den jongen koning van Engeland, tegen 't sentiment van den hertog van Newcastle [2]), een lid uit Ierland — daer de koning voor was — hadde geplaatst, en door gelt doen stemmen soo als den koning gaarn hadde, 't welk den hertog van Newcastle seer verveelt hadde, en dat daardoor, en wegens al een wijle verwijdering, sijne demissie wel mogte bekomen hebben [3]).

O. Z. van Haren segt men nu te hebben verkosen de West-Indische Compagnie t'Amsterdam, preferabel aen de Raid van Staten, apparent omdat niet gaarn in s'Hage wil komen.

April 1761. Hij komt onverwagt in s'Hage, verschijnt in H. H. M. vergadering, werd door geen mens genoegsaem aengesproken, gaat bij den prins aen 't hof, ook bij de princes van Weylbourg, selfs met sijn vrouw, dog werdt mede door niemant aengesprooken.

Ωρε Τερελστ junior [4]). Jae segt men dat er brieven aen gecommitteerden van de provintie van Holland sijn gekomen, door desselfs twee schoonzoons geschreven, welke aen eenige heeren of wel eene commissie van H. H. M. gecommuniceert zijnde, hij indirect is gewaerschouwt sig uit Den Haag te begeven, 't welk hij ook immediaat gedaen heeft: voorsegde brieven segt men hielden in sijn eyge confessie van de schandelijkheden, die hij met sijn dogters soude gepleegt hebben. Niettegenstaende dit alles hadde hij nog de impudentie gehadt

---

1) Ore Boreel.

2) Over den Hertog van Newcastle, zie aanteekening 4 op p. 63.

3) Het schijnt uit de woorden, onduidelijk geworden door doorhalingen, dat door omkooping van parlementsleden de Hertog van Newcastle was tegengewerkt. Aanvankelijk stond er „in het parlement geplaatst", maar het doorgehaalde woord is door geen ander vervangen.

4) Ore Verelst junior, waarschijnlijk de genoemde drost van Buren, die toen nog leefde.

1761.

van te seggen, dat hij t'eniger tijt nog besorgen soude dat sijn swager Van der Dussen op 't schavot soude komen &tc. [1]).

Ut supra. De siekte van Sijn Hoogheydt is geattribueert geweest aen eene indigestie in de maag, dog twijfelen velen daeraen, vermits men geordonneert heeft eene lating, welke volkomen effect gedaen heeft, daer nogtans latinge tegens indigestie zelden goed sijn, jae was Sijn Hoogheydt vóór de lating door gereitereerdt stuipen soo swart reets, dat onkenbaar was; soodat sommige oordeelden eerder eene beroerte te sijn geweest dan indigestie [2]).

Proneert Claas Pesser en desselfs vrouw waer sij komen telkens over de beleeftheydt en vriendelijkheyt van den hertog, seggende onder anderen, dat met den hertog in Den Bos [3]) de glasblaserije waren wesen sien &tc. En nu nog, in April 1761, dat hij, Claas Pesser, op de vergadering van 't jagtgerigt van Gooiland was geweest, soude hij gesegt hebben dat den hertog hem permissie hadde gegeven om met sijn vrouw in de aenstaende jagttijt op 't huis van de heer Duits [4]) bij Soestdijk te mogen logeren en jagen. Ten welken tijde hij, Pesser, op s'Graveland was gekomen met sijn vrouw, schoonbroer en suster, als wanneer hij en sijn geselschap namiddag door de heeren van Natewis, Witsen en Van Hoorn wierde besogt, hebbende hij, om reden van sijn medegenomen

---

1) Over het familie-schandaal van Onno Zwier Van Haren zie o. a. Vervolg op Wagenaar, anno 1761, waar de geheele zaak vrij uitvoerig vermeld staat. Ook het aandeel van de schoonzoons en den zwager in de zaak is daar aangegeven.

2) Over den plotselingen ziekteaanval van den prins zie Nederlandsche Jaarboeken, April 1761, p. 321.

3) Waarvan de hertog van Brunswijk gouverneur was.

4) In 1761 overleed de bekende burgemeester van Haarlem, Mr. Jacob Deutz. Diens huis zal hier wel bedoeld worden. Waarschijnlijk behoorde het aan het domein van Soestdijk.

1761.
geselschap, apart gegeten, en als wanneer hij voorgemeld discours gehouden heeft [1]).

May 1761. In s'Hage door Regteren-Westervelt vernomen, dat men tragtede enige correspondentie op 't te houdene congres te Augsbourg te hebben [2]), dog dat t'selve tegengegaen wierde.

Dat d'Afry, ambassadeur van Vrankrijk, soude gesegt hebben warom men ook niet een minister daer nae toe sond, dat tijde van den raidpensionaris Van Slingeland hij raidpensionaris dat wel doorgedrongen soude hebben.

Dat tot bisschop van Munster Vrankrijk was voor eene baron Van ..... [3]) — zijnde canonik te Munster — dat vele voor den prins van Luik waren, dog dat Engeland en Pruissen waren voor 't seculariseeren van dat bisdom, ten eynde het dan in besit van Pruissen te brengen, onder ruiling aen Engeland met het Embdische. Bij dese gelegenheyd verhaalde mij ook, dat over bovenstaende saken, met den ontfanger Van Slingeland [4]) bij sijn broeder den avond gepasseert hebbende, veel hadden gesprooken. En komende op 't jaer 1747, soo segde mij dat Kersseboom te Dort alle sijne collegaas bedrogen hadde te dier tijde, voornamentlijk J. de Wit; dat hij, Kersseboom, en J. de Wit [5]) hem, Regteren, sekere nagt

---

1) De heer van Natewisch is de meergenoemde hoofdofficier van Amersfoort, de andere heeren zijn waarschijnlijk Mr. Nicolaas Witsen, secretaris, en Quirijn Willem Van Hoorn, oud-schepen te Amsterdam. „Apart gegeten" bedoelt: niet in gezelschap met de leden van het Gooische jachtgericht.

2) Het bedoelde vredescongres te Augsburg moest voor de onderhandeling dienen, die een einde zouden maken aan den oorlog, in de geschiedenis als de zevenjarige bekend.

3) De naam is niet ingevuld. In 1762 werd de keurvorst van Keulen, tevens prins-bisschop van Luik, gekozen. Zie Res. S. G. 20 Sept. 1762.

4) De ontvanger-generaal der unie Mr. Govert Van Slingelandt. De „broeder" is de heer Van Rechteren van Gramsbergen.

5) Mr. Jeronymus Kersseboom was in 1747 lid van de vroedschap te Dordrecht en werd afgevaardigd ter provinciale staten-vergade-

1761.

in voorsegde jare 1747 hadden komen opwekken, om hem een plan van vreede te laten zien, 't gene dat door de marquis De Puisieulx [1]) soude sijn aengenomen geworden, dog dat dit naderhant soo kwalijk was genomen, dat Kersseboom 'tselve nooit hadde willen weten, maer De Wit alleen daermede beschuldigde.

Ook soude O. Z. Van Haren te dier tijdt gesegt hebben: „het volk is nog niet genoeg op mijn wenk gebragt, het moet soo werden dat, als ik mijn neusdoek uittrekke, sij weten wat het seggen wil." En als men van de souverainiteyd sprak, soo antwoorde hij: „dat die op de vismarkt resideerde."

Doe de jonge prins in April deses jaers soodanige stuipen kreeg, soo wierd door den hertog immediaet gesonden om den raidpensionaris, om griffier, Rhoon en prins van Weilbourg.

Ωρε Βορεελ. Dat hij geloofde en genoegsaem versekert was, dat den hertog niet tegen was om het capittul te Munster de verkiesing van hunnen bisschop te laten doen, daer uiterlijk nogtans schijnt dat hij, heer hertog, merkelijk in de belangens van Pruissen en Engeland is.

Op dit subject wete door *καπιταιν Παιν* [2]), dat hij, *καπιταιν*, seedert 1748 al correspondentien heeft gehouden wijd en sijd, door toedoen van sijn neef den generaal *Κορναβέ* [3]), dog dat sijne correspondentien jegenswoordig gering zijn, overmits in vele opsigte te conscientieus is, in andere dat hij te seer geborneert is in de betaling, want dat

---

ring. Mr. Johan De Witt, heer van Jaarsveld, was mede vroedschapslid aldaar. Het geslacht Van Slingelandt was, zooals bekend is, ook uit die stad.

1) De toenmalige Fransche gezant in Den Haag.

2) De kapitein David François Pain van het infanterie-regiment Maleprade, in garnizoen te Utrecht, was te voren geruimen tijd eerste klerk op het kabinet van Z. H. prins Willem IV. Zie Naamregisters van officieren en Bericht van de vergaderingen enz. te 's Gravenhage.

3) Cornabé.

1760.
sers, voornamentlijk niet sonder de jongste — waerinne hij hem tituleerde Hoogwelgeboren Heer en Hooggeërde Vriend; uit desen brief las hij, secretaris, alleen enig nieuws op 't eynde van deselve overluit, gevende die voorts over aen den heer van Regteren, doe aen de heer Van Zuilen, de borgemeester van Buuren en mij overslaende [1]). Het was eene seer lange brief, en die door alle drie die heeren nog al een wijle wierde bestudeert. Diergelijke brieven komen menigvuldige aen hem, heer Milan, en Regteren, die jegenswoordig als raidpensionaris — gelijk al sedert enigen tijd geschiedt is — met Regt(eren), Zuil(en), Woert(man) en somtijts Natew(is) de saken dirigeren. Dit bleek tijde der conferentiën in s'Hage 14 Maij 1761, alsse wanneer Zuilen met Woertman stil verhandelde enige pointen nopens de te makene vreede, namentlijk over 't Munstersche barière &tc. [2]).

7 Dec. 1760. Is door Regteren een brief geschreven aen J. Pesser in s'Hage wegens den ingenieur Veltgens [3]), ten eynde hij ingenieur geplaatst soude

---

1) Namelijk als leden van de staten. De heer Meynard Van Bueren was in 1760 burgemeester van Utrecht.

2) De conferentie van den 14en Mei, waaraan ook de schrijver zelf deelnam, had ten doel een gemeenschappelijken maatregel te beramen van de provinciën Gelderland, Utrecht en Holland tot het keeren van het opgestopte water op de boven-rivieren, voornamelijk door het verzwaren der Lekdijken, een en ander naar aanleiding van den pas geleden overlast bij de groote overstrooming van 1760. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 20 Mei 1761 en Nederlandsche Jaarboeken 1760, p. 116 vlgg. Blijkbaar is dit bericht uit 1761 later bijgeschreven. Ook aan de inkt is dit te zien. Bij herlezing van het handschrift en van de losse aanteekeningen, waaruit het is opgesteld, zal de schrijver gemeend hebben dit berichtje, dat op de volgende pag. weder volgt, te hebben overgeslagen.

3) De majoor-ingenieur Veldgen of Veldgens was vroeger in dienst van de provincie Utrecht geweest tot het verdiepen van den Vaartschen Rijn. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 1751, p. 389 vlgg. Waarschijnlijk was hij ook wel verwant met den Lutherschen predikant van denzelfden naam in de stad Utrecht. Zie Doopboeken der Lutherssche gemeente, Stadsarchief te Utrecht.

1760.

blijven in Arnhem of Nimwegen, waerop het antwoort was, dat Veltgen te Arnhem niet blijven kost, maer dat hij, Pesser, den hertog van Brunswijk soude spreken en tragten hem te Nimwegen te houden of in Den Bosch, verders bij post-scriptum versoekende sijne complimenten NB. aen den heer van Hindersteyn [1]), waeruit men kan opmaken de correspondentie die er nog dagelijks verseert tusschen die heeren. Dit een en ander is nader gebleken bij de conferentie in s'Hage, den 14 Maij 1761 gehouden, welke door J. Pesser is gemenageert en enigsints gepreparéert, zijnde de briefwisseling tussen Regteren en Pesser doe geavoueert, edog daeruit niet meer gecommuniceert werdende dan datgene dat relatie tot de rivieren hadde, waerover de te houde conferentie moeste rouleeren [2]).

13 Januari 1761. *"Ωρε Δονοφ δις 'τ ονγε-τωειφελτ υαν Γρονσ-φελδ ξδδε* [3]).

Dat de Engelse partij in s'Hage sterker dan te voren d'overhand kreeg, dat selfs den hertog en prins van Weilburg sig daer meer dan ooit voor toonden: Engelse officiers werden op de parade en aen sekere huisen ongemeen gefestoieert, een Frans brigadier, op de parade zijnde, wierdt mede wel beleeft ontfangen, dog soo geen accueil gedaen als aen de Engelschen. Den hertog doet de jongen prins dikwils bij Rhoon — die seer Engels is — gaen, en door Rhoon is hij ook geweest bij Thuyll [4]) in desselfs nieuwe manege. Den hertog, onlangs den jongen prins presserende om — soo wel meen — wederom bij den heer van Rhoon te gaan, soo toonde de prins daer niet veel lust toe te hebben. Dan, den hertog een en andermael daer nog op staende, soo segde de prins dat hij 't niet doen en kost,

---

1) D. i. de secretaris van staat Milan Visconti.

2) Wat op de bedoelde conferentie door enkele leden in stilte is verhandeld geworden over de Nederlandsche belangen bij den verwachten vrede, is niet meer na te gaan.

3) Ore Dönhof, die 't ongetwijfeld van Gronsveld hadde.

4) Waarschijnlijk de schoonvader van 's heeren van Rhoons zoon. Vgl. p. 168.

1761.
jae dat 't hem verveelde daer soo dikwils te gaen. Waerop den hertog hem voorhielt wat de princes op haer dootbedt hem gerecommandeert hadde, te weten van hem, hertog, in alles gehoorsaem te sullen wesen, wijders dat hij, hertog, uit kragte van sijn qualiteydt, die hij over hem droeg, het hem soude konnen en behooren te ordonneeren, waerop den jongen prins antwoorde dat hij wist wat hij belooft hadde, en uit dien hoofde hem ook gehoorsame soude, maer dat verwondert was en niet gedagt hadde, dat hij, heer hertog, een sake van die natuur sodanig soude behandelt en opgevat hebben, jae hadde hij aen een ander gesegt, dat hij sig troosten dat die onderwerping of die regering van geen langen duur meer soude zijn. En schoon dien jongen heer dagelijks niet dan voor en van die Engelsche partij hoort spreken, soo segt men dat hij nogtans seer neutrael schijnt, jae selfs eer tegen als te veel voor ingenomen; ook soude hij jongen prins enigsints t'onvreden zijn geweest dat sijn heer grootvader den koning van Engeland — onlangs overleden — hem nietwes van sijn nalatenschap gemaakt hadde. Uit dit een en ander besluit men dan dat, wanneer die jongen prins aen 't gouvernement sal komen, hij uit sijn eygen ogen sal sien, en niet soo blind in alles sal ingeven als sommige lieden sig wel verbeelden, ten minsten niet soo blind ijverig sig voor d'ene partij meerder sal toonen als voor de andere, gelijk nu veeltijts geschiedt.

Maart 1761. Dat de koning van Engeland sijn
Ωρε Βορεελ [1]). maitresje in de kraem gestorven zijnde, hij koning daer soo over geaffligeert was geweest, dat men vreesde hij melancolicq daerover soude geworden sijn, of sig tot de devotie overgegeven hebben, zijnde de overledene geweest een quaqueresse.

Ook soude onder drie lords der thesaurie — soo wel meen van Schotland — altoos een Engelsman geweest

---

1) Ore Boreel.

1761.

zijn, dog door de koning was dien derde Engelsche lord geremplaceert door een Schotsman, waerover de Engelse natie maer matig tevreede waere.

Φαγελ [1]. Dat, als de prins eens meerderjarig was, men soude tragten Δουβλετ ook op de voet van Verelst en Haren of wel op beter plaats te brengen [2].

Dat de vreede sekerlijk soude plaats hebben, soo hij dagt, en wel algemeen, jae nog voor de somer, dat er voorlede jaer hier aen gewerkt was, dog nu elders, en dat, schoon er al een bataille gewonne of verlooren wierd, die sake daerdoor niet verhindert soude werden.

Σλινγελανδ [3]. Dat in hande hadde gehad een M.SS. van de conduite, die den hertog hadde gehouden in Rusland in den jare . . . . . [4]), dat daer net in beschreven was gelijk men denselve hier bevond, te weten seer politicq, van de een aen den andere sprekende, niemant voor opregt vriend kennende als die absolut van hem dependeerde of die van sijn huis zijn, ook seer moeielijk te worden als de dingen niet naer sijn sin gaen. Een voorbeelt nog daervan: doe de Geldersen in Februari laastlede in s'Hage waren om een disput door bemiddeling van den hertog te assopieren, dat hij wegens sig quaed gemaekt te hebben doe eenmael de koorts soude hebben gekregen, ook dat sij Gelderse, dit merkende, doe maer soo goed en quaed koste vrede met den anderen gemaakt hebben.

Dat den jonge stadhouder seer gecacheert sig houd in presentie van den hertog, andersints nog al vrolijk zijnde,

---

1) Fagel.

2) Dat is dus hem (Doublet) in bezoldiging gelijk te maken aan de genoemde gezanten of hem een hooger bezoldigden gezantschapspost te geven dan die te Stockholm.

3) Slingeland.

4) Het oningevulde jaartal is 1741. Zie aant. 3 op p. 151.

1761.

soo ras hij den hertog merkt sig agterhout. Ook dat hij, hertog, er niet veel uit soude krijgen, al wilde hij.

Dat den h(ertog) — schoon Larrey geheyme raid en secretaris is — hem niet seer setten mag, self dat hij aen Sling(eland) soude te kennen hebben gegeven en aan ander(en) meer, dat hij L(arrey) niet en dogt of een deugniet was.

Dat hij, h(ertog), ook niet van Borsselen [1]) hieldt, zijnde dese twee laatste beyde, soo men meende, in de interressen van princes Carolina, die een sterke partij voor haer hadde; den hertog hadde mede een partij, die de Engelse partij wierd genoemt. Dat den hertog de prinses van Weilbourg, en die wederom den hertog, seer liet observeeren. Dat hij, hertog, sig nog onlangs aen Slingeland duidelijk geuit hadde, dat men eerstdaegs omtrent Grovestins — die een slegt mens was, jaa, dat hij, h(ertog), genoeg van hem wist om hem te doen ophangen [2]) — ietwes van importantie soude sien: daer nogtans niets gebeurt is, schoon gecommitteerde raiden en hogen krijgsraed alle de stukken in handen van den hertog gestelt hadden, alleen, meent men, omdat Grovestins van te veel saken weet, die Rhoon niet durft te pousseeren.

Dat de jonge prins nog veel beter en sagter van humeur soude wesen als princes Carolina, want dat dese laatste seer haastig en ook dikwils quaedaerdig was; dat veele dat wisten en seyden; blijken ook daervan waeren, dat op Honslerdijk zijnde men dikwils hoorde sij haer kameniers beknorde, een soufflet gaf, en se selden lang koste houden. Dat als den hertog kwam te vallen, de uiterste confusie soude wesen om 't capitain-generaelschap te representeeren. Zoude dan Van der Mieden, Grovestins &tc. wel wederom op komen, met D'Abl(aing), Borss(elen) &tc.

Dat den hertog de prins seer kort hout, geen menschen

---

1) De heer Jan Van Borssele was, zooals vroeger gemeld is, lid van den raad van opvoeding: zie o. a. Van der Aa, Leven van W. V dl. I p. 168.

2) „Jae dat hij . . . . . ophangen" in margine bijgevoegd.

1761.

bij hem laat eeten, geene onkosten hem hoegenaemt laat doen. Ook dat het prinsje seer stijf de lieden ontfangt die hem 't hof komen maken.

Princes Carolina begint seer nae haer vrouw moeder te gelijken in maniere van sien, groeten &tc., selfs ook van slaapagtig naemiddag te werden.

19 Maert 1761. *Ωρε υαν δεν "Ερτογ* [1]). Dat in de vergadering van H. H. M. nog onlangs drie dagen aeneen gedelibereert was over een bodens-plaats. Dat jegenswoordig over het bailluwschap van Sluis veel te doen was; dat D'Ablaing daerom bij hem nog s'avonds laat om tien uuren geweest was om 't selve te besolliciteeren, dog dat hij, hertog, gesegt hadde sig daer niet mede te bemoïen: dat dat ampt hetselve was dat door de prins saliger aen D'Ablaing geoffreert was, omdat moede was wegens al het solliciteeren van denselve D'Ablaing, dog dat hij, D'Ablaing, aen de griffier Fagel seer sterk daeromtrent geantwoort hadde, dat ampt ver beneden sijn fadsoen agtende, welke griffier den brief aen Sijn Hoogheydt toonende, dewelke daerover moeilijk werde, hetselve ampt aen de Borgem(eester) Lambregts van Vlissingen gaf [2]).

Seyde ook den hertog op milord Holderness sijn sujet, dat hij sijne dimissie als secretaris van staat become hadde, en dat hij sijn oude vrienden plotseling hadde verlaten, die met hem voor den ouden koning geweest waren en sig nu sonder oordeel in de interessen van den jongen koning [3]) hadde gegeven, waerdoor, van vele vrienden verlaten sijnde, hem dit nu gebeurt was. En welke conduite bij hem niet scheenen geapprobeert te werden.

---

1) Ore van den hertog.

2) Weder wordt, als vroeger, de heer Willem Barend Lambrechtsen bedoeld, die ten tijde van Willem IV burgemeester van Vlissingen was.

3) George II stierf in 1760. De „jonge koning" is George III.

1761.

"Ωρε Βορεελ [1]). Dat Holderness immediaat nae de aanstelling van den jongen koning van Engeland, tegen 't sentiment van den hertog van Newcastle [2]), een lid uit Ierland — daer de koning voor was — hadde geplaatst, en door gelt doen stemmen soo als den koning gaarn hadde, 't welk den hertog van Newcastle seer verveelt hadde, en dat daardoor, en wegens al een wijle verwijdering, sijne demissie wel mogte bekomen hebben [3]).

O. Z. van Haren segt men nu te hebben verkosen de West-Indische Compagnie t'Amsterdam, preferabel aen de Raid van Staten, apparent omdat niet gaarn in s'Hage wil komen.

April 1761. Hij komt onverwagt in s'Hage, verschijnt in H. H. M. vergadering, werd door geen mens genoegsaem aengesproken, gaat bij den prins aen 't hof, ook bij de princes van Weylbourg, selfs met sijn vrouw, dog werdt mede door niemant aengesprooken.

Ωρε Τερελστ junior [4]). Jae segt men dat er brieven aen gecommitteerden van de provintie van Holland sijn gekomen, door desselfs twee schoonzoons geschreven, welke aen eenige heeren of wel eene commissie van H. H. M. gecommuniceert zijnde, hij indirect is gewaerschouwt sig uit Den Haag te begeven, 't welk hij ook immediaat gedaen heeft: voorsegde brieven segt men hielden in sijn eyge confessie van de schandelijkheden, die hij met sijn dogters soude gepleegt hebben. Niettegenstaende dit alles hadde hij nog de impudentie gehadt

---

1) Ore Boreel.

2) Over den Hertog van Newcastle, zie aanteekening 4 op p. 63.

3) Het schijnt uit de woorden, onduidelijk geworden door doorhalingen, dat door omkooping van parlementsleden de Hertog van Newcastle was tegengewerkt. Aanvankelijk stond er „in het parlement geplaatst", maar het doorgehaalde woord is door geen ander vervangen.

4) Ore Verelst junior, waarschijnlijk de genoemde drost van Buren, die toen nog leefde.

van te seggen, dat hij t'eniger tijt nog besorgen soude dat sijn swager Van der Dussen op 't schavot soude komen &tc. [1]).

Ut supra. De siekte van Sijn Hoogheydt is geattribueert geweest aen eene indigestie in de maag, dog twijfelen velen daeraen, vermits men geordonneert heeft eene lating, welke volkomen effect gedaen heeft, daer nogtans latinge tegens indigestie zelden goed sijn, jae was Sijn Hoogheydt vóór de lating door gereitereerdt stuipen soo swart reets, dat onkenbaar was; soodat sommige oordeelden eerder eene beroerte te sijn geweest dan indigestie [2]).

Proneert Claas Pesser en desselfs vrouw waer sij komen telkens over de beleeftheydt en vriendelijkheyt van den hertog, seggende onder anderen, dat met den hertog in Den Bos [3]) de glasblaserije waren wesen sien &tc. En nu nog, in April 1761, dat hij, Claas Pesser, op de vergadering van 't jagtgerigt van Gooiland was geweest, soude hij gesegt hebben dat den hertog hem permissie hadde gegeven om met sijn vrouw in de aenstaende jagttijt op 't huis van de heer Duits [4]) bij Soestdijk te mogen logeren en jagen. Ten welken tijde hij, Pesser, op s'Graveland was gekomen met sijn vrouw, schoonbroer en suster, als wanneer hij en sijn geselschap namiddag door de heeren van Natewis, Witsen en Van Hoorn wierde besogt, hebbende hij, om reden van sijn medegenomen

1) Over het familie-schandaal van Onno Zwier Van Haren zie o. a. Vervolg op Wagenaar, anno 1761, waar de geheele zaak vrij uitvoerig vermeld staat. Ook het aandeel van de schoonzoons en den zwager in de zaak is daar aangegeven.

2) Over den plotselingen ziekteaanval van den prins zie Nederlandsche Jaarboeken, April 1761, p. 321.

3) Waarvan de hertog van Brunswijk gouverneur was.

4) In 1761 overleed de bekende burgemeester van Haarlem, Mr. Jacob Deutz. Diens huis zal hier wel bedoeld worden. Waarschijnlijk behoorde het aan het domein van Soestdijk.

1761.
doe nog niet willende luisteren *f* 30000, en ten laatsten boven voorseyde laatsgenoemde sommen nog *f* 100000 eens gelt en ten minsten 10000 gulden eens voor equipage, en een pensioen nae desselfs doode voor sijn vrouwe, dog dat dit alles niet hadde willen accepteeren, en geprefereerdt hadde in de admiraliteyt t'Amsterdam sessie te houden en hier stil te blijven leven, dan van de hand gesonden te werden onder groote belofte en wijnig effecte [1]).

Ook soude den jonge prins geremarqueert hebben dat voorgenoemde heer wijnig meer ten hove kwam, telkens nae sijn gesontheyd latende informeeren, doe hij in s'Hage siek ley, en wanneer hij, prins, met den hertog verbij 't huis van voorgesegde heer passeerde, soo hielt hij sig geheel terugge in de koets, dog wanneer Sijn Hoogheydt daer alleen voorbij quam rijden, dan stak hij sijn hoofd naer 't glas van de koets en gaf altoos kushanden uit de koets nae het huis.

Wijders soude Rhoon gedaen hebben al wat hij konde om voorgemelde heer te weeren uit de admiraliteyt van Amsterdam, dog geen genoegsaem appui bij sijne confraters vindende hadde hij het moeten laten passeeren.

September 1761. Dat de jonge Catwijk [3]) 't drostampt van Buuren geobtineert hadde om *f* 20000, schoon daervoor *f* 34000 door de jonge de Wilhem geboden was, item *f* 36000 door de Tombes [4]).

"Ωρε Ροελ, Κοκκενγεν &tc. [2]).

---

1) De graaf Van Gronsveld was in 1759 van zijn gezantschap te Berlijn teruggekeerd en kreeg in 1761 zitting in de admiraliteit te Amsterdam. Hij was een tegenstander van den hertog van Brunswijk.

2) Ore Röell, Kockengen etc. De eerste is de reeds genoemde Joh. Alex. Röell, secretaris van politie te Utrecht.

3) De zoon van den baron Frederik Hendrik Van Wassenaar, heer van de beide Katwijken en Rijnsaterwoude, lid van de Hollandsche ridderschap, gedeputeerde ter generaliteits-vergadering, baljuw van Rijnland enz., en ook president van Z. H.'s domeinraad. Zie Berichtboekjes.

4) Waarschijnlijk een zoon van den Rotterdamschen burgemeester Le Leu de Wilhem. Zie Naamregisters van regeeringsleden. De Tombes kan de luitenant van de karabiniers A. F. Des Tombe zijn.

1761.

NB. dat den ouden Catwijk president van den domaine-raid is en seer addict aen den heer Hertog.

In October 1761 het ontfangersampt der domaine-tol t'Utregt vacerende, en 't selve in de ridderschap aen d'heer Van Bottesteyn staande te vergeven, soo sogt den heer Van Zuilen dat voor de jonge Daunis [1]) te krijgen, daertoe eerstelijk emploieerende of versoekende de juffrouw D'Averhoult [2]) of die wel bij mevr. Doublet [3]) eens wilde inquireeren of sij daer ook voor een der Polanens bij Bottesteyn om sprak, 't welk hij, heer Van Zuilen, vreesde, om redenen dat den heer Van Bottesteyn mevrouw de weduwe Riebeek [4]), nigt van mevrouw Doublet, seer sogt en voor inclineerde, dat dan sijne sollicitatie vrugteloos mogte wesen. Dan, hadde reets te vooren — uiterlijk in vago — den heer Van Bottesteyn aengesprooken om een heemraadsplaats benedendams [5]), die hij, heer Van Zuilen, konde doen vacant werde als maar wilde — ongetwijffelt die van den ouden Daunis — op de jonge Daunis te willen transporteren, dog hadde nu directelijk gesproken voor Daunis om het eerstgenoemde ontfangersampt, voorgevende den ouden heer veel dienst aen de ridderschap &tc. gedaen hadde, dog waerop Bottesteyn nietwes positifs

---

1) De zoon van het meermalen genoemde vroedschapslid D'Aulnis te Utrecht.

2) Waarschijnlijk eene zuster of dochter van den vroeger vermelden heer Jan D'Averhoult te Utrecht.

3) De echtgenoote van den heer Doublet was Mejuffrouw Constantia Johanna Loten.

4) In 1750 was Jonkvrouw Charlotte Beatrix Strick van Linschoten gehuwd met Mr. Gerrit Cornelis Van Riebeek, secretaris der stad Delft. In April 1759 overleed deze op reis naar zijne geboorteplaats, op den jeugdigen leeftijd van zeven-en-dertig jaar. Zie Huwelijks-registers Utrecht, December 1750, en Nederlandsche Jaarboeken 1759, Mei. Hij was de kleinzoon van den gouverneur-generaal; zijn vader was in den raad van veertig te Delft. Zie Naamregisters van leden der regeering en Navorscher, 10e Jaarg. 1860, pg. 209/10.

5) D. i. eene plaats als heemraad in het waterschap van den Lekdijk Benedendams.

1761.
soude geantwoort hebben. Den heer Van Zuilen nu vernemende dat mevrouw Doublet daer niet van sprak, heeft dat nog wat aen laten staen, ongetwijfelt van voornemen zijnde den heer Van Bottesteyn ten laatsten daervoor sijn tour te presenteeren ofte, indien het absolutelijk wilde hebben, misschien nog wel eene prebende daerbij, overmits den heer Van Zuilen t'eerst op de tour van de klijne ampten sat, en de tweede op die van de prebendens.

Uitgesondert dit laatste — nopens eene prebende — is 't overige bewaerheydt, dog hadde Bottesteyn gedeclareert sijn woord kwijt te sijn aen iemant, waervan veel dienst hadde genoten, en die nietwes gepretendeert hadde, waerop dan Zuil(en) antwoorde: „als lieden ietwes voor hem dede, hij die daer voor salarieerde, en dat voorgenoemde ampt absolutelijk requireerde een beproeft eerlijk man", op welk laatste ook nog in de ridderschap seer aendrong [1]).

October 1761. *Ωρε ἑέρ υαν Καννεν-βοργ* [2]). Dat doe Γρονσφελδ eerst in Holland tragte in de ridderschap te komen, dat doe gaarn desselfs familie als van den geldersche adel wilde doen passeeren, dat daerop eerstgenoemde heer veel aensoek wierde gedaan — in qualiteyt, soo wel meene, van edelman en meesterknaep op Veluwe — sulks te bevestigen, dog dat dit telkens beleefdelijk van de handt hadde gewesen, selfs aen wijlen

---

1) De woorden „Uitgesondert dit laatste . . . . seer aandrong" zijn later tusschengevoegd. De post van ontvanger van den domeinen-tol is door de ridderschap vergeven geworden aan Rijk Van Vliet; den jongen heer D'Aulnis gaf zij eene plaats als heemraad Bovendams, openvallende door het bedanken van Jhr. Willem Van Renesse, die voortdurend door de jicht werd gekweld. Zie Resolutiën Ridderschap 2 November 1761.

2) De baron D'Ysendoorn à Blois, behoorende tot een Roomsch-katholiek geslacht, dat zijn zetel had op den Kannenburg te Vaassen, het oude slot van Maarten van Rossum. Hij was majoor in het cavalerieregiment Kannenburg in garnizoen te Utrecht. Zie Naamregisters van officieren.

1761.

den heer stadhouder, en dat daer inne ook door desselfs confraters was ondersteunt geworde.

Ωρε Αμελισωεερδ [1]) διε 'τ υαν Ροελ ἄδδε. Dat twee dagen nae de trekking in 't lit der ridderschap over 't raadsheerampt [2]) Woertman twee brieven in s'Hage hadde ontfangen, waerbij hem dat gemelt wierde, self dat heer van Ter Aa het getrokken hadde en hetselve aen den heer Van Zuilen gepresenteert hadde, ook dat Klaes Pesser Boetselaer [3]) gekamt [4]) hadde, dat hij nietwes geweeten hadde van de saak van Panhuis in ons lit voor aleer deselve geheel in gereetheyd was, 't welk nogtans onwaer was, vermits hij Boetselaer wel vier weken te voren geweeten heeft wie tot het examen van die sake gecommitteerde waeren, en self dat men genoegsaem daermede in gereetheyd was. Wijders, hoe dese nieuwsgierigheyd overeen te brengen met de jegenswoordige ongevoeligheydt van 't eerste lit en stadt nopens dese saak van Panhuis, daer selfs 't eerste lit de ridderschap een en andermael heeft versogt die saake te onderhanden nemen, en daervan resolutie in te brengen?

Ut supra. Ροελ segt in October 1761 dat Woertman hem onlangs, onder een glas wijn zijnde, hadde te kennen gegeven, dat al verschijde rijsen door Jan Burman was aengesogt geweest selfs om bij hem te eeten, dog dat het hem telkens hadde geweygert, omdat sijn wijse van

---

1) Ore Amelisweerd, die 't van Röell hadde. Amelisweerd is de heer Hendrik Van Utenhove, sinds 1758 lid van de Utrechtsche ridderschap.

2) De trekking namelijk bij het lot van den edelman, aan wien de nominatie voor de raadsheersplaats zou staan.

3) Hier wordt natuurlijk de heer Van den Boetzelaer uit de ridderschap bedoeld.

4) „Gekamt" is gehekeld, en heeft hier dus de beteekenis van „voor de voeten geworpen" of „berispt." De heer Pesters was blijkbaar vertoornd omdat de heeren van het lid der geëligeerden van de „zaak Panhuis" niets te weten waren gekomen, en dus ook niet zijn broeder, die in dat college zitting had, noch door dezen hijzelf.

1761.

denken seer wel kost; dat ook wel wist hij voortijts en nog somtijts smeelde op die lieden, daer hij Woertman kennis mede hielden, en dat sijne aensoeking maer was uit eyge interest; dat hij J(an) B(urman) nog wel een eerste lits plaats soude ambieeren; dat niets onaengeroerts laat; dat self dese somer van Rotterdam meer als eens sijn hof op Honslaerdijk bij pr(inces) Carolina was komen maken &tc. De familie van Burman soude originair uit de Paltz wesen, zijnde den 1[en] Fransciscus, grootvader van Caspar, op een beurs of s'lands kosten, die aldaer de brootrotten door de wandeling genoemt werden, te Leyden gestudeert hebbende, aldaer opsiener van de bibliotheeq gemaakt en doe wijders professor theologiae, soo wel meen [1]).

In 't laast van November 1761 in s'Hage sijnde om te solliciteeren voor mijn broeder [2]) tot 't vacante regiment van Croié, betuigde den heer hertog in allerlij opzigte sijne goede wille omme die sake te bevorderen, verklaerde mij particulier wel een commandement of majoriteyt aen Ruisch [3]) te willen beloven, en dat sig niet genoeg verwonderen koste over de hoofdigheyt van dat mensch, voegende daerbij dog dat vaststelde hij opgestookt wierd,

---

1) De „1e Franciscus" was prof. Franciscus Burman, die van 1662—1679 het hoogleeraarsambt bekleedde; ook zijn zoon en zijn kleinzoon van denzelfden naam waren hoogleeraar, respectievelijk van 1715—1719 en van 1743—1793. Jan Burman was een zoon van den overleden Mr. Caspar Burman: hij was tot dusver alleen lid van bijzondere colleges, b. v. die van regenten over gasthuizen. Zie Utrechtsche Naamregisters. — „Op s'lands kosten" beteekent: op kosten van de provincie, in het zg. Staten-college, de tegenwoordige rijschool.

2) Johan Adolf Van Hardenbroek, de jongere broeder van den schrijver, was kolonel in 's lands dienst; in 1766 werd hij generaal.

3) Hendrik Ruijsch, tot 1750 heer van Lunenburg door zijne echtgenoote Josepha Sara Henriette Hoeuft, verkreeg bij acte van den hertog van Brunswijk dd. 29 October en daarna bij staten-commissie dd. 2 December 1761 het regiment Croyé. Zie Leenregisters van de Domproosdij, Naamregisters van officieren 1767 en Acten- en commissiën 1761, i. d. u. s. Met „commandement of majoriteit" wordt het bevel over eene vesting bedoeld.

1761.

gebruikende 't woort van *souffler*, door J(an) Pesser, mij vragende of hem niet koste, en in dat geval, als hem daerover sprak, hij wel wat op de geest van Ruis soude vermogen. Waerop repliceerde, dat hij, heer hertog, beter de saken van onse provintie wiste als ik, dus ook dat wel begreep dat onse familiariteyt soo groot niet was, dog dat ik de justitie moeste doen aen die lieden, te weten Pesser en Woertman — welke laatste ook al genoemt was — dat, indien sij dagten een schikking bij Sijn Hoogheydt geapprobeert wierd, sij deselve volgens mijn gedagten veel eerder soude helpen effectueeren dan tegengaen; dog daerop kreeg geen antwoord. Bij continuatie, agt dagen lang, bleef den hertog telkens aen een ider seggen, dat van herten wenschte die sake geschikt wierde, en nogtans bleef Ruis onversettelijk, kreeg goed beschijt van den hertog, van den beginne af aen groote hoope, en wierd mij selfs door de majoor Godin gesegt, dat hij geloofde Ruis niet in sijn geheel was [1]), te weten dat hij soo wel gesouteneert wierde, dat nae gene propositien luisteren soude. Ook verklaerde hij, Ruis, nog Sondagavond, dat voor gene *f* 50000 van sijn pretensie soude afsien.

Mijn broeder eyndelijk bij den hertog gaende om te bedanke voor alle de moeitens, en dat er liever van afsag als meerder embaras te geven, toonde den hertog sooveel genoegen dat hem wel geëmbrasseert soude hebben seggende: „dat nog daags te vooren hem, Ruis, hadde doen spreken door Pesser en nog andere, dog dat nergens nae hadde willen luisteren; dat hij hem selve een commandement hadde gepresenteert, dan, dat hij geantwoort hadde hij dat wel bij een regiment koste waernemen;" ook hadde hij tegens den hertog gesegt, dat mijn broeder wel vrienden in Holland hadde, dog dat t'eerste lit en stadt voor hem waren, voegende er immediaet op dat hij vaststelde niemant als Pesser er oorsake van te sijn, daer nogtans geinformeert ben dat den hertog s'avonts te vooren stil bij Pesser aengereden was.

---

1) D. i. niet alleen stond. Over Godin zie aant. 1 op p. 195.

1761.

Dat Pesser dagelijks audientie heeft gehad, dat hij bij continuatie in alles geconsuleert werd, dat hij in den raid van state met Boetselaer altoos voor den hertog is, en dat evenswel den hertog hem soo aen een ander uitschildert.

Uit dit voorgaende en meerdere oorsaken is te besluiten dat dien heer met veel beleeftheyd de meeste lieden verguist en, gelijk wijle Haer K. Hoogheydt, deselfde lieden blijft consuleeren en tot sijne voorname partij hout en dus, gelijk die princes, overal de ridderschappen tegengaet en defavoriseert.

In Holland doet dien heer wat hij wil genoegsaem, want daer geen een man van gewigt is in gene der steden, de pensionarissen self niet, die dagelijks uitgaen en sig diverteeren, onder anderen Graafland van Amsterdam [1]), die de brieven aen sijn stad in de vergadering schrijft, terwijl er gedelibereert werdt, en die s'avonts de eerste is om uit te gaen of een spelletje te spelen.

"Ωρε Σλινγελανδ [2]). Den adjudant Thuyl segt niet te konnen solliciteeren bij den hertog voor d'Avrou [3]), omdat niet wel ten hove staet wegens de sake van Schonenburg.

Dat Charles Bentink het eerste in Haer Hoog Mogende vergadering geweest is sedert hij sijn drostampt gequiteert heeft, schoon hij dat quiteerde omdat de prins sijn regt in die vergadering niet souteneerde; jae selfs soude hij om de ord(inari)s commissie in H. H. M. immediaet nae dat geval bij de princes gessolliciteert hebben. (Ωρε "ΥΦΦελ) [4]).

---

1) Mr. Ernst Graafland, sinds 1747 pensionaris van Amsterdam.

2) Ore Slingeland.

3) Jean D'Averhoult; hij kreeg den begeerden rang van luitenant-kolonel in 1766. Over de zaak Schonenburg zie boven aant. 1 op p. 181.

4) Ore Huffel. De heer Ch. Bentinck was van 1747—50 gedeputeerde ter generaliteit, maar daarna werd zijne commissie niet vernieuwd, en evenmin in 1753. Hij legde toen zijn landdrostambt van Twente, dat

1761.

Ωρε μευρουω Σπαεν [1]). Dat den Hertog niemant als de pages savonts of op den dag bij de jonge prins laat komen, waerdoor hij stijf blijft en niets gemeensaams of minnelijks krijgt. Dat de princes van Weylbourg seer eenkennig is, veel van haer moeder heeft, schrikt als sij menschen moet sien, sig van een ider mefieert die rontom haer zijn, except alleen haer gemael. Dat La Potterie hadde gesegt: „die princes een goede kennisse moeste hebben, die haer amuseerde, dat daerdoor wat menschelijker soude werden, en wel een manspersoon, want dat de kennisse onder vrouwen op den duur niet bestaan konde."

Dat den hertog mij nog segde in 't afscheyt nemen, dat onse provintie soo aerdig was, en dat hij daerom niet veel over sig dorste nemen, doelende op de luitenant-collonelsplaets voor Godin; waerop hem antwoorde: „dat mij leet deede hij, hertog, sooveel wierde wijs gemaakt nopens seker lit, want dat, indien daer oorgetuigen dikwils van was, hij, hertog, dan favorabeler daeromtrent denken souden. Want op alles in Den Haag gesegt wierde: t'eerste lit en stad sullen wel willen, maer de ridderschap is difficiel."

Ook wierd Godin [2]) door den adjudant Labrou in alle coffijhuise gesogt om hem te komen seggen, dat hij nu de ridderschap van Utregt moest soeken te winnen, vermits t'eerste lit en stadt wel voor die promotie soude sijn,

---

hij sedert 1748 bekleedde, neder, maar ook in de volgende jaren kreeg hij geene commissie ter generaliteit vóór 1761, en ook toen alleen buitengewoon. In 1750 was hij dus „niet in zijn recht in die vergadering gesouteneerd"; wel werd hem in 1752 het hoogbaljuwschap van Dahlem en 's Hertogenrade en in 1757 het generaal-muntmeesters-ambt gegeven. Zie Resolutiën Staten-generaal en Ned. Jbb. Maart 1747, Febr. 1752, Sept. 1757 en Mei 1761; verder ook de Naamregisters.

1) Ore mevrouw Spaen.

2) Gerard Godin, reeds sinds jaren majoor in het regiment Croyé, werd bij de promotie van den heer Hendrik Ruysch tot luitenant-kolonel bevorderd. Zie Acten- en commissiën, 16 December 1761.

1761.

want dat den hertog niet gaern in die sake een démenti soude hebben.

Dese behandeling verwonderde Godin selve ten hoogsten.

Ωρε Λαμβρεγτσ εν Σευερην [1]. Dat de prins van Baden [2], gouverneur van Arnhem, meer als eens gesegt hadde dat, indien bij de princes-roiael haer tijt verlof wilde hebben, men maer aen de knegts van de generael Rouse een ducaet agt of tien behoefden te geven.

Jae dat jegenswoordig, 1761, seker capitain Arms [3] in 't regiment guardes Holland, die dagelijks bij den hertog schreef, wel in staat was om verlof te besorgen, 't selve nog onlangs en telkens aen de luitenant Jan Severijn [4] besorgt hebbende.

Ωρε Τερελστ [5]. **Januarij 1762.** Dat thans, 1762, in *Βερλην* voor gelt alles te corrumperen was, en dat men met *f* 30000, indien wat importants te negotieeren viel, ongetwijffelt teregt soude konnen, want dat een ider even verlegen om penningen was. Indien de Russen naderde, men aldaar in 't voorjaar seer verlegen soude wesen, niettemin dat men alles soude tragten in te spannen, dog dat er voornamelijk gelt nodig was [6]. Dat hij binnen 4 a 5 weken daer wederom — om voorsegde redenen — dagte nae toe te moeten rijsen, ofschoon thans sterk gepresseert wierde om naer Engeland te gaen,

---

1) Ore Lambregts en Severijn. Beiden waren officier in het regiment van Croyé, thans van Ruysch. Zie Naamregisters van officieren.

2) De prins van Baden-Durlach, luitenant-generaal der infanterie. T. z. p.

3) Dit is waarschijnlijk: „zeker capitaine d'armes," d. i. een onderofficier, belast met administratieven arbeid. Zie Littré, Dict. de la langue Française.

4) Deze officier diende eveneens in het regiment Ruijsch.

5) Ore Verelst: hij was extraordinaris-envoyé aan het Pruisische hof.

6) In het jaar 1762, het laatste van den zevenjarigen oorlog, was Pruisen in een zeer hachelijken toestand, vooral door de volkomen uitputting der geldmiddelen.

1762.

dog dat hij daer geen sin in hadde. Dat sijn vertrek naer Groot-Britanien den hertog gaern soude sien, apparent omdat hij daer soo seer niet in de Hollandsche smaak als wel andere soude werken, ook dat geene klijne loftuitinge van den koning Fredrik en van sijn magt nog soude konnen geven, en die partij daerdoor sterker maken en te bevestigen in dat rijk. Dat Boreel daer wel soude willen blijven.

Dat hij de meeste brieven van aengelegentheydt aen den hertog direct heeft geschreven. Dat ook ten uitersten gefestoieert en ongemeen gedistingueert is geworden in 't passeeren van Maagdeburg [1]), hebbende met de koningin — dat selden gebeurt — gespijst, en door alle de princessen seer gegratieuseert, seggende eene der princessen: „Si on suit mon avis monsieur, c'est qu'on vous feroit une statue à cause de l'avantage que vous avés fait à la ville de Berlijn, lorsque les Russes y ont êtéz." Hadden in die tijt de Pruissen niet met Totleben gecapituleert, maer met de generael Lascy [2]), soo soude alle de fabriquen, geweer, magasijnen, voorraet &tc. zijn vervoert geweest, tot onherstelbaere schade van den koning van Pruissen.

Dat die Totleben de grootste étourdi der waerelt was; dat sijn cachet en handtijkening aen hem liet, sonder de minste precautie, en dat hij na het ontfangen der knout in Petersbourg soude sijn gestorven. Dat de meeste vrouwen seer liber in Berlijn leven. Dat den prins op-

---

1) Namelijk op zijne terugreis naar 't vaderland voor een verlof van twee maanden, dat hem in November 1761 tegen het begin van 1762 verleend was. Zie Resolutiën Staten-generaal i. d. 2 November. De koningin leefde gewoonlijk op Schönhausen, buiten Berlijn, of te Berlijn zelf, maar die stad was door de Oostenrijkers en Russen belegerd en ingenomen. Zij was, zooals bekend is, kinderloos; met „de prinsessen" worden dus waarschijnlijk hare schoonzusters en nichten bedoeld.

2) Totleben was Russisch, Lacy Oostenrijksch generaal. De laatste was zeer ontevreden over het kleine aandeel, dat hem gegund werd in den buit van kanonnen en geld. Zie o. a. Schäfer, Gesch. des Siebenj. Krieges. II p. 2.

1762.

volger [1]) — nu agtien jaren out — ongemeen veel belooft en, dat singulier is, dat alle de princsen van dat huis sig eerst developperen nae de 16 a 17 jaren, daer te voren geene de minste talenten schijnen te hebben.

Geene vreemden te raden in pruissischen dienst te komen, dat men van Van der Hoop [2]) seer content was geweest, dog even soo wijnig van Kretsmer [3]), die seer onvoorsigtig sig heeft gedragen.

Mevrouw Van Goltz, die thans bij de princes van Weylbourg mevrouw Cheusses [4]) soude remplaceeren, werd seer gepresen, dog dat die post aengenomen hadde omdat sij genoegsaem geen broot heeft.

Dat men seer gestoort was geweest en verwondert over 't huwelijk van den koning van Engeland. Dat hij, Ver(elst) — soo meende — daervan de eerste tijding in s'Hage hadde besorgt; dat er een print thans verbeelt wierde, waerinne milord Harcourt [5]), Strelitz soekende, op 't laast een bos sag, waeragter eenige rook als van een boerehuis opkwam, en dat dat de stad Strelitz was, waer

---

1) Friedrich Wilhelm, de neef van Frederik II, in 1786 zijn opvolger op den Pruisischen troon.

2) Van dien naam vond ik slechts één officier vermeld: den majoor W. G. Van der Hoop, van de cavalerie, n.l. in de Resolutiën Staten-generaal 6 Februari 1756. Een verlof tot dienstneming in Pruisen, hem of een ander van zijn naam verleend, zocht ik echter vergeefs.

3) Hetzelfde geldt van den officier Kretschmar: de Naamregisters van officieren vermelden een kolonel van de ruiterij (1750) en een kolonel van de infanterie (1762) van dien naam, maar verdere aanwijzingen ontbreken.

4) Mevr. De Cheuses is misschien de echtgenoote van den Deenschen envoyé, wiens moeder eene freule Van Aerssen van Sommelsdijk was. Mevr. Von der Goltz is misschien baronnesse Von Goltz, geb. Steengracht, vrouwe van Wehl, Slangenburg enz. In H. M.'s Huisarchief kon ik de dames niet opsporen.

5) Simon earl of Harcourt, Engelsch staatsman en generaal, ook lord of the bedchamber, ging in 1761 als buitengewoon envoyé naar Mecklenburg-Strelitz om prinses Charlotte ten huwelijk te vragen en daarna voor den koning bij procuratie te huwen. Zie over hem Dict. of National Biogr. i. v.

1762.

inkomende hij den regerende prins vond cotteletten te braden, en de princes — toekomende koningin — kanten te wassen.

Dat men hem, Verelst, 't drostampt van Buuren wel hadde konnen laten tot de meerderjarigheydt van den jongen prins, ofte het selve laten vaceeren tot die tijdt toe, en dat de revenuen tot avantage van den prins soude hebben konnen lopen, dog dat men t'een of ander niet gewilt heeft [1]).

Ωρε Ωαριν [2]). **Februarij 1762.** Dat d'Amsterdamse regeering allerelendigst geconstitueert is, niet als eyge interest, except alleen Hasselaer, dog die soo luy, distrait en op sijn seylen en plaisirs gestelt is, dat nergens nae omsiet; Hop [3]) doof, suf en allergeinterrisseerst; Boudaen [4]) nog ietwes, dog ook niet seer werksaem; Calkoen [5]) goed, maer sonder verstant; Temmink [6]) geinteresseert en ondoorgrondelijk; Hooft [7]) mede op sijn interest en oud. De afgesetten borgemeesteren, als Van de Pol, Geelvink [8]) &tc., willen sij geen bande [9]) mede maken, omdat sij daerdoor in rang terug gestelt soude werden, schoon Geelvink dit vóór sijne ontsetting ten opsigte van een ouder borgemeester hadde gepresenteert. Zelfs heeft men den adv(ocaat) Van de Pol meer als eens belooft vroedschap te maken, dog sig telkens laeten omsetten, of omdat er het hof wat tegen hadde, of omdat men

---

1) Zie aant. 2 op p. 130.

2) Ore Warin. Mr. Antonie Warin, raad- en oud-schepen van Amsterdam.

3) Mr. Cornelis Hop, raad en oud-burgemeester.

4) Mr. Gualterus Petrus Boudaan, raad en voor het jaar 1762 burgemeester.

5) Jan Calkoen, raad en oud-burgemeester.

6) Mr. Egbert De Vrij Temminck, oud-burgemeester.

7) Mr. Gerrit Hooft, raad en voor het jaar 1762 burgemeester.

8) Mr. Pieter Van de Poll, in 1748 van zijn ambt verlaten, evenals Mr. Nicolaas Geelvinck; beiden zijn uit de geschiedenis van 1747 en 1748, vooral door de Doelisten-beweging, wel bekend. Zie Naamregisters van leden der regeering te Amsterdam.

9) D. i. geen verdrag van correspondentie mede aangaan.

1762.
vreesde hij met sijn vader somtijts te rade mogte gaen. Des men alleen schepenen en raden thans soekt, die nergens van weeten willen en die de borgemeesteren hun eyge interest laten behertigen. Dat door even die geinterresseertheydt zij de correspondentie der stede Briel, hadden verloren, ook in H. H. M. [1]).

Februarij 1762. Τερελστ ten uitersten gepresseert door den ξρτογ om naer Ενγελανδ te gaen, den eersten avond, doe aenquaem, van agt uuren tot elf uuren audientie gehadt, seer amicael en openhertig over de toestant der saken gesprooken.

Nota dat Τερελστ te Deventer reets was opgewagt door den collonel Smit, om hem te adverteeren dat den ξρτογ hem absoluut, soo ras in Den Haag kwam, moest spreeken, omdat den Hartog bang was dat Verelst somtijts, eerder door Larrey gesprooken werdende, daervan gedehorteert mogte werden; bewijs dat die heeren op geen eene manier denken. Nae de amicale conversatie gesondeert of geen lust soude hebben om nae Engelandt te gaen: dat hij, bekent zijnde voor een vriend van 't huys van Oranje, men op hem en sijne sentimenten nopens de tegenswoordige saken soude konnen staat maken. Dese propositie gedeclineert werdende, om reden van nieuwe depences, Zeeuwsche betaling [2]), duur leven &tc., soo wierd geantwoort: „daer misschien wel middelen omtrent te vinden soude wesen," waerop Verelst antwoorde: „dat hij niet en hoopte dat 't middelen waren, die hem soude moeten doen schaemroot werden," daerop gesegt wiert: „dat, als de jonge prins meerderjarig was, die dat door 't een of ander avantage soude konnen goetmaken," waerop Verelst wederom: „dat het van die alleen ook soude konnen wesen, waervan ietwes soude konnen accepteeren." Eyndelijk wierde hij seer versogt daerop te

---

1) Deze laatste volzin is later bijgeschreven. Met „correspondentie" wordt hier bedoeld de goede verstandhouding in de staten-collegiën.

2) D. i. gebrekkige, ongeregelde betaling.

1762.

willen denken en die sake altoos vooralsnog niet geheel te willen verwerpen, jae dat veelligt nog wel op een andere wijse de swarigheden uit den weg soude konnen geruimt werden. Ondertusschen waren er te voren billetjes over en weder gesonden rakende die sake, selfs een van den hertog aen ..... [1]), waerin stondt dat den Hertog vertrouwde, wanneer hij Verelst nog maer $^1/_2$ uur gesprooken hadde, hij hem wel overhaelen soude.

Een dag of twee daernae kwam Pieter en Paulus al wederom met nieuwe voorslagen van avantage bij Verelst, betuigende 't genoegen dat daerdoor geven soude, en eyndelijk liet men sien en begrijpen, dat Engeland selve aen 't tekort wel soude suppleeren, waerop Verelst zijne verwondering tonende verklaerde op soo een voet dat niet gaern te accepteeren, want op soo eene wijse tributair minister, ten grooten ondienste van sijn eyge landt, soude moeten werden, gelijk het den oude Welderen [2]) (was) geweest doe hij half geruineert was. Men spreekt nu dat den laatsten sijn zoon daer nae toe zal gaen; apparent op die voet, omdat hij, sonder groot goet, ten minsten eene depence van *f* 50000 sal moeten maken voor aenstal &tc. Aen diergelijke omstandigheden bemerkt men op wat wijse sommige mogentheden, die gelt willen spendeeren, een anders afgesondenen in haere belangen konnen krijgen. En doet dit Engeland — wegens desselfs rijkdom — op veele plaetsen en aan veelerley persoonen. In de republicq zegt men, soo als uit voorgaende aentekeningen blijkt, zijn onder die tributairen Ροον, σην βροεδερ en meer andere, als Βοετσελαερ, die men er mede van verdagt hout. Op die twee broeders hun sujet heeft sig derselver nigt Milady Athlone [3]) wel eens in wrevilige moede geëxpliceert zeg-

---

1) Niet ingevuld.

2) Bernard graaf Van Welderen, in 1729 gezant aan het hof van koning George II, vergezeld van den vermaarden Justus Van Effen, zijn leermeester, als secretaris. Zie V. d. Aa, Biografisch Woordenboek.

3) Milady Van Reede van Athlone, geb. Van Wassenaar van Duivenvoorde, was eene dochter van Anna Margaretha Bentinck, eene zuster van den heer Van Rhoon.

1762.

gende: „mijne ooms sijn onbequaem om enige saek genereus of galant te behandelen, want sij soeken altoos haer particulier interest." Ὦρε Ὑφφελ [1]).

Den ἑρτογ segde mij in eene conversatie, dat het dispuut tusschen Zeland en de andere provintien nopens het doen van rekening en het dok van Vlissingen seer in 't ongelijk van Zeland was, dat sij ook niet wel van dat omtrent de munten souden afgaen, en dat Jantje van Borsselen thans door sijn geintroduceert nepotisme die provintie geheel alleen regeerde; dat hij, hertog, vast staat maakte de commissie naer Engeland op een van de neven van voorseyde J(an) van Borss(elen) soude geconfereert werden. Dog Borsselen soude aen Verelst verklaert hebben indien enige van sijne neven sin daerinne mogte hebben, hij 't hen soude afraden. Ook segde mij den hertog, dat Borsselen [2]) met sijne pretentie van nobiliteyt wel agterwegen hadde mogen blijven.

Dat het singulier was hoeveel haast sommige lieden in Amsterdam maakte om thans 3000 man naer Indiën te senden, 30 schepen gereet te hebben &tc., daer een en twee jaer geleeden al wisten en versekert waren nopens den toestant van Indiën. Want jegenswoordig sig te veel eensijdig te toonen veel meer impresie moeste doen in Engelandt als vóór dat den oorlog tegens Spanjen gedeclareert was [3]). Dat de admiraliteyt te Rotterdam reets van de scheepen gedisponeert hadden eer nog de advisen van de provintien nopens de petitie van voorseyde extraordinairis equipagie ware ingekomen. Enfin dat, indien ik de menées en singuliere gedagten van veele in alle

---

1) Ore Huffel.

2) Het gezegde doelt op de quaestie over den adeldom der Borsselens in de staten van Utrecht in 1758. Zie aant. 2 op p. 184.

3) In het voorjaar van 1762 waren bij de Staten-generaal ernstige klachten ingekomen over gewelddaden van de Engelsche oorlogschepen in de Indiën. Zie Res. S. G. 19 November 1762. Met den oorlog tegen Spanje wordt de zeeoorlog bedoeld, door Engeland gevoerd tegen dat rijk als bondgenoot van Frankrijk. Over de buitengewone uitrusting van oorlogschepen zie Res. S. G. 11 Januari 1762 en volgende zittingen van dat jaar.

1762.

dese en vorige omstandigheden gehoort of gesien hadden, men sig niet genoeg soude komen verwonderen over het swak van dese regering.

Ωρε Τερελστ [1]). Dat den ξρτογ seer knak was geweest over een conferentie met Hasselaer en Temmink wegens de drieduisent man, te senden naer Indiën. Want den hertog in de redenen te pas brengende, dat het senden van sodanig een secours in dese tijtsomstandigheden wel somtijts ombrage mogte geven, soo soude Hasselaer gerepliceert hebben, dat dat politique reflexiën waren, en dat sij heeren maer gekomen waeren om Sijn Hoogheydt over militaire saken te spreeken &tc.

Ωρε Σλινγελανδ [2]). Dat den hertog aen hem soude gesegt hebben, dat Hasselaer in die conversatie nooit van Ceylon maer altoos van Bengalen gesprooken hadde, en dat hij seer sterk en imprudent tegens de Engelsen hadde uitgevaren; dat hem, hertog, altoos in 't Frans hadde gesprooken, en dat Temmink sijn mont niet open hadde gedaen. Nota dat men segt Temmink geen Frans te verstaen. Ook te noteeren dat Gronsvelt al een rijs of tweemael uit Amsterdam in s'Hage is geweest om Verelst te spreeken, en als Hasselaer in s'Hage was. Dat hij seer familiair met Hasselaer is en niet seer hertogs gesint, soodat men daer uit op kan maken, dat hij, Gr(onsvelt), Hass(elaer) — die seer openhertig in 't spreeken is — om den tuin leyt.

Den jongen prins gaat selden uit, geeft alleen sijn morge-audientiën, gaat selver niet bij de princes van Weylborg op haere cour-dag, en hout alleen familiariteyt met enige van sijn pages.

Den ξρτογ geeft mooie woorden, is seer soupçonneus, avoueert dat nog wel eens, en segt dat hem dat bij gebleven is sedert dat in Rusland geweest is. Laat voor de jonge prins veel geld opleggen, en doet hem geene depences doen, dog spreekt wijnig van epargnes voor de

---

1) Ore Verelst.
2) Ore Slingeland.

1762.

republicq te maken, alsse nopens de pensioenen, gratificatiën &tc.

*Ωρε Σλινγελανδ. Dat de prins in de Oost-Indische Compagnie 63 actiën heeft present gekregen, dat geene 100e of 200e penning daervan betaalt, ook geen colleterael, en geene ongelden van desselfs landen in Hollandt, soo voortijts beseten als aengekogte. Dat door Imhof [1]) heeft portie gekregen in de amphioen-compagnie, dat desselfs gelt daer op sijn Oost-Indisch uitgeset werd tegens hooge interest, en dat onlangs den hertog — als voogt — uit Indiën wegens die amphioen-portie twee tonnen gouts voor de prins heeft doen overmaken. Dat den advocaet Van der Hoop [2]) en den bewindhebber Hope [3]) thans niet wel samen sijn, omdat den laatsten een kisje, uit Indiën komende van Mossel aen den raidpensionaris Steyn — soo men meende — soude geopent hebben, sonder imant te kennen. Dat hij, Van der Hoop, ook niet seer soude wesen om s'lands troupes naer Indiën te senden, omdat daer niet genoeg meester van soude wesen &tc.

*Ωρε Φαγελ [4]). Dat Doublet, nae Spanjen gaende [5]), wel met Engelse saken soude konnen belast werden, wegens den thans subsisteerende oorlog tussen die twee mogentheden, dat soodanige eene sake voor den geweese ambassadeur Van der Meer [6]) wel 25000 waerdig was geweest.

*Ωρε Τερελστ. Dat enige Amsterdammers selfs wel voor hem soude geweest zijn om hem nae Engelandt te senden;

---

1) De bekende gouverneur-generaal Gustaaf Willem baron Van Imhoff. Hij overleed in 1750; de „portie in de amphioen-compagnie" moet dus reeds voor 's prinsen geboorte verzekerd zijn aan zijn vader prins Willem IV.

2) Mr. Cornelis Van der Hoop, de advocaat der O.-I. C. te Amsterdam.

3) Thomas Hope, bewindhebber der O.-I. C. ter kamer van Amsterdam. Zie Naamregisters Amsterdam.

4) Ore Fagel.

5) Namelijk als envoié. Hij was tevoren aan het hof van Zweden geaccrediteerd geweest. Zie Resolutiën Staten-generaal 4 December 1761, en verder 1762, Augustus en September.

6) Frans Van der Meer was ambassadeur van de Republiek in Spanje gedurende den Engelsch-Spaanschen oorlog van 1739—1748.

1762.

dat ook den hertog van Newcastel daer voor was, soodat die daer nog crediet moet hebben; dat d'augmentatie te land, door Amsterdam en sommige andere steden gedreven, door den hertog is tegengegaan, zijnde dit precies 't contrast van vorige jaeren.

Ὧρε Σλινγελανδ. Dat 't spreeken van augmentatie soo ernstig nooit geweest is bij Hollandt als men heeft laeten verluiden; nogtans dat de vrees daervoor de Engelsgesinden alhier heeft doen beduiden aen 't cabinet te London, dat men dese sake voorseker als de concert moeste in Vrankrijk doen debiteeren, 't welk soodanig een goed effect heeft gehadt, dat de minister De Choiseuil, ombrage daerover krijgende, seer sterk daertegen door desselfs minister in s'Hage heeft doen spreeken, niet begrijpende dat het tegendeel daervan voor sijn kroon veel avantageuser soude wesen. Ook dat D'Affry [1]) sodanig bang is om sijn post van minister te verliesen, dat hij blindelings doet 't geene hem van monsieur De Choiseuil geschreven wert, die vrij sterk in de smaek van Lodewijks de 14e tijt spreekt en handelt. Dat De Bak [2]) thans vloekt en raast tegens Hollands flaauwe behandelingen nopens Oost-Indië en verdere saken, dat hij de stadt Rotterdam genoegsaem regeert, en dat hij seer familiair met hem, Regteren-Gramsbergen, Suaszo, Kreuningen &tc. is [3]).

Ὧρε Τερελστ. Dat den ἕρτογ hem ook nu en voortijts soude gesegt hebben dat, indien Jantje van Borsselen, die swak was, eens mogte komen te vallen, hij sijn best soude doen om Verelst te doen succedeeren in de post van pr(emier) noble, en dat die sake heel wel soude

---

1) De Fransche gezant in Den Haag. De hertog van Choiseul is de bekende minister van Lodewijk XV, de ontwerper van het Bourbonsch familie-verdrag in 1761.

2) Mr. Abraham De Back, Secretaris van Rotterdam.

3) Met „hem" wordt de heer Slingelandt, de zegsman, bedoeld; over Van Rechteren-Gramsbergen, zie vroeger. De beide laatstgenoemden zijn mij onbekend

1762.
komen met sijn commissie in Engeland, indien hij die wilde aennemen, dog dat Verelst getoont hadde ook in de post van pr(emier) noble niet veel sin te hebben, welke post hem ook al door wijle de princes, bij overlijden van Borsselen, toegedagt was.

Dat den ἑρτογ, over Borsselen spreekende, sijn verwondering hadde doen bespeuren over Borsselens groot crediet in Zelandt, selfs in de steeden van het marquisaet, alwaer hij de regenten nae sijn welgevallen aenstelde en avanceerde, sonder den hertog — schoon voogt — ergens ooit in te kennen.

Meent men Borsselen niet seer Engels te zijn, en dit hem niet seer wel doet staen bij den heer hertog, welke sig ook aen Verelst soude geëxpliceert hebben dat hij, hertog, soo wel begreep dat veele saken bij de meerderjarigheyt een andere keer soude konnen nemen, dat reets lang geresolveert hadde op die tijt sig stil te retireeren en met geene saken sig te moeien.

Ὦρε Παιν [1]). Dat Cornabé de allersterkste correspondentie heeft, die men kan uitdenken, te weeten met prinsen en vorsten, des ook over allerley saken soo de republicq direct als indirect rakende. Dat voornoemde heer Cornabé, gants niet wel sijnde geweest, hem Παιν hadde versogt van alle sijne papieren, in sekere lessenaer leggende, ten eersten nae desselfs doot te willen nae sig nemen en immediaet aen den hertog die over te geven.

Dat den koning van Pruissen sijn swak wel was van niet heel lang werk te maken van een hetselfde mensch, en dus een minister daer niet altoos even aengenaem kon verwagten te zijn.

Dat het crediet van Woertman veel verminderde; dat men hem in s'Hage hadde leeren kennen; dat hij, Woertman, sig geuit hadde op 't sujet van Frans Velthuisen,

---

1) Zie vroeger, aanteekening 2 op p. 179.

1762.

dat die geen borgemeester t'Utregt wierde omdat soo een slegt huwelijk gedaen hadde &tc. [1]).

Dat de professor Weyts [2]) tegenswoordig merkelijk met de jonge prins avanceerde, welke lust toonde om te leeren. Andersints geene gedecideerde passiën, uitgenomen dat wel, als sijn heer vader, van railleeren hielde, andere seggen ook dat wat colericq soude wesen, dog dat van geene vleyers of logenaers soude houden.

Ωρε Βενοιστ [3]). Dat men in 't hotel van Weylbourg wel wat Fransgesind soude wesen, ten minsten dat den hofmeester van dat huis sig dikwils seer onvoorsigtig op vis- of andere markten uitede, ook dat D'Affry daer dikwils at; dat er sterke jalousie tusschen de twee hoven soude resideeren; dat den raid-pensionaris Steyn een onnosel man is, dat sijn enigste en voornaemste raadsman de procureur De Bie soude wesen [4]).

Ωρε Τφφελ [5]). Dat Gramsbergen hem wederom een tour hadde willen speelen nopens het vergeven en uitkeeren der commissiën in Overijssel, dog dat daertegen gewaakt hadde; en dat hij thans voor Charles Bentink de ordinaris-commissie van H. H. M. hadde geobtineert, waerover Gramsbergen niet seer in zijn schik was.

Dat Ch(arles) Bentink in Overijssel en elders voor seer hebsugtig, te weeten van ampten, commissien &tc., wierde gehouden en ook inderdaat was.

---

1) Mr. François Van Veldhuizen was een der oudste vroedschapleden, reeds sinds 1728; hij was nooit burgemeester geworden. Zijne echtgenoote was Maria Van Griethuizen, met wie hij in 1742 gehuwd was. Zie Huwelijks-registers 1742 en Utrechtsche Naamwijzers.

2) De hoogleeraar Andreas Weiss, een Zwitser, was belast met het onderwijs van prins Willem V. Zie o. a. V. d. Aa, Biografisch Woordenboek.

3) Ore Benoist: zie aant.6 op p. 18.

4) Mr. Cornelis Thierry De Bije was sedert 1761 procureur van de gecommitteerde raden van Holland. Zie Bericht van de collegiën te 's Gravenhage.

5) Ore Huffel.

1762.

*Ωρε Σλινγελανδ [1]). Dat den hertog nog vol schulden was. Dat over de 9 duisent guldens schuldig was aen seker kruidenier, nae proportie ook soo bij slager, visboer &tc. Dat de lieden in haer schuldboek op de post van den hertog geld negotieeren om het gaende te houden. Nogtans kan men uitrekenen dat hij, hertog, in tractement gouvernement, regiment, compagnie, commanderije, eyland in den Donau en verder apanage, over de *f* 100000 s'jaers moet hebben.

1762. *Ωρε Σλινγελανδ. Dat Larrey seer vals was, dat hij geoordeelt wiert wijnig kennisse van saken te hebben, dat hij door Rhoon eerst was geplaatst in Denemarken, naderhant in Vrankrijk, naderhant bij de princes, dat hij nog van Hollandt een pensioen van *f* 6000 s'jaers trok, dat bovendat nog *f* 1500 hadde gehadt, maer die nu cesseerden, dat men hem nae koste rekenen wel *f* 18000 s'jaers inkomen te hebben, edog dat evenswel niet toekwam, want dat hij, Larrey, onlangs gelt hadde opgenomen.

Dat Hollandt de seven tonnen gouts tot inkoop van de Pruissische goederen aen de princes hadde geschoten op een interest van $2^1/_2$ pct. [2]). Dat 2 millioenen, in 1650 van de stad Amsterdam opgenomen, hebben gedient om deselve te overrompelen, ja dat die som, aen Amsterdam gerestitueert zijnde, op de respective comptoiren van Holland zijn gerepartieert, en tot heden toe de interressen daervan nog werden betaalt aan 't comptoir-generaal. Dat aan prins Maurits tot dedomnagement wegens de 12-jarige treves 2 millioenen sijn gegeven, omdat anders sooveel uit de contributie-penningen trok. Dat onder

---

1) Ore Slingeland.

2) Namelijk bij den terugkoop van de goederen uit de nalatenschap van Willem III, in 1734 bij de schikking aan den koning van Pruisen toegewezen, als erfgenaam van wijlen Louise Henriette van Nassau, de gemalin van den Grooten Keurvorst.

1762.

prins Willem de 4de Holland wel 70 millioenen is terug geraakt, des, indien hij hadde blijven leven, Holland geruineert was geweest. Dat thans, onder de administratie van den hertog, Holland veel dependenter is als doe de princes leefde, schoon alles in vriendelijkheyt geschiedt.

Dat den hertog, bij 't leven van de princes, schrikkelijk tegens de onnodige kosten, voornamentlijk tegens de pensioenen hadde gesprooken, dog heden daerover onderhouden werdende, soo segt hij, dat 't selve onder de minderjarigheyt niet derft te veranderen.

Dat de Hollandse ridderschap in twee partijen verdeelt is, en dat Maasdam [1]) dan aen de ene partij dan aen de andere is, waerdoor hij altoos de meerderheyt kan uitmaken [2]).

Dat de Fagels uit Gelderlant originair souden wesen, in 1620 à 1625 eerst bekent, van borger familie, andere seggen minder.

De familie Van Stokkum [3]) uit Westphalen soude van geringe afkomst zijn: de vader van mevrouw Van Boetselaer was agent van enige klijne hoven en hadde geen gelt, gelijk ook niet sijn vrouw, juffrouw Van Boetselaer [4]).

"Ωρs Ωοσρτμαν [5]). Dat O. Z. van Haren in Vriesland soude gedisculpeert werden en apparent wederom in s'Hage komen, soo men hem niet daer van

---

1) De meergenoemde baron Van der Duyn, heer van 's Gravemoer en Maasdam. Zie aant. 3 op p. 185.

2) Er waren negen edelen in de ridderschap beschreven, zoodat ééne stem juist den doorslag kon geven.

3) De familie van den kolonel der Guardes du Corps A. F. Von Stöcken, ook Van Stukken en Van Stokken genoemd. Zij was door huwelijk verwant aan verschillende aanzienlijke geslachten in de republiek.

4) De heer Jacob Philip Van den Boetzelaer van Nieuwveen was gehuwd met zijne nicht Charlotte Von Stöcken, de dochter van den gewezen envoyé van Denemarken, en van Anna Van den Boetzelaer, de tante van genoemden heer Jacob Philip. Zie o. a. Rietstap i. v. Boetzelaer en Kok, Vad. Woordenboek, mede i. v.

5) Ore Woertman.

1762.
daan hielt met het afnemen van 't commissariat der Switsers, daer hij mede gedreygt soude werden. Dat buiten het tekenen der fameuse acte al de rest maer malligheyd was.

Februarij 1762. Vonde ik J(an) Pesser in de antichambre om audientie van den hertog te hebben, en hadde hij een groot beschreven papier in de sak, zijnde de korte notulen van de Utregts staetevergadering van daegs te vooren, waervan ongetwijffelt raport ging doen aen genoemde hertog.

Men segt dat Or van Ληνδεν [1]) in de antiphisique smaak soude wesen.

Ὦρε Τερελστ [2]). Dat hij ten tijde van 't beleg van Bergen op Zoom met een ingenieur de bressen was wesen sien en deselve praticabel gevonden hadde; ook dat den ingenieur gesegt hadde, eene surprise seer mogelijk was. Daerover met de generael Cronstrom sprekende seyde hij dat men daer agt op moest geven, want dat van dese informatie raport aen Sijn Hoogheydt soude moeten doen; dat de generael Cronstrom antwoorde: „daer s'anderdaegs nae te sullen laaten zien," edog dat s'anderdaegs de stad reets ingenomen was. Dat Cronstrom sig dikwils geëxponeert heeft, dan, dat te verwonderen was dat sig soo schielijk uit de stadt geretireert hadde. Dat hij te oud was, dog dat Verelst wist, dat hij, Cronstrom, sig tegens den prins omtrent het commando seer geëxcuseert hadde, ook dat hij, Cronstrom, seer hoofdig was, want

---

1) Ot van Lynden. Otto graaf Van Lijnden, beschreven in de Gelderscbe ridderschap, was de zoon van Adriaan, den president der ridderschap van het kwartier Nijmegen. Hij was een geleerd man. Van zijne openbare betrekkingen is (in later tijd) het burggraafschap van Nijmegen het voornaamste. Zie o. a. Van der Aa, Biografisch Woordenboek.

2) Ore Verelst.

1762.

door een Switsers officier, genaemt Vernan [1]), rapport gedaen sijnde, twee dagen voor de surprise, dat de bressen meer en meer practicabel wierden, keek hij dien officier aan en hartop laggende keerde hij hem sijne rug toe en ging heen.

*Ωρε Σλινγελανδ [2]). Dat nog jaerlijks van 't hof aen Grovestins te Brussel werden toegezonden het laken en galon voor desselfs knegts kleederen in qualiteyt van stalmeester, dat hij, Grovestins, selfs nog onlangs het galon teruggesonden hadde als niet fraai of goed genoeg zijnde, dat hij nog de profijten van zijn gewese compagnie gardes du corps soude trekken, dat sijn generaels tractement ook nog betaalt werdt, item wegens zijn commandement te Furne [3]), en selfs dat uit Hollands kasse nog jaerlijks *f* 1200 voor huyshuur trekt in voorgemelde qualiteyt van stalmeester. Dat, doe er voortijts stipte ordres waren gegeven ten eynde lijste over te senden van alle de regimenten nopens de compleetheyt of incompleetheyt der compagnien en regimenten, soo soude en (de) prins en naderhandt de princes meer dan eens gesegt hebben, dat men soo naauw op Grovestins niet letten moesten. Jae soude de princes sig wel geëxplieeert hebben, dat sij wel tevreeden was als er maer sooveel gardes du corps waeren, die, wanneer sij uitreede, maer even soo wat mede koste.

*Ωρε Γραμσβεργεν [4]). Dat de princes van Ωειλβουργ [5]) jalours was, want dat de prins, een sekere morge vroeg opgestaen sijnde, sij hem immediaet gevolgt was, en hem hadde vinde wandelen in de tuin met juffrouw van Vosholt [6]); en dat men daeruit meende dat die historie van de kamer-

---

1) De kapitein, later kolonel, De Vernand, diende bij de Zwitsersche garde. Zie Naamregisters van officieren.

2) Ore Slingeland.

3) Furnes, de Fransche naam voor Veurne.

4) Ore Gramsbergen.

5) Weilburg.

6) Waarschijnlijk eene der freules Van Beieren van Aerssen van Voshol: op H. M.'s Huisarchief gelukte het mij niet uit te maken welke.

1762.

dienaer — die een considerabele diamante ring soude weg gemaakt hebben — door in de werelt was gekomen. Dog is naderhant uitgekomen, dat die ring door des minnes man was ontvreemt geworden.

Bevcist [1]). Dat den hertog eene groote lantaern sonder ligt soude zijn, en veel andere saken op desselfs sujet debiteerde, 't welk gelooft werd expres te geschieden, vermits den hertog somtijts wel door dat slag van lieden iets doet debiteeren, om daerdoor te vernemen wat de waerelt segt. Ook dat hij, hertog, van alle klijnigheden genoegsaem geinformeert is.

Debiteerde men ook, dat er getragt soude werden om den jongen prins meerderjarig te doen verklaren vóór de jaren, bepaaldt in de acte van tutele.

24 Februarij 1762. Door Verelst aen mij laeten zien eene ontcijfferde brief, waerin de koning ván Pruissen aen sekere F..... [2]) te Berlin hadde geschreven: „que depuis que la mort avoit troussé cette femme — imp(ératrice) de Russie — bien de beaux projets etoient évanouis, qu'on pouvoit à présent se tranquiliser à Berlin, que tout alloit au delà de son attente, et qu'il croioit pouvoir retourner bientôt à Berlin &tc."

Dese brief was NB. door den hertog Louis selfs ontcijffert en aen Verelst terug gesonden, verselt van een seer polit briefje om hem, Verelst, goede rijs en welsijn toe te wenschen [3]).

Dat den adjudant Thuyl expres in s'Hage gekomen is om Verelst te spreeken over de ordres en het antwoort, dat gegeven hadde nopens de sake van Schonenburg [4]).

---

1) Benoist.

2) Niet ingevuld.

3) Het geschrevene doelt op den dood van keizerin Elisabeth van Rusland en de daardoor veranderde kansen van koning Frederik II.

4) Zie noot 1 op p. 181. Waarschijnlijk was in Berlijn gevraagd den misdadiger, zoo hij in het Pruisische gebied van Opper-Gelder vertoefde, aan te houden.

1762.

Dat de genealogie-papieren van Borsselen door de heraut van wapenen te Brussel soude opgeswooren wesen, dat sij selfs souden tragten die bij 't hof van Weenen te doen goedkeuren. Zie fol. 34 prope in medio [1]).

Dat den soo evengemelde adjudant Thuyll aen Τερελστ geschreven heeft 23 Februarij 1762, dat hij, Τερελστ, moeste sien uit mij te hooren, om wat redenen ik hem, Thuyl, wijnig sag of schuuwde, want dat gaarn kennis met mij wilde houden, dog dat geloofde door sommige, niet van sijne goede vrienden, daervan terug gehouden wierde, daer nogtans altoos gevonden hadde dat ik verstant en goede gevoelens hadde, dog dat in dit ondersoek niet moest laeten blijken dat het van hem kwam.

Dat D'Ablaing, Maendag 21 Februari in de antichambre komende in s'Hage en audientie bij den hertog gevraegt hebbende, den edelman du jour hadde versogt den heer hertog te willen voorhouden, dat hij volgens desselfs caracter de eerste audientie mogte hebben, overmits hij remarqueerde dat er meerder heeren van sijn lit waeren om audientie te vraegen. Hieruit dan siet men hoe verre de waen en hoogmoedt van dien heer gaet, die men t'Utregt segt dagelijks meer en meer in schulden toe te nemen, soo verre dat den advocaet Wantenaer [2]) hem wegens *f* 25000, uit den boedel van wijle juffrouw De Boot [3]) opgenomen, telkens staet te roepen voor het geregt, vermits nae menigvuldige requisitien daeromtrent geen de minste voldoening heeft gekreegen.

Het huwelijk van desselfs oudste zoon met sekere mevrouw La Court te Leyden soude gants af zijn door

---

1) De laatste woorden zijn natuurlijk later bijgeschreven, want de fol., waarop zij staan aangeteekend, is eerst fol. 31.

2) Mr. Thomas Jan Wantenaar was een bejaard advocaat, hij practiseerde reeds sedert 1719. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

3) Over mej. De Boodt zie vroeger, aant. 1 en 5 op p. 49.

1762.
het afraden van seker oud domesticq aen voorgemelde vrouw, overmits die jongeling haer niet soude hebben komen vraegen sonder alleen om haer gelt te sijn gekomen. En was die vrijagie singulier begonnen, te weeten door fraai porcelain, dat die mevrouw La Court [1]) soude verkopen, waertoe hij belet liet vragen om hetselve te mogen komen sien, en dat wel op een uur dat er geene andere menschen meerder waeren, waerop die mevrouw hem beleefdelijk hadde laten beantwoorden: als 't hem beliefde, des hij daer gegaen en vriendelijk onderhouden zijnde in het uitgaen haer de handt gekust soude hebben en dus die kennisse hadde begonnen.

Ὦρε Νατεωις [2]). Dat Belle van Zuilen haar portrait aen Cat [3]) — voortijts gouverneur in 't huis van d'heer van Zuilen, thans lector bij den koning van Pruissen — gesonden hebbende, soo is hetselve gesien en seer geadmireert van seker jong prins van Anhalt, in Pruissischen dienst, waeruit een briefwisseling gevolgt is, sooverre

---

1) De familie De la Court te Leiden behoorde tot die, waaruit de regenten-colleges werden aangevuld; nog in 1755 werd een hunner „veertig" in die stad. Welke van de dames De la Court hier bedoeld wordt valt niet te zeggen.

2) Ore Natewis.

3) Zie over Heinrich De Catt de inleiding op zijn Dagboek, uitgegeven door R. Koser in de Publicationen aus den K. Preuszischen Staatsarchiven 1884. Hij was een Zwitser, die in Utrecht in de rechten studeerde, en daar, zooals uit het Hardenbroek-ms. blijkt, tegelijk bij de familie Van Zuylen was. Hij ontmoette Frederik Den Grooten in 1755 toevallig in de trekschuit van Amsterdam op Utrecht, zonder den koning te kennen. Deze trad met hem in gesprek, schepte behagen in hem en liet later hem uitnoodigen in zijn dienst te treden als voorlezer. In 1786 viel hij door een onbezonnen streek in ongenade. Het verhaal omtrent Belle Van Zuylen wordt bevestigd door hare eigen brieven, waarnaar de heer P. Godet zijn aardig Revue-artikel orer de merkwaardige jonge dame schreef. Zie Revue des Deux Mondes 1891: Une jeune fille du XVIIIe siècle. Zij huwde eerst in 1771, op 31 Jarigen leeftijd, met den heer de Charrière, seigneur de Penthaz, een man van goeden huize en veel talent, maar in nederige omstandigheden levende.

1762.

dat opgemelde prins haer ten huwelijk heeft versogt, en volgens den een soude dit beleefdelijk om redenen van te wijnig middelen &tc. afgeslagen zijn, volgens andere wist men nog niet wat er van worden soude. Dese geheele sake is soogenaemt met de uiterste secretesse behandelt, schoon sij, Belle van Z(uilen), daervan confidentie van hadde gedaen aen mevrouw de weduwe Geelvink en aen de maerschalk Amerongen; ook is men er eene expresse rijse om naer Amsterdam gaen doen, die seer geheym gehouden was.

De hierboven gesegde visite van D'Ablaing aen de hertog was ingerigt om den hertog te verwittigen dat seker heer doot was, die een prebendaet in Sint-Catharijne hadde, dat den hertog dat vergeven koste, ook dat hij voor Bergeyk [1]) eene acte van luitenant-collonel versogte, en dan nog eene derde vraeg; dat den hertog hem op t'eerste antwoordede, dat hij, hertog, wel wiste wat hij vergeven of niet vergeven koste, dat om 't tweede denke soude, en dat het derde voor dese rijse niet wel geschiede konde. Ook hadde D'Ablaing begonnen met den hertog te bedanken dat hem 't eerst ontfangen hadde. Alle dese seldsaemheden hadde den hertog soo immediaet nae 't geval aen Woertman, Pit, Pesser, Borsselen &tc. verhaelt.

De saken der Oost-Indische Compagnie rouleeren genoegsaem alleen op den advocaet Van der Hoop en den bewindhebber Hope, sijnde de verdere leden wijnig geconsuleert, en kunnen de borgemeesteren, die — verkeerdelijk — mede-bewindhebbers zijn, naauwelijks eenige vergaderingen van importantie waernemen, wegens de menigvuldigheydt der commissien die sij bekleden. Dan soude Van der Hoop en Hope gebrouilleert thans sijn, ook soude Van der Hoop met Hasselaer niet wel sijn.

---

1) De bedoelde officier, majoor Wijnand Jacob Van Berchelijk, was groot-majoor te Utrecht. Zie Naamregisters van officieren.

1762.

En dat seker is is, dat Van der Hoop in Maert 1762 opgemelde advocatie heeft nedergelegt op prætext van swakheyt des lighaems en bijsonder der oogen &tc., dog volgens andere om redenen dat kwalijk tevreeden is omdat weet, dat de saken van de compagnie in een slegte situatie te sijn, waertoe men meent dat de generael Mossel, die een goed coopman — voor sig selve NB. — is, veel contribueert, werdende gesouteneert door 't crediet van de borgemeester en bewindhebber Hasselaer alsmede door den raidpensionaris Steyn en sijne vrienden. Ook is eene sijner dogters getrouwt met Hasselaer van Eemnes [1]), d'andere met Taats van Amerongen [2]). Eyndelijk heeft men getragt den advocaet Van der Hoop te persuadeeren om nog te continueeren soo lang als hij die post gehadt hadde, met toesegging van een adjunct of medehelper. En meende men hij 't selve nog soude continueeren, indien hem versekert wierde nae de rijse naer Engeland ofte na de hier voorgenoemde geëxpireerde tijt, dat hij als bewindhebber soude werden aengestelt wegens de hoofdparticipanten. Dese laatste anecdote ex ὄρε Ωσερτμαν [3]). Item dese, dat de Hollandse gecommitteerden ter generaliteyt eene seer geringe figuur maken, dat de raidpensionaris altoos de advisen uitbrengt en meerendeels sonder de gecommitteerdens te vragen, self dikwijle tegens hun advis aen, onder anderen eens, dat in een besoigne over sekere sake soude gevoteert werden, was de gecommitteerde Quarles [4]) van een ander sentiment als de raidpensionaris, dog de laatste seyde: „UE.

---

1) Pieter Cornelis Hasselaar, heer van Eemnes-buiten en Eemnes-binnen, was resident van Cheribon; later werd hij raad van Indië. Hij huwde in 1757 Geertruida Margaretha Mossel, de dochter van den gouverneur-generaal. Zie Van der Aa, Biografisch Woordenboek.

2) De heer Gerard Maximiliaan Taets van Amerongen, de broeder van den maarschalk, was gehuwd met N.... Mossel, de dochter van den gouverneur-generaal. (Uit particuliere aanteekeningen).

3) Ex ore Woertman.

4) Lodewijk Quarles, oud-schepen van Gouda, sinds 1760 gecommitteerd in de staten-generaal. Zie Resolutiën Staten-generaal i. a.

moet soo stemmen en ten dien eynde sal ik uw die of die nog bij uw geven." Zekere gecommitteerde, met name Bruines [1]), van Amsterdam, moetende voteeren vroeg eerst aen de griffier wat hij antwoorden moest; ook hadde den president Buteux [2]) een brief nae sijn provintie geschreven met de notulen van dien dag, welke hij, Bruines, siende leggen straks ging lesen en, dit gedaen zijnde, aen den heer Buteux segde: „Mijnheer, ik hadde sooeven het dus niet begrepen, dat is eene groote tijding die er ingekomen is &tc." Ook was Verschoor [3]) alleen geweest van advis om seker request van Des Tombe [4]) in handen van den hertog te stellen, alle de andere in handen van den raid van staeten &tc.

ὥρε Boxσ [5]). Dat Engelandt aen nationale schulden jegenswoordig, Februari 1762, over de hondert millioenen ponden sterlings hadde, waervan de interessen à 3 pct. jaerlijks bedroegen 33 millioenen guldens, waervan wij Hollanders $^1/_4$ aen interessen ontfangen, des wij ook $^1/_4$ in de Engelse effecten deelen. Als men nu daer bij rekent de schulden der Oost-Indische Compagnie, Zuidzee-fondsen &tc., welke nog misschien hondert millioenen ponden sterlings bedragen, soo sal men bevinden dat wij — gelijk opgemelde Boas segt — aen interessen uit Engeland jaerlijks ontfangen 15 millioenen ponden sterlings.

---

1) De schrijver moet zich hier met den naam vergist hebben: een heer Bruynis is noch toen noch tevoren in de generaliteit gecommitteerd geweest. Wellicht hoorde hij tegelijk spreken over de aanstaande benoeming van Mr. J. Bruynis tot burgemeester van Doesburg (zie Ned. Jbb. p. 841) en vergiste zich daardoor.

2) Gecommitteerde in de staten-generaal voor Zeeland. Ibid.

3) Gecommitteerde in de staten-generaal voor Gelderland. Ibid.

4) Arnoldus Des Tombe, vroeger kapitein in Suriname, requestreerde bij H. H. M. namens een aantal officieren omtrent de berechting van misdrijven door militairen begaan. Zie Resolutiën Staten-generaal 9 Maart 1762.

5) Ore Boas. Zie aant. 1 op p. 72.

1762.

*Ωρε Αμελισωεερτ [1]), die het van de maerschalk Amerongen hadde door Hasselaer. Dat den laatstgenoemde wel present was geweest dat de princes roiaal de prins, haere man, op 't allersterkste bejegende, gebruikende de woorden van „jou krommen of gebuggelde schepsel" en diergelijke, in goed Nederduits en op eene trant dat die van agterstraeten het niet verbeeteren soude.

Hetselve humeur wiert aen de princes Carolina toegeschreven, en dat ook wel eens tegens haer gemael koste uitvaeren. Andere nogtans meenen dat princes Carolina van een sagt en goed humeur soude sijn.

*Ωρε μευρουω υχν Νασσαυ [2]). Dat, doe de heer d'Affry eerst in s'Hage kwam, hij dagelijks aen haer huis was, dikwils tot laat in den nagt met Brouwer [3]) blijvende spreeken en informeeren nae de constitutie der republicq en menschen in s'Hage, t'welk sij dogten te moeten permitteeren, omdat hij, d'Afry, daer gekomen was om de republicq tot de neutraliteyt te persuadeeren, van welk sentiment sij mede waren, en om hem dus op die wijse in dat sistema gemakkelijker en sekerder te doen reusseeren, dog dat hij, heer d'Afry, thans in 't geheel haast niet meerder bij hun komt, en nooit over saken spreekt of valt immediaet op frivoliteyten.

*Ωρε Βοττεστειν [4]). Dat den hertog seer moeielijk is geweest op die van Amsterdam, omdat sij de commande-

---

1) Ore Amelisweerd. Dit is de meergenoemde heer Hendrik Van Utenhove. Zijn buurman was de heer Taets van Amerongen, maarschalk van het Nederkwartier, die in 1761 met *Oud*-Amelisweerd beleend was. Zie Stichtsch Leenregister i. v. Diens vrouw was mej. Hasselaar.

2) Ore mevrouw van Nassau, d. i. waarschijnlijk de echtgenoote van graaf Willem Hendrik van Nassau la Lecq, den ouderen broeder van den geëligeerden-raad en den hoofdofficier te Utrecht.

3) Herman Arnold Brouwer was gedeputeerde voor Gelderland in den raad van state. Zie Resolutiën Staten-generaal 1 Mei 1761. Hij was burgemeester van Elburg.

4) Ore Bottestein.

1762.

menten van Naerden, Muiden &tc. niet aen sijn dispositie hebben gelaeten, gelijk die van grootere en voornamer steeden, maer dat sij die selfs willen vergeven.

˘Ωρε Λυνενβυργ [1]). Dat de heer van Zuilen op de ridderschapsbeschrijving [2]) over de extraordinaris equipagie van 30 schepen van oorlog segde, dat in de particuliere staete-besoigne over voorsegde sake mede geoordeelt hadde gelijk hij, heer van Lunenburg, te weeten om maer in 10 schepen te betaelen, en altoos niet meer als tot de helft van die geene, die effectif gebouwt souden werden; dan, dat hij, heer Van Lunenborg, expres dus gevoteert hadde, vermits hij geinformeert was, dat evengemelde heer Van Zuilen in bovenstaende besoigne gaaf voor de 30 scheepen hadde geadviseert; ook wiste Cokkengen, dat de woorden „in de helfte van 't geene effectif geëquipeert wierde", in het raport gestaen hebbende, naederhant uitgeschrapt waeren, soo als ook duidelijk te sien was in het raport selve. Uit dit alles blijkt meergemelde heer Van Zuilen dit soo heeft soeken te tourneeren, of omdat met Hollandse heeren daerover gesprooken hadde of omdat sijn zoon, thans in zeedienst sijnde, daerdoor sooveel te eerder te konnen helpen. En moet hier te meerder eene reden voor sijn geweest overmits dese saken, vóórdat een der twee andere leeden daerover gebesoigneert hadde, in de ridderschap heeft moeten afgedaen werden.

20 Maert 1762. ˘Ωρε Ροέλ [3]). Dat het ampt van schipper naer s'Hage, vacant door doode van schipper Nuys, aen een knegt van Pesser was gegeven, daer verscheyde andere voorname lieden om gevraegt hadden. Dan, wat het sterkste was, dat sekere juffrouwen Van der

---

1) Ore Lunenburg.

2) D. i. op de vergadering der ridderschap, beschreven om te beraadslagen over de uitrusting van schepen.

3) Ore Röell.

1762.

Nieuwpoort uyt voorsegde ampt een recognitie trokken van *f* 250, welke sij bij requeste versogte op 't volgende ampt te mogen continueeren, dan, die somme thans uit stads kasse jaerlijks sal betaalt werden, om hetselve ampt aen voorsegde knegt van Pesser vrij en onbeswaert te konnen geven [1]).

Ὦρε καπιταιν Σευερην [2]). Dat hadde hooren seggen, indien ik of mijn broeder tijde der vacature van 't regiment Woertman of Pesser daerover hadden aengesprooken om Ruisch te persuadeeren, het absoluut gedaen souden hebben en daer voorseker in geslaagt soude hebben, tenminsten dus gaven sij thans voor.

Dat die soogenaemde graef St. Germain thans op Ubbergen bij Ni(m)wegen woont; dat hij nog een riddermatig stuk goed buiten Zutphen heeft; dat hij een groot laboratorium aen sijn huis heeft; dat daer gantsche dagen in sit; dat de schoonste couleuren aen alle dingen kan geven die men maer bedenken kan, alsse aen leer &tc.; dat hij een groot philosooph en kenner der natuur is, seer wel spreekt, deugtsaem schijnt, een Spanjaerd lijkent van geboirte, van grooten huise; dat hij van wijle sijn vr(ouw) moeder met groote aendoening spreekt; dat sig somtijts ondertekent P^r^ d'Es... [3]); dat hij 't (hart) hoog draegt; dat hij fabriquen in de republicq wilde favoriseeren, dog gene stadt of provintie in prejuditie van de andere, want dat Amsterdam hem reets avantages hadde gebooden, mits

---

1) Judich Van der Nijpoort requestreerde den 15^en^ Februari 1762 bij de vroedschap om de recognitie van f 250 te haren behoeve, door Hendrik Nuyts naar het schijnt tot dusver betaald, op diens opvolger te doen overgaan. De vroedschap besloot op voorstel van den magistraat, den 8^en^ Maart, haar die som uit de stadskas levenslang uit te keeren, en den nieuw aan te stellen schipper vrij te stellen van de jaarlijksche recognitie van f 125, zooals de verordering op de kleine ambten d.d. 15 Juni 1750 voorschreef. Zie Resolutiën Vroedschap i. d. u. s. De post bracht ongeveer f 1000 's jaars op. Ibid.

2) Ore kapitein Severijn.

3) Prince d'Espagne?

1762.

de voorwaerde van exclusif; dat veel dienst aen Gronsveld gedaen heeft nopens 't leggen en besorgen der couleuren voor die sijn porcelainfabricq bij Weesop; dat seer wel met Rhoon is, telkens met hem gaat spreken en correspondeert, ook ene ongemene buitenlandse correspondentie heeft; dat aen alle de hoven bekent is; dat door den overlede prins van Wallis — die een slegt caracter was — seer kwalijk behandelt was geweest, dog, suiver zijnde, met satisfactie was vrijgelaeten, in Vrankrijk met d'eerste lieden correspondeerde, sprak veel goeds van madame de Pompadour &tc.

Denselve is dikwils t'Amsterdam, komt veel bij G. Hasselaer, heeft ongemene fraaie stenen, rubis, saphirs, emeraude, diamanten. Men segt hij de konst soude weten om diamanten helderder water te geven en om fraaie couleuren op steenen te leggen &tc.; is seer genereus, heeft groote goederen in de Paltz en elders in Duitslandt; logeert t'Amsterdam dan in 't heerelogement dan elders wederom, betaalt overal wel.

Thans, Augustus 1762, is hij van Amsterdam vertrokken, heeft kleeren, kanten, jae selfs gelt van de paruikemaker Chaudon geleent, dat hem binnen agt dagen soude betalen, dog heeft hem een brief om nog agt dagen uitstel geschreven. Hij heeft maer een apartement te Chambor in Vrankrijk gehadt; ook soude hij daer sig hebben gelaten of hij de dogter van sekere Lambert soude trouwen, waerdoor die menschen sig genoegsaem geruineert hebben [1]).

$17\frac{7}{3}62.$ Ὧρε Παιν [2]). Dat geene staat altoos te maken is op wat menschen men in s'Hage ook mede te doen heeft, dat den

---

1) Zie over den graaf de St. Germain het reeds aangehaalde bundeltje van Jhr. C. A. Van Sypestein: St. Germain enz. in Nederland. Wie de geheimzinnige persoon geweest is, heeft men nooit te weten kunnen komen. Naar men vermoedt was hij geheim agent van verschillende hoven tegelijk, en kon hij daardoor in weelde leven.

2) Zie aant. 2 op p. 179.

1762.
een den andere bedriegt onder schijn van d'uiterste vriendelijkheyt en opregtheyt, alleen uit particulier interest en omdat de meeste menschen in eene wijse van leven geven, die onmogelijk met hunne middelen bestaenbaer sijn.

Dat Larrey niet meer soo wel met den hertog is als voordesen, dat eertijts de buiten- en binnenlandse correspondentie-brieven door des eerstgenoemde handen gingen, dog dat sedert de doot van de princes deselve alleen bij Cornabé komen, daer van daen gaen nae den hertogh, dan wederom terugge, en eyndelijk alsdan gecopieert worden door Πχιν voor den raidpensionaris [1]).

Dat hij, Πχιν, ook tegens Cornabé soude gesegt hebben wel te weeten, dat er een partij voor 't huis van Weylborg in 't land was. Cornabé daerop gevraegt hadde: „Hoe weet gij dat?" Den andere: „Van goederhandt," waeromtrent Cornabé verder niet dorst tegenspreeken en seer stil sweeg. Ook meent men dat Larrey sig voor evengenoemde partij van Weylbourg houdt. Tenminsten monsieur De la Potterie segt ruiterlijk uit: „Je me fou(te) de ce que le duc dit ou pense de moi, je sers mon maitre."

Ωρε Αρνουδ [2]), chirurgien in s'Hage. Dat hij, ontbooden sijnde bij den hertog, niet wel dat wilde versuimen, omdat dat huis sedert agt jaren al bediende in qualiteyt van chirurgien, dog tot nog toe geen duit ontfangen hadde, makende sijne pretentie over de *f* 1200, waerop nu twee jaren ontfing ter goeder rekening, dus nog ses jaer schuldig bleef. En wist hij ook door den bakker dat die wel *f* 11000 moest hebben, welke bakker gesegt soude hebben: „Indien ik niet stevig in de rug waere, hadde ik al lang het moeten opgeven."

Aan 't huis van Weylbourg sijn haast alle dagen groote

---

1) De kapitein Pain schijnt ook nog later, toen hij geen klerk meer was op het cabinet, voor particuliere correspondentie gebruikt te zijn.
2) Ore Arnoud.

1762.

en mindere maeltijden, soodat daer veel geldt door moet verteert werden.

Verscheyde menschen soupconneeren Rhoon en sijn broeder dat sij Engels pensioen trekken. Sijn jongste zoon is lit van 't Lagerhuis en sal in s'Hage trouwen met juffrouw van Thuyll.

De behandelingen van Charles Bentinck met Huffel nopens de commissien in Overijssel bestaen hierin, dat hij eerst een accoord met hem aengaet en naderhant sig daervan dedieert, om met de onderleggende partij te konnen handelen, enige van Huffels sijn partij mede lokkende, dus de meerderheydt te hebben, en daerdoor buiten obligatie aen Huffel — die nota alles voor hem besolliciteert, gecedeert en geschikt hadde — te blijven, op pretext dat in Huffels partij de Regterens waeren, waermede hij niet te doen wilde hebben, die voor al wat lelijk is uitmakende, soo ook van Roese [1]) sprekende, schoon én hij, Charles, én Rhoon hem, Roese, thans en te vooren reets seer gefeteert hebben.

Regteren, drost van IJsselmuiden [2]), wiens eerste vrouw Haersolte, tweede gravin van der Lippe, sterft, geruineert door 't jenever drinken, en sijn vrouw onsinnig.

Ωρε Σλινγελανδ [3]). Dat Rhoon zeker 1748er hadde helpe aenstellen tot fabricq van den Haag, dat die veele onkosten sogt en maakte, ook dat verscheyde menschen, die wat te profiteeren hadde door sodanig middel, het ook dede. Dat de weg, die van Sorgvliet tot aen de Scheveningse straet thans gepuint is, wel agt a negen hondert guldens hadde moeten gelden.

---

1) Mr. Lucas Gijsbert Rouse uit Zwolle, voor Overijsel zitting hebbende in de generaliteitsvergadering, of Mr. Johan Rouse, secretaris der ridderschap en steden, d. i. de statenvergadering, van Overijsel.

2) Jan Lodewijk Graaf Van Rechteren tot het Laar, drost van IJsselmuiden, sinds 1751 lid van de ridderschap van Overijsel.

3) Ore Slingeland.

1762.
het afraden van seker oud domesticq aen voorgemelde vrouw, overmits die jongeling haer niet soude hebben komen vraegen sonder alleen om haer gelt te sijn gekomen. En was die vrijagie singulier begonnen, te weeten door fraai porcelain, dat die mevrouw La Court [1]) soude verkopen, waertoe hij belet liet vragen om hetselve te mogen komen sien, en dat wel op een uur dat er geene andere menschen meerder waeren, waerop die mevrouw hem beleefdelijk hadde laten beantwoorden: als 't hem beliefde, des hij daer gegaen en vriendelijk onderhouden zijnde in het uitgaen haer de handt gekust soude hebben en dus die kennisse hadde begonnen.

Ὥρε Νατεωις [2]). Dat Belle van Zuilen haar portrait aen Cat [3]) — voortijts gouverneur in 't huis van d'heer van Zuilen, thans lector bij den koning van Pruissen — gesonden hebbende, soo is hetselve gesien en seer geadmireert van seker jong prins van Anhalt, in Pruissischen dienst, waeruit een briefwisseling gevolgt is, sooverre

---

1) De familie De la Court te Leiden behoorde tot die, waaruit de regenten-colleges werden aangevuld; nog in 1755 werd een hunner „veertig" in die stad. Welke van de dames De la Court hier bedoeld wordt valt niet te zeggen.

2) Ore Natewis.

3) Zie over Heinrich De Catt de inleiding op zijn Dagboek, uitgegeven door R. Koser in de Publicationen aus den K. Preuszischen Staatsarchiven 1884. Hij was een Zwitser, die in Utrecht in de rechten studeerde, en daar, zooals uit het Hardenbroek-ms. blijkt, tegelijk bij de familie Van Zuylen was. Hij ontmoette Frederik Den Grooten in 1755 toevallig in de trekschuit van Amsterdam op Utrecht, zonder den koning te kennen. Deze trad met hem in gesprek, schepte behagen in hem en liet later hem uitnoodigen in zijn dienst te treden als voorlezer. In 1786 viel hij door een onbezonnen streek in ongenade. Het verhaal omtrent Belle Van Zuylen wordt bevestigd door hare eigen brieven, waarnaar de heer P. Godet zijn aardig Revue-artikel orer de merkwaardige jonge dame schreef. Zie Revue des Deux Mondes 1891: Une jeune fille du XVIIIe siècle. Zij huwde eerst in 1771, op 31 Jarigen leeftijd, met den heer de Charrière, seigneur de Penthaz, een man van goeden huize en veel talent, maar in nederige omstandigheden levende.

1762.

dat opgemelde prins haer ten huwelijk heeft versogt, en volgens den een soude dit beleefdelijk om redenen van te wijnig middelen &tc. afgeslagen zijn, volgens andere wist men nog niet wat er van worden soude. Dese geheele sake is soogenaemt met de uiterste secretesse behandelt, schoon sij, Belle van Z(uilen), daervan confidentie van hadde gedaen aen mevrouw de weduwe Geelvink en aen de maerschalk Amerongen; ook is men er eene expresse rijse om naer Amsterdam gaen doen, die seer geheym gehouden was.

De hierboven gesegde visite van D'Ablaing aen de hertog was ingerigt om den hertog te verwittigen dat seker heer doot was, die een prebendaet in Sint-Catharijne hadde, dat den hertog dat vergeven koste, ook dat hij voor Bergeyk [1]) eene acte van luitenant-collonel versogte, en dan nog eene derde vraeg; dat den hertog hem op t'eerste antwoordede, dat hij, hertog, wel wiste wat hij vergeven of niet vergeven koste, dat om 't tweede denke soude, en dat het derde voor dese rijse niet wel geschiede konde. Ook hadde D'Ablaing begonnen met den hertog te bedanken dat hem 't eerst ontfangen hadde. Alle dese seldsaemheden hadde den hertog soo immediaet nae 't geval aen Woertman, Pit, Pesser, Borsselen &tc. verhaelt.

De saken der Oost-Indische Compagnie rouleeren genoegsaem alleen op den advocaet Van der Hoop en den bewindhebber Hope, sijnde de verdere leden wijnig geconsuleert, en kunnen de borgemeesteren, die — verkeerdelijk — mede-bewindhebbers zijn, naauwelijks eenige vergaderingen van importantie waernemen, wegens de menigvuldigheydt der commissien die sij bekleden. Dan soude Van der Hoop en Hope gebrouilleert thans sijn, ook soude Van der Hoop met Hasselaer niet wel sijn.

---

1) De bedoelde officier, majoor Wijnand Jacob Van Bercheijk, was groot-majoor te Utrecht. Zie Naamregisters van officieren.

1762.

En dat seker is is, dat Van der Hoop in Maert 1762 opgemelde advocatie heeft nedergelegt op prætext van swakheyt des lighaems en bijsonder der oogen &tc., dog volgens andere om redenen dat kwalijk tevreeden is omdat weet, dat de saken van de compagnie in een slegte situatie te sijn, waertoe men meent dat de generael Mossel, die een goed coopman — voor sig selve NB. — is, veel contribueert, werdende gesouteneert door 't crediet van de borgemeester en bewindhebber Hasselaer alsmede door den raidpensionaris Steyn en sijne vrienden. Ook is eene sijner dogters getrouwt met Hasselaer van Eemnes [1]), d'andere met Taats van Amerongen [2]). Eyndelijk heeft men getragt den advocaet Van der Hoop te persuadeeren om nog te continueeren soo lang als hij die post gehadt hadde, met toesegging van een adjunct of medehelper. En meende men hij 't selve nog soude continueeren, indien hem versekert wierde nae de rijse naer Engeland ofte na de hier voorgenoemde geëxpireerde tijt, dat hij als bewindhebber soude werden aengestelt wegens de hoofdparticipanten. Dese laatste anecdote ex ὥρε Ωεερτμαν [3]). Item dese, dat de Hollandse gecommitteerden ter generaliteyt eene seer geringe figuur maken, dat de raidpensionaris altoos de advisen uitbrengt en meerendeels sonder de gecommitteerdens te vragen, self dikwijle tegens hun advis aen, onder anderen eens, dat in een besoigne over sekere sake soude gevoteert werden, was de gecommitteerde Quarles [4]) van een ander sentiment als de raidpensionaris, dog de laatste seyde: „UE.

---

1) Pieter Cornelis Hasselaar, heer van Eemnes-buiten en Eemnesbinnen, was resident van Cheribon; later werd hij raad van Indië. Hij huwde in 1757 Geertruida Margaretha Mossel, de dochter van den gouverneur-generaal. Zie Van der Aa, Biografisch Woordenboek.

2) De heer Gerard Maximiliaan Taets van Amerongen, de broeder van den maarschalk, was gehuwd met N.... Mossel, de dochter van den gouverneur-generaal. (Uit particuliere aanteekeningen).

3) Ex ore Woertman.

4) Lodewijk Quarles, oud-schepen van Gouda, sinds 1760 gecommitteerd in de staten-generaal. Zie Resolutiën Staten-generaal i. a.

1762.

moet soo stemmen en ten dien eynde sal ik uw die of die nog bij uw geven." Zekere gecommitteerde, met name Bruines [1]), van Amsterdam, moetende voteeren vroeg eerst aen de griffier wat hij antwoorden moest; ook hadde den president Buteux [2]) een brief nae sijn provintie geschreven met de notulen van dien dag, welke hij, Bruines, siende leggen straks ging lesen en, dit gedaen zijnde, aen den heer Buteux segde: „Mijnheer, ik hadde sooeven het dus niet begrepen, dat is eene groote tijding die er ingekomen is &tc." Ook was Verschoor [3]) alleen geweest van advis om seker request van Des Tombe [4]) in handen van den hertog te stellen, alle de andere in handen van den raid van staeten &tc.

ὥρε Boaσ [5]). Dat Engelandt aen nationale schulden jegenswoordig, Februari 1762, over de hondert millioenen ponden sterlings hadde, waervan de interessen à 3 pct. jaerlijks bedroegen 33 millioenen guldens, waervan wij Hollanders $^1/_4$ aen interessen ontfangen, des wij ook $^1/_4$ in de Engelse effecten deelen. Als men nu daer bij rekent de schulden der Oost-Indische Compagnie, Zuidzee-fondsen &tc., welke nog misschien hondert millioenen ponden sterlings bedragen, soo sal men bevinden dat wij — gelijk opgemelde Boas segt — aen interessen uit Engeland jaerlijks ontfangen 15 millioenen ponden sterlings.

---

1) De schrijver moet zich hier met den naam vergist hebben: een heer Bruynis is noch toen noch tevoren in de generaliteit gecommitteerd geweest. Wellicht hoorde hij tegelijk spreken over de aanstaande benoeming van Mr. J. Bruynis tot burgemeester van Doesburg (zie Ned. Jbb. p. 841) en vergiste zich daardoor.

2) Gecommitteerde in de staten-generaal voor Zeeland. Ibid.

3) Gecommitteerde in de staten-generaal voor Gelderland. Ibid.

4) Arnoldus Des Tombe, vroeger kapitein in Suriname, requestreerde bij H. H. M. namens een aantal officieren omtrent de berechting van misdrijven door militairen begaan. Zie Resolutiën Staten-generaal 9 Maart 1762.

5) Ore Boas. Zie aant. 1 op p. 72.

1762.

*Ωρε Αμελισωεερτ [1]), die het van de maerschalk Amerongen hadde door Hasselaer. Dat den laatstgenoemde wel present was geweest dat de prińces roiaal de prins, haere man, op 't allersterkste bejegende, gebruikende de woorden van „jou krommen of gebuggelde schepsel" en diergelijke, in goed Nederduits en op eene trant dat die van agterstraeten het niet verbeeteren soude.

Hetselve humeur wiert aen de princes Carolina toegeschreven, en dat ook wel eens tegens haer gemael koste uitvaeren. Andere nogtans meenen dat princes Carolina van een sagt en goed humeur soude sijn.

*Ωρε μευρουω υχν Νασσαυ [2]). Dat, doe de heer d'Affry eerst in s'Hage kwam, hij dagelijks aen haer huis was, dikwils tot laat in den nagt met Brouwer [3]) blijvende spreeken en informeeren nae de constitutie der republicq en menschen in s'Hage, t'welk sij dogten te moeten permitteeren, omdat hij, d'Afry, daer gekomen was om de republicq tot de neutraliteyt te persuadeeren, van welk sentiment sij mede waren, en om hem dus op die wijse in dat sistema gemakkelijker en sekerder te doen reusseeren, dog dat hij, heer d'Afry, thans in 't geheel haast niet meerder bij hun komt, en nooit over saken spreekt of valt immediaet op frivoliteyten.

*Ωρε Βοττεστειν [4]). Dat den hertog seer moeielijk is geweest op die van Amsterdam, omdat sij de commande-

---

1) Ore Amelisweerd. Dit is de meergenoemde heer Hendrik Van Utenhove. Zijn buurman was de heer Taets van Amerongen, maarschalk van het Nederkwartier, die in 1761 met *Oud*-Amelisweerd beleend was. Zie Stichtsch Leenregister i. v. Diens vrouw was mej. Hasselaar.

2) Ore mevrouw van Nassau, d. i. waarschijnlijk de echtgenoote van graaf Willem Hendrik van Nassau la Lecq, den ouderen broeder van den geëligeerden-raad en den hoofdofficier te Utrecht.

3) Herman Arnold Brouwer was gedeputeerde voor Gelderland in den raad van state. Zie Resolutiën Staten-generaal 1 Mei 1761. Hij was burgemeester van Elburg.

4) Ore Bottestein.

1762.

menten van Naerden, Muiden &tc. niet aen sijn dispositie hebben gelaeten, gelijk die van grootere en voornamer steeden, maer dat sij die selfs willen vergeven.

˘Ωρε Λυνενβυργ [1]). Dat de heer van Zuilen op de ridderschapsbeschrijving [2]) over de extraordinaris equipagie van 30 schepen van oorlog segde, dat in de particuliere staete-besoigne over voorsegde sake mede geoordeelt hadde gelijk hij, heer van Lunenburg, te weeten om maer in 10 schepen te betaelen, en altoos niet meer als tot de helft van die geene, die effectif gebouwt souden werden; dan, dat hij, heer Van Lunenborg, expres dus gevoteert hadde, vermits hij geinformeert was, dat evengemelde heer Van Zuilen in bovenstaende besoigne gaaf voor de 30 scheepen hadde geadviseert; ook wiste Cokkengen, dat de woorden „in de helfte van 't geene effectif geëquipeert wierde", in het raport gestaen hebbende, naederhant uitgeschrapt waeren, soo als ook duidelijk te sien was in het raport selve. Uit dit alles blijkt meergemelde heer Van Zuilen dit soo heeft soeken te tourneeren, of omdat met Hollandse heeren daerover gesprooken hadde of omdat sijn zoon, thans in zeedienst sijnde, daerdoor sooveel te eerder te konnen helpen. En moet hier te meerder eene reden voor sijn geweest overmits dese saken, vóórdat een der twee andere leeden daerover gebesoigneert hadde, in de ridderschap heeft moeten afgedaen werden.

20 Maert 1762. ˘Ωρε Ροέλ [3]). Dat het ampt van schipper naer s'Hage, vacant door doode van schipper Nuys, aen een knegt van Pesser was gegeven, daer verscheyde andere voorname lieden om gevraegt hadden. Dan, wat het sterkste was, dat sekere juffrouwen Van der

---

1) Ore Lunenburg.

2) D. i. op de vergadering der ridderschap, beschreven om te beraadslagen over de uitrusting van schepen.

3) Ore Röell.

1762.

Nieuwpoort uyt voorsegde ampt een recognitie trokken van *f* 250, welke sij bij requeste versogte op 't volgende ampt te mogen continueeren, dan, die somme thans uit stads kasse jaerlijks sal betaalt werden, om hetselve ampt aen voorsegde knegt van Pesser vrij en onbeswaert te konnen geven [1]).

Ὦρε καπιταιν Σευερην [2]). Dat hadde hooren seggen, indien ik of mijn broeder tijde der vacature van 't regiment Woertman of Pesser daerover hadden aengesprooken om Ruisch te persuadeeren, het absoluut gedaen souden hebben en daer voorseker in geslaagt soude hebben, tenminsten dus gaven sij thans voor.

Dat die soogenaemde graef St. Germain thans op Ubbergen bij Ni(m)wegen woont; dat hij nog een riddermatig stuk goed buiten Zutphen heeft; dat hij een groot laboratorium aen sijn huis heeft; dat daer gantsche dagen in sit; dat de schoonste couleuren aen alle dingen kan geven die men maer bedenken kan, alsse aen leer &tc.; dat hij een groot philosooph en kenner der natuur is, seer wel spreekt, deugtsaem schijnt, een Spanjaerd lijkent van geboirte, van grooten huise; dat hij van wijle sijn vr(ouw) moeder met groote aendoening spreekt; dat sig somtijts ondertekent P^r^ d'Es... [3]); dat hij 't (hart) hoog draegt; dat hij fabriquen in de republicq wilde favoriseeren, dog gene stadt of provintie in prejuditie van de andere, want dat Amsterdam hem reets avantages hadde gebooden, mits

---

1) Judich Van der Nijpoort requestreerde den 15^en^ Februari 1762 bij de vroedschap om de recognitie van f 250 te haren behoeve, door Hendrik Nuyts naar het schijnt tot dusver betaald, op diens opvolger te doen overgaan. De vroedschap besloot op voorstel van den magistraat, den 8^en^ Maart, haar die som uit de stadskas levenslang uit te keeren, en den nieuw aan te stellen schipper vrij te stellen van de jaarlijksche recognitie van f 125, zooals de verordering op de kleine ambten d.d. 15 Juni 1750 voorschreef. Zie Resolutiën Vroedschap i. d. u. s. De post bracht ongeveer f 1000 's jaars op. Ibid.

2) Ore kapitein Severijn.

3) Prince d'Espagne?

1762.

de voorwaerde van exclusif; dat veel dienst aen Gronsveld gedaen heeft nopens 't leggen en besorgen der couleuren voor die sijn porcelainfabricq bij Weesop; dat seer wel met Rhoon is, telkens met hem gaat spreken en correspondeert, ook ene ongemene buitenlandse correspondentie heeft; dat aen alle de hoven bekent is; dat door den overlede prins van Wallis — die een slegt caracter was — seer kwalijk behandelt was geweest, dog, suiver zijnde, met satisfactie was vrijgelaeten, in Vrankrijk met d'eerste lieden correspondeerde, sprak veel goeds van madame de Pompadour &tc.

Denselve is dikwils t'Amsterdam, komt veel bij G. Hasselaer, heeft ongemene fraaie stenen, rubis, saphirs, emeraude, diamanten. Men segt hij de konst soude weten om diamanten helderder water te geven en om fraaie couleuren op steenen te leggen &tc.; is seer genereus, heeft groote goederen in de Paltz en elders in Duitslandt; logeert t'Amsterdam dan in 't heerelogement dan elders wederom, betaalt overal wel.

Thans, Augustus 1762, is hij van Amsterdam vertrokken, heeft kleeren, kanten, jae selfs gelt van de paruikemaker Chaudon geleent, dat hem binnen agt dagen soude betalen, dog heeft hem een brief om nog agt dagen uitstel geschreven. Hij heeft maer een apartement te Chambor in Vrankrijk gehadt; ook soude hij daer sig hebben gelaten of hij de dogter van sekere Lambert soude trouwen, waerdoor die menschen sig genoegsaem geruineert hebben [1]).

$17\frac{7}{3}62.$ ᵛΩρε Παιν [2]). Dat geene staat altoos te maken is op wat menschen men in s'Hage ook mede te doen heeft, dat den

1) Zie over den graaf de St. Germain het reeds aangehaalde bundeltje van Jhr. C. A. Van Sypestein: St. Germain enz. in Nederland. Wie de geheimzinnige persoon geweest is, heeft men nooit te weten kunnen komen. Naar men vermoedt was hij geheim agent van verschillende hoven tegelijk, en kon hij daardoor in weelde leven.

2) Zie aant. 2 op p. 179.

1762.
een den andere bedriegt onder schijn van d'uiterste vriendelijkheyt en opregtheyt, alleen uit particulier interest en omdat de meeste menschen in eene wijse van leven geven, die onmogelijk met hunne middelen bestaenbaer sijn.

Dat Larrey niet meer soo wel met den hertog is als voordesen, dat eertijts de buiten- en binnenlandse correspondentie-brieven door des eerstgenoemde handen gingen, dog dat sedert de doot van de princes deselve alleen bij Cornabé komen, daer van daen gaen nae den hertogh, dan wederom terugge, en eyndelijk alsdan gecopieert worden door Παιν voor den raidpensionaris [1]).

Dat hij, Παιν, ook tegens Cornabé soude gesegt hebben wel te weeten, dat er een partij voor 't huis van Weylborg in 't land was. Cornabé daerop gevraegt hadde: „Hoe weet gij dat?" Den andere: „Van goederhandt," waeromtrent Cornabé verder niet dorst tegenspreeken en seer stil sweeg. Ook meent men dat Larrey sig voor evengenoemde partij van Weylbourg houdt. Tenminsten monsieur De la Potterie segt ruiterlijk uit: „Je me fou(te) de ce que le duc dit ou pense de moi, je sers mon maitre."

Ὡρε Ἀρνουδ [2]), chirurgien in s'Hage. Dat hij, ontbooden sijnde bij den hertog, niet wel dat wilde versuimen, omdat dat huis sedert agt jaren al bediende in qualiteyt van chirurgien, dog tot nog toe geen duit ontfangen hadde, makende sijne pretentie over de *f* 1200, waerop nu twee jaren ontfing ter goeder rekening, dus nog ses jaer schuldig bleef. En wist hij ook door den bakker dat die wel *f* 11000 moest hebben, welke bakker gesegt soude hebben: „Indien ik niet stevig in de rug waere, hadde ik al lang het moeten opgeven."

Aan 't huis van Weylbourg sijn haast alle dagen groote

---

1) De kapitein Pain schijnt ook nog later, toen hij geen klerk meer was op het cabinet, voor particuliere correspondentie gebruikt te zijn.
2) Ore Arnoud.

1762.

en mindere maeltijden, soodat daer veel geldt door moet verteert werden.

Verscheyde menschen soupconneeren Rhoon en sijn broeder dat sij Engels pensioen trekken. Sijn jongste zoon is lit van 't Lagerhuis en sal in s'Hage trouwen met juffrouw van Thuyll.

De behandelingen van Charles Bentinck met Huffel nopens de commissien in Overijssel bestaen hierin, dat hij eerst een accoord met hem aengaet en naderhant sig daervan dedieert, om met de onderleggende partij te konnen handelen, enige van Huffels sijn partij mede lokkende, dus de meerderheydt te hebben, en daerdoor buiten obligatie aen Huffel — die nota alles voor hem besolliciteert, gecedeert en geschikt hadde — te blijven, op pretext dat in Huffels partij de Regterens waeren, waermede hij niet te doen wilde hebben, die voor al wat lelijk is uitmakende, soo ook van Roese [1]) sprekende, schoon én hij, Charles, én Rhoon hem, Roese, thans en te vooren reets seer gefeteert hebben.

Regteren, drost van IJsselmuiden [2]), wiens eerste vrouw Haersolte, tweede gravin van der Lippe, sterft, geruineert door 't jenever drinken, en sijn vrouw onsinnig.

Ωρε Σλινγελανδ [3]). Dat Rhoon zeker 1748er hadde helpe aenstellen tot fabricq van den Haag, dat die veele onkosten sogt en maakte, ook dat verscheyde menschen, die wat te profiteeren hadde door sodanig middel, het ook dede. Dat de weg, die van Sorgvliet tot aen de Scheveningse straet thans gepuint is, wel agt a negen hondert guldens hadde moeten gelden.

---

1) Mr. Lucas Gijsbert Rouse uit Zwolle, voor Overijsel zitting hebbende in de generaliteitsvergadering, of Mr. Johan Rouse, secretaris der ridderschap en steden, d. i. de statenvergadering, van Overijsel.

2) Jan Lodewijk Graaf Van Rechteren tot het Laar, drost van IJsselmuiden, sinds 1751 lid van de ridderschap van Overijsel.

3) Ore Slingeland.

1762.

Dat Rhoon door den advocaet Van der Hoop sijnde aengesprooken om de middelen, die beraamt waren tot redding der Oost-Indische Compagnie-saken, te helpen effectueeren, soo was daer niet seer gereet toe, sig excuserende niet genoeg au fait daervan te sijn, dog door hem, Van der Hoop, in 't griffiers-camertje gepousseert werdende, soo moeste hij antwoorden, dat sijn redenen hadde om daerinne niet te bewilligen, waerop Van der Hoop seyde, dat hij, heer van Rhoon, verpligt was in qualiteyt van bewindhebber deselve aen hem als advocaet bekent te maken, dog dat Rhoon daerop swijgende immediaet was weggegaen sonder meerder in discussie te willen komen; dit doet dan te meer verdenken dat Rhoon Engels subsidie trekt, overmits de Engelsche niet gaarn sagen, dat men schepen of troupes naer de Indiën sondt, ook omdat hij, Rhoon, in alle saken blindelings de Engelse sentimenten volgt en den minister van dat rijk van alles informeert.

Ὦρε Βενοιστ [1]). Dat 't nu tijt begon te werden om den prins in de raid van staeten en in H. H. M. te doen sessie hebben, om hem vroeg de saken te doen leeren en kennis der republicq te doen krijgen, ook dat men seyde sulks ras geschieden soude, soo wierd geantwoort, dat sulke saken ten minsten niet sonder kennisse en toestemming van den hertog behoorde te geschieden, die 't sekerste wiste wat den jongen prins 't beste was, waerop hij sulks avoueerden en sweeg, zijnde dit dus maer discourssen om 't terrain te sondeeren, waertoe hij, Benoist, door anderen uitgesonden werdt.

Dat den heer Hop met 2 a 3 heeren van den raid [2]) de veranderingen der garnisoenen souden hebben geregu-leert sonder kennis van den hertog, 't geen ongelofelijk.

---

1) Ore Benoist.

2) Namelijk den raad van state. Het voorstel werd 27 Januari 1762 bij H. H. M. ingediend en 2 April in handen van den hertog gesteld. Zie Resolutiën Staten-generaal i. d. u. a.

1762.

Ωρε Παιν [1]). Dat die veranderingen wagten nae de komst van Bouquet [2]), dog, soo die te lang uitbleef, den hertog het sonder Bouquet soude doen.

Dat Hop meest wegens hovaerdij en pikanterij tegens de edellieden de incorporatie soude hebben tewegen gebragt, want thans in alle provintien de jonkers seer verlegen met hunne kinderen sijn.

Ωρε Νατεωις [3]). Dat sijn jongste broeder door sijn schoonvader hadde konne krijgen 't ampt van ontfanger van 't eene deel veylgelt t'Amsterdam of bij ruiling een secretariat, dog, daer geen sin in hebbende, op de beste wijse dit heeft geëxcuseert, alsoo niet gaarn altoos in Amsterdam soude woonen. Ook dat de jonge Hasselaer . . . . . [4]) een wangunstig en quaedaerdig mens was, en dat hij voor niemand bevreesder was als voor de maarschalk Amerongen, die hem eens digt de waerheyt hadde gesegt.

Ωρε μευρουω Σπαεν [5]). Dat de familiaire voet, waerop sij met de heer D'Affry geweest was, nu gants vermindert was; dat hij declareerde sij, mevrouw Spaen [6]), daervan oorsake te sijn &tc.; dat sedert de groote kennis met mevrouw De Wilhem gekomen is; dat dese met de heer D'Affry in de koets hadde gereden met haer minne en kint agteruit, en dat in een tweede koets volgde de heer De Wilhem met de zoon van de heer D'Affry.

---

1) Ore Pain.

2) De kolonel van een der Zwitsersche regimenten in dienst van de Republiek.

3) Ore Natewisch.

4) Eene onbeduidende mededeeling van onkieschen aard is hier uitgelaten. — De „jonge Hasselaar" was de zwager van den maarschalk Amerongen.

5) Ore mevrouw Spaen.

6) De hier bedoelde Mevr. Van Spaen zal de echtgenoote zijn van den baron Van Spaen, heer van Biljoen, lid van den raad van state voor Gelderland. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1766, p. 396.

1762.

Dat men segt dat Grovestins weder terug soude komen [1]) tegens de meerderjarigheyt van den prins, en dat alsdan Rhoon een kwade partij soude krijgen, overmits De Bak door Grovestins ook wel weder herstelt soude werden.

Dat Gronsvelt, thans t'Amsterdam woonende, eene groote maeltijt in de Nieuwe Stads-herberg soude hebben laten gereet maken op den geboortendag van den jonge prins en daertoe genodigt 4 borgemeesteren en alle sijne confraters in de admiraliteyt, edog dat veele, onder andere de borgemeesteren, sig hadden geëxcuseert. Men was verwondert dat desen heer thans soo uitstak, daer hij, door de prins in de ridderschap van Holland gebragt zijnde, even nae die verheffing sig tegens opgemelde prins geopposeert hadde, soo ook tijde van de gouvernante op 't stuk van de successie voor de kinderen van princes Caroline.

Hij, Gronsvelt, geen goedt hebbende, ook niet sijn vrouw, soo verwondert men sig hoe hij het goed kan maken t'Amsterdam, dan segt men dat de posten in de admiraliteyt te vergeven lucratif zijn: een voorbeelt in Sautijn [2]) den equipagemeester, die voordat hij dat ampt hadde vol schulden was en thans, hetselve maer een jaer of 5 beseten hebbende, gene schulden meer hadt, jae selfs gelt opleyde.

Ὦρε Παιν [3]). Dat Cornabé met Cat in correspondentie was; dat de koning van Pruissen alleen permitteerden aen Cornabé te schrijven, dat hem gaarn in sijn dienst gehadt hadde, dog dese sig geëxcuseert heeft wegens sijne jaren en swakke constitutie; dat voornoemde Cat wel schreef, extra goede plans van battailles &tc. oversondt.

---

1) Hij vertoefde in den tijd, waarin hem het meergenoemde proces dreigde, te Brussel.

2) Mr. Willem Sautijn was in 1759 tot equipage-meester aangesteld bij de Amsterdamsche admiraliteit. Zie Naamregisters van de leden der regeering.

3) Ore Pain.

Dat den hertog aen hem, Παιν, schreef: „J'ai l'honneur d'etre avec beaucoup d'estime &tc." „Vous aures la bonté de &tc.". „Si vous pouviés passe un moment chez moi &tc." „Je suis mon cher ami tout à vous". „Avec beaucoup d'estime je suis votre tres humble serviteur &tc.": een blijk dat de complimenten niet veel kosten, want even op deselve wijse aen Verelst geschreven is. Dat men correspondentie hielde in Vrankrijk, dog niettegenstaende dat men vooralsnog niet ontdekken konde 't plan van oorlogen voor 't volgende seisoen, door monsieur De Broglio opgestelt, nogte ook vooreerst nog niet de memorie door monsieur De Broglio tegen Soubise in 't ligt gegeven [1]).

10 Maart 1762. Ὦρε Γοσσε [2]). Dat de fiscael in Vriesland [3]) — die een onnosel mens is — alles aan O. Z. Haren schuldig was, des hij niets tegens hem doen soude in opsigte van de periodens in Hogendorps laatste deductie [4]). Dat er in Den Haag seer los geleeft wierd, De Wilhem sijn camenier bestruift soude hebben, en dat den heer D'Affry sijn vrouw soude oppassen. Vele meisjens van 14 a 15 jaren laten sig telkens debaucheren.

Ὦρε Σλινγελανδ [5]). Dat geen mens soo geoutreert Engels was als Fagel, dat daer stukjes van wist die sterk waren,

---

1) Beiden waren maarschalk in het Fransche leger, maar konden elkander niet dulden. De hertog de Broglio moest voor den ander wijken.

2) Pierre Frederic Gosse was agent van den prins van Turn und Taxis en van het H. R. Rijk; zijn zoon Pierre was agent van den prins van Nassau-Weilburg. Beiden waren ook hof-boekverkoopers. Bericht van de vergaderingen enz. te 's Gravenhage.

3) In 1762 werd Mr. E. W. Van Wijdenburg tot de genoemde betrekking benoemd. Zie Naamregisters a. b.

4) Van Hogendorp was een der schoonzoons van O. Z. Van Haren. De deductie raakte diens beruchte zaak.

5) Ore Slingeland.

1762.

Ωρε Αμελισωεερτ [1]), die het van de maerschalk Amerongen hadde door Hasselaer. Dat den laatstgenoemde wel present was geweest dat de prinċes roiaal de prins, haere man, op 't allersterkste bejegende, gebruikende de woorden van „jou krommen of gebuggelde schepsel" en diergelijke, in goed Nederduits en op eene trant dat die van agterstraeten het niet verbeeteren soude.

Hetselve humeur wiert aen de princes Carolina toegeschreven, en dat ook wel eens tegens haer gemael koste uitvaeren. Andere nogtans meenen dat princes Carolina van een sagt en goed humeur soude sijn.

Ωρε μευρουω υχν Νασσαυ [2]). Dat, doe de heer d'Affry eerst in s'Hage kwam, hij dagelijks aen haer huis was, dikwils tot laat in den nagt met Brouwer [3]) blijvende spreeken en informeeren nae de constitutie der republicq en menschen in s'Hage, t'welk sij dogten te moeten permitteeren, omdat hij, d'Afry, daer gekomen was om de republicq tot de neutraliteyt te persuadeeren, van welk sentiment sij mede waren, en om hem dus op die wijse in dat sistema gemakkelijker en sekerder te doen reusseeren, dog dat hij, heer d'Afry, thans in 't geheel haast niet meerder bij hun komt, en nooit over saken spreekt of valt immediaet op frivoliteyten.

Ωρε Βοττεστειν [4]). Dat den hertog seer moeielijk is geweest op die van Amsterdam, omdat sij de commande-

---

1) Ore Amelisweerd. Dit is de meergenoemde heer Hendrik Van Utenhove. Zijn buurman was de heer Taets van Amerongen, maarschalk van het Nederkwartier, die in 1761 met *Oud*-Amelisweerd beleend was. Zie Stichtsch Leenregister i. v. Diens vrouw was mej. Hasselaar.

2) Ore mevrouw van Nassau, d. i. waarschijnlijk de echtgenoote van graaf Willem Hendrik van Nassau la Lecq, den ouderen broeder van den gecligeerden-raad en den hoofdofficier te Utrecht.

3) Herman Arnold Brouwer was gedeputeerde voor Gelderland in den raad van state. Zie Resolutiën Staten-generaal 1 Mei 1761. Hij was burgemeester van Elburg.

4) Ore Bottestein.

menten van Naerden, Muiden &tc. niet aen sijn dispositie hebben gelaeten, gelijk die van grootere en voornamer steeden, maer dat sij die selfs willen vergeven.

*Ωρε Λυνενβυργ [1]). Dat de heer van Zuilen op de ridderschapsbeschrijving [2]) over de extraordinaris equipagie van 30 schepen van oorlog segde, dat in de particuliere staete-besoigne over voorsegde sake mede geoordeelt hadde gelijk hij, heer van Lunenburg, te weeten om maer in 10 schepen te betaelen, en altoos niet meer als tot de helft van die geene, die effectif gebouwt souden werden; dan, dat hij, heer Van Lunenborg, expres dus gevoteert hadde, vermits hij geinformeert was, dat evengemelde heer Van Zuilen in bovenstaende besoigne gaaf voor de 30 scheepen hadde geadviseert; ook wiste Cokkengen, dat de woorden „in de helfte van 't geene effectif geëquipeert wierde", in het raport gestaen hebbende, naederhant uitgeschrapt waeren, soo als ook duidelijk te sien was in het raport selve. Uit dit alles blijkt meergemelde heer Van Zuilen dit soo heeft soeken te tourneeren, of omdat met Hollandse heeren daerover gesprooken hadde of omdat sijn zoon, thans in zeedienst sijnde, daerdoor sooveel te eerder te konnen helpen. En moet hier te meerder eene reden voor sijn geweest overmits dese saken, vóórdat een der twee andere leeden daerover gebesoigneert hadde, in de ridderschap heeft moeten afgedaen werden.

20 Maert 1762. *Ωρε Ροέλ [3]). Dat het ampt van schipper naer s'Hage, vacant door doode van schipper Nuys, aen een knegt van Pesser was gegeven, daer verscheyde andere voorname lieden om gevraegt hadden. Dan, wat het sterkste was, dat sekere juffrouwen Van der

---

1) Ore Lunenburg.

2) D. i. op de vergadering der ridderschap, beschreven om te beraadslagen over de uitrusting van schepen.

3) Ore Röell.

1762.

Nieuwpoort uyt voorsegde ampt een recognitie trokken van *f* 250, welke sij bij requeste versogte op 't volgende ampt te mogen continueeren, dan, die somme thans uit stads kasse jaerlijks sal betaalt werden, om hetselve ampt aen voorsegde knegt van Pesser vrij en onbeswaert te konnen geven [1]).

Ὦρε καπιταιν Σευερην [2]). Dat hadde hooren seggen, indien ik of mijn broeder tijde der vacature van 't regiment Woertman of Pesser daerover hadden aengesprooken om Ruisch te persuadeeren, het absoluut gedaen souden hebben en daer voorseker in geslaagt soude hebben, tenminsten dus gaven sij thans voor.

Dat die soogenaemde graef St. Germain thans op Ubbergen bij Ni(m)wegen woont; dat hij nog een riddermatig stuk goed buiten Zutphen heeft; dat hij een groot laboratorium aen sijn huis heeft; dat daer gantsche dagen in sit; dat de schoonste couleuren aen alle dingen kan geven die men maer bedenken kan, alsse aen leer &tc.; dat hij een groot philosooph en kenner der natuur is, seer wel spreekt, deugtsaem schijnt, een Spanjaerd lijkent van geboirte, van grooten huise; dat hij van wijle sijn vr(ouw) moeder met groote aendoening spreekt; dat sig somtijts ondertekent P^r^ d'Es... [3]); dat hij 't (hart) hoog draegt; dat hij fabriquen in de republicq wilde favoriseeren, dog gene stadt of provintie in prejuditie van de andere, want dat Amsterdam hem reets avantages hadde gebooden, mits

---

1) Judich Van der Nijpoort requestreerde den 15^en^ Februari 1762 bij de vroedschap om de recognitie van f 250 te haren behoeve, door Hendrik Nuyts naar het schijnt tot dusver betaald, op diens opvolger te doen overgaan. De vroedschap besloot op voorstel van den magistraat, den 8^en^ Maart, haar die som uit de stadskas levenslang uit te keeren, en den nieuw aan te stellen schipper vrij te stellen van de jaarlijksche recognitie van f 125, zooals de verordering op de kleine ambten d.d. 15 Juni 1750 voorschreef. Zie Resolutiën Vroedschap i. d. u. s. De post bracht ongeveer f 1000 's jaars op. Ibid.

2) Ore kapitein Severijn.

3) Prince d'Espagne?

1762.

de voorwaerde van exclusif; dat veel dienst aen Gronsveld gedaen heeft nopens 't leggen en besorgen der couleuren voor die sijn porcelainfabricq bij Weesop; dat seer wel met Rhoon is, telkens met hem gaat spreken en correspondeert, ook ene ongemene buitenlandse correspondentie heeft; dat aen alle de hoven bekent is; dat door den overlede prins van Wallis — die een slegt caracter was — seer kwalijk behandelt was geweest, dog, suiver zijnde, met satisfactie was vrijgelaeten, in Vrankrijk met d'eerste lieden correspondeerde, sprak veel goeds van madame de Pompadour &tc.

Denselve is dikwils t'Amsterdam, komt veel bij G. Hasselaer, heeft ongemene fraaie stenen, rubis, saphirs, emeraude, diamanten. Men segt hij de konst soude weten om diamanten helderder water te geven en om fraaie couleuren op steenen te leggen &tc.; is seer genereus, heeft groote goederen in de Paltz en elders in Duitslandt; logeert t'Amsterdam dan in 't heerelogement dan elders wederom, betaalt overal wel.

Thans, Augustus 1762, is hij van Amsterdam vertrokken, heeft kleeren, kanten, jae selfs gelt van de paruikemaker Chaudon geleent, dat hem binnen agt dagen soude betalen, dog heeft hem een brief om nog agt dagen uitstel geschreven. Hij heeft maer een apartement te Chambor in Vrankrijk gehadt; ook soude hij daer sig hebben gelaten of hij de dogter van sekere Lambert soude trouwen, waerdoor die menschen sig genoegsaem geruineert hebben [1]).

$17\frac{7}{3}62.$ Ὧρε Παιν [2]). Dat geene staat altoos te maken is op wat menschen men in s'Hage ook mede te doen heeft, dat den

---

1) Zie over den graaf de St. Germain het reeds aangehaalde bundeltje van Jhr. C. A. Van Sypestein: St. Germain enz. in Nederland. Wie de geheimzinnige persoon geweest is, heeft men nooit te weten kunnen komen. Naar men vermoedt was hij geheim agent van verschillende hoven tegelijk, en kon hij daardoor in weelde leven.

2) Zie aant. 2 op p. 179.

1762.
een den andere bedriegt onder schijn van d'uiterste vriendelijkheyt en opregtheyt, alleen uit particulier interest en omdat de meeste menschen in eene wijse van leven geven, die onmogelijk met hunne middelen bestaenbaer sijn.

Dat Larrey niet meer soo wel met den hertog is als voordesen, dat eertijts de buiten- en binnenlandse correspondentie-brieven door des eerstgenoemde handen gingen, dog dat sedert de doot van de princes deselve alleen bij Cornabé komen, daer van daen gaen nae den hertogh, dan wederom terugge, en eyndelijk alsdan gecopieert worden door Παιν voor den raidpensionaris [1]).

Dat hij, Παιν, ook tegens Cornabé soude gesegt hebben wel te weeten, dat er een partij voor 't huis van Weylborg in 't land was. Cornabé daerop gevraegt hadde: „Hoe weet gij dat?" Den andere: „Van goederhandt," waeromtrent Cornabé verder niet dorst tegenspreeken en seer stil sweeg. Ook meent men dat Larrey sig voor evengenoemde partij van Weylbourg houdt. Tenminsten monsieur De la Potterie segt ruiterlijk uit: „Je me fou(te) de ce que le duc dit ou pense de moi, je sers mon maitre."

Ωρε Αρνουδ [2]), chirurgien in s'Hage. Dat hij, ontbooden sijnde bij den hertog, niet wel dat wilde versuimen, omdat dat huis sedert agt jaren al bediende in qualiteyt van chirurgien, dog tot nog toe geen duit ontfangen hadde, makende sijne pretentie over de *f* 1200, waerop nu twee jaren ontfing ter goeder rekening, dus nog ses jaer schuldig bleef. En wist hij ook door den bakker dat die wel *f* 11000 moest hebben, welke bakker gesegt soude hebben: „Indien ik niet stevig in de rug waere, hadde ik al lang het moeten opgeven."

Aan 't huis van Weylbourg sijn haast alle dagen groote

---

1) De kapitein Pain schijnt ook nog later, toen hij geen klerk meer was op het cabinet, voor particuliere correspondentie gebruikt te zijn.
2) Ore Arnoud.

1762.

en mindere maeltijden, soodat daer veel geldt door moet verteert werden.

Verscheyde menschen soupconneeren Rhoon en sijn broeder dat sij Engels pensioen trekken. Sijn jongste zoon is lit van 't Lagerhuis en sal in s'Hage trouwen met juffrouw van Thuyll.

De behandelingen van Charles Bentinck met Huffel nopens de commissien in Overijssel bestaen hierin, dat hij eerst een accoord met hem aengaet en naderhant sig daervan dedieert, om met de onderleggende partij te konnen handelen, enige van Huffels sijn partij mede lokkende, dus de meerderheydt te hebben, en daerdoor buiten obligatie aen Huffel — die nota alles voor hem besolliciteert, gecedeert en geschikt hadde — te blijven, op pretext dat in Huffels partij de Regterens waeren, waermede hij niet te doen wilde hebben, die voor al wat lelijk is uitmakende, soo ook van Roese [1]) sprekende, schoon én hij, Charles, én Rhoon hem, Roese, thans en te vooren reets seer gefeteert hebben.

Regteren, drost van IJsselmuiden [2]), wiens eerste vrouw Haersolte, tweede gravin van der Lippe, sterft, geruineert door 't jenever drinken, en sijn vrouw onsinnig.

Ωρε Σλινγελανδ [3]). Dat Rhoon zeker 1748er hadde helpe aenstellen tot fabricq van den Haag, dat die veele onkosten sogt en maakte, ook dat verscheyde menschen, die wat te profiteeren hadde door sodanig middel, het ook dede. Dat de weg, die van Sorgvliet tot aen de Scheveningse straet thans gepuint is, wel agt a negen hondert guldens hadde moeten gelden.

---

1) Mr. Lucas Gijsbert Rouse uit Zwolle, voor Overijsel zitting hebbende in de generaliteitsvergadering, of Mr. Johan Rouse, secretaris der ridderschap en steden, d. i. de statenvergadering, van Overijsel.

2) Jan Lodewijk Graaf Van Rechteren tot het Laar, drost van IJsselmuiden, sinds 1751 lid van de ridderschap van Overijsel.

3) Ore Slingeland.

1762.

Dat Rhoon door den advocaet Van der Hoop sijnde aengesprooken om de middelen, die beraamt waren tot redding der Oost-Indische Compagnie-saken, te helpen effectueeren, soo was daer niet seer gereet toe, sig excuserende niet genoeg au fait daervan te sijn, dog door hem, Van der Hoop, in 't griffiers-camertje gepousseert werdende, soo moeste hij antwoorden, dat sijn redenen hadde om daerinne niet te bewilligen, waerop Van der Hoop seyde, dat hij, heer van Rhoon, verpligt was in qualiteyt van bewindhebber deselve aen hem als advocaet bekent te maken, dog dat Rhoon daerop swijgende immediaet was weggegaen sonder meerder in discussie te willen komen; dit doet dan te meer verdenken dat Rhoon Engels subsidie trekt, overmits de Engelsche niet gaarn sagen, dat men schepen of troupes naer de Indiën sondt, ook omdat hij, Rhoon, in alle saken blindelings de Engelse sentimenten volgt en den minister van dat rijk van alles informeert.

Ὦρε Βενοιστ [1]). Dat 't nu tijt begon te werden om den prins in de raid van staeten en in H. H. M. te doen sessie hebben, om hem vroeg de saken te doen leeren en kennis der republicq te doen krijgen, ook dat men seyde sulks ras geschieden soude, soo wierd geantwoort, dat sulke saken ten minsten niet sonder kennisse en toestemming van den hertog behoorde te geschieden, die 't sekerste wiste wat den jongen prins 't beste was, waerop hij sulks avoueerden en sweeg, zijnde dit dus maer discourssen om 't terrain te sondeeren, waertoe hij, Benoist, door anderen uitgesonden werdt.

Dat den heer Hop met 2 a 3 heeren van den raid [2]) de veranderingen der garnisoenen souden hebben gereguleert sonder kennis van den hertog, 't geen ongelofelijk.

---

1) Ore Benoist,

2) Namelijk den raad van state. Het voorstel werd 27 Januari 1762 bij H. H. M. ingediend en 2 April in handen van den hertog gesteld. Zie Resolutiën Staten-generaal i. d. u. a.

1762.

Ωρε Παιν [1]). Dat die veranderingen wagten nae de komst van Bouquet [2]), dog, soo die te lang uitbleef, den hertog het sonder Bouquet soude doen.

Dat Hop meest wegens hovaerdij en pikanterij tegens de edellieden de incorporatie soude hebben tewegen gebragt, want thans in alle provintien de jonkers seer verlegen met hunne kinderen sijn.

Ωρε Νατεωις [3]). Dat sijn jongste broeder door sijn schoonvader hadde konne krijgen 't ampt van ontfanger van 't eene deel veylgelt t'Amsterdam of bij ruiling een secretariat, dog, daer geen sin in hebbende, op de beste wijse dit heeft geëxcuseert, alsoo niet gaarn altoos in Amsterdam soude woonen. Ook dat de jonge Hasselaer . . . . . [4]) een wangunstig en quaedaerdig mens was, en dat hij voor niemand bevreesder was als voor de maarschalk Amerongen, die hem eens digt de waerheyt hadde gesegt.

Ωρε μευρουω Σπαεν [5]). Dat de familiaire voet, waerop sij met de heer D'Affry geweest was, nu gants vermindert was; dat hij declareerde sij, mevrouw Spaen [6]), daervan oorsake te sijn &tc.; dat sedert de groote kennis met mevrouw De Wilhem gekomen is; dat dese met de heer D'Affry in de koets hadde gereden met haer minne en kint agteruit, en dat in een tweede koets volgde de heer De Wilhem met de zoon van de heer D'Affry.

---

1) Ore Pain.

2) De kolonel van een der Zwitsersche regimenten in dienst van de Republiek.

3) Ore Natewisch.

4) Eene onbeduidende mededeeling van onkieschen aard is hier uitgelaten. — De „jonge Hasselaar" was de zwager van den maarschalk Amerongen.

5) Ore mevrouw Spaen.

6) De hier bedoelde Mevr. Van Spaen zal de echtgenoote zijn van den baron Van Spaen, heer van Biljoen, lid van den raad van state voor Gelderland. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1766, p. 396.

1782.

Dat men segt dat Grovestins weder terug soude komen [1]) tegens de meerderjarigheyt van den prins, en dat alsdan Rhoon een kwade partij soude krijgen, overmits De Bak door Grovestins ook wel weder herstelt soude werden.

Dat Gronsvelt, thans t'Amsterdam woonende, eene groote maeltijt in de Nieuwe Stads-herberg soude hebben laten gereet maken op den geboortendag van den jonge prins en daertoe genodigt 4 borgemeesteren en alle sijne confraters in de admiraliteyt, edog dat veele, onder andere de borgemeesteren, sig hadden geëxcuseert. Men was verwondert dat desen heer thans soo uitstak, daer hij, door de prins in de ridderschap van Holland gebragt zijnde, even nae die verheffing sig tegens opgemelde prins geopposeert hadde, soo ook tijde van de gouvernante op 't stuk van de successie voor de kinderen van princes Caroline.

Hij, Gronsvelt, geen goedt hebbende, ook niet sijn vrouw, soo verwondert men sig hoe hij het goed kan maken t'Amsterdam, dan segt men dat de posten in de admiraliteyt te vergeven lucratif zijn: een voorbeelt in Sautijn [2]) den equipagemeester, die voordat hij dat ampt hadde vol schulden was en thans, hetselve maer een jaer of 5 beseten hebbende, gene schulden meer hadt, jae selfs gelt opleyde.

Ὤρε Παιν [3]). Dat Cornabé met Cat in correspondentie was; dat de koning van Pruissen alleen permitteerden aen Cornabé te schrijven, dat hem gaarn in sijn dienst gehadt hadde, dog dese sig geëxcuseert heeft wegens sijne jaren en swakke constitutie; dat voornoemde Cat wel schreef, extra goede plans van battailles &tc. oversondt.

---

1) Hij vertoefde in den tijd, waarin hem het meergenoemde proces dreigde, te Brussel.

2) Mr. Willem Sautijn was in 1759 tot equipage-meester aangesteld bij de Amsterdamsche admiraliteit. Zie Naamregisters van de leden der regeering.

3) Ore Pain.

1762.

Dat den hertog aen hem, Παιν, schreef: „J'ai l'honneur d'etre avec beaucoup d'estime &tc." „Vous aures la bonté de &tc.". „Si vous pouviés passe un moment chez moi &tc." „Je suis mon cher ami tout à vous". „Avec beaucoup d'estime je suis votre tres humble serviteur &tc.": een blijk dat de complimenten niet veel kosten, want even op deselve wijse aen Verelst geschreven is. Dat men correspondentie hielde in Vrankrijk, dog niettegenstaende dat men vooralsnog niet ontdekken konde 't plan van oorlogen voor 't volgende seisoen, door monsieur De Broglio opgestelt, nogte ook vooreerst nog niet de memorie door monsieur De Broglio tegen Soubise in 't ligt gegeven [1]).

10 Maart 1762. Ὧρε Γοσσε [2]). Dat de fiscael in Vriesland [3]) — die een onnosel mens is — alles aan O. Z. Haren schuldig was, des hij niets tegens hem doen soude in opsigte van de periodens in Hogendorps laatste deductie [4]). Dat er in Den Haag seer los geleeft wierd, De Wilhem sijn camenier bestruift soude hebben, en dat den heer D'Affry sijn vrouw soude oppassen. Vele meisjens van 14 a 15 jaren laten sig telkens debaucheren.

Ὧρε Σλινγελανδ [5]). Dat geen mens soo geoutreert Engels was als Fagel, dat daer stukjes van wist die sterk waren,

---

1) Beiden waren maarschalk in het Fransche leger, maar konden elkander niet dulden. De hertog de Broglio moest voor den ander wijken.

2) Pierre Frederic Gosse was agent van den prins van Turn und Taxis en van het H. R. Rijk; zijn zoon Pierre was agent van den prins van Nassau-Weilburg. Beiden waren ook hof-boekverkoopers. Bericht van de vergaderingen enz. te 's Gravenhage.

3) In 1762 werd Mr. E. W. Van Wijdenburg tot de genoemde betrekking benoemd. Zie Naamregisters a. b.

4) Van Hogendorp was een der schoonzoons van O. Z. Van Haren. De deductie raakte diens beruchte zaak.

5) Ore Slingeland.

1762.
dog die niet seggen mogt. Dat Gilles [1]) van Haerlem alles dede wat den hertog wilde, ook soo de steeden Leyden, Tergou, Delft, heel Noordhollandt, Den Briel, Schoonhoven, Gorcum &tc.; dat den pensionaris van Delft, Bleiswijk [2]), die seer bequaam was, alles voor den hertog in 't Nederduits stelde, des dagelijks met hem, hertog, omging en seer intiem was. Dat Larrey gants niet gesien was bij den hertog, dat hem eertijts dingen hadde doen opstellen, die soo. ras hij se ontfing op 't vuur wierp of aen stukke scheurde; dit nopens Larrey soude den hertog aen Slingelandt selve gesegt hebben.

April 1762. Ὥρε Πλειν. Dat veele ongelofelijke saken gesien hadde bij 't redden van de papieren van wijle de generael Cornabé [3]). Dat die sijn correspondentie ongemeen uitgestrekt was, want wel *f* 900 s'jaers aen port van brieven nodig, en selfs met veele princen, die hem eygenhandig — onder andere de prins van Hessen &tc. — en seer amicael geschreven hadde; want dat in groote en interessante correspondentien men sijn lieden gesogt hebbende, openhertig over en weder behoort te wesen, anders gene correspondentie teregt plaats kan hebben. Dat den overlede 24 hondert guldens voor correspondentiegelt hadde, te weten in desselfs generaelsmajoors tractement, dat andersints aen een ander soude hebben toegekomen, dog dat de raidpensionaris hem dat op die wijse hadde besorgt, dog dat de raidpensionaris thans maer *f* 1200 wilde geven; dat den overledes correspondentie ook binnens'lands was, want dat door hem wel brieven van borgemeesters van Amsterdam aen de heer D'Affry, ambassadeur van Vrankrijk, onderschept

---

1) Paulus Willem Gilles was pensionaris van de stad Haarlem. De gewezen raadpensionaris Jacob Gilles leefde in dezen tijd buiten de staatkundige wereld op zijne buitenplaats.

2) Pieter Van Bleiswijk, de latere raadpensionaris van Holland, was in 1762 nog pensionaris van zijne vaderstad Delft.

3) De generaal-majoor Cornabé was in Maart te Willemstad, waar hij commandant was, overleden.

1762.

of ontdekt waren. Dat vele particuliere saken voor 't Huis van Oranje behandelt hadde, namentlijk in Haerlem en Amsterdam, onder andere dat men op sijne tabletten nog open hadde gevonden een post, die hij betaalt hadde voor 't Huis van Oranje in de sake van de wijnkopers t'Amsterdam [1]) tijde der troeblen, welke hem niet goedgedaen was geweest; dat men, daermede bij den hertog komende, dese laetste soude gesegt hebben: „voila encore un trait de Larrey," en dat geordonneert hadde die post uit de thesaurie van den jonge prins soude betaalt werden. Dat de thesaurier Hop sterk ook correspondeerde met den overlede, dog die en andere ministers brieven alle verbrant waren. Die van den hertog, die dikwils over personen en secrete saken van binnens'lands handelden, daar men niet seer over gestigt soude sijn geweest, sijn alle gerestitueert. Ook hadde den overlede 4 a 5 dagen voor sijn doot veele papieren en brieven selfs nog laten verbranden. Dat den hertog tot nog toe de correspondentien selfs aanhout met sijn secretaris, die seer habiel is, dog die hem, hertog, wel 't een en ander kan doen doen. Dat die lieden bij 't leven van de generael veel beleefder waren als nu; dat selfs den overleden generael, als ietwes importants aen de heer Bijlwits voor den hertog seyde, soo liet hij er somtijts wel een derde bij, ten eynde dat seker van een getuigen was nopens 't gene hij gesegt hadde. Dat men hem, Pain, misschien wel een gedeelte der correspondentie soude opdragen, dog apparent niet in die uitgestrekheyt als den overlede. Dat de collonel Bouquet in aenmerking was gekomen, dog dat hij met geen *f* 2400 meerder in s'Hage dagt te konnen leven, dat Doph ook, om die reden en dat te verslaaft soude wesen; hetselve niet seer ambitioneerde; Cronstrom alsvoren [2]).

---

1) Bedoeld worden de troebelen in Haarlem en Amsterdam in 1748, in laatsgenoemde stad vooral naar aanleiding van de invoering der collecte ook voor den impost op wijn. Zie Wagenaar XX, p. 350.

2) De kolonel Bouqnet, reeds genoemd, werd generaal-kwartiermeester van de infanterie. De generaal-majoor Von Cronström en de

1762.

te maken, dog niet t'huis gehadt, en dit was gebeurt even voor de audientie bij Sijn Hoogheydt de jonge prins. Nota, dit moet vergeleken werden met de historie van Gronsvelt en de prins en den hertog hiervoor gemelt.

'Ωρε generael Μαλεπραδε [1]). Dat O. Z. Van Haren, doe hij in 1746 als commissaris-deciseur te Mastrigt was [2]) met de heer van Bottesteyn, hij, Haren, sonder weeten van den andere, dagelijks uit Mastrigt nae 't quartier van prins Carel [3]) ging en dien prins sterk solliciteerde en vergde om slag te leveren aen de Franssen; dog die prins antwoordede daertoe niet te konnen resolveeren, zijnde het op 't eynde der campagne, als October, dog dat hij, Haaren, telkens sterker insteerde, totdat eyndelijk opgemelde prins resolveerde van er niet tegen te zijn, mits zijne troepen niet mede en soude ageeren. De attaque wierd dan dus begonnen, en wierden de Hollanders — die alleen moesten resisteeren met wijnig regimenten alsse dat van Dort [4]) en Saxe-Gotha — bij Rocou geslagen, t'welk soo moeste uitvallen ten eynde in de republicq de saken des te beter keer voor de revolutie mogte krijgen. En sekerlijk merkte dit de prins van Waldek niet, andersints soude hij met soo eene inegaliteyt diergelijke desperate sake niet begonnen hebben.

Dat de graef van Saxen [5]) soude gesegt hebben dat hij,

---

1) Ore generaal Maleprade. De luitenant-generaal Elie de Maleprade, van het wapen der infanterie. Zijn regiment lag te Utrecht in garnizoen. Zie Naamregisters van officieren.

2) Commissarissen-deciseurs waren gedeputeerden van de staten-generaal, die om de twee jaren naar Maastricht werden gezonden om met twee gedeputeerden van den bisschop van Luik den magistraat te bestellen.

3) Prins Karel van Lotharingen, de opperbevelhebber van het Oostenrijksche leger in den Oostenrijkschen successie-oorlog.

4) D. i. de luitenant-generaal baron Van Dorth, die nog in hetzelfde jaar van den slag van Rocoux overleed.

5) De opperbevelhebber van het Fransche leger, Maurits van Saksen, een onechte zoon van keurvorst August den sterken. Hij stond vóór Maastricht in 1748.

indien de vreede niet gemaakt wierde, elk ogenblik in staet was om tot in Den Haeg te marcheeren — te weten doe hij Mastrigt belegerde — en dat de Oostenrijkers reets ordres hadde om terug naer Duitsland te gaan, de Engelsen ongetwijffelt tot in een der stede van Den Briel of Zelandt, en dat wij dus van alle onse soogenaemde geallieerdens verlaten waren.

Dat het bedroeft was den prins van Oranje [1]) in de armée te sien, omringt van alle de vreemde generaels, als Oostenrijkers &tc., die met hem lagte en wijnig considereerde, omdat gene kennis van het metier hadde.

Dat doe sijn broeder, den adjudant Malprade, hem seyde, dat de prins nae Amsterdam ging, hij antwoorde: „soo dat lukt sal hij koning daervandaen komen of niet met al reusseeren, en dat het quaede raadsluiden waeren, die hem dat geraden hadden.

Dat voor de battaille van Laafelt [2]) de prins van Waldek absoluut insteerde, dat sekere hoogten bij of omtrent Tongeren door de Engelsen behoorde geoccupeert te werden, dog dat den hertog van Cumberlant liet seggen, dat sijne troepen al te gefatigeert waren, dat die post s'anderdaags s'morgens vroeg soude laten beslaan, toen deselve nog dien eyge avond door de Franssen wierde beset, die daerdoor de bataille wonnen en al het avantage op de geallieerde armée kreegen.

Dat Cornabé de espion bij Waldek was, dog dat die er sig niet van mefieerde, dan, dat Cornabé daernae eerst door die weg sijn fortuin hadde gemaakt.

Ωρε Νcορ [3]). Dat de vrouw van Zuilen duidelijk en dikwils avoueert, dat haer man tegens eene bekende admiraliteyts of generaliteyts-resolutie besolliciteert heeft bij

---

1) Namelijk Willem IV.

2) De laatste veldslag vóór den vrede van Aken. Lafeld lag niet ver van Maastricht.

3) Ore Noor. Met „Noor", later ook Nora genoend, wordt bedoeld jonkvrouw Eleonora De Casembroot, eene nicht van den schrijver.

1762.
d'admiraliteyt t'Amsterdam, dat aan sijn zoon niet mogte prejudicieeren dat 1 jaertje in Engelse zeedienst ging, selfs dat de tijt, die hij daer mogte dienen, hem hierin afslag mogte strekken; dit dan is aan hem geaccordeert, schoon van een seer kwaad voorbeelt, en selfs, mene ik, sonder exempel, waaruit wederom blijkt, dat dien heer — schoon altoos sig beroept tegens gene resolutie te willen aengaen — als 't met sijn interest overeenkomt, daeromtrent anders te werk gaat. Men sie daeromtrent sijn gedrag in de sake van schout Slegt en de heerlijkheydt Renswoude tegens 't hof provinciaal, om d'heer Van Natewis en maerschalk Amerongen te complaceeren [1]).

Ὦρε Πλειν [2]). Dat hij weekelijks groente sond in de Franse armée voor de prins van Condé, en dat hij daer de correspondentie hielde en gewaer wierde hunne situatie, sterkte en desseynen; dat hij voorlede jair sulks ook hadde gedaen, en dat hem dat gekost hadde omtrent 270 guldens, dog dat den raidpensionaris met moeite te krijgen was geweest om die betaling goed te doen. Dat voorsegde raidpensionaris seer goed was voor de binnelandse correspondentie maer niet voor de buitenlandse.

---

1) Van 1757 tot 1764 werd getwist over de vraag, of het recht tot het stellen van curators in insolvente boedels binnen het gebied van hooge heerlijkheden bij die heerlijkheden zelve berustte of aan het hof toekwam. De twistzaak werd behandeld naar aanleiding van de aanstelling van dergelijke curators in de hooge heerlijkheden van Vreeswijk, tot de stad Utrecht behoorende, Mijdrecht, behoorende tot de proosdij van St. Jan, en Renswoude, welke laatste na den dood van de laatste afstammeling der Van Reede's in 1754 was overgegaan op Vrouwe J. M. Pijnsen Van der Aa, weduwe van Jhr. Leonard Taats van Amerongen. „De schout Slegt" is Mr. Gerbrand Slegt, schout van Mijdrecht. Het „complaceeren" van de heeren Van Natewisch en den maarschalk Amerongen slaat natuurlijk op hunne verwantschap met de eigenares der heerlijkheid Renswoude. De heer Van Zuylen zal òf in de ridderschap òf in de staten in 1762 vóór het recht der heerlijkheden gesproken hebben. Zie over de zaak den bundel stukken no. 200 Rechterlijk archief R. A. Utrecht en de Resolutiën Staten van Utrecht 1762.

2) Ore Pain.

1762.

Dat het geval van den Engelse minister Burisch nopens d'electie van een bisschop van Luik, doe men hier om *f* 5000 die geheele negotiatie van de hand wees, in de aentekeningen van Cornabé hadde gevonden.

De jonge prins van Wijlbourg, George Belgicus, soude aen de kindersiekte zijn gestorven, schoon het in s'Hage en verder in de republicq niet geavoueert werdt [1]).

Ωρε Δουβλετ. Dat prins Hendrik van Pruisen soowel als de koning in de antiphisique smaek was; dat dese winter nog seker jong heer bij sig gehadt heeft, die daer voor bekent is; ook dat de vrouwen te Berlin selve seggen, als men haer te kennen geeft dat die prins amoureus van een vrouw is, dat dat niet apparent is, vermits te veel in de smaek der manchetten is.

May, Junij 1762. Dat Verelst thans in eene naauwe correspondentie met den hertog is, die hem dagelijks eygenhandig schrijft, amicael en seer beleefdelijk. Dat aen hem, Verelst, nog onlangs gemelt heeft, dat de partij van den hertog van Newcastle in Engeland genoegsaem uit hadde. Dat Anson [2]), soo hij niet storf, dewijl seer siek lag, mede gedaen soude hebben, en dat Jorks [3]) ambassade dan ras mede uit soude wesen en hij buiten bewint zijn.

Dat Verelst nog op sijn retour nae Berlin wederom

---

1) De prins stierf 27 Mei 1762, één jaar en 5 maanden oud, na eene ongesteldheid van enkele dagen. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1762, p. 414.

2) Lord George Anson, admiraal van de Engelsche vloot en lord van de admiraliteit; hij overleed in 1762. Zie o. a. Dict. of Nat. Biogr. i. v.

3) De ridder Joseph Yorke, sedert 1751 minister-plenipotentiaris van den koning van Engeland, was in 1762 bevorderd tot den rang van extraordinaris-ambassadeur. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1762, p. 860.

1762.

Dat men segt dat Grovestins weder terug soude komen [1]) tegens de meerderjarigheyt van den prins, en dat alsdan Rhoon een kwade partij soude krijgen, overmits De Bak door Grovestins ook wel weder herstelt soude werden.

Dat Gronsvelt, thans t'Amsterdam woonende, eene groote maeltijt in de Nieuwe Stads-herberg soude hebben laten gereet maken op den geboortendag van den jonge prins en daertoe genodigt 4 borgemeesteren en alle sijne confraters in de admiraliteyt, edog dat veele, onder andere de borgemeesteren, sig hadden geëxcuseert. Men was verwondert dat desen heer thans soo uitstak, daer hij, door de prins in de ridderschap van Holland gebragt zijnde, even nae die verheffing sig tegens opgemelde prins geopposeert hadde, soo ook tijde van de gouvernante op 't stuk van de successie voor de kinderen van princes Caroline.

Hij, Gronsvelt, geen goedt hebbende, ook niet sijn vrouw, soo verwondert men sig hoe hij het goed kan maken t'Amsterdam, dan segt men dat de posten in de admiraliteyt te vergeven lucratif zijn: een voorbeelt in Sautijn [2]) den equipagemeester, die voordat hij dat ampt hadde vol schulden was en thans, hetselve maer een jaer of 5 beseten hebbende, gene schulden meer hadt, jae selfs gelt opleyde.

Ὄρε Παιν [3]). Dat Cornabé met Cat in correspondentie was; dat de koning van Pruissen alleen permitteerden aen Cornabé te schrijven, dat hem gaarn in sijn dienst gehadt hadde, dog dese sig geëxcuseert heeft wegens sijne jaren en swakke constitutie; dat voornoemde Cat wel schreef, extra goede plans van battailles &tc. oversondt.

---

1) Hij vertoefde in den tijd, waarin hem het meergenoemde proces dreigde, te Brussel.

2) Mr. Willem Sautijn was in 1759 tot equipage-meester aangesteld bij de Amsterdamsche admiraliteit. Zie Naamregisters van de leden der regeering.

3) Ore Pain.

1762.

Dat den hertog aen hem, Παιν, schreef: „J'ai l'honneur d'etre avec beaucoup d'estime &tc." „Vous aures la bonté de &tc.". „Si vous pouviés passe un moment chez moi &tc." „Je suis mon cher ami tout à vous". „Avec beaucoup d'estime je suis votre tres humble serviteur &tc.": een blijk dat de complimenten niet veel kosten, want even op deselve wijse aen Verelst geschreven is. Dat men correspondentie hielde in Vrankrijk, dog niettegenstaende dat men vooralsnog niet ontdekken konde 't plan van oorlogen voor 't volgende seisoen, door monsieur De Broglio opgestelt, nogte ook vooreerst nog niet de memorie door monsieur De Broglio tegen Soubise in 't ligt gegeven [1]).

10 Maart 1762. Ὧρε Γοσσε [2]). Dat de fiscael in Vriesland [3]) — die een onnosel mens is — alles aan O. Z. Haren schuldig was, des hij niets tegens hem doen soude in opsigte van de periodens in Hogendorps laatste deductie [4]). Dat er in Den Haag seer los geleeft wierd, De Wilhem sijn camenier bestruift soude hebben, en dat den heer D'Affry sijn vrouw soude oppassen. Vele meisjens van 14 a 15 jaren laten sig telkens debaucheren.

Ὧρε Σλινγελανδ [5]). Dat geen mens soo geoutreert Engels was als Fagel, dat daer stukjes van wist die sterk waren,

---

1) Beiden waren maarschalk in het Fransche leger, maar konden elkander niet dulden. De hertog de Broglio moest voor den ander wijken.

2) Pierre Frederic Gosse was agent van den prins van Turn und Taxis en van het H. R. Rijk; zijn zoon Pierre was agent van den prins van Nassau-Weilburg. Beiden waren ook hof-boekverkoopers. Bericht van de vergaderingen enz. te 's Gravenhage.

3) In 1762 werd Mr. E. W. Van Wijdenburg tot de genoemde betrekking benoemd. Zie Naamregisters a. b.

4) Van Hogendorp was een der schoonzoons van O. Z. Van Haren. De deductie raakte diens beruchte zaak.

5) Ore Slingeland.

1762.
vond den collonel Smit [1]), om hem uit naem van den hertog te ondertasten of niet konde resolveeren nae Engelandt te gaen; dat Verelst daerop aen den hertog heeft geantwoort dat, indien hem 20 duisent guldens door de hertog konde geschooten werden, met toesegging, dat men bij de prins zijn meerderjarigheyt soude tragten die te persuadeeren deselve somme hem, Verelst, te doen valideeren in vergoeding van 't ongeluk hij gehad hadde zijn zoon te verliesen [2]) en dus het drostampt van Buuren mitgaders de 20 duisent guldens die daer voor uitgeschoten hadde (. . .), dog dat den hertog daerop alleen hadde geantwoort, dat hij geloófde Borsselen al te ver met opsigte tot Welderen in de provintie van Zeland gevordert was [3]). Dat Rhoon te dier tijt soo zeker meende dat Verelst de Engelse commissie soude aangenomen hebben, dat hij de klijne Haarsolte [4]) reets hadde ontboden om hem de Berlinse envoiéschap te besorgen. Dat den hertog tegens Verelst soude gesegt hebben, dat men dagt dat hij soo dependent van Rhoon was, dog dat men van 't tegendeel kost versekert zijn.

Wijders over den jonge prins sprekende segde den hertog: „Il ne sera pas si bon qu'il pouroit l'etre, mais au moins il n'aura pas la foiblesse de son père ni les caprices de sa mère, il aura de la fermeté".

Dat de koningin van Sweden Doublet door allerley wegen heeft laten sondeeren om te sien, of hij niet door

---

1) Waarschijnlijk de kolonel van de infanterie Schmidt, die sinds 1719 en nog in 1767 dezen rang bekleedde. Zie Naamregisters van officieren.

2) De jonge Jan Louis Verelst, drost van Buren, was in 1761 overleden en als zoodanig opgevolgd door Willem Lodewijk baron van Wassenaar Katwijk. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1761, p. 1174.

3) Jan Walraadt graaf van Welderen werd den 13en Mei 1762, op voorstel van de provincie Zeeland, tot den post van extraordinaris-envoyé in Engeland benoemd in plaats van den overleden heer Hop. Zie Resolutiën Staten-generaal i. d. u. s.

4) Bedoeld zal worden de heer Rutger Van Haarsolte van Toutenburg, gedeputeerde voor Overijsel in de admiraliteit van Amsterdam, ofschoon niet blijkt dat juist deze den bijnaam „de klijne" verdiende.

1762.

sijn swager Holderness [1]) of andere in Engeland koste bewerken om gelt te krijgen. Dat op 't laast, om van 't aensoeken eens af te zijn, hij sig alleen engageerde om eens aen de griffier Fagel als vriend te schrijven, welke brief dan aen Haer Majesteyt laetende sien goed geoordeelt wierdt; dog kreeg in lange geen antwoord van de griffier, waerop ider postdag door de koningin vernomen wierde wat daer de reden van was, totdat eyndelijk wederom aen de griffier schreef, die hem antwoordede, dat den inhout sijner brief aen Jork gecommuniceert hadde, dien daerover naer Engeland hadde geschreven, dog dat sijn hof niet oordeelde thans veel gelds in Sweden te moeten spendeeren, vermits hetselve elders met meerder vrugt konde emploieeren. En sedert was niet meer over dat point te Stokholm ondergehouden geworden. Dog dat de koningin bij 't afscheyt nemen aen hem gesegt hadde, met sekere nadruk, dat hem Doublet nog wel eens nader daer hoopte te sien, willende daermede beduiden 't selve dikwils door een huwelijk tusschen haer dogter en onse jonge prins soude konnen plaats hebben.

Dat den koning van Pruissen sig nu dikwils beklaagt, dat niet in den beginne sijner oorlogen met het huis van Oostenrijk sig uiterlijk gehouden heeft als godsdienstig en op die wijze een vroom voorstander van het protestants geloof, en dus niet uitgegeven zijn boek: „Den philosophooph (sic) van Sans Souci", dan, dat hij ook bekent het thans te laat soude sijn.

Dat de Engelsen hem, koning, thans geen subsidie willen geven, omdat hij wederom getragt heeft eene separate vreede met Vrankrijk te maken, sullende hij ongetwijffelt nae de generale vreede wederom met Vrankrijk negotieeren tegens 't Huis van Oostenrijk, en Engeland veelligt sig wedrom voegen bij 't laastgenoemde Huis. Hoe wijnig staet er te maken is op de politic der Europische cabinetten!

---

1) De gewezen minister plenipotentiaris in Den Haag van 1749—51, gehuwd met Mej. Doublet. Zie aant. 1 op p. 138.

1762.

Julij 1762. Ωρε Παιν. Dat Jork in s'Hage aan een Engels vriend van hem soude gesegt hebben dat, indien monsieur De Choiseuil de saken van Engeland soo wel wist als hij, York, Vrankrijk nu eene goede vrede soude konnen erlangen, overmits men in Engeland den oorlog seer moede was, voornamentlijk milord Bute [1]), die sig andersints niet soude konnen souteneeren, sijnde veele voorname in Engeland seer op hem, Bute, gestoort, soo wegens sijne despotique wijse van regeren als omdat hij een Schotsman is.

Ωρε vroedschap Kien [2]). Dat thans in de vroedschap alles onder de correspondenten werd behandelt volgens een reglement, dat sij gemaakt hebben, schoon sij niet willen weten dat er eene correspondentie plaats heeft, brengende bij vacature van enig ampt deselve altoos ter tafel van de volle vroedschap, naadat die reets in petto vergeven zijn. Dese correspondentie en 't reglement zijn geformeert s'avonds — doe s'morgens tijding van de doot van H. K. H. was gekomen — aen 't huis van de borgemeester Van Buuren, daer enige oude en de meeste jonge heeren speciaal waren versogt, en waer Woertman 't woord voerde, gaande telkens van Van Buuren naer Klaas Pesser, daer de matadors vergadert waren, om met hem, Pesser, die geheele correspondentie en 't voorgemelde reglement te schikken, hebbende sij Kien daer niet in wille hebbe omdat hij van de oudste was en te veel soons hadde, en dus alles wat open kwam van sijn gading soude sijn. Naderhand hij, Kien, door Grovestins de finantie van staat [3]) krijgende, soo wierd hij bij Klaas Pesser ontboden, en hem daer op 't allervriendelijkste door

---

1) Lord Bute was Pitt opgevolgd als hoofd van het ministerie bij de troonsbestijging van George III. Hij was de leider van de vredespolitiek.

2) Mr. Nicolaas Kien, sedert 1727 lid van de Utrechtsche vroedschap. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

3) D. i. de commissie in het college voor de financiën van de staten van Utrecht. Zie vroeger.

1782.

Pesser en Woertman voorgehouden of geen lust soude hebben om borgemeester te werden &tc., en dus de finantie intussen aen een ander gegeven soude werden. Hij, met sijn vrouw en met Van Voorst [1]) daerover consulerende, rieden 't hem af, en hij bedankte daervoor. Ook soude hij nooit borgemeester sijn geworden, gelijk in 't vervolg gebleken is. Bij dese conversatie seyde Pesser, dat een brief van Grovestin hadde, en dat hem gaarn plaisier wilde doen, &tc.

Wegens de bovengemelde correspondentie hebben de uitgesloote leden eene memorie van beswaer geformeert en die willen laten drukken, dog dagten sommige leden deselve alvorens eens aen den hertog te laten sien en daerover te spreken, 't welk dan ook geschiede, dog vond den hertog goed, dat die memorie maer stil gehouden, en niet gedrukt moesten werden, om meerder verwijdering voor te komen, dat wel niet approbeerde die behandeling van die corresponderende leden, dog dat meest alle regeringen aan diergelijke saken onderhevig waren. Naa welke tijt de moed uit de meeste der onderleggende partij is gegaan en sij, van den hertog geen hulp of goedkeuring te wagten hebbende, sijn sij stil gebleven tot heden toe. In die bovenstaande correspondentie hebben de meerderheyt sommige door beloften, andere door drijgementen in gekregen, alsse Blijdenberg bij verrassing, sijnde hij doof, Berger door beloften, Harscamp door drijgementen &tc. Verborg hadde sig dikwils geuit aen Horenbeek dat voor geen correspondentie was, omdat H. K. H. deselve in Haerlem hadde gecondemneert, niettegenstaende was hij den eerste en den gemakkelijkste in al dat werk [2]).

---

1) De oude heer Martinus Van Voorst, sedert meer dan 40 jaren lid der vroedschap van Utrecht. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

2) Mr. Gerard Blijdenbergh, Mr. Cypriaan Berger, Mr. Everard Van Harscamp, Mr. Hercules Van Hoornbeek waren allen leden van de vroedschap, respectievelijk sinds 1752, 1735, 1741 en 1749. Zie Utrechtsche Naamwijzers. Voor Verborg zie aant. 2 op p. 53.

1762.

Ωρε Δουβλετ [1]). Dat in Den Haag zijnde bij den jongen prins hadde sien uitkomen de heer Lamsints [2]) en Gronsfeld en enige andere heeren van den raid t'admiraliteyt t'Amsterdam, dog dat Gronsfeld de laatste bij de prins uitkwam, als imant die nog ietwes aan den jongen prins te seggen of beduiden hadde, dat hij niet wilde dat de andere sagen. Dat ook Lamsints te dier tijt de prins genodigt hadde op Swieten, dog dat den hertog niet goedgevonden hadde 't selve te accordeeren, om reden dat de prins van sijn studien te veel soude afgetrokken werden.

Dat Engeland vreede soekt, want dat de Engelse troupes geen vivres, geen magasijnen en geene commissarissen tot het onderhout der troupes meer konnen krijgen, soo uit gebrek van gelt als van goede ordres.

24 Julij 1762. Ωρε υαν Γοορ, camerbewaerder van H.H.M.[3]). Dat de cijffers der ministers door niemant gesien wierden, en dat sij nogtans nooit secreet gehouden konde worden; dat hij wel geloofde, dat d'heer Lionet een eerlijk man was, dog dat sij in niemands handen als in de sijne quamen. Ook seyde de griffier Fagel aan Doublet, dat hij alle de cijffers der ministers terstont telkens naer Lionet [4]) toesondt, dat nogtans een groot onvoorsigtigheyd is. Hij, Van Goor, kreeg voor een

---

1) Ore Doublet.

2) Mr. Jan Cornelis Lampsins, heer van Swieten, voor Zeeland gecommitteerd in de admiraliteit van Amsterdam. Zie Naamwijzers Regeering van Amsterdam.

3) De heer Hartger Van Goor was sinds 1749 directeur van de correspondentie met de ministers van staat buitenslands. De schrijver van het Dagboek noemt hem verkeerdelijk „kamerbewaarder;" als zoodanig zou hij ook de zaak van de cijfer-correspondentie bezwaarlijk hebben kunnen weten.

4) Mr. Pieter Lyonnet was secretaris der cijfers en patentmeester, alsook translateur van H. H. M. Zie over dezen veelzijdigen geleerde Van der Aa, Biogr. Wbk. i. v.

1762.

ducaet of 4 alle nouvelles van den secretaris van de heer Denike, welke nouvelles hij, Van Goor, wederom aen d'heer Boreel in Engelandt oversondt.

Den hertog segde mij, dat in Holland nergens op gelet wierde, als wanneer er wat te kuipen viel. Dat het finantieele door den raidpensionaris gedirigeerd wierde, het werk van den raid van staten door de heer Hop, en het werk der rivieren door de heer Lulofs [1]); dat wijnige sig appliceerde op evenvoorgemelde kennisse der rivieren, dat d'heer Lulofs de provintie van Holland ruineeren soude door onkosten en verkeerde werken. Dat het presidentschap van de domainen van Sijn Hoogheydt, soo Catwijk stierf [2]), niet voor de meerderjarigheydt soude vergeven werden. Aan Doublet segde de hertog, dat vreesde de Franssen ons nog deselve tour soude speelen als aen de Portugeesen gedaen hadde, te weeten indien den oorlog continueerde, schijnende altoos meer vrees te hebben voor de Franssen als voor andere troupes; ook was Sijn Hoogheydt t'onvreeden, dat de Franssen geen ambassadeur sonden aen de republicq, daer de onse daer nog was, en dat men sig van een petit secretaire dagelijks liet allerley swarigheden maken [3]).

Ωρε Δουβλετ [4]). Dat er thans eene correspondentie in Holland is nopens het vergeven der ampten; dat Dort, Delft, Schoonhoven, Schiedam, Briel &tc. buiten die kuypraid zijn. Dat darom d'heer Meerens raidsheer is

---

1) Professor Johan Lulofs te Leiden. Als deken van de philosophische faculteit was hij in 1761 eerste onderteekenaar van het afkeurende rapport over den nieuw uitgevonden watermolen van Geneté. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1762, p. 93 vlgg.

2) Frederik Hendrik baron Van Wassenaar van Katwijk enz., de baljuw van Rijnland, gedeputeerde ter generaliteit. Zie Naamregisters.

3) Na de terugroeping van den gezant D'Affry was diens eerste secretaris Prévost met de waarneming der zaken van den Franschen koning belast. Zie Resolutiën Staten-generaal 3 Juni 1762.

4) Ore Doublet.

1762.

geworden wegens Noordholland [1]); en dan soude sekere heer Van Berkel, wegens Rotterdam, t'eerste ampt dat vaceerde hebben [2]); de ridderschap 't bailluwschap van Den Haag voor Boetselaer &tc.; ook soude misschien de zoon van de burgemeester Hop t'Amsterdam, indien hij, burgemeester, in 't leven was gebleven [3]), gehadt hebben 't ampt van commis-generael, Bemont [4]) soude een week gefungeert hebben en dan een ander ampt bekomen hebben.

Dat de griffier Fagel telkens gecijfferde brieven van de

---

1) Mr. Dirk Merens, oud-burgemeester van Hoorn, werd in 1762 raadsheer in het hof van Holland. Zie Van der Aa, Biografisch Woordenboek en elders.

2) Mr. Pieter Johan Van Berckel was de zoon van den hoofdschout en burgemeester van Amsterdam. Zijn broeder was de bekende pensionaris van die stad, waartoe hij in 1762 werd benoemd. Hij zelf was in 1761 lid van de Rotterdamsche vroedschap geworden.

3) Den 14en Juli overleed de Amsterdamsche burgemeester Mr. Hop. Gedurende meer dan vijf en twintig jaren was hij in de stadsregeering geweest; ook had hij als gezant in Frankrijk en op het congres van Soissons de republiek vertegenwoordigd. Zijne talrijke commissiën staan te lezen in de Nederlandsche Jaarboeken 1762, p. 842. Zijn zoon was bewindhebber der W. I. C.

4) In 1760 hadden de staten-generaal Mr. Cornelis Jan Van Beaumont benoemd tot commies-generaal van het admiraliteitscollege te Amsterdam. Daartegen protesteerden de staten van Holland, die Mr. Anthony Pieter Van der Lijn, oud-schepen te Amsterdam, hadden willen benoemd zien. Vijf andere gewesten verzetten zich weder tegen dit protest. De admiraliteit weigerde voorshands den benoemde tot de waarneming zijner functiën toe te laten. Zie Resolutiën Staten-generaal d.d. 9, 10, 20 October, 3, 13, 21 November 1760. Het geschil over deze zaak werd in 1761 voortgezet, de vijf gewesten aanvoerende dat bij resolutie d.d. 14 Juli 1747 alle lijsten van tourambten, vastgesteld bij H. H. M. resoluties van 10 Februari 1665 en 8 Augustus 1729, waren gemortificeerd, de Hollandsche staten daarentegen dat het bewuste ambt niet tot de tourambten behoorde, en dat volgens de resolutie van 1729 en die van 23 Mei 1736 „tegemoetgekomen" had moeten worden „aan de inclinatie en het verzoek van de provincie", waarop het ambt „particuliere relatie" had. De gewesten gaven echter niet toe. Het geschil staat, met de daarop betrekking hebbende missives en resoluties, in de Nederlandsche Jaarboeken 1763, p. 96—171.

1762.

minister Wartensleben uit Munster ontfing [1]), dog dat hij alle die brieven maer bij den andere ley totdat er een groote hoop van was, en dat hij se dan naderhant, wanneer tijt hadde, las. Soo ook dat Doublet hem moeste helpen onthouden, dat hij sijne instructie voor Spanje nog moest gereet maken.

Ωρε Βενοιστ [2]). Dat de jonge prins sig wel eens uittede en sey, dat hij nog nietwes doen kost voor diegeene, die ongelijk gedaen waren of wierden, dog dat sijne vrienden wel koste en wel soude weten te onderscheyden. Dat als die prins ietwes wilde of in sijn hoofd hadde, hij daer niet ligt van te versetten was, selfs dat absolut alsdan sijn sin wilde hebben. Dat het onbegrijpelijk waere dat die saken nopens Grovestins, begonnen door den hertog, nu soo bleeven leggen. Dat ook veele, daer men op te seggen pleeg te hebben, nog bleven in aensien, als Pessers &tc. Dat den hertog daer sijne redenen voor moeste hebben. Dat de princes kort voor haer doot met de traenen in de oogen aan hem, Benoist, soude gesegt hebben: „Ik heb wel eens qualijk geraeden, ook ben ik wel bedrogen geweest, dog laet den heer Van Rhoon maer spreeken wat hij wil, ik sal het doen". Dat daerop Benoist, meenende wel te doen, nae Rhoon was gegaen en hem het voorenstaende verhaalde, die daerop antwoorde: „Sij meent er nietwes van, sij bedriegt uw en mijn". Dat de jonge prins soude gevraegt hebben aen de hofmeester Crebassa [3]): „Hebbe ik niet Benoist soo even gesien"? die daerop sey: „Jaa, Uw Hoogheydt". Vroeg de prins: „waer hij gebleven was". Antwoorde Crebessa: „Hij heeft dese middag met mij gegeten, alsoo ik hem genodigt hadde"; waerop de prins soude gesegt hebben: „Gij hebt

---

1) De Graaf Van Wartensleben was H. H. M. plenipotentiaris bij de drie geestelijke keurvorsten en bij de Opper-Rijnsche, Neder-Rijnsche en Westphaalsche kreitsen. Zie Resolutiën Staten-generaal passim.

2) Ore Benoist.

3) Anthonie Crebassa was onderhofmeester aan het hof van Z. H. (H. M.'s Huisarchief).

1762.

seer wel gedaen". Ten blijke dat hij, Benoist, wel bekent en bemint was.

Ὡρε πρινσεσ Καρολινα [1]). Dat de jonge prins in groote vreugd soude wesen wegens sijn reysje na Loo, Dieren en Soestdijk, want dat hij daer reets een paer jaer nae verlangt en den hertog daeromme versogt hadde, dog te vergeefs. Een teken dat de hertog het seer druk in s'Hage heeft of dat hij die plaats niet gaarn quiteert, en nu veelligt redenen heeft om sig wat nader bij naburige armeen te bevinden.

Ὡρε Δουβλετ [2]). Dat de griffier Fagel wel *f* 40000 s'jaers verteert, dat van alles koopt, oneyndig veel domestiquen heeft, dagelijks menschen, schoon geen groot getal tegelijk, en dat het het wilste huishouden is, dat er bekent kan sijn. Dat de griffier gesegt hadde, dat men alles geheym hielt aan 't hof van Weylbourg, en dat daeromme ook niet geweeten was aen datselve hof, dat de jonge prins stont te vertrekken nae Loo en Dieren, als laat namiddags, wanneer de jonge prins het aen sijn suster schreef, gelijk mede de princes-douairiere gedaen hadde op haer eyge sujet.

Augustus 1762. *Ὡρε Δουβλετ.* Dat met de griffier F(agel) sprekende over de prins hij hem versekerde, dat en de professor Weys en andere, die hem dagelijks sagen, vonden dat veel verstandt hadde, dat somtijts aen de professor Weys vragen dede, die hij, professor, moeite hadde te beantwoorden. Dat tegens de griffier F(agel) was als tegens een ieder. Dat veel van sijn moeder hadde, want die even nae de doot van den prins, haer gemael, aen voornoemde Fagel seyde: „Monsieur le greffier, vous aves perdu un bon ami", hij daerop antwoordede: „Madame, j'espère l'avoir retrouvé et mériter en votre personne", dog dat sij daer nietwes op antwoordede en alleen eene reverentie maakte; ook was sij

---

1) Ore prinses Carolina.
2) Ore Doublet.

1762.

niet het minste onstelt of ondaen. Den hertog segt den jonge prins niet te konnen penetreeren, want dat voor hem gereserveert is; alleen dat hij sig sterk op 't sujet van Grovestins uitede, die voor een oneerlijk en slegt mensch houdende. Dat de griffier dagte, dat Gronsfeld op allerley wijse sogt — soo men segt — aen te gooien, dog dat niet wel reusseeren soude door middel van 't canaille, want dat daer goede ordres soude tegen genomen werden; dat hij, Gronsfeld, de Amsterdammers eerst heeft willen inneemen, doe de jonge prins en hertog, en nu dat hij het door 't gemeen wil soeken. Dat Doublet aan hem, griffier, seyde, dat veelligt bij de meerderjarigheydt of andere gevallen men sooseer niet meester soude wesen om 't gemeen te beletten ietwes te ondernemen. Dat hij, griffier, altoos kwalijk hadde gedaen sig niet meerder te hebben doen gelden, dat dan sulke behandelingen van de princes niet soude hebben behoeven aftewagten, dog dat daerop te kennen gaf sulks sooseer sijn werk niet te sijn. Eyndelijk, dat men sig niet veel goeds nog koste beloven van de aenstaende regering van Sijn jonge Hoogheydt.

Dat den hertog aen griffier hadde willen tonen met authentique bewijsen, dat Larrey reets bij 't leven van prins Willem de 4de gesogt hadde om 2e griffier van H. H. M. [1]) of thesaurier-generael of wel secretaris van

---

1) De griffier Hendrik Fagel was van 1728 af commies op H. H. M. griffie geweest, maar in 1742 hadden de staten-generaal besloten hem het ambt van tweeden griffier te geven om zijn hoogbejaarden oom, den griffier François Fagel, bij te staan. Toen hij in 1744 eerste griffier werd, viel de plaats van tweede griffier open, en twee jaren later, door de benoeming van Mr. Jacob Gilles tot raadpensionaris, ten tweede male. In 1746 aanvaarde Mr. Bassecour het ambt, waardoor de waardigheid van thesaurier-generaal vacant werd, maar deze legde het in 1750 weder neder. Het werd toen weder opgeheven. Bij deze laatste gelegenheid moet dus de heer De Larrey beproefd hebben het tweede griffierschap of het thesaurier-generaalschap, dat de heer Bassecour weder aanvaardde, voor zich te verkrijgen. Zie Van Riemsdijk, De griffie van H. H. M.

1762.

den raid van staten te worden; ook dat hij, Larrey, diploma van graef hadde van de croon [1]).

Dat de collonel Van der Dussen eer hij sijne deductie tegens O. Z. Van Haren hadde uitgegeven die aen den hertog soude hebben gepresenteert, omme deselve te examineeren en daer uittewissen, dat den hertog soude oordeelen — of liever hadde — daer uit te laten. Dat den hertog hetselve stuk in handen van den pensionaris Bleyswijk [2]) hadde gegeven om 't selve nae te sien, dog die seggende daer nietwes in gevonden te hebben soo is hetselve gedrukt gelijk 't thans bekent is, en waermede sig den collonel van der Dussen verschoont, seggende: „dat hij 't tot behout van sijn eer heeft moeten uitgeven, en evenswel die bovengenoemde precautie nog heeft gebruikt".

Den griffier hadde ook gesegt, dat die pensionaris Bleyswijk nog wel eens raidpensionaris soude konnen worden, voornamentlijk bij de princes haer leven, dog dat men 't thans Steyn nog wel soude laten blijven, soolang hij wilde [3]).

Dat den hertog, op de parade met Doublet ter sijde afgaande, aan hem vroeg of hij geen verandering in 't regiment gardes vond, of dat regiment er beter of minder wel uitsag; dat daerop Doub(let) antwoorde, dat hij vond dat 't selve er heel wel uitsag; waerop den hertog sey, dat men evenswel moest avoueren dat het er seer wel uitsag, doe 't de collonel Pesser aan 't hoofd hadde; waarop nietwes seggende, den hertog verder sprak en seyde, dat hij niet begrijpen konde hoe dat soo een mensch sooveel credit t'Utregt koste hebben, en hoe 't mogelijk was dat hij den lieden daer soo „haut à la main" — sooals hem, hertog, berigt wierde — gouver-

---

1) De schrijver heeft verzuimd in te vullen van welke kroon hij spreekt.

2) Pieter Van Bleiswijk was te dier tijde pensionaris van zijne vaderstad Delft.

3) Hij bekleedde het ambt van 1749, het jaar van Gilles' aftreden, af, en behield het tot zijn dood in 1772.

1762.

neerde; waerop Doublet sey: de meeste part van menschen aldaer „sont des faquins, mais lui, Klaas Pesser, le plus grand". Den hertog daer wederom op: „Ik gelove evenswel dat sijn broeder wat beter is". Doublet: „En ik gelove sij geen van alle veel nuts zijn".

Dese historie door Doublet aan de griffier Fagel verhaalt werdende, met bijvoeging dat hij op 't point was geweest van aen den hertog te antwoorden, dat hij, hertog, selve schult en oorsake was, dat die lieden bij continuatie soo een rol t'Utregt speelde, soo sey de griffier, dat hij beter gedaen hadde sulks te menageeren, want dat hem versekeren konde, dat den hertog die lieden geene van beyde beminde, dog dat hij van den oudsten Pesser wel gebruik maaken moest, om door sijn canaal te weeten wat er in Utregt omging.

Den hertog, van Wassenaer, ambassadeur in Spanje [1]), sprekende, segde: „Dese sal uw wel wat vertellen, als gij 't maer geloven wilt". Doublet antwoorde daerop: „Ik mag 't wel leyde, Uw Hoogheydt, dog ik ben niet van al te gemakkelijk geloof".

Ωρε Δουβλετ, die het van de griffier Fagel in September 1762 hadde. Dat Rhoon bij de professor Schwenke [2]) was gekomen om te vragen, hoe dat den raidpensionaris Steyn voer, die toen de koors hadde en daerdoor dikwils ijl was, seggende tegens de professor Swenke: „dat hij bij hem kwam in qualiteydt van president der gecommitteerde raiden, om hem ernstig aftevragen hoe de raidpensionaris thans voer, want dat daer de regeering ten hoogsten (aen) gelegen lag sulks regt te weeten"; waerop den professor eenvoudig antwoordede: „dat hij er geen gevaer

---

1) Jan Lodewijk Haganus Van Wassenaar keerde in den zomer van 1762 van zijn gezantschap te Madrid terug, waar hij stond vervangen te worden door den heer Doublet. Zie Resolutiën Statengeneraal Augustus 1762.

2) Dr. Thomas Schwencke te 's Gravenhage had den titel van professor aan het Akademisch Gymnasium aldaar. Zie Naamwijzers van Amsterdam, waarin ook de lijsten van predikanten, professoren enz., zoo in de stad zelf als daarbuiten, zijn opgenomen.

1762.

in sag, nog ook tot nog toe niet in gesien hadde"; waerop Rhoon wederom weg was gegaen. Dese sake, die Rhoon meende soo fier en wel overlegt te hebben, verhaalde de griffier als een heldstuk; dog was de raidpensionaris daerop beter geworden, en die dit door de heer Swenke vertelt geweest zijnde sprak naderhandt de griffier Fagel en segde hem, dat Rhoon oorsaek van sijn siekte was geweest, want dat hij te Leyde op de universiteydt aldaer ietwes hadde willen doordringen dat tegens ordre en reden was [1]), en dat in sijn siekte sodanig eene vraeg en compliment aen de heer Schwenke hadde gemaakt, waerover hij seer gestoort was, want dat hij wel de reden daervan konde beseffen, namentlijk dat men 't oog reets op de heer Bleyswijk van Delft hadde gehadt om die raidpensionaris te maken, dat die ook de man van den hertog was &tc.; en dat wegens dit verhael de griffier het exploict van den heer Van Rhoon soo fraey niet gevonde hadde. Waeruit men wederom sien kan den schielijke en blinden ijver van den heer Van Rhoon, die door den hertog tot sulke en diergelijke saken geëmploieert werdt.

Men spreekt nog ten uitersten sterk op 't sujet van den hertog met opsigt tot sijne schulden, seggende dat aen sijn kleermaker — soo wel meen — bij de *f* 15000 schuldig soude sijn; een ieder beklaagt sig daerover.

Ωρε Τινκ [2]). Ook klaagt den borger over het beknibbelen dat wegens het huis van Weylbourg werd gedaen, werdende wel betaalt, dog alles ten uitersten bedongen, en dan nog wel eens laten wagten, waerdoor die prins niet seer bemint werdt. Dat dikwils rusie met sijn do-

---

1) Graaf Bentinck Rhoon en de raadpensionaris waren beiden curator van de Leidsche Universiteit.

2) Ore Vink. De majoor Jan Hendrik Vink, vroeger behoord hebbende tot het regiment Cannenburg, dat te Utrecht in garnizoen lag. Hij had in 1749 als ritmeester zijne compagnie gekocht van den majoor Falkenhayn. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 18 Juni 1749.

1762.

mestiquen heeft. Dat dan den een, dan den andere daer gesegt werd te steelen; onlangs $17\frac{14}{9}62$ zoude een domesticq geattrappeert zijn op Hontslardijk dat hij besig was te steelen, waerop hij aldaer wierd vastgeset door den prins van Weylb(ourg), naderhandt in qualiteyd van generael aen de hoge krijgsraid overgegeven, dog heeft 't hof sig daar sterk tegens geopposeert, en sal den domesticq, meent men, teruggegeven werden.

$17\frac{13}{9}62.$ Ὦρε Δουβλετ, die het van de γριφφιερ Φαγελ hadde [1]). Dat nu onlangs gegeesselt, gebrandmerkt en voor 25 jaren in het tugthuis geset was sekere Van der Meer, collecteur te Rotterdam, wegens 't fraudeeren van s'lands middelen, wânt was hij, Van der Meer, wel 49000 guldens aan 't land schuldig. Hij, Van der Meer, gaf ook dikwijle voor, dat om d'eene of andere ongelegentheyd geen comptoir koste houden, wanneer hij s'avonds en bij ontijden geld ontfing, waervan hij geen aentekening hield en ook geen verantwoording meende te doen, als konnende op die wijse niet wel nagegaen werden &tc. Dese Van der Meer nu sullende gestraft werden, soude hij geroepen hebben: *burgers sta bij.* En hadde men de onvoorsigtigheydt gehadt eene extraordinaire wagt om het schavot te laten stellen, ten eynde — soo men dagt — confusie voor te komen, dan, was dit eerder een middel om 't gemeen te doen sien hoeseer men hetselve vreesde. Die Van der Meer was in 1748 wel bij de griffier Fagel geweest, doe Fagel met Rhoon en de prins naer Amsterdam ging. Zijn dogter was nu wederom bij Fagel geweest, zeggende dat haer vader *f* 27000 van 't land te preetendeeren hadde. Onder sijne versegelde papieren heeft men gevonden eene correspondentie tusschen O. Z. van Haren en hem tegens den hertog. Hij is bij gecommitteerde raiden gecondem-

---

1) Ore Doublet, die het van den griffier Fagel hadde.

1762.
neert, daer president is Rhoon. In 1748 was die Van der Meer seer groot bij de prins, bij Rhoon, Haren &tc.

Ook soude een gedeelte van 't gemeen — nae de doot van de princes gouvernante — gesegt hebben, dat het wel was dat de Staaten voogden van den jonge prins waren, dog dat princes Carolina mede voogdesse moest wesen ofte in haer vrouw moeders plaatse treeden, dan, waerop den hertog soude gesegt hebben dit maer meerder verwarring geven soude, en dat dit tegengegaen moest werden. En was men in Holland wel geresolveert geweest het gemeen hiertoe niet te laten komen, sijnde alle de matadors van dese gedagten, alsse Rhoon, Fagel, &tc. „vresende veelligt dat somtijts de kans wel eens keeren soude konnen, wanneer men 't gemeen soo veel magt toeliet, want Grovestins, Van der Mieden, De Bak en andere nog wel eens door die selve middelen haer tijt soude konnen waernemen".

Hadde ook de griffier gesegt, dat Benoist een slegt en dangereus mens waere, die men lang hadde behooren Den Haag te ontseggen, dog dat er geene erger was dan sekere klijn ventje, genaemt Van Brakel, behoorende tot de brandspuit, die op eene tijt — in 't leven der princes — bij den raidpensionaris Steyn was gekomen, en hem raidpensionaris duidelijk hadde aengesegt, dat hij niet bekwaam was om dat ampt te bekleeden, dat hij 't vrijwillig behoorde neder te leggen, of dat men hem 't wel soude konnen doen doen, „apparent wel met voor-„kennis uitgesonden, want men te dier tijde seer ijverde „voor Van der Mieden en ook voor Bleyswijk van Delft". Naderhant heeft die Van Brakel wederom met lof van de heer Steyn gesprooken, soodat men niet wist of hij daer toe met gifte of gaven was gepermoveert geweest. Op alle het welke Doublet geantwoord hadde, dat men er selve oorsake van was dat 't gemeen soo dagte en dede, en dat het onverantwoordelijk was dat regenten in 't generael en goede in 't bijsonder aen diergelijke om-standigheden onderhevig waren, en dat hij in sulke gevalle als regent of als minister, — indien hij geaban-donneert wierde — altoos immediaat zijn post soude

1762.

nederleggen; op alle het welke hij griffier hem, D(oublet), groot gelijk gaf [1]).

Den heer hertog segde mij, met opsigt tot het setten der molens in het Vianensche, dat die heeren van Holland seer dispoticq te werk gingen, en dat op soo eene wijse het seer onaengenaem was in sulk een land te woonen &tc. [2]).

Ωρε Τινκ, die 't van mevrouw Voogt [3]) hadde, dat de jonge prins en princes van Weylburg niet wel samen soude wesen, dat de princes in de tuinen van Honslardijk niet een persik of peer dorste plukken, dat die vrugten verpagt of verkogt wierden, en dat het huis van Wijlbourg een tuin huurde van een particulier aldaer; ook dat men meende dat de prins van Wijlbourg veelligt het huis te Werven wel soude konnen kopen [4]).

Ωρε δε Koning [5]), schout van Moerkerken [6]), dat de jonge D'Ablaing sijn dogter — schoolleggende te Rotterdam — ten huwelijk soude versogt hebben, haer versekerende tot

---

1) Over Van der Meer zie de Nederlandsche Jaarboeken. 1762. p. 777. Gerard Van Brakel was, zooals het Handschrift ook vermeldt, aan de 's Gravenhaagsche brandweer verbonden. In 1774 werd hij brandmeester; hij was te voren dus ondergeschikt. Zie Bericht der vergaderingen enz. te 'sGravenhage. Waarschijnlijk behoorde hij dus tot de kleine burgerij.

2) Het land van Vianen was verscheiden jaren achtereen geteisterd door overstrooming, het gevolg van een buitengewoon hoogen waterstand. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1761, p. 63. Er wordt dus gesproken van het plaatsen van watermolens, tot ontlasting van de ondergeloopen landerijen.

3) De echtgenoote van baron Voigt van Elspe, opperhofmeester van Z. H.

4) Het Huis te Werve lag niet ver van Rijswijk.

5) Ore De Koning.

6) Mijns Heeren land van Moerkerke, tegenwoordig in de streek meest Mijnsheerenland genoemd, ligt in den Hoekschen Waard, niet ver van Puttershoek. De ambachtsheerlijkheid was deels in het bezit van de erfgenamen der vrouwe van Renswoude, deels in dat van den heer François Doublet.

1762.
douairie Giessenburg, het watergraef en rentmeestersampt aen sijn zoon &tc., dog dat De Koning 't afgeslagen hadde, al was 't alleen maer omdat hij sijn dogter niet wilde geven aan de zoon van sijn ambagtsheers geslagen vijandt, — zijn ambagtsheer is de heer Doublet. —

Ωρε δε Konink, schout van Moerkerken. Dat Willem Van Haren te Brussel wel een mooie stuiver gelts hadde ontfangen wegens dienste, die hij aen cooplieden van Rotterdam en Amsterdam gedaen hadde. Dat nu ook soo de heer Doublet wel een sommetje soude konnen profiteeren in Spanjen [1]), dog dat dese daerop geantwoord hadde, dat het direct tegens den eed en instructie van een minister streedt, zeggende De Koningk dat de meeste ministers begreepen sulks haer gepermitteert te sijn.

$17\frac{24}{9}62.$ Ωρε Δcυβλετ. Dat den hertog hem gesegt hadde: „Wat doet dog Wassenaer uit Spanjen hier? Hij voert niets uit, hij siet geen menschen en heeft nietwes te doen"; schijnende niet seer met hem ingenomen te sijn. Wenschte hem, Doublet, bij 't afscheyd nemen veel goeds, versogt sijne complimenten aen Berkenrode, aen mevrouw d'Usson een soen, en aen de heer Waal in Spanjen ook complimenten, soo hij nog om hem dagte, want dat, nu soo een groot heer geworden was, veelligt hem wel vergeten soude sijn [2]).

Uit Rusland was er tijding door Mynertshagen, dat de kijserin vreesde dat op haere kroningsdag somtijts wel weer wat te doen mogte vallen; ook dat sij in groote stilte gants alleen een tourtje in 't land was wesen doen,

---

1) Mr. Willem Van Haren was nog altijd gedeputeerde bij den gouverneur-generaal der Zuidelijke Nederlanden te Brussel. De heer Doublet stond op zijn vertrek naar Spanje als gezant. Zie boven.

2) De heer Lestevenon Van Berkenrode was gezant van H. H. M. aan het hof van Frankrijk. Mevrouw D'Usson is mij onbekend. De heer Wall was secretaris van staat te Madrid, de heer Meynertshagen extraordinaris-envoyé te St. Petersburg.

om — soo men meende — prins Ywan te gaen spreken en hem te persuadeeren om haer te trouwen [1]).

$17\frac{24}{9}62.$ ᵛΩρε Δουβλετ, die het van Tomeze hadde [2]), dat hij onlangs in sijn winkel hadde gehad een groot silver lampet en schotel om het selve te kopen, en dat iemand bij hem inkomende segde: „Hoe komt gij daer aen, dat is een stuk silver van de prins van Wijlburg"; dat hem ook onlangs was te koop gepresenteert eene genoegsaem nieuwe goude snuifdoos, die hij dagte dat daer mede van daan kwam, welke doos bij Boas gebragt zijnde voor oud gout en een wijnig voor fadsoen ingekogt was, en aen Doublet met een ducaet of 5 winst weder is overgegeven.

Zijnde men dus in 't algemeen van gedagten, dat de prins van Wijlburg sig dikwils ontdoet van nipes [3]) &tc., om maer gelt te maken, ook dat hij schulden soude hebben in Den Haag, selfs dat de secretaris Winter [4]) jaer en dag geleden soude gesegt hebben, dat de prins van Wijlb(urg) dat niet uit konde houden, want dat sijn levenswijse hadde ingestelt alsof hij de stadhouder selve waere geweest.

Ook maakte den hertog bij continuatie veel schulden, betalende haast geen mensch, hetwelk onbegrijpelijk is, alsoo geen groote train of omslag heeft.

Opgemelde hertog is onvermoeit in 't werken, schrijft somtijts een half dosijn briefjes aen de griffier Fagel op

---

1) Prins Iwan, die in 1741 door Elisabeth, de dochter van Peter den Grooten, van de kroon was beroofd, kon natuurlijk na den dood van Peter III in 1762 recht daarop doen gelden, vooral omdat niet Peters zoontje Paul, maar zijne gemalin Catharina in de keizerlijke waardigheid opvolgde. Het vermelde gerucht schreef daarom de keizerin de bedoeling toe hare wederrechtelijke handelwijze door een huwelijk met Iwan goed te maken. Twee jaren later werd hij vermoord.

2) Jan De Thomeze was goudsmid te 's Gravenhage; hij was de gewone leverancier van H. H. M. Zie o. a. Resolutiën Staten-generaal 1752 en elders.

3) D. i. nippes = meubelen, kleederen enz.

4) Johan Willem Winter was geheimschrijver op Z. H.'s secretarie.

1762.

eene dag of morgen, en dan nog somtijts wel aen anderen ook.

Rhoon is mede swaer met schulden beladen en betaalt wijnig.

Wenschte den hertog wel dat de prins meerderjarig al was, want wat sterk de Engelse partij trekt met Rhoon en de griffier F(agel), waer Holland en andere provintien, als Vriesland, Zeland &tc., sig tegens opposeert, onder andere de 2 admiraliteyten van Amsterdam en Rotterdam, in 't bijsonder wegens 't jongslede geval met de capitain Dedel [1]), zullende wederom convoy verleent werden met 3 schepen van oorlog geaccompagneert. Voorseyde admiralitijten hebben seer hoog gesprooken, York ook enigsints, dog was de griffier & Rhoon daer niet wijnig over verlegen, en meent men alleen daerdoor alle de scheepen onder de heer Dedels convooy te sijn vrijgegeven. In de conversatie met de griffier over de jegenswoordige saken toonde hij, griffier, veel verlegentheydt te hebben, als de Engelse ons eens wilde aanranden en dat daardoor oorlog met deselve mogte ontstaan, dat als dan de knuppel wel wederom op straat soude konnen komen, waerop Doublet seyde dat niet begrijpen koste men aan de Engelse soo eene vrees toonde, want dat, als de Franssen in ons land wilde komen — dat sij telkens koste doen — men dan veel meer te vresen hadde voor 't gemor van 't gemeen, dog dat hij nooit 't gemeen vreesde, dat men militie genoeg in 't land en self in Den Haag hadde, en dat met goede ordres, en soo er geene baadsugtige lieden onder werkten, men altoos 't gemeen wel stillen konde, waerop de griffier wederom seyde: „of dan niet wiste de gevallen van 't jaer van 1674" [2]), dat daer Doublet op antwoorde:

---

1) Den 22en Augustus 1762 geraakte de kapitein Salomon Dedel in scherp gevecht met eenige Engelsche oorlogsschepen, die met geweld een convooi van koopvaardijvaarders visiteerden, en werd met deze, door overmacht overmand, opgebracht naar Duins. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1762, p. 836 vlgg.

2) Waarschijnlijk wordt 1672 bedoeld en het aftrekken van Tilly's

„jae, maer doe wierd aen de cavallerie ordres gegeven van terug te trekken en buiten Den Haag te gaan".

Bij dese conversatie was present Domine Maclean, die seyde dat de heer Doublet groot gelijk hadde, dog dese Maclean is een slimme gast, die ongetwijffelt ook in de Engelse partij is [1]).

Den hertog heeft thans een groot dispuut tusschen de provintie van Vriesland en den hogen krijgsraid over 't geval van de collonel Humalda [2]), die 't volk gelt of gagien soude onthouden hebben, waerover bij de hoge krijgsraid met infamie gecasseerd was, dog bij den hertog gemitigeert sonder infamie, waerop de provintie van Vriesland souteneert dat geene hoge krijgsraid over haar ingesetenen oordeelen kan, vermits sij selve eene hoge krijgsraid heeft, gecomposeerd door politiquen en militairen, zeggende ook dat den een niet moet gecondemneert en den andere vrijgelaten werden, menende daer mede Grovestins. En meent men dat O. Z. Van Haren hier onder speelt door sijne goede vrienden in Vriesland.

Nog heeft den hertog een dispuut met het hof van Holland en haer Ed. Gr. M. selve nopens een knegt van de prins van Wijlburg, die op Honslardijk vastgehouden zijnde vandaer aen de hoge krijgsraid is overgegeven, omdat een domesticq van een militair geconsidereerd wierdt. Dog schijnt het hof en den raidpensionaris het selve niet op te geven, vermits men in Holland denkt dat op soo eene wijse de gevolgen daervan ten uiterste te apprehendeeren zijn, want bij voorbeeld een dogter uit een huis met 6 kinderen aen een militair trouwende en dispuut over de nalatenschap van de ouders of vrienden komende, soo soude alle de andere kinderen

---

ruiterij bij de samenscholingen voor de Gevangen-poort op den noodlottigen 20ea Augustus van dat jaar.

1) Dr. Archibald Maclaine, sinds 1747 reeds predikant in de Engelsche kerk te 's Gravenhage. Zie Bericht van de vergaderingen enz. te 's Gravenhage.

2) De luitenant-kolonel B. P. M. Van Humalda van het regiment Oranje-Friesland. Zie Naamregisters van officieren.

1762.

en geinterresseerdens sig aen de beoordeling van den hogen krijgsraid moeten onderwerpen &tc. Den hertog segt alleen tegens de swarigheden, die hem gemaakt werden, dat den overlede prins den hogen krijgsraid soo sterk gesouteneerdt heeft, dus dat hij hertog deselve in de minderjarigheydt niet anders kan behandelen.

$17\frac{28}{1}63.$ Den heer van Zuilen drie à vier dagen geleden mede gedelibereert hebbende in de ridderschap over 't versoek van den schout van Baarn [1]) nopens 't transport van 't goed den Eult genaemt [2]), waervan den 40e penning niet betaalt was, soo is dien heer in de eerste bijeenkomste absoluut van gedagten geweest dat men behoorde eene resolutie te nemen — in decente termen gestelt — waerbij men te kennen gaf soo eene exemtie van den 40e penning voor Sijn Hoogheydt van groote consequentie voor andere en verdere ingesetenen was, en dus, hetselve met goede redenen bekleedt hebbende, behoorden te declineeren; ook was sodanig het voorstel van 't rapport der commissie, daer dien heer mede in was geweest. Nogtans vond opgemelde heer heden goed doe de resolutie wierd gelesen voor te slaen, of niet best waere daer niet veel van te seggen en maer te passeeren, overmits de betaling daervan dog geene groote somme voor de provintie soude importeeren. Dan concludeerde hij nogtans even daernae om de resolutie gedetailleert in te geven, en seyde hij mij s'anderdaags, dat Boetselaer hem gewesen hadde met

---

1) De schout van Baarn, Huibert Van Rijk, was aangemaand tot het transporteeren van het goed De Eult, in 1758 door de gouvernante aangekocht uit den boedel van den heer Gideon Jan Deutz, maar nog niet overgedragen, omdat de 40e penning niet was betaald. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 12 Januari 1763.

2) De Eult lag in de onmiddellijke nabijheid van Soestdijk, en behoorde sedert dezen aankoop aan het prinselijke landgoed aldaar. Vóór enkele jaren is de huizinge in eene stalling met woning veranderd, sedert weder afgebrand. Het goed is thans een deel van het domein van H. M. de Koningin-Moeder.

1763.

de vingers, dat men sijn eed gedaen hadde, en dus dat men wel wat duidelijk in de resolutie mogte spreeken, welke Boetselaer mede gants anders hadde geadviseert. Sonderling is het dat eerstgemelde heer sig dikwijle soo in meerdere en andere gevallen gedraagt, daer hij hetselve in den laastgenoemde berispten.

$17\frac{26}{2}63.$ Ὥρε Σλινγελανδ, alwaer De Bak en Gramsbergen den avond kwamen passeeren. Dat De Bak seer gefestoieert wierd door den hertog en altoos uitnement beleeft ontfangen wierde, ook door de jonge prins. Dat als die drie bij eerstgenoemde bijeen waren, dat die sig dan elk haer nieuws verhaalde, onder anderen dat men wist, dat er in Gelderland, in Vriesland en elders getragt was den jonge prins reets nu voor meerderjarig te verklaeren, dat de overkomst van de oude princes [1]) daertoe soude hebben gedient, dat wegens Vriesland thans alleen Bergsma [2]), die voor den hertog is, in H. H. M. blijft, komende de jonge Grovestins en nog een andere van O. Z. van Harens vrienden in H. H. M., dus den hertog daerdoor minder influentie aldaer sal hebben; ook soude de oude Grovestins, O. Z. van Haren en selfs W. van Haren onlangs in s'Hage stil sijn geweest, ten eynde op die en andere saken te werken met derselver goede vrienden, als Van der Mieden, Larrey &tc.. Alle dese machinatien hadde den hertog wel geapprehandeert, en hadde dierhalven den jongen prins daer eens over onderhouden, die aen hem hertog hadde geantwoort, dat niet verlangde sijn meerderjarigheyt vervroegt wierde, dat veel liever hadde de saken bleven soo als sij geschikt waren, en derhalven dat die lieden, die dat sogten, niet seer voor sijn vrienden hielt. En soude den hertog daerbij gevoegt hebben met opsigte tot den jongen prins: „Je ne le quitterai pas d'un pas

1) D. i. de prinses-grootmoeder, de weduwe van Johan Willem Friso.

2) Mr. Adrianus Bergsma, burgemeester van Sneek, wegens Friesland gedeputeerd ter generaliteits-vergadering. Zie de Naamregisters.

1763.

jusqu'à ce qu'il entre dans les postes, qui lui sont destinéz vers sa majorité".

In den raid van staten zijn Boetselaer en Pesser de lieden van den hertog, de tweede nogtans is seer wel met den thesaurier Hop en komt den hertog alles rapporteeren, welke lieden den hertog thans nodig sal hebben in beyde de collegien, daer de jonge prins sessie neemt, om van alles bij tijts geinformeert te sijn [1]). De fetes tot die solemnisatie waren grooter gereguleert, tijde doe de nieuwe koets voor den prins geordonneert was, dog om redenen, dat den jongen heer dan te seer uit het oog van den hertog mogte raken, en er te veel ceremonien geobserveert soude moeten werden (....); dus het alleen op een paer groote diners sal uitkomen.

De gewese secretaris Van der Hoop en vrouw [2]) sijn seer groot aen 't hotel van den prins van Weylbourg, daer de majoor, zoon van den eerstgenoemde, nogtans doen en laten van den hertog is.

De Bak hadde ook met opsigte tot de Pessers gesegt, dat er ondankbare lieden waren, die, schoon alles schuldig waren, seer ligt de ontfange diensten vergaten. Den oudsten Pesser kwam naauwelijks 3 mael in een jaer bij hem, dog Woertman nog wel.

Ὦρε Βορεελ [3]). Dat het in Den Haag geweest zijn van Grovestins en O. Z. van Haren tegensprooken wierdt, dat den hertog er hem nae gevraegt hadde omdat in de buurt van de jonge Grovestins gelogeert was, dog dat de jonge mevrouw Grovestins het sterk tegen sprak, dat die twee heeren bij haar gelogeert geweest soude sijn.

Dat de historie tusschen Tiddinga [4]) en O. Z. van

---

1) Op den vijftienjarigen leeftijd kreeg de prins zitting in den raad van state; vroeger was hij reeds in de staten-generaal ingeleid. Zie vervolg op Wagenaar, 1763, p. 224.

2) Mr. Adriaan Van der Hoop, gewezen secretaris van den raad van state (tot 1748). Zijne echtgenoote was Susanna Dedel. Zie Van der Aa, Biogr. Woordenboek.

3) Ore Boreel.

4) De generaal-majoor E. Van Tiddinga, mede betrokken in den

1763.

Haren seer facheus voor den eersten was, want dat sijn geleende 14 duisent guldens niet wel terug krijgen soude, omdat Haren hem reets gedreygt hadde, soo hem langer kwelde, brieven, die hij van hem hadde, soude publicq maken, daer er sekerlijk wel onder sullen wesen, daer een woordje tegens den hertog inkomt, vermits in de tijden van de princes geschreeven waren. Dat het drijgement, door Groves(tins) gedaen — om, indien hij verder gepousseert wierde, de brieven van Sijn Hoogheydt saliger soude laten drukken — onvoorsigtig, laag, en slegt was. Dat men wel verhaalde — dog ongelooflijk — dat er sententie tegens Groves(tins) lag, dan, dat men die niet dorste te confirmeeren.

Dat Gronsveld seer politicq was, dat met niemant wel was, nog met hertog, nog met griffier, Rhoon, raidpensionaris, De Bak &tc., nog niemand in de ridderschap. Dat hij nopens sijne kennissen met seker slag van lieden in vorige tijden hadde geschreven aen een borgemeester t'Amsterdam, dat het sijne smaak niet was, dog dat hij dat op versoek van de prins saliger hadde moeten doen, dan, dat te verwonderen is is, dat hij nog deselve en meerder diergelijken kennissen aenhout. Dat den hertog ook meer als eens hadde doen blijken, dat die wijse om vrienden te maken seer laag en slegt was.

Dat de jonge prins veel nae den hertog luistert dog sig nooit uitte, onder anderen dat, doe de jonge Saumaise [1]) de kindersiekte hadde en heel slegt was, de prins niet eens gevraegt hadde hoe dat hij voer, schoon die Saumaise zijn beste maat was, die hem 't liefste was en daer veel mede omging, alleen — veelligt — omdat den hertog hadde goedgevonden, reets voor desselfs siekte, dat sooveel niet meer bij den prins soude komen, omdat sijn

---

treurigen familie-twist van O. Z. Van Haren. Zie Vervolg op Wagenaar, 1762, p. 214; Nederlandsche Jaarboeken 1762, p. 1034 en 1258. In zijn verdedigingsgeschrift tegen Van Harens deductie (z. a.) beweerde hij dezen al zijne spaarpenningen renteloos geleend te hebben.

1) De zoon van kolonel Charles de Saumaise, den opperjagermeester aan het hof van Willem IV.

1763.

gedrag in alles niet goedkeurde. Dat Bigot en Lassarra [1]) den jonge prins wat agaceerde nopens de vrouwen — met permissie van den hertog —, dat de prins Betje Van Regteren [2]) de fraaiste hadde gevonden, waerover die twee heeren hem gebadineert hadde over sijn smaak; des hij nu al naa wat jongers begon om te sien.

Dat de oude domestique van Grovestins, die nog aen 't hof waren, dikwils aen andere seyden, dat hij, Grovestins, bij meerderjarigheydt van den prins wel wederom in gunst soude geraken; dat, de oude princes stervende, de princes van Weilbourg in Vriesland het crediet soude hebben; dat de laatste seer goedhertig was; dat Bergsma nog al voor de oude princes was, want dat door haer gepousseert was in Vrieslandt.

Ὼρε Σλινγελανδ [3]). Dat hij van goeder hand wist — apparent van den gewese raidpensionaris Gillis — dat het aenstaende sessie nemen van Sijn Hoogheydt in de vergadering van H. H. M. bij toeval en door onkunde uit de pen gevallen was, want dat den jonge prins alleen behoorde in de raid van staten sessie te nemen, en volgens oude voorbeelden als raid van staten maer in H. H. M. gecommitteert zijnde behoorde te komen; ook soo den overlede prins, schoon die nogtans daer telkens kwam en self de secrete besoignes bijwoonde, hetwelke van desselfs competentie niet was.

Ὼρε Ἀμελισωεερτ [4]). Dat een maand of vier geleden in Haer Hoog Mogenden vergadering seer secretelijk was gesien een brief van de keyserin-koningin, aen de graef Cobentzel gesonden om door de heer Reyschag aan

---

1) Zie over deze beide heeren aant. 5 op pag. 85 en 1 op pag. 64.

2) Magdalena Elisabeth Sophia Juliana, dochter van graaf Van Rechteren-van Gramsbergen; zij was in 1735 geboren en dus 28 jaren oud. Zie de genealogie Voerst—Hekeren—Rechteren in de Heraldieke Bibliotheek, jaargang 1876, p. 50.

3) Ore Slingeland.

4) Ore Amelisweert.

1763.

H. H. Mogenden te werden vertoont, inhoudende de sonderlinge bevreemding en verontwaerdiging selfs van Haere Koninklijke Majesteyt over sekere brief, door Louis van Brunswijk aen den prins van Stolberg geschreven, ten eynde hij, prins van Stolberg, de rijksarmee soude verlaten en terstont bij sijn corps in dienst der republicq kome, daer hij, Louis van B(runswijk), behoorde te denken dat — schoon veldmaerschalk deser republicq — hij nogtans een regiment in Oostenrijks dienst en de titul van generael-veldmaerschalk besat, en het hem dus niet betaamde sodanige ordres aen een officier — die direct van de keyserlijke ordres afhing — te geven [1]).

*Ωρε δε εερ Στειγυερ [2]). Dat Jantje van Borsselen nog altoos sogte om sijne stukken en papieren van adeldom te vermeerderen, want dat telkens aen prins Carel te Brussel [3]) presenten sond van gewassen, vogels, medailles &tc. voor desselfs cabinet van rariteiten; dat ook aldaer te Brussel hadde geetablisseert een Engelsman, die hij hadde besorgt den titul of last van agent of commissaris wegens Zelandt of Middelburg voor commercie-saken &tc.; dat die commissaris voor hem, heer Van Borsselen, in alle kloosters en kerken rond ging om op te soeken wat hem dienen mogte, en bij die Van Borsselens, die te Brugge woonde, getragt hadde sodanige papieren magtig

---

1) Prins Karel Van Stolberg was door den keizer benoemd tot opperbevelhebber van het rijksleger; hij nam die benoeming aan zonder verlof te vragen aan de staten-generaal, in wier dienst hij was als generaal-majoor van de infanterie. De staten-generaal gelastten hem daarom, op advies van den hertog van Brunswijk, òf de benoeming alsnog af te slaan òf den dienst der Republiek te verlaten. Vandaar de toorn te Weenen, waaraan de gezant, baron Reischach, uitdrukking geven moest. Graaf Cobenzel was zaakgelastigde van het keizerlijk hof bij den gouverneur-generaal te Brussel.

2) Ore de heer Steiguer. Ofschoon er geen titel bij staat, wordt waarschijnlijk de kolonel van de Zwitsersche garde B. E. Steiguer bedoeld. Zie Naamregisters van officieren.

3) Prins Karel van Lotharingen, de gouverneur der Oostenrijksche Nederlanden.

1763.

te worden, die hem te stade koste komen, dog dat die tot heden toe deselve niet hadden willen geven. Dat selfs die persoon, die aldaer voor soogenaemde commissaris ageerde, reets een stukje hadde begaan, dat niet seer avantageus voor de commercie van Zeland was, dog 't geene hem uit oorsake voorseyd gepasseert was.

Ὦρε Νατεωις [1]). Dat de prins, den tweeden dag in H. H. M. vergadering komende, wederom op desselfs plaats was gaan sitten en, wanneer iemant van de leden in of uitging, maer even een klijne buiging met het hoofd maakte; dat ook, doe de president iemant in den eed nam dien dag en sijn hoed opsettede nae gewoonte, dat de prins sulks siende aanstonds sijn hoed ook opsette en, wanneer de president even aan de sijne raakte om deselve te versetten, de prins, vermeinende dat hij, president, se wilde afsetten, sloeg zijn hand aan sijn eige hoed om sulks mede te doen, dan, siende dat hij hem ophielt, soo rigtede hij sijn hoed ook wederom in ordre.

Op de groote maaltijt was de prins seer stil geweest; doe desselfs gesondheyt gedronken wierde nae die van H. H. M., soo stont elk bij beurte op. In de conversatie voor 't aan tafel gaen hadden den drost Schimmelpennink [2]) tegens den prins gesegt, dat er onder de menschen, die den train hadde komen sien, nog al verschijde moie meisjes sig hadden bevonden, waerop de thesaurier Hop [3]) nog voegde: „Jae, daer stonden er twee, je Hoogheydt, op de Lange Vijverberg", en de prins aensiende bloosde hij, waerop terstont Hop de twee meisjes noemde, ten eynde de prins te derouteeren met opsigt tot Betje van Regteren,

---

1) Ore Natewis.

2) Andries baron Schimmelpenninck van der Oye enz., landdrost van de Veluwe en als zoodanig ook van de oude heerlijkheid Het Loo.

3) Thesaurier-generaal was sinds 1753 Mr. Jan Hop, de neef van den beroemden staatman uit het einde der 17e en het begin der 18e eeuw. Hij was de opvolger van Mr. Bassecour. Zie o. a. Van der Aa, Biogr. Woordenboek i. v.

1763.

die met nog een andere vrouw voor haer deur op de Lange Vijverberg hadde gestaan.

Daags nae desselfs sessie-neming in den raid en H. H. M. is den prins ook op de parade gekomen, alwaar sig doe veele politique bevonden, alsse den drost Schimmelpennink, Haersolte [1]) &tc. Soolang de prins daer was stont een ider met de hoed af, selfs van heel verre. Omtrent diergelijke gebeurde in den jaere 1747, doe Sijn Hoogheydt eerst stadhouder was geworden, dat veele menschen, die Zijn Hoogheydt in de koets tegen kwamen, haer koets lieten ophouden, daer uit gingen — schoon morsig en vuil weer — en soo den prins groeteden.

Schijnt Sijn Hoogheydt tot nog toe of seer gereserveert te zijn of niet ongemeene veel geest te hebben. *Ωρε δεν σχιλδερ Σπιννη [2]) dat, doe hij hem schilderde, het staan hem schrikkelijk verveelde, dog met sitten ging het nog al, en was den prins vrolijk en geduldig; ook hadde den hertog daer eens een uur bij geseten om het portrait af te doen komen, dan, wanneer den hertog daerbij was, soo was den prins seer wel tevreeden en stil, toonende een groot ontsag voor den hertog te hebben. *Ωρε μευρουω Σπαεν [3]). Dat den hertog, bij haer etende met York en andere ministers, doe men aan tafel soude gaen, hij haer de hand niet presenteerde, maer sulks hadde gewenkt aen een der princen van Hessen Cassel [4]);

---

1) Bedoeld wordt de baron Willem Van Haersolte van Yrst uit Gelderland, sedert korten tijd gedeputeerd ter generaliteits-vergadering. Zie Resolutiën Staten-generaal 24 Mei 1762.

2) Ore den schilder Spinny. Guillaume de Spinny, een Zuid-Nederlander van geboorte, was sedert eenige jaren te 's Gravenhage gevestigd als portretschilder. Hij gold geruimen tijd als de eerste kunstenaar in dat vak. Zie Van der Aa, Biogr. Woordenboek i. v.

3) Ore mevrouw Spaen.

4) De jonge prinsen Van Hessen-Kassel vertoefden in 1763 te 's Gravenhage, waarschijnlijk om de plechtige viering van den 15en verjaardag van Z. H. te vieren. Met dezen werden zij bij die gelegenheid opgenomen in de broederschap van St. Joris. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1763, p. 225 of Vervolg op Wagenaar II, p. 228.

1763.

de reden daervan was, soo hij hadde te kennen gegeven, omdat hij nooit vóór York maar ook nooit agter hem wilde gaen; des de prins van Hessen mevrouw Spaen inlijdede en naast haer ging sitten, 't gene nogtans een abuis van dien prins was, die hetselve hadde behooren te laten aen den hertog soo ras hij was binnen gekomen.

Ωρε Αμελισωεερτ [1]). Dat Boetselaar de eerste kennis met Klaas Pesser heeft gekregen door den courantier Limiers [2]), die hem aldaer geintroduceert heeft, waerop hij door Klaas Pesser in s'Hage heeft beginnen te solliciteeren, en dus door De Bak en Grovestins in de ridderschap is gekomen.

Ωρε Παιν [3]). Dat behalven Brantsen [4]) en Schimmelpennink gene lieden in Gelderlandt waren om mede te werken; dat in 't quartier van Nimwegen Balveren en Van Leeuwen [5]) te lui waren, ook geene saken terdeeg nasagen; dat op veele saken gechicaneert en nietwes terdeeg wierd geconditioneert, except op de Veluwe en te Arnhem. Den hertog schreef hem ook, dat door de dwarsdrijverij van Rantwijk [6]) en de inhalentheyt van

---

1) Ore Amelisweert.

2) Henri François De Limiers, uitgever van de Fransche Utrechtsche courant. Zie over hem het belangrijke artikel van Mr. W. P. Sautijn Kluit: Hollandsche en Fransche Utrechtsche couranten. Het is opgenomen in de Bijdr. en Meded. v. h. H. G. 1878. Hij geraakte meermalen in moeilijkheden wegens de berichten in zijn blad opgenomen, die tot ernstige klachten van buitenlandsche regeeringen aanleiding gaven, maar schijnt toch nooit te zijn veroordeeld.

3) Ore Pain.

4) Mr. Willem Reinier Brantsen, raad in den hove van Gelderland, of de griffier Mr. Evert Jacob Brantsen, de een sinds 1735, de ander sinds 1737. Zie de Naamregisters. Vgl. p. 270 met de aant.

5) Baron Van Balveren (vgl. aant. 2 op p. 37) was lid der ridderschap en gedeputeerde in de staten van het kwartier, Mr. Jan Van Leeuwen burgemeester der stad Nijmegen en gecommitteerd ter generaliteit. Zie Resolutiën Staten-generaal 29 Juni 1762.

6) Steven graaf Van Randwijk, heer van Homoet enz., was een der

een ander in t'ampt Overbetuwe hij wel begreep men in dit quartier qualijk teregt soude komen. Den hertog tekende sig in sijn brieven, die alle eygenhandig geschreven waren, „avec beaucoup d'amitié et une parfaite estime votre très humble serviteur L. d. B".

Ὦρε Ρεγτερεν [1]). Dat de familie Van Heyden en Van Diepenbroek [2]) beyde uit Cleefslandt oirspronkelijk en oude familien waeren, die voortijts met de Duitse ordre, voornamentlijk de eerstgenoemde, nae Lijflandt waeren getrokken. Dat de grootvader van den tegenswoordige heer van Ootmarsum bij ruiling van eenige goederen in Westphalen, de Duitse ordre thans toebehoorende, die considerabele heerlijkheydt hadde bekomen, waerover veel te doen in Overijssel waere geweest. Dat de vaeder commandant te Wesel was. Dat de grootvaeder voor desselfs neef van Diepenbroek — de laatste heer van Endelgeest, bij Leyden gelegen — ten huwelijk sullende vraegen de

---

oudste leden van de ridderschap in het kwartier van Nijmegen: reeds sinds 1720. Het ambt van Over-Betuwe was een der zeven ambten van dat kwartier.

1) Ore Regteren.

2) Bedoeld wordt hier de familie Van Heyden Hompesch uit Overijsel. Heer van Ootmarsum was in dezen tijd Sigismund Vincent Gustaaf Lodewijk graaf Van Heyden Hompesch, later landdrost van Twenthe. De andere familie is die van den graaf Van Gronsveldt. Zie vroegere aant. De betrekking tusschen de beide geslachten is te vinden in het Wapenboek van Rietstap, en ook hunne afkomst uit het Munstersche en Kleefsche is daar vermeld. Johan Sigismund Van Heyden, gouverneur van Wesel, huwde met Louise Maria Van Diepenbroek. Hunne zonen waren: Alexander Carel, die met Esther Susanna Maria de Justand trouwde, en Frederik Johan Sigismund, die met Eleonore Henriette Hompesch in het huwelijk trad en heer werd van Ootmarsum. Frederik Van Gronsveld Diepenbroek was gehuwd met Carolina Frederika Henriette Maria Van Bentheim-Steinfurt. Hun zoon Willem Anne Lodewijk was heer van Endegeest. Frederiks broeder, Bertrand Sigismund Philip Albrecht, die met eene gravin van Löwenberg in den echt trad, is de graaf van Gronsveld, die in Holland en aan het hof van Willem IV en Willem V zulk eene groote rol speelde, en in het Hardenbroek-handschrift zoo dikwijls voorkomt.

1763.

suster van den ouden generael Hompesch, die voor sijn zoon Ootmarsum vroeg en se ook verkreeg, waerdoor een lange verwijdering tusschen die twee familien is geweest; want den ouden heer Van Heyden sijn vrouw was Diepenbroek. Door die freule Hompesch is Heyden aen veel geld gekomen, en lost daerdoor veele schulden, die op 't goedt Ootmarsum stonden, af, want dat stuk wel drie mael hondert duisent guldens waerdig is. De grootvaeder was een doortrapt mens, de vaeder een hoerig klijn mantje, en den tegenswoordige Ootmarsum een kwast, die nooit anders adviseert als met jae te seggen. Hij hadde thans drost van Zalland konnen werden, dog heeft het niet gewilt, deels uit gierigheydt deels uit luiheyd.

De hier voorgenoemde heer van Endelgeest trouwde doe met een oude rijke vrouw van Woestwesel, naderhant met eene gravin van Bentheim-Steinfurt. De jongste Diepenbroek, thans in de Hollandsche ridderschap, is hier te lande gekomen door de prins Willem de IV, alsoo hij desselfs Duitse staeten, die door den graef van Wied [1]) — naderhant getrouwt met juffrouw van Aylva — deerlijk in disordre waeren gebragt, wederom herstelt heeft; naderhant door toedoen van Rhoon — hij, Gronsfeld, sig inlaetende in veele kuiperijen met gemeen volk als anders(ints) — is hij tot de Hollandsche ridderschap verheven. En thans sijn sij geslage vijanden. Hij, Gronsveld, werd bij de meeste menschen voor een jesuit aengesien.

Dat men nooit heeft willen weeten wie oorsaek is geweest van die groote kosten van het vuurwerk in 1748; nae de doot van de thesaurier Van der Does [2]) wierd het hem te lasten gelegt. Hij was een groot dwaas mens;

---

1) Judith Maria Van Aylva (tak Witmarsum), huwde in 1737 Carel graaf Van Wied, die in 1757 als oud-generaal overleed. Zie Ferwerda, Stamboek van den Frieschen adel.

2) Johan Van der Does was van 1746 tot 1750 thesaurier-generaal, de voorganger van den heer Jan De la Bassecour.

1763.

een rapport van hem begon eens aldus: „Als de waeteren verlopen, moet men de bakens versetten", waerop Haeren een papier nam en tekende eenige klijne riviertjes, aen 't eynde van deselve stellende een seer groot man, en eenige lange palen op verscheyde plaetsen daerbij voegende, om te betekenen sijn vergelijkenis, sijn groote, en tegelijk sijne lompheydt. O. Z. van Haren maakte ook doe een vaarsjen op hem, heer Van der Does, omdat hij eene predicant ..... in Den Haag hadde besorgt:

Dat Dominé ..... is in dese stadt,
Is door den grooten Goliath van Gat.

$17\frac{13}{5}63.$ Ὦρε Λυνενβυργ [1]). Dat Hamersteyn hem hadde gesegt, dat de weduwe van de heer van Brandsenburg aen hem gesegt hadde, dat haer man een slegt persoon was geweest in sijn leven; dat sij hem dikwils hadde hooren seggen dat de familie Van Borsselen niet goed was, daer hij nogtans, door de princes versogt werdende die te examineeren, deselve goedgekeurt hadde, schoon hij alleen beter wist, want de twee anderen, als Boetselaer en Heyden, nergens van wisten op dat subject [2]).

Dat den hertog Balveren niet sette mogte, nogtans hem dagelijks geduurende de siekte van de prins eygenhandig geschreven hadde, alleen omdat hij, hertog, hem Bal(veren) nodig hadde wegens sijne bequaemheyt. Ook hadde den

---

1) Baron Van Lynden van Lunenburg, des schrijvers medelid in de Utrechtsche ridderschap. Zie aant. 4 op p. 148.

2) Er wordt gedoeld op het onderzoek van den adel der Borsselens bij gelegenheid van de quaestie daarover in de ridderschap. Zie vroeger. Walraven Robert Van Heeckeren, heer van Barlham en Brandsenburg, was in de ridderschap van Zutphen beschreven en bekleedde verschillende ambten en commissiën, ook die van afgevaardigde ter generaliteits-vergadering en van schout van Zutphen. Hij stierf in 1758. Zijne weduwe was Barbara Elisabeth De la Fontaine. Zie o. a. Van der Aa, Biogr. Woordenboek.

1763.

hertog dagelijks aan den burggraef [1]) geschreven over 's princen siekte [2]).

Dat Larrey Lunenburg in 't jaar 1757 onderhouden hadde op een voet om tweedragt in 't lit der ridderschap te strooien, want dat hij hem gesegt hadde, dat hij hem wel brieven koste toonen van den heer Van Zuilen op sijn sujet, die hem verwonderen soude. Dat de stadt Utregt nog seer gepiqueert was tegen den heer Van Zuilen, omdat sij oordeelde hij schult was, dat de stadt in den beginne sooveel te kort wierde gedaen, alsse de sessie van den hoofdofficier in de vroedschap [3]) &tc....

Ὦρε βυργγραεφ Lynden [4]). Dat hem sekere familie — genaemt ..... [5]), van Engelse origine — niet van de voornaemste voorkwam, schoon sijn moeders grootmoeder van die familie was. De meeste Vriessche familiën hebben geene requisiten nodig, uit welker hoofden sij onder de adelijke behooren gerekent te werden. Die van Aylva, ten minsten eene branche, hadde in Gelderlant permissie gekreegen sig te mogen laten verschrijven, om reden koning Willem daer seer op stont, dan hadde een jaer of tien geleden Tiert van Aylva [6]) daer gebruik van willen maken, dog sonder vrugt, alsoo hij geweygert was geworden, avoueerende dat in het Duitsche Huis t'Utregt dikwils wat menschelijkheydt in de admissiën hadde doorgelopen.

---

1) Frans Godard baron Van Lynden van Hemmen, de vader van den heer Van Lunenburg. Zie over hem aant. 1 op p. 148.

2) De kinderziekte, waardoor de prins in 1763 werd aangetast. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1763, p. 273.

3) In 1748. Zie aant. 3 op p. 6.

4) Ore burggraef Lynden.

5) Niet ingevuld. De moeders grootmoeder van den burggraaf was Margaret Turner, de echtgenoote van Godard Adriaan baron Van Reede van Amerongen: dus kan de familie Turner bedoeld worden. Deze opmerking schijnt, evenals ook de volgende, gemaakt te zijn in een gesprek over de verschillende eischen voor de erkenning van adeldom; van daar het schijnbare gemis aan verband. „Avoueerende" slaat op den burggraaf.

6) Zie aant. 2 op p. 111.

1763.

Dat Andries Schimmelpennink [1]) door Balveren, even nae de doot van de princes, dat vuurtje gestookt hadde in het quartier van Nimegen tusschen ridderschap en steeden [2]).

Dat de princes in haer leven op Grovestins seer sterk gestoort koste sijn, dog dat hij altoos sulks wist wederom over te doen gaen. Dat hij selfs onder de hant lieden in Vrieslandt wist op te doen stooken tegens sentimenten van de princes, ten eynde die lieden naederhant wederom te laeten veranderen in faveur van Haer Hoogheydt, om daerdoor sig noodsakelijk en gevreest te maken.

$17\frac{10}{9}63.$ Ὦρε Ρεγτερεν [3]). Dat in het begin deser eeuwe of omtrent den jaren 1716 a 1717 door desselfs heer vader [4]) seer geinsteert geweest is om een nieuw reglement nopens de corruptie bij H.H.M.M. en raid van staten vast te stellen, want doe opentlijk Pieter en Paulus genoemt wierden, die geld trokken van vreemde mogentheden &tc. Dat de stadt Deventer veele jonkers in Overijssel soo onder bedwang hadde, dat de borgemeester Ten Brinke in 17.. aen de heer van Haersolte — die om 't drostampt van Zalland solliciteerde — seyde: „Wie is er tegens uw, segt het mij, en ik sal maken dat die en die hier niet en sullen verschijnen, maer sal de condemnaties wegens hare schulden alhier op laten maken, en dan sullen sij sig wel wagten van hier te komen". Dieselve heer Ten Brinke hadde ook eens aen eerstgenoemde heer Van Reg-

---

1) Zie aant. 2 op p. 262.

2) Waarschijnlijk het geschil over de magistraatsbestelling te Bommel. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1761, p. 279 vlgg.

3) Ore Regteren.

4) De bekende voorsteller en eerste voorzitter van de zoogenaamde „groote vergadering" in 1716. Zie o. a. Wagenaar XIX, i. a. u. s. De „burgemeester Ten Brinke" is de heer Jacob Ten Brink, raad en schepen te Deventer in 1716 en volgende jaren. Zie Dumbar, Kerkelijk en Wereldlijk Deventer. Over Rutger Van Haersolte van Toutenburg zie aant. 5 op p. 236.

1763.

teren, doe die op sijn studien t'Utregt was, gesegt: „De jonkers moeten wel soet sijn, want ik ben in staat om se alle aen malkanderen te helpen, overmits mijn vader en grootvaeder advocaeten en dus in alle boedels geweest zijnde ik copie hebbe van alle de testamenten, die genoegsaem bij ons bekent sijn", welke alle door sijn vader en grootvader met fidei-commissen waren beswaert, om redenen daerdoor de familien, die 't meest aen elkanderen verknogt waren, eeuwig in rusie en tweespalt te houden, en dus in die stadsregering beeter haere rol te kunnen speelen.

Soortgelijke middelen segt men, dat sedert enige tijt door de heeren Brantsen [1]) in de stad Arnhem mede gebruikt werden, door 't leenen van geldt, door 't aenraden van sware goederen te kopen, penningen daertoe te schieten en, wanneer dan die jonkers in stadsregering niet nae hunnen sin willen doen, alsdan dat gelt haastelijk opeysschen en dus die persoonen altoos tot haere wille hebben.

De correspondentie, die men segt dat de stadt van Arnhem door middel van evengenoemde heeren met den koning van Pruissen houden nopens het leggen van een schipbrug over den IJssel bij Westervoort, is mede onvergevelijk en kan van de facheuste gevolgen zijn. Niettegenstaende dat pousseeren die heeren deselve op het allersterkste [2]).

Door Bottestein [3]) gesien een extract uit de secrete notulen van H. H. M. in dato .. December 1762, inhoudende een raport, door den raidpensionaris Steyn

---

1) Mr. Gerard Brantsen was burgemeester, Mr. Hendrik Willem Brantsen was secretaris van de stad Arnhem, later ook van het kwartier Veluwe.

2) Te Arnhem bestond het plan eene brug over den IJsel te slaan, waartegen de graafschap Zutphen zich krachtdadig verzette uit vrees voor zijn handel op Kleef. Daarbij riep Arnhem den koning van Pruisen te hulp. Het Handschrift komt nog meermalen op de zaak terug. Zie de latere aanteekeningen.

3) Door Bottestein.

1763.

over sekere visite, die de envoié Reischag uit ordre van sijn hof bij den hertog Louis gedaen hadde om aen hem, hertog, te betuigen de verwondering en gestoortheydt van de keyserin-koningin tegens hooggemelde hertog Louis, wegens dat Sijn Hoogheydt — nae alvorens daertoe versogt te zijn — Haer H. M. hadde geadviseert den prins van Stolberg uit de rijks armee te rappelleeren of aen Sijn Hoogheydt de keuse te geven om den dienst van dese republicq te quitteeren &tc., waerover de keyserinne sig soo gevoelig toont dat Haer Keyserlijke Majesteyt aen hem, hertog Louis, doet verklaren dat, hij selfs nog in haere dienst als veldmaerschalk sijnde jae een regiment hebbende, sij gelijke weg met opsigt tot prins Louis soude konnen inslaen, of niet te gedogen dat hij de republicq diende, en verdere scherpe bewoordingen en indirecte dreygementen voor hem, heer hertog, waermede die ordres opgevult waren; waerop H. H. M. eene favorable resolutie voor den heer hertog hebben genomen en aen Hoogdeselve toegesonden, ten eynde daervan gebruik te maken soo en als soude goedvinden te behooren.

$17\frac{5}{11}63.$ Ὦρε Νατεωισ [1]). Dat er tusschen Heyden en Leusden genegotieert werdende over eene ruiling der ontfangsten van de lijf- of losrenten [2]), soo soude Ghiessenburg in 't lit komende gesegt hebben: „Waer hapert dit nog aen? Is men het nog niet eens daeromtrent"? Waerop geantwoord wierd van „Neen, om reden dat den ontfangst, die Leusden te vergeven hadde, lucrativer was dan die van Heyden"; waerop Ghiessenburg wederom: „Wel waerom dan niet

---

1) Ore Natewis(ch.)

2) D. i. eene ruiling van de vergeving der ontvangersplaatsen (zie Tegenwoordige Staat van Utrecht en de vroegere aanteekeningen), waarover zij de beschikking hadden. De posten bleven eenigen tijd openstaan, althans voor zoover de tweede drie jaren der zesjarige commissie aangaat. Zie over de zaak de Resolutiën der Geëligeerden d.d. 28 September, 12 October en vlgg. zittingsdagen 1763. Vergelijk de Utrechtsche Naamwijzers.

1763.

te worden, die hem te stade koste komen, dog dat die tot heden toe deselve niet hadden willen geven. Dat selfs die persoon, die aldaer voor soogenaemde commissaris ageerde, reets een stukje hadde begaan, dat niet seer avantageus voor de commercie van Zeland was, dog 't geene hem uit oorsake voorseyd gepasseert was.

Ὦρε Νατεωις [1]). Dat de prins, den tweeden dag in H. H. M. vergadering komende, wederom op desselfs plaats was gaan sitten en, wanneer iemant van de leden in of uitging, maer even een klijne buiging met het hoofd maakte; dat ook, doe de president iemant in den eed nam dien dag en sijn hoed opsettede nae gewoonte, dat de prins sulks siende aanstonds sijn hoed ook opsette en, wanneer de president even aan de sijne raakte om deselve te versetten, de prins, vermeinende dat hij, president, se wilde afsetten, sloeg zijn hand aan sijn eige hoed om sulks mede te doen, dan, siende dat hij hem ophielt, soo rigtede hij sijn hoed ook wederom in ordre.

Op de groote maaltijt was de prins seer stil geweest; doe desselfs gesondheyt gedronken wierde nae die van H. H. M., soo stont elk bij beurte op. In de conversatie voor 't aan tafel gaen hadden den drost Schimmelpennink [2]) tegens den prins gesegt, dat er onder de menschen, die den train hadde komen sien, nog al verschijde moie meisjes sig hadden bevonden, waerop de thesaurier Hop [3]) nog voegde: „Jae, daer stonden er twee, je Hoogheydt, op de Lange Vijverberg", en de prins aensiende bloosde hij, waerop terstont Hop de twee meisjes noemde, ten eynde de prins te derouteeren met opsigt tot Betje van Regteren,

---

1) Ore Natewis.

2) Andries baron Schimmelpenninck van der Oye enz., landdrost van de Veluwe en als zoodanig ook van de oude heerlijkheid Het Loo.

3) Thesaurier-generaal was sinds 1753 Mr. Jan Hop, de neef van den beroemden staatman uit het einde der 17e en het begin der 18e eeuw. Hij was de opvolger van Mr. Bassecour. Zie o. a. Van der Aa, Biogr. Woordenboek i. v.

1763.

die met nog een andere vrouw voor haer deur op de Lange Vijverberg hadde gestaan.

Daags nae desselfs sessie-neming in den raid en H. H. M. is den prins ook op de parade gekomen, alwaar sig doe veele politique bevonden, alsse den drost Schimmelpennink, Haersolte [1]) &tc. Soolang de prins daer was stont een ider met de hoed af, selfs van heel verre. Omtrent diergelijke gebeurde in den jaere 1747, doe Sijn Hoogheydt eerst stadhouder was geworden, dat veele menschen, die Zijn Hoogheydt in de koets tegen kwamen, haer koets lieten ophouden, daer uit gingen — schoon morsig en vuil weer — en soo den prins groeteden.

Schijnt Sijn Hoogheydt tot nog toe of seer gereserveert te zijn of niet ongemeene veel geest te hebben. Ὼρε δεν σχιλδερ Σπιννη [2]) dat, doe hij hem schilderde, het staan hem schrikkelijk verveelde, dog met sitten ging het nog al, en was den prins vrolijk en geduldig; ook hadde den hertog daer eens een uur bij geseten om het portrait af te doen komen, dan, wanneer den hertog daerbij was, soo was den prins seer wel tevreeden en stil, toonende een groot ontsag voor den hertog te hebben. Ὼρε μευρουω Σπαεν [3]). Dat den hertog, bij haer etende met York en andere ministers, doe men aan tafel soude gaen, hij haer de hand niet presenteerde, maer sulks hadde gewenkt aen een der princen van Hessen Cassel [4]);

---

1) Bedoeld wordt de baron Willem Van Haersolte van Yrst uit Gelderland, sedert korten tijd gedeputeerd ter generaliteits-vergadering. Zie Resolutiën Staten-generaal 24 Mei 1762.

2) Ore den schilder Spinny. Guillaume de Spinny, een Zuid-Nederlander van geboorte, was sedert eenige jaren te 's Gravenhage gevestigd als portretschilder. Hij gold geruimen tijd als de eerste kunstenaar in dat vak. Zie Van der Aa, Biogr. Woordenboek i. v.

3) Ore mevrouw Spaen.

4) De jonge prinsen Van Hessen-Kassel vertoefden in 1763 te 's Gravenhage, waarschijnlijk om de plechtige viering van den 15en verjaardag van Z. H. te vieren. Met dezen werden zij bij die gelegenheid opgenomen in de broederschap van St. Joris. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1763, p. 225 of Vervolg op Wagenaar II, p. 228.

1763.

de reden daervan was, soo hij hadde te kennen gegeven, omdat hij nooit vóór York maar ook nooit agter hem wilde gaen; des de prins van Hessen mevrouw Spaen inlijdede en naast haer ging sitten, 't gene nogtans een abuis van dien prins was, die hetselve hadde behooren te laten aen den hertog soo ras hij was binnen gekomen.

Ore Amelisweert [1]). Dat Boetselaar de eerste kennis met Klaas Pesser heeft gekregen door den courantier Limiers [2]), die hem aldaer geintroduceert heeft, waerop hij door Klaas Pesser in s'Hage heeft beginnen te solliciteeren, en dus door De Bak en Grovestins in de ridderschap is gekomen.

Ore Pain [3]). Dat behalven Brantsen [4]) en Schimmelpennink gene lieden in Gelderlandt waren om mede te werken; dat in 't quartier van Nimwegen Balveren en Van Leeuwen [5]) te lui waren, ook geene saken terdeeg nasagen; dat op veele saken gechicaneert en nietwes terdeeg wierd geconditioneert, except op de Veluwe en te Arnhem. Den hertog schreef hem ook, dat door de dwarsdrijverij van Rantwijk [6]) en de inhalentheyt van

---

1) Ore Amelisweert.

2) Henri François De Limiers, uitgever van de Fransche Utrechtsche courant. Zie over hem het belangrijke artikel van Mr. W. P. Sautijn Kluit: Hollandsche en Fransche Utrechtsche couranten. Het is opgenomen in de Bijdr. en Meded. v. h. H. G. 1878. Hij geraakte meermalen in moeilijkheden wegens de berichten in zijn blad opgenomen, die tot ernstige klachten van buitenlandsche regeeringen aanleiding gaven, maar schijnt toch nooit te zijn veroordeeld.

3) Ore Pain.

4) Mr. Willem Reinier Brantsen, raad in den hove van Gelderland, of de griffier Mr. Evert Jacob Brantsen, de een sinds 1735, de ander sinds 1737. Zie de Naamregisters. Vgl. p. 270 met de aant.

5) Baron Van Balveren (vgl. aant. 2 op p. 37) was lid der ridderschap en gedeputeerde in de staten van het kwartier, Mr. Jan Van Leeuwen burgemeester der stad Nijmegen en gecommitteerd ter generaliteit. Zie Resolutiën Staten-generaal 29 Juni 1762.

6) Steven graaf Van Randwijk, heer van Homoet enz., was een der

1763.

een ander in t'ampt Overbetuwe hij wel begreep men in dit quartier qualijk teregt soude komen. Den hertog tekende sig in sijn brieven, die alle eygenhandig geschreven waren, „avec beaucoup d'amitié et une parfaite estime votre très humble serviteur L. d. B".

Ὦρε Ρεγτερεν [1]). Dat de familie Van Heyden en Van Diepenbroek [2]) beyde uit Cleefslandt oirspronkelijk en oude familien waeren, die voortijts met de Duitse ordre, voornamentlijk de eerstgenoemde, nae Lijflandt waeren getrokken. Dat de grootvader van den tegenswoordige heer van Ootmarsum bij ruiling van eenige goederen in Westphalen, de Duitse ordre thans toebehoorende, die considerabele heerlijkheydt hadde bekomen, waerover veel te doen in Overijssel waere geweest. Dat de vaeder commandant te Wesel was. Dat de grootvaeder voor desselfs neef van Diepenbroek — de laatste heer van Endelgeest, bij Leyden gelegen — ten huwelijk sullende vraegen de

---

oudste leden van de ridderschap in het kwartier van Nijmegen: reeds sinds 1720. Het ambt van Over-Betuwe was een der zeven ambten van dat kwartier.

1) Ore Regteren.

2) Bedoeld wordt hier de familie Van Heyden Hompesch uit Overijsel. Heer van Ootmarsum was in dezen tijd Sigismund Vincent Gustaaf Lodewijk graaf Van Heyden Hompesch, later landdrost van Twenthe. De andere familie is die van den graaf Van Gronsveldt. Zie vroegere aant. De betrekking tusschen de beide geslachten is te vinden in het Wapenboek van Rietstap, en ook hunne afkomst uit het Munstersche en Kleefsche is daar vermeld. Johan Sigismund Van Heyden, gouverneur van Wesel, huwde met Louise Maria Van Diepenbroek. Hunne zonen waren: Alexander Carel, die met Esther Susanna Maria de Justand trouwde, en Frederik Johan Sigismund, die met Eleonore Henriette Hompesch in het huwelijk trad en heer werd van Ootmarsum. Frederik Van Gronsveld Diepenbroek was gehuwd met Carolina Frederika Henriette Maria Van Bentheim-Steinfurt. Hun zoon Willem Anne Lodewijk was heer van Endegeest. Frederiks broeder, Bertrand Sigismund Philip Albrecht, die met eene gravin van Löwenberg in den echt trad, is de graaf van Gronsveld, die in Holland en aan het hof van Willem IV en Willem V zulk eene groote rol speelde, en in het Hardenbroek-handschrift zoo dikwijls voorkomt.

1763.

suster van den ouden generael Hompesch, die voor sijn zoon Ootmarsum vroeg en se ook verkreeg, waerdoor een lange verwijdering tusschen die twee familien is geweest; want den ouden heer Van Heyden sijn vrouw was Diepenbroek. Door die freule Hompesch is Heyden aen veel geld gekomen, en lost daerdoor veele schulden, die op 't goedt Ootmarsum stonden, af, want dat stuk wel drie mael hondert duisent guldens waerdig is. De grootvaeder was een doortrapt mens, de vaeder een hoerig klijn mantje, en den tegenswoordige Ootmarsum een kwast, die nooit anders adviseert als met jae te seggen. Hij hadde thans drost van Zalland konnen werden, dog heeft het niet gewilt, deels uit gierigheydt deels uit luiheyd.

De hier voorgenoemde heer van Endelgeest trouwde doe met een oude rijke vrouw van Woestwesel, naderhant met eene gravin van Bentheim-Steinfurt. De jongste Diepenbroek, thans in de Hollandsche ridderschap, is hier te lande gekomen door de prins Willem de IV, alsoo hij desselfs Duitse staeten, die door den graef van Wied [1]) — naderhant getrouwt met juffrouw van Aylva — deerlijk in disordre waeren gebragt, wederom herstelt heeft; naderhant door toedoen van Rhoon — hij, Gronsfeld, sig inlaetende in veele kuiperijen met gemeen volk als anders(ints) — is hij tot de Hollandsche ridderschap verheven. En thans sijn sij geslage vijanden. Hij, Gronsveld, werd bij de meeste menschen voor een jesuit aengesien.

Dat men nooit heeft willen weeten wie oorsaek is geweest van die groote kosten van het vuurwerk in 1748; nae de doot van de thesaurier Van der Does [2]) wierd het hem te lasten gelegt. Hij was een groot dwaas mens;

---

1) Judith Maria Van Aylva (tak Witmarsum), huwde in 1737 Carel graaf Van Wied, die in 1757 als oud-generaal overleed. Zie Ferwerda, Stamboek van den Frieschen adel.

2) Johan Van der Does was van 1746 tot 1750 thesaurier-generaal, de voorganger van den heer Jan De la Bassecour.

1763.

een rapport van hem begon eens aldus: „Als de waeteren verlopen, moet men de bakens versetten", waerop Haeren een papier nam en tekende eenige klijne riviertjes, aen 't eynde van deselve stellende een seer groot man, en eenige lange palen op verscheyde plaetsen daerbij voegende, om te betekenen sijn vergelijkenis, sijn groote, en tegelijk sijne lompheydt. O. Z. van Haren maakte ook doe een vaarsjen op hem, heer Van der Does, omdat hij eene predicant ..... in Den Haag hadde besorgt:

Dat Dominé ..... is in dese stadt,
Is door den grooten Goliath van Gat.

$17\frac{13}{5}63.$ Ὧρε Λυνενβυργ [1]). Dat Hamersteyn hem hadde gesegt, dat de weduwe van de heer van Brandsenburg aen hem gesegt hadde, dat haer man een slegt persoon was geweest in sijn leven; dat sij hem dikwils hadde hooren seggen dat de familie Van Borsselen niet goed was, daer hij nogtans, door de princes versogt werdende die te examineeren, deselve goedgekeurt hadde, schoon hij alleen beter wist, want de twee anderen, als Boetselaer en Heyden, nergens van wisten op dat subject [2]).

Dat den hertog Balveren niet sette mogte, nogtans hem dagelijks geduurende de siekte van de prins eygenhandig geschreven hadde, alleen omdat hij, hertog, hem Bal(veren) nodig hadde wegens sijne bequaemheyt. Ook hadde den

---

1) Baron Van Lynden van Lunenburg, des schrijvers medelid in de Utrechtsche ridderschap. Zie aant. 4 op p. 148.

2) Er wordt gedoeld op het onderzoek van den adel der Borsselens bij gelegenheid van de quaestie daarover in de ridderschap. Zie vroeger. Walraven Robert Van Heeckeren, heer van Barlham en Brandsenburg, was in de ridderschap van Zutphen beschreven en bekleedde verschillende ambten en commissiën, ook die van afgevaardigde ter generaliteits-vergadering en van schout van Zutphen. Hij stierf in 1758. Zijne weduwe was Barbara Elisabeth De la Fontaine. Zie o. a. Van der Aa, Biogr. Woordenboek.

1763.

hertog dagelijks aan den burggraef [1]) geschreven over 's princen siekte [2]).

Dat Larrey Lunenburg in 't jaar 1757 onderhouden hadde op een voet om tweedragt in 't lit der ridderschap te strooien, want dat hij hem gesegt hadde, dat hij hem wel brieven koste toonen van den heer Van Zuilen op sijn sujet, die hem verwonderen soude. Dat de stadt Utregt nog seer gepiqueert was tegen den heer Van Zuilen, omdat sij oordeelde hij schult was, dat de stadt in den beginne sooveel te kort wierde gedaen, alsse de sessie van den hoofdofficier in de vroedschap [3]) &tc....

Ωρε βυργγραεφ Lynden [4]). Dat hem sekere familie — genaemt ..... [5]), van Engelse origine — niet van de voornaemste voorkwam, schoon sijn moeders grootmoeder van die familie was. De meeste Vriessche familiën hebben geene requisiten nodig, uit welker hoofden sij onder de adelijke behooren gerekent te werden. Die van Aylva, ten minsten eene branche, hadde in Gelderlant permissie gekreegen sig te mogen laten verschrijven, om reden koning Willem daer seer op stont, dan hadde een jaer of tien geleden Tiert van Aylva [6]) daer gebruik van willen maken, dog sonder vrugt, alsoo hij geweygert was geworden, avoueerende dat in het Duitsche Huis t'Utregt dikwils wat menschelijkheydt in de admissiën hadde doorgelopen.

---

1) Frans Godard baron Van Lynden van Hemmen, de vader van den heer Van Lunenburg. Zie over hem aant. 1 op p. 148.

2) De kinderziekte, waardoor de prins in 1763 werd aangetast. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1763, p. 273.

3) In 1748. Zie aant. 3 op p. 6.

4) Ore burggraef Lynden.

5) Niet ingevuld. De moeders grootmoeder van den burggraaf was Margaret Turner, de echtgenoote van Godard Adriaan baron Van Reede van Amerongen: dus kan de familie Turner bedoeld worden. Deze opmerking schijnt, evenals ook de volgende, gemaakt te zijn in een gesprek over de verschillende eischen voor de erkenning van adeldom; van daar het schijnbare gemis aan verband. „Avoueerende" slaat op den burggraaf.

6) Zie aant. 2 op p. 111.

1763.

Dat Andries Schimmelpennink [1]) door Balveren, even nae de doot van de princes, dat vuurtje gestookt hadde in het quartier van Nimegen tusschen ridderschap en steeden [2]).

Dat de princes in haer leven op Grovestins seer sterk gestoort koste sijn, dog dat hij altoos sulks wist wederom over te doen gaen. Dat hij selfs onder de hant lieden in Vrieslandt wist op te doen stooken tegens sentimenten van de princes, ten eynde die lieden naederhant wederom te laeten veranderen in faveur van Haer Hoogheydt, om daerdoor sig noodsakelijk en gevreest te maken.

$17\frac{10}{9}63$. ᾽Ωρε Ρεγτερεν [3]). Dat in het begin deser eeuwe of omtrent den jaren 1716 a 1717 door desselfs heer vader [4]) seer geinsteert geweest is om een nieuw reglement nopens de corruptie bij H.H.M.M. en raid van staten vast te stellen, want doe opentlijk Pieter en Paulus genoemt wierden, die geld trokken van vreemde mogentheden &tc. Dat de stadt Deventer veele jonkers in Overijssel soo onder bedwang hadde, dat de borgemeester Ten Brinke in 17.. aen de heer van Haersolte — die om 't drostampt van Zalland solliciteerde — seyde: „Wie is er tegens uw, segt het mij, en ik sal maken dat die en die hier niet en sullen verschijnen, maer sal de condemnaties wegens hare schulden alhier op laten maken, en dan sullen sij sig wel wagten van hier te komen". Dieselve heer Ten Brinke hadde ook eens aen eerstgenoemde heer Van Reg-

---

1) Zie aant. 2 op p. 262.

2) Waarschijnlijk het geschil over de magistraatsbestelling te Bommel. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1761, p. 279 vlgg.

3) Ore Regteren.

4) De bekende voorsteller en eerste voorzitter van de zoogenaamde „groote vergadering" in 1716. Zie o. a. Wagenaar XIX, i. a. u. s. De „burgemeester Ten Brinke" is de heer Jacob Ten Brink, raad en schepen te Deventer in 1716 en volgende jaren. Zie Dumbar, Kerkelijk en Wereldlijk Deventer. Over Rutger Van Haersolte van Toutenburg zie aant. 5 op p. 236.

1763.
teren, doe die op sijn studien t'Utregt was, gesegt: „De jonkers moeten wel soet sijn, want ik ben in staat om se alle aen malkanderen te helpen, overmits mijn vader en grootvaeder advocaeten en dus in alle boedels geweest zijnde ik copie hebbe van alle de testamenten, die genoegsaem bij ons bekent sijn", welke alle door sijn vader en grootvader met fidei-commissen waren beswaert, om redenen daerdoor de familien, die 't meest aen elkanderen verknogt waren, eeuwig in rusie en tweespalt te houden, en dus in die stadsregering beeter haere rol te kunnen speelen.

Soortgelijke middelen segt men, dat sedert enige tijt door de heeren Brantsen [1]) in de stad Arnhem mede gebruikt werden, door 't leenen van geldt, door 't aenraden van sware goederen te kopen, penningen daertoe te schieten en, wanneer dan die jonkers in stadsregering niet nae hunnen sin willen doen, alsdan dat gelt haastelijk opeysschen en dus die persoonen altoos tot haere wille hebben.

De correspondentie, die men segt dat de stadt van Arnhem door middel van evengenoemde heeren met den koning van Pruissen houden nopens het leggen van een schipbrug over den IJssel bij Westervoort, is mede onvergevelijk en kan van de facheuste gevolgen zijn. Niettegenstaende dat pousseeren die heeren deselve op het allersterkste [2]).

Door Bottestein [3]) gesien een extract uit de secrete notulen van H. H. M. in dato .. December 1762, inhoudende een raport, door den raidpensionaris Steyn

---

1) Mr. Gerard Brantsen was burgemeester, Mr. Hendrik Willem Brantsen was secretaris van de stad Arnhem, later ook van het kwartier Veluwe.

2) Te Arnhem bestond het plan eene brug over den IJsel te slaan, waartegen de graafschap Zutphen zich krachtdadig verzette uit vrees voor zijn handel op Kleef. Daarbij riep Arnhem den koning van Pruisen te hulp. Het Handschrift komt nog meermalen op de zaak terug. Zie de latere aanteekeningen.

3) Door Bottestein.

1763.

over sekere visite, die de envoié Reischag uit ordre van sijn hof bij den hertog Louis gedaen hadde om aen hem, hertog, te betuigen de verwondering en gestoortheydt van de keyserin-koningin tegens hooggemelde hertog Louis, wegens dat Sijn Hoogheydt — nae alvorens daertoe versogt te zijn — Haer H. M. hadde geadviseert den prins van Stolberg uit de rijks armee te rappelleeren of aen Sijn Hoogheydt de keuse te geven om den dienst van dese republicq te quitteeren &tc., waerover de keyserinne sig soo gevoelig toont dat Haer Keyserlijke Majesteyt aen hem, hertog Louis, doet verklaren dat, hij selfs nog in haere dienst als veldmaerschalk sijnde jae een regiment hebbende, sij gelijke weg met opsigt tot prins Louis soude konnen inslaen, of niet te gedogen dat hij de republicq diende, en verdere scherpe bewoordingen en indirecte dreygementen voor hem, heer hertog, waermede die ordres opgevult waren; waerop H. H. M. eene favorable resolutie voor den heer hertog hebben genomen en aen Hoogdeselve toegesonden, ten eynde daervan gebruik te maken soo en als soude goedvinden te behooren.

$17\frac{5}{11}63.$ ῾Ωρε Νατεωισ [1]). Dat er tusschen Heyden en Leusden genegotieert werdende over eene ruiling der ontfangsten van de lijf- of losrenten [2]), soo soude Ghiessenburg in 't lit komende gesegt hebben: „Waer hapert dit nog aen? Is men het nog niet eens daeromtrent"? Waerop geantwoord wierd van „Neen, om reden dat den ontfangst, die Leusden te vergeven hadde, lucrativer was dan die van Heyden"; waerop Ghiessenburg wederom: „Wel waerom dan niet

---

1) Ore Natewis(ch.)

2) D. i. eene ruiling van de vergeving der ontvangersplaatsen (zie Tegenwoordige Staat van Utrecht en de vroegere aanteekeningen), waarover zij de beschikking hadden. De posten bleven eenigen tijd openstaan, althans voor zoover de tweede drie jaren der zesjarige commissie aangaat. Zie over de zaak de Resolutiën der Gecligeerden d.d. 28 September, 12 October en vlgg. zittingsdagen 1763. Vergelijk de Utrechtsche Naamwijzers.

1763.

dat meerdere in geldt door den anderen geremboursseert"? Dog een ander seggende: „Hoe soude het dan gaen met den eed van corrupteelen"? soo sweeg Ghiessenburg, alleen seggende: „Dat is wat anders".

'Ωρε Κολ [1]). Dat dienselve heer met sijn oudste zoon thans nog negocieerde over de 3 eerste jaren in de admiraliteyt van Vrieslandt, waervoor sijn soon aen hem *f* 30000 sal geven, dan, dat sij malkanderen niet vertrouwen, willende de vader eerst het gelt hebben en de zoon eerst de acte van aenstelling, sonder op eed van corruptele &tc. te letten. In die acte soude ook een schikking komen omtrent de heerlijkheyt Ghiessenburg en derselver revenuen, waervan de zoon geduurende sijn vaders leven renuntieerde; item omtrent den boedel van wijlen juffrouw De Boot. In summa, dat niemant daer zijn rekening maekt als de stiefmoeder [2]) en oudste dogter, want uit voorstaende negotiatie *f* 20000 voor de vader sullen sijn en de overige tien veelligt voor mama en d'oudste juffrouw [3]), die de negotiatie behandelt hebben.

Den advocaet Wantenaar [4]) soude de *f* 20000 ontfangen tot goedmaking van de vaederlijke schult aen den boedel van juffrouw De Boot [5]), werdende voor de rest het goed der overige kinderen, namentlijk dat van juffrouw De Boot en hetgeene de vaeder in lijftogt besit, op eene beklaaglijke wijse vermindert en geabsorbeert. Den opsteller van bovenstaende acte werdt gedagt te zijn den advocaet

---

1) Ore Kol. De heer Jan Kol was sinds 1756 en 1760 rentmeester van vier der vijf ridderschaps-conventen.

2) De heer D'Ablaing was in tweede huwelijk getrouwd met eene Engelsche dame, Miss Cotterell.

3) Genoemde Miss Cotterell en Philippina Susanna Elisabeth, de oudste dochter van Mej. De Boodt, de eerste echtgenoote van den heer D'Ablaing.

4) Mr. Thomas Jan Wantenaar, reeds sedert 1719 advocaat te Utrecht. In 1762 vestigde zich ook zijn zoon Johannes Ignatius als zoodanig.

5) Deze dame is Mej. Maria Johanna de Boodt, over wie in het begin van het Handschrift en in de aanteekeningen op dat gedeelte meermalen gesproken wordt.

1763.

Goudoever [1]), die door Ghiessenburg schout van Doorn en Nederlangbroek is gemaakt. En kan men sig niet verbeelden hoeverre die ouders en kinderen sig verdenken en inventeeren om elkanderen te bedriegen en op te ligten.

˘Ωρε Αμελισωεερτ [2]). Dat Lunenburg aen hem onlangs gesegt hadde — over het vergeven der commissien bij de leden spreekende —: „Dat sal in 't vervolg soo niet meer gaen, want bij de konings tijt ging ieder heer van de ridderschap, die voor 't expireeren der commissien eene andere gaarn hadde, bij den koning en hoorde of het Sijn Majesteyt aengenaam soude sijn, dat hij sodanige eene commissie bekleede &tc., welke wijse bij de meerderjarigheyt van den jongen stadhouder wel wederom in train soude raken &tc."

Maert 1764. ˘Ωρε μευρουω Σπαεν [3]). Dan dat den hertog in groten angst is wanneer de jongen prins werdt aengesprooken over 't een of ander, want dat hij veeltijts seer kinderagtige antwoorden geeft. Onder anderen door haar gevraegt zijnde, of 't hem, prins, niet fatigueerde alle die commotie en fetes bij 't arrivement van den erfprins van Brunswik [4]), waerop met een verrukking antwoordede: „Ik blijf jegenswoordig dikwils tot elf uuren s'avonds op". Dat men meent die jongenheer door wijnig menschen gekent is, den hertog selfs niet. Aen 't een en ander dog kan men bespeuren dat hij (hart) 't hoog draagt, somtijts sig uitende: „Dat sijn mijn goederen, die koning is van mijn vermaagtschap, dat kan ik doen &tc.". Nogtans meent men dat hij een eerlijke inborst heeft, dog

---

1) Mr. Anthonie Van Goudoever, sinds 1731 advocaat, sinds 1735 ook notaris te Utrecht. Hij was gedurende eenige jaren, behalve drost van Zeist, Driebergen, Stoetwegen, Cattenbroek en Den Breul, ook schout van Doorn en van Neerlangbroek, tot 1762. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

2) Ore Amelisweert.

3) Ore mevrouw Spaen.

4) Zie over hem en zijne bloedverwanten de aanteekeningen op p. 278.

1764.
wat schielijk; soodat, indien goede raadslieden sal hebben men sig daer goed van kan beloven. In 't algemeen werdt dien heer swak geoordeelt, en geeft men aen hem geen lang leven. Men weet niet of hij veel werk van sijn vrouw suster maakt. De prins van Weylb(ourg) spreekt hem wel eens tegen, en soude gesegt hebben dat liever te willen doen als zijn schoonbroeder te sien verkeerdelijk handelen; ook soude — uiterlijk — den hertog jegenswoordig beter met 't huis van Weylbourg zijn als voor desen.

Augustus 1764. Ὦρε μευρουω υαν Σπαεν [1]). Dat de jonge stadhouder, in Cleef geweest en bij Haer Ed. gespijst hebbende met de heer hertog, beyde die heeren seer vrolijk en vergenoegt hadden gescheenen; onder anderen een tour door 't park en elders doende bevondt sig opgemelde mevrouw Van S(paen) met beyde die Hoogheden alleen in het rijtuig, waerop de conversatie begon te rouleeren over de princes van Brunswijk, getrouwt met den erfprins van Pruissen, welke princes soo geadmireert en geadoreert was geweest in Berlin, dat men daer niet genoeg van spreken konde, voegende mevrouw Van S(paen) daerbij, dat alle de princen en princessen uit dat huis sooveele qualiteyten hadden dat een ieder daer als van opgetogen was, en dat dog hoopte dat de jongste van die princessen ons niet ontsnappen mogte, waerop den hertog hertelijk laggende seyde: „Ik hebbe nog meer nigten", noemende de jonge princessen van Pruissen. Mevrouw Van Spaen daer wederom op: „Uw Hoogheid denke ik immers niet dat gaarn sag, dat dien heer te veel influentie bij ons hadde". „Wel, mijne nigten de princessen van Denemarken"? Mevrouw Van Sp(aen): „Die princessen haere qualiteyten sijn soo bekent niet". „Welnu dan, die uit het huis van Engelandt"? Mevrouw Van Sp(aen): „Ik hope Uw Hoogheydt al te veel vriend van de Republicq is om ons een Engelse princes

---

1) Ore mevrouw Van Spaen. Zie aant. 2 op p. 184.

1764.

toe te wenschen". De jonge prins, dit alles aengehoort en hier en daer een gering woord mede gesproken hebbende, seyde dat hij gehoort hadde, dat de princes Magtilde nog al het best uitsag en ook het beste humeur hadde, dog van de andere hadde Sijn Hoogheydt geconvenieert dat nog fraay nog wel gehumeurt waren.

Nog hadde mevrouw Van Sp(aen) gesegt: „Den erfprins en princes van Brunswijk, veelligt met de jongste princes, gaan toekomende jaer nae Spaa, Uw Hoogheydt dan op Dieren sijnde en die hoge personen hierover komende, soude eene bequaeme gelegentheyt sijn om die princes eens te sien &tc.". Edog hierop brak den hertog dese materie af, beginnende van wat anders te spreken.

Den heer hertog sprak ook van het portrait van sijn jongste nigt van Brunswijk, 't welk Sijn Hoogheydt onlangs ontfangen hadde, dog seyde dat het capsel van het pourtrait nietwes dogte, en dus daerdoor minder geleken.

Dese conversatie was begonnen om reden den heer hertog voortijts wel eens te kennen hadde gegeven, dat Sijn Hoogheyt selfs van die saken niet wilde reppen, maer dat niet onaengenaem soude sijn indien een ander in 't vervolg dese sake eens aenroerde.

In 't algemeen was den jongen prins seer beleeft, spraeksaem en attent geweest, dog siende den heer hertog nae 't oog om. Hadde ook getoont in 't vervolg de geselschappen der vrouwen te willen frequenteeren. At nog al sijn vlees droog en nog soo enige favorit kosjes, die den hertog seyde al veel vermindert te sijn op de goede raed aen Sijn Hoogheydt gegeven; dat ook sedert ongemeen sterker was geworden, 't geene de prins avoueerde, seggende dat nu veel meer kragt in desselfs beenen hadde gekregen. Ook seyde den hertog dat over 3 jaren soo een rijsje met de prins om geen 100^{m} rijxdaelders soude gedaen hebben.

Ὦρε ἕερ υαν Σπαεν [1]). Den president Mey [2]) soude

1) Ore heer Van Spaen.

2) Een heer Mey, die de functie van „president" vervulde, is in

1764.

gesegt hebben, dat de heeren van Arnhem selfs direct correspondeerde in Berlin, en derhalven dat die saken daerdoor sekerlijk sterker soude gedreven werden, namentlijk het leggen van de schipbrug over den IJssel. Bij gelegentheyt van 't leggen dier brugge en 't commando, dat doe gekomen was, hadde de borgemeester van Arnhem J. T. van Eck tot drie, vier malen uitgeroepen aan 't veer: „Den koning sijn terrein is gevioleert &tc." [1]).

"Ωρε ξερ υαν Ζυηλεν [2]). Dat den hertog aen hem gesegt hadde, dat de Gelderse kwalijk gedaen hadden den koning van Pruissen in hunne saken te roepen.

In Maart 1764 wierd verhaalt, dat den erfprins van Brunsw(ijk), doe door Holland gepasseert was, te dier tijde nog niet aan de huwelijkspligte hadde voldaen; sommige seyden, dat mevrouw Pater in s'Hage [3]) incognito was; ook dat seker Brussels meisje onder de suite sig bevondt; item, dat die prins mevrouw Puente Fuerte [4]) seer gracieuseerde, en veelligt wel gereusseert soude hebben, indien wat langer hadde konnen blijven.

Men sprak misselijk op 't sujet der affaire van de graaf van Wartersleben in Cassel, meenende sommigen

---

dezen tijd in de Republiek niet te vinden. Waarschijnlijk is er sprake van een Pruisisch magistraat in Kleefland.

1) De heeren van Zutphen waren zoo ver gegaan, dat zij een detachement soldaten zonden om met geweld het leggen van de brug te beletten. Arnhem en ook de Pruisische koning beweerden dat bij die gelegenheid het terrein van den koning, n.l. Kleefland, was geschonden

2) Ore heer van Zuylen.

3) Gerrit Pater te 's Gravenhage was gehuwd met Albertina van Neukirchen vaa Nijvenheim, maar weder van haar gescheiden. Zij leefde in de gemeente Eck en Wiel in Gelderland. Zie Resolutiën Staten-generaal 3 April 1764. In welke betrekking zij tot den erfprins van Brunswijk stond — als minnares? — blijkt niet. Pater was de zoon van wijlen Gerrit Pater, oudraad in het hof van justitie in Suriname. Ibid. 20 Augustus 1764.

4) De echtgenoot van den extraordinaris-envoyé van Spanje bij H. H. M. Zie Resolutiën Staten-generaal 1762 etc. i. v. Spanje.

1764.

dat dien heer op eene seer slegte wijse aan de erffenisse of administratie in questie soude gekomen sijn, alsmede dat onbehoorde middelen tot 't behouden van deselve soude gebruikt hebben [1]).

Ωρε Ωιελανδ [2]). Dat, door 't Nassau-Weilburgse gepasseert hebbende, hij aldaer vernomen hadde dat de prins, doe hij daer geweest was, wijnig depences gedaen hadde, dat sijne ingesetenen gene de minste avantage wegens sijn sejour aldaer gehadt hadden. Dat hij daer niet seer bemint was, vermits sij, niettegenstaende het voorgesegde, alles nog hadden moeten opbrengen, schoon door den oorlog reets seer uitgeput. Dat ook niet seer minsaam met 'sprinssen naeverwanten daeromtrent geleeft hadde, waerover hij, capitain W(ieland), veel hadde hooren spreeken. Dat voorgemelde prins wijnig inkomen hadde, sekerlijk geen 2 tonnen gouts, vermits het land arm was.

October 1764. *Ωρε Τερελστ* [3]). Dat hij de jonge pr(ins) meer dan eens alleen gesien en gesprooken hadde en bevonden, dat goede vragen deet en wel van t'een en ander geinformeert was, onder anderen omtrent

---

1) De graaf Van Wartensleben, de extraordinaris-envoyé van de Staten-generaal bij de geestelijke keurvorsten en bij den Opperrijnschen, den Neder-rijnschen en den Westphaalschen Kreits, was executeurtestamentair van wijlen de baronnesse Von Goertz te Frankfort. Bij de uitvoering van zijne taak als zoodanig te Kassel werd hij door den landgraaf bemoeilijkt en zelfs gearresteerd. Zijn secretaris Pestel klaagde hierover bij H. H. M., die zich daarover op hun beurt beklaagden bij den landgraaf; deze beweerde dat Wartensleben zich als particulier persoon in Kassel had aangemeld, niet als gevolmachtigd minister. Over deze zaak werd in 1763 en 1764 lang gecorrespondeerd. De geheele zaak staat uitvoerig in de Nederlandsche Jaarboeken van 1763 en 1764. De Staten-Generaal gaven hun zaakgelastigde in geenen deele volkomen gelijk en de rapporten laten doorschemeren, dat zijne zaak niet zoo ontwijfelbaar rechtvaardig was.

2) De kapitein J. R. Wielandt van het regiment Maleprade in garnizoen te Utrecht. Zie Naamregisters van officieren.

3) Ore Verelst.

1763.

hertog dagelijks aan den burggraef [1]) geschreven over 's princen siekte [2]).

Dat Larrey Lunenburg in 't jaar 1757 onderhouden hadde op een voet om tweedragt in 't lit der ridderschap te strooien, want dat hij hem gesegt hadde, dat hij hem wel brieven koste toonen van den heer Van Zuilen op sijn sujet, die hem verwonderen soude. Dat de stadt Utregt nog seer gepiqueert was tegen den heer Van Zuilen, omdat sij oordeelde hij schult was, dat de stadt in den beginne sooveel te kort wierde gedaen, alsse de sessie van den hoofdofficier in de vroedschap [3]) &tc....

Ὦρε βυργγραεφ Lynden [4]). Dat hem sekere familie — genaemt .....[5]), van Engelse origine — niet van de voornaemste voorkwam, schoon sijn moeders grootmoeder van die familie was. De meeste Vriessche familiën hebben geene requisiten nodig, uit welker hoofden sij onder de adelijke behooren gerekent te werden. Die van Aylva, ten minsten eene branche, hadde in Gelderlant permissie gekreegen sig te mogen laten verschrijven, om reden koning Willem daer seer op stont, dan hadde een jaer of tien geleden Tiert van Aylva [6]) daer gebruik van willen maken, dog sonder vrugt, alsoo hij geweygert was geworden, avoueerende dat in het Duitsche Huis t'Utregt dikwils wat menschelijkheydt in de admissiën hadde doorgelopen.

---

1) Frans Godard baron Van Lynden van Hemmen, de vader van den heer Van Lunenburg. Zie over hem aant. 1 op p. 148.

2) De kinderziekte, waardoor de prins in 1763 werd aangetast. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1763, p. 273.

3) In 1748. Zie aant. 3 op p. 6.

4) Ore burggraef Lynden.

5) Niet ingevuld. De moeders grootmoeder van den burggraaf was Margaret Turner, de echtgenoote van Godard Adriaan baron Van Reede van Amerongen: dus kan de familie Turner bedoeld worden. Deze opmerking schijnt, evenals ook de volgende, gemaakt te zijn in een gesprek over de verschillende eischen voor de erkenning van adeldom; van daar het schijnbare gemis aan verband. „Avoueerende" slaat op den burggraaf.

6) Zie aant. 2 op p. 111.

1763.

Dat Andries Schimmelpennink [1]) door Balveren, even nae de doot van de princes, dat vuurtje gestookt hadde in het quartier van Nimegen tusschen ridderschap en steeden [2]).

Dat de princes in haer leven op Grovestins seer sterk gestoort koste sijn, dog dat hij altoos sulks wist wederom over te doen gaen. Dat hij selfs onder de hant lieden in Vrieslandt wist op te doen stooken tegens sentimenten van de princes, ten eynde die lieden naederhant wederom te laeten veranderen in faveur van Haer Hoogheydt, om daerdoor sig noodsakelijk en gevreest te maken.

$17\frac{10}{9}63.$ Ωρε Ρεγτερεν [3]). Dat in het begin deser eeuwe of omtrent den jaren 1716 a 1717 door desselfs heer vader [4]) seer geinsteert geweest is om een nieuw reglement nopens de corruptie bij H.H.M.M. en raid van staten vast te stellen, want doe opentlijk Pieter en Paulus genoemt wierden, die geld trokken van vreemde mogentheden &tc. Dat de stadt Deventer veele jonkers in Overijssel soo onder bedwang hadde, dat de borgemeester Ten Brinke in 17.. aen de heer van Haersolte — die om 't drostampt van Zalland solliciteerde — seyde: „Wie is er tegens uw, segt het mij, en ik sal maken dat die en die hier niet en sullen verschijnen, maer sal de condemnaties wegens hare schulden alhier op laten maken, en dan sullen sij sig wel wagten van hier te komen". Dieselve heer Ten Brinke hadde ook eens aen eerstgenoemde heer Van Reg-

---

1) Zie aant. 2 op p. 262.

2) Waarschijnlijk het geschil over de magistraatsbestelling te Bommel. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1761, p. 279 vlgg.

3) Ore Regteren.

4) De bekende voorsteller en eerste voorzitter van de zoogenaamde „groote vergadering" in 1716. Zie o. a. Wagenaar XIX, i. a. u. s. De „burgemeester Ten Brinke" is de heer Jacob Ten Brink, raad en schepen te Deventer in 1716 en volgende jaren. Zie Dumbar, Kerkelijk en Wereldlijk Deventer. Over Rutger Van Haersolte van Toutenburg zie aant. 5 op p. 236.

1763.

teren, doe die op sijn studien t'Utregt was, gesegt: „De jonkers moeten wel soet sijn, want ik ben in staat om se alle aen malkanderen te helpen, overmits mijn vader en grootvaeder advocaeten en dus in alle boedels geweest zijnde ik copie hebbe van alle de testamenten, die genoegsaem bij ons bekent sijn", welke alle door sijn vader en grootvader met fidei-commissen waren beswaert, om redenen daerdoor de familien, die 't meest aen elkanderen verknogt waren, eeuwig in rusie en tweespalt te houden, en dus in die stadsregering beeter haere rol te kunnen speelen.

Soortgelijke middelen segt men, dat sedert enige tijt door de heeren Brantsen [1]) in de stad Arnhem mede gebruikt werden, door 't leenen van geldt, door 't aenraden van sware goederen te kopen, penningen daertoe te schieten en, wanneer dan die jonkers in stadsregering niet nae hunnen sin willen doen, alsdan dat gelt haastelijk opeysschen en dus die persoonen altoos tot haere wille hebben.

De correspondentie, die men segt dat de stadt van Arnhem door middel van evengenoemde heeren met den koning van Pruissen houden nopens het leggen van een schipbrug over den IJssel bij Westervoort, is mede onvergevelijk en kan van de facheuste gevolgen zijn. Niettegenstaende dat pousseeren die heeren deselve op het allersterkste [2]).

Door Bottestein [3]) gesien een extract uit de secrete notulen van H. H. M. in dato .. December 1762, inhoudende een raport, door den raidpensionaris Steyn

---

1) Mr. Gerard Brantsen was burgemeester, Mr. Hendrik Willem Brantsen was secretaris van de stad Arnhem, later ook van het kwartier Veluwe.

2) Te Arnhem bestond het plan eene brug over den IJsel te slaan, waartegen de graafschap Zutphen zich krachtdadig verzette uit vrees voor zijn handel op Kleef. Daarbij riep Arnhem den koning van Pruisen te hulp. Het Handschrift komt nog meermalen op de zaak terug. Zie de latere aanteekeningen.

3) Door Bottestein.

1763.

over sekere visite, die de envoié Reischag uit ordre van sijn hof bij den hertog Louis gedaen hadde om aen hem, hertog, te betuigen de verwondering en gestoortheydt van de keyserin-koningin tegens hooggemelde hertog Louis, wegens dat Sijn Hoogheydt — nae alvorens daertoe versogt te zijn — Haer H. M. hadde geadviseert den prins van Stolberg uit de rijks armee te rappelleeren of aen Sijn Hoogheydt de keuse te geven om den dienst van dese republicq te quitteeren &tc., waerover de keyserinne sig soo gevoelig toont dat Haer Keyserlijke Majesteyt aen hem, hertog Louis, doet verklaren dat, hij selfs nog in haere dienst als veldmaerschalk sijnde jae een regiment hebbende, sij gelijke weg met opsigt tot prins Louis soude konnen inslaen, of niet te gedogen dat hij de republicq diende, en verdere scherpe bewoordingen en indirecte dreygementen voor hem, heer hertog, waermede die ordres opgevult waren; waerop H. H. M. eene favorable resolutie voor den heer hertog hebben genomen en aen Hoogdeselve toegesonden, ten eynde daervan gebruik te maken soo en als soude goedvinden te behooren.

$17\frac{5}{11}63.$ Ὦρε Νατεωισ [1]). Dat er tusschen Heyden en Leusden genegotieert werdende over eene ruiling der ontfangsten van de lijf- of losrenten [2]), soo soude Ghiessenburg in 't lit komende gesegt hebben: „Waer hapert dit nog aen? Is men het nog niet eens daeromtrent"? Waerop geantwoord wierd van „Neen, om reden dat den ontfangst, die Leusden te vergeven hadde, lucrativer was dan die van Heyden"; waerop Ghiessenburg wederom: „Wel waerom dan niet

---

1) Ore Natewis(ch.)

2) D. i. eene ruiling van de vergeving der ontvangersplaatsen (zie Tegenwoordige Staat van Utrecht en de vroegere aanteekeningen), waarover zij de beschikking hadden. De posten bleven eenigen tijd openstaan, althans voor zoover de tweede drie jaren der zesjarige commissie aangaat. Zie over de zaak de Resolutiën der Geëligeerden d.d. 28 September, 12 October en vlgg. zittingsdagen 1763. Vergelijk de Utrechtsche Naamwijzers.

1763.

dat meerdere in geldt door den anderen geremboursseert"? Dog een ander seggende: „Hoe soude het dan gaen met den eed van corrupteelen"? soo sweeg Ghiessenburg, alleen seggende: „Dat is wat anders".

Ὦρε Κολ [1]). Dat dienselve heer met sijn oudste zoon thans nog negocieerde over de 3 eerste jaren in de admiraliteyt van Vrieslandt, waervoor sijn soon aen hem *f* 30000 sal geven, dan, dat sij malkanderen niet vertrouwen, willende de vader eerst het gelt hebben en de zoon eerst de acte van aenstelling, sonder op eed van corruptele &tc. te letten. In die acte soude ook een schikking komen omtrent de heerlijkheyt Ghiessenburg en derselver revenuen, waervan de zoon geduurende sijn vaders leven renuntieerde; item omtrent den boedel van wijlen juffrouw De Boot. In summa, dat niemant daer zijn rekening maekt als de stiefmoeder [2]) en oudste dogter, want uit voorstaende negotiatie *f* 20000 voor de vader sullen sijn en de overige tien veelligt voor mama en d'oudste juffrouw [3]), die de negotiatie behandelt hebben.

Den advocaet Wantenaar [4]) soude de *f* 20000 ontfangen tot goedmaking van de vaederlijke schult aen den boedel van juffrouw De Boot [5]), werdende voor de rest het goed der overige kinderen, namentlijk dat van juffrouw De Boot en hetgeene de vaeder in lijftogt besit, op eene beklaaglijke wijse vermindert en geabsorbeert. Den opsteller van bovenstaende acte werdt gedagt te zijn den advocaet

---

1) Ore Kol. De heer Jan Kol was sinds 1756 en 1760 rentmeester van vier der vijf ridderschaps-conventen.

2) De heer D'Ablaing was in tweede huwelijk getrouwd met eene Engelsche dame, Miss Cotterell.

3) Genoemde Miss Cotterell en Philippina Susanna Elisabeth, de oudste dochter van Mej. De Boodt, de eerste echtgenoote van den heer D'Ablaing.

4) Mr. Thomas Jan Wantenaar, reeds sedert 1719 advocaat te Utrecht. In 1762 vestigde zich ook zijn zoon Johannes Ignatius als zoodanig.

5) Deze dame is Mej. Maria Johanna de Boodt, over wie in het begin van het Handschrift en in de aanteekeningen op dat gedeelte meermalen gesproken wordt.

1763.

Goudoever [1]), die door Ghiessenburg schout van Doorn en Nederlangbroek is gemaakt. En kan men sig niet verbeelden hoeverre die ouders en kinderen sig verdenken en inventeeren om elkanderen te bedriegen en op te ligten.

Ore Amelisweert [2]). Dat Lunenburg aen hem onlangs gesegt hadde — over het vergeven der commissien bij de leden spreekende —: „Dat sal in 't vervolg soo niet meer gaen, want bij de konings tijt ging ieder heer van de ridderschap, die voor 't expireeren der commissien eene andere gaarn hadde, bij den koning en hoorde of het Sijn Majesteyt aengenaam soude sijn, dat hij sodanige eene commissie bekleede &tc., welke wijse bij de meerderjarigheyt van den jongen stadhouder wel wederom in train soude raken &tc."

Maert 1764. *Ore mevrouw Spaen* [3]). Dan dat den hertog in groten angst is wanneer de jongen prins werdt aengesprooken over 't een of ander, want dat hij veeltijts seer kinderagtige antwoorden geeft. Onder anderen door haar gevraegt zijnde, of 't hem, prins, niet fatigueerde alle die commotie en fetes bij 't arrivement van den erfprins van Brunswik [4]), waerop met een verrukking antwoordede: „Ik blijf jegenswoordig dikwils tot elf uuren s'avonds op". Dat men meent die jongenheer door wijnig menschen gekent is, den hertog selfs niet. Aen 't een en ander dog kan men bespeuren dat hij (hart) 't hoog draagt, somtijts sig uitende: „Dat sijn mijn goederen, die koning is van mijn vermaagtschap, dat kan ik doen &tc.". Nogtans meent men dat hij een eerlijke inborst heeft, dog

---

1) Mr. Anthonie Van Goudoever, sinds 1731 advocaat, sinds 1735 ook notaris te Utrecht. Hij was gedurende eenige jaren, behalve drost van Zeist, Driebergen, Stoetwegen, Cattenbroek en Den Breul, ook schout van Doorn en van Neerlangbroek, tot 1762. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

2) Ore Amelisweert.

3) Ore mevrouw Spaen.

4) Zie over hem en zijne bloedverwanten de aanteekeningen op p. 278.

1764.
wat schielijk; soodat, indien goede raadslieden sal hebben men sig daer goed van kan beloven. In 't algemeen werdt dien heer swak geoordeelt, en geeft men aen hem geen lang leven. Men weet niet of hij veel werk van sijn vrouw suster maakt. De prins van Weylb(ourg) spreekt hem wel eens tegen, en soude gesegt hebben dat liever te willen doen als zijn schoonbroeder te sien verkeerdelijk handelen; ook soude — uiterlijk — den hertog jegenswoordig beter met 't huis van Weylbourg zijn als voor desen.

Augustus 1764. *Ὥρε μευρουω υαν Σπαεν* [1]). Dat de jonge stadhouder, in Cleef geweest en bij Haer Ed. gespijst hebbende met de heer hertog, beyde die heeren seer vrolijk en vergenoegt hadden gescheenen; onder anderen een tour door 't park en elders doende bevondt sig opgemelde mevrouw Van S(paen) met beyde die Hoogheden alleen in het rijtuig, waerop de conversatie begon te rouleeren over de princes van Brunswijk, getrouwt met den erfprins van Pruissen, welke princes soo geadmireert en geadoreert was geweest in Berlin, dat men daer niet genoeg van spreken konde, voegende mevrouw Van S(paen) daerbij, dat alle de princen en princessen uit dat huis sooveele qualiteyten hadden dat een ieder daer als van opgetogen was, en dat dog hoopte dat de jongste van die princessen ons niet ontsnappen mogte, waerop den hertog hertelijk laggende seyde: „Ik hebbe nog meer nigten", noemende de jonge princessen van Pruissen. Mevrouw Van Spaen daer wederom op: „Uw Hoogheid denke ik immers niet dat gaarn sag, dat dien heer te veel influentie bij ons hadde". „Wel, mijne nigten de princessen van Denemarken"? Mevrouw Van Sp(aen): „Die princessen haere qualiteyten sijn soo bekent niet". „Welnu dan, die uit het huis van Engelandt"? Mevrouw Van Sp(aen): „Ik hope Uw Hoogheydt al te veel vriend van de Republicq is om ons een Engelse princes

---

1) Ore mevrouw Van Spaen. Zie aant. 2 op p. 184.

1764.

toe te wenschen". De jonge prins, dit alles aengehoort en hier en daer een gering woord mede gesproken hebbende, seyde dat hij gehoort hadde, dat de princes Magtilde nog al het best uitsag en ook het beste humeur hadde, dog van de andere hadde Sijn Hoogheydt geconvenieert dat nog fraay nog wel gehumeurt waren.

Nog hadde mevrouw Van Sp(aen) gesegt: „Den erfprins en princes van Brunswijk, veelligt met de jongste princes, gaan toekomende jaer nae Spaa, Uw Hoogheydt dan op Dieren sijnde en die hoge personen hierover komende, soude eene bequaeme gelegentheyt sijn om die princes eens te sien &tc.". Edog hierop brak den hertog dese materie af, beginnende van wat anders te spreken.

Den heer hertog sprak ook van het portrait van sijn jongste nigt van Brunswijk, 't welk Sijn Hoogheydt onlangs ontfangen hadde, dog seyde dat het capsel van het pourtrait nietwes dogte, en dus daerdoor minder geleken.

Dese conversatie was begonnen om reden den heer hertog voortijts wel eens te kennen hadde gegeven, dat Sijn Hoogheyt selfs van die saken niet wilde reppen, maer dat niet onaengenaem soude sijn indien een ander in 't vervolg dese sake eens aenroerde.

In 't algemeen was den jongen prins seer beleeft, spraeksaem en attent geweest, dog siende den heer hertog nae 't oog om. Hadde ook getoont in 't vervolg de geselschappen der vrouwen te willen frequenteeren. At nog al sijn vlees droog en nog soo enige favorit kosjes, die den hertog seyde al veel vermindert te sijn op de goede raed aen Sijn Hoogheydt gegeven; dat ook sedert ongemeen sterker was geworden, 't geene de prins avoueerde, seggende dat nu veel meer kragt in desselfs beenen hadde gekregen. Ook seyde den hertog dat over 3 jaren soo een rijsje met de prins om geen 100^{m} rijxdaelders soude gedaen hebben.

Ὦρε ἕερ υαν Σπαεν [1]). Den president Mey [2]) soude

1) Ore heer Van Spaen.

2) Een heer Mey, die de functie van „president" vervulde, is in

1764.
gesegt hebben, dat de heeren van Arnhem selfs direct correspondeerde in Berlin, en derhalven dat die saken daerdoor sekerlijk sterker soude gedreven werden, namentlijk het leggen van de schipbrug over den IJssel. Bij gelegentheyt van 't leggen dier brugge en 't commando, dat doe gekomen was, hadde de borgemeester van Arnhem J. T. van Eck tot drie, vier malen uitgeroepen aan 't veer: „Den koning sijn terrein is gevioleert &tc." [1]).

"Ωρε ξερ υαν Ζυηλεν [2]). Dat den hertog aen hem gesegt hadde, dat de Gelderse kwalijk gedaen hadden den koning van Pruissen in hunne saken te roepen.

In Maart 1764 wierd verhaalt, dat den erfprins van Brunsw(ijk), doe door Holland gepasseert was, te dier tijde nog niet aan de huwelijkspligte hadde voldaen; sommige seyden, dat mevrouw Pater in s'Hage [3]) incognito was; ook dat seker Brussels meisje onder de suite sig bevondt; item, dat die prins mevrouw Puente Fuerte [4]) seer gracieuseerde, en veelligt wel gereusseert soude hebben, indien wat langer hadde konnen blijven.

Men sprak misselijk op 't sujet der affaire van de graaf van Wartersleben in Cassel, meenende sommigen

---

dezen tijd in de Republiek niet te vinden. Waarschijnlijk is er sprake van een Pruisisch magistraat in Kleefland.

1) De heeren van Zutphen waren zoo ver gegaan, dat zij een detachement soldaten zonden om met geweld het leggen van de brug te beletten. Arnhem en ook de Pruisische koning beweerden dat bij die gelegenheid het terrein van den koning, n.l. Kleefland, was geschonden

2) Ore heer van Zuylen.

3) Gerrit Pater te 's Gravenhage was gehuwd met Albertina van Neukirchen vaa Nijvenheim, maar weder van haar gescheiden. Zij leefde in de gemeente Eck en Wiel in Gelderland. Zie Resolutiën Staten-generaal 3 April 1764. In welke betrekking zij tot den erfprins van Brunswijk stond — als minnares? — blijkt niet. Pater was de zoon van wijlen Gerrit Pater, oudraad in het hof van justitie in Suriname. Ibid. 20 Augustus 1764.

4) De echtgenoot van den extraordinaris-envoyé van Spanje bij H. H. M. Zie Resolutiën Staten-generaal 1762 etc. i. v. Spanje.

1764.

dat dien heer op eene seer slegte wijse aan de erffenisse of administratie in questie soude gekomen sijn, alsmede dat onbehoorde middelen tot 't behouden van deselve soude gebruikt hebben [1]).

˘Ωρε Ωιελανδ [2]). Dat, door 't Nassau-Weilburgse gepasseert hebbende, hij aldaer vernomen hadde dat de prins, doe hij daer geweest was, wijnig depences gedaen hadde, dat sijne ingesetenen gene de minste avantage wegens sijn sejour aldaer gehadt hadden. Dat hij daer niet seer bemint was, vermits sij, niettegenstaende het voorgesegde, alles nog hadden moeten opbrengen, schoon door den oorlog reets seer uitgeput. Dat ook niet seer minsaam met 'sprinssen naeverwanten daeromtrent geleeft hadde, waerover hij, capitain W(ieland), veel hadde hooren spreeken. Dat voorgemelde prins wijnig inkomen hadde, sekerlijk geen 2 tonnen gouts, vermits het land arm was.

October 1764. ˘Ωρε Τερελστ [3]). Dat hij de jonge pr(ins) meer dan eens alleen gesien en gesprooken hadde en bevonden, dat goede vragen deet en wel van t'een en ander geinformeert was, onder anderen omtrent

---

1) De graaf Van Wartensleben, de extraordinaris-envoyé van de Staten-generaal bij de geestelijke keurvorsten en bij den Opperrijnschen, den Neder-rijnschen en den Westphaalschen Kreits, was executeurtestamentair van wijlen de baronnesse Von Goertz te Frankfort. Bij de uitvoering van zijne taak als zoodanig te Kassel werd hij door den landgraaf bemoeilijkt en zelfs gearresteerd. Zijn secretaris Pestel klaagde hierover bij H. H. M., die zich daarover op hun beurt beklaagden bij den landgraaf; deze beweerde dat Wartensleben zich als particulier persoon in Kassel had aangemeld, niet als gevolmachtigd minister. Over deze zaak werd in 1763 en 1764 lang gecorrespondeerd. De geheele zaak staat uitvoerig in de Nederlandsche Jaarboeken van 1763 en 1764. De Staten-Generaal gaven hun zaakgelastigde in geenen deele volkomen gelijk en de rapporten laten doorschemeren, dat zijne zaak niet zoo ontwijfelbaar rechtvaardig was.

2) De kapitein J. R. Wielandt van het regiment Maleprade in garnizoen te Utrecht. Zie Naamregisters van officieren.

3) Ore Verelst.

1764.

't Hof van Berlin, de jonge princen en princessen &tc., dog dat geen woord gerept hadde nopens de twee jonge princen van Brunswijk — schoon wel geinformeert dat derselver caracter niet seer breet was — dog wederom wel van prins Ferdinand [1]) gesproken hadde, waeruit men moest opmaken, dat dit uit consideratie of reserve voor den hertog gedaen hadde.

Van Wulkenits [2]) maakt hij veel werk, die seer gereserveert is en van wijnigen gekent. Op princes Carolina was Sijn Hoogheydt gestoort, omdat niet een dag langer hadde willen blijven, doe nae Duitslandt vertrokken is, dog declareert sig niet veel op haer sujet. Dat laaste Huis is met de heer hertog gants niet wel.

De princes heeft een quade kraem gehadt, is seer slegt geweest, dog wierd groot misterie van gemaakt.

Ook was den jonge pr(ins) niet seer tevreeden, dat de princessen van Engeland reets uitgetrouwt waren, namentlijk eene, die hem wel geleken soude hebben, aen de kroonprins van Denemarken [3]). De princes van Brunsw(ijk) [4]) wil den hertog niet van horen spreken en dus sig in 't geheel niet mede bemoeien. De koning van Pruiss(en) heeft self aen den hertog over een sijner nieces geschreven, dog is beleefdelijk beantwoord sonder

---

1) Prins Karl Wilhelm Ferdinand, de erfprins, geboren 1735, neef van den hertog van Brunswijk. De „jonge prinsen" zijn diens jongere broeders: Friedrich August en Maximiliaan, geboren in 1740 en 1752.

2) De kolonel van de cavalerie, C. Von Wülcknitz, bij de guardes du corps. Een oudere Von Wülcknitz, Lebrecht Heinrich, was geheimraad en agent van Z. H. te Dillenburg, waar hij o. a. Z. H.'s zaken behartigde in de quaestie met den Nassau-Hadamarschen tak over de heerlijkheid Siegen enz. (H. M.'s Huisarchief). Deze bekleedde die betrekking in 1730: dus kan hij de vader van den bovengenoemde geweest zijn. Zie aant. 1 op p. 153.

3) Dit is prinses Carolina Mathilde, geboren in 1751, gehuwd met koning Christiaan VII van Denemarken, later zoo treurig vermaard door hare verbanning na het proces, dat tot terechtstelling van Struensee leidde.

4) Bedoeld wordt prinses Augusta, de jongste zuster der bovengenoemde prinsen.

sig daermede te konnen meleren. Die van Denemarken [1]) soeken mede die weg, soodat die jongen heer van alle kanten gesogt wert.

Nopens 't premier-nobelschap in Zelandt heeft hij aan Ver(el)st in 't generael geantwoort: „dat 't aengenaem soude wesen hem plaisier te konnen doen" [2]), den hertog: „dat Philip van Borselen [3]) 't reets gesogt hadde, dog dat die nooit reusseeren soude, om reden de prins self sijn onbequaemheyt kende". Voorsegde Borsele sogt die post, omdat dikwils in 't vervolg met niet veel agrement in Utregt soude konnen blijven, Ver(elst) om sijn vrouws wille: hij soude andersints liever eene buitenlantse commissie houden.

Degenfeld [4]) soekt die van Wenen, en hadde reets de Noormannen [5]) voor sig, volgens den heer hertog sijn seggen.

Den koning van Pruissen hadde hem, Degenf(eld), getragt in Berlin te lokken met hem avantages te presenteeren, dog hadde hij daervoor bedankt.

Den hertog hadde sig vrij sterk en breet op 't sujet van voorsegde koning geëxpliceert en Verelst absoluut geraden tegens de meerderjarigheyt wederom te komen.

Omtrent sig self spreekt den heer hertog alsof alles gereet was om sig te retireeren, wanneer bij de meerderjarigheyt enige deboires mogte hebben. Den jongen heer weet, dat nopens desselfs opvoeding veel schuldig is aen den hertog, dog sal wel willen self regeeren. Den

---

1) De prinsessen Sophia Magdalena, Wilhelmina Carolina en Louise, zusters van Koning Christiaan VII, geboren in 1746, 1747 en 1750.

2) Den 14en Maart 1764 was Jhr. Jan Van Borssele, den prins als Eerste Edele van Zeeland representeerende, overleden. Zie Van der Aa, Biogr. Woordenboek en elders.

3) De jongere broeder van Jhr. Jan, geëligeerde te Utrecht. Zie aant. 2 op p. 154.

4) Friedrich Christoph graaf Von Degenfeld-Schouburg, kolonel van de infanterie in dienst van H. H. M. Zie Resolutiën Staten-generaal 30 Augustus 1762.

5) Met de „Noormannen" worden bedoeld de Noordelijke provinciën.

1764.

hertog bemoeit sig gaern met veele saken, soowel politique als militairen, en is seer gevoelig wanneer daerinne tegengegaen soude werden, des daeruit ligtelijk verkoeling plaats konde hebben.

D'Ablaing niet extra gesien, Rhoon ook matig, Gronsfeld in 't geheel niet, Boetzelaer la la. Catwijk toont men thans duidelijk dat men geene agting voor denselve heeft. Grovestins kan nooit wederom in consideratie komen, aengesien de prins selve weet de allerverfoeielijkste stukken van hem, onder veele anderen dat, de paerden van s'prinsen stal eerst verkogt hebbende, door de 3e en 4e handt wederom voor 't gelt van den prins sijn heer vader en moeder wederom heeft in laten kopen [1]).

De jonge Regteren [2]) sal waerschijnelijk een compliment in Polen gaen maken, omdat het op sijn route nae Rusland is, schoon den hertog seyde: „qu'il étoit trop bête pour l'envoier".

Zekere heer Mey [3]), uit Vere in Zeland, sijde met opsigt tot het graf van Borsselen, 't welk thans door de weduwe verkogt wierdt, dat 't selve aen den regte Borsselen in Braband toekwam en niet aen de Zeeuwsche. Ook sprak men van den Amsterdamse Raab, waerop hij schielijk antwoordede: „Die heb ik wel bij uw vader in Zelandt gesien", sig addresseerende aen de heer Verelst. Van den koning van Pr(uissen) konnen geen horreurs genoeg gesegt werden, geene menslieventheyt, geene genereusheyt, geene dankbaerheyt, allerambitieust voor sig alleen, het antiphisique, soo ook sijne broeders, seer toegedaen, gierig in den hoogsten graat. Een pastij op tafel komende vondt

---

1) Een en ander als opperstalmeester van het hof.

2) Jacob Godefroy, graaf van Rechteren, de zoon van den heer van Gramsbergen, werd den 11en Februari 1765 in plaats van den heer Meinertzhagen, die zijne terugroeping verzocht had, tot extraordinarisenvoyé te Sint-Petersburg benoemd. Zie Resolutiën Staten-generaal i. d. u. s.

3) Waarschijnlijk de heer Paulus Meyn, sedert 1747 in de regeering van de stad Veere. Zie Naamregisters.

1764.

die seer goet, insgelijks de marquis d'Argens [1]), die met Sijn Majesteyt at; soo vroeg den koning hem of hij 't restant van die pastij wilde kopen. „Jae", antwoordede de marquis". De koning vroeg daervoor vier of vijf rijxdaelders. De marquis toonde dat die wel sooveel waerdig was, waerop de koning sijn hofmeester liet binnenroepen en vroeg hem, „hoeveel soo een pastij wel kwam te kosten", die daerop antwoorde: „Wel tien à twaalf rijxdaelders", 't welk de koning soo knorrig maakte, dat hij ordonneerde sulke pastijen niet meer te willen gemaakt hebben. Sijn Majesteyt siet te Potsdam dagelijks sijn uitgaav nae en, wanneer 't te hoog loopt, trekt het selve aen de intendenten af.

De historie met de heer van Bork, gouverneur van den kroonprins, is allersterkst, voorgekomen door schult van den prins Fredrik van Brunsw(ijk), die van een slegt caracter werd gesegt te sijn [2]).

---

1) Jean Baptiste De Boyer, marquis D'Argens, aanvankelijk officier, na een val van het paard letterkundige, werd aan het hof van Frederik den Grooten geroepen. Hij ging daar heen, maar eerst na diens kroning, „omdat hij 5 voet 7 duim lang was." Hij werd kamerheer en directeur van schoone kunsten en letteren aan de academie. Na 25 jaren keerde hij naar Frankrijk terug, omdat hij, 65 jaren oud, eene actrice gehuwd had, wat den koning zeer mishaagde. Zie Biographie Univ. de France i. v.

2) Adrian Heinrich graaf Von Borcke was een zeer veelzijdig ontwikkeld officier, wien als majoor de opvoeding werd toevertrouwd van den troonopvolger en later ook van diens jongeren broeder. Frederik de Groote bewees hem zijne gunst door allerlei eerbewijzen en benoemde hem ook tot generaal-majoor. In 1764 werd hij echter plotseling ontslagen, naar men gewoonlijk verhaalt omdat hij zich bij zijn onderricht ongunstig over het voeren van oorlogen zou hebben uitgelaten. Uit het Hardenbroek-handschrift blijkt wel dat er iets anders achter stak, maar het blijft duister wat dit was. Van 1771 af stond hij weder in gunst aan het hof, vooral door zijne uitnemende oeconomische studiën. Ook Frederik Willem II betoonde hem zijne gunst en benoemde hem uit dankbaarheid tot luitenant-generaal en generaal van de cavelerie: de eerste dier benoemingen werd ongeveer 12 jaren geantidateerd. Von Borcke overleed in 1788, 73 jaren oud. Zie o. a. Algemeine Deutsche Biographie i. v. De gezant in Denemarken, die sinds 1760 te Kopen-

1763.

dat meerdere in geldt door den anderen gerembourssеert"? Dog een ander seggende: „Hoe soude het dan gaen met den eed van corrupteelen"? soo sweeg Ghiessenburg, alleen seggende: „Dat is wat anders".

Ὦρε Κολ [1]). Dat dienselve heer met sijn oudste zoon thans nog negocieerde over de 3 eerste jaren in de admiraliteyt van Vrieslandt, waervoor sijn soon aen hem *f* 30000 sal geven, dan, dat sij malkanderen niet vertrouwen, willende de vader eerst het gelt hebben en de zoon eerst de acte van aenstelling, sonder op eed van corruptele &tc. te letten. In die acte soude ook een schikking komen omtrent de heerlijkheyt Ghiessenburg en derselver revenuen, waervan de zoon geduurende sijn vaders leven renuntieerde; item omtrent den boedel van wijlen juffrouw De Boot. In summa, dat niemant daer zijn rekening maekt als de stiefmoeder [2]) en oudste dogter, want uit voorstaende negotiatie *f* 20000 voor de vader sullen sijn en de overige tien veelligt voor mama en d'oudste juffrouw [3]), die de negotiatie behandelt hebben.

Den advocaet Wantenaar [4]) soude de *f* 20000 ontfangen tot goedmaking van de vaederlijke schult aen den boedel van juffrouw De Boot [5]), werdende voor de rest het goed der overige kinderen, namentlijk dat van juffrouw De Boot en hetgeene de vaeder in lijftogt besit, op eene beklaaglijke wijse vermindert en geabsorbeert. Den opsteller van bovenstaende acte werdt gedagt te zijn den advocaet

---

1) Ore Kol. De heer Jan Kol was sinds 1756 en 1760 rentmeester van vier der vijf ridderschaps-conventen.

2) De heer D'Ablaing was in tweede huwelijk getrouwd met eene Engelsche dame, Miss Cotterell.

3) Genoemde Miss Cotterell en Philippina Susanna Elisabeth, de oudste dochter van Mej. De Boodt, de eerste echtgenoote van den heer D'Ablaing.

4) Mr. Thomas Jan Wantenaar, reeds sedert 1719 advocaat te Utrecht. In 1762 vestigde zich ook zijn zoon Johannes Ignatius als zoodanig.

5) Deze dame is Mej. Maria Johanna de Boodt, over wie in het begin van het Handschrift en in de aanteekeningen op dat gedeelte meermalen gesproken wordt.

1763.

Goudoever [1]), die door Ghiessenburg schout van Doorn en Nederlangbroek is gemaakt. En kan men sig niet verbeelden hoeverre die ouders en kinderen sig verdenken en inventeeren om elkanderen te bedriegen en op te ligten.

˘Ωρε Αμελιτωεερτ [2]). Dat Lunenburg aen hem onlangs gesegt hadde — over het vergeven der commissien bij de leden spreekende —: „Dat sal in 't vervolg soo niet meer gaen, want bij de konings tijt ging ieder heer van de ridderschap, die voor 't expireeren der commissien eene andere gaarn hadde, bij den koning en hoorde of het Sijn Majesteyt aengenaam soude sijn, dat hij sodanige eene commissie bekleede &tc., welke wijse bij de meerderjarigheyt van den jongen stadhouder wel wederom in train soude raken &tc."

Maert 1764. ˘Ωρε μευρουω Σπαεν [3]). Dan dat den hertog in groten angst is wanneer de jongen prins werdt aengesprooken over 't een of ander, want dat hij veeltijts seer kinderagtige antwoorden geeft. Onder anderen door haar gevraegt zijnde, of 't hem, prins, niet fatigueerde alle die commotie en fetes bij 't arrivement van den erfprins van Brunswik [4]), waerop met een verrukking antwoordede: „Ik blijf jegenswoordig dikwils tot elf uuren s'avonds op". Dat men meent die jongenheer door wijnig menschen gekent is, den hertog selfs niet. Aen 't een en ander dog kan men bespeuren dat hij (hart) 't hoog draagt, somtijts sig uitende: „Dat sijn mijn goederen, die koning is van mijn vermaagtschap, dat kan ik doen &tc.". Nogtans meent men dat hij een eerlijke inborst heeft, dog

---

1) Mr. Anthonie Van Goudoever, sinds 1731 advocaat, sinds 1735 ook notaris te Utrecht. Hij was gedurende eenige jaren, behalve drost van Zeist, Driebergen, Stoetwegen, Cattenbroek en Den Breul, ook schout van Doorn en van Neerlangbroek, tot 1762. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

2) Ore Amelisweert.

3) Ore mevrouw Spaen.

4) Zie over hem en zijne bloedverwanten de aanteekeningen op p. 278.

1764.
wat schielijk; soodat, indien goede raadslieden sal hebben men sig daer goed van kan beloven. In 't algemeen werdt dien heer swak geoordeelt, en geeft men aen hem geen lang leven. Men weet niet of hij veel werk van sijn vrouw suster maakt. De prins van Weylb(ourg) spreekt hem wel eens tegen, en soude gesegt hebben dat liever te willen doen als zijn schoonbroeder te sien verkeerdelijk handelen; ook soude — uiterlijk — den hertog jegenswoordig beter met 't huis van Weylbourg zijn als voor desen.

Augustus 1764. *Ὥρε μευρουω υαν Σπαεν* [1]). Dat de jonge stadhouder, in Cleef geweest en bij Haer Ed. gespijst hebbende met de heer hertog, beyde die heeren seer vrolijk en vergenoegt hadden gescheenen; onder anderen een tour door 't park en elders doende bevondt sig opgemelde mevrouw Van S(paen) met beyde die Hoogheden alleen in het rijtuig, waerop de conversatie begon te rouleeren over de princes van Brunswijk, getrouwt met den erfprins van Pruissen, welke princes soo geadmireert en geadoreert was geweest in Berlin, dat men daer niet genoeg van spreken konde, voegende mevrouw Van S(paen) daerbij, dat alle de princen en princessen uit dat huis sooveele qualiteyten hadden dat een ieder daer als van opgetogen was, en dat dog hoopte dat de jongste van die princessen ons niet ontsnappen mogte, waerop den hertog hertelijk laggende seyde: „Ik hebbe nog meer nigten", noemende de jonge princessen van Pruissen. Mevrouw Van Spaen daer wederom op: „Uw Hoogheid denke ik immers niet dat gaarn sag, dat dien heer te veel influentie bij ons hadde". „Wel, mijne nigten de princessen van Denemarken"? Mevrouw Van Sp(aen): „Die princessen haere qualiteyten sijn soo bekent niet". „Welnu dan, die uit het huis van Engelandt"? Mevrouw Van Sp(aen): „Ik hope Uw Hoogheydt al te veel vriend van de Republicq is om ons een Engelse princes

---

1) Ore mevrouw Van Spaen. Zie aant. 2 op p. 184.

1764.

toe te wenschen". De jonge prins, dit alles aengehoort en hier en daer een gering woord mede gesproken hebbende, seyde dat hij gehoort hadde, dat de princes Magtilde nog al het best uitsag en ook het beste humeur hadde, dog van de andere hadde Sijn Hoogheydt geconvenieert dat nog fraay nog wel gehumeurt waren.

Nog hadde mevrouw Van Sp(aen) gesegt: „Den erfprins en princes van Brunswijk, veelligt met de jongste princes, gaan toekomende jaer nae Spaa, Uw Hoogheydt dan op Dieren sijnde en die hoge personen hierover komende, soude eene bequaeme gelegentheyt sijn om die princes eens te sien &tc.". Edog hierop brak den hertog dese materie af, beginnende van wat anders te spreken.

Den heer hertog sprak ook van het portrait van sijn jongste nigt van Brunswijk, 't welk Sijn Hoogheydt onlangs ontfangen hadde, dog seyde dat het capsel van het pourtrait nietwes dogte, en dus daerdoor minder geleken.

Dese conversatie was begonnen om reden den heer hertog voortijts wel eens te kennen hadde gegeven, dat Sijn Hoogheyt selfs van die saken niet wilde reppen, maer dat niet onaengenaem soude sijn indien een ander in 't vervolg dese sake eens aenroerde.

In 't algemeen was den jongen prins seer beleeft, spraeksaem en attent geweest, dog siende den heer hertog nae 't oog om. Hadde ook getoont in 't vervolg de geselschappen der vrouwen te willen frequenteeren. At nog al sijn vlees droog en nog soo enige favorit kosjes, die den hertog seyde al veel vermindert te sijn op de goede raed aen Sijn Hoogheydt gegeven; dat ook sedert ongemeen sterker was geworden, 't geene de prins avoueerde, seggende dat nu veel meer kragt in desselfs beenen hadde gekregen. Ook seyde den hertog dat over 3 jaren soo een rijsje met de prins om geen 100^{m} rijxdaelders soude gedaen hebben.

˘Ωρε ε̃ερ υχν Σπαεν [1]). Den president Mey [2]) soude

---

1) Ore heer Van Spaen.

2) Een heer Mey, die de functie van „president" vervulde, is in

1764.

gesegt hebben, dat de heeren van Arnhem selfs direct correspondeerde in Berlin, en derhalven dat die saken daerdoor sekerlijk sterker soude gedreven werden, namentlijk het leggen van de schipbrug over den IJssel. Bij gelegentheyt van 't leggen dier brugge en 't commando, dat doe gekomen was, hadde de borgemeester van Arnhem J. T. van Eck tot drie, vier malen uitgeroepen aan 't veer: „Den koning sijn terrein is gevioleert &tc." [1]).

"Ωρε ξερ υαν Ζυηλεν [2]). Dat den hertog aen hem gesegt hadde, dat de Gelderse kwalijk gedaen hadden den koning van Pruissen in hunne saken te roepen.

In Maart 1764 wierd verhaalt, dat den erfprins van Brunsw(ijk), doe door Holland gepasseert was, te dier tijde nog niet aan de huwelijkspligte hadde voldaen; sommige seyden, dat mevrouw Pater in s'Hage [3]) incognito was; ook dat seker Brussels meisje onder de suite sig bevondt; item, dat die prins mevrouw Puente Fuerte [4]) seer gracieuseerde, en veelligt wel gereusseert soude hebben, indien wat langer hadde konnen blijven.

Men sprak misselijk op 't sujet der affaire van de graaf van Wartersleben in Cassel, meenende sommigen

---

dezen tijd in de Republiek niet te vinden. Waarschijnlijk is er sprake van een Pruisisch magistraat in Kleefland.

1) De heeren van Zutphen waren zoo ver gegaan, dat zij een detachement soldaten zonden om met geweld het leggen van de brug te beletten. Arnhem en ook de Pruisische koning beweerden dat bij die gelegenheid het terrein van den koning, n.l. Kleefland, was geschonden

2) Ore heer van Zuylen.

3) Gerrit Pater te 's Gravenhage was gehuwd met Albertina van Neukirchen vaa Nijvenheim, maar weder van haar gescheiden. Zij leefde in de gemeente Eck en Wiel in Gelderland. Zie Resolutiën Staten-generaal 3 April 1764. In welke betrekking zij tot den erfprins van Brunswijk stond — als minnares? — blijkt niet. Pater was de zoon van wijlen Gerrit Pater, oudraad in het hof van justitie in Suriname. Ibid. 20 Augustus 1764.

4) De echtgenoot van den extraordinaris-envoyé van Spanje bij H. H. M. Zie Resolutiën Staten-generaal 1762 etc. i. v. Spanje.

1764.

dat dien heer op eene seer slegte wijse aan de erffenisse of administratie in questie soude gekomen sijn, alsmede dat onbehoorde middelen tot 't behouden van deselve soude gebruikt hebben [1]).

*Ωρε Ωιελανδ [2]). Dat, door 't Nassau-Weilburgse gepasseert hebbende, hij aldaer vernomen hadde dat de prins, doe hij daer geweest was, wijnig depences gedaen hadde, dat sijne ingesetenen gene de minste avantage wegens sijn sejour aldaer gehadt hadden. Dat hij daer niet seer bemint was, vermits sij, niettegenstaende het voorgesegde, alles nog hadden moeten opbrengen, schoon door den oorlog reets seer uitgeput. Dat ook niet seer minsaam met 'sprinssen naeverwanten daeromtrent geleeft hadde, waerover hij, capitain W(ieland), veel hadde hooren spreeken. Dat voorgemelde prins wijnig inkomen hadde, sekerlijk geen 2 tonnen gouts, vermits het land arm was.

October 1764. *Ωρε Τερελστ [3]). Dat hij de jonge pr(ins) meer dan eens alleen gesien en gesprooken hadde en bevonden, dat goede vragen deet en wel van t'een en ander geinformeert was, onder anderen omtrent

---

1) De graaf Van Wartensleben, de extraordinaris-envoyé van de Staten-generaal bij de geestelijke keurvorsten en bij den Opperrijnschen, den Neder-rijnschen en den Westphaalschen Kreits, was executeur-testamentair van wijlen de baronnesse Von Goertz te Frankfort. Bij de uitvoering van zijne taak als zoodanig te Kassel werd hij door den landgraaf bemoeilijkt en zelfs gearresteerd. Zijn secretaris Pestel klaagde hierover bij H. H. M., die zich daarover op hun beurt beklaagden bij den landgraaf; deze beweerde dat Wartensleben zich als particulier persoon in Kassel had aangemeld, niet als gevolmachtigd minister. Over deze zaak werd in 1763 en 1764 lang gecorrespondeerd. De geheele zaak staat uitvoerig in de Nederlandsche Jaarboeken van 1763 en 1764. De Staten-Generaal gaven hun zaakgelastigde in geenen deele volkomen gelijk en de rapporten laten doorschemeren, dat zijne zaak niet zoo ontwijfelbaar rechtvaardig was.

2) De kapitein J. R. Wielandt van het regiment Maleprade in garnizoen te Utrecht. Zie Naamregisters van officieren.

3) Ore Verelst.

1764.

't Hof van Berlin, de jonge princen en princessen &tc., dog dat geen woord gerept hadde nopens de twee jonge princen van Brunswijk — schoon wel geinformeert dat derselver caracter niet seer breet was — dog wederom wel van prins Ferdinand [1]) gesproken hadde, waeruit men moest opmaken, dat dit uit consideratie of reserve voor den hertog gedaen hadde.

Van Wulkenits [2]) maakt hij veel werk, die seer gereserveert is en van wijnigen gekent. Op princes Carolina was Sijn Hoogheydt gestoort, omdat niet een dag langer hadde willen blijven, doe nae Duitslandt vertrokken is, dog declareert sig niet veel op haer sujet. Dat laaste Huis is met de heer hertog gants niet wel.

De princes heeft een quade kraem gehadt, is seer slegt geweest, dog wierd groot misterie van gemaakt.

Ook was den jonge pr(ins) niet seer tevreeden, dat de princessen van Engeland reets uitgetrouwt waren, namentlijk eene, die hem wel geleken soude hebben, aen de kroonprins van Denemarken [3]). De princes van Brunsw(ijk) [4]) wil den hertog niet van horen spreken en dus sig in 't geheel niet mede bemoeien. De koning van Pruiss(en) heeft self aen den hertog over een sijner nieces geschreven, dog is beleefdelijk beantwoord sonder

---

1) Prins Karl Wilhelm Ferdinand, de erfprins, geboren 1735, neef van den hertog van Brunswijk. De „jonge prinsen" zijn diens jongere broeders: Friedrich August en Maximiliaan, geboren in 1740 en 1752.

2) De kolonel van de cavalerie, C. Von Wülcknitz, bij de guardes du corps. Een oudere Von Wülcknitz, Lebrecht Heinrich, was geheimraad en agent van Z. H. te Dillenburg, waar hij o. a. Z. H.'s zaken behartigde in de quaestie met den Nassau-Hadamarschen tak over de heerlijkheid Siegen enz. (H. M.'s Huisarchief). Deze bekleedde die betrekking in 1730: dus kan hij de vader van den bovengenoemde geweest zijn. Zie aant. 1 op p. 153.

3) Dit is prinses Carolina Mathilde, geboren in 1751, gehuwd met koning Christiaan VII van Denemarken, later zoo treurig vermaard door hare verbanning na het proces, dat tot terechtstelling van Struensee leidde.

4) Bedoeld wordt prinses Augusta, de jongste zuster der bovengenoemde prinsen.

sig daermede te konnen meleren. Die van Denemarken [1]) soeken mede die weg, soodat die jongen heer van alle kanten gesogt wert.

Nopens 't premier-nobelschap in Zelandt heeft hij aan Ver(el)st in 't generael geantwoort: „dat 't aengenaem soude wesen hem plaisier te konnen doen" [2]), den hertog: „dat Philip van Borselen [3]) 't reets gesogt hadde, dog dat die nooit reusseeren soude, om reden de prins self sijn onbequaemheyt kende". Voorsegde Borsele sogt die post, omdat dikwils in 't vervolg met niet veel agrement in Utregt soude konnen blijven, Ver(elst) om sijn vrouws wille: hij soude andersints liever eene buitenlantse commissie houden.

Degenfeld [4]) soekt die van Wenen, en hadde reets de Noormannen [5]) voor sig, volgens den heer hertog sijn seggen.

Den koning van Pruissen hadde hem, Degenf(eld), getragt in Berlin te lokken met hem avantages te presenteeren, dog hadde hij daervoor bedankt.

Den hertog hadde sig vrij sterk en breet op 't sujet van voorsegde koning geëxpliceert en Verelst absoluut geraden tegens de meerderjarigheyt wederom te komen.

Omtrent sig self spreekt den heer hertog alsof alles gereet was om sig te retireeren, wanneer bij de meerderjarigheyt enige deboires mogte hebben. Den jongen heer weet, dat nopens desselfs opvoeding veel schuldig is aen den hertog, dog sal wel willen self regeeren. Den

---

1) De prinsessen Sophia Magdalena, Wilhelmina Carolina en Louise, zusters van Koning Christiaan VII, geboren in 1746, 1747 en 1750.

2) Den 14en Maart 1764 was Jhr. Jan Van Borssele, den prins als Eerste Edele van Zeeland representeerende, overleden. Zie Van der Aa, Biogr. Woordenboek en elders.

3) De jongere broeder van Jhr. Jan, geëligeerde te Utrecht. Zie aant. 2 op p. 154.

4) Friedrich Christoph graaf Von Degenfeld-Schouburg, kolonel van de infanterie in dienst van H. H. M. Zie Resolutiën Staten-generaal 30 Augustus 1762.

5) Met de „Noormannen" worden bedoeld de Noordelijke provinciën.

1764.

hertog bemoeit sig gaern met veele saken, soowel politique als militairen, en is seer gevoelig wanneer daerinne tegengegaen soude werden, des daeruit ligtelijk verkoeling plaats konde hebben.

D'Ablaing niet extra gesien, Rhoon ook matig, Gronsfeld in 't geheel niet, Boetzelaer la la. Catwijk toont men thans duidelijk dat men geene agting voor denselve heeft. Grovestins kan nooit wederom in consideratie komen, aengesien de prins selve weet de allerverfoeielijkste stukken van hem, onder veele anderen dat, de paerden van s'prinsen stal eerst verkogt hebbende, door de 3e en 4e handt wederom voor 't gelt van den prins sijn heer vader en moeder wederom heeft in laten kopen [1]).

De jonge Regteren [2]) sal waerschijnelijk een compliment in Polen gaen maken, omdat het op sijn route nae Rusland is, schoon den hertog seyde: „qu'il étoit trop bête pour l'envoier".

Zekere heer Mey [3]), uit Vere in Zeland, sijde met opsigt tot het graf van Borsselen, 't welk thans door de weduwe verkogt wierdt, dat 't selve aen den regte Borsselen in Braband toekwam en niet aen de Zeeuwsche. Ook sprak men van den Amsterdamse Raab, waerop hij schielijk antwoordede: „Die heb ik wel bij uw vader in Zelandt gesien", sig addresseerende aen de heer Verelst. Van den koning van Pr(uissen) konnen geen horreurs genoeg gesegt werden, geene menslieventheyt, geene genereusheyt, geene dankbaerheyt, allerambitieust voor sig alleen, het antiphisique, soo ook sijne broeders, seer toegedaen, gierig in den hoogsten graat. Een pastij op tafel komende vondt

---

1) Een en ander als opperstalmeester van het hof.

2) Jacob Godefroy, graaf van Rechteren, de zoon van den heer van Gramsbergen, werd den 11en Februari 1765 in plaats van den heer Meinertzhagen, die zijne terugroeping verzocht had, tot extraordinarisenvoyé te Sint-Petersburg benoemd. Zie Resolutiën Staten-generaal i. d. u. s.

3) Waarschijnlijk de heer Paulus Meyn, sedert 1747 in de regeering van de stad Veere. Zie Naamregisters.

1764.

die seer goet, insgelijks de marquis d'Argens [1]), die met Sijn Majesteyt at; soo vroeg den koning hem of hij 't restant van die pastij wilde kopen. „Jae", antwoordede de marquis". De koning vroeg daervoor vier of vijf rijxdaelders. De marquis toonde dat die wel sooveel waerdig was, waerop de koning sijn hofmeester liet binnenroepen en vroeg hem, „hoeveel soo een pastij wel kwam te kosten", die daerop antwoorde: „Wel tien à twaalf rijxdaelders", 't welk de koning soo knorrig maakte, dat hij ordonneerde sulke pastijen niet meer te willen gemaakt hebben. Sijn Majesteyt siet te Potsdam dagelijks sijn uitgaav nae en, wanneer 't te hoog loopt, trekt het selve aen de intendenten af.

De historie met de heer van Bork, gouverneur van den kroonprins, is allersterkst, voorgekomen door schult van den prins Fredrik van Brunsw(ijk), die van een slegt caracter werd gesegt te sijn [2]).

---

1) Jean Baptiste De Boyer, marquis D'Argens, aanvankelijk officier, na een val van het paard letterkundige, werd aan het hof van Frederik den Grooten geroepen. Hij ging daar heen, maar eerst na diens kroning, „omdat hij 5 voet 7 duim lang was." Hij werd kamerheer en directeur van schoone kunsten en letteren aan de academie. Na 25 jaren keerde hij naar Frankrijk terug, omdat hij, 65 jaren oud, eene actrice gehuwd had, wat den koning zeer mishaagde. Zie Biographie Univ. de France i. v.

2) Adrian Heinrich graaf Von Borcke was een zeer veelzijdig ontwikkeld officier, wien als majoor de opvoeding werd toevertrouwd van den troonopvolger en later ook van diens jongeren broeder. Frederik de Groote bewees hem zijne gunst door allerlei eerbewijzen en benoemde hem ook tot generaal-majoor. In 1764 werd hij echter plotseling ontslagen, naar men gewoonlijk verhaalt omdat hij zich bij zijn onderricht ongunstig over het voeren van oorlogen zou hebben uitgelaten. Uit het Hardenbroek-handschrift blijkt wel dat er iets anders achter stak, maar het blijft duister wat dit was. Van 1771 af stond hij weder in gunst aan het hof, vooral door zijne uitnemende oeconomische studiën. Ook Frederik Willem II betoonde hem zijne gunst en benoemde hem uit dankbaarheid tot luitenant-generaal en generaal van de cavelerie: de eerste dier benoemingen werd ongeveer 12 jaren geantidateerd. Von Borcke overleed in 1788, 73 jaren oud. Zie o. a. Algemeine Deutsche Biographie i. v. De gezant in Denemarken, die sinds 1760 te Kopen-

1765.

$17\frac{10}{4}65.$ Ὦρε Βορεελ [1]). Dat Rhoon en Gronsfeld geslage vijanden zijn; dat Rhoon, nae Duitsland gaende — merendeels om sijn eyge affaires — en Gronsfeld in de ridderschap geholpen hebbende [2]), aen sijn goede vrienden gerecommandeert hadde met niemant over particuliere saken in sijn absentie te spreken als met Gronsfeld, als die alleen oordelende de talenten en goede dispositie daertoe te besitten, dan, was soo even niet vertrokken, of sijn broeder Charles sond hem een expresse met tijding dat op 't point stont van door Gronsfeld op 't allerschandelijkst te werden bedrogen. Dese wilde het niet geloven en antwoorde declinatoir, dog bij sijn terugkomst vond vrij meer als hem berigt was. Dit alles gebeurde niettegenstaende de prins en princes van Oranje aen den heer Van Rhoon gesegt hadde: „Gij wilt hem in de ridderschap hebben, maer gij kent hem niet".

Met de raidpensionaris Steyn is Rhoon mede seer gebrouilleert, gooiende elkander de papieren toe sonder sig dikwils aen te sien of toe te spreeken. De raidpensionaris is ook seer qualijk met Gronsfeld, segt dat hij een deugniet is. En sijn van hem stukjes geweeten, die het dagligt niet seer veele konnen.

Rhoon en Gronsfeld seggen van den anderen dat sij schurken sijn.

La Potterie heeft niet veel kennis van saken, 't gouvernement van ons land rakende, dan, is seer slim en doortrapt, geestig in de samenleving, en seer voor sijn heer geweest, heeft met Larrey sijn meesters huwelijk bewerkt [3]); soude die princes anders veelligt met den tegen-

---

hagen den Koning vertegenwoordigde, droeg dezelfde voornamen, maar was een jong man, de zoon, naar ik meen, van den staatsminister Borcke. Zie Pol. Correspondenz Friedr. des Gr. 1760 sqq.

1) Ore Boreel.

2) Nl. in 1749.

3) La Potterie was, zooals reeds vroeger vermeld is, in dienst van het huis Weilburg.

1765.

woordige koning van Engelandt getrouwt hebben; hadde ook sij niet moeten renuncieeren aen de successie in ons gouvernement. Ook soude den hertog deselve wel hebben willen hebben voor sijn neef den erfprins, indien men geweten hadde dat soo gegoed soude geweest zijn [1]).

Charles Bentink, deser dagen t'Amsterdam in de comedie komende en wegens de quantiteyt van menschen in den bak blijvende staen, was de jonge Fagel [2]) bij hem, die nae de commissaris-loge [3]) ging en vroeg daer plaats in, vermits alleen de heer Boendermaker [4]) daerin sat, dog dese permitteerde wel aen de jonge Fagel daer te mogen sitten, maer wijgerde het voor eerstgemelde heer C. Bentink.

Rhoon gaat eerstdaags nae Engeland voor een paer maenden, niet om een princes te gaen opnemen, maer — geeft men voor — om sijn eyge saken te redresseeren, namentlijk sijne *interessen* aldaer.

Borgemeesters van Amsterdam zijn thans seer armelijk gestelt. Temmink wil niet dat een gerecommandeert officier door den hertog commandant werdt van Loevesteyn, noemt self in presentie (van) of aen den hertog eene voorname reden omdat die officier Luthers was, en stelt even daarnaa sijn eyge man aen. Boudaan heeft wel kennis van 't binnenlandse, dog is luy en heeft geene wetenschap altoos van 't buitenlandse. Hasselaer [5]) weet

---

1) De laatste volzin is tusschen geschreven, maar, naar schrift en inkt te oordeelen, waarschijnlijk terstond.

2) François, de zoon van den griffier Hendrik Fagel en als tweede griffier naast dezen geplaatst, zoodra hij zijne academische studiën voltooid had. Hij was een jonge man, die uitmuntte door zeldzame geleerdheid en schranderheid. Zie o. a. Van der Aa, Biografisch Woordenboek. i. v.

3) „Commissarissen" van den schouwburg zijn te Amsterdam niet bekend: wel regenten. Het kan zijn dat dezen eene afzonderlijke loge hadden; vrije plaatsen hadden zij echter niet.

4) De heer Mattheüs Boendermaker, schepen van Amsterdam. Zie Naamwijzers van Amsterdam.

5) Mr. Egbert De Vrij Temminck, Mr. Gualtherus Petrus Boudaan en Mr. Gerard Hasselaar, waren burgemeesters of oud-burgemeesters van Amsterdam, resp. sinds de jaren 1749, 1761 en 1748. T. z. p.

1765.
haast nergens meer af, segt eenmael aen de jonge prins in tegenwoordigheyt van den hertog: „Uw Hoogheydt moest tegenswoordig al eens een plaisiertje hebben, en weten nu al sommige saken voordat het een moet sal wesen, maer dat belet je sekerlijk dien heer", — wijsende op den hertog — die s'avonds op een bal of partij Boreel [1]) apart in een hoek van de kamer riep om hem dit te seggen, niet sonder verwondering over sodanig propoost.

Den hertog en prins Van Weylb(urg) gants niet wel samen; den laatste segt dat sig nergens mede moeit, dus dat men hem niet kan verdenken en ook behoorde daer te laten, maer dat hij denkt te mogen sien, dagelijks of selden, ten sijnen huise al die wilde of die hem behaegde.

Ωre Slingelandt, dat prins Willem de vierde O. Z. van Haren heeft willen maken raidpensionaris van Holland, en Lassarras thesaurier-generael, dog dat beyde bedankt hebben; dat Rhoon Steyn heeft gepousseert tot raidpensionaris, denkende met die te konnen handelen soo wilde, 't geen anders is uitgevallen [2]).

Ωre Gronsfeld [3]). Dat Rhoon 17 April s'morgens in de ridderschap hadde geproponeert en met veel violentie geappuieert, dat bij Holland mogte werden geresolveert om O. Z. van Haren het commissariat van de Zwitsers af te nemen, dat dit koste seggen dat aengenaem aen den stadhouder en hertog soude sijn [4]). Van dese propositie wist geen mensch af als alleen Twikkel, die er mede voor was, selfs Boetselaer niet, nog den raidpensionaris. De eerste was daerover gebelgt omdat hij niet gebruikt was

1) Boreel.
2) Deze mededeeling van Slingelandt is later tusschen geschreven.
3) Ore Gronsfeld.
4) Het voordeelige commissariaat van de Zwitsersche troepen was Van Haren, ondanks de scabrense familie-geschiedenis, tot dusver gelaten.

1765.

tot die confidentie, de tweede hadde natuurlijk daerin moeten gekent werden [1]), 't welk alles seer singulier geoordeelt werdt, en hetwelk schijnt niet te beduiden de allertranquilste tijden, indien seker sterfgeval gebeurde [2]). Dus men die woelwaters [3]) door gebrek of armoede schijnt te willen eloigneeren. Indien de prins blijft leven, werd de Hollandsche ridderschap waerschijnelijk geaugmenteerdt met de jonge Sternburg en Hompesch, wanneer er 3 buitelen moeten, namentlijk Gronsf(eld), Haserswoude en Noordwijk [4]).

Ingevalle Haren sijn employ ontnomen werd, sal hij sekerlijk schrijven, en heeft reets eene deductie gereet; self segt hij telkens dat brieven van Sijn Hoogheydt saliger sal laten drukken. Dat is sijn drijgement, en souden men die veelligt wel eens willen sien om soortgelijke gevallen in faveur van princes Carolina thans voor te komen [5]).

Gronsf(eld) is altoos voor 't gemeen, derft deselve nietwes wijgeren, en denkt men dat Cramp [6]) gepousseert werdt tot schrijven, om ook eens eyndelijk aen den dag te leggen de discourssen en briefwisselingen, die hij met de graef van Gr(onsfeld) gehouden heeft.

Soo de prins kwam te vallen — die seer swak geoordeelt

---

1) De raadpensionaris was tevens pensionaris van de ridderschap.

2) Velen vreesden in dezen tijd dat de prins niet lang zou blijven leven; op hem doelt het „seker sterfgeval".

3) De „woelwaters" zijn de Van Harens en hun aanhang.

4) „Hazerswoude" is Mr. Arend baron Van Wassenaar van Hazerswoude, sinds 1755 in de ridderschap van Holland; „Noordwijk" is Wigbold Theodoor Van der Does, vrijheer van de beide Noordwijken, sinds hetzelfde jaar in het college zittng hebbende. De beide heeren Van Wassenaar Sterrenberg en Hompesch van Genderen kwamen in 1766 in de ridderschap, zonder dat de anderen „buitelden."

5) „In favour van princes Caroline": namelijk in geval Z. H. kwam te sterven. De volzin is later tusschen gevoegd.

6) Dit personage, blijkbaar een werktuig van den graaf, is niet te identificeeren met een der velen van zijn naam.

1765.

2e griffier Hendrik Fagel eerste wierd, in prejuditie van de heer Gilles, die het volgens d'odre hadde moeten zijn. Ook was door desselfs toedoen de heer Van Royen secretaris van den raid van staten geworden, de heer Hop thesaurier, de heer Steyn raidpensionaris, schoon beyde laatste niet seer harmonieerde met meergemelte heer Van Rhoon.

$17\frac{1}{10}65.$ Ὥρε γραεφ υαν Γρονσφελδ [1]). Dat in Cleef gehoort hadde, dat de prins van Pruissen — schoon getrouwt — aen de huwelijkspligten niet hadde voldaen uit hoofde dat schrikkelijk door sekere siekte was besmet, ook soo desselfs broeder Prins Hendrik [2]). Den koning was wel enigsints herstelt van een opgeklommen jigt, dog beloofde geen duirsame gesontheydt of leven. Dat men seyde de heer Van Rhoon nae Engeland te sijn gegaen sonder enige particuliere commissie, dat egter wel ietwes uit sig selve soude hebben konnen gaen ondersoeken.

Dat den koning van Engeland niet scheen lang te sullen leven; dat desselfs broeder mede swak was. Dat de douairière-princes van Walles [3]) met de tegenwoordige koningin — bij sterf(ge)val van den koning — apparentelijk niet soude harmonieeren, dat ook de princen broeders hunne aenhang in 't gouvernement souden hebben, in 't bijsonder den hertog van Cumberland, en dus dat er wel een derde partij sig soude konnen opwerpen, indien den koning eens kwam te vallen.

Dat de Engelsche in 't algemeen, door 't afwijken van

---

1) Ore graef van Gronsfeld.

2) Prins Frederik Willem had één broeder, in 1747 geboren, die dus in 1765 achttien jaren oud was; hij overleed reeds in 1767. Dit is de in het Handschrift bedoelde prins Hendrik.

3) Frederik, prins van Wales, de zoon van koning George II, was in 1751 overleden; hij was gehuwd met Augusta van Saksen-Gotha. Bij zijn vaders dood in 1760 kwam dus de kroon aan diens kleinzoon George, die het volgende jaar huwde met Sophia Charlotte van Mecklenburg-Strelitz. Deze is dus „de tegenwoordige koningin".

1765.

twee banden, voortijts tot hun welsijn medewerkende, namentlijk 't attachement aen het protestantendom en . . . . . [1]), in een ferociteyt waren vervallen, die hun op den duur onderling groote schade soude moeten toebrengen, waerbij kwam dat alle de avantages, door hunne conquesten bekomen, merendeels voor particulieren zijn en geensints tot soo groot welwesen van de kroon, integendeel het gemeen, alleen op buit doelende, wordt daardoor insgelijks oorlogsugtiger.

$17\frac{20}{12}65$. Ὦρε Βορεελ [2]). Dat het een straf van den hemel soude wesen ingevalle den hertog te deser tijde kwam te vallen, aengesien Zijn Hoogheydt den jongen prins tot veel nut nog konde sijn.

Dat men sig niet hoefde te verwonderen wanneer den pensionaris van Delft, heer Bleiswijk, eerlang eens de post occupeerde, die de heer Huigens bij wijlen koning Willem de 3e bekleede [3]). Den hertog maakt groot werk van voorsegde heer Bleiswijk, en soude den jonge prins personeel ook dien heer goed willen. Te meer dagt men soo om reden dat de heer Larrey van de binnenlandse saken geen volkome kennisse genoeg hadde, en men niet gaarn de heer De Bak wederom wilde inroepen, tegens wien de Engelse partij voornamentlijk geopposeert is. Van die partij segt men te sijn bij continuatie den heer van Rhoon, de griffier Fagel &tc. Die heren eten dikwils te samen, wanneer den heer hertog daer ook wel bij is, mitsgaders de heren van Bleiswijk, Boreel, secretaris Gilles [4]) &tc.

---

1) Niet ingevuld.

2) Ore Boreel.

3) Den post namelijk van particulier secretaris, door Constantijn Huygens den jongeren bij Willem III, door zijn vader en grootvader bij de vroegere stadhouders bekleed.

4) Secretaris nl. van den raad van state, sinds 1764. Zie aant. 2 op p. 228 en Nederlandsche Jaarboeken 1764, p. 243.

1765.

*Ωρε Σλινγελανδ [1]). Dat de jonge prins even nae de doodt van den president Van der Mieden aen hem, heer Van Slingeland, gesegt hadde, dat 't gelukkig was dat soo een mensch niet meer leefde, die sooveel kwaed gedaen hadde en nog konde doen. Ook dat er sedert korte tijdt gene galonnen of laken tot domestique-kleeren aen Grovestins waren gesonden, des integendeel hem geinjungeert gene livrey van 't hof meerder aen sijn knegts te mogen geven.

$17\frac{13}{2}66$. *Ωρε ἔρτογ [2]). „Je vais vous dénouer toute cette histoire [3]). Vous savés les deux cabales chez vous. Le prince a été entretenu, et nous ne pensions pas à l'article du règlement. Or cette vacature arrivant si peu avant la majorité, le pr(ince) ne croioit pas qu'ils en auroient disposez tout de suite, bien moins qu'après avoir tiré au sort elle seroit déjà donnée à un certain monsieur Z..... [4]), dont l'emploi étoit aussi déjà destiné. Nous avons seu tout cela avant

---

1) Ore Slingeland.

2) Ore hertog.

3) De schrijver van het Handschrift heeft blijkbaar zich ingespannen om deze mededeelingen van den hertog en van den prins, hem persoonlijk gedaan, zoo nauwkeurig mogelijk weder te geven. De eerste redactie, vol verbeteringen, is afgebroken en door eene nieuwe vervangen, die hierboven is afgedrukt; ook deze telt verscheiden doorhalingen en verbeteringen. Er is in deze sprake van de vacature in de vroedschap, door het overlijden van den ouden heer Martinus Van Voorst op 2 Februari 1766, dat is dus slechts 4 weken vóór den dag van 's prinsen meerderjarigheid. Het reglement op de voogdij, in 1754 reeds vastgesteld, in 1759 openbaar gemaakt (zie Nederlandsche Jaarboeken van dit jaar, p. 321), bepaalde, dat bij tusschentijdsche vacature in den raad binnen drie weken eene voordracht voor een nieuw raadslid aan de staten moest worden aangeboden, die weder binnen drie weken daarna de keuze zouden doen. T. z. p. 332.

4) Deze persoon moet de heer Johan Frederik Van Senden zijn. Welke de commissie („l'emploi") was, die men hem had toegedacht, blijkt niet, want de heer Van Senden verkreeg de vroedschapsplaats niet. Hij werd eerst in Juni van hetzelfde jaar, bij eene volgende vacature, door Z. H. in den raad gebracht.

1766.

que van Buuren arriva à La Haye [1]). Pesser a parlé du règlement [2]), nous l'avons vu, et il me semble que selon ce réglement ils n'étoient pas obligéz de se presser si fort sur cette affaire. Mais ce parti a voulu pousser la chose, et a cru l'emporter. Il faut avouer qu'à Pesser et Woertman on a faite beaucoup de plaisir, mais qu'ils ont tirés depuis un tems la corde très fortement, et que D'Ablaing tel qu'il est ne devoit pas être traité comme ils en agissent envers lui. Je ne parle pas de ses sottes prétentions (idées), que lui seul doit convoquer le premier ordre &tc.; mais en toute autre chose ils le contrarient, et ce sont eux cependant qui l'ont fait et voulu président. Enfin je suis charmé que le prince ait apris par un tel début de ne pas se livrer trop tôt [3]). Je vous assure qu'il connoit ses gens, qu'il ne se laissera pas mener comme feu son père, ni comme sa mère, quoiqu'elle avoit beaucoup d'esprit. Il connoit fort bien D'Abl(aing), il connoit ses défauts, il connoit aussi les Pess(er) et tous ces Heyd(en), qui sont à l'entour de lui. Mais chez vous ce n'est que ce colonnel Pesser, qui remue (fait) tout. Nous connoissons celui-la de longue main. A l'égard de c'est emploi de clercq à la chambre des finances [4]), croiriés-vous que Woertman, qui a été huit ou dix jours icy, n'en a jamais parlé le mot? J'ai tant d'affaires sur les bras, que je ne scai quelque-fois plus ou j'en suis. La Frise à présent me donne encore de la besoigne, cela ne va pas la. Vous avés fort bien fait, le prince vous en saura gré, et il vaut

---

1) De heer Mijnard Van Buren was pas gedeputeerd ter generaliteitsvergadering in plaats van Mr. Woertman, die den post van secretaris der staten-financie verkregen had.

2) Het genoemde reglement op de tutele.

3) Z. H. had er op aangedrongen dat men de benoeming van het nieuwe raadslid zou opschorten, en de vroedschap had toegegeven. Zie Resolutiën Vroedschap 10 Februari 1766.

4) De commissie voor de staten-financiën had verzocht om toevoeging van een klerk aan haren secretaris, waarop de leden der staten gunstig geadviseerd hadden. Ook dezen post wilde men blijkens het hier gezegde nog vóór 's prinsen meerderjarigheid vergeven. Over de zaak zie o. a. Resolutiën Vroedschap 12 Februari.

1766.

beaucoup mieux que cela se fasse par dispensation, aussi bien ne leur en a t'il à présent point d'obligation. Tout cela vous étant expliqué, vous sentes bien comme quoi le prince a souhaité que cette vacature ne se remplit pas avant sa majorité".

$17\frac{13}{2}66.$ Ὥρε πρινσιπισ [1]). „Het is dan in advis gehouden, en over agt dagen sal 't afgedaen werden met dispensatie [2]), dat is heel goet soo, daer ben ik seer wel mede tevreden. Ik bedanke uw voor de genome moeite, en t'is mij lief die verklaring der heeren edelen door uw te mogen horen. T'is altoos 't best selvs te komen vernemen (horen). Zijn se niet kwaad op mij? Sij hadden t'al vergeven en t'andere amptje er al bij, daer mijn meerderjarigheyt soo nabij was. Dat ontfangersampt van den tol staat ook aan de stadt [3]), dog ik hebbe imant te recommandeeren".

Onder 't spreken ging den hertog de kamer wat op en neder, deedt de deur van de volgende kamer even open en doe geheel. Seyde voor 't uitgaan: „Ik hebbe hem gerust gestelt".

In 't uitgaan sey den hertog: „Ne prenés point de malheur au moins". En de prins seyde: „Je vous souhaite un bon voiage et bon chemin".

---

1) Ore principis.

2) De staten besloten, na voorafgaande behandeling der zaak in de vergaderingen der drie leden, de vroedschap dispensatie te geven van het reglement, zoodat de benoeming aan den prins zou gelaten worden. Zie Resolutiën Geëligeerden en Ridderschap, Februari 1765, Resolutiën Vroedschap 17 Februari 1765. Tot vroedschapslid benoemde Z. H. bij besluit van 20 Maart den heer Hendrik Maurits Van Weede (Resolutiën Vroedschap 24 Maart), die terstond gecommitteerd werd in de stads financie-commissie. Waarschijnlijk was deze commissie voor den heer Van Senden bestemd geweest. Tot klerk van de staten-financiekamer, op een salaris van *f* 600, werd in 1766 de heer Diderik Jacob Vastrik benoemd, tevens, sinds 1752, controleur van het zegel. Zie Resolutiën Staten van Utrecht en Utrechtsche Naamwijzers.

3) Het ontvangersambt van den domeinentol, op stadstour staande, werd op 's prinsen aanbeveling vergeven aan den heer Jan Lely. Zie Resolutiën Vroedschap 17 Februari, 18 en 24 Maart 1766.

1766.

Junij 1765. Ὦρε Νορα [1]) διε 'τ υαν προφ. ἆεν [2]) ἅδδε. Dat den ἔρτογ veel van rapporteurs hielde en dat sodanig metier nog aen Γαυβιυσ [3]) nog aen den προφ. Weis accommodeerde, dus men niet geloofde dat die twee heeren aen 't hof soude blijven, den eersten tenminsten hadde sig op die voet verschijde maelen geuit.

Ωρε Βορεελ [4]). Dat de rijse van de heer van Rhoon nae Engeland alleen voor sijn eyge affaires is, voornamentlijk ook om sijn jongste zoon — die hem seer aen 't hert gaat — in de gunst der admiraliteits-heeren te beveelen, ten eynde een schip te mogen obtineren. Soude hij, heer van Rhoon, selfs gesegt hebben dese rijs niet te willen staken, omdat men voorgaf hij een huwelijk voor de heer stadhouder ging negotieeren, in sodanig gerugt glorie stellende.

Ὦρε προφεσσορ ἆεν [5]). Dat den hertog eenigsints geprevenieert was tegens de Utregtse ridderschap, merendeels veelligt omdat niet teregt geinformeert was nopens de toestant der saken.

---

1) Ore Nora, die 't van prof. Hahn hadde: de reeds vroeger genoemde Jonkvrouw Eleonora De Casembroot, des schrijvers nicht.

2) Dr. Johan David Hahn was sedert 1753 hoogleeraar in de natuur- en sterrekunde, daarna, in 1759, ook in de plante- en dierkunde, te Utrecht. In 1775 is hij hoogleeraar in de geneeskunde te Leiden geworden. Zie Utrechtsche Naamwijzers en Van der Aa, Biografisch Woordenboek i. v.

3) Hieronymus David Gaubius, leerling van Boerhave, was aanvankelijk geneesheer te Amsterdam, daarna lector in de scheikunde, en drie jaren later hoogleeraar in de schei- en in de geneeskunde te Leiden. Hij was een zeer geleerd en bijzonder geacht man. Hem was de zorg voor de teedere gezondheid van prins Willem V toevertrouwd. Zie o. a. Van der Aa, Biogr. Woordenboek i. v. Over prof. Weiss zie aant. 2 op p. 207.

4) Ore Boreel.

5) Ore professor Hahn.

1765.

September 1765. Dat die preventie bij continuatie nog duurde, niet wel soo seer tegens enige leden van voorsegde ridderschap in 't particulier als wel tegen het lighaem self, dus er niet veel verandering te wagten was soo lang dien heer enige influentie bij den erfstadhouder hadde, 't gene sig liet aensien nog wel te sullen blijven op die voet, overmits hooggemelde heer hertog sig met alles bemoeide, van alles geinformeert was, uit alle steden en plaatsen dagelijks brieven ontfing, de minste klijnigheden aenhoort, gene raporten van de hand wijst, daer combinatien uit maakt, en dan besluit dat dese of geene gevolgen daer uit moeten voortvloien. Die geest van intrigue schijnt aen gemelden heer eygen te sijn geworden sedert desselfs aenwesendheyt bij 't hof van Wenen, en in bijsonder bij dat van Ruslandt, alwaer te dier tijt, en nog, alles door de subtielste intrigues (menées) en door de gerafineerdste politic behandelt werdt.

Te vergeefs wijst men den heer hertog eene regte weg aan. Hij sal altoos door een omweg tot desselfs but soeken te komen, ten eynde niet of minder ontdekt te konnen werden, mitsgaders ook om door die weg altoos te kunnen negotieeren en, wanneer ietwes toegeeft, ook wederom wat te mogen vragen of afvergen: des niet waerschijnelijk is dat men ooit ietwes wesentlijks ten nutte sal konnen obtineeren, te meer vermits dien heer niet genoegsaem van de waere constitutie onser provintie onderrigt is.

De fatigues, door schrijven, correspondeeren, hoofdbreken self over klijne saken, verminderen dien heer sodanig en sijn soo nadelig aen desselfs gestel, dat men vreest eerlang door een beroerte te sullen konnen weggehaelt werden.

Den jongen prins heeft oordeel genoeg, goede wil mede, dog sedert desselfs siekte wijnig of gene applicatie meerder, des ook al te vresen is dat door de raporten van sulke menschen, die merendeels rontom desselfs persoon sijn of sullen wesen, sal geinstrueert jae gedirigeert werden, in prejuditie van diegene, die hem van de

1766.

waere toestant van saken soude konnen en behooren te verwittigen.

Niettemin, ingevalle die jonge prins bij desselfs meerderjarigheydt niet te veel geobsedeert werdt en men gelegentheydt hadde hem van tijt tot tijdt over saken te onderhouden, was het niet hopeloos dat er hier en daer redres kwam.

Sedert de crisis van s'princen siekte was selfs sijne morele constitutie verandert, namentlijk Sijn Hoogheydt was minder bevreest en timide als te voren; ook hadde de professor Weitz gesegt, dat het oordeel van den prins regtsinnig was en seer geschikt tot de regtvaerdigheyt, en was Sijn Hoogheydt bij continuatie seer ingescherpt (ingeboesemt) van meer dan een mensch omtrent regeringssaken te moeten horen &tc..

$17\frac{16}{4}66.$ Ὦρε Τερελστ [1]). Dat de hert(og) dangereus was, seer vals en onvoorsigtig, soo ook desselfs gehele familie, in 't bijsonder den erfprins en twee gebroeders.

Dat den hert(og) hem, Τερελστ, over Ghiessenburg onderhouden hebbende, meer dan eens op sijn allersterkst tegens hem uitgevare hadde, hem denoterende als een seer slegt mens, dan, vernam hij, Τερελστ, daags nae dat gesegde, dat den hert(og) Ghiessenburg in eene sollic-creatie [2]) van een borgemeester in 't Vrijen [3]) hadde geholpen en voorgestaan, in prejuditie van Τερελστ, die voor eene heer Sappius [4]) hadde gesolliciteert.

Diergelijke sake met opsigt tot Larrey was mede wel eens gebeurt, namentlijk dat hem, L(arrey), niet vertrouwen moest, dat voorsigtig in sijn schrijven moest

---

1) Ore Verelst.

2) Het eerste woord, sollic(itatie), is natuurlijk door onachtzaamheid zonder doorhaling gelaten.

3) De heer D'Ablaing was groot-baljuw van het Vrije van Sluis.

4) De heer Daniël Sappius, oud-burgemeester en schepen van het Vrije van Sluis. Zie Naamregisters van leden der regeering enz.

1766.

wesen, niet te veel te communiceeren, want dat hij, L(arrey), daer seker quaedt gebruik van soude maken, kortom dat hij, L(arrey), een allerslegst mens was. Ondertusschen voor en naa werd gebruik gemaakt van voornoemden heer L(arrey).

Nopens het premier-nobelschap in Zeland schrijft den hert(og) hem seer leet doet, dat van Citters die post absolut vraagt [1]), en die dus niet wel aen hem gewijgert kan werden, dog dat seer sijn best wilde doen voor Ver(elst). Intusschen verneemt hij, Ver(elst), dat men merkelijk tegens hem werkt. Eyndelijk schrijft den hert(og) dat, nu verlof gekregen hebbende om over te komen, hij, Ver(elst) om wigtige redenen niet versuimen moeste aanstonts bij desselfs aankomst hem, heer hert(og), te komen opsoeken, alvorens enig mensch in s'Hage te spreken — selfs niet voorsegde L(arrey) — schoon daermede in sterke correspondentie was geweest.

Den koning van Pruissen hadde hem, Ver(elst), gesegt, dat er sterke oneenigheidt was tusschen den heer hert(og) en het huis van Weilb(urg), dat het laaste soude gewilt hebben dat Grov(estins) en Haren wederom aengenomen wierden. Waerop den hertog aan den prins soude gedeclareert hebben in so een geval desselfs afrijse terstont geresolveert te wesen; en dat die resolutie ook effectivelijk geëxecuteert soude sijn geweest, indien dat gebeurt

---

1) De post van 's prinsen vertegenwoordiger als Eerste Edele van Zeeland, door den dood van jhr. Jan Van Borssele opengevallen, werd door velen begeerd. De heer Van Citters, als sollicitant daarnaar in het Hardenbroek-handschrift genoemd, is Mr. Willem Van Citters, die gedurende eenige jaren raadpensionaris van Zeeland was en na Van Borsselens dood met diens functiën belast gedurende de minderjarigheid van den Prins van Oranje; bij diens meerderjarigheid kon hij niet wel worden voorbijgegaan, en is ook benoemd, maar een jaar later vroeg en verkreeg hij zijn ontslag. De raadpensionaris Steengracht, Van Citters' opvolger, werd toen belast met de waarneming van de functiën van representant, maar dit gaf aanleiding tot groote moeilijkheden. In 1768 maakte de benoeming van Johan Adriaan Van de Perre een einde aan het geschil. Zie Wagenaar Vervolg, anno 1766 en 1768, p. 28 en 148.

1766.

hadde. Dat den koning daerbij gedeclareert hadde die tijding door een ander canaal als door sijn minister in s'Hage te hebben bekomen.

Ook hadde den koning gesegt: „De Engelsen soeken mij thans, maer ik wil niet meer met hun te doen hebben, daerom hebbe ik daer een dwaas tot minister gesonden. Soo sij met de Franssen in oorlog konnen, sooals het sig laat aansien, sal uw republicq mooi spel hebben, als sij maer tijdig armeert, augmenteert en equipeert".

Het huis van Weilbourg soude liever sien een huwelijk met de princes van Engeland dan met eene uit het huis van Brandenburg, de eerste zijnde mismaakt en ongesont, de andere fraai, levendig, geestig en seer goedaerdig, omtrent welke laaste princes nog nietwes positiefs gedecideert was nopens een aenstaende huwelijk. En konde nog wel eene Bronswijkse princes in aanmerking komen.

De thans regerende prins van Pruissen [1]) met desselfs gemalin, ene princes van Brunswijk, leven seer kwalijk door opstoking van de princen, broeders der princesse, die haer beduidt hebben dat sij den prins — niet veel verstant hebbende — maer nae haer handt moest setten, 't welk mislukt zijnde, hij, prins, nu seer los en ongebonde leeft, gevende in allerlij débauches, bougr(e) &tc., jaa staan alle de princen uit het huis Brandenburg kinderloos te sullen sterven, wanneer het huis van Saxen soude moeten opvolgen.

$17\frac{24}{4}66$. ῾Ωρε Τερελστ. Dat, den hertog Ferdinand [2]) nae Potsdam ontboden zijnde, men ongetwijffelt door die 't geheym der negotiatie met de pruissische princes sal bewerken, aen hem, Ver(elst), alleen sullende overlaten het vragen van deselve. Dat de saak wel geconcludeert moet zijn, want dat den raidpensionaris hem daer lang en breet over ge-

1) Met den zonderlingen titel „regerende prins" wordt klaarblijkelijk bedoeld: de prins, die op het oogenblik troonopvolger is.

2) Hertog Ferdinand van Brunswijk, de broeder van hertog Louis.

1766.

sproken hadde, hetselve seer approberende. Ook hadde de prins hem gesegt *niet af te schrijven*, dog dat haer gaern eens sien wilde.

De koning hadde gesegt: hij wilde af of aen wesen. Sijn Majesteyt sogt dese alliantie waerschijnelijk om 't geld van de republicq, om een appui in nood tegens het Huys van Oostenrijk te hebben en om de grote goederen, magt en inkomen van den prins selve. Dan, soude het appui van de republicq tegens het Oostenrijksch Huis altoos gevaerlijk wesen, daerentegen weder avantageus ingevalle de Brandenburgse linie kwam te manqueren, met opsigt tot de naebijgelege goederen, als Cleefland, Gelderse pretensien [1]) &tc. Den koning soude gesegt hebben: „Elle vous conviendroit bien, au moins elle n'empietera pas sur votre liberté &tc." Den hertog hadde veel liever sijne nièce gewenst voor de prins, dan, soude den koning van Pr(uissen) sig daer seer tegens hebben gekant.

Men hadde ook daer reets lang over gesproken, soodat de princes Wilhelmina, bij gelegentheidt dat men op een bal te Berlin Nederlanders, twee Zeeuwen, hadde sien danssen, over welkers contenance men gelaggen hadde, sij daerover root was geworden, t'welke sij naderhandt selvfs bekende mal van haer gedaen te zijn.

Den hertog hadde hem, Ver(elst), wel een uur onderhouden den eersten avond, dog sonder hem nergens van te spreken als over het Pruissische hof. Rakende het premier-nobleschap geen woordt. Den hertog sond hem pouletjes [2]), ontfing er ook, was ongemeen uiterlijk vrien-

---

1) Er wordt waarschijnlijk gedoeld op de mogelijkheid van eene aanwinst in grondgebied ingeval de Hohenzollerns, die het land van Kleef als erfgenamen van het vroegere Kleefsche vorstenhuis bezaten, mochten uitsterven. Met „Geldersche pretensiën" wordt gezinspeeld op de moeilijkheden, die in 1764, naar aanleiding van het veranderen van de afwatering der rivieren, waren gerezen tusschen de Kleefsche regeering en de staten van Gelderland, die de klachten en eischen der Kleefschen als zeer onbillijk verklaarden. Zie Vervolg op Wagenaar a°. 1764, p. 272 en 373.

2) Vleiende briefjes.

1766.

delijk, dog wijders niet. Wanneer Ver(elst) hem, hertog, vroeg of er ietwes van sijn dienst was nae Amsterdam, antwoorde die: „Voudriés vous une secrette commission pour arranger la une chose"? Apparent, dat daer nog ietwes te vereffenen was; veelligt de seven ton present voor de prins, daer Amsterdam tegen is [1]).

Ὧρε μευρουω υαν Σπαεν [2]). Over de wijnig opregtheidt van den hert(og) sprekende allegeerde twee voorbeelden, een dat hij, hertog, Nieuwenheim uit de garde du corps willende hebben [3]) en daer geen kans toe sag (....), jae, doe men hem reden gaf waerom hij op die wijse met Nieuwenheim niet reusseren soude, antwoorde dien heer: „Ecoutés, nous lui écrirons la lettre la plus douce, la plus mieilleuse du monde &tc.". En hadde daar ook door gereusseert.

Nog hadde den hertog aen Dalwig gesegt: „Je ne conçois pas que Degenfeld demande le poste de Burmania [4]), ce n'est que la vanité démésurée de sa femme, qui veut faire la femme de ministre; je voudrois pouvoir l'en déhorter, il est bien à present, à sa maison; d'ailleurs des gens de païs l'exigent, le sollicitent, lui cependant n'est qu'étranger". Dit alles om de waereld te derouteren, want weet dat Dalwig — praatagtig — dat terstont bij Degenfeld weer sal seggen, opdat Heyden-Hompesch en andere dit ter ooren komende sullen denken, dat het niet volgens het advies van den hertog is geschiedt, te meer daer

---

1) Later bijgeschreven. Er wordt gesproken van de koopsom der Nassausche bezittingen in de republiek, bij de verdeeling in 1732 den koning van Pruisen toegewezen en door Frederik II in 1754 voor de som van ƒ 705000 weder afgestaan. Zie o. a. Van der Aa, Leven van Willem V. dl. I. p. 147.

2) Ore mevrouw Van Spaen.

3) De luitenant W. G. A. D. Van Nijvenheim (vgl. aant. 4 op p. 37) was sinds 1760 officier bij de garde te voet, maar sedert 1767 komt hij als zoodanig niet meer voor: de hertog schijnt dus zijn doel spoedig bereikt te hebben.

4) Den gezant van H. H. M. aan het hof te Weenen.

1765.

Ὧρε Σλινγελανδ [1]). Dat de jonge prins even nae de doodt van den president Van der Mieden aen hem, heer Van Slingeland, gesegt hadde, dat 't gelukkig was dat soo een mensch niet meer leefde, die sooveel kwaed gedaen hadde en nog konde doen. Ook dat er sedert korte tijdt gene galonnen of laken tot domestique-kleeren aen Grovestins waren gesonden, des integendeel hem geinjungeert gene livrey van 't hof meerder aen sijn knegts te mogen geven.

$17\frac{13}{2}66.$ Ὧρε ἕρτογ [2]). „Je vais vous dénouer toute cette histoire [3]). Vous savés les deux cabales chez vous. Le prince a été entretenu, et nous ne pensions pas à l'article du règlement. Or cette vacature arrivant si peu avant la majorité, le pr(ince) ne croioit pas qu'ils en auroient disposez tout de suite, bien moins qu'après avoir tiré au sort elle seroit déjà donnée à un certain monsieur Z..... [4]), dont l'emploi étoit aussi déjà destiné. Nous avons seu tout cela avant

---

1) Ore Slingeland.

2) Ore hertog.

3) De schrijver van het Handschrift heeft blijkbaar zich ingespannen om deze mededeelingen van den hertog en van den prins, hem persoonlijk gedaan, zoo nauwkeurig mogelijk weder te geven. De eerste redactie, vol verbeteringen, is afgebroken en door eene nieuwe vervangen, die hierboven is afgedrukt; ook deze telt verscheiden doorhalingen en verbeteringen. Er is in deze sprake van de vacature in de vroedschap, door het overlijden van den ouden heer Martinus Van Voorst op 2 Februari 1766, dat is dus slechts 4 weken vóór den dag van 's prinsen meerderjarigheid. Het reglement op de voogdij, in 1754 reeds vastgesteld, in 1759 openbaar gemaakt (zie Nederlandsche Jaarboeken van dit jaar, p. 321), bepaalde, dat bij tusschentijdsche vacature in den raad binnen drie weken eene voordracht voor een nieuw raadslid aan de staten moest worden aangeboden, die weder binnen drie weken daarna de keuze zouden doen. T. z. p. 332.

4) Deze persoon moet de heer Johan Frederik Van Senden zijn. Welke de commissie („l'emploi") was, die men hem had toegedacht, blijkt niet, want de heer Van Senden verkreeg de vroedschapsplaats niet. Hij werd eerst in Juni van hetzelfde jaar, bij eene volgende vacature, door Z. H. in den raad gebracht.

1766.

que van Buuren arriva à La Haye [1]). Pesser a parlé du règlement [2]), nous l'avons vu, et il me semble que selon ce réglement ils n'étoient pas obligéz de se presser si fort sur cette affaire. Mais ce parti a voulu pousser la chose, et a cru l'emporter. Il faut avouer qu'à Pesser et Woertman on a faite beaucoup de plaisir, mais qu'ils ont tirés depuis un tems la corde très fortement, et que D'Ablaing tel qu'il est ne devoit pas être traité comme ils en agissent envers lui. Je ne parle pas de ses sottes prétentions (idées), que lui seul doit convoquer le premier ordre &tc.; mais en toute autre chose ils le contrarient, et ce sont eux cependant qui l'ont fait et voulu président. Enfin je suis charmé que le prince ait apris par un tel début de ne pas se livrer trop tôt [3]). Je vous assure qu'il connoit ses gens, qu'il ne se laissera pas mener comme feu son père, ni comme sa mère, quoiqu'elle avoit beaucoup d'esprit. Il connoit fort bien D'Abl(aing), il connoit ses défauts, il connoit aussi les Pess(er) et tous ces Heyd(en), qui sont à l'entour de lui. Mais chez vous ce n'est que ce colonnel Pesser, qui remue (fait) tout. Nous connoissons celui-la de longue main. A l'égard de c'est emploi de clercq à la chambre des finances [4]), croiriés-vous que Woertman, qui a été huit ou dix jours icy, n'en a jamais parlé le mot? J'ai tant d'affaires sur les bras, que je ne scai quelque-fois plus ou j'en suis. La Frise à présent me donne encore de la besoigne, cela ne va pas la. Vous avés fort bien fait, le prince vous en saura gré, et il vaut

---

1) De heer Mijnard Van Buren was pas gedeputeerd ter generaliteitsvergadering in plaats van Mr. Woertman, die den post van secretaris der staten-financie verkregen had.

2) Het genoemde reglement op de tutele.

3) Z. H. had er op aangedrongen dat men de benoeming van het nieuwe raadslid zou opschorten, en de vroedschap had toegegeven. Zie Resolutiën Vroedschap 10 Februari 1766.

4) De commissie voor de staten-financiën had verzocht om toevoeging van een klerk aan haren secretaris, waarop de leden der staten gunstig geadviseerd hadden. Ook dezen post wilde men blijkens het hier gezegde nog vóór 's prinsen meerderjarigheid vergeven. Over de zaak zie o. a. Resolutiën Vroedschap 12 Februari.

1766.

beaucoup mieux que cela se fasse par dispensation, aussi bien ne leur en a t'il à présent point d'obligation. Tout cela vous étant expliqué, vous sentes bien comme quoi le prince a souhaité que cette vacature ne se remplit pas avant sa majorité".

$17\frac{13}{2}66.$ Ὧρε πρισιπισ [1]). „Het is dan in advis gehouden, en over agt dagen sal 't afgedaen werden met dispensatie [2]), dat is heel goet soo, daer ben ik seer wel mede tevreden. Ik bedanke uw voor de genome moeite, en t'is mij lief die verklaring der heeren edelen door uw te mogen horen. T'is altoos 't best selvs te komen vernemen (horen). Zijn se niet kwaad op mij? Sij hadden t'al vergeven en t'andere amptje er al bij, daer mijn meerderjarigheyt soo nabij was. Dat ontfangersampt van den tol staat ook aan de stadt [3]), dog ik hebbe imant te recommandeeren".

Onder 't spreken ging den hertog de kamer wat op en neder, deedt de deur van de volgende kamer even open en doe geheel. Seyde voor 't uitgaan: „Ik hebbe hem gerust gestelt".

In 't uitgaan sey den hertog: „Ne prenés point de malheur au moins". En de prins seyde: „Je vous souhaite un bon voiage et bon chemin".

---

1) Ore principis.

2) De staten besloten, na voorafgaande behandeling der zaak in de vergaderingen der drie leden, de vroedschap dispensatie te geven van het reglement, zoodat de benoeming aan den prins zou gelaten worden. Zie Resolutiën Geëligeerden en Ridderschap, Februari 1765, Resolutiën Vroedschap 17 Februari 1765. Tot vroedschapslid benoemde Z. H. bij besluit van 20 Maart den heer Hendrik Maurits Van Weede (Resolutiën Vroedschap 24 Maart), die terstond gecommitteerd werd in de stads financie-commissie. Waarschijnlijk was deze commissie voor den heer Van Senden bestemd geweest. Tot klerk van de staten-financiekamer, op een salaris van ƒ 600, werd in 1766 de heer Diderik Jacob Vastrik benoemd, tevens, sinds 1752, controleur van het zegel. Zie Resolutiën Staten van Utrecht en Utrechtsche Naamwijzers.

3) Het ontvangersambt van den domeinentol, op stadstour staande, werd op 's prinsen aanbeveling vergeven aan den heer Jan Lely. Zie Resolutiën Vroedschap 17 Februari, 18 en 24 Maart 1766.

1766.

Junij 1765. Ὦρε Νορα [1]) διε 'τ υαν προφ. ἆεν [2]) ἅδδε. Dat den ἕρτογ veel van rapporteurs hielde en dat sodanig metier nog aen Γαυβιυσ [3]) nog aen den προφ. Weis accommodeerde, dus men niet geloofde dat die twee heeren aen 't hof soude blijven, den eersten tenminsten hadde sig op die voet verschijde maelen geuit.

Ωρε Βορεελ [4]). Dat de rijse van de heer van Rhoon nae Engeland alleen voor sijn eyge affaires is, voornamentlijk ook om sijn jongste zoon — die hem seer aen 't hert gaat — in de gunst der admiraliteits-heeren te beveelen, ten eynde een schip te mogen obtineren. Soude hij, heer van Rhoon, selfs gesegt hebben dese rijs niet te willen staken, omdat men voorgaf hij een huwelijk voor de heer stadhouder ging negotieeren, in sodanig gerugt glorie stellende.

Ὦρε προφεσσορ ἆεν [5]). Dat den hertog eenigsints geprevenieert was tegens de Utregtse ridderschap, merendeels veelligt omdat niet teregt geinformeert was nopens de toestant der saken.

---

1) Ore Nora, die 't van prof. Hahn hadde: de reeds vroeger genoemde Jonkvrouw Eleonora De Casembroot, des schrijvers nicht.

2) Dr. Johan David Hahn was sedert 1753 hoogleeraar in de natuur- en sterrekunde, daarna, in 1759, ook in de plante- en dierkunde, te Utrecht. In 1775 is hij hoogleeraar in de geneeskunde te Leiden geworden. Zie Utrechtsche Naamwijzers en Van der Aa, Biografisch Woordenboek i. v.

3) Hieronymus David Gaubius, leerling van Boerhave, was aanvankelijk geneesheer te Amsterdam, daarna lector in de scheikunde, en drie jaren later hoogleeraar in de schei- en in de geneeskunde te Leiden. Hij was een zeer geleerd en bijzonder geacht man. Hem was de zorg voor de teedere gezondheid van prins Willem V toevertrouwd. Zie o. a. Van der Aa, Biogr. Woordenboek i. v. Over prof. Weiss zie aant. 2 op p. 207.

4) Ore Boreel.

5) Ore professor Hahn.

1765.

September 1765. Dat die preventie bij continuatie nog duurde, niet wel soo seer tegens enige leden van voorsegde ridderschap in 't particulier als wel tegen het lighaem self, dus er niet veel verandering te wagten was soo lang dien heer enige influentie bij den erfstadhouder hadde, 't gene sig liet aensien nog wel te sullen blijven op die voet, overmits hooggemelde heer hertog sig met alles bemoeide, van alles geinformeert was, uit alle steden en plaatsen dagelijks brieven ontfing, de minste klijnigheden aenhoort, gene raporten van de hand wijst, daer combinatien uit maakt, en dan besluit dat dese of geene gevolgen daer uit moeten voortvloien. Die geest van intrigue schijnt aen gemelden heer eygen te sijn geworden sedert desselfs aenwesendheyt bij 't hof van Wenen, en in bijsonder bij dat van Ruslandt, alwaer te dier tijt, en nog, alles door de subtielste intrigues (menées) en door de gerafineerdste politic behandelt werdt.

Te vergeefs wijst men den heer hertog eene regte weg aan. Hij sal altoos door een omweg tot desselfs but soeken te komen, ten eynde niet of minder ontdekt te konnen werden, mitsgaders ook om door die weg altoos te kunnen negotieeren en, wanneer ietwes toegeeft, ook wederom wat te mogen vragen of afvergen: des niet waerschijnelijk is dat men ooit ietwes wesentlijks ten nutte sal konnen obtineeren, te meer vermits dien heer niet genoegsaem van de waere constitutie onser provintie onderrigt is.

De fatigues, door schrijven, correspondeeren, hoofdbreken self over klijne saken, verminderen dien heer sodanig en sijn soo nadelig aen desselfs gestel, dat men vreest eerlang door een beroerte te sullen konnen weggehaelt werden.

Den jongen prins heeft oordeel genoeg, goede wil mede, dog sedert desselfs siekte wijnig of gene applicatie meerder, des ook al te vresen is dat door de raporten van sulke menschen, die merendeels rontom desselfs persoon sijn of sullen wesen, sal geinstrueert jae gedirigeert werden, in prejuditie van diegene, die hem van de

1766.

waere toestant van saken soude konnen en behooren te verwittigen.

Niettemin, ingevalle die jonge prins bij desselfs meerderjarigheydt niet te veel geobsedeert werdt en men gelegentheydt hadde hem van tijt tot tijdt over saken te onderhouden, was het niet hopeloos dat er hier en daer redres kwam.

Sedert de crisis van s'princen siekte was selfs sijne morele constitutie verandert, namentlijk Sijn Hoogheydt was minder bevreest en timide als te voren; ook hadde de professor Weitz gesegt, dat het oordeel van den prins regtsinnig was en seer geschikt tot de regtvaerdigheyt, en was Sijn Hoogheydt bij continuatie seer ingescherpt (ingeboesemt) van meer dan een mensch omtrent regeringssaken te moeten horen &tc..

$17\frac{16}{4}66.$ *Ωρε Τερελστ* [1]). Dat de hert(og) dangereus was, seer vals en onvoorsigtig, soo ook desselfs gehele familie, in 't bijsonder den erfprins en twee gebroeders.

Dat den hert(og) hem, *Τερελστ*, over Ghiessenburg onderhouden hebbende, meer dan eens op sijn allersterkst tegens hem uitgevare hadde, hem denoterende als een seer slegt mens, dan, vernam hij, *Τερελστ*, daags nae dat gesegde, dat den hert(og) Ghiessenburg in eene sollicreatie [2]) van een borgemeester in 't Vrijen [3]) hadde geholpen en voorgestaan, in prejuditie van *Τερελστ*, die voor eene heer Sappius [4]) hadde gesolliciteert.

Diergelijke sake met opsigt tot Larrey was mede wel eens gebeurt, namentlijk dat hem, L(arrey), niet vertrouwen moest, dat voorsigtig in sijn schrijven moest

---

1) Ore Verelst.

2) Het eerste woord, sollic(itatie), is natuurlijk door onachtzaamheid zonder doorhaling gelaten.

3) De heer D'Ablaing was groot-baljuw van het Vrije van Sluis.

4) De heer Daniël Sappius, oud-burgemeester en schepen van het Vrije van Sluis. Zie Naamregisters van leden der regeering enz.

1766.

wesen, niet te veel te communiceeren, want dat hij, L(arrey), daer seker quaedt gebruik van soude maken, kortom dat hij, L(arrey), een allerslegst mens was. Ondertusschen voor en naa werd gebruik gemaakt van voornoemden heer L(arrey).

Nopens het premier-nobelschap in Zeland schrijft den hert(og) hem seer leet doet, dat van Citters die post absolut vraagt [1]), en die dus niet wel aen hem gewijgert kan werden, dog dat seer sijn best wilde doen voor Ver(elst). Intusschen verneemt hij, Ver(elst), dat men merkelijk tegens hem werkt. Eyndelijk schrijft den hert(og) dat, nu verlof gekregen hebbende om over te komen, hij, Ver(elst) om wigtige redenen niet versuimen moeste aanstonts bij desselfs aankomst hem, heer hert(og), te komen opsoeken, alvorens enig mensch in s'Hage te spreken — selfs niet voorsegde L(arrey) — schoon daermede in sterke correspondentie was geweest.

Den koning van Pruissen hadde hem, Ver(elst), gesegt, dat er sterke oneenigheidt was tusschen den heer hert(og) en het huis van Weilb(urg), dat het laaste soude gewilt hebben dat Grov(estins) en Haren wederom aengenomen wierden. Waerop den hertog aan den prins soude gedeclareert hebben in so een geval desselfs afrijse terstont geresolveert te wesen; en dat die resolutie ook effectivelijk geëxecuteert soude sijn geweest, indien dat gebeurt

---

1) De post van 's prinsen vertegenwoordiger als Eerste Edele van Zeeland, door den dood van jhr. Jan Van Borssele opengevallen, werd door velen begeerd. De heer Van Citters, als sollicitant daarnaar in het Hardenbroek-handschrift genoemd, is Mr. Willem Van Citters, die gedurende eenige jaren raadpensionaris van Zeeland was en na Van Borsselens dood met diens functiën belast gedurende de minderjarigheid van den Prins van Oranje; bij diens meerderjarigheid kon hij niet wel worden voorbijgegaan, en is ook benoemd, maar een jaar later vroeg en verkreeg hij zijn ontslag. De raadpensionaris Steengracht, Van Citters' opvolger, werd toen belast met de waarneming van de functiën van representant, maar dit gaf aanleiding tot groote moeilijkheden. In 1768 maakte de benoeming van Johan Adriaan Van de Perre een einde aan het geschil. Zie Wagenaar Vervolg, anno 1766 en 1768, p. 28 en 148.

1766.

hadde. Dat den koning daerbij gedeclareert hadde die tijding door een ander canaal als door sijn minister in s'Hage te hebben bekomen.

Ook hadde den koning gesegt: „De Engelsen soeken mij thans, maer ik wil niet meer met hun te doen hebben, daerom hebbe ik daer een dwaas tot minister gesonden. Soo sij met de Franssen in oorlog konnen, sooals het sig laat aansien, sal uw republicq mooi spel hebben, als sij maer tijdig armeert, augmenteert en equipeert".

Het huis van Weilbourg soude liever sien een huwelijk met de princes van Engeland dan met eene uit het huis van Brandenburg, de eerste zijnde mismaakt en ongesont, de andere fraai, levendig, geestig en seer goedaerdig, omtrent welke laaste princes nog nietwes positiefs gedecideert was nopens een aenstaende huwelijk. En konde nog wel eene Bronswijkse princes in aanmerking komen.

De thans regerende prins van Pruissen [1]) met desselfs gemalin, ene princes van Brunswijk, leven seer kwalijk door opstoking van de princen, broeders der princesse, die haer beduidt hebben dat sij den prins — niet veel verstant hebbende — maer nae haer handt moest setten, 't welk mislukt zijnde, hij, prins, nu seer los en ongebonde leeft, gevende in allerlij débauches, bougr(e) &tc., jaa staan alle de princen uit het huis Brandenburg kinderloos te sullen sterven, wanneer het huis van Saxen soude moeten opvolgen.

$17\frac{24}{4}66.$ Ὥρε Τερελστ. Dat, den hertog Ferdinand [2]) nae Potsdam ontboden zijnde, men ongetwijffelt door die 't geheym der negotiatie met de pruissische princes sal bewerken, aen hem, Ver(elst), alleen sullende overlaten het vragen van deselve. Dat de saak wel geconcludeert moet zijn, want dat den raidpensionaris hem daer lang en breet over ge-

1) Met den zonderlingen titel „regerende prins" wordt klaarblijkelijk bedoeld: de prins, die op het oogenblik troonopvolger is.

2) Hertog Ferdinand van Brunswijk, de broeder van hertog Louis.

1766.
sproken hadde, hetselve seer approberende. Ook hadde de prins hem gesegt *niet af te schrijven*, dog dat haer gaern eens sien wilde.

De koning hadde gesegt: hij wilde af of aen wesen. Sijn Majesteyt sogt dese alliantie waerschijnelijk om 't geld van de republicq, om een appui in nood tegens het Huys van Oostenrijk te hebben en om de grote goederen, magt en inkomen van den prins selve. Dan, soude het appui van de republicq tegens het Oostenrijksch Huis altoos gevaerlijk wesen, daerentegen weder avantageus ingevalle de Brandenburgse linie kwam te manqueren, met opsigt tot de naebijgelege goederen, als Cleefland, Gelderse pretensien [1]) &tc. Den koning soude gesegt hebben: „Elle vous conviendroit bien, au moins elle n'empietera pas sur votre liberté &tc." Den hertog hadde veel liever sijne nièce gewenst voor de prins, dan, soude den koning van Pr(uissen) sig daer seer tegens hebben gekant.

Men hadde ook daer reets lang over gesproken, soodat de princes Wilhelmina, bij gelegentheidt dat men op een bal te Berlin Nederlanders, twee Zeeuwen, hadde sien danssen, over welkers contenance men gelaggen hadde, sij daerover root was geworden, t'welke sij naderhandt selvfs bekende mal van haer gedaen te zijn.

Den hertog hadde hem, Ver(elst), wel een uur onderhouden den eersten avond, dog sonder hem nergens van te spreken als over het Pruissische hof. Rakende het premier-nobleschap geen woordt. Den hertog sond hem pouletjes [2]), ontfing er ook, was ongemeen uiterlijk vrien-

---

1) Er wordt waarschijnlijk gedoeld op de mogelijkheid van eene aanwinst in grondgebied ingeval de Hohenzollerns, die het land van Kleef als erfgenamen van het vroegere Kleefsche vorstenhuis bezaten, mochten uitsterven. Met „Geldersche pretensiën" wordt gezinspeeld op de moeilijkheden, die in 1764, naar aanleiding van het veranderen van de afwatering der rivieren, waren gerezen tusschen de Kleefsche regeering en de staten van Gelderland, die de klachten en eischen der Kleefschen als zeer onbillijk verklaarden. Zie Vervolg op Wagenaar a°. 1764, p. 272 en 373.

2) Vleiende briefjes.

1766.

delijk, dog wijders niet. Wanneer Ver(elst) hem, hertog, vroeg of er ietwes van sijn dienst was nae Amsterdam, antwoorde die: „Voudriés vous une secrette commission pour arranger la une chose"? Apparent, dat daer nog ietwes te vereffenen was; veelligt de seven ton present voor de prins, daer Amsterdam tegen is [1]).

*Ωρε μευρουω υαν Σπαεν [2]). Over de wijnig opregtheidt van den hert(og) sprekende allegeerde twee voorbeelden, een dat hij, hertog, Nieuwenheim uit de garde du corps willende hebben [3]) en daer geen kans toe sag (....), jae, doe men hem reden gaf waerom hij op die wijse met Nieuwenheim niet reusseren soude, antwoorde dien heer: „Ecoutés, nous lui écrirons la lettre la plus douce, la plus mieilleuse du monde &tc.". En hadde daar ook door gereusseert.

Nog hadde den hertog aen Dalwig gesegt: „Je ne conçois pas que Degenfeld demande le poste de Burmania [4]), ce n'est que la vanité démésurée de sa femme, qui veut faire la femme de ministre; je voudrois pouvoir l'en déhorter, il est bien à present, à sa maison; d'ailleurs des gens de païs l'exigent, le sollicitent, lui cependant n'est qu'étranger". Dit alles om de waereld te derouteren, want weet dat Dalwig — praatagtig — dat terstont bij Degenfeld weer sal seggen, opdat Heyden-Hompesch en andere dit ter ooren komende sullen denken, dat het niet volgens het advies van den hertog is geschiedt, te meer daer

---

1) Later bijgeschreven. Er wordt gesproken van de koopsom der Nassausche bezittingen in de republiek, bij de verdeeling in 1732 den koning van Pruisen toegewezen en door Frederik II in 1754 voor de som van *f* 705000 weder afgestaan. Zie o. a. Van der Aa, Leven van Willem V. dl. I. p. 147.

2) Ore mevrouw Van Spaen.

3) De luitenant W. G. A. D. Van Nijvenheim (vgl. aant. 4 op p. 37) was sinds 1760 officier bij de garde te voet, maar sedert 1767 komt hij als zoodanig niet meer voor: de hertog schijnt dus zijn doel spoedig bereikt te hebben.

4) Den gezant van H. H. M. aan het hof te Weenen.

1766.

Heyden-Hompesch violent sig heeft geëxpliceert op dat stuk; selfs absenteert die sig uit Den Haag [1]).

Over 't huwelijk van Bouwens [2]) met Madelon van Boets(elaer) heeft den hert(og) sig mede soo geuit, dat 't schande was voor iemant, die eerstdaags aan 't hoofd van de ridderschap stont te komen, dat York — die sijn vrouw (.....)[3]) — dit hadde aangeraden en dat het darom hadde moeten gebeuren.

$17\frac{10}{4}66.$ Ὦρε Ωοερτμαν [4]). Dat den oude raidsheer Perponcher [5]) even nae s'princen meerderjarigheyd sig aen Sijn Hoogheydt hebbende geaddresseert met versoek hij mogte dog — soo om sijn eyge geboorte als wegens desselfs huwelijk met een juffrouw van Wassenaer — of eene sijner zoons in s'Hollands ridderschap gebragt werden. De prins, om van die lastige sollicitatie af te sijn, antwoort kortelijk: ingevalle hem plaisier koste doen, het hem aengenaem soude wesen, waerop hij terstont bij de leden der ridderschap rondreede en solliciteerde, op fundament dat de prins hem belooft hadde plaisier te doen. Eyndelijk begreep men de dwaasheyt en tegelijk de reden van die sollicitatie, en doe is er hertig om gelaggen.

$17\frac{1}{7}66.$ Dat Rhoon thans met den hertog oneens is op een wijse om niet weer te

---

1) Jonkh. Sigismund Van Heyden Hompesch vertoefde aldaar als gedeputeerde ter generaliteit van 1764 tot 1767. Zie Ned. Jbb. 1764, p. 394.

2) Den 13en April 1766 huwde te 's Gravenhage Magdalena Anna Elisabeth baronnesse Van den Boetselaer, dochter van den heer Jacob Philip Van den Boetselaar van Nieuwveen en Charlotte Van Stöcken, met den heer Dirk Bouwens, eenige jaren daarna, in 1772, benoemd tot ruwaard, baljuw en dijkgraaf van het land van Putten. Zie Huwelijksregisters te 's Gravenhage en ook Bericht van de vergaderingen enz.

3) Niet ingevuld.

4) Ore Woertman.

5) Jacob Arend baron De Perponcher Sedlnitzky, raadsheer in het hof van Holland, gehuwd met Jacoba Maria Van Wassenaar. Zie o. a. Van der Aa, Biografisch Woordenboek i. v.

1766.

raccommoderen. Dat Fagel nogtans wel met Rhoon blijft, dog dat die waerschijnelijk dese trahisseerdt, blijkens een briefje 't gene hij, F(agel), aen Rh(oon) onlangs hijmelijk onder tafel toestopte.

Van dese F(agel) soude den overlede prins aen O. Z. van Haren geschreven hebben „qu'il étoit un franc coquin", of „un vilain bougre". Die brief was gesien en exteerde nog.

Ook seyde Iddekkinge [1]) van F(agel), dat hij nae een mager, schraal paardt geleken, dat in een drooge sloot stondt, daer niet weer uit kon, en dat al het gras, dat aen beyde de seyde groeide, af at.

Rhoon onlangs bij den hertog komende, soo vertoonde den hertog aen hem 't plan, waarbij Sijn Hoogheydt als consulent van den jongen prins was aengesteldt, met de opgevolgde acte van aenstelling daerbij, waerop Rhoon met veragting dat papier op de tafel hadde geworpen en gesegt: „Vous me demandés mon avis lorsque l'affaire est faite, je n'en ai que faire", hebbende in verscheyde andere conversatien sig soo sterk tegens den hertog geuit, dat dese aen Ver(elst) soude hebben gesegt: „qu'il auroit merité qu'on l'eût jetté par les fenêtres". Den professor Weys soude aen iemant hebben verklaert: „indien hij hadde willen gebruik maken van de billetjes, die dagelijks bij de jonge prins door den hertog gesonden wierden, men daerdoor Den Haag en verders selfs alles in vuur en vlam soude hebben konnen setten".

Doe Charles Bentink solliciteerde om drost van Zallandt te worden, raede den hertog voornoemden Charles B(entink) aen dit te gaen bewerken in Overijssel, en dat hij hem daerin behulpsaem soude zijn. Charles B(entink) nae Overijssel vertrekkende ten eynde sijne saken te menageren, soo spreekt den hertog met Zeno Bentink [2]), send

---

1) Anton Adriaan Van Iddekinghe uit Groningen was lid van de commissie van opvoeding van Z. H., door wijlen diens moeder benoemd.

2) Zeno Arend Bentinck tot Buckhorst, sedert 1761 lid van de ridderschap van Salland. Zie Naamregisters van de leden der regeering enz.

1766.

hem, Zeno, nae Overijssel om tegens zijn neef Charles te stemmen en te werken, en schrijft naederhandt aan Charles B(entink), dat Zeno een seer slegt mensch (was), daer geen staat op te maken was, die sig soo tegens sijn bloedvriendt en weldoender opposeerde. Van Larrey segt den hertog dagelijks: „que c'est un faquin, un mauvais sujet &tc., qu'il faut se méfier de lui, qu'on scait mille tours de lui", sonder deselve ooit te expliceren. Eens self ietwes confierende aen V(erelst) sey den hertog: „Mais n'en dites rien á Larrey" [1]).

Onder het gemeen is men seer gestoort op den hertog, omdat hij alles uitvoert en agter 't scherm sit, de prins voor de abuisen laat caveren &tc., soo dat Benoist sey: „qu'on lui pourroit bien jouer un mauvais tour quelque jours, en lui cassant la tête", te kennen gevende, dat diergelijke praatjes in seker coffijhuis der borgers en in herbergen wel eens omgingen.

Den hertog is verbaast gehaat onder de gemeente. Denken sommige dat die historie van 't slaan van den prins van Weilb(urg) met Maasdam [2]) onder de hand mede door toedoen van den h(ertog) soude sijn uitgestrooit om die prins gehaat te maken, die buiten dat maer matig bemint is, uit hoofde van enige behandelinge met opsigt tot de oeconomie van de heer De la Potterie tegens de borgers &tc..

Den jegenswoordige premier-noble in Zeland [3]) krijgt *f* 10000 s'jaers, die de prins hem geeft, en die hij gevraagt heeft, — ik mene — ook nog eens *f* 20000 van de provincie, schoon Borssele die niet gehadt hadde, 't gene nogtans de prins was diest gemaakt.

Den hertog hadde gesegt tegens V(erelst): „Il faudra que cette bête de Van Citters [4]) aie quelqu'un, qui le conseille

---

1) Deze volzin is later tusschen geschreven.

2) Baron Van der Duyn van Maasdam en 's Gravemoer uit de Hollandsche ridderschap. Het bedoelde gerucht is niet te vinden.

3) Op dit oogenblik nog de heer Willem Van Citters. Zie p. 304.

4) Dezelfde.

1766.

et qui lui soit d'appui, nous lui donnerons Steengragt [1]) pour gr(and) pensionaire et puis Chalmers [2]), garcon d'esprit et d'application, pour secrétaire, sans lesqu'els il ne pourra rien faire (finir)", daer integendeel alle de mindere officianten van den premier-noble, en niet dese van die behoorden af te hangen. En NB. aan V(erelst) was die post afgeraden om reden dat al de Van de Citters tegens hem soude hebben, die te veel te ('t?) credit in Zeland thans hadden, schoon 3 steden aen hem, V(erelst), hadde komen aenbieden hun intercessie ingevalle hij die post begeert hadde. Wijders dat de vorige premier-noble sekere recognitie aan 't landt betaaldt hadde, waervan dese versogte te sijn bevrijt, 't gene hem insgelijks geaccordeert was. V(erelst), aan Sijn Hoogheydt daerover sprekende, segde niet geweten te hebben dat Borssele die recognitie betaelt hadde.

Den hertog hadde aen V(erelst) gesegt, dat hem eerstdaags sekerlijk soude spreken en langer tijt geven om sig onderling te onderhouden over verscheyde pointen, die door V(erelst) nog te vragen waeren, jae dat eerstdaags Woertman en Pesser verwagte, wanneer hem mede ten eten soude nodigen. Dese kwamen, sijn genodigt, hebben daer gegeten, dog is V(erelst) niet genodigt, alleen versogt om bij 't verblijf t'Utregt te wesen. Soo was ook door den hertog den jonge Fagel geinsinueert t'Utregt te komen. Dese jongen heer segt men geene de minste applicatie te hebben nog sig enige moeite te geven in sijn nieuw employ [3]).

Men hadde een plan gehadt om Larrey tevreden te

---

1) Adriaan Steengracht was secretaris van de Zeeuwsche staten. In 1766 werd hij raadpensionaris.

2) Mr. Johan Marinus Chalmers, de zoon van een Schotsch predikant te Veere, eerst secretaris van de rekenkamer, daarna, in 1766, secretaris van de staten van Zeeland, en in 1770 raadpensionaris. Zie Naamregisters of Van der Aa, Biogr. Woordenboek i. v.

3) Mr. François Fagel, de zoon van den griffier Hendrik Fagel, wien hij was toegevoegd. Zie Resolutiën Staten-generaal 11 Maart 1766. Vgl. ook aant. 2 op p. 283.

1766.

stellen, en van de hand af te hebben, namentlijk dat de heer van Catwijk soude quiteren als president van den domain-raid behoudens sijn tractement soo lang hij leefde, in welk geval de heer Larrey president soude worden op een tractement van *f* 10000 s'jaers, dat de prins hem soude toeleggen, en soude dan de heer Bleyswijk effectif secretaris en griffier van Sijn Hoogheydt sijn geworden. Dan, vermits de heer van Catwijk [1]) sijn post niet heeft willen afstaan, soo is van dese schikking nog nietwes geworden.

In 't algemeen werd bespeurt, dat men meer consideratie gebruikt voor die sig opposeren dan voor die gemakkelijk zijn.

V(erelst) hadde ook te kennen gegeven dat, de post van Wenen vacerende, hij daer wel sin in hadde; niettemin was die commissie agt dagen nae desselfs komst in Den Haag vergeven aen den graef van Degenfeld [2]), die misschien wel nae Berlin soude hebben willen gaen.

$17\frac{10}{7}66$. Hadde den hertog aen V(erelst) gesegt: „Si le Roi — de Prusse — vous parle sur l'article de mon frère Ferdinand, dite lui que je désapprouve fort la résolution qu'il a prise de quitter son service &tc.".

Den prins Ferdinand is vrij hoog, en als eens een voornemen genomen heeft, komt daer niet ligt van wederom.

Ὦρε Λυννενβυργ [3]). Dat den hertog gesegt hadde met relatie tot Borsselen, dat geloofde er in de Utrechtsche ridderschap wel saten, die sulke bewijsen niet soude

---

1) Frederik Hendrik baron Van Wassenaar van Katwijk enz, lid van de Hollandsche ridderschap, president van Z. H.'s domeinraad. Zie o. a. Naamregisters.

2) Frederik Christoffel graaf Van Degenfeld Schouburg werd na den dood van den heer Van Burmania tot gezant te Weenen benoemd. Zie Resolutiën Staten-generaal 28 April 1766.

3) Ore Lunenburg.

1766.

konnen bijbrengen als wel Borsselen, daermede of de Utenhovens of de Thuyllen denoterende.

$17\frac{13}{8}66.$ Ὦρε Νατεωις [1]). Dat den prins Van Weilbourg, door Amersfoort passerende, door een oud officier — soo wel meen Van der Miele genaamt — zeer wierde gesolliciteert om voor hem te intercederen, ten eynde mogte geavanceert werden. Dit door Natewis geappuieert werdende, antwoordede den prins seer eenvoudig aan den heer van Natewis, dat nietwes in faveur van dien officier konde uitwerken, overmits nergens omtrent iet te recommanderen hadde, met moeite dit self in sijn eyge regiment te mogen doen.

Ὦρε ἓερ υαν Ἰνδερστειν [2]). Dat in den beginne van het stadhouderschap hadde gesauveert aan dese provincie 't geven der attaches door staten of gedeputeerden op de patenten van Sijn Hoogheydt, insgelijks mede de agreatiën op de prebendens, die door Sijn Hoogheydt werden vergeven, ofschoon De Bak daer seer tegens was, tot soo lang door verscheide voorbeelden van de vorige eeuw daertoe wierde overgehaelt. Item 't registreren bij de provincie van de commissien voor officieren, op onse repartitie komende en door Sijn Hoogheydt wordende vergeven. Dat ook soude hebben voorgekomen, dat in de leenbrieven niet in 't hoofd van deselve hadde gestaan „Sijn Hoogheydt mitgaders de staten &tc.", soo niet den heer van Bottestein sulks hadde belet in qualiteit van stadhouder der lenen, die daerdoor dagte NB. te verkrijgen nieuw verhef van alle de lenen, 't gunt hem hondert halve rijders waerdig soude sijn geweest. Dat ook aangetoont hadde, hoe onder prins Willem de derde nimmer die prins sijn naem was gebruikt in ordonnantiën rakende het financiële deser provincie, en dus

1) Ore Natewisch.
2) De secretaris van staat Milan Visconti, heer van Hindersteyn.

1766.

dagte dat sulks wederom moeste geschieden, vermits op deselve voet 't stadhouderschap was aanvaert, dog dat andere daertegens voerde een exempel onder prins Mauritz tijt gebeurt, waerin s'princen naem was gebruikt, en dus doordrongen dat sulks wederom plaats moeste hebben, ofschoon prins Mauritz magt op lang naa sig niet soo verre uitstrekte als die van prins Willem de vierde [1]).

$17\frac{7}{11}66.$ Ὥρε ἕρτογ [2]). Dat D'Ablaing seer moeyelijk was over de conclusie nopens desselfs tractement [3]); dat aen de prins een korten brief hadde geschreven, dog dat beloofde eene veel langer. Dat Pesser aen Woertman hadde gesegt — welke laetste sulks aen den hertog hadde geschreven — dat die sake met eene vriendelijke altercatie was afgelopen. Al lacchende voegde die prins daerbij: „Dat lijkt veel nae eene contradictie". Wijders dat gene twee onverdraeglijker menschen kende dan den adjudant Thuyll en de gewesen collonel Pesser. Ook dat ik wel hadde moeten bemerken, dat die laetste genoegsaem niet aen 't hof was geweest, doe de prins in Julij t'Utregt was. „Of hij, Pesser, nog sooveel in Utregt te seggen hadde"? Ik antwoorde: „dat Sijn Hoogheydt dat waerschijnelijk

---

1) Deze woorden: „ofschoon .... enz." zijn logisch te verbinden met: „een exempel .... gebruikt".

2) Ore Hertog.

3) In 1757, bij den dood van den heer Van Tuyll van Welland, die als oudste geëligeerde tien jaren lang voorzitter van de staten van Utrecht geweest was, had de gouvernante den heer D'Ablaing van Giessenburg tot supernumerair geëligeerde en voorzitter der staten benoemd (zie vroeger), en zulks op denzelfden voet als de heeren Van Reede van Renswoude in 1674 en na hem de heer Van Weede van Dijkveld. De heer Van Welland had als voorzitter nooit eenig tractement genoten. Daarom requestreerde zijne dochter Dorothea, als zijne universeele erfgename, bij zijn dood aan de gedeputeerde staten, op grond dat hij toch wel tot eenig salaris zou zijn gerechtigd geweest. Haar werd toen voor elk der genoemde tien jaren eene som van ƒ 200 toegekend, of, na aftrek van den 12en penning, van ƒ 183. Zie Resolutiën Gedeputeerde staten 5 Mei 1757. Jhr. D'Ablaing nu maakte

beter soude weten als ik, dat mij wel bewust was dat er nog dagelijks vele en der voornaemste uit de vroedschap gingen, dog dat ik hem personeel genoegsaem niet kende. Niettemin remarqueerde ik wel dat Woertman daer veel was, en misschien meer van hem dependeerde als iemant, op welke wijse hij gewisselijk veel influentie in de provincie moest hebben". Waerop den hertog: „Dat is waer, ik geloof mede dat hij veel op Woertman vermag; dog Woertman moet met zijn broeder wel omgaen, wegens het eerste lidt &tc.".

De heer Van Zuilen hadde hem, hertog, seer gequelt met sijn neven (sic) Frits [1]), namentlijk om hem nae

---

aanspraak op een salaris van *f* 1600, omdat dit ook den heer Van Renswoude toegelegd geweest was (zie Resolutiën Staten van Utrecht dd. 12 December 1674.) Of hij het werkelijk genoten heeft blijkt niet; in 1759 beweerde hij „ten kantore van den ontvanger Yvoy een en andermaal zijn kwartaal" in ontvangst genomen te hebben, maar in de rekeningen van dien ontvanger komt die post onder de uitbetaalde tractementen niet voor (zie Inventaris der rekeningen van de Staten, n° 59 R. A. Utrecht). In 1759, na den dood der prinses, schijnt in elk geval van wege de staten de uitbetaling te zijn verboden; de heer D'Ablaing beklaagde zich daarover bij missive aan dat college (zie Resolutiën Staten van Utrecht 7 November 1759), maar, voor zoover na te gaan valt, zonder gevolg. In het jaar 1766, na de verheffing van Willem V, bij de nieuwe moeilijkheden over het voorzitterschap zelf (zie volgende aanteekening), kwam weder de quaestie van het tractement uit de kas van de staten aan de orde, waartegen de ridderschap vooral opkwam, omdat daaruit de door haar bestreden wettigheid van het voorzitterschap zou kunnen worden afgeleid. Om „tot eene schikking te komen.... *consenteerde*" de ridderschap, uit inschikkelijkheid jegens den prins, in het toeleggen van het gevraagde jaargeld van *f* 1600, (zie Resolutiën Ridderschap 5 November 1766.) De staten besloten toen tot de toekenning van die som (zie Resolutiën Staten eod. d.), maar de geëligeerden poogden vergeefs de ridderschap te overreden zich bij hare conclusie „favorabeler te expliceeren." Vandaar dat de heer D'Ablaing „seer moeilijk was over de conclusie nopens desselfs tractement".

1) Frederik Christiaan Hendrik Van Tuyll van Serooskerken werd bij acte dd. 18 Maart 1766 aangesteld tot ritmeester van eene compagnie cavalerie in het regiment Cannenburg, tot dusver onder bevel van den generaal Van Tuyll van Serooskerken, die als zoodanig werd gedimitteerd. Zie Acten en Comm. i d. u. s.

1766.
Berlijn of Brunswijk te willen toesenden, met brieven van recommandatie om daer te blijven, den dienst verder te leren en vandaer te melden wat men oordeelde door hem te konnen weten of vernemen. Vroeg mij: „of niet verwondert was over soo een plan, want wat hij daer dog soude uitvoeren? Veelligt voor spion aengesien en wijnig agrement hebben. Immers niet te sullen reusseren met hem door soo eene absentie te doen afsien van juffrouw Willemsdorff [1]), vermits 't door haerliede schult was, dat uit Den Haag was gegaen. Dat hij, heer hertog, daer altoos tegens is geweest; dat hij extra wel bij de prins stont, dat hij een soete jonge was en die, door den hertog werdende gedirigeert, daer sig wel soude hebben geschikt, dog dat sulks soo door den heer Van Zuilen, door den adjudant en den heer van Rhoon — die thans dagelijks 't huis van mevrouw Van Thuil afliep — begrepen en geconcludeert was. Dan, dat nog eens bij mevrouw Van Thuyll soude gaen, die veel redelijker oordeelde en die ook niet geloofde soo seer met die drie heren overeen te stemmen. Ook dat niet seer fraai van den heer Van Zuilen was geweest, sijn pupil voor *f* 25000 die compagnie van sijn broeder te laten kopen".

Over de domestique saken van de ridderschap sprekende, geliefde Sijn Hoogheydt te seggen, „dat de prins geprefereert hadde te schrijven aen de ridderschap, omdat de heren hem in de conversatie te fijn waeren; dat hij, heer hertog, daerom ook telkens *onvervankelijk* hadde gesproken", met dit woord willende beduiden hoe voorsigtig sig dagt te moeten gedragen in opsigte van den heer Van Zuilen [2]).

1) Misschien eene dochter van den vroeger vermelden majoor. Van een huwelijk schijnt niets gekomen te zijn; althans te Utrecht is het niet gesloten, en dáár woonde de familie Willemsdorff en lag het regiment Cannenburg in garnizoen.

2) In de ridderschap was op nieuw geprotesteerd tegen het voorzitterschap van Jhr. D'Ablaing van Giessenburg in de staten en zijn supernumerair lidmaatschap van de geëligeerden, evenals in 1757 en 1759, alsook tegen Z. H.'s verlangen dat niet meer door de leden der

1766.

Den hertog is thans geheel gebrouilleert met den heer Van Rhoon, soodat desen laetsten heer op de maeltijt van de prins, doe alle de Hollandse edelen daer aten, bedankt heeft, op pretext dat nae buiten ging — of ietwes diergelijks.

Dagelijks werd er s'avonds raid gehouden bij den hertog; daervan sijn Blijswijk, somtijts den raidpensionaris Steyn, griffier Fagel, en die de pen voert is Van Hees, die met juffrouw Dierkens is getrouwt [1]).

Alle morgen komen menigvuldige regenten &tc., om den hertog te spreken en van alles te informeren. Sijn Hoogheydt ontfangt ook en beantwoordt terstont seer veel billets van den een en andere.

December 1768. Ὦρε Ρηγερσμαν [2]). Dat den hert(og) meer dan ooit sig volkomen van de geest van de prins heeft geëmpareert, dat die jonge vorst nietwes besluit, doet of vervolgt dan naedat sulks bij den eerstgenoemde heer is voor goed gekeurt. Dat nogtans ligt en oordeel genoeg heeft om selver vele saken te

---

ridderschap bij tourbeurt, maar door de meerderheid de ambten zouden vergeven worden, — hetzelfde wat even vóór zijn dood Willem IV had gevorderd, (zie vroeger). De ridderschap had eene commissie naar Den Haag gezonden om daarover met Z. H. en den hertog te overleggen. Zie Resolutiën Ridderschap 31 Mei, 7, 14 Juli, 9 September, 19 October, 5 en 10 November 1766, en vooral de uitvoerige en zaakrijke memorie over de retroacta van de quaestie der vergeving van prebenden en ambten, dd. 9 September 1766, daar geinsereerd. De zaak was aan de orde gekomen door de aanbieding van het praesidium der ridderschap aan Z. H., evenals in 1747, en daarop van een eerste tourbeurt voor eene prebende.

1) Mr. Herman Van Hees, heer van Berkel en Rodenrijs, sinds 1765 raadsheer in het hof van Holland, gehuwd met Anna Maria Dierquens (of Dierkens), de dochter van den burgemeester van Den Haag, Mr. Johan Dierquens, en van Eleonora Agneta Fagel. Zie Huwelijksregisters te 's Gravenhage 5 Sept. 1756.

2) Mr. Jacob Karel Reigersman, sinds 1761 thesaurier van Z. H.

1768.
konnen bepalen, dan, dat sig geen tijt nog moeiten geeft omme deselve in te sien of nae te gaen, want wat ook in geschrifte aen voorsegde vorst werd gepresenteert, sulks werd aengenomen, dog, sonder 't selve in te sien, straks aen den heer hert(og) overgelangt. Niettemin onderscheyt die prins sijne luiden en schijnt doorsigt genoeg te hebben, gevende sulks ook wel eene enkelde rijs te kennen wie dat voor eerlijke lieden hout en wiens raad — schoon die voor 't jegenswoordige niet gevolgt werd — gaarn wil aenhoren en voor 't vervolg versoekt, jae dit selfs aen den hier boven genoemde heer R(eigersman) meer als eens heeft te kennen gegeven, met een flaauw aveu dat sig niet anders thans gedragen konde, dog waervan de gevolgen allerdroevigst schijnen, vermits bij enig toeval van voornoemde heer hert(og) die jongen prins soude moeten fluctueren en sig nae 't oordeel van verscheyde geopposeerde gemoederen moeten regulen, welk inconvenient door gepaste departementen in de respective provincien te maken was voor te komen, dan, waertoe de ambitie om alles alleen uit te voeren van den heer hertog niet kan condescenderen. Dese zugt wierd voortijdts door dien heer berispt in wijlen Haer Koninklijke Hoogheydt, die insgelijks de jonge prins buiten kennis en buiten bewindt soude hebben gehouden soo lang mogelijk, om maer selver te regeren &tc., warom ook even nae haere doot veel gecontribueert heeft tot de opvoeding en leersaemheydt van den jongen vorst, dan, soo straks nae de kindersiekte heeft men die gelegentheydt genomen omme voorsegde prins buiten alle applicatie, en sulks bij continuatie, te houden.

Frappant voorbeelt van de magt en wil van voorsegde heer hert(og) in der sake van eene negociatie, die voor Sijn Hoogheydt moeste gedaen worden omme Duitsche goederen te vrijen of aen te kopen, welke negociatie bij of door den jood Boas, met avantagie van 2 percent opgelt voor Sijn Hoogheydt — schoon den negociateur selver — moeste geschieden, niettegenstaende de sterkste en gegrondste redenen daertegen gegeven, welk alles geschiede op instigatie van den secretaris Heinicke, en

den raidsheer Boemer [1]), die tesamen den heer hertog overreden, selver daervan profiteren, en dien heer verscheyde violente resolutien doen nemen. Waerbij komt in 't politique den heer Bleiswijk, die alle resolutien, brieven en memorien opstelt voor de respective provinciën, deselve in de hardste taal coucherende, den prins op een despotique toon doet spreken en nooit considereren, dat aen de staeten als desselfs wettige souverainen schrijft: zulks in 't exempel aen Vriesland, nu wederom aen Zelandt, aen de ridderschap van Utr(egt) &tc.. Thesaurier Hop, de bequaemste, braefste, en kundigste der regenten, werd niet geconsuleert; de griffier, (de) raidpensionaris, voor 't groote werk niet bestant genoeg.

Des hier uit moet onstaen dat, wanneer dese saken eens in de een of andere provincie — bij voorbeelt in Zeland waer thans tweespalt is [2]) — beginnen te stuiten, den prins meerder verliesen dan gewinnen soude in desselfs magt en directie, want maer een beginnende, de andere ras souden volgen, aengesien meest overal ongenoegen heerscht.

Nog een voorbeelt: dat, de heer Voogt [3]) met den prins wandelende, Sijn Hoogheydt bedrukt en bedeest sig hadde geuit en gesegt, dat hij evenswel ongelukkig was, vermits dat buiten een wijnig geometrie en wat historie van niets en wist tot behering van soo een landt als de republicq was nodig &tc., waerop t'huis komende hadde

---

1) De heer Heinneke was secretaris van den hertog van Brunswijk; verderop in het Handschrift komt hij herhaaldelijk als zoodanig voor. De heer Boemer komt in de Haagsche Berichtboekjes voor als „raad bij de hofhouding van Z. H.": vandaar dat hij „raidsheer" genoemd wordt.

2) Er was in Zeeland een ernstig geschil, waarin vooral Middelburg zich roerde, over het al of niet toelaten van den raadpensionaris Steengracht, die tijdelijk als eerste edele fungeerde, in de admiraliteit van Zeeland, overeenkomstig den wensch van Z. H. Zie Vervolg op Wagenaar anno 1768, p. 150.

3) De meergenoemde kamerheer, daarna opperhofmeester, baron Voigt Van Elspe.

1768.
den hertog — nae gewoonte — gevraagt wat of de prins op de wandeling al hadde afgehandelt. Hierop antwoorde de heer Voogt als boven, 't gunt den hertog moeielijk maakte en seyde: „Il sçait cependant tout, je lui dis tout, et ne fais rien sans le lui dire".

1769. *Ωρε Reigersman* [1]). Dat Sijn Hoogheydt wel voelt de subjectie, waeronder legt met opsigt tot den heer hertog, dat hem sulks dikwils genoeg verveelt, dog dat door de groote influentie en menigte middelen, die daertegens werden ingerigt, die onderwerping niet ligt te boven kan komen. Wijders ook uit hoofde dat den prins genoegsaem nietwes selfs uitvoert, dus het wel op een ander moet laeten aenkomen. Sijn Hoogheydt hierover onlangs s'namiddags — wat meerder verheugt door de wijn zijnde — badineerende, telde successivelijk op alle desselfs occupatien, daerover spottende, namentlijk dat nietwes dede als audientiën te geven, te wandelen, eten, drinken, slapen.

Daerover s'anderdaegs nog eens sprekende vroeg aen d'heer Voogt „of niet dagte dat wel opgetelt hadde desselfs onnutte besigheden", die daerop antwoorde van jae, „dog dat Sijn Hoogheydt nog hadde overgeslagen 't ondertekenen van soovele stukken, die Sijn Hoogheydt met gene mogelijkheydt te voren konde nasien of lesen". Dit deedt de prins, sig met de handt voor 't hoofdt slaende, seggen: „Dat is waar, dat is nog een voornaem stuk dat vergeten hadde".

Ωυλκενιτς [2]), schoon sig niet extra veel met saken bemoeit, is nogtans in de smaak van den heer hertog, vrij wat dispotisch, en dependeert enigermate van die prins. *Τοιγτ* [3]) opregt, stil, en die seer wel denkt, dog niet veel geconsuleert werdt. *Βρανδσενβυργ* [4]), alles door den hertog

---

1) Ore Reigersman.
2) Wulkenits (Wulknitz).
3) Voigt.
4) Baron Van Heeckeren van Brandsenburg, de latere gezant te St. Petersburg, was kamerheer bij den prins.

1769.

bekomen hebbende voor sig en de sijne, hangt volkomen van dien heer af. Ειδεν, l'abbé, seer gelieert met Γρονσφελδ, is tegen den heer hertog, insgelijks desselfs neef Reinestein [1]), welke heren door den hertog in verschijde opsigten nog al worden gemenageert: onder andere dese laatste heeft op de beurs van de prins gestudeert, en krijgt daer nog voor *f* 1000 s'jaers, welke gevraegt wordende of die niet souden cesseren sedert dat in een voorname post was geplaatst, oordeelde den heer hertog en insinueerde dat men die somme nog een jaer soude continueren, niettegenstaande de vader een der beste drostenije besit [2]), een swaer pensioen van 't hof trekt, en haast nooit aen 't hof behoeft te komen. Bigot [3]) blijft sijn oude clique — als Grovestins &tc. — nog geëttacheert, bemoeit sig merendeels met de comedie, enige divertissementen en wijders niet.

Iuffrouw Danckelman [4]) werdt door den hertog gevreest. Bij voorbeelt doe Sijn Hoogheydt met de princes 't eerst kwam op 't Loo, en aldaer door den hertog wierden opgewagt, soo wierde straks nae die aenkomst geordonneert 't eten op te disschen. Voorsegde hofdame, dit vernemende, versogt dat haere princes nog soo schielijk niet mogte aen tafel gaen voordat wat uitgerust hadde, vermits die dag door stof, warmte en sterke beweging

---

1) De hier bedoelde heer Van Heyden is de drost van Drente (sinds 1748) A. C. Van Heyden, heer van Laerwold, vroeger genoemd V. H. van den Dam, de broeder van den heer van Ootmarsum; of wel het is zijn zoon. Dat een hunner „l'abbé" werd bijgenaamd en waarom, is elders niet te vinden. „Zijn neef Reinestein" is de Utrechtsche geëligeerde, over wien men zie aant. 1 op p. 141.

2) De vader, baron Van Heyden van Ootmarsum, was drost van Twente; hij overleed nog in hetzelfde jaar 1769 en werd opgevolgd door zijn oudsten zoon Sigismund baron van Heyden Hompesch. Hij was lid van de commissie van opvoeding geweest. Zie V. d. Aa, Leven van Willem V, I. p. 108.

3) Bigot.

4) Freule Danckelmann, de vertrouwde hofdame van prinses Wilhelmina, met wie zij in 1767 in het land gekomen was.

1769.

seer moeilijk was geweest. Den hertog, dit vernemende, begon tegens die dame sodanig sig te uiten en sig moeielijk te maken, met te seggen: „of sij beliefde andere ordres te geven, dat daervan meester was &tc." Dit wierd op de beleefste en sagtste wijse door haer edele beantwoord, alleen te kennen gevende haer pligt om voor haer princes te sorgen, wiens delicate constitutie van gesontheydt aen haer bekent was, &tc. Niettegenstaende dese en enige andere rencontres is den heer hertog uitermaten beleeft tegens die juffrouw.

Dese juffrouw trekt nog een pensioen van 't huis van Weilburg, zijnde voortijts geweest eene seer goede kennis van wijlen den prins-vader van die naem, waerdoor La Πoττεριε [1]) nog al een enkelde rijs met haer spreekt en aen haer visites geeft; dit staet den heer hertog niet aen, te meer daer met het huis van Weilburg niet seer wel is.

Dese heer hertog, wanneer iets wil bekomen of afseggen aen enig particulier, soo schaemt sig niet van de humbelste brieven te schrijven of te antwoorden, die men bedenken kan.

Ωρε Τερελστ [2]). Dat op 't Loo sijnde de πρινς wel dagelijks met hem sprak, selfs somtijts lang, alleen over de Zeeuwsche, Engelsche en Berlinsche saken, dog over het interieure van de republicq selden, schoon daertoe vrij dikwils gelegentheydt was, uit hoofde dat er dagelijks de een of ander uit diversche provincien daer kwamen om over saken van gewigt te spreken, en dat ook de prins dagelijks wel een uur of drie in sijn cabinet las of schreef aan den hertog, aan wien nietwes van die natuur verbergde, dog voor de reste seer gecacheert was.

Dat voor niemant van sijn hof tot nog toe scheen particuliere affectie of sonderlinge confiance te hebben. Dat voor de πρινσες wel déférence scheen te hebben, dog dat die met omsigtigheydt moeste te werk gaan wanneer sij ietwes wilde verkrijgen, of dat het andersints wel eens

---

1) La Potterie.
2) Ore Verelst.

1769.

soude konnen missen. Dan, dat Haer Koninklijke Hoogheydt met veel delicatesse dit hadde verkregen dat de prins thans dagelijks arbeyde, meerder door sijn eyge ogen sag, en nae maete daervan aan hem, prins, ook meerder attenties, attachement en respect vertoonde. Dat hij, πρινς, nogtans geene goede, beknopte en voordelige wijse van werken hadde, want dat somtijts een geheel voldongen proces las, als bij voorbeelt een dat voor desselfs domainkamer was geventileert geworden. Dat dese lust tot selfs te werken continuerende, tot effect schijnt te sullen hebben eene mindere dependentie van den heer hertog, 't gunt men wel eens toont, selfs wel eens op sig selven ietwes doet, dat men weet niet bij den voorgenoemde heer te worden geapprobeert, alleen om te vertonen dat men niet soo afhangelijk is, 't welk den heer hertog bespeurende, alsdan daeromtrent uiterlijk seer gemakkelijk is. Dan, dat men voor het groote werk sig nog niet wel op sijn eyge wieken durft vertrouwen, schoon andersints op 't algemeen den πρινς zijn verstandt en oordeel seer goedt en gesont is. Dat somtijts nog wat veel van polissonneries hout, onder anderen den 2 September s'nagts, wanneer tot nae één uur opgebleven zijnde, hadden men in alle de kamers van de edellieden, pages &tc., rond geweest, ieder uit sijn bed gehaelt of de dekens afgetrokken &tc..

Dat alle nagt bij de πρινσες slaapt, en niet overslaet deselve telkens te caresseren; nogtans was Haer Koninklijke Hoogheydt tot hiertoe niet swanger.

Den πρινς, mij sprekende, haelden aen hoe dat Pesser en Woertman, beyde hun avancement aan D'Ablaing verschuldigt sijnde, nogtans jegenswoordig gantsch niet wel tesamen waeren, sulks niet seer approberende uit hoofde dat de ondankbaerheydt — volgens evengemelde vorst — ten uitersten te misprijsen was. Dat Woertman ook somtijts vrij wat sterk aan stadts-belangen was geattacheert geweest. Dat geloofde, dat Vos een regte vos was [1]).

1) Mr. Cornelis Anthony Vos, lid van de Utrechtsche vroedschap en

1769.

Dat D'Ablaing eerst de heemraidsplaats van de Lekkendijk-benedendams hadde gevraagt, ook het ampt van secretaris van de financie, ook het surintendentschap, dog dat met opsigte tot het eerste daervan af hadde gesien omdat hij personeel te veel tegens de dispensatie was geweest [1]). Dat D'Ablaing sijn oudste zoon, thans in de admiraliteit van Vrieslandt, sig aldaer soo vol hadde gedronken dat, president zijnde, zijn naem niet hadde konnen tekenen, en in die situatie de sotste resolutiën mogelijk hadde helpen nemen en onderling honderde ongeregeltheden hadde begaan, zijnde hij een heel slegt sujet.

1769. Ὦρε Τερελστ [2]). Dat den koning van Pruissen den hertog, onsen veldmaerschalk, niet mag lijden; reciproquelijk den hertog de koning niet, en bijsonder prins Hendrik [3]). Dat de koning van niemant in de waereldt houdt; dat alles wat hij uitdenkt, inventeert of mogelijk agt, sig ook daervan flatteert in te sullen reusseren: sodanige opinie heeft hij, koning, van sig selven. De princes van Oranje maakt werk van den koning, haer oom, dog seer wijnig, selfs het tegendeel, van haer oom, den heer hertog [4]), zijnde hij, hertog, jaloers van die princes, ook te kennen gevende dat sij haer jonge gemael meerder moest aenhalen, dat sij te koel

---

gecommitteerde ter staten-financie, werd in 1769, na den dood van Mr. Dirk Woertman, secretaris van deze commissie. Zie Utrechtsche Naamregisters.

1) Mr. Vos was heemraad van den Lekdijk benedendams en wilde dezen post behouden bij zijn nieuw ambt, in strijd met de bepalingen van de instructie, door eene dispensatie, die ook den heer Woertman verleend was voor soortgelijke combinatie, maar nam zijn ontslag omdat de staten het niet goedvonden. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 9 Augustus en 27 September 1766. De heer D'Ablaing kon dus bezwaarlijk voor zich zelven eene combinatie van betrekkingen vragen.

2) Ore Verelst.

3) 's Konings broeder.

4) Hare moeder was de zuster van den hertog.

1769.

tegens hem is, daerdoor niet swanger word; enfin in't geheel niet van haer tevreden is, vermits sij geen vertrouwen genoeg in hem, heer hertog, stelt, daer hij oorsaak van haer huwelijk soude sijn geweest &tc.; dat de Dankelman een oude hoer was, een slegt vrouwpersoon &tc., die haer, princes, niet genoeg inspireerde hoe met de prins, hoe met hem, hertog, om te gaen &tc. Waerop Τερελστ, dit aen de Δνκελμαν hebbende gesegt, en die haer, princes, daerover onderhoudende, was die verlegen hoe sig te gedragen, want te veynsen was haer niet wel mogelijk en haer ontevredentheydt meer te tonen was niet raadsaem, sulks sij op 't laast seyde een effort van vriendelijkheydt tegens hem, hertog, te sullen doen, ten eynde aen de gegeve raad te obtempereren. Dog, dit geschiedende door een voorkoment accueil, door de woorden van „mon cher oncle &tc.", begreep dien heer ras dat sulks uit instigatie en ter contemplatie van een anders raad gebeurde, des daer ook niet over tevreden was.

T'quartier schout-ampt van Peellandt [1]) was voor Τερελστ gedestineert, dog wilde den hertog hebben, dat hij daerom vragen moest, en sulks niet doende wierde het aen Sloet van de Haer [2]) gegeven, seggende de prins aen hem, Τερελστ: „Si vous me l'aviés demandé, vous l'auriés eu, je l'ai laissé huit jours plus longtems vacant". Daerop antwoorde Τερελστ: „Tout ce que V. A. daigne me destiner me sera toujours très agréable, mais elle me permettra de ne lui rien demander ou de ne la pas importuner", waerop den hertog seyde: „Il faut à monsieur V. de grands emplois, des choses de plus d'importance &tc.", daarop wederom gerepliceert wierde: „Il ne me faut rien, monseigneur, et je n'importunerai jamais ni le prince, ni V. A." Haer Koninklijke Hoogheyt, dit alles vernemende, be-

---

1) Peelland was een van de vier kwartieren van de Meierij van 's Hertogenbosch, die elk hun kwartierschout hadden.

2) Roelof baron Sloet van de Haar, lid van de ridderschap in Vollenhove en gedeputeerde ter generaliteits-vergadering. Zie Naamregisters van leden der regeering, enz.

1769.
tuigde deswegens haer leetwesen en verklaerde dat de prins daer geen schult van was, maer alleen den hertog. Diergelijke saek met opsigt tot het geven van Haer Koninklijke Hoogheyts portrait, die sulks in een goude doos gedistineert hadde voor Τερελστ, dog wijgerde de prins dit toe te staen, op instigatie van de hertog, willende wel dat de doos wierde gegeven, dog sonder het portrait, schoon den ambassadeur York hetselve enige tijt te voren hadde gekregen. Overal heeft den hertog spions, aen 't hof meent men thans Κελ [1]) en Ωυλκενιτσ [2]).

De prins hadde een brief aan den hertog geschreven, van 4 bladen vol, die seer accuraet en seer gesenseert was gecoucheert, korte, goede en welbedagte redenen, latende niettemin alles aen s'hertogs beter oordeel over. Nopens den heer van Rhoon schreef de prins, dat die op 't Loo was gekomen, door Gaubius audientie hadde laten vragen op 't dejeuner van Haere Hoogheden, alwaer hij was ontfangen, dog dat de prins, hem ter sijde geroepen hebbende, hadde gesegt dit niet meer te konnen doen, want dat dan verschijde Geldersche heeren sulks ook konden en souden pretenderen &tc.

Over de militaire jurisdictie bij Woerden [3]) gesproken met Rhoon, die, op dat stuk hevig zijnde, door de prins seer bedaert en redelijk was geantwoort. Naderhant over Verbrugge den canongieter &tc. insgelijks [4]). Vervolgens hem, heer van Rhoon, in de publique audiëntie hadde gesien, hem gevraegt te eeten, dog 't geen hij gewijgert hadde omdat daer niet logeren konde en omdat s'nagts

---

1) Jacob Derk Karel baron Van Heeckeren van Kell, Roderloo enz., lid van de Zutphensche ridderschap, edelman aan het hof van Willem IV, later als kamerheer en opperstalmeester aan het hof van Willem V. Zie Van der Aa, Biografisch Woordenboek, Naamregisters enz.

2) Wulcknitz.

3) De zaak, waarop hier wordt gedoeld, is niet meer te vinden.

4) Jan Verbruggen was lands-grofgeschutgieter. Zie o. a. Resolutiën Staten-generaal 21 Mei 1762. In 1770 werd het Joan Maritz. Zie Bericht van de vergaderingen enz.

1769.

over de heyde niet wilde dwalen. Van Fagel en Boreel [1]) schreef de prins, dat haerlieder rijs naa Vrankrijk niet approbeerde, dat Fagel daer maer soude leren fat worden, 't geen hij al genoeg was &tc. Dese gehele brief hadde de hertog aan hem, Τερελστ, voorgelesen.

Verders hadde den hertog tegens hem gesegt, dat de kijserin-koningin thans altoos weende over 't vertrek van haer zoon, den kijser, nae Neiss [2]), en omdat hij soo wijnig 't oor aan Haer leende.

Dat 'shertogs broeder Ferdinant ridicul hadde gedaen hier te lande te komen, vooral in een tijt dat, de prins hier zijnde, het soo druk was. Dat die prins in verschijde opsigten nog gevoeliger was als ooit te voren, waerover den heer hertog sijn heer broeder al vrij sterk hadde berispt. Dat die prins gekomen was om absent te wesen bij de celebratie van het nieuwe huwelijk van den prins van Pruissen met de prinses van Darmstadt [3]), dog die reden werdt geensints voor de waere gehouden, aangesien die prins immediaet daerop nae Berlin is vertrokken en met die jonge prinses meer dan eens bij de koningin en elders heeft gegeten.

Over de rijs van de heer Boreel nae Vrankrijk wierd onderscheydentlijk gedagt, den een oordelende sulks met

---

1) De griffier François Fagel: in Augustus 1769 kreeg hij van H. H. M. voor eenige weken verlof. Zijn metgezel was waarschijnlijk de heer Jacob Boreel, de zoon van den Amsterdamschen fiskaal.

2) Sedert 1766, reeds kort nadat hij na zijns vaders dood door Maria Theresia tot mederegent was aangenomen, ontstond er tusschen Jozef II en zijne moeder verwijdering door verschil van inzichten. Toen begon hij ook zijne reizen. In 1769 bracht hij te Neissen, tot groot verdriet van Maria Theresia, een bezoek van 3 dagen (25—28 Augustus) aan Frederik den Grooten.

3) Prins Friedrich Wilhelm, de latere koning van Pruisen, was gehuwd geweest met Elisabeth van Brunswijk—Wolfenbuttel, maar had zich in 1769 van haar laten scheiden; zij werd verbannen naar Stettin, waar zij tot haren dood in 1840 bleef. Hij huwde daarna, in hetzelfde jaar, Louise van Hessen—Darmstadt. De eerstgenoemde prinses was eene nicht van hertog Louis Van Brunswijk en van diens broeder Ferdinand.

1769.

enig doelwit te sijn, andere niet, overmits Berkenrode [1]), die twee jaren geleden wilde quitteren, sijn ambassade thans wederom gaarn soude behouden. Wijders dat de minister De Choiseuil [2]), eens onder de postulanten of gedestineerde horende noemen de heer Boreel, hij daerop gesegt soude hebben: „Voilà un homme comme il nous faut, ou qui est dans nos intérêts", 'tgeen den laastgegoemde heer niet veel goed in dat opsigt konde doen.

Dat den hertog, van Zeland sprekende, hadde gesegt, dat den jegenswoordige representant was „un fol et un faquin".

Dat Welderen, envoié in Engelandt [3]), thans seer slegt was, welke commissie bij Zelandt wierde vergeven; daermede van verre te kennen gevende of Τερελστ daer geen sin in hadde, want hij hem te Berlin moede is, soupconneerende dat hij aldaer tegens hem, hertog, werkt.

Grovestins was in s'Hage geweest om enige reden.

Dat den ἔρτογ nergens bemint of gesien was bij gene der hoven hoegenaemt, selfs niet bemint van sijn eyge familie. In Engeland bijsonder niet. Thans met York uiterlijk wel, dog innerlijk kwalijk. Dat hij, ambassadeur York, in 't algemeen een seer slegt personnaadje soude wesen, sig ophoudende met kuipen &tc. Dat in de republicq elk t'onvreden was over 't gouvernement, dat er nooit geen regering soo despoticq was geweest als de onse thans is. Dat het den bovenstaende heer sijn principe is, dat maer door 2 à 3 luiden in de republicq moest worden gewerkt, dat de rest moet volgen, dus gene correspondentiën, gene vergevingen van ampten — hoe gering ook — dan door 't canaal van die menschen of direct door Sijn Hoogheydt, die alles op hem, hertog, latende berusten, dus in effecte die laatste heer regeert, weshalven ook alles in de respective provinciën, collegiën

---

1) De heer Matthijs Lestevenon Van Berkenrode, vele jaren lang gezant van H. H. M. in Frankrijk.

2) De bekende minister van Lodewijk XV.

3) Zie aant. 3 op p. 236.

1769.

&tc. bij meerderheyt van stemmen wordende gereguleert, is 't natuurlijk dat op die wijse niemant enig genoegen kan hebben of plaisier kan doen dan door 't canaal alsvoren, en hierdoor alles los en uit den anderen raakt.

Voorleden jaer souden den hertog al gaarn gesien hebben dat Τερελστ 't representantschap in Zelandt nam, om hem daer te zien echoueren en hem soo uit Berlin te krijgen.

De prins hadde op 't Loo daer ook nog met Τερελστ over gesproken, zeggende, „dat dese representant van de Ιερρε [1]) te sot en onbekwaam was om 't hem te laten, nogtans dat ook alle jaer niet wel konde veranderen van representant, want dat men wel denken soude dat het hier toeging als in 't Engelsche ministerie, daer men continueel van verandering sprak en uitvoerde". Dat dese door den raidpensionaris Steengragt was gerecommandeert — welken heer in Zeland bekent stondt voor iemant daer men geen staat op konde maken, die vals was en verschrikkelijk konde jokken — en dat Τερελστ dus kwalijk hadt gedaen dien post niet aan te nemen.

Dat de πρινσ meer dan 2 uuren met hem, Τερελστ, hadde gesproken over Berlinsche saken, ook over de oorsake van de scheyding tusschen den prins van Pruissen en de prinses van Brunsw(ijk), vragende naar alle omstandigheden, dog dat Τερελστ, swarigheydt makende die alle op te noemen, uithoofde dat een groot gedeelte van dien voor den hertog hadde verborgen, die, dat horende, daerover moeielijk soude wesen &tc., soo beloofde de πρινσ op sijn woord van eer daervan nietwes aan den hertog te sullen doen blijken.

Ωρε Τερελστ, Αυγυστυς 1769 [2]). Hoe wijnig van de caractères dikwils te oordelen en te hopen is, en wel met opsigt van den ξερ ερφσταδδυδερ, welke de ξερ ξρτογ [3]) in

---

1) Zie de aanteekening op p. 304.
2) Ore Verelst, Augustus 1769.
3) Den heer erfstadhouder .... heer hertog.

1769.
een seekere sin vreest, niet bemint en nogtans in alles opvolgt: met opsigt tot het niet beminnen heeft hij sig aen den κονινγ ἅν Πρυισσεν [1]) uitgelaten alsof hoopte d'een of andere tijt van voorsegde ἕερ verlost te sijn door een sterfgeval, beroerte &tc..

Dat den jongen ἕερ in den beginne bijsonder hadde aengestaen aan den koning van Pr(uissen), dog dat men bij vervolg, sig willende versekeren nopens desselfs wijse van denken, men aen hem enige fausse confidences hadde gedaen, wanneer de jongen ἕερ volkomen uit was gekomen, sig geheel en al bloot gegeven en genoegsaem getoont dat geen mensch spaerde, van elk kwaed dagt, sonder wijlen sijn eyge vrouw μοεδερ [2]) te menageren.

Alle de πρινσσεν ἅν Βρυνσwijk [3]) in 't algemeen seer slegte caractères, de minste nog den regerenden hertog — schoon brutaal — selfs den πρινς Φερδινανδ [4]), en bijsonder de twee jonge πρινσσεν aen 't hof van Βερλιν [5]). Dit was overbodig getoont in opsigt van het geval van hunne suster, getrout met den pr(ins) van Pr(uissen), hebbende sij selven daervoor de handen aan geleent, van geweten en toe gecoöpereert. Die jonge πρινσες de allervuilste υρουω die er geboren kan wesen: hebbende sig geabandonneert aen eene Pietro, musicant, eertijts kamerdienaer van prins Ferdinant, een mensch dat door de pokken verrot bijnae was, van laege extractie; niettegenstaende dat is die prinses met hem getrouwt, en van wien sij s'nagts komende, sig selfs tusschenbeyde door knegts of soldaten liet gebruiken.

Evengenoemt huwelijk was gecelebreert geweest door

---

1) Koning van Pruisen.
2) Moeder.
3) Prinsen van Brunswijk.
4) Prins Ferdinand, de gewezen veldheer van Frederik den Grooten.
5) Frederik Augustus, generaal in Pruisischen dienst, geboren in 1740, en Maximiliaan Leopold, geboren in 1752, beiden neven van hertog Louis van Brunswijk, den veldmaarschalk van de republiek der Vereenigde Nederlanden.

1769.

haer eyge broeder, prins Willem van Brunswijk, die sig kwanswijse in priester-klederen hadde aengedaen, een altaer gestelt, en dus aen dat paer de benedictie gegeven, waernae aen voornoemde Pietro gelegentheyt hadde besorgt om te evaderen, en de correspondentie tusschen sijn suster en hem intusschen helpen onderhouden. Pietro wierd vervolgens, naedat de koning van al het bovenstaende kennis hadde gekregen, gelokt om op s'konings geboortendag een gemasquert bal bij te wonen, waervan hij volgens overleg — door briefwisseling — met voorsegde prinses souden sijn doorgegaen, sig nae Italiën begeven, aldaer sig met zijn prinses geaboneert op t'een of ander theater en, soo uit eene brief van gemelde prinses bleek, soude sij alvorens door gift hebben getragt sig te ontdoen van den koning, van haer gemaal den prins van Pr(uissen) en selfs van haer broeder, die in de confidentie was, ten eynde door sijn leven niets ten hunnen opsigten te risqueren. Dit gantsche verfoeielijk gedrag werd wel enigsints aen 't temperament en slegt caractère van voorsegde prinses geattribueert, dog bijsonder ook aen s'konings onvoorsigtigheydt en onvergefelijke wijs van denken, want den koning selfs heeft begonnen sijn neven den kroonprins te noemen „mon benêt de neveu", hem en ridicule te tourneren &tc., wijders de prinses doen insinueren dat sij moeste besorgen swaer te worden quovis modo, schoon sij te kennen gaf, dat haer gemaal haer nog nooit hadde bekent en sij dus ook tegensin in hem kreeg en even als haer oom hem laag behandelde, 't gunt die prins sodanig van haer verwijderde, dat hij met haer in 't geheel niet meer sliep, in débauches gaf, selfs in 't socratique door aenlijding van een prins Sapieha en nog een Poolsch heer, sulks die prinsses door veels te veel verkrege libertijt ook sodanig in de abuisen gaf, dat sij eene musicant Muller tot haer galant nam, en waervan sij avoueerde dat haer dogtertje was, noemende hetselve la petite Muller &tc. Die Muller is weggeraakt. Pietro is op 't casteel te Maagdenburg geinterrogeert, niet bij monde, maer heeft moeten antwoorden naast een geschrift, dat de koning hem gecachetteert sondt en 't gunt

1769.

hij sonder dat het iemant anders mogte sien moest terug senden; vervolgens leeft hij nog in sijn cachot of, soo andere menen, soude hij zijn onthooft. De prinses is te Stettin, en vroeg alleen voor gratie niet nae haer vader te worden gesonden.

*Ωρε Ρηγερσμαν [1]). Dat den dikken heer [2]) laest vrij koeltjes op Soestdijk was ontfangen, niet als te voren desselfs appartement aengewesen en gevraegt of alles wel was &tc., dat sulks ook wel bij dien heer was geremarqueert en, niet over voldaen, daerdoor korter aldaer was gebleven als anders. Dat die heer dagelijks voorgeeft hoe de πρινς wijnig of niet uitvoert, hoe sijn tijdt met die malle audientiën verslijt &tc., schoon tot dit alles gelegentheydt heeft gegeven en nog doet, 't gunt die jongen ξερ thans merkende selfs begint te werken, ten minsten een uur of drie daags schrijft, correspondeert, minder pagnotteert en appliceert sig ongelijk meerder, 't geen wel enig nadenken aen den dikken heer baart.

*Ωρε Τερελστ [3]), die 't bovenstaende meest alles door middel van prins Hendrik [4]) wist, dat de prinses van Pruissen door 't gebruik van drogues om te avorteren sulks was gerelacheert, dat niet meer in staet was om swaer te worden, andersints misschien door den koning nog gesauveert soude sijn geweest. Dat de prinses Ferdinandt [5]) door Smettau [6]) word gecaresseert, die haer al eens quaad hadde gegeven, thans, van hem swaer, moeyelijk soude baeren om een defect in de sijde. Dat seer scherp en kwaed van humeur is, ook soo haer suster prinses

---

1) Ore Reigersman.

2) D. i. de hertog van Brunswijk.

3) Ore Verelst.

4) Prins Heinrich, de broeder van Frederik den Grooten.

5) Anna Elisabeth Louise Van Brandenburg—Schwedt, de gemalin van prins Ferdinand, den jongsten broeder van Frederik den Grooten.

6) De jonge generaal Friedrich Wilhelm Carl Von Schmettau, die na den zevenjarigen oorlog aan het Pruisische hof vertoefde.

1769.

Philippine — sonder opvoeding — veel temperament, sig ook latende plaisier doen soo veel mogelijk, dog om swaer te worden nog al moeyelijk, uit hoofde dat haer stonden seer irregulier komen.

1770. In sekere conversatie met de prins liet Sijn Hoogheydt sig dusdanig aan mij uit — ik meen dat het was concernerende different met de Paltz [1]) — „dat het ampt van griffier niet seer moeielijk of werksaem was, want dat alle de raporten meest wierden gecoucheert door den eersten heer van 't comm(issoriaa)l [2]), daer alsdan door de griffier maer een hoofdt en staert aen wierde gevoegt, wanneer het van selfs eene resolutie van H. H. M. wierdt; insgelijks ook met datgene, wat comm(issoriaa)l met de admiraliteyten was gemaakt, vermits die raporten of door de fiscaels of door de secretarissen der admiralitijten wierden gecoucheert en geminuteerdt, gelijk selfs de eerste sterke genomen resolutie tegens de Paltz voorsegd door den fiscael Denike [3]) was geformeert. Zulks het ampt van griffier vrij gemakkelijk was". Alle dese consideratien werden veronderstelt eerst door den heer ἕρτογ aen den prins te sijn gesuppediteerdt, alvorens Sijn Hoogheydt die aen een ander wederom debiteerdt. Ook sey die prins, dat niet voor sodanige violente resolutie was geweest als die tegens de Paltz, mitsgaders ook tegens het concluderen bij pluraliteyt van 't afsenden der publicatie rakende dat werk, schoon Sijn Hoogheydt bij 't nemen van voorsegde conclusie selfs ter vergadering van H. H. Mogenden was present geweest,

---

1) In 1770 rees een ernstig geschil over het aanhouden van eene bezending suiker aan een Paltzer te Dusseldorp, daarna over het aanhouden van eenige Rijnschepen, voor Rotterdam en Dordrecht bestemd, als represaille-maatregel. Zie vervolg op Wagenaar a°. 1770, p. 189 vlgg. en Nederlandsche Jaarboeken 1776.

2) D. i. van de commissie of het besogne, waarbij de zaak tehuis behoorde.

3) Mr. Gerard Daniel Denick, fiskaal van de admiraliteit te Rotterdam.

1770.
't geen selden gebeurt, of die prins moet een saek willen favoriseren of tegen houden.

1770. Ὦρε Ρεγτερεν-Γραμσβεργεν [1]). Dat den ouden Heiden [2]), chambellan aan 't hof, een van de slegste personen was, die men kende, soo uit hoofde van sijne gierigheydt, inhalentheydt, als verdere disqualiteyten in opsigte van sijn vrouw en kinderen. Dat wijlen Sijn Hoogheydt Willem den IV, eens bij hem sullende eten in Overijssel, hebbende sig selven versogt omdat sijn gierigheydt kende, soo hadde hij, heer Van Heiden, alles wat maer krijgen konde van rondomme voor sig laten ophalen en versoeken, op voorgeven dat Sijn Hoogheydt bij hem kwam eten, en sulks verkregen hebbende betaalde aen niemant daer ietwes voor, selfs, wat onbegrijpelijk is, doe Sijn Hoogheydt namiddag vertrok en aen de domestiquen 15 ducaten liet geven, soo behielt hij daer tien van en gaf er alleen 5 aen sijn domestiquen. Dat den hertog ook wel wist dat voorsegde heer aen dien euvel siek was, hebbende sulks somtijts wel eens in de conversatie met hem, heer Van Regteren, te kennen gegeven, mitsgaders dat verders wijnig goede opinie van dien heer hadt.

Dat de overlede princes-Roiaal [3]) in effecte bang was in haer gouvernement, vresende die lieden die fermeteydt toonden of sterk tegen dorsten spreken, of die haer in eene defavorabile sin bij het gemeen konden doen voorkomen, dat men sulks uiterlijk niet souden gedagt hebben, dog dat het in waerheydt soo was. Dat selfs reden hadt te moeten geloven, dat bovengenoemde Heiden seer wel bij die princes stonde, in allen opsigte selve, want dat hij voor niet zijn vrouw niet souden hebben verlaten en

---

1) Ore Regteren-Gramsbergen.

2) Zie aanteekening op p. 321. Deze heer Van Heiden was opperkamerheer aan het hof van Willem IV; eerst in 1748 werd hij drost van Drente.

3) De gewone naam voor prinses Anna, de gemalin van Willem IV.

1770.

voor dwaes verklaert, die bij een ander gantsch soo niet gevonden wierdt. Dat het een geluk voor de prins moest worden geoordeelt zijn vrouw moeder vroeg te hebben verloren, want die hem niet veel goeds soude hebben ingeboesemt maer wel 't tegendeel, gelijk sulks insgelijks door wijlen den burgemeester G. A. Hasselaer niet onduidelijk was te kennen gegeven even nae de doot van voorsegde princes, konnende dit met te meerder reden door hem, burgemeester, gesegt worden, omdat eens van wegens de stadt Amsterdam met meerder regenten een compliment bij den jongen prins hebbende wesen afleggen, die prins, nae gevraegt te hebben wie die heeren waren, en daerop geantwoort zijnde: die ..., soo soude hij, prins, sig aldus geuit hebben: „O, zijn dat die van Amsterdam, dat sijn mijne vrienden niet", of soo ietwes diergelijks.

Ὧρε ἔερ υαν Ἰνδερστειν [1]). Dat a°. 1674 den heer van Renswoude [2]) wel mede onder 't gemeen hadde laten werken om een nieuw reglement van regering te verkrijgen, dog dat hij nog de raidpensionaris C. Fagel daervan de auteurs waren, maer wel den heer van Dijkveldt [3]), die, om sijn spel wel te cacheren, sig opposeerde tegens het invoeren van dat reglement, wanneer ook in de regering wierde verlaten, dog wijnig tijt daernae wierde hij herstelt, en bij dode van opgemelde heer van Renswoude wierdt hij tot president van staat gecreëert, vervolgens al het credit in de provincie gegeven, in sooverre dat, wanneer hij naer enige tijt absentie wederom in de provincie retourneerde, soo wierde hij door vele en verscheide voorname heren aen de trappen van de Statecamer gerecipieerd, en daer even voor s'konings doot sijn gesag verminderende, soo wierd hij naauwelijk meer

1) Ore heer van Hinderstein.

2) De heer Van Reede van Renswoude, na den aftocht der Franschen in 1673 president van de staten van Utrecht gemaakt. Toen werd ook het regeerings-reglement ingevoerd, dat tot 1702 van kracht bleef.

3) Everard Van Weede van Dijkveld, de bekende staatsman onder Willem III.

1770.
aengesien. A°. 1674 uit de regering rakende, kreeg hij wegens de stadt van Montfoort de commissie van de raid van state voor ses jaren.

Dat in voorsegde tijt, dese provincie geconquesteert zijnde en H. H. Mogenden gecommitteerden komende om de regering te veranderen en alles nae te sien, hadden moeten bekennen dat alle saken, papieren, registers &tc. in de beste ordre waren bevonden. En dagt men in 't algemeen hier in de provincie dat de invasie der Fransschen soo veel schade aen de ingesetenen niet hadde toegebragt als dese commissie van H. H. Mogenden, soo door 't stremmen van wettige en goede financiele arrangementen als door de veelvuldige kosten, die toens ten lasten van de provincie gemaakt en gebragt zijn geworden.

Maart 1770. Ὧρε Λαρρεη [1]). Hoe dat al wat er gedaen wordt door de handen moet gaan van den heer ἔρτογ, of dat door denselven nietwes voor goed word gekeurt. Dat alles selfs wil beheren en regeren, sijnde jalours dat iemandt ietwes buiten hem verrigt, jae van Sijn Hoogheydt den erfstadhouder selfs, hoe gering ook de saken zijn. Dat alle saken door dien heer werden geprepareert en alleen ter onderteekening toegesonden; dan, wanneer er een stuk van enige speculatie voorkomt, waerin men sig soude kunnen vergissen, alsse namentlijk het werk der doormarsch van troepen of regimenten door de respectieve provinciën, waeromtrent men in allerijl aen den eerstgenoemde secretaris [2]) maer last geeft om een ordre uit s'princen naem te expedieren, waerbij den commanderenden officier werdt geinjungeert van te declineren om eedt te doen in 't doorpasseren van de provincie van Utregt, maer alleenlijk van sijn komst beleefdelijk te moeten kennis geven, sonder verdere ceremonie, sijnde

---

1) Ore Larrey.

2) De „eerstgenoemde secretaris" is de heer Larrey. — De volzin is niet behoorlijk afgesloten, maar de bedoeling is duidelijk.

1770.

sulks eene nieuwigheydt, door die provincie gerequireert, en die tegens de rechten van den capitein-generael souden strijden, 't gunt thans het geval met het regiment cavallerye van Oranje-Vriesland — gecommandeert door den collonel Van der Hoop [1]) — was, die geoordeelt wierdt bekwaem te wesen om voorsegde sake te konnen souteneren en uit te voeren &tc.

Op het met verwondering te kennen geven hoe dat 't mogelijk waere, dat den pensionaris van Delft [2]) konde varieren met het gevoelen van voorsegde heer ἕρτογ en dat selfs in saken van gewigt, alsse namentlijk het werk van Essequebo [3]), daer voorsegde pensionaris alles schreef, stelde en werkte voor den heer ἕρτογ, wierdt geavoueert dat die onderlinge conduites en handelingen somtijts onbegrijpelijk waeren, want dat men in 't sekere was geinformeert, selfs door iemant die bij de conversatie present was geweest, dat den heer ἕρτογ den bovengenoemde pensionaris in een sake hebbende geconsuleert, denselve vondt van een contrarie gevoelen aen 't sijne, sulks dat genoodsaakt was aen hem te doen blijken dat, wanneer den heer stadhouder hem, pensionaris, over die sake onderhielde, hij sig daer niet tegens behoorde te opposeren, 't geen van dat effect was, dat den stadhouder dien pensionaris sprekende en sijn gevoelen gevraegt hebbende, daeruit meende te moeten besluiten, dat sus of soo dagt, waerop de prins een uur daernae den heer ἕρτογ siende en vraegende nae zijn advies met

---

1) De kolonel, daarna generaal van de cavalerie Willem Gerrit Van der Hoop, de zoon van Mr. Adriaan Van der Hoop, den gewezen secretaris van den raad van state.

2) De latere raadpensionaris Mr. Pieter Van Bleiswijk.

3) Sedert geruimen tijd hadden de bewindhebbers der W. I. C. te Amsterdam en de hoofdparticipanten in Zeeland een hoogloopend geschil over de vaart op Essequebo, waarin nu, in 1770, de staten van Holland en die van Zeeland gemengd werden en eindelijk de prins als scheidsrechter werd geroepen. Zie over de zaak de uitvoerige berichten in de Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken van 1771 of Vervolg op Wagenaar anno 1770, p. 200—224.

1770.

verwondering verstondt het tegendeel van 't geen den pensionaris hadde geuit, namentlijk 't eerste gevoelen van hem, pensionaris, aen den heer ξρτογ geuit — schoon den stadhouder dit ignoreerde —, waerop sijne verwondering tonende en vragende: „Wat moet ik hieruit besluiten of doen, want Bleiswijk heeft mij dat gesegt en die sal ongetwijffelt met Uwe Hoogheydt (hertog) daerover hebbe gesproken en de sake overlegt", waerop het antwoordt was: „Schoon ik er swarigheydt in vinde en van een ander gevoelen ben als Bleiswijk, moet Uwe Hoogheydt nogtans het sijne volgen, want men weet, dat hij seer op sijn sentimenten staet, daervan niet gaern afwijkt, en wijders, dat hij veel voor Uwe Hoogheydt sonder besolding werkt; dus denke ik, dat men wel genoodsaakt is sijne gedagten te volgen, schoon met de mijne gantsch niet overeenstemmende". Welk geval een levendig denkbeelt moeste geven, hoe dat den heer ξρτογ door allerley slinksche wegen desselfs gevoelens doordrong, schoon tegens voorname redenen strijdende, in opsigt selve van die luiden, waermede dagelijks ommeging en die hij nog al merkelijk nodig heeft, zijnde altoos bevreest dat iemant sig in sijn prejudicie te necessair soude maken, en even daeromme alles wat de voorname directie van de republicq aengaet aen niemant dan aan sig vertrouwt en aen elk sooveel mogelijk onttrekt, waeruit te verwagten staet de allerellendigste confusie, wanneer de heer ξρτογ eens mogte komen te vallen.

Ωρε Βραντσεν [1]), die het van Αρινχμα [2]) hadde, die het in presentie van den adjudant Van Στοκκεν [3]) uit den mondt van den heer ξρτογ hadde gehoort, namentlijk dat bij 't kramen van Haer Koninklijke Hoogheydt den professor Γαυβιυσ [4]) soude belet hebben het voorkomen of toe-

1) Ore Brantsen. Zie de aant. op p. 264 en p. 270.
2) Harinxma. Zie aant. 1 op p. 153.
3) Von Stöcken. Zie aant. 1 op p. 153 en 3 op p. 209.
4) Gaubius.

1770.

schieten van de vrugt, door hetselve met de handt te hebben tegengehouden in 't moment der baring, waerdoor 't kindt doot ter waerelt was gekomen. Dat hij, heer ἔργον, sedert over die materie alles hadde gelesen wat mogelijk was, dog nergens hadde gevonden dat diergelijke sake in die omstandigheydt gebruikelijk was, sulks dat ongeval aen sodanige operatie moeste worden toegeschreven. Ook wierd er geoordeelt dat, sedert die vrugt op soo een extraordinaire wijse door een vroedmeester met het instrument van Rhoonhuisen [1]) hadde moeten worden afgehaalt, Haere Koninklijke Hoogheydt in 't vervolg niet wel wederom in staet soude geraken om te konnen verlossen.

In de saken of different met de Paltz is een seer hogen toon genomen, dog twijffelde men niet of die toon soude wel verlaagt worden, te meer daer men voorsag hoe den heer ἔργον, eerst die toon wel willende laten gebruiken, in 't vervolg als scheydtsman de saken door sagtheydt wel soude doen herstellen, gelijk meermalen in gebruik was; ook dat niet gaerne den koning van Pruissen de eer soude willen laten van alleen sulks voor of tegen de republicq te willen uitwerken.

Julij 1770. Den hertog verklaerde wel te weten, dat de oude Grovestins digte bij Den Haag op sekere buitenplaats was geweest en in de buurt van dien, in een herberg, dagelijks hadde gesien die lieden, die, uit s'Hage komende, hem aldaer wilde spreken; dat hij ook te Maastrigt soude komen bij sijn zoon, die aldaer thans de commissie uit H. H. Mo(gende) waernam [2]).

---

1) De toenmaals nieuw uitgevonden, geruimen tijd hevig bestreden forceps.

2) Op nominatie van de provincie Friesland werd de heer Grovestins in 1770 naar Maastricht gecommitteerd als commissaris-deciseur. Zie Resolutiën Staten-generaal 1 Mei 1770. De commissarissen-deciseurs waren gemachtigden van de staten-generaal, die om de twee jaren, ten getale van twee, met een gelijk getal gemachtigden van den prins-

1772.

1772. ˝Ωρε Φαγελ, 2e [1]). Dat men wel eens sus en wel eens s'anderdaegs soo in d'audientie van Sijn H(oog)h(ey)d wierdt onderhouden, want dat het dan wel eens in en dan wel eens uit was, in verscheyde opsigten en voorvallen. T'gunt waerlijk soo wel hebbe ondervonden, seggende men heden dat dese of die sijn sin niet behoorde te hebben, omdat onredelijke saken pousseert &tc., daer men s'anderdaegs daeromtrent weer gemakkelijk is en meerder toegeeft als men dikwils gedagt hadde, v(erbi) g(ratia) in 't geval van de 300 man augmentatie op de colonie van Suriname [2]), bij welke gelegentheydt men seyde dat Hollandt de leden der resp(ective) provincie(n) in H. H. Mo(gende) tot haer echo maer wilde maken, en de provinciën wederom hunne gec(ommitteerden) niet anders als clercquen considereerde.

˝Ωρε υχν δερ Βρχ [3]). Dat de raedpensionaris [4]) een man van wijnig doorsigt was, die alle laagheydt soude doen om te blijven continueren; dat men hem hielt omdat hij in verschijde opsigten, wanneer 't sijne provinciale financiën niet te nae raekte, genoeg te lijden en te dirigeren was. Dat de pen van Βλειστωηκ te scherp was; dat die nimmer soude reusseren, sijnde al te bekent; ook

---

bisschop van Luik te Maastricht kwamen om de regeerings- en rechtszaken, de stedelijke rekeningen en dergelijke gezamenlijk te regelen. De stad stond onder de gemeenschappelijke souvereiniteit van H. H. M. en van Luik: „Eén heer geen heer, twee heeren één heer." Zie Tegenwoordige Staat, Generaliteits-landen, p. 347 vlgg.

1) Ore Fagel, 2e (griffier).

2) Gouverneur en raden van Suriname hadden directeuren van de Societeit van Suriname verzocht goed te vinden dat de militie aldaar, om het gevaar van den negeropstand, van 12 op 15 honderd man gebracht werd, een vierde gedeelte van de kosten daarvan te dragen, en bij H. H. M. approbatie te vragen. Een en ander geschiedde; de approbatie werd gegeven. Zie Resolutiën Staten-generaal 13 Augustus en 5 October 1772, en Vervolg op Wagenaar anno 1772, p. 301 vlgg.

3) De kamerheer van Z. H., tevens lid van diens raad, baron Van der Borch tot Langentries. Zie Bericht van de vergaderingen enz.

4) Op dit tijdstip bekleedde Pieter Steyn nog dit ambt.

1772.

dat de stad Amsterdam en verschijde andere tegens hem waren. Dat er een geval te Groningen was gebeurt rakende een militair, die een pretensie hadde geformeert op de magistraet uit hoofde van pretense agterstallen of iet diergelijks, wanneer er eene allerscherpste brief zijnde gekomen aen de magistraet tegelijk door den militaire regter — op hoge ordre — was geordonneert arrest te doen op sekere somme van s'landts penningen, in t'een of ander comptoir berustende. Door tusschenkomst van den in margine genoemde heer [1]) was de saek sonder vervolg afgedaen, dog met veel moeiten, want men alreets besig was geweest om executie te willen dirigeren in of op seker comptoir. Dat de resp(ectieve) provinciën in vergelijking van Hollandt te swaer worden gedrukt, dat die haer beurs maakt, van alles profiteert, de commercie alleen besit, Zelandt reets heeft t'ondergebragt [2]) en, wanneer 't er op aen soude komen, de andere provinciën wel sooveel souden doen furneren als maer even konden, sonder sig te veel te beswaren.

'Ωρε υαν δερ δοπ, van Arnhem [3]). Dat de prins selfs niet gaarn meer hoort spreken over de militaire jurisdictie. Dat er wederom een geval in Zutphen was nopens een valsche munter, geapprehendeert door de magistraet, bij wien verscheyde instrumenten waren gevonden &tc. .... en die naderhandt wierde ontdekt te sijn een soldaet.

Dat aan de laatste memorie, de militaire jurisdictie defenderende, hadde gewerkt de fiscael Wibo [4]), dat ook de secretaris van Hees, fiscael zijnde, daer veel in gedaen hadde.

---

1) Den heer Van der Borch dus.

2) De handel van verscheiden Zeeuwsche steden, vooral van Veere, was in dien tijd reeds geheel verloopen.

3) Mr. Jan Nanning van der Hoop, burgemeester van Arnhem, gedeputeerde in de generaliteits-rekenkamer Zie Naamregisters enz.

4) Mr. Jan Wybo, in 1749 en volgende jaren fiscaal en procureur-generaal van het hof van Holland. A, b.

1772.

Ὤρε φαγελ [1]). Dat het gehele fin nopens de Surinamensche saken daerinne te soeken was, dat men aen 't hof wel mogte sien dat er brouillaminis [2]) waren en bleven tusschen de directeuren ende colonisten mitsgaders tusschen gouverneur en raiden, ten eynde, daerdoor geëffectueert werdende dat er en militie en schepen naa toe gesonden zijnde, de magt en directie ongevoellig aen 't hof soude komen, als sijnde Sijn Hoogheydt chef der militie &tc., 't gunt seer nae 't gevoelen van den ἔρτογ was in diergelijke materiën en saken.

17—72. 8

Ὤρε Υερελστ [3]). Dat ieder in de provincie van Zelandt sig beklaegde over de thans subsisterende geschillen tusschen den heer stadhouder en de staten dier provintie [4]). Dat de saken wel te vinden waren, indien men aen de sijde van 't hof maer enigsints gemakkelijk wilde wesen; dat onpartijdige lieden uit die provincie verklaerden, dat men al aan de handt was gekomen, ook al middelen van accomodement waren opgegeven, dog dat men aen 't hof daer niet naer luisteren wilde, sulks 't scheen dat men die confusie wel soo wilden doen duuren, in hope veelligt dat daerdoor die provincie in 't vervolg dependenter mogte worden, en omme in dier voegen andere provinciën op deselve voet te konnen behandelen en dependenter nog te maken als sij jegenswoordig zijn.

Ὤρε ὄυσε [5]). Dat met den ἔρτογ over de militaire juris-

---

1) Ore Fagel.

2) Brouillements.

3) Ore Verelst.

4) De geschillen liepen op nieuw over de zaken in de West-Indiën. Zie Vervolg op Wagenaar anno 1773, p. 352 en de daar aangehaalde stukken. Ook in de Nederlandsche Jaarboeken is de zaak te vinden. Z. H. had als scheidsrechter ten nadeele van Zeeland uitspraak gedaan.

5) Ongetwijfeld heeft de schrijver zich verschreven en wordt „ῥουσε" bedoeld, nl. de heer Mr. Lucas Gijsbert Rouse, van Zwolle, gedeputeerde ter generaliteits-vergadering voor Overijsel. Hij komt verder zeer vaak als des schrijvers zegsman voor.

1772.

dictie voormaels sprekende dien heer seyde: „Dat point moest nooit gedecideert worden, maer blijven aen de hoge en lage krijgsraden, of, sooals tot nu toe, ongedetermineert; want andersints Sijn Hoogheydt den stadhouder buiten staet soude geraken om somtijts of in sommige gevallen gratie of plaisier te doen". .... Van wat consequentie is niet soo eene wijse van denken?

Dat de stadhouder sig gehielt alsof dat point maer gedecideert verlangde te hebben, sonder daerdoor te bedoelen op meerder gesag, 't gunt nogtans niet wijnig in de memorie over dat point doorstraelde, dog dat den ἔρτογ daerop magtig scheen te staen.

Dat dien heer ook den prins niet dede tevreden sijn met de verkrege wettelijke authoriteyt, maer dat steets op meerder gesag 't oog hadde, want sprekende over dese en gene, die sig daer in redelijkheydt tegen soude konnen of willen opposeren, gaf men te kennen, dat de prins in staet was sig genoeg vrienden te konnen maken, sonder daerover sig te hoeve bekreunen.

Aan Charle Βεντινκ en aen ἓηδε ὅμπεσκ [1]) schreef die heer dat het hem aengenaem soude wesen, dat sij reusseerden in hunne sollicitatiën om drosten te worden, daer aen een andere kant gelijke brieven schreef om sulks door alle wegen tragten te beletten. Wil over alles werden geconsuleert en van geinformeert, dog wanneer men schrijft ontfangt men merendeels geen antwoort, en in de conversatie segt men, dat men sig nergens mede bemoeit of dat Sijn Hoogheydt het soo of sulks heeft verstaen. Nogtans geeft de prins aan geen mensch naauwelijks enig antwoort van consideratie, sonder alvorens met voorgemelde heer te hebben gesproken en geconsuleert.

Ὥρε Ληνδεν ἂν ἔμμεν [2]). Dat den ἔρτογ verbaast afgaet

1) Charles Bentinck en Heyden Hompesch. De eerste beproefde tevergeefs drost van Salland te worden, de tweede volgde in 1769 zijn vader op als drost van Twente.

2) Willem Karel Hendrik baron Van Lynden, heer tot Hemmen, de zoon van den burggraaf van Nijmegen, was sinds 1751 in de ridder-

1772.

op de geprojecteerde rijs van H. K. H. nae Βερλιν, dit wijtende aan de freule D(an)k(elma)n, waer tegen sig aller sterkst uit, ofschoon uiterlijk de beste vrienden schijnen. Dat menigmael en sonder omsigtigheydt op d'een of ander sig expliceert, van alles onderrigt wil wesen, en ook alles terstondt wederom vertelt, sulks dat de heer van ὄσν [1]) van hem segt: „qu'il est comme les vielles femmes, qui ne savent se taire".

Ὥρε Τερελστ, ιν ωιενς πρεσεντιε 't γεσχιεδ ωας [2]). Dat seker dag in 't laast van Augustus of begin van September 1772 sig op 't huis in 't Bosch bevindende en in seker vertrek met de freule D(an)k(elma)n zijnde, kwam den ἔρτσγ even in of aan de deur, 't gunt gesien werdende stondt men straks op en ging hem tegemoet, en sprekende over de welstandt van H. K. H. &tc..... nam de conversatie die keer dat de freule D(ankelman) al lachende aen Zijn Hoogheydt seyde: „qu'a présent S. A. R. étant si heureusement et si promptement accouchée on pouvoit supposer que son embonpoint ne luy portoit aucun préjudice à ceste égard, ou à peu près dans ces termes — il faut savoir que la cause de ce discours venoit de ce que le duc cy-devant avoit dit à la freule Dank(elman) ou à un autre, s'agissant de madame la princesse, que lorsque les femmes prenoient trop d'embonpoint, elles faisoient difficilement ou rarement plus enfans —, sur quoi le d(uc), presqu'en fureur, répliqua qu'il n'avoit jamais dit ni pensé cela de la princesse, et qu'il savoit fort bien qu'on tachoit de luy ôter l'amitié et la confiance de cette princesse, aussi bien que celle du prince; qu'elle avoit longtems travaillée à cela, et quoiqu'elle avoit pu réussir auprès

---

schap van het kwartier Nijmegen beschreven, en in 1772 gedeputeerd in de vergadering van H. H. M. Zie Resolutiën Staten-Generaal 27 November 1772.

1) Ook hier is blijkbaar de ῥ vergeten en wordt de heer Van Rhoon bedoeld.

2) Ore Verelst, in wiens presentie 't geschied was.

1772.

de S. A. R., elle ne le feroit point vis à vis du prince; qu'il avoit longtems sçu qu'elle l'avoit voulu brouiller avec L. L. A. A. et qu'elle ne désiroit que de l'eloigner de ce païs; que cela étoit connu de beaucoup de monde, mais qu'encore plus de personnes desirassent qu'elle n'y fut point, connoissant son caractère,.... qu'en outre, malgré ce qu'il fit pour obliger madame la princesse, elle ne trouvoit jamais rien de bon chez luy &tc.....

A quoi la freule Dankelman répondit tout uniment qu'elle ignoroit absolument ce que S. A. voulut dire ou signifier par tous ces propos singuliers et impertinens, qu'il sembloit qu'elle avoit perdu la tête, ou que le transport de sa passion la faisoit extravaguer,.... mais le duc, toujours en pestant et grondant, quitta la chambre brusquement, et la freule d'un autre côté sortit en disant à monsieur Τερελστ: „Vous êtes temoin de l'emportement de cet homme et de ce que j'ay dit, dont il s'est pu trouvé offensé". Monsieur Τερελστ luy dit: „Suives-le", mais elle tourna de l'autre côté de l'apartement, et dit encore: „Vous voiés s'il y a moien de rester dans ce païs, tant qu'un tel homme y est...."

Le lendemain le duc fit demander monsieur V(erelst), quand et où il pouvoit le parler, s'il le trouveroit à sa maison ou s'il vouloit venir chez luy. Le dernier parti fut preferé et pris. Lorsqu'on y arriva, le duc dit tout de suite: „Que dites vous de cette canaille, qui m'a dit hier des injures et des impertinences aussi grossières en face ?... Oh je la connois et tous ces desseins, comment elle voudroit m'éloigner et me brouiller avec notre et avec la cour de Pr(usse), je sçai tout ce qu'elle écrit..." et — se méfiant qu'on pouvoit le soupçonner par là de faire ouvrir les lettres — il se reprit tout de suite et dit: „Car vous savés qu'à Berlin on est bavard &tc"..... Enfin il demanda: „Comment trouviés-vous cette scène"? La réponse fut: „Je trouvois monseigneur, que vous aviés tort, car elle ne vous a véritablement rien dit de quoi vous blesser le moins du monde; je puis même vous assurer en conscience qu'exactement lorsque vous entrâtes, elle me répéta combien elle devoit s'étonner que le prince,

1772.

malgré toutes les dépences qu'il fit, ne pouvoit jamais être servi si bien qu'on l'étoit chez vous".... Après quoi il fit demander le lendemain de bon matin s'il pouvoit voir la freule Dankelman, ce qui étant accordé, il commença incontinent à avouer son tort: „qu'il avoit dit des grossieretés, dont il se repentit autant que possible, qu'il en avoit agi comme un..., qu'il en demandoit pardon, que jamais cela n'arriveroit plus, qu'elle luy permit de luy baiser les mains"; et lorsqu'elle se défendit là-dessus il y ajouta, „si elle vouloit qu'il se mit à ses genoux, qu'il le feroit tout de suite"... Deux jours après se trouvant derechef avec la freule D(ankelman) lorsque la nouvelle de la révolution en Suède [1]) arriva, cette dame dit, „que des gens, qui s'étoient comporté comme la pluspart des Suédois dans cette affaire, ne méritoient pas de jouir d'une liberté comme ils le faisoient cy-devant,.... sur quoi le duc dit: „Icy c'est bien la même chose, ils ne la méritent pas non plus; le prince, s'il le voulut, en pourroit bien faire autant que là, aussi bien est il le maître du militaire, — a t'il la milice en main" — ..... Ce discours inouï, inconcevable et prodigieusement imprudent, tenu à une femme, contre laqu'elle il s'étoit si extraordinairement expliqué et faché deux jours passé seulement, étonna au point cette dame qu'elle ne savoit que conclure d'une pareille conversation, qui marquoit ou le plus mauvais coeur possible, ou la malice la plus noire, ou les sentimens les plus doubles et les plus dépravés. Enfin S. A. R. aiant sçu de la freule D(ankelman) encore cette dernière circonstance, luy dit: „Je vous avoue que je ne conçois rien à la tête de c'et homme, ni à ses inconséquences. Quand même j'aurois jamais pu penser seulement une pareille chose, à vous même, avec laqu'elle je suis si liée et si familière, je n'aurois jamais osé le lacher"....

En outre le duc tache d'insinuer au prince que le roi de Pr(usse) voudroit par le moien de S. A. R., sa nièce,

---

1) De staatsgreep van Gustaaf III in 1772.

1772.

endormir le prince et se rendre l'un ou l'autre jour maître de la province de Gueldres; au moins a t'il fait entendre cela à monsieur Ver(el)st dans la conversation sur le dit roi de Pr(usse), qui luy répliqua qu'au contraire aimant tendrement cette nièce, il etoit sûr que, si jamais il y auroit pû penser, cela l'en détourneroit aujourdhuy, mais qu'on ne devroit pas l'indisposer . . . . .

A propos de cette révolution en Suède le prince appella monsieur Ver(el)st et luy dit: „Ecoutés, si jamais je pourrois penser à m'approprier la souveraineté dans ce pais-cy de telle ou d'autre façon, je permets qu'on m'assassine sur le champ", ... sur quoi on luy fit sentir qu'aussi bien il seroit pour lors le plus malheureux prince du monde, qu'aucune puissance voudroit traiter avec luy et qu'infailliblement il exciteroit une révolution, perdroit soi même, ce païs et sa famille pour toujours".

˅Ωρε Τερελστ [1]). Dat de heer Hertel [2]) generael-majoor zijnde gemaakt en d'acte daertoe van de prins uit Breda hebbende ontfangen, vervolgens bij de president van de week in s'Hage was gegaen met vertoning van sijn benoeming, ten eynde tot den eedt te worden geadmitteert en wijders met commissie voorsien, sulks hem heer Hertel niet gebeuren mogte, om reden, soo hij onder de handt bespeurde, dat hij niet rondt bij de leden van H. H. Mo(genden) waare geweest, weshalven hij den secretaris van den hertog, Henneke genaemt, siende aan hem vroeg, wat hem raden soude te doen; die nae een wijnig bedenkens antwoorde met te seggen: „Ik soude het maer doen", 't gunt den hertog naderhandt horende soude gesegt hebben: „Hij, Hertel, heeft wel gedaen om rondt te gaen op 't seggen van Henneke, dog dese heeft als een

---

1) Ore Verelst.

2) De kolonel van de infanterie Hertel kreeg den generaal-majoorsrang met een aantal andere hoofdofficieren bij gelegenheid van de geboorte van prins Willem Frederik, den 24en Augustus 1772. Resolutiën Staten-generaal i. d., waar de volledige promotie vermeld staat.

1772.

gek gedaen hem sulks aen te raden", waeruit men sien kon hoe die heer de eygewillige bestiering over 't krijgsvolk voorstaet, en hoe wijnig de staten-generael of sogenaemde representativen der souveraine van den lande werden geconsidereert. Ook bespeurt men dat die heer de vreemde generaels, bij voorbeeld de generael Δενυιε [1]) &tc..., cajoleert en veel plaisier doet in vergelijking van de generaels inboorlingen van 't landt. En dese idée nopens het militaire werd sodanig aan den heer erfstadhouder ingeboesemt dat denselve in de conversatie nopens de Sweedsche revolutie (....), wanneer begon te seggen: „soo immer naer een diergelijk souveraineteydt dagte om te sien of die voor sig wilde bewerken, wel mogte lijden dat men hem ombragte", daer vervolgens bijvoegende: „dog in tegenstelling ook sijne regten en prerogativen als stadhouder en capitein-generael te willen maintineren, en bijsonder dat rakende het militaire".

Op den dag van den doop van de jonge prins, 17 September 1772, was men bedugt voor 't inslaan der glasen om reden dat er was gepubliceert van niet te illumineren [2]); dit wierdt geattribueert bijsonder aan den raidpensionaris, waerom 't gemeen enige dagen te voren sig seer sterk in herbergen en elders uittede nopens dien heer, verdenkende ook den ξρτογ, waerop sij insgelijks veel afgingen, dog dese was voor 't illumineren geweest, en wierd door de ervarenste en meest onderrigte personen verdagt, dat wel hadde gewilt dat er hier en daer door 't gemeen enig ongenoegen was getoont, edog om reden der gevolgen — die veelligt gevaerlijke impressiën soude hebben konnen laten — is door 't geven van ordres sulks voorgekomen, gelijk het ook aan alle gesenseerde menschen onmogelijk voorkwam, tensij men 't wel hadde willen favoriseren, want anders met soo een sterk garnisoen als

---

1) Graaf D'Envie, sedert 1747 luitenant-generaal van de infanterie. Zie Naamregisters van officieren.

2) Dit gebeurde hier en daar inderdaad, b. v. te Utrecht. Zie Vervolg op Wagenaar anno 1772, p. 278.

1772.

in s'Hage sulks onbegrijpelijk voorkwam. Den ἕρτογ soude aan V(erelst) gesegt hebben: „qu'il valoit mieux qu'il n'y eût point de bruit ou du tapage". Ook seyde de prins s'avondts: „Neen, ik denk niet dat er ietwes gebeuren sal, want daer sijn stipte ordres gegeven".

Den overste Vink [1]) met mevrouw De Bak enige straeten s'avonts rond rijdende, soo bedelde verscheyde gemene menschen aen de koets ter eere van de jonge prins, dog soo ras sij sagen dat er een officier in de koets sat, soo seyde sij aen malkanderen: „Segt jongens, daer sit een officier in", een teken, dat sij wel wisten, soo sij die niet sagen, dat sij dan geen nood of vrees behoefden te hebben. Den raidpensionaris hadde den ἕρτογ laten vragen of hij aan sijn huys geliefde te komen om den train te sien passeren, dat aldaer te dejeuneren of rafraichissementen soude vinden naer verkiesing, waeruit geoordeelt wierdt, dat den heer raidpensionaris, den ἕρτογ verdenkende als nopens de illuminatie van verschillende gedagten geweest zijnde, door die beleeftheydt heeft willen voorkomen ..... [2]) Zeker prins Repnin [3]), Russisch officier, generael, siende de train over de Vijverberg trekken, seyde aen de heer V(erelst): „Tout cela est beau et bon, mais morbleu, ne remarqués vous pas que vous autres aussi bien que le reste serés tot ou tard des esclaves..... et puis vous aurés peut-être pour feldmaréschal celuy-là", montrant sur le jeune prince de Hessen-Cassel — qui par parenthese n'est qu'un jeune homme inexperimenté et prodigieusement bavard — „et pour princesse une Zerbst, ou une fille de soldat", voulant désigner l'impératrice Catharine..... Le duc avoit demandé à V(erelst): „Ou avés (vous) vu le train? Repnin y étoit-il aussi, qu'en à t'il dit", le soupçonnant

1) Zie aant. 2 op p. 248. In 1766 was hij tot overste bevorderd.

2) Het slot van den zin ontbreekt.

3) Deze officier was waarschijnlijk een bloedverwant van den bekenden Russischen gezant in Warschau. Eene zending of opdracht hier te lande had hij, zoover op het R. A. is na te gaan, niet.

1772.
bien d'avoir fait des remarques libres; mais l'autre luy répondit, qu'il ne l'avoit pas entretenu la-dessus, quoiqu'il parût avoir trouvé le cortêge fort beau.

Une lettre de nouvel an 1772 de monsieur Van der Perre, représentant de S. A. S. dans la province de Zélande, est la plus singulière et la plus ridicule possible, débutant par faire une exposition à S. A. R. de ses sentimens envers elle, nommément en quoi ils consistent, ensuite se mêlant de luy donner des conseils, et à la fin répétant encore une fois ses sentimens et le caractère de la nation dans les termes, les expressions et le françois le plus singulier; il termine par ces mots: „qu'il à honneur de se dire le t(rès) h(umble) v(alet?)"

Dans la dernière conversation de monsieur Τερελστ avec le duc il luy a beaucoup entretenu sur la cour de Prusse, et a insisté qu'il luy écrivit de tems à tems toutes les particularitéz qui viendroient à sa connoissance, et cela en chiffre, qu'il pouvoit être assuré que personne ne dechiffreroit ses lettres que luy le duc même, et qu'âme qui vive (ne) verroit ses lettres que le prince.

September 1772. Ὥρε ινγενιευρ Πιερλινκ [1]). Dat den ἔρτογ sedert een geruimen tijdt niet meer soo wel was met den commandeur Dentz in s'Bosch [2]), dus dat wel verlangde die te konnen verplaatsen; dat ook sulks wel gaan soude, als maer de heer commandeur Burmannia te Maastrigt [3]) kwam te vallen; dat omtrent dit een en ander seer seker was.

Dat dese somer met den ἔρτογ en πρινσ te Maastrigt zijnde men te voren hadde overlegt, hoe de generael

---

1) De bedoelde persoon is de kapitein-ingenieur Jacob Pierlink te 's Gravenhage, controleur-generaal van de Hollandsche fortificatiën. Zie Naamregisters van officieren, Bericht van de vergaderingen enz.

2) De luitenant-generaal G. S. Dentz, commandeur van 's Hertogenbosch, waarvan de hertog van Brunswijk gouverneur was.

3) Luitenant-generaal J. G. baron Van Burmania was groot-majoor en commandeur te Maastricht. Zie Naamregister van officieren.

1772.

Aylva [1]) te doen tegenspreken nopens enige gemaakte werken bij Maastrigt &tc. ...., dat hiertoe den ingenieur Coll(onel) Du Moulin [2]) was genomen, die de generael in presentie van beyde die princen en veele andere menschen seer duidelijk toevoerde, dat hetgeen daer gewerkt was onnuttig en selfs schadelijk was, waerover den generael moeielijk wordende, was hij, Du Moulin, vertrokken, en soude Sijn Hoogheydt doe aen de generael hebben gesegt die materie nog wel eens binnenshuis te sullen willen afhandelen, dog daer was verder niet van gekomen; nogtans hadde die onnodige werken wel 10 tonnen goudts gekost, en wilde doe de generael nog voor 2 ton laten op nieuws maken.

In Namen was ook wel 3 ton vermorst.

Den directeur La Rive [3]) met de heer van Aylva wel zijnde, en die met de thesaurier Hop, welke wederom maer seer matig wel was met den ἔρτογ, soo wierde die werken bij Maastrigt maer gemaakt en bekostigt, soo ras men wist dat er den ἔρτογ tegen was. Πιερλινκ eens voor de raadpensionaris Stein [4]) hebbende willende uitsparen de jaerlijkse onkosten van *f* 4000 wegens seker Hollandts fort, leggende nabij Nederhemert, soo seyde den ἔρτογ tegens hem: „Gij moest mij niet alle die forten — uit oeconomie — willen slegten, want dan sou de prins gene klijne gouvernementjes voor d'oude officiers overhouden".

Ὦρε Ρουσε [5]). Dat de prins uit sigself seer vaderlandts en redelijk denkt, maer dat telkens door den ἔρτιγ werd omgeset. Nopens de militaire jurisdictie, die den

---

1) Generaal baron Van Aylva, gouverneur van Maastricht. Hij overleed in 1772. Zie Resolutiën Staten-generaal 17 December.

2) De overste C. Du Moulin, van het wapen der genie, te Namen.

3) De generaal-majoor P. De la Rive, directeur van de genie te Maastricht.

4) De raadpensionaris Stein was pas overleden en door Mr. Pieter Van Bleiswijk opgevolgd.

5) Mr. Lucas Rouse. Zie aant. 4, op p. 342.

1772.

ἔρτογ quovis modo gaern onder de handt soude souteneren, voelt de prins seer dikwils d'inconvenienten sonder se te konnen of durven redresseren. Ook is hem in die saake, verschijde moeijelijkheden op den anderen hebbende gehadt en door den ἔρτογ werdende aengeset om al wederom nog te pousseren, wel eens in vivaciteyt ontvallen: „Nu wil ik 't voor den drommel niet verder pousseren &tc.".....

Dog kan sig op den duur van den ἔρτογ niet passeren, ook niet voor 't hoofd stoten, om reden der obligatie, die hem heeft wegens sijne opvoeding. Ook is den ἔρτογ loos genoeg omme, als een saak niet lukken wil, deselve wat sagter en omsigtiger te behandelen.

Dat men aen de πρινσ sessie heeft gegeven in de vergaderingen ten eynde wat te konnen leren, dog dat thans komt als wil, vergeeft wat wil en sooals goedvindt, 't gunt alles van gevolg kan wesen. Dat den ἔρτογ nergens iets consistents heeft of uniform heeft, om dus steets pro re nata te konnen varieren en ageren, ook dat gene departementen in de provincien wil hebben om alleen alles te konnen verrigten, noemende sodanige departementen vice-stadhouders in de provinciën.

Ὡρε γενεραλ υαν Καλμ [1]). Sprekende nopens de laatste promotie van generaals, waerbij die van de cavallerie soo waren gefavoriseert, daer buitendat sij niet behoorden gebruikt te worden tot de gouvernementen of commandementen omdat sulks het werk was van d'infanterie &tc., gaf ook te kennen, dat den ἔρτογ sig gehielt alsof die gehele promotie buiten hem was geschiedt; soodat men sulks wel beter wiste &tc. .....

Dat den dienst geruineert wierde en d'officiers teffens door dit nieuwe reglement [2]), vermits voormaels een ver-

---

1) De kolonel van de infanterie H. C. Van Kalm, van het regiment Waldeck, was pas bevorderd tot generaal-majoor.

2) Dit nieuwe reglement is, ook op het krijgsgeschiedkundig archief van den generalen staf, niet meer te vinden.

1772.

lofganger terug komende *f* 25 à *f* 30 te goed hadde, thans gene 11 of 12 gulden, dat den dienst veel lastiger, omslagtiger en minder geschikter door die nieuwe orders was gemaakt, dat de desertie hierdoor merkelijk was toegenomen, sulks dat men haast geen volk meerder krijgen konde, daer voortijts onsen dienst een van de beste en voordeligste was. Dat den auteur van 't infanterie-reglement was de adjudant Smith [1]), die alles bij den ξρτογ vermogt &tc., dog dat soo een stuk door onpartijdige, genereuse en kundige generaels alvorens hadde behoren te zijn ondersogt en goedgekeurt. Dat de adjudant Wilke onlangs de πρινσ te kennen gevende de slegte staat van de militie, de desertie, de onmogelijkheydt voor gemeen en voor officieren om te konnen leven, bijsonder nu nog naa dit lastige en hier en daer onverstaanbare nieuw reglement, de πρινσ beantwoorde met te seggen dat, door de overtuiging van de slegte situatie en de daeruit volgende desertie der militie, de souverain eyndelijk eens soude moeten resolveren tot vermeerdering of verhoging der leningen en gages voor de militaire; dog waerop den adjudant Wilke [2]) repliceerde: „Eer dat dat gebeurt, je Hoogheydt, soo is den dienst misschien al geruïneert en soo gebragt, dat niet ligt te herstellen sal wesen, geswegen of den staet, siende dat door verkeerde inrigtingen de militie geplaegt en beswaert wordende, sij terstondt gereet soude moeten zijn te komen tot soo een extraordinair middel, als het geven van hoger lening &tc."

Ωρε φαγελ [3]). Dat even voor d'aenstelling van de heer van Βλεισωηκ tot raadpensionaris den ξρτογ hem nodigende te eeten met sijn vader en voornoemden heer van Bleis-

---

1) De kolonel van een der regimenten Zwitsers (Grisons), P. H. Schmidt, mede in 1772 tot generaal-majoor bevorderd.

2) De kolonel baron Von Wilcken, adjudant-generaal van Z. H. Zie Bericht van de vergaderingen enz. te 's Gravenhage.

3) Ore Fagel.

1772.

wijk, vóórdat dese laatste er was, tegens vader en zoon [1]) seyde: „Wij moeten evenswel maken dat dese heer raedpensionaris den prins niet alleen of te veel regeert &tc."

$17\frac{22}{12}72$. ῾Ωρε Λαρρεη [2]). Dat den ἕρτογ, thans seer knorrig zijnde, sig ernstig beklaagt over de πρινσ. Dat deselve sijn tijdt verslijt, s'morgens met te pagnotteren en met de parade, s'middags met audientien te geven en s'avondts met wijnig of niet uit te voeren. Dat hij, ἕρτογ, alle ogtendt ten 8 uuren aan 't hof moetende zijn, vervolgens d'expeditien van vele saken hebbende bevordert en die aan den πρινσ ter examen oversendende, daerop veeltijts geen antwoort bekomt als te laat of soo even op 't vertrek van de post, selfs als die terstondt verder moeten worden versonden, en dus buiten staat omme die saken met behoorlijke ordre en al wat daertoe hoort te konnen expedieren &tc. Dat dien heer jegenswoordig seer t'onvreden was wierd voor geen masque maer wel voor egt gehouden.

῾Ωρε δ'Αυλβοννε [3]). Que le prince avoit les sentimens droits, honnêtes, intègres et éclairés tant qu'il n'etoit pas soufflé par le δυκ, mais que celui-là le gâtoit. Que c'estoit un homme faux, intriguant, qui embrouilloit bien des choses et éloignoit beaucoup de personnes pour agir luy seul. Que 15 à vingt ans passés étant à Aix avec plusieurs hauts officiers de la cour de Vienne, on luy demandoit comment il trouvoit le δυκ de B(runs)w(ij)k, qui pour lors étoit venu au service de la république, ce à quoi il répondoit qu'on le trouvoit très bien, vû qu'il paroissoit posséder beaucoup de bonnes qualitéz &tc. ....., lorsque

---

1) De oude griffier Fagel en zijn zoon François, van wien reeds vroeger is gesproken.

2) Ore Larrey.

3) Ore d'Aulbonne. De kolonel d'Aulbonne, adjudant van Z. H., bij bovengenoemde gelegenheid tot generaal-majoor bevorderd. Zie aant. 1 op p. 347.

1772.

ces officiers l'interrompirent en luy signifiant que ce seigneur n'estoit donc pas connu, parcequ'il estoit faux, intriguant et remuant au possible, preuve, que dans sa propre compagnie, qu'il avoit au service d'Autriche, toujours il y avoit des brouillaminis par sa faute, enfin que lorsqu'il caroissoit on devoit le plus le craindre &tc. .....

Augustus 1773. *Ωρε βεργεμεεστερ Βεργερ [1]). Dat hij een groot man soude hebben konnen zijn, indien hij even voor den jaare 1747 hadde willen 't oor lenen aan voorstellingen aan hem gedaan, die soude hebben moeten strekken omme verandering in 't gouvernement te brengen, jae selfs wel soo groot als de heer Verelst was, dan, dat daertoe niet konnende verstaen, sig steets te binnen brengende Salomons lesse: wagt uw voor die nae nieuwigheden haken &tc., heeft sulks van de handt gewesen, wanneer men vervolgens in den beginne van de verandering der regering bedoelde door 't gemeen sijn huis te doen omver halen, in soo verre dat sekere meesterknegt van hem, heer Βεργερ, door desselfs vrouw naa huis wierde gehaalt, om reden dat sij van verschijde onder 't gemeen hadde gehoort, dat het huis van dien heer denselve dag of avondt nog soude worden omver gehaalt, 't gunt alleen belet was geworden door 't continueel patrouilleren van de ruiterije, dewelke onder aanvoering van den ritmeester Godin veelmaal de Oude gragt t'Utregt om en weer om was gereden, zijnde men dese precautie schuldig aan de stipt gegeven ordres en instantien van de toens regerende borgemeesteren Verwij en Van Stoetwegen, seggende dese laatste dat geduurende sijn consulaet hij soo lang hij konde sulks soude tegen gaan.

Te dierselver tijt was Jan Jacob van Mansvelt, voormaals borgemeester, toens raid, gaan sitten over 't huis van de heer Berger in een ander burgerhuis op d'Oude

---

1) Over den burgemeester Berger en de andere genoemde Utrechtsche heeren zie aant. 6 op p. 12 en 3 op p. 18.

1773.

gragt, ten eynde te sien evengemelde plondering, soo die plaats hadde gehadt, uit hoofde dat hij die mede hadde helpen berokkenen. Dese heer Mansveldt was toens groot vriend van de secretaris De Back, die tegens Berger gestoort was, omme wat reden wist hij niet, of het moeste wesen uithoofden van enige pasquillen tegens hem, De Back, waerinne hij somtijts konde denken dat Berger de handt hadde gehadt, dog waeromtrent hij, Berger, protesteerde onschuldig te zijn.

*Ωρε heer van Γρχμσβεργεν [1]). Dat de heer Σλοετ υαν δε ἄχρ [2]) een geheel slegt persoon is, die sig dan sus dan soo gedragende tot alles bekwaam was, ook in Overijssel soo bekent was dat men hem nergens in betrouwde. In de saak rakende seker heer Van der Cappellen [3]), die aldaer verschreven hadde willen zijn, was hij in 't eerst seer tegen die geweest, thans wederom evenseer voor. Dat hij in de provincie niet veel durfde spreken, of dat men hem dapper op de vingers soude geven, self dat er al eens gesproken was om de stok op te ligten tot een middel van correctie. Dat het credit, waervan hij in s'Hage jouisseerde, toe te schrijven is aan seker geval in 't huishouden van de heer Itsma [4]), grietman in Frieslandt, gecommitteerde ter vergadering van H. H. Mogende. Dese, voormaals groot vriend en in vertrouwelijke correspondentie met den overleden heer stadhouder zijnde geweest en daardoor vele brieven van aangelegentheydt besittende, was men begerig die terug te hebben nae dode van gemelde heer Itsma, waertoe eerstgenoemde heer Sloet, met de vrouw van den overledene Itsma seer

---

1) Ore heer (Van Rechteren) van Gramsbergen.

2) Roelof baron Sloet van de Haar. Zie aant. 2 op p. 325.

3) Johan Derk Van der Capellen tot den Poll enz., die in 1772 vergeefs beproefde als lid der Overijselsche ridderschap te worden beschreven.

4) Wybrand Van Itsma, burgemeester van Harlingen en gedeputeerde ter vergadering van H. H. M. tot zijn dood in 1756. Zie Naamregisters. Hij was ook kwartierschout van Kempenland.

1773.

— jae bij s'mans leven reets — seer familiair zijnde, sig liet gebruiken, namentlijk door 't stelen of ontvreemden van gemelde brieven uit voorsegde boedel en die aan den heer ἔρτογ of aan 't huys van den jegenswoordigen prins ter hand te stellen. Desselfs substitut, Kien genaamt — NB. dat de post van stadhouder van Kempeland nae dode van de heer W. van Haren [1]) aen hem, heer Sloet, op recommandatie van Sijn Hoogheydt is gegeven — begaat ook vele ongeregeltheden in 't quartierampt van Kempelandt, daar hij quartier-schout is, sonder dat daer ooit iets tegen gesorgt wordt, alles op instantien en wegens de menagementen die men voor gemelde heer Sloet schijnt te hebben, die buiten dat een seer geborneert mensch is en seer wijnig bekwaamheden besit.

Ὦρε κολλονελ Τινκ [2]). Dat mevrouw Patras, uit Indiën komende [3]) met haar man en bij de 2 millioenen contante besittende, deselve aan wijle den prins van Oranje geschoten heeft, om reden dat de stad Amsterdam a°. 1740 à 1743 opgekogt hebbende vele obligatien van die prins, ten eynde t'eniger tijt daardoor Sijn Hoogheydt te konnen in groot embaras brengen met hetselve schielijk op te eysschen &tc., sij niettegenstaande dese bewese dienst,

---

1) De schrijver vergist zich hier: beide heeren waren kwartierschout van Peelland, zooals vroeger (p. 325) ook gezegd wordt. Ook eenige regels verder staat verkeerdelijk Kempenland in plaats van Peelland, welk woord er eerst stond, maar doorgeschrapt is. Over de „ongeregeldheden" van 's heeren Sloets substituut J. Kien zie Resolutiën Staten-generaal 10 April en 13 Juni 1770.

2) Ore kolonel Vink.

3) Toen de gouverneur-generaal Abraham Patras in 1737 overleden was, bleek uit zijn testament, dat hij tot universeel erfgenaam benoemd had den heer Anthony Patras te Sloten in Friesland, die sinds 1745 als burgemeester, gedeputeerde in den raad van state enz. aanzienlijke ambten en commissiën bekleedde. Hij was gehuwd met Magdalena Adriana Van Schinne, die na zijn dood door zijne Fransche familieleden in 1768 werd lastig gevallen over de erfenis van den gouverneur. Zie Resolutiën Staten-generaal 26 April en 13 Mei 1771. Het is waarschijnlijk deze dame, die bedoeld wordt.

1773.
waerbij wel *f* 40000 hadde verloren, thans, 1772, door de domainraid gevexeert wierde om eene schult of borge voor wijle den thesaurier Rademacher [1]) ter somme van *f* 60000, tensij zij een request van submissie wilde presenteren, dan 't gunt zij wijgert te doen.

Februarij 1774. Ὦρε Λαρρεη [2]). Dat even nae de doodt van de heer Verelst Heiden l'abbé terstont om die post seer sterk heeft gevraegt, sig beroepende op s'princen woordt voormaals aan hem gegeven, indien dat sterfgeval voorviel. Dan, dat Sijn Hoogheydt terstond aan hem hadde gesegt dat die post hem niet leek, dat hij sig ruïneren soude &tc..... en aen andere dat doe hij, Heiden, de laast rijse was geweest te Berlin, sig soo gekkelijk hadde gedragen dat de prins hem daer niet hebben nog senden wilde &tc...., waerop voorsegde Heiden terstondt nae den hertog was gegaan en, hem solliciterende om desselfs appui, ten antwoort ontfing dat hij sig daer niet mede konde bemoeien, ook dat Sijn Hoogheydt die saak sekerlijk buiten hem, hertog, soude afdoen &tc...., waerop Heiden terstond met veel hevigheydt antwoordede: „A cette réponse je vois bien monseigneur, que vous êtes contre moi, et que vous ne voules pas que j'obtienne ce poste &tc.".... NB. dat den hertog tusschenbeide bij Larrey was geweest om hem te seggen 't positive en ferme antwoort van den prins aen Heiden gegeven, sulks ook ten hoogsten approberende. Des men niet anders verwagtede dan dat de prins bij desselfs gesegde soude sijn gebleven, en dat die sollicitatie van de handt sou sijn gewesen. Wat gebeurt er? Nae voorsegde visite van Heiden bij den hertog en op 't hevige gegeve

---

1) Johan Cornelis Radermacher, geboortig van Middelburg, was rentmeester en thesaurier-generaal over de nalatenschap van Willem III en daarna ook van de domeinen van prins Willem (den lateren Willem IV). Hij overleed in 1748. Ook hij was met eene dame uit de familie Van Schinne gehuwd. Zie o. a. Van der Aa, Biogr. Woordenboek. . v.

2) Ore Larrey.

1774.

antwoordt van dese postulant, soo werdt den hertog soo bevreest dat hij den prins doet terug komen en, over die saak schrijvende naer 't hof van Berlin, ook onder de sollicitanten opgeeft meergemelde abbé Heiden.

In eene visite als boven gesegt bij Larrey doende, vond sig Heiden reets op de bovenkamer van dien heer, 't gunt den hertog horende drong den heer De Larrey op om terstondt naer boven te moeten gaen, om hem, Heiden, niet te doen wagten. 'T is onbegrijpelijk — segt men — hoe die groten heer bang is voor elkeen, en nogtans steets door intrigues werkt en alles dirigeren wil.

Ωρε Τινκ [1]). Men segt ook dat desselfs secretaris in 't financiele sterk ten voordele van sijn meester werkt, die 't anders met geen mogelijkheydt gaende soude konnen houden, en ook verscheide subjecten anders in hunne sollicitatien niet reusseren souden, waaromtrent vele voorbeelden uit de Oost-Indiën en uit de stad Amsterdam aan te halen soude wesen.

Ωρε Ωιελινγ [2]). Voorts segt men dat dien heer gebrouilleert is met den raidpensionaris, voorgevende dat dese laastgenoemde oorsaak soude wesen dat de augmentatie der troupes niet door was gegaen, en bijsonder dat de stadt Amsterdam daer tegens was geweest. Den raidpensionaris wederom soude te kennen geven als of die prins het werk verbrod hadde en er tegen was onder de handt, om reden dat alle de saken, daertoe relatif, niet waren behandelt naer desselfs sin nog opgaav. Enfin, die tweespalt soude soo verre gaan dat de prins die twee heeren niet te samen durfde te gast nodigen; in 't uiterlijk nogtans soude men sulks niet geloven. Andere denken en seggen dat den raidpensionaris en den hertog te samen alles dirigeren, daer selfs dikwils de griffier uitsluitende. Thesaurier en secretaris van den R(aed) v(an) S(tate)

---

1) Ore Vink.
2) Ore Wieling. Zie aant. 1 op p. 295.

1774.

worden maer op sommige saken, hun departement direct rakende, gehoort.

*Ωρε πενσιονaρις Βοσσχχρτ υαν Δορτ [1]). Dat de grote heeren wel eens wederom komen van hunne gedagten, als naderhant sien dat die men te voren hadde verdagt gehouden van kwalijk te hebben gedaen sulks bij 't evenement bleek van neen, bij voorbeelt indien de augmentatie van 13000 man in 1754 was doorgegaen, gelijk de princesgouvernante verlangde, soo waren thans de meeste provincien totaal geruineert geweest in haere financien, en dat darom die wel deden die uit hoofde van waere ongelegentheydt en gebrek wijgerden sig verder te abimeren. En soolang elk naer waerheydt daeromtrent te werk ging die groten heeren dan beter onderrigt soude wesen en minder kwaed konnen doen als wel nu door laffe vleyers, laagdenkende of baatsugtige menschen worden aengespoort. Verhalende dat, tijde de heer Hop ambassadeur op 't congres te Soissons [2]) was en dat aldaer de graaf Golofkin [3]) ook kwam om nae de republicq te gaen, soo vroeg desen laatsten heer aen den eersten: „Wat is dog de magt en qualiteyt van een stadhouder in de republicq"? De heer Hop dit kortelijk beantwoordende, soo sey de heer Golofkin: „Wel is die niet meerder, warom is men er dan soo bang voor"? 'T antwoort was: „Ook sijn wij er niet bang voor, maar wij sijn bang voor malkander".

*Ωρε Ρουσε [4]). Dat men alles in de war wil hebben

---

1) Ore pensionaris Bosschart van Dort. Mr. Karel Bosschaert, sedert 1751 den post van pensionaris te Dordrecht bekleedende. Zie Naamregisters van leden der regeering enz.

2) Het congres te Soissons werd gehouden in 1728. Zie o. a. Wagenaar XVIII, p. 475 vlgg.

3) C. J. graaf Golofkin, minister plenipotentiaris van het hof te St. Petersburg bij H. H. M. Hij werd in 1728 teruggeroepen om naar Soissons te gaan. Zie Resolutiën Staten-generaal 17 September 1728.

4) Ore Rouse.

omme daerdoor, was 't mogelijk, meerder influentie of magt nog te verkrijgen. Dat men de lieden onderling niet bevredigen wil, bij voorbeeld in Zelandt, omme daardoor in troubel water sooveel beter te konnen vissen en omme soo doende d'oorsaak van d'abuisen, die begaen worden, op de regenten te konnen leggen. D'oorsaak van alle dese imbueringen soude sijn den hertog, die niet anders soekt dan indirectelijk magt te verkrijgen, wiens plan soude zijn een militair gouvernement in te voeren, dat even darom dagelijks werdt geëmpieteert op der borger regten in voordeel der militairen, dat darom alles van dien aert getenteerdt wordt ten eynde maer voorbeelden te konnen citeren, dat men darom quovis modo in alle de provincien, bijsonder in Hollandt, tegenhoudt dat er geene decisive resolutien of reglementen nopens de bepaalde militaire jurisdictie worden geëmaneert. Dat nu onlangs wederom wat nieuws was begonnen, namentlijk dat bij gelegentheydt enige regimenten in April 1774 soude moeten van garnisoen veranderen, daeronder ook een compagnie artillerye, welke de steden Deventer, Arnhem &tc. moesten doortrekken, soo soude in pede der patenten sijn gestelt dat Sijn Hoogheydt ordonneerde, dat in elk dier steden, waerdoor passeren souden, de magistraet sorg moeste dragen, — om wille van hun meerder train — dat sij twee in plaats van eene kar kregen, getekent W. P. van Oranje. Dit was nog nooit geschied; wel wierdt er eene kar volgens gewoonte door soo een stadt gelevert en bekostigt, dog uit vrije wil en om 't gemak van de doortrekkende troupes, maer nimmer op bevel van Sijn Hoogheydt. Dit soude dan gewis difficulteiten ontmoeten.

Dat men in de swakkere provincien alles probeert, dat die van Holland sulks niet agt, om reden dat sij denkt à l'abri van diergelijke tentamens te sijn, en even darom elke provincie maar laat geworden, of sij onderdrukt word of geholpen, bijsonder in opsigte van de militaire jurisdictie. En gelijk de provincie van Holland een overwigt en superioriteyt boven d'andere meent te hebben, soo is de stadt van Amsterdam wederom in opsigt van

1772.

ἔρτογ quovis modo gaern onder de handt soude souteneren, voelt de prins seer dikwils d'inconvenienten sonder se te konnen of durven redresseren. Ook is hem in die saake, verschijde moeijelijkheden op den anderen hebbende gehadt en door den ἔρτογ werdende aengeset om al wederom nog te pousseren, wel eens in vivaciteyt ontvallen: „Nu wil ik 't voor den drommel niet verder pousseren &tc.".....

Dog kan sig op den duur van den ἔρτογ niet passeren, ook niet voor 't hoofd stoten, om reden der obligatie, die hem heeft wegens sijne opvoeding. Ook is den ἔρτογ loos genoeg omme, als een saak niet lukken wil, deselve wat sagter en omsigtiger te behandelen.

Dat men aen de πρινσ sessie heeft gegeven in de vergaderingen ten eynde wat te konnen leren, dog dat thans komt als wil, vergeeft wat wil en sooals goedvindt, 't gunt alles van gevolg kan wesen. Dat den ἔρτογ nergens iets consistents heeft of uniform heeft, om dus steets pro re nata te konnen varieren en ageren, ook dat gene departementen in de provincien wil hebben om alleen alles te konnen verrigten, noemende sodanige departementen vice-stadhouders in de provinciën.

Ὥρε γενεραλ ναν Καλμ [1]). Sprekende nopens de laatste promotie van generaals, waerbij die van de cavallerie soo waren gefavoriseert, daer buitendat sij niet behoorden gebruikt te worden tot de gouvernementen of commandementen omdat sulks het werk was van d'infanterie &tc., gaf ook te kennen, dat den ἔρτογ sig gehielt alsof die gehele promotie buiten hem was geschiedt; soodat men sulks wel beter wiste &tc. .....

Dat den dienst geruineert wierde en d'officiers teffens door dit nieuwe reglement [2]), vermits voormaels een ver-

---

1) De kolonel van de infanterie H. C. Van Kalm, van het regiment Waldeck, was pas bevorderd tot generaal-majoor.

2) Dit nieuwe reglement is, ook op het krijgsgeschiedkundig archief van den generalen staf, niet meer te vinden.

1772.

lofganger terug komende *f* 25 à *f* 30 te goed hadde, thans gene 11 of 12 gulden, dat den dienst veel lastiger, omslagtiger en minder geschikter door die nieuwe orders was gemaakt, dat de desertie hierdoor merkelijk was toegenomen, sulks dat men haast geen volk meerder krijgen konde, daer voortijts onsen dienst een van de beste en voordeligste was. Dat den auteur van 't infanterie-reglement was de adjudant Smith [1]), die alles bij den ξρτσγ vermogt &tc., dog dat soo een stuk door onpartijdige, genereuse en kundige generaels alvorens hadde behoren te zijn ondersogt en goedgekeurt. Dat de adjudant Wilke onlangs de πρινσ te kennen gevende de slegte staat van de militie, de desertie, de onmogelijkheydt voor gemeen en voor officieren om te konnen leven, bijsonder nu nog naa dit lastige en hier en daer onverstaanbare nieuw reglement, de πρινσ beantwoorde met te seggen dat, door de overtuiging van de slegte situatie en de daeruit volgende desertie der militie, de souverain eyndelijk eens soude moeten resolveren tot vermeerdering of verhoging der leningen en gages voor de militaire; dog waerop den adjudant Wilke [2]) repliceerde: „Eer dat dat gebeurt, je Hoogheydt, soo is den dienst misschien al geruïneert en soo gebragt, dat niet ligt te herstellen sal wesen, geswegen of den staet, siende dat door verkeerde inrigtingen de militie geplaegt en beswaert wordende, sij terstondt gereet soude moeten zijn te komen tot soo een extraordinair middel, als het geven van hoger lening &tc."

˘Ωρε φαγελ [3]). Dat even voor d'aenstelling van de heer van Βλεισωηκ tot raadpensionaris den ξρτσγ hem nodigende te eeten met sijn vader en voornoemden heer van Bleis-

---

1) De kolonel van een der regimenten Zwitsers (Grisons), P. H. Schmidt, mede in 1772 tot generaal-majoor bevorderd.

2) De kolonel baron Von Wilcken, adjudant-generaal van Z. H. Zie Bericht van de vergaderingen enz. te 's Gravenhage.

3) Ore Fagel.

1772.
wijk, vóórdat dese laatste er was, tegens vader en zoon [1]) seyde: „Wij moeten evenswel maken dat dese heer raedpensionaris den prins niet alleen of te veel regeert &tc."

$17\frac{22}{12}72$. ῾Ωρε Λαρρεη [2]). Dat den ἕρτογ, thans seer knorrig zijnde, sig ernstig beklaagt over de πρινσ. Dat deselve sijn tijdt verslijt, s'morgens met te pagnotteren en met de parade, s'middags met audientien te geven en s'avondts met wijnig of niet uit te voeren. Dat hij, ἕρτογ, alle ogtendt ten 8 uuren aan 't hof moetende zijn, vervolgens d'expeditien van vele saken hebbende bevordert en die aan den πρινσ ter examen oversendende, daerop veeltijts geen antwoort bekomt als te laat of soo even op 't vertrek van de post, selfs als die terstondt verder moeten worden versonden, en dus buiten staat omme die saken met behoorlijke ordre en al wat daertoe hoort te konnen expedieren &tc. Dat dien heer jegenswoordig seer t'onvreden was wierd voor geen masque maer wel voor egt gehouden.

῾Ωρε δ'Αυλβοννε [3]). Que le prince avoit les sentimens droits, honnêtes, intègres et éclairés tant qu'il n'etoit pas soufflé par le δυκ, mais que celui-là le gâtoit. Que c'estoit un homme faux, intriguant, qui embrouilloit bien des choses et éloignoit beaucoup de personnes pour agir luy seul. Que 15 à vingt ans passés étant à Aix avec plusieurs hauts officiers de la cour de Vienne, on luy demandoit comment il trouvoit le δυκ de B(runs)w(ij)k, qui pour lors étoit venu au service de la république, ce à quoi il répondoit qu'on le trouvoit très bien, vû qu'il paroissoit posséder beaucoup de bonnes qualitéz &tc. ...., lorsque

---

1) De oude griffier Fagel en zijn zoon François, van wien reeds vroeger is gesproken.

2) Ore Larrey.

3) Ore d'Aulbonne. De kolonel d'Aulbonne, adjudant van Z. H., bij bovengenoemde gelegenheid tot generaal-majoor bevorderd. Zie aant. 1 op p. 347.

1772.

ces officiers l'interrompirent en luy signifiant que ce seigneur n'estoit donc pas connu, parcequ'il estoit faux, intriguant et remuant au possible, preuve, que dans sa propre compagnie, qu'il avoit au service d'Autriche, toujours il y avoit des brouillaminis par sa faute, enfin que lorsqu'il caroissoit on devoit le plus le craindre &tc. .....

Augustus 1773. *Ωρε βεργεμεεστερ Βεργερ [1]). Dat hij een groot man soude hebben konnen zijn, indien hij even voor den jaare 1747 hadde willen 't oor lenen aan voorstellingen aan hem gedaan, die soude hebben moeten strekken omme verandering in 't gouvernement te brengen, jae selfs wel soo groot als de heer Verelst was, dan, dat daertoe niet konnende verstaen, sig steets te binnen brengende Salomons lesse: wagt uw voor die nae nieuwigheden haken &tc., heeft sulks van de handt gewesen, wanneer men vervolgens in den beginne van de verandering der regering bedoelde door 't gemeen sijn huis te doen omver halen, in soo verre dat sekere meesterknegt van hem, heer Βεργερ, door desselfs vrouw naa huis wierde gehaalt, om reden dat sij van verschijde onder 't gemeen hadde gehoort, dat het huis van dien heer denselve dag of avondt nog soude worden omver gehaalt, 't gunt alleen belet was geworden door 't continueel patrouilleren van de ruiterije, dewelke onder aanvoering van den ritmeester Godin veelmaal de Oude gragt t'Utregt om en weer om was gereden, zijnde men dese precautie schuldig aan de stipt gegeven ordres en instantien van de toens regerende borgemeesteren Verwij en Van Stoetwegen, seggende dese laatste dat geduurende sijn consulaet hij soo lang hij konde sulks soude tegen gaan.

Te dierselver tijt was Jan Jacob van Mansvelt, voormaals borgemeester, toens raid, gaan sitten over 't huis van de heer Berger in een ander burgerhuis op d'Oude

---

1) Over den burgemeester Berger en de andere genoemde Utrechtsche heeren zie aant. 6 op p. 12 en 3 op p. 18.

1773.

gragt, ten eynde te sien evengemelde plondering, soo die plaats hadde gehadt, uit hoofde dat hij die mede hadde helpen berokkenen. Dese heer Mansveldt was toens groot vriend van de secretaris De Back, die tegens Berger gestoort was, omme wat reden wist hij niet, of het moeste wesen uithoofden van enige pasquillen tegens hem, De Back, waerinne hij somtijts konde denken dat Berger de handt hadde gehadt, dog waeromtrent hij, Berger, protesteerde onschuldig te zijn.

*Ωρε heer van Γρχμσβεργεν [1]). Dat de heer Σλοετ υαν δε ἄχρ [2]) een geheel slegt persoon is, die sig dan sus dan soo gedragende tot alles bekwaam was, ook in Overijssel soo bekent was dat men hem nergens in betrouwde. In de saak rakende seker heer Van der Cappellen [3]), die aldaer verschreven hadde willen zijn, was hij in 't eerst seer tegen die geweest, thans wederom evenseer voor. Dat hij in de provincie niet veel durfde spreken, of dat men hem dapper op de vingers soude geven, self dat er al eens gesproken was om de stok op te ligten tot een middel van correctie. Dat het credit, waervan hij in s'Hage jouisseerde, toe te schrijven is aan seker geval in 't huishouden van de heer Itsma [4]), grietman in Frieslandt, gecommitteerde ter vergadering van H. H. Mogende. Dese, voormaals groot vriend en in vertrouwelijke correspondentie met den overleden heer stadhouder zijnde geweest en daardoor vele brieven van aangelegentheydt besittende, was men begerig die terug te hebben nae dode van gemelde heer Itsma, waertoe eerstgenoemde heer Sloet, met de vrouw van den overledene Itsma seer

---

1) Ore heer (Van Rechteren) van Gramsbergen.

2) Roelof baron Sloet van de Haar. Zie aant. 2 op p. 325.

3) Johan Derk Van der Capellen tot den Poll enz., die in 1772 vergeefs beproefde als lid der Overijselsche ridderschap te worden beschreven.

4) Wybrand Van Itsma, burgemeester van Harlingen en gedeputeerde ter vergadering van H. H. M. tot zijn dood in 1756. Zie Naamregisters. Hij was ook kwartierschout van Kempenland.

1773.

— jae bij s'mans leven reets — seer familiair zijnde, sig liet gebruiken, namentlijk door 't stelen of ontvreemden van gemelde brieven uit voorsegde boedel en die aan den heer ἔρτογ of aan 't huys van den jegenswoordigen prins ter hand te stellen. Desselfs substitut, Kien genaamt — NB. dat de post van stadhouder van Kempeland nae dode van de heer W. van Haren [1]) aen hem, heer Sloet, op recommandatie van Sijn Hoogheydt is gegeven — begaat ook vele ongeregeltheden in 't quartierampt van Kempelandt, daar hij quartier-schout is, sonder dat daer ooit iets tegen gesorgt wordt, alles op instantien en wegens de menagementen die men voor gemelde heer Sloet schijnt te hebben, die buiten dat een seer geborneert mensch is en seer wijnig bekwaamheden besit.

Ὦρε κολλονελ Τινκ [2]). Dat mevrouw Patras, uit Indiën komende [3]) met haar man en bij de 2 millioenen contante besittende, deselve aan wijle den prins van Oranje geschoten heeft, om reden dat de stad Amsterdam a°. 1740 à 1743 opgekogt hebbende vele obligatien van die prins, ten eynde t'eniger tijt daardoor Sijn Hoogheydt te konnen in groot embaras brengen met hetselve schielijk op te eysschen &tc., sij niettegenstaande dese bewese dienst,

---

1) De schrijver vergist zich hier: beide heeren waren kwartierschout van Peelland, zooals vroeger (p. 325) ook gezegd wordt. Ook eenige regels verder staat verkeerdelijk Kempenland in plaats van Peelland, welk woord er eerst stond, maar doorgeschrapt is. Over de „ongeregeldheden" van 's heeren Sloets substituut J. Kien zie Resolutiën Staten-generaal 10 April en 13 Juni 1770.

2) Orc kolonel Vink.

3) Toen de gouverneur-generaal Abraham Patras in 1737 overleden was, bleek uit zijn testament, dat hij tot universeel erfgenaam benoemd had den heer Anthony Patras te Sloten in Friesland, die sinds 1745 als burgemeester, gedeputeerde in den raad van state enz. aanzienlijke ambten en commissiën bekleedde. Hij was gehuwd met Magdalena Adriana Van Schinne, die na zijn dood door zijne Fransche familieleden in 1768 werd lastig gevallen over de erfenis van den gouverneur. Zie Resolutiën Staten-generaal 26 April en 13 Mei 1771. Het is waarschijnlijk deze dame, die bedoeld wordt.

1773.
waerbij wel *f* 40000 hadde verloren, thans, 1772, door de domainraid gevexeert wierde om eene schult of borge voor wijle den thesaurier Rademacher [1]) ter somme van *f* 60000, tensij zij een request van submissie wilde presenteren, dan 't gunt zij wijgert te doen.

Februarij 1774. Ὧρε Λαρρεη [2]). Dat even nae de doodt van de heer Verelst Heiden l'abbé terstont om die post seer sterk heeft gevraegt, sig beroepende op s'princen woordt voormaals aan hem gegeven, indien dat sterfgeval voorviel. Dan, dat Sijn Hoogheydt terstond aan hem hadde gesegt dat die post hem niet leek, dat hij sig ruïneren soude &tc..... en aen andere dat doe hij, Heiden, de laast rijse was geweest te Berlin, sig soo gekkelijk hadde gedragen dat de prins hem daer niet hebben nog senden wilde &tc...., waerop voorsegde Heiden terstondt nae den hertog was gegaan en, hem solliciterende om desselfs appui, ten antwoort ontfing dat hij sig daer niet mede konde bemoeien, ook dat Sijn Hoogheydt die saak sekerlijk buiten hem, hertog, soude afdoen &tc...., waerop Heiden terstond met veel hevigheydt antwoordede: „A cette réponse je vois bien monseigneur, que vous êtes contre moi, et que vous ne voules pas que j'obtienne ce poste &tc."..... NB. dat den hertog tusschenbeide bij Larrey was geweest om hem te seggen 't positive en ferme antwoort van den prins aen Heiden gegeven, sulks ook ten hoogsten approberende. Des men niet anders verwagtede dan dat de prins bij desselfs gesegde soude sijn gebleven, en dat die sollicitatie van de handt sou sijn gewesen. Wat gebeurt er? Nae voorsegde visite van Heiden bij den hertog en op 't hevige gegeve

---

1) Johan Cornelis Radermacher, geboortig van Middelburg, was rentmeester en thesaurier-generaal over de nalatenschap van Willem III en daarna ook van de domeinen van prins Willem (den lateren Willem IV). Hij overleed in 1748. Ook hij was met eene dame uit de familie Van Schinne gehuwd. Zie o. a. Van der Aa, Biogr. Woordenboek. . v.

2) Ore Larrey.

1774.

antwoordt van dese postulant, soo werdt den hertog soo bevreest dat hij den prins doet terug komen en, over die saak schrijvende naer 't hof van Berlin, ook onder de sollicitanten opgeeft meergemelde abbé Heiden.

In eene visite als boven gesegt bij Larrey doende, vond sig Heiden reets op de bovenkamer van dien heer, 't gunt den hertog horende drong den heer De Larrey op om terstondt naer boven te moeten gaen, om hem, Heiden, niet te doen wagten. 'T is onbegrijpelijk — segt men — hoe die groten heer bang is voor elkeen, en nogtans steets door intrigues werkt en alles dirigeren wil.

Ωρε Τινκ [1]). Men segt ook dat desselfs secretaris in 't financiele sterk ten voordele van sijn meester werkt, die 't anders met geen mogelijkheydt gaende soude konnen houden, en ook verscheide subjecten anders in hunne sollicitatien niet reusseren souden, waaromtrent vele voorbeelden uit de Oost-Indiën en uit de stad Amsterdam aan te halen soude wesen.

Ωρε Ωιελινγ [2]). Voorts segt men dat dien heer gebrouilleert is met den raidpensionaris, voorgevende dat dese laastgenoemde oorsaak soude wesen dat de augmentatie der troupes niet door was gegaen, en bijsonder dat de stadt Amsterdam daer tegens was geweest. Den raidpensionaris wederom soude te kennen geven als of die prins het werk verbrod hadde en er tegen was onder de handt, om reden dat alle de saken, daertoe relatif, niet waren behandelt naer desselfs sin nog opgaav. Enfin, die tweespalt soude soo verre gaan dat de prins die twee heeren niet te samen durfde te gast nodigen; in 't uiterlijk nogtans soude men sulks niet geloven. Andere denken en seggen dat den raidpensionaris en den hertog te samen alles dirigeren, daer selfs dikwils de griffier uitsluitende. Thesaurier en secretaris van den R(aed) v(an) S(tate)

---

1) Ore Vink.
2) Ore Wieling. Zie aant. 1 op p. 295.

1774.

worden maer op sommige saken, hun departement direct rakende, gehoort.

*Ωρε πενσιοναρις Βοσσχχρτ υαν Δορτ [1]). Dat de grote heeren wel eens wederom komen van hunne gedagten, als naderhant sien dat die men te voren hadde verdagt gehouden van kwalijk te hebben gedaen sulks bij 't evenement bleek van neen, bij voorbeelt indien de augmentatie van 13000 man in 1754 was doorgegaen, gelijk de princesgouvernante verlangde, soo waren thans de meeste provincien totaal geruineert geweest in haere financien, en dat darom die wel deden die uit hoofde van waere ongelegentheydt en gebrek wijgerden sig verder te abimeren. En soolang elk naer waerheydt daeromtrent te werk ging die groten heeren dan beter onderrigt soude wesen en minder kwaed konnen doen als wel nu door laffe vleyers, laagdenkende of baatsugtige menschen worden aengespoort. Verhalende dat, tijde de heer Hop ambassadeur op 't congres te Soissons [2]) was en dat aldaer de graaf Golofkin [3]) ook kwam om nae de republicq te gaen, soo vroeg desen laatsten heer aen den eersten: „Wat is dog de magt en qualiteyt van een stadhouder in de republicq"? De heer Hop dit kortelijk beantwoordende, soo sey de heer Golofkin: „Wel is die niet meerder, warom is men er dan soo bang voor"? 'T antwoort was: „Ook sijn wij er niet bang voor, maar wij sijn bang voor malkander".

*Ωρε Ρουσε [4]). Dat men alles in de war wil hebben

---

1) Ore pensionaris Bosschart van Dort. Mr. Karel Bosschaert, sedert 1751 den post van pensionaris te Dordrecht bekleedende. Zie Naamregisters van leden der regeering enz.

2) Het congres te Soissons werd gehouden in 1728. Zie o. a. Wagenaar XVIII, p. 475 vlgg.

3) C. J. graaf Golofkin, minister plenipotentiaris van het hof te St. Petersburg bij H. H. M. Hij werd in 1728 teruggeroepen om naar Soissons te gaan. Zie Resolutiën Staten-generaal 17 September 1728.

4) Ore Rouse.

1774.

omme daerdoor, was 't mogelijk, meerder influentie of magt nog te verkrijgen. Dat men de lieden onderling niet bevredigen wil, bij voorbeeld in Zelandt, omme daardoor in troubel water sooveel beter te konnen vissen en omme soo doende d'oorsaak van d'abuisen, die begaen worden, op de regenten te konnen leggen. D'oorsaak van alle dese imbueringen soude sijn den hertog, die niet anders soekt dan indirectelijk magt te verkrijgen, wiens plan soude zijn een militair gouvernement in te voeren, dat even darom dagelijks werdt geëmpieteert op der borger regten in voordeel der militairen, dat darom alles van dien aert getenteerdt wordt ten eynde maer voorbeelden te konnen citeren, dat men darom quovis modo in alle de provincien, bijsonder in Hollandt, tegenhoudt dat er geene decisive resolutien of reglementen nopens de bepaalde militaire jurisdictie worden geëmaneert. Dat nu onlangs wederom wat nieuws was begonnen, namentlijk dat bij gelegentheydt enige regimenten in April 1774 soude moeten van garnisoen veranderen, daeronder ook een compagnie artillerye, welke de steden Deventer, Arnhem &tc. moesten doortrekken, soo soude in pede der patenten sijn gestelt dat Sijn Hoogheydt ordonneerde, dat in elk dier steden, waerdoor passeren souden, de magistraet sorg moeste dragen, — om wille van hun meerder train — dat sij twee in plaats van eene kar kregen, getekent W. P. van Oranje. Dit was nog nooit geschied; wel wierdt er eene kar volgens gewoonte door soo een stadt gelevert en bekostigt, dog uit vrije wil en om 't gemak van de doortrekkende troupes, maer nimmer op bevel van Sijn Hoogheydt. Dit soude dan gewis difficulteiten ontmoeten.

Dat men in de swakkere provincien alles probeert, dat die van Holland sulks niet agt, om reden dat sij denkt à l'abri van diergelijke tentamens te sijn, en even darom elke provincie maar laat geworden, of sij onderdrukt word of geholpen, bijsonder in opsigte van de militaire jurisdictie. En gelijk de provincie van Holland een overwigt en superioriteyt boven d'andere meent te hebben, soo is de stadt van Amsterdam wederom in opsigt van

1774.
de overige leden der staten van Hollandt in die provincie. Dat men in 't werk der augmentatie sig bij Hollandt soo heeft gedragen alsof men seer genegen was om de marine te verbeteren, en wijnig appuierende op de vermeerdering der landtroepes, daer men terselver tijt bij d'overige provincien, immers bij sommige, als Geld(erland) en Over(ijsel), seer aandrong op d'augmentatie dier troupes, met min of meer verwerping van de marine, ten einde soo doende of beyde te verkrijgen of de augmentatie alleen, waerop men 't meeste is gestelt, of wel dat provincien tegens provincien opkomen, omme des doende de regenten in verdenking bij 't gemeen te brengen en door de daer uitspruitende confusien nog meerder gesag te verkrijgen. Dat sulks 't geval in Zeland is, alwaer men de gemoederen niet schijnt bijeen te willen brengen maer veeleer nog meerder van den andere te verwijderen, dat men ook darom liever ter generaliteyt hadde sien nemen een conclusie bij meerderheyt nopens 't regiment van Fourgeod [1]) dan aan de provincie van Zelandt te schrijven of aen te manen tot concurrentie, eerstelijk omme een voorbeelt te stellen van soo een conclusie bij meerderheyt, ten tweden omme 't soogenaamde point d'honneur te souteneren, namentlijk dat Sijn Hoogheydt nooit — al was hij in 't ongelijk geweest — aan de handt moet komen maar meester moet blijven om af te wijsen of aan te nemen. Nopens de bovenstaende conclusie opsigtelijk 't regiment van Fourgeod hadde men gaarn gesien dat sulks gedaan was in 't presidie van Overijssel en van Gelderland [2]), dog geene dier beyde presidenten schenen daertoe seer genegen te sijn, en dus is sulks niet gebeurt.

---

1) Het „regiment Fourgeod" is het corps, dat tot assistentie van de kolonie Suriname werd afgezonden, onder kolonel Fourgeod. Zie Resolutiën Staten-generaal 30 November 1772.

2) D. i. in eene week, waarin de afgevaardigde van Overijsel of die van Gelderland het voorzitterschap bekleedde in de generaliteits-vergadering.

1774.

Ὧρε Βρανδσεν [1]). Dat ongetwijffelt sig vele saken in Zelandt wel schikken souden [2]) soo er den hertog niet en was, vermits die aldaer het werk verbrod hadde en nu alles indirectelijk dwingen wilde. Dat al wat nopens 't militaire en derselver jurisdictie verkeerdelijk wierde aengegrepen, getenteert en verrigt, aan dien heer geweten moest worden. En dat nog 't ergste effect dede was, dat gemelde heer seer gestelt is dat er niets buiten hem werde gesogt, gedaen of uitgevoert, daer hij nogtans van 't difficielste acces is, en uiterlijk sig gedraegt of sig nergens mede bemoeide en of alles buiten hem verrigt wierde.

Ὧρε Ρουσε [3]). Dat meer dan eens reets hadde getragt bij Sijn Hoogheydt op 't tapijt te brengen 't werk van de militaire jurisdictie, 't gunt in de provincien nog merkelijk fluctueerde en waeromtrent men dagelijks nieuwigheden tenteerde en sogte te empieteren, waeruit misagting van 't volk voor Sijn Hoogheydt stont geboren te worden, buiten de verwarring en confusie en onsekerheydt der ingesetenen, die daer van inseparabil was &tc...., dog alles vergeefs, want dat de prins, niet gesproken zijnde, daeromtrent redelijk genoeg scheen, dog soo ras rugspraak hadde gehouden was altoos veel sterker op dat stuk, 't gunt dikwils dat gevolg hadde dat voorgaf alsof hij, Ρουσε, Zijn Hoogheydt in dat regt verkorten wilde. Dog dat men nu eerlang soude sien wat de stadt Amsterdam daeromtrent te berde soude brengen, zijnde die de enigste welke in Hollandt dat werk wat aanbondt. Dat met den raidpensionaris onlangs van verre over dat werk sprekende, die daertoe gelegentheydt hadde gegeven met te seggen dat wel wenschte, dat Sijn Hoogheydt sommige

---

1) Ore Brandsen.

2) Nog steeds waren de gemoederen in Zeeland zeer ontstemd, tengevolge van de moeilijkheden over de representatie van Z. H. als eersten edele en over de quaestie van de West-Indiën.

3) Ore Rouse.

1774.
saken wat ijveriger behandelde en van andere sig dispenseerde &tc., daerop door Pουσε gerepliceert wordende: „Jae, ik wenschte wel dat de Prins soo veel geen soldaatje speelde, en nopens dat werk eens iets geregelts en redelijks voor alle de provincien in de waerelt kwam &tc....", waerop de raidpensionaris, de ogen als naer gewoonte neerslaende sonder aen te sien, seyde: „Jaa, dat sal moielijk vallen, schoon de prins daar nog wel in toe soude geven of naar goede reden horen, als andere sig daer maer niet mede moeide". En werdt dit stuk wonderlijk behandelt, want doe men een groot jaar geleden dit werk in Hollandt soo sterk dreef, gaf men aan Utrecht — de heer Van Zuilen — te kennen dat men aldaer niets anders als de resolutie van koning Willem III [1]) sogte te handhaven, namelijk de preventie, wanneer men te selver tijt in andere provincien veel verder gong, des men waarschijnelijk maar soekt tijt en velt te winnen ten eynde, door menigvuldige voorbeelden gestaaft en Hollandt aerselende, 't werk soo geheel en overal meester te worden, zijnde dat 't sistema van den ξρτογ, uitwijsens de conversatie met juffrouw D(ankelma)n, wanneer een paer jaer geleden met haer soo hadde getwist.

Φεβρυαρι **1775.** Ὦρε Pουσε [2]). Hoe dat met den hertog dikmaals gesproken hadde over de militaire jurisdictie, die prins telkens hadde geeludeert de questie, totdat eindelijk rondelijk te kennen gaf dat er gene vaste bepalingen daeromtrent behoorden te sijn, maer veel beter was dan op dese dan op gene wijse wierde behandelt, andersints de stadhouder gene magt of gelegentheydt soude hebben om inne 't een of andere cas gunst te bewijsen ofte gratie te doen ..... En wanneer sulks ad notam wierde genomen, met vertoon van verwondering over 't gesegde, soo kreeg men tot antwoord of waerschouwing: „Indien gij mij sulks t'enigertijt mogte

---

1) De verordening op de jurisdictie over militairen.
2) Februari 1775. Ore Rouse.

1775.

voorhouden of aen een derde seggen, soo hiet ik het uw jokken (liegen)".

Dat het de overlede princes gouvernante ontbrak aan goede raadslieden, den heer Van Rhoon te violent zijnde, De Bak insgelijks. Dat sij andersints, van een saak wel geimbueert en onderrigt zijnde, ook seer wel in staat was om die met ordre en equiteit te volbrengen.

Dat sij meer als eens gesegt heeft sig niet genoeg te konnen verwonderen over de laagheydt van de Hollandsche regering, die bij de verandering van 't gouvernement sooveel van haar regten hadden afgestaen, die sij gemakkelijk en met goede reden hadt konnen behouden.

Ὦρε Ταυελ [1]). Qu'il est inconcevable le mauvais choix qui se fait des ministres publics pour les cours étrangères, qu'au moins c'est article devoit bien être susceptible de l'influence du griffier de L. L. H. H. P P. et du gr(and) pensionaire, car sans cela toute cette partie — très essentielle pour la république, — doit avoir des conséquences et des suites fort nuisibles pour elle.

Le gouvernement actuel se dirige tout à fait contre et en opposition du sistème ou principe constitutionaire de la république. Le chef de la république voit ou est entretenu de ce dont qui luy est inutile, ou ce qui peut luy faire naître une défiance générale envers et contre tous, et ce dont il auroit besoin d'estre instruit luy manque absolument, moiennant quoi on pourroit conclure à son sujet ce qui se disoit cy-devant du cardinal de Fleury vis à vis du roi Louis XV, qui avoit été élevé par le susdit cardinal, savoir que ce cardinal avoit fait maintes bonnes choses pour le roiaume de France, l'acquisition de la Loraine, longtems la paix, gouverné presque tous les cabinets de l'Europe &tc. ..., mais contre tous ces biens un seul mal, qu'il avoit causé, emportoit la balance:

---

1) Ore Tavel. De luitenant-kolonel D. L. De Tavel, kapitein-commandant van eene compagnie der Zwitsersche gardes, of Frederik Salomon De Tavél, directeur van de correspondentie met de gezanten in het buitenland. Zie Berichtboekjes.

1775.
c'estoit celuy d'avoir rendu le roi incapable de regner par soi-même, de luy inspirer un esprit de méfiance, et de luy cacher dans sa jeunesse et ensuite — afin de gouverner seul — le véritable moien et les connoissances nécessaires pour un monarque, qui doit gouverner et diriger son peuple.

Maart 1775. Ὧρε Δαλωιγ [1]). Que feu S. A. R. l'avoit prodigieusement grondé de ce qu'il ne lui avoit rien dit touchant la démission que Pesser, collonel aux gardes, voulut prendre lorsque le duc de Brunswicq fut placé à la tête de ce corps, dont elle connoissoit plus ou moins le caractère depuis sa conduite tenue du tems que la révolution du gouvernement commençoit à se développer..., sur quoi luy, Dalwich, avoit répondu ne rien savoir de cette résolution de vouloir quitter qu'au moment que tout le monde la sçut. Après quoi il ne pouvoit s'imaginer comment les choses, à l'heure qu'il est, furent tellement changées de face, que le même homme (Pesser) étoit tant considéré, vû qu'au bal du 10 de ce mois chez le duc il avoit pris le jeune Pesser pour un grand seigneur Anglois ou quelque prince étranger, tant le dit duc prévint et fit des complimens au jeune Pesser, qui de tems à autre vint derrière la partie de jeu du duc, quand ce seigneur luy fit telles politesses, au point même que luy, jeune Pesser, ne sçut répondre que modestement: „V. A. me fait trop d'honneur". Madame D'Ablaing étoit de la partie du duc, qui l'a pu entendre également et qui en conséquence doit aussi avoir été fort polie au sujet de ce jeune homme. Enfin luy, Dalwig, ne sachant où s'addresser demanda à madame De Heiden qui étoit ce jeune seigneur qui fut tant accueilli, lorsqu'elle luy répondit avec une espèce d'étonnement: „Ne connoissés-vous pas le jeune Pesser"?

---

1) De kolonel van de gardes te voet A. baron Van Dalwig, tevens edelman aan het hof van Z. H. In 1768 werd hij uit den militairen dienst gedimitteerd Hij was dezelfde, die in 1748 in Utrecht het geschenk van 125 dukaten ontving. Zie pag. 9.

1775.

Ὦρε σην ὅ̈ςγε̈ιδ, of *υχν δεν πρινσ* [1]). Dat er a°. 1748 of 1749 een plan was geweest om den heer Van Zuilen president van staat te maken en aen 't hooft van 't eerste lit te plaatsen, en in desselfs plaats in de ridderschap den heer Van Wellant [2]), dog dat laastgemelde, als outste heer van 't eerste lit, ook aan 't hoofd van de ridderschap wilde sitten, waertoe de overige leden van dat corps geen sin hebbende, is die saak agteraen gebleven; voorts soude dan de heer Taets van Amerongen — schoonzoon van de heer Hasselaer — door toedoen van gemelde heer in 't eerste lit zijn gekomen. .... Al dit hadde D'Ablaing verhaelt. Dat, toens de heer Van Renesse &tc.... uit het eerste lit wierde gedimitteert, men te gelijkertijt alle de overige — except Leusden, D'Ablaing en Pesters — ook souden hebben gecongedieert, hadde men maer jonkers tot de vervulling konnen vinden.

1775. *Ὦρε πρινσιπισ* [3]). „Wat ik dagt van de auth(orisatie) van H. H. Mogende a°. 1672, ten einde de regering te veranderen, 't uitsetten van de heer Van Dijkvelt en naderhant 't maken van president in denselve persoon van gemelde heer Van Dijkvelt? Wat van de persoon van den graef Van Solms [4]), die als militair ook in 't eerste lit sat ....."?

---

1) Ore Sijn Hoogheid (den hertog) of van den prins.

2) De heer Van Tuyll van Serooskerken is, als oudste geëligeerde, voorzitter geworden. Van zijne verplaatsing naar de ridderschap is niets gekomen en evenmin dus van 's heeren Van Zuylen praesidium.

3) Ore principis.

4) Over den heer Van Weede van Dijkveld en diens praesidium zie p. 335. Den 9en Mei 1633 werd, op recommandatie van den stadhouder en nominatie van de stad Utrecht, graaf Johan Albrecht van Solms, heer van Munthenbach, Sonnewaldt enz., benoemd tot proost van St. Jan en daarna in het eerste lid gebracht, niettegenstaande de resolutie van 30 November 1600, volgens welke geene personen, in militairen dienst zijnde, in politieke colleges mochten zitting hebben, en daarom geschiedde de toelating ook onder uitdrukkelijke verklaring, dat deze resolutie „onverbreeckelijk" zou gehouden worden, en de toelating van

1775.

Voorts ook nog in de conversatie te pas komende de veranderingen door dode van D'Ablaing, mitsgaders 't voorbijgaen tot het presidentschap van staet in de persoon van de heer van Regteren, als oudste heer van 't lit en een man van geboorte &tc. ...: hoe hart dat sulks aan hem vallen soude &tc.... [1]), en wijders nog gesproken hebbende over de origine en wijse van denken voormaels van sommige lieden, aen wien thans alles niettegenstaende dat reusseerde, en wat sij maer verlangde verkregen .... soo was 't antwoordt: „Als die nu vervolgens eens president wordt, wat sal men dan seggen"? en sulks uitende op eene wijse, alsof schoon dit gebeurde men het in gemoede niet goedkeurde, soo versogte ik daer niet op te mogen antwoorden, vermits mij dat te geleert was. En op de vraag: „warom dat Klaas Pesser sooveel in 't eerste lit en stadtsregering in te brengen hadde &tc. ..." was mijn antwoordt, dat men met mij lachte, sulks beter wetende als ik seggen konde, dan, dat dit seer eenvoudig scheen dat, soo lang alle saken naer genoegen en verlangen van die man reusseerden, hij ook door iedereen soude worden gemenageert, gesolliciteert en dat elkeen voor hem doen soude wat hij maer wilde hebben.

Ὦρε Λαρρεη [2]). In sekere conversatie met gemelde heer soo bekende hij dat 't aen brave lieden sekerlijk hart moeste vallen te sien gebeuren verscheide saken die men

---

den graaf Van Solms „niet in consequentie soude getogen werden." Zie Register van beschrijving der Staten van Utrecht 7, 8 en 9 Mei 1633, Resolutiën Vroedschap van Utrecht 23 April vlgg. 1633. De graaf was s' prinsen zwager; hij was geboren 1599 en dus 34 jaren oud.

1) De heer D'Ablaing overleed den 25 Maart 1775 aan eene beroerte; in zijne plaats werd Jonkhr. Willem René Van Tuyll van Serooskerken tot supernumerair geëligeerde benoemd bij missive van Z. H. dd. 30 Maart. Het praesidium van de staten kwam aan den heer Van Rechteren, den oudsten geëligeerde; deze werd dus niet gepasseerd, maar hij werd alleen „presiderende," geen „president", en kreeg geen jaargeld.

2) Ore Larrey.

1775.

niet behoorde te denken dat gebeuren konde, dog dat die meestal aen den heer ἔρτογ waren toeteschrijven, die alles doen wilde door sig en door niemant anders, van elk een jalours zijnde, die maer enige influentie tragte of konde verkrijgen; dat die heerssugtige geest lang dog te laat bekent was geweest, selfs reets aen H. K. Hoogheydt saliger ged(agtenisse), die met hem, heer L(arrey), daerover sprekende natuurlijk sulks te kennen gaf, in deser voege namentlijk: „La roue est asseuré à la machine, comment l'en ôter"? voelende toens al dat men te ver gegaen was en te veel invloed hadde geaccordeert aen gemelde heer h(er)t(o)g. Vervolgens in menige wigtige conversatie met den jegenswoordigen prins ook dat stuk menigmaal was verhandelt, wanneer gemelde heer De L(arrey) gevraegt zijnde en nodig oordelende sig te uiten hadde gesegt aen hem de saken dus voorkwamen, te weten: dat men, den heer H(er)t(o)g kennende, sijn ambitie, zijn naerijver en sijne passie omme in alle saken gekent te wesen, de tijt der minderjarigheydt considererende, wanneer alles hadde uitgevoert wat er toens te doen was, voorts sijne onvermoeide werksaemheydt, sijne bekwaemheydt, ijver en lust omme alles te ontdekken, de invloed die reets op de meeste gemoederen hadde gewonnen, s'princen positie als neven (sic), als opgevoede, als pupil van gemelde heer, dus enige dankbaerheyt of erkentenis schuldig &tc., dit alles maakte dat men — de saken thans soo gestelt zijnde — maer de beste partij mogelijk moeste trekken uit die gedwonge omstandigheden, ... waerop de prins hem, heer L(arrey), bij de handt en arm vattende uitberstede met te seggen: „Ma foy, vous avés raison". En wanneer men er nog bijgevoegt hadde dat 't evenswel niet kwalijk soude staen — ofschoon alles en chef doende — dat men er wat meer de eer van liet aen den heer erfstadhouder, waeromtrent men mede van één gevoelen was, gelijk nog wanneer men op 't subject van gemelde heer h(er)t(o)g seyde: „qu'on connoissoit son caractère bouillant, remuant"; antwoorde de prins: „Et trop souvent grandement soupçonneux". Dese en diergelijke conversatiën waren een enkelde maal gehouden

1775.
tusschen gemelde prins en de heer De L(arrey), en dit overeenbrengende met de discourssen, met mij gehouden rakende onse regeringssaken en de personen van Pessers &tc., wanneer men mij nog meerder te kennen gaf nopens derselver geboorte en disqualiteiten als ik hadde geoppert &tc., soo moet ik gissen dat de prins, van alles soowel onderrigt zijnde, hierdoor of wil tonen dat wel de defecten siet en weet dog deselve niet verandert, om reden dat den hertog niet tegen wil of kan gaan, of dat misschien wel soude willen hebben dat men eens uitkwam en de schult daervan op den heer hertog lag .....

Ὦρε Βορεελ [1]). Dat den hertog hadde tegengegaen of gehouden de promotie van sijn zoon tot fiscael om reden — soo hij voorgaf aen de jonge Fagel — dat den ouden heer Boreel hem, hertog, daer niet over gesproken hadde, t'gunt bewijst hoe jaloers dien heer is van desselfs influentie, schoon de heer Boreel nogtans verklaerde dat hij, heer hertog, daer wel over was onderhouden.

$17\frac{28}{7}75.$ Ὦρε Πιεκ [2]). Dat jegenswoordig uitgemaakt was, dat alles wat er ter generaliteit en misschien verders gebeurde steunde op 't credit en invloed van den raadpensionaris van Hollandt [3]), wordende de griffier van H. H. Mogende [4]) wil eens een enkelde reis quasi geconsulteert of bij een conferentie geroepen, dog wordt altoos het advis gevolgt van eerstgemelde heer, die ook sonder de minste cerimonie den heer griffier tegenspreekt en tot sijn gevoelen doet overkomen. De prins self is daervan overtuigt, siet

---

1) Ore Boreel. Mr. Jacob Boreel was evenals zijn vader, Mr. Jacob Boreel Jansz., raad en fiscaal van de admiraliteit te Amsterdam.

2) Ore Piek. Mr. Hendrik Pieck, uit Nijmegen, was gedeputeerde ter Staten-generaal voor Gelderland. Zie Bericht enz.

3) Mr. Pieter Van Bleiswijk, Steins opvolger.

4) De heer Fagel, reeds bijna 70 jaren oud.

1775.

het en keurt het niet af; integendeel heeft gemelde vorst sig al meer dan eens in vertrouwen op 't subject van de griffier geuit, dat hij begon te suffen .....

Andere kundige menschen vinden insgelijks dat hij, griffier, seer swak in sijn gevoelens is, dat hij gene bestendige principes heeft en dat hij dagelijks nog vermindert.

$17\frac{23}{7}75$. ᵛΩρε Ρουσε, ιν πρεσεντιε υαν Πιεκ [1]). Dat den ambassadeur York eenmael aen 't hof een voorslag doende aen den prins van Oranje betrekkelijk of de princes ietwes doen of laten soude, soo antwoorde de prins aen gemelde ambassadeur: „Wij sullen daerover eerst eens met den hertog spreken", waerop de princes terstont inviel en seide: „Daer behoeft men niet over met den hertog te spreken. Ik acceptere het", of „ik sal het doen". Zulks hadde gemelde Ρουσε uit de mondt van diegeen, aen wien het York gesegt hadde.

De prins aen tafel in presentie van verscheide menschen aen de princes eens vragende of de jonge princes Louise [2]) wel soet was geweest, soo antwoordede H. K. H.: „Jae, soo redelijk, dog sij heeft nog al een capricietje getoont of gehadt". Waerop de freule Dankelman soude gesegt hebben: „Jae, nog al meer als een enkelde, en dit kan sij wel doen en is geen wonder, want mama heeft of toont die ook wel eens .....". Waerop de prins en princes, beide opsiende, bot stil soude hebben geswegen; nogtans dagt men dat de princes naderhandt daerover wel eens hartelijk hadde gesproken met de freule Dankelman.

Aan Brantsen [3]) is toegesegt het secretariaat van den R. V. S., soo Gilles kwam te vallen, en Van Hees [4])

---

1) Ore Rouse, in presentie van Piek.
2) Prinses Frederika Louise, op dit tijdstip 5 jaren oud.
3) Waarschijnlijk de meergemelde burgemeester van Arnhem.
4) De toenmalige secretaris van den raad van state Mr. Ignatius

1775.

dan thesaurier wierde. Aan Lynden van Hemmen het schoutampt van Den Bosch, soo Rechteren kwam te sterven [1]). Dog dese toesegging was maer sedert October 1774.

De prins schijnt gaarn eens van 't Loo in s'Hage te komen en voert alsdan wijnig uit, want alles schijnt te rouleren op de vier personen ter generaliteit: de raidpensionairis, de griffier, den thesaurier en de secretaris van den R. V. S. Somtijts worden Brandsen en Lynden van Hemmen, ten fine van raporten [2]) — naer de sin — te doen, wel eens geconsuleert, ten minsten ietwes van verre gecommuniceert.

Men meent dat mevrouw de princes, sonder sig te laten sien, hier en daer op vele saken let en van verscheide vrij wel onderrigt is, ten einde casu quo met raad en daat van nut te konnen sijn.

Deser dagen debiteerde men dat een paquet brieven, van den hertog — uit den Bosch [3]) naer Den Haeg — gesonden, wierdt vermist, en dat deswegens naevraeg wierde gedaen, selfs door een omroeper.

Πιεχ declareerde dat Ρουσε nog nimmer soo openhartig met hem hadde gesproken als desen dag; dat hij hem dikwils hadde verdagt gehouden van twederley wegen te hebben gegaen, dan, dat hij hem heden soo veel gesegt

---

Johan Van Hees. De plaats van thesaurier, door Mr. Paulus Gilles bekleed, bleef nog lange jaren door dezen bezet.

1) Rijnhard Burchard Rutger, graaf Van Rechteren van Gramsbergen, was reeds sedert 1733 schout van de stad en de meierij van 's Hertogenbosch.

2) Willem Van Lynden tot Hemmen diende de bedoelde rapporten in als een der gedeputeerden voor de finantiën in de generaliteit. Zie Resolutiën Staten-generaal 1774 passim.

3) De hertog was gouverneur van deze vesting. Hij vertoefde daar in 1774 om het commando over te nemen van den generaal-majoor Van Hardenbroek, en bleef er tot hij het had in handen gesteld van den groot-majoor Wilcken. Zie Resolutiën Staten-generaal 8 Juni en 29 Augustus 1774. Ook in 1775 was de hertog voor eene dergelijke zaak in Den Bosch. Zie Resolutiën Staten-generaal 19 Mei en 18 September 1775.

1776.

Over 't geval van De Ruever [1]) sprekende, die als maerschalk sessie in de gedeputeerden was gegeven, vondt de πρινσ dat men kwalijk hadde gedaen niet te seggen wat er al tegens was, want dat men alle de resolutien niet in sijn hoofd konde hebben, en dat men dus wel kwalijk konde doen als men abusif geinformeert wierde; dog dat Vos en Pesser hadden gesegt die sessie soo wettig te wesen als die der hoofdofficieren van Amersfoort en Rhenen [2]). Voorts dat De Ruever gesegt hadde met de heer Van Zuilen daerover te hebben gesproken, dog dat die er op geantwoordt hadde op eene wijse, waeruit met sekerheydt niets te besluiten was: warom die dan maer niet positif neen hadde geantwoordt of dat het niet wesen konde? Dat het dan ook niet soude sijn geschiedt. Voorts dat Vos gesegt hadde daerover gesproken te hebben insgelijks met den heer van Zuilen, van Nateww(is), Lunenborg en ook met mij [3]) — soo Sijn Hoogheydt dagte — dan, op dit laatste antwoorde ik seer wel te weten dat men met mij daerover niet gesproken hadde. Vervolgens sey men nog eens dat men dog niet gaarn met de fijnen te doen hadde.

Over Borssele sprekende repeteerde men insgelijks voor een twede maal dat geduurende sijn leven men nimmer wederom met nieuwe jonkers voor den dag soude komen,

---

meergenoemde heeren Taets van Amerongen, was gehuwd met een heer Van Bahr. De betwiste kwartieren waren dus die van diens kinderen.

1) De heer Herman De Ruever, sinds 1742 maarschalk van het kwartier van Montfoort en schout van die stad, werd door haar op toerbeurt aangewezen als lid van de gedeputeerde staten. Daartegen rees in dit college ernstige bedenking, niettegenstaande men het voorbeeld aanhaalde van den Rhenenschen schout Smissaert e. a. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 24 Januari 1776.

2) De heer Taets van Amerongen van Natewisch en de zooeven genoemde heer Smissaert. Het bezwaar stak niet in het schoutambt, maar in dat van maarschalk, dat bij uitstek comptabel werd geacht.

3) Namelijk in hoedanigheid van edelman, zitting hebbende in het tweede staten-lid, dat zich tegen de toelating van den maarschalk in het college van gedeputeerden verzette. Zie t. a. p.

1775.

van den ἔρτογ komt, als uit hoofden dat haast nietwes op sig durft nemen. Dat insgelijks afhankelijk werdt van de raidpensionaris, die tot hier toe nog niet veel durft uitvoeren sonder voorkennis van den ἔρτογ, dog dat dese langsamerhandt sig wel soude konnen ontbinden en ontdoen van die gêne, soo den evengemelde heer ἔρτογ niet te sterk op sijn hoeden was, die ook al eens op 't subject van dese en de vorige raidpensionaris hadde gesegt, dat de πρινσ daervoor niet seer te vresen hadde, want dat Sijn Hoogheydt om de 5 jaren meester was sodanig heer te doen continueren al of niet, dat ook sulks de overlede raidpensionaris wel hadde begrepen, want dat telkens op 't derde of vierde jaer sig soo gedroeg nopens den ἔρτογ, dat men dan al wederom best oordeelde hem te laten continueren.

Ὄρε Βρανδσεν [1]). Dat alle saken van enig gewigt, hoe gering ook, eerst nae Den Βοσχ worden gesonden ter examen of corrigering, alvorens die worden gebragt oi in de besognes [2]) of in de vergadering van H. H. Mo(genden). Een blijk daervan opsigtelijk 't raport rakende de generael-majoor Schmidt [3]), dat, door de secretaris Van Hees sijnde opgestelt, merkelijk verandert was terug gekomen, alles in faveur van gemelde generael-majoor, die waerschijnelijk in sijn saak nietwes finaals sal verrigt

---

1) Ore Brandsen.

2) De commissies uit de staten-generaal, waar de zaken behandeld werden vóór daarover in de vergadering een besluit werd genomen.

3) De generaal-majoor Schmidt had na zijne benoeming in 1772 terstond geschil gekregen met zijne officieren over door hem ingevoerde „nieuwigheden", die financiëel hun niet gunstig waren. De Zwitsersche bonden mengden zich daarin en daagden eindelijk den generaal naar Davos ter verantwoording, beslag leggende op zijne goederen, maar de staten-generaal namen hem in bescherming. Het bedoelde rapport werd goedgekeurd in de vergadering van 17 Augustus 1775. Vgl. de Resolutiën van 16 November 1774 en 24 Mei 1775. De zaak was ook daarmede nog niet afgeloopen.

hebben sonder kennis en toestemming van den ξρτογ, want ook in 't slot van gemeld raport werd geconditioneert dat, eer men sal treden tot een minnelijk accord, alle de procedures tegens gemelde generael soude moeten worden opgeheft bij de 3 Bunden [1]). Wijders was de thesaurier Gilles gantsch niet geweest voor de extensie van dat raport te maken soo als 't thans ligt. Met het raport nopens 't verblijf al of niet der troupes te Suriname [2]) was het insgelijks toegegaen. 'T slot hielt in dat, het cordon geformeert zijnde, Zijn Hoogheydt alsdan de troupes soude konnen doen terug komen &tc., dan, de ξρτογ vondt beter dat er vooraf een tijt bepaalt wierde bij H. H. Mo(genden) wanneer casu quo die troupes te doen reverteren, als sulks aan Sijn Hoogheydt te laten, die daerdoor somtijts in 't vervolg aan d'een of andere reproche mogte worden blootgestelt.....

De griffier Fagel schijnt geheel en al te dependeren van den raidpensionaris, die ongemeen veel schijnt te vermogen op de geest van de πρινσ, bijsonder nu, sedert die saak van Amsterdam soo wel is afgelopen [3]), „want", segt de πρινσ, „nu siet men wat de fermeteit doet", en op andere tijden, in opsigte van Zelandt [4]), was de πρινσ wederom voor de sagte wegen, hebbende ondervonden dat met de

---

1) Namelijk de Zwitsersche.

2) De opstand in Suriname duurde in 1775 voort, waarom de gezonden troepen onder Fourgeod hunne operatiën voort moesten zetten. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1775 p. 474 vlgg. Met „het cordon" wordt bedoeld eene reeks van posten, die de stad en den omtrek moesten beveiligen tegen de boschnegers. De geheele zaak van Suriname en de zending der troepen bleef nog zeer lang slepende.

3) Er is hier sprake van de moeilijkheden over de uitbreiding van de land- en de zeemacht, waarbij vooral Amsterdam bezwaar maakte. Zie Vervolg op Wagenaar a° 1774, p. 385 vlgg.

4) Op Walcheren waren in 1775 onlusten ontstaan door oproerige geschriften, tegen een paar ambtenaren gericht. Door publicaties van de staten en door eenig machtsvertoon van het krijgsvolk onder generaal-majoor Dopff werd de beweging tijdelijk zonder moeite onderdrukt. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1775, p. 534 vlgg.

1775.

harde middelen niet te vorderen was. Ook was den raidpensionaris en πρινσ beide seer verlegen nopens de bovenstaande saak van Amsterdam die, was sij kwalijk uitgevallen of wat bedaerder en enigsints anders aengelegt bij de grote stadt, soo soude den raidpensionaris in magtige verlegentheydt zijn geraakt. Hiervan scheen ook te convenieren de griffier Fagel, die mij aen tafel bij de heer van der Heim [1]) seyde: „Was 't kwalijk uitgevallen, hij, raidpensionaris, soude daer mede verlegen zijn geweest, want het sou alles op sijn kop zijn t'huys gekomen. En in waerheydt hij, raidpensionaris, en de πρινσ schenen soo verheugt als men se in langen niet gesien hadde".

Ωρε Τισσερ, πενσιοναρισ υαν Αμστερdam [2]). Dat de πρινσ hem nooit nog hadde gevraegt: „Warom sijn uw heeren gecommitteerden henen gegaen en hoe komt dat gij alleen hier seyt"? maer altoos over indifferente saken, behalve de laatste dag, wanneer de πρινσ hem vroeg: „Is dat laatste declaratoir ook gebragt geweest in de vroedschap voordat het hier gekomen is"? Antwoort: „Neen". Wierdt gevraegt: „Behoefde dan sulks niet, daer 't met de vorige resolutien soo behandelt was geworden"? Antwoort: „Borgemeesteren waren prealabil geauthoriseert".

Τισσερ meende dat er een correspondentie plaats hadde van d'een of ander, waerdoor men in s'Hage verscheide saken eerder wiste als men die behoorde te weten, en oversulks hielt men alles buiten de vroedschap dat niet absolutelijk daerin behoefde gebragt te worden. Hem, Τισσερ, was ook verhaalt dat iemant aen tafel bij de

---

1) Mr. Anthonie Van der Heim, burgemeester van Rotterdam. Hij was juist in 1775 secretaris geworden van het college van dijkgraaf en hoogheemraden van Schieland. Zie Berichtboekjes. Het college zetelde te 'sGravenhage.

2) Ore Visser, pensionaris van Amsterdam. Mr. Carel Wouter Visscher was in 1769 naast de heeren Mr. Ernst Graafland en Mr. Engelbert François Van Berckel tot pensionaris van Amsterdam aangesteld. Zie Naamregisters van de leden der regeering.

1775.

secretaris Van Hees aan de πρινσ soude gesegt hebben, sprekende van die van Amsterdam: „Ce sont vos Américains monseigneur".

$17\frac{20}{8}75.$ Ὼρε πρινσιπισ [1]). Dat het echoueren van mijn broeders accommodement met de generael-majoor Ruisch [2]), nopens 't overgeven van 't regiment a°. 1762 of 1763, moest toegeschreven worden aan de cabale — daermede beduidende kolonel Pessers &tc..... — die dat toens gecontrecarreert hadden. Voorts sprekende over verhoging van tractement voor de professor Hennert [3]), soo was 't antwoort dat sulks plaats soude hebben als Reitz kwam te sterven [4]). Op mijne replicque dat Reitz nog lang konde leven, zoo wierdt mij geantwoordt dat men aen 't huis Ter Heiden van den magnificentissimus [5]) nu wel horen soude — daer mede al wederom beduidende kolonel Pessers — wat er daeromtrent soude moeten geschieden. Ik vroeg of dan alles, en dus dit ook van sijn departement was. Men antwoorde: „Sekerlijk, want hij regeert immers de gehele stadt Utr(egt), de grote helft van 't eerste lidt, en een staertje van de ridderschap". Over dat point uitwijderende, sey men mij dat dat staertje was die, wiens naem begon met de letter H, en de heerlijkheidt met L [6]), mijn persoon daer mede willende beduiden, waerop te kennen gaf dat het mij speet sulks uitgelekt was, want dat ik hadde gemeent hetselve al te bedektelijk te hebben overlegt om soo ras gemeen te sijn geworden. Voorts wederom

---

1) Ore principis.

2) Zie vroeger, aanteekening 3 op p. 192.

3) Dr. Johannes Frederik Hennert was in 1765 benoemd tot hoogleeraar in de wijsbegeerte en oude talen te Utrecht.

4) Dr. Johann Friedrich Reitz bekleedde hetzelfde ambt reeds sedert 1745.

5) Deze titel (rector magnificentissimus), die den stadhouder opgedragen was, wordt hier spottenderwijze aan Pesters gegeven.

6) D. i. Hardenbroek van Lockhorst. Natuurlijk is Z. H.'s gezegde, alsook het antwoord, ironie.

1775.

op de professor Hennert en de professor Van Goens [1]) komende wierdt, mij gesegt dat dese laatste sijn professoraet wilde neerleggen en vroedschap worden, wanneer Hennert die *f* 400 konde bekomen, 't gunt door mij geapprobeert wordende seyde ik dat alsdan de publicatie tegens de bibliotheecq-schrijvers naeder konde worden geauthoriseert [2]). „Jae", was 't antwoort, „die publicatie is juist het beste stukje niet van den Baron van 't Heilige Roomsche Rijk" — namelijk Kl(aas) Pessers — want soo heeft hij sig selfs op de lijst van 't jagtgerigt aan Sijn Hoogheydt opgegeven [3]). Wijders nog sprekende over N(eder)-R(hijn) en IJssel en over de aenstaende commissie naer Arnhem [4]), soo wilde ik dat men daer nae toe sonde den bovengemelde magnificentissimus — alias Kl(aas) Pessers — ten einde alles bij sijn terugkomst te konnen goedmaken, om reden als voorgesegt dat hij de

---

1) Rijklof Michael Van Goens, in den patriottentijd zoo bekend geworden, was sinds 1766 hoogleeraar. In 1776 kwam hij in de vroedschap. Zie over hem en zijn verblijf te Utrecht vooral zijne autobiographie, vóór zijne briefwisseling, uitgegeven in de werken van het Historisch genootschap door Mr. W. H. De Beaufort, afgedrukt.

2) Zie over deze zaak de Nederlandsche Jaarboeken 1775, p. 254 vlgg In „De Nederlandsche bibliotheek" was Van Goens heftig aangevallen als onchristelijk in zijne meeningen. De verkoop van tijdschriften werd toen te Utrecht door den magistraat, als zijnde het „een calomnieus libel", verboden, terwijl den magistraat van Amsterdam, waar het gedrukt was, verzocht werd den schrijver op te sporen. Deze wees 24 personen als „medewerkers" aan, maar kon den schrijver van het geincrimineerde stuk niet ontdekken. Zie verder l.l. — De „publicatie" is het bedoelde verbod van verkoop. — Over de *f* 400 werd zoodanig beschikt, dat Prof. Saxe eene verhooging van *f* 150, Prof. Hennert eene van *f* 250 kreeg. Zie Resolutiën Vroedschap 20 Mei 1776. Over het aandeel van den ex-overste Pesters in deze zaak zie ook de „Gulde Legende van de Stichtsche Sinter-klaas", p. 11. noot d.

3) Deze titel was hem, naar het wapenboek van Rietstap vermeldt, in 1766 geschonken door keizer Jozef II. Z. a.

4) Er was weder eene ernstige onderhandeling over de beide rivieren tusschen de Pruisische regeering en de Republiek, waarbij natuurlijk vooral Gelderland en Utrecht betrokken waren. Zie Resolutiën Statengeneraal Mei 1775.

1775.

gehele stadt regeerde, 't halve eerste lidt en een staertje van de ridderschap.... Men vroeg of hij dan niet voortaen nu konde zijn naem veranderen in die van Utrecht en tot sijn wapen nemen dat van de stadt, 't selve ecartelerende met dat van t'eerste lidt, 't gunt seer approbeerde.

Ὦρε Λαρρεη [1]). Dat deselve geest van intrigue nog plaats hadde. Dat op 't Loo zijnde geweest de princes volmaakt wel hadde gevonden, verstandig, veel oordeel, en seer raisonabil op verscheiden pointen, dat 2 a 3 dagen daer sijnde geweest nog al gelegentheydt hadde gehadt een woordje te verhandelen.

Dat gisteren, Maendag 21 Augustus, dus daegs nae s'princen vertrek, en quadrille hadde gegeten bij den raidpensionaris, namentlijk met Brandsen en de envoié Van Welderen [2]), geen mensch meerder, dus ook niet de griffier, waeruit blijkt dat die distinctie en confidentie niet seer groot moet wesen. Over d'Engelsche saken was daer gesproken, ook over de Amsterdamsche. Den raidpensionaris was verheugt de battaille te hebben gewonnen, en was verwondert en teffens content geweest nopens de fermeteit van de meeste steden van Hollandt, bijsonder over de pensionaris Bosschaert van Dordrecht [3]), en nog meer over Rotterdam, alwaer de heer Meinders [4]) sig allersterkst hadde geuit, namelijk, dat de regeerders van gemelde stadt geen dispotisme sogten nog ooit hadden gesogt, dan dat sij aan de influentie van een eminent hoofdt eerder dagten te moeten gehoor geven en daermede te werken tot nut van 't landt en van de vrijheydt, die sij beminde, als sig te onderschikken aen een dispotismus van die Amst(erdammers) &tc.....

---

1) Ore Larrey.

2) De gezant der republiek aan het Engelsche hof. Zie vroeger.

3) Zie aanteekening 3 op p. 359.

4) Mr. Gerard François Meyners, vroedschapsraad te Rotterdam. Zie Naamregisters enz.

1775.

$17\frac{23}{11}75.$ NB. Dat in de declaratie van den capitain Bisdom, geliquideert bij de generaliteits-rekenkamer, concernerende de presenten aen den deij van Algiers overgebragt [1]), in rekening gevalideert is *f* 40 voor een reis van hem, heer Bisdom, naer 't Loo omme Sijn Hoogheydt te spreken over 't present van den dey, bestaende in een paerdt aen Hoogdeselve medegebragt, mitsgaders nog 15 sequinen [2]), te Algiers gegeven aen den brenger van 't selve paerdt. Voorts bestondt deselve declaratie in nog enige gegeve presenten aldaer, mitsgaders in 't heen en weer reisen van Amsterdam nae s'Hage, en bedroeg te samen *f* 613—8—.

$17\frac{10}{1}76.$ Ὥρε πρινσιπις [3]). Dat nooit begrijpen konde, hoe goed te maken was 't gedrag van prins Willem de III in opsigte van koning Jacob van Engelandt [4]), want wat men dog denken moeste van eene bedekte vervolging en geduurige woelingen tegens gemelte koning omme desselfs ingesetenen tegens hem optesetten? dan, dat nog verder ging was 't gedrag toens er een kind geboren werdt, 't gunt niet alleen voor verdigt gehouden wierde [5]), maer toens selfs kwam men op naer Engeland omme alles in rep en roer te stellen, sig tot koning te doen creëren, en de jonggeboorne moest het rijk uit gevoert worden, sonder welk geval, namentlijk der geboorte van dat kind, soo soude men veelligt afgewagt hebben de doot van opgemelde koning Jacobus. Dat in dit geval verscheide heren

---

1) De zending van den kapitein ter zee E. Bisdom was in 1774 besloten en volvoerd. Tot de vereffening zijner declaratie werd door de rekenkamer en door H. H. M. zonder bezwaar besloten. Zie Resolutiën Staten-generaal 5, 6 October, 23 November 1775.

2) De waarde dezer goudstukken was gemiddeld 12 francs.

3) Ore principis.

4) Nl. in 1688 en '89 en ook vóór die jaren.

5) De prins van Wales, de latere pretendent Jacob III, geboren in Juni 1688 en door velen voor ondergeschoven gehouden. Zijne geboorte was eene der naaste aanleidingen tot de omwenteling in Engeland.

1776.

eene seer slegte rol hadde gespeelt, onder anderen den hertog van Marlbourg, die sijn opkomst aen koning Jacob schuldig was. Dat onsen heer van Dijkveld daerinne ook grotelijks was gebruikt geweest. Ik seyde dat die Engelsche saken importante sommen gelds aen de republicq hadden gekost, dog daerop wierde geantwoordt dat sulks naderhandt door Engelandt souden zijn gerestitueert. Mijn verwondering deswegens tonende, seyde men sulks van de griffier Φαγελ te hebben verstaen, die gesegt hadde 't selve uit de registers te konnen bewijsen. Enfin de πρινσ sprak ronduit: „In voorgemeld geval ben ik een jacobiet".

Over de Arminianen sprekende, soo geliefde de πρινσ te seggen: „dat de jegenswoordige soogenaemde toleranten al immer soo intolerant waren als de rest", sulks bewijsende door eene onlangse visite van dominé Heringa [1]), die absolutelijk hadde gewilt dat de πρινσ partij soude kiesen voor dominé Cleman, in sooverre selfs dat op 't sterk en reïteratif aandringen van gemelde dominé de πρινσ op 't point was geweest om hem met een arm de deur uit te setten, want dat hij, πρινσ, gesegt hadde die materie niet genoeg te verstaen omme sig partij te konnen stellen; dat dominé Cleman door hem, πρινσ, niet wierde beschuldigt of misagt, dan, dat ook die anders dagte als gemelde predicant niet konde laken, dus dat de saak aan sijn plaats liet en die onse hervormde leere beleyde en predikte niet konde keren, berispen of andere saken voorhouden, aan mij te kennen gevende dat er dogmata, dogmes, moesten geleert werden, dog dat er ook saken waren die voor misteriën moesten worden gehouden, onder andere de Drieëenheydt, die men geloven moeste omdat er de schrift van meldt, dan, waervan wij menschen

---

1) Dr. Johannes Heringa, sinds 1772 predikant te 's Gravenhage, speelde eene hoofdrol in den kerkelijken twist naar aanleiding van de geschriften van den predikant David Kleeman (of Cleman) te Voorburg, die beschuldigd werd van onrechtzinnigheid. Zie o. a. Van der Aa, Biogr. Woordenboek i. v.

1776.

ons geen begrip konden maken; insgelijks niet van de Godheydt, van d'eeuwigheydt &tc. .... De predestinatie was ook iets seer sonderlings, daer veel op te seggen was, dan, dat die in sommige gevallen der waereldsche saken niet geheel scheen verworpen te konnen worden. Onder anderen nopens de doodt van Oldenbarnevelt [1]), waeromtrent ook niet begrijpen konde dat hij geheel onschuldig soude sijn geweest: immers dat niet te denken was dat 24 regters of menschen alle 24 schurken souden sijn geweest. 'T was waer, men hadde daertoe niet genomen juist de beste vrienden van den ouden raidsman. Waerop antwoordede: „dat onder die 24 maer 3 of vier bekwame lieden behoefden te sijn geweest, omme de andere alle te doen volgen hun gevoelen; buiten dat, dat een tweespalt of different over religiesaken altoos onder de ongelukkigste en wreedste saken was gerekent". Hiervan convenieerde men, jae men gaf self toe dat 't cas van de heer van Groeneveld seer hard was geweest, namentlijk te moeten sterven omdat hij sijn broeder niet hadde beklapt. Voorts over 't synode van Dort: dat aldaer mede door meerder onderlinge toegeventheydt en verdraegsaemheydt de twee partijen nader bij den andere soude hebben konnen komen.....

Van de secretaris Toσ [2]) sprekende, seyde de πρινσ dat hij van de fijne niet veel werk maakte, vermits sij er altoos op uit waren om te bedriegen.

Van de Stichtsche familiën sprekende vroeg men of niet die van Taats veel in de stadtsregering waren geweest; voorts daer bijvoegende dat gemelde familie of kwartier geweigert was te admitteren voor edel in 't geval van de heer van Bahr voor 't capittul te Minden [3]).

---

1) De schrijver bedoelt: Onder andere zeide de prins zijne meening nopens .... enz., evenals eenige regels verder: Voorts over .... enz.

2) Mr. Cornelis Anthony Vos was in 1771 tot adjunct en mede-secretaris van de Utrechtsche staten benoemd, om den ouden heer Milan Visconti den arbeid te verlichten. Zie o. a. Utrechtsche Naamwijzers en Resolutiën Staten van Utrecht 4 September 1771.

3) Jonkvrouw Johanna Taets van Amerongen, de tante van de drie

1776.

Over 't geval van De Ruever [1]) sprekende, die als maerschalk sessie in de gedeputeerden was gegeven, vondt de πρινσ dat men kwalijk hadde gedaen niet te seggen wat er al tegens was, want dat men alle de resolutien niet in sijn hoofd konde hebben, en dat men dus wel kwalijk konde doen als men abusif geinformeert wierde; dog dat Vos en Pesser hadden gesegt die sessie soo wettig te wesen als die der hoofdofficieren van Amersfoort en Rhenen [2]). Voorts dat De Ruever gesegt hadde met de heer Van Zuilen daerover te hebben gesproken, dog dat die er op geantwoordt hadde op eene wijse, waeruit met sekerheydt niets te besluiten was: warom die dan maer niet positif neen hadde geantwoordt of dat het niet wesen konde? Dat het dan ook niet soude sijn geschiedt. Voorts dat Vos gesegt hadde daerover gesproken te hebben insgelijks met den heer van Zuilen, van Nateww(is), Lunenborg en ook met mij [3]) — soo Sijn Hoogheydt dagte — dan, op dit laatste antwoorde ik seer wel te weten dat men met mij daerover niet gesproken hadde. Vervolgens sey men nog eens dat men dog niet gaarn met de fijnen te doen hadde.

Over Borssele sprekende repeteerde men insgelijks voor een twede maal dat geduurende sijn leven men nimmer wederom met nieuwe jonkers voor den dag soude komen,

---

meergenoemde heeren Taets van Amerongen, was gehuwd met een heer Van Bahr. De betwiste kwartieren waren dus die van diens kinderen.

1) De heer Herman De Ruever, sinds 1742 maarschalk van het kwartier van Montfoort en schout van die stad, werd door haar op toerbeurt aangewezen als lid van de gedeputeerde staten. Daartegen rees in dit college ernstige bedenking, niettegenstaande men het voorbeeld aanhaalde van den Rhenenschen schout Smissaert e. a. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 24 Januari 1776.

2) De heer Taets van Amerongen van Natewisch en de zooeven genoemde heer Smissaert. Het bezwaar stak niet in het schoutambt, maar in dat van maarschalk, dat bij uitstek comptabel werd geacht.

3) Namelijk in hoedanigheid van edelman, zitting hebbende in het tweede staten-lid, dat zich tegen de toelating van den maarschalk in het college van gedeputeerden verzette. Zie t. a. p.

1776.
dat men door dese, te weten Borssele, Godin [1]) en bijsonder door Cappellen van de Pol, die men in de Overijsselsche ridderschap tegens de sin van vele jonkers aldaer hadde geplaatst [2]), leergeldt hadde gegeven. Wijders over de stukken van Borssele nog handelende, vroeg ik nae sekere originele acte in Zelandt, door verscheide jonkers getekent tijde van prins Mauritz en door Hoogstdeselve geagreëert, hoe dat origineel stuk sonder twijffel in s'princen griffie moeste berusten en hoe dikwils wij curieus waren geweest 't selve te sien; dog 't antwoort was dat men niet geloofde, dat het in die registers te vinden soude wesen, aengesien tijde van koning Willem vele papieren van de stadhouder en dus ook van dese republicq nae Engelandt waren overgebragt. Ook dat tijde der minderjarigheydt van Hooggemelde prins Willem de IIIe, nae dode van prins Willem de IIe, de meeste stadhouderlijke papieren onder de R. V. S. hadden berust; oversulks sodanig stuk op eene van beide die plaatsen nog wel te vinden soude zijn.

$17\frac{30}{1}76.$ Ὧρε πρινσιπια. Dat Simssaert — hoofdofficier van Rhenen — [3]), Haksteen [4]), jongste raid aldaer, op de nominatie tot borgemeester hadde geset, veelligt omdat er wat pecunieels

---

1) D. i. door de benoeming van de heeren Godin van Cockengen in 1757 en Ph. Jac. Van Borssele in 1758 tot geëligeerde, ondanks het protest tegen hun adeldom. Zie vroegere aanteekeningen.

2) Johan Derk Van der Capellen, uit de Geldersche ridderschap geweerd, had zich, door aankoop van goederen, eene plaats in de Overijselsche trachten te verwerven. Hij werd daarin, niet zonder scherpen tegenstand, in 1772 toegelaten. Zie Vervolg op Wagenaar, anno u. s. en vooral F. A. Van der Kemp: Historie van de admissie van Jhr. I. D. Van der Capellen enz.

3) De heer Hendrik Smissaart, de zooeven vermelde magistraat van Rhenen, sedert 1766. Over het groote gezag van den schout in die stad zie Tegenwoordige Staat van Utrecht II, p. 47.

4) Z. H. benoemde in 1776 uit de nominatie o. a. Mr. Jacob Haksteen tot schepen. De poging om hem burgemeester te maken schijnt dus mislukt te zijn. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1776 p. 174.

voor getrokken hadde, te kennen gevende alsof hij daer wel toe overhelde. Voorts dat hij, Smissaert, tijde van 't huwelijk van princes Carolina met de prins van Weilburg, met de stadt Rhenen daertegens was geweest, apparent om sijn neefs wille, de heer Boudaan, borgemeester in Amsterdam [1]), zijnde sijn broeder Smissaert, de luitenant-generael [2]), soo verre gevordert doordien hij wegens 't credit van gemelde heer Boudaan in de Hollandse garde was geplaatst. Insgelijks ook was Pesser al vroeg tot collonel gevordert en die wederom was oorsaak van 't fortuin van de heer Raders [3]), welke hadde moeten opklimmen om plaats aan gemelde Pesser te maken, 't gunt hij, Pesser, alstoen door sijne goede vrienden hadde weten te bewerken.

Dat ook de generael-majoor van Hardenbroek [4]) sijn fortuin schuldig was aen 't ruilen van een compagnie te voet tegens de clercqsplaats in de generaliteits-rekenkamer, welke post Dragon gekregen hadde [5]), 't gunt de heer Leusden hadde gedaen, alstoen in 't eerste lid der staten van Utrecht sittende, welke Leusden mede niet veel bijsonders was, hebbende verscheide ampten verkogt, onder anderen ook sekere raidsheersplaats t'Utregt aan Mollerus [6]), dog 't gunt door de verandering in de regering

---

1) Mr. Gualtherus Petrus Boudaan, reeds in 1761 tot burgemeester van Amsterdam benoemd.

2) De luitenant-generaal Balthazar Constantijn Smissaert, chef van een der regimenten infanterie op Holland; hij bekleedde zijn rang sedert 1766. Zie Naamregisters van officieren.

3) Bedoeld wordt de kolonel Raeders, dezelfde die in 1766 tot den rang van luitenant-generaal bevorderd werd. Zie Naamregisters van officieren.

4) De meergenoemde broeder van den schrijver, generaal-majoor Johan Adolf Van Hardenbroek, van wiens militaire loopbaan reeds vroeger in het handschrift sprake is.

5) Mr. Nicolaas Hendrik Dragon werd in 1743 tot dien post benoemd. Hij overleed in 1775. (Zie Bericht van de vergaderingen enz.)

6) Mr. Hendrik Mollerus van Westkerke, lid en sedert 1763 president van den Hoogen Raad. Zie Bericht van de vergaderingen enz. te s Gravenhage.

1776.

a°. 1747 toens aen hem mislukte. Hij hadde nogtans voorgegeven altoos 't Huis van Oranje te sijn toegedaen geweest en darom lang uit de regering te sijn geweert. Van de secretaris Vos nog eens sprekende uitede men sig geensints te houden van die fijne, die niemant durven aansien en alles door streken soeken te bekomen. Ook dat den heer van Z(ui)l(e)n nimmer regtuit spreekt, altoos of distrait of verlegen schijnt. Dat in de saak van de maerschalk De Ruever, Vos of hij verschrikkelijk hebben moeten liegen, of dat den heer van Zuilen sig onverstaenbaer moet hebben geuit.

$17\frac{3}{2}76.$ Ὦρε Λαρρεη [1]). Dat het talmen en tergiverseren &tc. nopens de lening van de Schotsche brigade [2]) origineel te wijten was, dat York sig eer aen den raedpensionaris dan aen den hertog nopens dese saak hadde geaddresseert. Dat York sig wel favorabil hadde geuit opsigtelijk 't remplacement door Hannov(eraansche) of Hess(ische) troupes, dog dat de raidpensionaris daer soo schielijk geen gebruik van hadde moeten maken, want dat, Engeland die thans niet missen konnende, sulks eene nieuwe dificulteit baerde [3]). Dan, dat de heer York sijn seggen alsof de koning die troupes thans niet nodig hadde, maer een „trait de ministre" was om daerdoor te intimideren diegene, die daer swarigheydt in schenen te maken.

Item dat de goede gedagten, die Heiden van Reinestein hadde alsof die saken sig nu in de volgende week schik-

---

1) Ore Larrey.

2) In 1775 vroeg de koning van Engeland de Schotsche brigade, in dienst van de republiek, voor eenigen tijd ter leen voor den Amerikaanschen opstand. De Hollandsche steden maakten echter bezwaren, die de zaak voorloopig van de baan deden schuiven. Zie The Scots Brigade in Holland, Edinburg 1899 II, p. 468, waar de onderhandeling geheel vermeld staat.

3) De oorlog met de koloniën in Amerika, die zich kort daarop onafhankelijk verklaarden, vorderde de oproeping van alle troepenafdeelingen.

1776.

ken soude, uithoofde dat men in Amsterdam daeromtrent gematigder dagt, vermits Temmik als borgemeester was afgegaen, sulks alleen toe te schrijven was aan 't geen hij, Heiden, van den prins soude gehoort hebben, die sig in de meeste gevallen steets vleide alsof de saken eene goede uitslag soude hebben, dog dat hij, heer Larrey, daervan nog soo overtuigt niet was.

Met Heiden sprekende over de wijnig correspondentie tussen Amsterdam en 't Hof en over de redenen, dat Amsterdam dikwils de mesures bij 't Hof te nemen of genomen suspecteerden, alsse nopens de regimenten mariniers van Douglas, Fourgeoud &tc..... [1]) antwoorde denselven Heiden dat de raidpensionaris, met wien over alles gesproken wierde, behoorde te wesen een man die alle de provinciën en steden grondig kende, want dat die wel oorsaak konde sijn, dat de regte wegen tot behoorlijke correspondentie niet wierden ingeslagen.

Ὥρε δε Σιττερ [2]). Dat de πρινσ niets liever doet dan te smelen op 't sujet van Iddikkinge, en dat niettegenstaande dat in alles genoegsaem opvolgt de sin en wil van gemelde Iddikkinge. Dat in opsigt van de raidsplaats, die Sijn Hoogheydt hadde geconfereert op de zoon van hem, De Sitter, de πρινσ soude gesegt hebben: „Ik hebbe lang aen uw zoon ietwes, ook dese post, gedestineert, dog ik konde sulks niet soo schielijk doen gemerkt daerdoor Iddikkinge, die desperaet was wegens 't verbranden van sijn huys, nog erger soude sijn geworden, want hij, Iddikkinge en gij, De Sitter, gene goede vrienden zijt" [3]).

---

1) De troepen, die naar Suriname gezonden waren en wier langer verblijf door de kolonie werd verlangd.

2) Ore De Sitter. Mr. W. R. De Sitter, gecommitteerde ter generaliteitsvergadering voor Stad en Lande, en als zoodanig in 1775 op nieuw afgevaardigd. Zie Resolutiën Staten-generaal 29 April 1775.

3) De heer A. A. Van Iddekinge zat voor dezelfde provincie in den raad van state, daarna, sedert 1775, in de generaliteitsvergadering. Zie Resolutiën Staten-generaal 28 Oct. van dat jaar.

1776.

Voorts dat gemelde Iddikkinge 20m gulden van de πρινσ heeft, waervan hij geen renten betaalt; item nog 1000m (sic) gulden jaerlijks, welke eerstgemelde 20m gulden spruiten uit hoofde ener lening van 14m gulden, door wijlen Borsselen aan hem gedaen aⁱˢ 1746, 1747 of 1748, welke met de onbetaalde renten bedroegen 20m gulden en die nae dode van Borsselen door Randwijk [1]) sijn opgeëyscht, wanneer hij Iddikkinge, sijn beklag daeromtrent aen Sijn Hoogheydt gedaen hebbende, teffens pretexerende sijn onmagt en te kennen gevende in wat tijt en tot welke eindens bij hem besteedt, soo waren voorseyde 20m guldens aen hem uit de cas van Sijn Hoogheydt geforneert en opgeschoten.

Ωρε Παλλανδ [2]). Dat Bergsma [3]) insgelijks 2000m guldens jaerlijks van Sijn Hoogheydt soude trekken. Wijders is 't seker dat ook Heiden-Reinest(ein) al nog trekt jaerlijks 1000m welke hem voortijts waren geven om sijne studien voort te setten, zijnde waerschijnelijk dat hij ook dese somme sal blijven behouden, ofschoon bij s'vaders overlijden [4]) met de drostenije van Drenthe werdt gebeneficeert, welke drostenije jaerlijks waerdig is — per fas — *f* 12 à 14000. Met gemelde drostenije is hij in Maert of May 1776 begiftigt, ofschoon de vader aldaer seer gehaat was uithoofde van sijne menigvuldige knevelarijen en extorsien, en dat er opgekomen zijn uit gemelde landschap omme te representeren dat dese Heiden-Rijnestein, niet

---

1) Graaf George Van Randwijck, gedeputeerde ter generaliteit voor Gelderland en kamerheer aan het hof. Zie Bericht van de vergaderingen enz. te 's Gravenhage.

2) Gerrit Gijsbert Jan baron van Pallandt tot Glinthuis, afgevaardigde ter generaliteit voor Overijsel (Salland). Zie Naamregisters.

3) Mr. Adriaan Bergsma, burgemeester van Sneek en gedeputeerde van zijn gewest ter generaliteitsvergadering.

4) Den 20ea Februari 1776 overleed Jhr. Alexander Carel Van Heyden, de landdrost van Drente en opperkamerheer van Z. H. Hij werd terstond opgevolgd door zijn zoon, tot dusver lid der Utrechtsche ridderschap. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1776, p. 368.

1776.

gequalificeert zijnde [1]), ook niet behoorde met voorgemelde post te worden gegratificeert. Hij is nogtans, als boven gemeld, terstondt nae s'vaders doodt in de ridderschap van 't gemelde landschap beschreven wegens seker heerlijk goed, aldaer door wijlen sijn vader een paer jaeren geleden gekogt op ene singuliere wijse, namentlijk seker heer van Hekeren tot Netelhorst [2]) hadde reets 't selve heerlijk goed gekogt en de penningen tot betaling van dien in gereetheydt, dog de staten van gemelde landschap — ongetwijffelt door toedoen van den ouden heer Van Heiden als drosaerd — wilden de koop of transport van dat goed niet agreëren, dus gemelde heer Van Hekeren door verweiling en stilswijgende weigering daervan af moeste zien, wanneer $^1/_2$ jaer daernae evengesegde heer Van Heiden dat goed kopende, was de agreatie bij de staten terstond klaer.

Den $^{7}\xi\rho\tau o\gamma$ mag de $\pi\rho\iota\nu\sigma$ van Weilbourg niet lijden, en laakt dat hij op de geboortedag van den prins van Oranje niet in s'Hage komt; nogtans geeft hij telkens fêtes op de geboortedag van de $\pi\rho\iota\nu\sigma\varepsilon\sigma$ van Weilburg, wanneer ook de luitenant-collonel Trebra [3]) werdt gevraegt en wanneer gemelde $^{7}\xi\rho\tau o\gamma$ de gesontheydt van dien dag met een pocael instelt en daernae nog een klijn apart glas met adres aen gemelde heer Trebra, seggende: „De goede gelukkige en voorspoedige rijse van bovengemelde princesse", die juist op haer geboortedag op reise was gegaen. Op de maeltijdt van st. Joris [4]), 29 Februari, dronk den $^{7}\xi\rho\tau o\gamma$

---

1) D. i. niet voldoende aan de voorwaarden, voor de zitting in zulk een college vereischt.

2) Evert Christiaan Carel Willem Van Heeckeren, heer van Netelhorst (bij Lochem), lid van de ridderschap van Zutphen enz. Zie over hem Van der Aa, Biogr. Woordenboek i. v.

3) F. W. baron Trebra, sedert 1772 luitenant-kolonel bij de gardes te paard. Zie Naamregisters van officieren.

4) Over dezen jaarlijkschen maaltijd van het St. Jorisgilde zie aant. 4 op p. 263.

1776.
veel wijn, onder andere veel Hermitage; opstaende ging hij spreken met de secretaris Van Hees, naast wien sat de borgemeester Dierkens [1]), van wien den ξρτογ altoos geen werk maakt; nogtans de handt op sijn schouder liggende sprak hem ten uiterste vriendelijk aen.

De prins, sprekende van de familie van D'Ablaing, seide in opsigt van de weduwe — die door mij gepresen wierd uithoofden van haere verdraegsaemheydt, gedult &tc. — dat bijaldien sij alsnog een pensioen geliefde te hebben, de prins gereet was haer 't selve, levenslang, te doen genieten, dat Sijn Hoogheydt 't selve reets enige tijdt geleden aan haer hadde geschreven, dan, dat met opsigt tot de kinderen nog reden nog genegentheydt hadde daeromtrent soo gunstig te denken.

In fine 1776. ᵛΩρε Κολ [2]). Dat milord Athlone [3]) hem dese somer hadde onderhouden nopens desselfs zoon, die in Engelandt geweest was, en die de heer Kol gaarn sag succederen aan de heer Brouwn [4]) als agent wegens Engelandt t'Utrecht, wanneer eerstgenoemde heer Brouwn — swakkelijk zijnde — kwam te vallen,

---

1) Mr. Johan Dierkens (of Dierquens), herhaaldelijk burgemeester van 's Gravenhage. Zie Nederlandsche Jaarboeken passim.

2) Ore Kol.

3) Frederik Christiaan Reinhard baron van Reede, graaf van Athlone, heer van Amerongen enz., sedert 1769 beschreven in de Utrechtsche ridderschap. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

4) Gedurende de tweede helft der achttiende eeuw werd het ambt van predikant bij de Engelsche gemeente te Utrecht achtereenvolgens waargenomen door William, Robert en William Laurence Brown. Eerstgenoemde werd in 1757 tot hoogleeraar te St. Andrews beroepen; zijn broeder kwam als predikant in zijne plaats. In 1763 werd deze door den koning van Engeland tot „agent" te Utrecht benoemd; zijne functiën als zoodanig staan in de desbetreffende missive niet omschreven. Zie Resolutiën Vroedschap van Utrecht 27 December 1763. Hij overleed den 6en Januari 1777. Na hem werd zijn neef William Laurence, de zoon zijns voorgangers, beroepen, die tot de omwenteling van 1795, eerst als predikant, sedert 1787 als hoogleeraar te Utrecht werkzaam bleef. — Van een nieuwen Engelschen agent blijkt na 1777 niets meer.

1776.

dat bovengemelde idee sodanig door gesegde heer van Athlone wierde geapplaudisseert, dat hij selfs aennam milord Rochefort [1]), die toens op Zuilestein was, daerover te onderhouden, dan, in plaatse van sulks te doen, gelijk hij selfs geoppert hadde, soo heeft hij, milord Athlone, het soo overlegt, dat de jonge Kol [2]) alle gelegentheydt wierde benomen omme deswegens met de graef van Rochefort te konnen spreken. Evenswel naderhandt die gelegentheydt door 't schrijven van de heer De Wijs [3]) aen gesegde graef Van Rochefort zijnde geboren, soo heeft gemelde graef terstondt daerop geantwoordt, dat daerover met milord Suffolk [4]) soude spreken en tragten hem in sijn sollicitatie te helpen, dog dat hij, graef van Rochefort, sig teffens verpligt vondt aen hem, heer De Wijs, te moeten communiceren hoe meergemelde milord Athlone in plaatse van voor de jonge Kol, gelijk hij uit sig selfs met vele protestatien van ernst en vriendschap hadde geuit, te solliciteren, hij voor 't soontje van de heer Brouwn — NB. maer 9 à 10 jaren oud zijnde — allersterkst sig interresseerde; selfs daerover op die voet aen gemelde graef van Rochefort sig hadde geaddresseert.

1776. Ὼρε πρινσιπις [5]). Mij gevraagt wordende wat of soude doen bijaldien eene der commissien, aen de ridderschap t'Utrecht thans openvallende, aan mij kwam, antwoordede: „dat van gedagten was deselve te laten aan den heer van Natewisch of Lunenburg, soo die

---

1) Willem Hendrik van Nassau, graaf van Rochefort, heer van Zuylestein, afstammeling van Prins Frederik Hendrik.

2) De heer Jan Kol, de zegsman in deze zaak, was sinds 1760 rentmeester van vier der vijf ridderschapsconventen. Sedert 1773 was dit met hem zijn 20-jarige zoon Everard, die op deze plaats in het handschrift als „de jonge Kol" wordt aangeduid. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

3) Mr. Cornelis De Wijs Jr., schout en secretaris van Leersum, Zuylestein en Ginkel. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

4) Den Engelschen minister.

5) Ore principis.

1776.

beyde mogte misgeloot hebben; andersints aan een van die twee heren, welke het lot niet hadde gefavoriseert, zijnde de eene aan mij geparenteert, de andere een goed vriend, die door desselfs werksaemheydt, gelijk die ook van sijn jongste broeder, wel enige bijsondere attentie meriteerden" [1]); waerop mij gerepliceert wierde: „Gij hebt gelijk; 't is veel beter soo als 't aan dat andere rapaille of volk te laten ...."

Den 8 Maert [2]) naast de πρινς sittende aen tafel bij den ξρτογ, soo sprak men der tijden van wijle koning Willem, hoe toenmaels de ridderschap t'Utrecht wel stondt bij Sijn Majesteit &tc. ...., waerop de vrijheydt nam te reflecteren en te representeren hoe ik sonder te veel — nogtans met enige — vaniteit durfde veronderstellen, dat de ridderschap natuurlijkerwijse de naaste betrekking tot den πρινς hadden, soo uit hoofde van haere geboorte als uit verdere omstandigheden, die en personeel en politiquelijk konde worden beschouwt, dan, dat ik teffens moeste bekennen dat het ook de pligt van soo een corps was te sorgen sooveel mogelijk door hun gedrag en behandeling van saken de gunst en toegenegentheydt van den πρινς te gewinnen,.... dat ik ook durfde veronderstellen, dat wij gene reden gaven tot het tegendeel te moeten gevoelen,... waerop gesegt wierde: „Neen, neen, maer ook dunkt mij, dat het immers thans beter gaat tusschen uw corps en mij als voor desen",... 'tgunt wat flaauwelijk beantwoordende wierdt mij gerepliceert: „Ik kan de lieden die sedert eene geruime tijdt de confiance hebben gehadt, bijvoorbeelt Pesters, niet soo direct voor 't hoofd stoten, maar *ik voorsie* nog dat sulks gebeuren sal, dat uw lidt 't vertrouwen sal krijgen, of dat 't sal wesen als ten tijde

---

1) Weder wordt gesproken van de verloting der tourbeurten en commissiën onder de ridderschapsleden. De heer Taets Van Amerongen van Natewisch was de achterneef van den schrijver. Met den „jongsten broeder" wordt bedoeld Jhr. Dirk Wolter Van Lynden, heer van Hoevelaken, beschreven in de ridderschap van Gelderland.

2) De verjaardag van den prins.

1776.

van koning Willem". Mijn antwoort was, dat sulks hoopte eens te mogen sien en te beleven; altoos in de verwagting en veronderstelling dat ook de ridderschap sodanige confiance soude meriteren ..... Voorts gesproken wordende over de commissie der camere van financie sey de πρινσ: „De post van secretaris van die camer — 't gunt voormaels maer een commis was [1]) — denkt men misschien nu dat altoos soude impliceren dat die vervolgens secretaris van staat behoorde te worden, dog dat denke *ik niet*, want daerbij soude ik verliesen, want volgens 't reglement stelt den stadhouder de secretaris van staet direct aen, daer de secretaris van financie door de leden wordt aengestelt of genomineert",.... waerbij ik nog voegde, dat ook een secretaris van financie voor dat gedeelte seer bekwaem en geschikt konde wesen sonder dat egael kundig voor 't secretarisampt van staet was, soo als vertrouwde dat thans 't geval wel konde sijn. Over de persoon van den jegenswoordigen secretaris Laan tussenbijde sprekende [2]), soo gaf de πρινσ te kennen, dat seer suspecteerde hoe gemelde heer Laan, thans staende te te trouwen, seer waerschijnelijk cocu soude wesen, want daervan al 't air of uiterlijk hadde.

$17\frac{1}{4}$—76. Ωρε Λαρρεη [3]). Dat den ξρτογ van hem onlangs met veel ijver soude gesegt hebben, opsigtelijk de siekte van desselfs secretaris Henneke, dat hij van sijn siekte niet konde opkomen en ongetwijffelt eerlang sterven soude, waerover niet rouwig was, want dat daerdoor bevrijt soude wesen van iemant die hem, ξρτογ, veel ondienst gedaen hadde, bijsonder dat hij alle de saken, 't huishouden aengaende

---

1) Zie aant. 5 op p. 24 bij de benoeming van den heer Luls in 1748.

2) In 1774 was Mr. Hendrik Arnoud Laan benoemd tot adjunct van den finantie-secretaris Vos, op zijne beurt adjunct van den secretaris van staat. Zie vroegere aant. o. a. aant. 1 op p. 323.

3) Ore Larrey.

1776.

&tc.,.... in sodanige verwarring gebragt hadde, dat die naauwelijks te herstellen waren; dat sedert enige tijdt hij, Henneke, niet meer geweten hadde wat hij dede. Dus blij soude sijn daervan verlost te wesen. Dat alsdan wel d'een of andere partij soude moeten kiesen, dog dat tegens grote kwalen sterke remediën soude moeten worden geappliceert, bedoelende op de min favorabile staet van desselfs financiën.

'T fijn van dese vertelling of dit verhaal bestondt ongetwijffelt omme vooraf te kennen te geven hoe — opgemelde Henneke eens dood zijnde — de schult op hem soude worden gelegt van 't gantsche derangement waerin dat huishouden bestondt, en dat men wel voorsag dat er thans geen twede douceur van omtrent vijf tonnen goudts door de provinciën soude worden gespendeert [1]), en dus dat er moeiten soude wesen om bovenstaend gebrek te vinden; want tijde van dat vorige douceur waren de schulden al over de 2 ton, die toens betaalt zijn geworden, wanneer vervolgens van de overgeschote sommen van boven af aen maer geleeft is totdat alles op was, en waerdoor thans de schulden vrij hoog waren opgelopen.

Ὦρε Μιλορδ [2]). Dat den ἔρτογ het grof spelen favoriseert, ofschoon het — bijsonder voor de militairen — op 't strengste was verboden, ten einde de jongeluiden in 't algemeen en de gegoede in 't bijsonder sig souden ruineeren en daerdoor dependenter worden in allen opsigten. Dat de πρινσ selfs tot hiertoe ignoreerde dat er soo grof gespeelt wierde.

Ὦρε Φρατρισ [3]). Dat den ἔρτογ, van de generael Sommerlatten sprekende — die voortijts magtig, misschien wel in gratie zijnde — bij gelegentheydt dat geoppert

---

1) Zooals in 1766 bij 's Prinsen meerderjarigheid.

2) Waarschijnlijk Milord Athlone, als boven.

3) Ore fratris. De broeder van den schrijver was de generaal-majoor Jan Adolf Van Hardenbroek, van wien reeds meermalen sprake was.

1776.

wierde dat deselve Sommerlatte ook nog wel eens een regiment soude krijgen [1]), soo antwoorde den ἕτερος: „Cette âme de boue ne mérite rien et n'en aura sûrement pas".

$\frac{31}{5}$76, Ὦρε Λαρρεη [2]). Dat de raidpensionaris niet seer met den thesaurier Gilles harmonieerde of dat die twee heeren niet te samen ploegden; dat onlangs den eerstgenoemde van die 2 heren sprekende, viel de conversatie of de πρινσ tegens de aenstaende vergaedering van Hollandt wederom in s'Hage soude komen, en geoordeelt sijnde dat sulks nodig was uithoofde dat de saak rakende het renfort troupes of remplacement naer Suriname moeste worden geprepareert [3]), so hadde gemelde raidpensionaris gesegt: „dat nog niet wiste hoe deselve soude aflopen, aengesien de R. V. S., of om beter te seggen den heer thesaurier, en nog preciser desselfs regterhandt de commies Cassa [4]), niet wiste hoe die petitie tot gemelde renfort of remplacement de troupes in te rigten".

Voorts sou er ook nog wel ietwes nopens de prolongatie van 't octrooi voor de O. I. Compagnie konnen voor den dag komen [5]).

En seker was het uit de secrete correspondentie, onlangs gearriveert, dat Spanjen tegens Portugal sogte te ageren, dat [6]) dat de kroon van Vrankrijk absolutelijk hadde

---

1) De generaal-majoor der infanterie De Sommerlatte, tot dien rang opgeklommen in 1766, was bij de groote promotie van 1772 niet opnieuw bevorderd.

2) Ore Larrey.

3) Namelijk tot vervanging van het terugkeerende regiment Fourgeod. Zie vroegere aanteekeningen en de Resolutiën Staten-generaal 1775 i. v. Suriname.

4). Mr. Anthony Isaac Cassa, sedert 1748 commies ter thesaurie. Zie Bericht van de vergaderingen enz. te 's Gravenhage.

5) Den 12en December eerst van het jaar 1776 is het octrooi van de O. I. C. weder voor 20 jaren verlengd.

6) Lees: dan.

1776.

gedeclareert daertoe niet te konnen verstaen of sulks te konnen gedogen [1]).

$17\frac{13}{5}76.$ ᾽Ωρε Λαρρεη. Dat schrikkelijk geplaegt wierde door sekere Gymnich [2]), die voortijts dienste hadde gedaen of geemploieert was geweest door Gronsfeldt, thans dagelijks bij hem kwam urgeren omme meerder pensioen of enig ander voordeel, want dat voorgaf niet te konnen bestaen van 't gunt hij kreeg uit s'Princen thesaurie, ... dat hij jegenswoordig in een different met den advocaat Craayvanger t'Utregt [3]) zijnde wel verlangde niet sterk te worden vervolgt, waerover hij, heer De Λαρρεη, met Wieling [4]) gesproken hadde, omme te sien of opgemelde advocaet Craaivanger niet te induceren soude zijn die saak wat gemakkelijk te behandelen . . . . .

᾽Ωρε Pουσε [5]). Dat er dese winter wederom een onafgedaen different was geweest tusschen sekere commandant te Zwol, soo wel mene — Haersma — [6]) en de magistraet aldaer over sekere inboedel van een officier(s)- of onder-

---

1) Spanje maakte zich in 1776 evenals Frankrijk gereed zich in den Engelsch-Amerikaanschen oorlog te mengen, en was voornemens van de gelegenheid gebruik te maken het met Engeland bevriende Portugal aan te vallen en zoo mogelijk weder te annexeeren, een oud plan van de Spaansche Kroon..

2) Waarschijnlijk Hendrik Van Gimnig, een der Doelisten-hoofden, die met het hof in betrekking had gestaan en met een post beloond was. Zie Slothouwer: De Doelisten te Amsterdam, reeds vroeger aangehaald.

3) Mr. Willem Craayvanger, sedert 1759 practiseerend advocaat te Utrecht. De zaak met Gimnig is niet te vinden.

4) De Utrechtsche gedeputeerde ter generaliteitsvergadering, vroeger genoemd.

5) Ore Rouse.

6) De vrijwel overbodige haakjes zijn geplaatst zooals zij hier gedrukt staan. De woorden „soo wel mene" slaan toch op den naam van den persoon, niet op dien der stad. De bedoelde officier is de luitenant-kolonel van de infanterie E. L. Van Haersma.

1776.

officiersweduwe, wier goederen door de militaire rechter in beslag waren genomen, dog niet bestandt zijnde omme daeruit te voldoen de schulden van gemelde weduwe of van wijle haer man, soo waren de daerin belang hebbende particulieren opgekomen en (hadden) sig bij de magistraet geaddresseert, ten einde voldoening op deselver wettige pretensien te bekomen, waerop gemelde magistraet die goederen hadden laten verkopen ad opus jus habentium, considererende gemelde weduwe als eene persona civilis, die, haer man verloren hebbende, geensints militair konde worden gecenseert te sijn. En op die wijse sig eindelijk bij monde en geschrifte hebbende geuit aen gesegde commandant, die drie à 4 maal sig bij missive vrij cavalier aen de magistraet hadde geaddresseert, soo was er tot nog toe van gemelde saak niets meer vernomen; ook hadde nog πρινσ nog ἕρτογ, hem, Ρουτε, daerover gesproken, welke laatsten heer ἕρτογ alleen maer soekt voorbeelden van diergelijken aert omme daerop te konnen bouwen, en soo veel mogelijk de bekwame lieden of die swarigheden voorbrengen te eloigneren, denkende dat door de swakste gemoederen alles naer de sin kan worden gekregen, en darom de grootste occupatie doet zijn 't continueel exerceren..... Nopens den raidpensionaris sprekende meende men dat die te hoog van sig selfs dagte, en teffens omme bijsondere redenen de saken maer liet gaan, buiten sijn provincie, als best konde.

Ὦρε Τινκ [1]). Dat bij d'exercitie van de guarde du corps twee onderofficiers ziende hoe den ἕρτογ, quasi als gesurpreneert zijnde door de aenkomst van de πρινσ, terstont een papier uit de sak haalde — zijnde de lijste van 't getal der manschappen — omme deselve aen Sijn Hoogheydt — de pallas opheffende — over te langen, soo seyde die twee personen aen malkander: „Sie, wat verdoemde kullage is dat? Of de πρινσ niet van self weet hoe sterk sij in manschap zijn &tc., ... en warom dan die sonder-

1) Ore Vink.

1776.

linge cerimonien door den ἔρτογ gedaen", en soo vervolgens, te kennen gevende dat vele van soortgelijke omstandigheden, bij de dagelijksche manoeuvres gewoon, in klijnigheden bestonden, ten minsten door 't gemeen selfs niet anders opgenomen wierden.

$17\frac{31}{5}76.$ Ὧρε Λαρρεη [1]). Dat den ἔρτογ bij hem geweest zijnde even voor desselfs vertrek naer s'Bosch, allersterkst sig hadde geuit tegens de reis van de πρινσ naer Maestricht, Luik &tc., en bijsonder ook tegens het komen in Den Bosch, als sulks afgeraden hebbende, mitsgaders ook tegens de πρινσεσ, dat die gegeven hadde [2]) in 't project en plan van die reisen &tc..... Wijders ook nog sterk afgaende op den raidpensionaris en horreurs seggende van Φαγελ...., daer hij, heer ἔρτογ, NB. aen de πρινσεσ — die 't woordelijk soo wederom aen de heer Λαρρεη heeft gecommuniceert — daegs daeraen nog hadde gevraegt: „waerom H. K. H. niet mede in Den Bosch kwam"? 'Tantwoort was: „Omdat sulks niet gevraegt of voorgestelt was" .... „Wel", seyde den ἔρτογ, veel verwondering tonende: „Heeft de πρινσ Uw K. H. dan niet gesproken of gesegt wat ik Zijn Hoogheydt daer al omtrent hebbe onder gehouden en voorgestelt? Ik hebbe wel sesderley plans nopens die reis aen Sijn Hoogheydt opgegeven &tc."..... NB. daer hier boven sig hadde geuit als seer moeylijk en t'onvreden over die reis zijnde deselve op sijn sterkste hadde afgeraden.

De secretaris van den ἔρτογ, ofschoon ietwes beter wordende, was nogtans geensints herstelt, niettemin geloofde men dat hij er van op soude komen, 't gunt den ἔρτογ niet seer soude aenstaen, want die jegenswoordig met gemelde secretaris Henneke gantsch niet harmonieerde en telkens te kennen gaf hoe van hem, Henneke, verlost zijnde, gelukkig soude wesen, want dat hij desselfs

---

1) Ore Larrey.

2) Eene Fransche wijze van uitdrukken: zich overgeven, toegeven.

saken in de grootste disordre hadde gebragt &tc.....
'T was waer dat gemelde Henneke een slegt personaadje was, dog sulks was hij niet van huiden of van gisteren, maer van sedert al den tijdt dat in s'hertogs dienst en vertrouwen was geweest, en misschien even daeromme soo lang gebruikt, verschoont en aengehouden.

$\frac{5}{9}$76. Ὧρε πρινσιπιο [1]). Dat wijlen den heer Van Zuilen [2]) door elk voor een bekwaem man was gehouden, dat ook sulks geloofde, dan dat gemelde heer over t'een of ander gesproken of gevraegt wordende soo indecis was, dat men kwalijk wist te raden voor welke gedagten in vele saken overhelde.

Van de Πεστερσ wederom sprekende zeyde Sijn Hoogheydt dat niet geloofde dat D'Ablaing oorsaak was geweest van het verlaten uit het eerste lidt van wijlen den heer Van Renesse [3]), immers dat sulks selfs wel hadde gesegt. En ik toens antwoorde(n)de: „Dan moeten het de Pesters en De Bak sijn geweest", repliceerde Sijn Hoogheydt met knikken en daerop jae te seggen. Voorts viel de conversatie over de ridderschap: wie daer nu al van gestorven waren, onder andere de heer Ev(erardus) Corn(elis) van der Cappellen, voortijts luitenant-colonel, waeromtrent Sijn Hoogheydt meende gehoort te hebben dat de generael Malprade [4]) hem in de actie van Lawfeld of Rocou bij de kraeg soude gevat hebben en weerhouden dat niet terug deinsde om 't gevaer te ontgaen, dreigende hem onder de voet te sullen steken bijaldien een pas meer week, dog van welk geval ik immer ietwes

---

1) Oie principis.

2) De heer Diederik van Zuylen was den 1en September 1776 in den ouderdom van 68 jaren overleden. Zie Nederlandsche Jaarboeken van dat jaar, p. 1237.

3) Over de uitzetting van Jhr. W. A. van Renesse zie pag. 114 met de aanteekening.

4) Zie aant. 1 op p. 132. Voor den heer E. C. van de Capellen zie aant. 2 op p. 25.

1776.
gehoort hebbende vroeg ik aen Sijn Hoogheydt, of sulks wel met genoegsame sekerheydt aen Sijn Hoogheydt was gerapporteert? Zijn Hoogheydt meende van jae. Nog sprak men over de heer Van Suderas [1]), die onlangs, soo Sijn Hoogheydt verhaelde, eene bestudeerde logen hadde geinventeert op 't sujet van den heer Van der Cappellen Van den Dam [2]), alsof die de saak van D^e. Cleman in Gelderlandt op 't tapijt wilde brengen, 't gunt door hem, heer Van Suderas, was voorgekomen &tc.... welke gantsche saak, naer behoorlijk ondersoek, was bevonden geheel verdigt te sijn.

$17\frac{10}{1}77$. Ὥρε πρινσιπια [3]). Van Boetselaer [4]) sprekende, die onlangs in de Utregtse ridderschap was gekomen, en van sijn aenstaende huwelijk met juffrouw Saljaer, soo seyde sijn δογξιδτ dat de vader van die juffrouw een grote schurk was, want dat allerley stukjes begaen hadde en tot alles bekwaem was, onder anderen dat hij op deselve tijt hebbende gedient als ouderling of diacon in de gereformeerde kerk, hij op die eyge ogtendt ook de misse in de roomsche kerk hadde bijgewoont, sig voor catholijk en gereformeert tegelijk hadde uitgegeven &tc. ..... andersints dat hij verstant besat en bekwaem genoeg was.....

Dat Lijnden van de Voorst [5]), tijde dat er nood aen den dijk was in de Overbetuwe, hij in s'Hage zijnde,

---

1) Robert baron Van Heeckeren, heer van Zuideras, sinds 1765 beschreven in de ridderschap van Zutphen. Zie Naamregisters van de leden der regeering.

2) Alexander Hendrik baron Van der Capellen, heer van den Boedelhof en den Dam, lid van hetzelfde college sinds 1754.

3) Ore principis.

4) Benjamin graaf Van den Boetzelaer van Langerak, in 1776 in de ridderschap van Utrecht beschreven. Hij was de zoon van graaf Filips Jacob V. d. B, ontvanger van den 20^en en 40^en penning te Utrecht. A. v. Zie ook V. d. Aa, Biografisch Woordenboek i. v.

5) Otto Frederik graaf Van Lynden, heer van Nederhemert en de Voorst, ambtman en dijkgraaf van de Overbetuwe. A. v.

hadde gesegt aen Sijn ὄογἔιδτ: „qu'étant au conseil d'état, et se trouvant président de semaine, il ne pouvoit mieux faire que de remplir cette commission, vû qu'il luy étoit impossible d'être à la fois icy pourvaquer à ses affaires, et en même tems dans l'Overbetuwe &tc. ....."

'Tgunt nogtans niet wierde goedgekeurt en te regt, want de commissie in s'Hage geen ongemak toebragt en de andere met gevaer vermengt was..... Voorts wierde evengemelde heer enigermate vergeleken bij den overlede heer van Zuilen, vermits beyde hielden van te finasseren..... Van Verbeek [1]) sprekende beloofde Sijn ὄογἔιδτ dat hij tegens October, borgemeester soude worden, niettegenstaende men sterk daer tegens werkte, want dat men al getragt hadde sulks te doen echouéren met te seggen dat Van Bueren soolang hadde stil geseten, dat het dïe sijn tour nu wel was geworden &tc. Dan, dat Sijn ὄογἔιδτ reets gemerkt hadde dat sodanig voorgeven ongegront was, want dat Van Bueren selfs nog na Loten [2]) borgemeester was geweest, en dat wanneer Sijn ὄογἔιδτ dit te kennen hadde gegeven, soo was men met Groenewoude [3]) voor den dag gekomen, en die selfs laten solliciteren op een voet, als of hem nu — daer hij soo dikwils al voorbijgegaen was door toedoen van die cabale selve — 't grootste ongelijk van de warelt soude geschieden, bij aldien Verbeek hem voorgetrokken wierde &tc..... dog dat dit een en ander niets baten soude. Voorts wierde wij alwederom, als van oudts, gevraegt, wie of ik dagt dat alle die saken soo doordreef, of de baron des Hijl(igen) R(oomsen) Reiks, of desselfs broeder, of beyde te samen? Waerop antwoorde, dat ik sulks niet wiste want dat mij

---

1) De heer Hendrik Verbeek, over wien het handschrift reeds vaak gesproken heeft, heeft in 1777 het ambt van burgemeester bekomen.

2) Mr. Meynard van Bueren was nog burgemeester geweest in 1771, zie Utrechtsche Naamwijzers. Mr. Arnoud Loten het laatst in 1770. A. v.

3) Mr. Bartholomeus De Gruyter van Groenewoude, reeds sedert 1737 in de vroedschap; eerst in 1781 werd hij eindelijk burgemeester, maar stierf reeds na 2 maanden. A. v.

1777.

wijnig met die heeren bemoeide, bijsonder niet met den baron, die ik andersints genoeg hoorde, dat een woelig en bemoeiallig mensch was, schoon Zijn ὄογἔιδτ sulks alles beter, grondiger en omstandiger wiste als ik het seggen konde..... Toens al verder gevraagt: „Waren die luy altoos soo gesint als sij thans zijn, was de baron voor 't jaer 1747 niet veeltijts in 't Dortsche logement [1]) en stont hij niet bijsonder wel ook in de stadt van Amsterdam? Hoe komen dan alle die saken nu soo te gebeuren"? Waerop antwoordende dat mij sulks te geleert was, dat ik daer liefst niet op wilde repliceren, en een buiging makende omme henen te gaen, soo hielt Zijn ὄογἔιδτ mij bij de handt terug en nae sig toe trekkende, seyde: „Neen, gij sult nog een beetje op de pijnbank blijven".

Wijders voortgaende seyde Zijn ὄογἔιδτ: „Ik wiste niet dat de baron soo een vriend was geweest van den overlede Schimmelpennink [2]): dese somer op 't Loo zijnde embrasseerde sij elkander, en 't eerst wat de baron seyde was, dat hij in gene 26 jaeren op 't Loo was geweest; dat hij er doe 3 nagten gelogeert, en gejaagt hadde &tc....." Ik vroeg of Sijn ὄογἔιδτ, op dat seggen, geen lust kreeg om hem wederom te logeren te vragen, waerop twee passen terug gaende, en met het hoofdt schuddende, seyde van neen, seer duidelijk toonende, hoe seer die wijse van spreken mishaagde..... Ik seyde dat hij van al dat gebeurde parade maakte, want dat hij sulks terstont, in de provincie gekomen zijnde, aen een ander wederom vertelt hadde, daerbij voegende, dat hij door een brief ontboden was geweest omme op 't Loo te komen..... Waerop gegrimlacht, dog niet geantwoordt wierde. Bij de eerste conversatie over Verbeek, soo hadde ik ook nog gesegt, dat wel begreep, dat die van de cabale alles soude doen wat

---

1) Zooals vroeger reeds is gezegd, is op het Dordrechtsche archief hieromtrent geene inlichting te vinden.

2) Baron Andries Schimmelpenninck van der Oye, heer Van de Pol enz., de landdrost van de Veluwe; hij overleed 18 November 1776. Zie Nederlandsche Jaarboeken p. 1425.

1777.

konden om hem te weren, vermits dat het sistema van die lieden was, alle de sodanige te keren, die niet de laagheydt hadden sig bij hun te addresseren, en die niet blindelings sig naer hunne wil schikten..... „Welnu, welnu", was 't antwoort, „dat sal wel eens veranderen", of „dat sal niet altoos duuren; sij worden out"..... Al verder toens over de ridderschap sprekende, sey zijn ὄογεῖδτ: „Daer werdt wel eens gemalen, is 't niet"? Ik antwoorde dat sulks niet en wist, dog soo wij al maalden, dat hetselve niet dan goedt koorn konde wesen, vermits wij Sijn Hoogheydt aen 't hoofdt hadden, dog dat wij niet en brouwden. Waerop terstont gerepliceert wierde: „Vergeeft mij, daer wordt gemalen, en gebrouwen, want uw president gr(aef) Hend(ri)k [1]) is de maler, en uw secretaris is den Brouwer" [2]). Te voren gesproken zijnde over 't sessie geven ad audiendum aen de jonge Taets van Amerongen [3]), soo sey Zijn ὄογεῖδτ, dat sulks te minder hadde gedagt te konnen doen, omdat men hem [4]) niet voor sijne meerderjarigheydt in onse ridderschap hadde geadmitteert, ofschoon reets op sijn 15e jaer in de Hollandsche ridderschap was toegelaten ad audiendum. Over Athlone sprekende, en vragende hoe hij 't maakte, soo antwoorde ik te geloven dat hij van goede wil was, dog somtijts nog wel wat

---

1) Graaf Hendrik van Nassau la Lecq was na den dood van de heeren Van Zuylen en Van Renesse van Ter Aa in 1776 (zie Nederlandsche Jaarboeken p. 1237 en 366) het oudste ridderschapslid.

2) De secretaris was Mr. Herman Brouwer, zijn adjunct werd in 1777 de heer Everard Kol, over wien reeds sprake was, de zoon van den heer Jan Kol. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

3) Met de uitdrukking „toelaten ad audiendum" wordt bedoeld de vergunning tot bijwoning der vergaderingen aan personen, die later in een college zouden zitting krijgen, of kunnen krijgen. De „jonge Taets van Amerongen" is jhr. Gerard Arnoud, sedert 1774 heer van Schalkwijk de zoon van den meergenoemden heer Gerard Godard Taats van Amerongen van Oud-Amelisweerd; in 1778 werd hij in de ridderschap beschreven, op den leeftijd van 24 jaren. Zie Resolutiën ridderschap 6 April 1778.

4) Namelijk Z. H. zelf.

1777.

jong [1]), waerop gerepliceert wierde: „Van goede wil gelove ik mede; dog denkt gij niet, dat hij veel vaniteit en veel eyge weysheydt besit"? Waerop sonder 't selve tegen te spreken mijn afscheidt nam, en henen gong.

s'Anderdaegs wederom ter audientie zijnde, en sprekende over 't geval van de Oosten(rijksche) commisen [2]), soo sey Zijn ὅογεῖδτ, „dat de stukken daertoe relatif, gisteren avond gelesen hebbende thans niet meer soo gepiqueert was tegens 't hof van Wenen, als gisteren, dog dat door de griffier Fagel geanimeert zijnde, in de opinie was geweest, als of de republicq een souflet hadde gekregen van 't huis van Oostenrijk. Dat de raidpensionaris ook niet soo hevig dagt nopens die saek, als de griffier, en dat de requisitie van de heer Reischach ook moderater was voorgekomen, als gedagt hadde; eindelijk, dat beneffens mij dagte dat men aan de heer Reischach copie van de publicatie overlangende, daermede aen hem genoegen konde geven". In gemelde conversatie sprekende over de heer Van Kel [3]) die aan die van 't Vrijen te Sluys affirmatif geschreven hadde nopens de executie van bovenstaende commisen, soo avoueerde Zijn ὅογεῖδτ, daervan wel ietwes geweten te hebben, dog dat nimmer gedagt hadde dat die van

---

1) De graaf Van Athlone was in 1743 geboren, en dus 34 jaren oud; hij was in 1769 in de ridderschap beschreven. Zie Resolutiën Ridderschap 9 en 30 Januari 1769.

2) In 1775 hadden eenige Oostenrijksche commiesen met geweld eene partij graan in beslag genomen op Nederlandsch gebied. De magistraat van het Vrije van Sluis liet de daders in hechtenis nemen en zeer streng, zelfs door geeseling en brandmerking, straffen. Hierover beklaagde zich de Oostenrijksche gezant in zeer sterke termen, als ware groot onrecht gepleegd. De Staten-generaal toonden de onbillijkheid van de klacht onwederlegbaar aan, maar schorsten tegelijk den magistraat om zijne zeer overijlde en eigenmachtige handelwijze. Zie Resolutiën Staten-generaal 3 en 23 Augustus en 20 September 1775.

3) In plaats van den heer D'Ablaing was door H. H. M. de heer Jacob Derk baron Van Heeckeren van Kell aangesteld tot groot-baljuw van het Vrije van Sluis. Zie Resolutiën Staten-generaal, 27 Maart 1775. Vergelijk Tegenwoordige Staat 12, i. v.

1777.

't Vrijen soo ver souden gegaen zijn, en nog minder dat sij sulks soude gedaen hebben, naa den ontfangst van 2 brieven uit Bruggen [1]).

1777. En dat, soo Kel, een gemeen officier of onderbailluw van wijnig consideratie waere geweest, hij ongetwijffelt daervoor soude hebben moeten opdraaien, en voorseker in een facheus predicament soude zijn geraakt.

Toens op Degenfeldt komende, en ik vragende of die niet de saken in eene betere assiete hadde konnen en behoren te brengen; soo was 't antwoordt: „Hij is siek". „Maer of hij dan altoos ziek was geweest"? „Neen, maer hij is rijksgraef, en ik beken, dat ik hem op mijn agtiende jaer, namelijk bij mijne meerderjarigheydt, hebbe gerecommandeert tot die post, dat wel wenschte niet geschiedt te zijn". Bij de vorige conversatie nopens d'heer Reischach sprekende, sey zijn ὄσγξιδτ nog: „Hadde ik eens in die ijver, die ik door de conversatie van de griffier gevoelde, gemelde heer Reischach eens wat harts of onbeleefts gesegt, gelijk de griffier redelijk sterk gedaen heeft, wat soude dat voor een effect hebben gedaen, want bijaldien Reischach — die een goed en braef man is — integendeel een korselig man was en sulks aen sijn hof terstont overschreef, soude daerdoor de saak niet van veel erger natuur hebben konnen worden"?..... Daerop Zijn ὄσγξιδτ gelijk gevende, soo verhaelde mij een geval, gebeurt aen den heer van Rede van Amerongen in 't jaer 1672 [2]), te Berlin bij den cheurvorst van Brandenburg zijnde en gene commissie hebbende, omme sig nopens t'emploieren van de troupes naer den sin van den cheurvorst te uiten, soo

---

1) De fiskaal van Brugge en de domein-raad aldaar hadden bij den magistraat van Sluis pogingen gedaan om de schuldigen te doen verschoonen. Zie Resolutiën a. b.

2) Godard Adriaan baron Van Reede, de vader van den bekenden heer Van Ginkel, den eersten graaf van Athlone, was destijds gezant te Berlijn.

1777.

wierde gemelde cheurvorst haastig en sey aen den heer van Rede: „Tous vós états généraux sont des gens f(ous)" waerop den andere, namelijk den heer envoié van Rede twee passen teruggaende en eene diepe buiging makende, vroeg: „Si S. A. Elect(orale), souhaitoit qu'il fit part de cette réponse à ses maîtres ...."? Waerop de cheurvorst nae hem toekomende, hem bij de handt vattende en al lachende seyde: „J'ay tort, j'ay tort ... dite cela ou cela ..." Dese omstandigheydt was aen den πρινσ verhaalt door den heer van Rhoon. Bij 't eindigen van dese samenspraak sey sijn ὄογξειδτ: „Ik gelove niet dat sijn agterklijnsoon den jegenswoordigen heer van Amerongen [1]), sig soo wel daerin gedragen soude hebben...." In 't beloop van beyde de bovenstaande conversatiën toonde Zijn ὄογξειδτ telkens hoe 't hem verveelde, dikwils in voorname saken kwalijk wordende geïnformeert, ook dus verkeerdelijk daeromtrent te moeten besluiten, want dat op 't bekome onderrigt nopens de saak der vorenstaende Oost(enrijksche) commisen, sonder de stukken selfs nog gelesen te hebben, hij gisteren geheel anders dagte als heden, vindende nu nae gemelde lecture, dat die saak gantsch soo klaer nog niet aen onse sijde was te considereren &tc...." Waerop de vrijheidt nam te observeren, dat Sijn ὄογξειδτ daeruit al wederom sag, hoe goedt het was, als maer tijdt en gelegentheydt hadde, omme verscheide saken selfs nae te gaen en door eyge ogen te sien ..... Bij dese gelegentheydt sey de πρινσ nog, dat hetselve of diergelijk differ ent alnog plaats hadde nopens de Graatse Heyde [2]) — soo wel meen — alwaer men disputeerde over een stukje dorre hey, niet groter als 't Buitenhof, 't gunt, als men dat cedeerde, de saak al uit de waereld soude zijn, daer nu

---

1) De graaf van Athlone, die, evenals zijne voorzaten, vrijheer van Amerongen was.

2) De Grater-heide in het land van Valkenburg was eigendom van den keizer, den paltzgraaf (voor Gulik) en de Staten-generaal, maar onverdeeld. In 1776 beproefde men tot verdeeling te komen, na opmeting. Zie V. d. Aa, Aardrijksch Woordenboek, i. v.

1777.

de cheurforst van Keulen — een oud man zijnde — eens komende te sterven, die saak nimmer beslist soude worden, want dat men in dit cas ook lang getwist hadde, of men de meting van de oost of van de westsijde soude beginnen ..... Mij dagte dat Sijn Hoogheydt hieromtrent soo raisonnabel en soo verligt denkende, dit maer een woordt behoefde te kosten, omme daervan een einde te maken, 't gunt gesmaakt wordende, seyde Sijn Hoogheydt: „Wel, ik sal er ook eerstdaags eens wederom van spreken".

Ὦρε Λαρρεη [1]). Dat den ἕρτογ nog deselve invloedt heeft en hout op de πρινσ als voor desen; dat er nu onlangs wederom wat te doen was geweest met de nieuwe Franssche ambassadeur [2]), bij wien den ἕρτογ gegeten hadde en die niet wel tevreden was geweest, gelijk ook den ambassadeur York, dat den eerstgenoemde namelijk, den Franssen ambassadeur niet hadde laten oppassen en annonceren de aenkomst van gemelde beide heren, omme deselve ten minsten in de antichambre te gemoet te gaen, 't gunt nu niet gebeurt was, vermits den heer de Vauguion in de chambre de compagnie stont te praten met verscheide heeren onderwijle dat den ἕρτογ reets aenkwam en in die kamer tradt. Dat er ook gesproken wierde om den πρινσ te nodigen bij gemelde Franssen ambassadeur, die [3]) daer niet tegen soude hebben, sulks voor een enkele reis te doen, mits dat het niet in consequentie wierde getrokken door volgende ambassadeurs, want dese ambassadeur vis à vis van 't hof seer polit was geweest, edog 't scheen niet waerschijnelijk dat het gebeuren soude, vermits het wat stijf soude staen voor den Engelsen ambassadeur, die altoos insgelijks seer beleeft was geweest,

---

1) Ore Larrey.

2) De markies De Noailles werd als gezant te 's Gravenhage vervangen door den hertog De la Vauguyon. Zie Resolutiën Staten-generaal 29 Mei en 23 November 1776.

3) Nl. de prins.

1777.
en bij wien men nog nooit gedineert hadde. Ook scheen er den ἔρτογ niet voor te sijn.

Ὤρε μευρουω υαν Σλινγελανδ [1]). Dat er verhaalt wierde alsof mevrouw De Jong [2]) — enige tijt geleden uit Indie gekomen en seer rijk zijnde — seer wel bij de freule Dankelman stonde; dat sij daer wel visites kwam geven en op de cirkel ongemeen vriendelijk aensprak; zulks men gisteren vertelde, dat er door gemelde mevrouw De Jong wel een Oost-Indisch presentje aen gedagte freule wierde gepresenteert of geschonken.

Ὤρε Λαρρεη [3]). Dat Hollandt a°. 1732 of daeromtrent te weten voor den (.....) [4]) begonnen tegens Vrankrijk, toens aen contanten in casse hadde 69 millioenen guldens aen contante penningen, dog sedert door den oorlog evengemelt veel daervan was afgegaen en de schulden vergroot. Niettemin waren wederom onder den laatsten raidpensionaris Steyn de financiën soo herstelt, dat a°. 1772 of 1773 wel vier millioenen goude rijders sig in comptanten aen 't comptoir van Hollandt bevonden, 't gunt maakt 56 millioenen guldens. Dat de koning van Pruissen hem, heer De Larrey, eens gevraagt hadde, wat men dog in Hollandt uitvoerde met sooveel comptante gelden als Sijn Majesteyt seker wist dat er telkens in cassa waren, soo was 't antwoordt: „omme in tijdt van noodt altoos gebruik van te konnen maken &tc. ...., 't gunt ook Sijn Majesteit selve hadde gedaen en nog dede met die penningen, die in sijn thresor behielde ....., waerop de koning repliceerde: „Daer is een groot onderscheidt tusschen mij en de republicq, want ik niet altoos geld kan

---

1) Ore mevrouw Van Slingelandt.
2) Noch van deze dame noch van hare zaak is het gelukt op het Rijks- en het Stadsarchief te 's Gravenhage een spoor te ontdekken.
3) Ore Larrey.
4) Een woord als „vijandelijkheden" is overgeslagen.

1777.

krijgen als ik wil en de republicq wel, want die steets credit genoeg heeft omme geld op te nemen".

Te Pyrmont zijnde, was aen voorgemelde heer De L(arrey), door verscheide heeren, seer kundig in 't politique systema van Europa gesegt, dat men in de republicq behoorde te werken, omme de barrière in de Nederlanden te krijgen in handen van een vorst min magtig als 't Huis van Oostenrijk, Frankrijk &tc..., en dat men in soo een geval behoorde te soeken Antwerpen en Dendermonde aen de republicq te hegten, die beyde te versterken, groot garnisoen daerin leggen en deselve voor onse eyge barrière alsdan te maken en te behouden, welke verkrijging bij bovenstaende politique gantsch niet onmogelijk geagt wierde en dus versogt men, dat daerover eens serieus mogte gedagt worden.

1777. ᵛΩρε raidpensionaris van Hollandt. Dat seker plan om die van Maltha [1]) geldt te geven, ten einde sij den oorlog tegens Marocco voor ons soude voeren met sodanige ligte schepen of vaertuigen, als daertoe 't geschikst geoordeelt wierden &tc. ...., een plan was van den heer van Opdam [2]), dog dat sulks door andere kundige in 't metier van den zeedienst wierde afgekeurt; derhalven dat dit niet gesogt soude worden; dan, dat er een ander project op 't tapijt waere, 't gunt niet genoemt wierde. Sommige dagten alsof 't eerstgemelde plan niet wierde gesmaakt, uit hoofden dat in soo een geval onze eyge schepen, nog eyge officiers niet souden worden gebruikt en er dus weinig posten van dien aert te vergeven soude zijn en ook minder geleert en gevordert souden worden in dat metier.

---

1) De Maltezer-ridders. Over de expeditie naar Marokko en den oorlog met dat rijk zie Resolutiën Staten-generaal 14 Februari 1776.

2) Jhr. Jacob graaf van Wassenaar-Obdam, wegens de ridderschap van Holland gecommitteerd in de admiraliteit op de Maas. Zie Naamregisters.

1777.

*Ωρε Παλλαυδ [1]). Dat Cappellen van den Bredenhorst [2]) thans in de ridderschap van Overijssel sittende, veel daeromtrent schuldig was aen den jegenswoordigen raidpensionaris van Holland, heer van Bleiswijk, die de pen toens voor Sijn Hoogheydt voerende, tegens de sin van de ridderschap voorsegd hem, Cappellen, daer hadde ingeholpen en gedrongen; desniettemin dat deselve raidpensionaris thans, of nog onlangs, aen hem, Παλλαυδ hadde gesegt, dat er genoeg tegens was geweest in te brengen om bovengenoemde Cappellen uit gesegde ridderschap te weeren.

*Ωρε Ωιελινγ [3]). Dat de jonge Hogendorp [4]) en Boetzelaer Langerak, bijde doe sij in 't (jaer) 1770 of 1771 op een d(ank)-, v(ast)- en bededag sooveel sottises, selfs straetschenderij hadden begaen, er soo wel waren afgekomen, sulks merendeels te danken hadden en toegeschreven moeste worden aen dese omstandigheydt, namelijk dat seker garde du corps — Bierman — daer bij sijnde geweest, dese eene begunstigde van den ξρτογ was, bijsonder ook omdat deselve Bierman door den ξρτογ in de garde du corps was geplaatst geweest, want dat andersints er vrij strenger tegen opgemelde heeren souden sijn geprocedeert, want dat sijn vrouws moeder op 't punt is geweest van in de Princegragt te sijn gestoten te worden, zijnde zij alreets tot op de kant geweken, wanneer door de knegt van Ωιελινγ tegengehouden wordende, die knegt nog een kwetsuur in de handt kreeg, buiten en behalven dat sijn vrouw, hoog swanger en mede aengerandt zijnde, doodelijk

---

1) Ore Palland.

2) Johan Derk Van der Capellen; hij was heer geworden van den Poll en van den Bredenhorst.

3) Ore Wieling.

4) Een der graven van Hogendorp was sinds 1760 als cornet bij de guardes te paard, een der jongere heeren Van den Boetzelaer sinds 1765 als vendrig bij de guardes te voet in dienst. Misschien zijn deze jonge officieren de bedoelde.

ontstelt was t'huis gekomen. Dat toens nopens die saak door den fiscaal van 't hof en door den hogen krijgsraid zijnde onderhouden, hij geene depositiën in 't geheel heeft willen doen of nietwes overgeven, als onder behoorlijke acte van nonprejudicie, en dat hij van sijne verklaringen alvorens opening hadde gedaen aan Sijn Hoogheydt sulks die precise geweten en geapprobeert hadde al 't geen hij nopens die saak hadde verrigt.

Dat die bij de Switser van den ἔρτογ, genaemt Schmit [1]), chocolade koopt of presentjes geeft, die altoos t'huys krijgt, of versekert kan zijn dat sijne boodschappen wel gedaen worden; insgelijks die bij de linnebewaerster goederen koopt of wel staet, dat die mede t'een of ander bekomen. B. v. de dogters man van die linnebewaerster is in de regering gekomen of een ampt gekregen in Bommel of Tiel. Op gelijke wijse was seker heer onlangs raid van Indiën geworden door toedoen van mevrouw De Jong, die wel staat bij de freule Dankelman, van welke freule sij een fraai porcelain servies van Saxis of Berlijns hadde gekregen.

Dat de heer Wiedenbrug [2]) sijn fiscaals-plaats schuldig was aen 't volgende geval: de raidsheer van Minningen [3]) de dogter van seker apothecar Ardesch hebbende beswangert en belooft te trouwen, soo hadde evengemelde Wiedenbrug hem versekert daervan af te sullen helpen, mits van Minningen door behulp van sijn vader hem 't fiscalaat besorgde, 't gunt gedaen sijnde, soo hadde Wiedenbrug den apothecar, met wien hij seer goede vriendt was, soover gebragt, dat hij de trouwbelofte aen hem overgaf,

---

1) Waarschijnlijk een kamerdienaar of portier van den hertog.

2) Mr. E. W. Van Wijdenbrug, in 1762 raad en advocaat-fiskaal van de admiraliteit in Friesland. Zie Naamregisters van de leden der regeering.

3) Mr. Gerard Van Minningen of Minneghem, sinds 1771 raadsheer in het hof van Holland. Zie Bericht enz. Het gebeurde was blijkens de genoemde jaartallen reeds vrij lang geleden, en op een tijdstip dat de heer Van Minningen nog geen raadsheer van Holland was. In het hof van Brabant en de landen van Overmaas was hij raadsheer sinds 1761.

1777.

die hij terstont aen van Minningen ter hand stelde, sulks 't besluit was, dat met geldt en met galante dames alles op te seilen was.

Dat Heiden-Rijnestein soo niet meer scheen 't met de Pesters op te hebben. Dan, dat sij 't thans sterk hielden met Brandsenburg [1]), die, ofschoon seer indolent scheen, nogtans dagelijks door opgemelde Pesters wierd onderhouden en gesegt hoe sig nopens 't gebeurde ofte gebeure in de provincie, moeste gedragen; dat er in de stadsregering geene verandering ten goede konde komen voordat den hoofdofficier van Nassau kwam te vallen, vermits sij met die speelden sooals sij wilden, en dat de prins, sijne bekrompen staat van financiën kennende, hem soolang hij leefde dat ampt soude laten. Dog vervolgens destineerde hij, *Ωιελινγ*, dat ampt aan den heer van Natewisch [2]), wanneer dagte dat stadtssaken beter soude gaan; voorts wiste hij wel, dat sommige lieden in de provincie gesegt hadden, nae wat veel wijn te hebben gedronken, dat hij, *Ωιελίνγ*, een van de voornaemste spions van den *ἕρτογ* was.

Ὥρε μευρουω υαν Στερρενβυργ [3]). Dat Schmidt, den adjudant van den *ἕρτογ*, thans door mevrouw De Wilhem [4]) was bedankt, sijn brieven en presenten teruggesonden &tc.... Dat sij nu laast, en nog seer siek sijnde, waerschijnelijk de binnewekker hadde gevoelt, want hem niet meer sien

---

1) Deze was, zooals reeds vroeger vermeld is, lid van het college van geëligeerden te Utrecht. Voor Heiden-Rijnestein zie aant. 1 op p. 373 en aant. 4 op p. 388.

2) De heer Taets Van Amerongen van Natewisch was destijds hoofdofficier van Amersfoort.

3) Ore mevrouw van Sterrenburg.

4) De echtgenoote van jhr. Willem Lodewijk baron Van Wassenaar Sterrenberg, lid van de Hollandsche ridderschap. De adjudant Schmidt is de generaal van dien naam. Van mevrouw de Wilhem spreekt het handschrift meermalen; misschien, maar geenszins zeker, wordt bedoeld de echtgenoote van den raadsheer in het hof van Holland Mr. Le Leu de Wilhem. Zie Bericht enz.

1777.

wilde, ook haere kinderen meerder te kerk liet gaen &tc. Voorts met opsigt tot het toenemendt verderf der seden al verder sprekende, soo seyde gemelde vrouw van Στερρενβεργ, dat het enigste middel tot verbetering van dien was, soo de πρινσ en ἔρτογ maer wat ernstig wilde tonen en te kennen geven, dat sulks hun mishaagde, want dat andersints jonge mans en vrouwen, sig wijders totael stonden te ruineren. Dat wel wiste hoe swakker, armer en min deugtsaemer de menschen waren, hoe gemakkelijker sij sig moesten voegen nae de wil of wet die men hem voorschreef ..... dog dat sulks misprees en van kwade gevolge moeste wesen.

Ὦρε Παλλανδ [1]). Dat het scheen alsof 't credit van den ἔρτογ bij de πρινσ wat begon te verflaauwen en te verminderen, aengesien eerstgemelde heer thans dikwijls te kennen geeft, dat van verscheide saken niet meer hoort of weet — schoon sulks voormaals ook wel eens te kennen gaf, wanneer precies 't tegendeel waer was — dat onder anderon nog die middag aen tafel hadde gesegt: „Depuis quelques jours je n'ia absolument vu le prince qu'a la parade" ..... Maer 't gunt een sterker bewijs gaf van 't bovenstaende gesuspecteerde was, dat een jaar geleden aan Bentink van Diepenheim was belooft 't drostampt van Daalhem, bijaldien Charles Bentink kwam te vallen [2]) of daervan afstandt wilde doen. Dan, dat door Bentink van Diepenheim op die afstandt zijnde gewerkt bij Charles Bentink, dese laatste daertoe niet te bewegen was geweest; dog nu, een jaer daernae, Charles B(entink) daertoe geresolveert zijnde, soo was B(entink) van Diepenheim

---

1) Ore Palland.

2) Dirk baron Bentinck tot Diepenheim was sedert 1766 lid der ridderschap van het kwartier Twente, de oude heer Charles baron Bentinck tot Nijenhuis, van wien vroeger reeds meermalen sprake was, lid der ridderschap in het kwartier van Sallant; hij was drost of hoogofficier van het land van Daalhem, in het Overmaasche. Zie Tegenwoordige Staat XII, 397.

1777.
bij de πρινσ gegaen en versogt Sijn Hoogheydts appui, dog tot antwoort hadde bekomen, dat sijn woordt reets kwijdt was aan Noordwijk [1]). B(entink) van Diepenheim hierover verstelt zijnde, addresseerde sig bij den ξρτογ, met wiens kennis en goedvinden de saak voormaels was geëntameert, met versoek hem, Diepenheim, hierinne te willen helpen en te patrocineren. Dog gemelde heer, ξρτογ, verklaerde: daeromtrent nietwes te konnen veranderen, want dat sulks thans ongetwijffelt op die voet soo beschikt en bedistelt was door den raadpensionaris bij de πρινσ, die er aan hem, heer ξρτογ, geen woordt van gerept hadde, en dat sulks jegenswoordig wel meer gebeurde....." Dese verandering in faveur van Noordwijk, hadde sijn oorspronk veelligt hieruit, dat den raidpensionaris oordeelde, wanneer Boetselaer Nieveen [2]) eens kwam te vallen Noordwijk dan in gec(ommitteerde) raiden moeste komen en door dit faveur alsdan meerder aen hem, raidpensionaris, soude geattacheert wesen .....

Ook seyde den ξρτογ dieselve dag aen mij, sprekende over de stadts-regering van Utrecht, dat die vrij slegt gecomposeert was, en ergens op dat stuk navragende, gaf ik ten antwoordt: „Uw Hoogheydt sal sulks beter weten, als ik 't hem seggen kan". Was de replicq: „Ma foy je n'en sçai rien, je ne m'en mêle plus" ....

1777. ῾Ωρε Ρεγτερεν Γραμσβεργεν [3]). Dat Hennicke, secretaris van den ξρτογ, een seer slegt instrument was voor de societait, want dat door die

---

1) De meergenoemde baron Van der Does van Noordwijk, lid der Hollandsche ridderschap.

2) Baron Van den Boetzelaar van Nieuwveen was reeds sedert 1737 lid van hetzelfde college, hij overleed in 1781. Zie o. a. V. d. Aa, Biografisch Woordenboek i. v.

3) Ore Rechteren-Gramsbergen. Waarschijnlijk nog de vaak genoemde edelman. Zijn zoon, baron Jacob Godefroy van R. tot G., was gezant der republiek in Spanje; hij was met verlof in het vaderland. Zie Resolutiën Staten-generaal, 5 Augustus 1777.

1777.

sijn handen verscheide negociatien gongen, die geldt aan particuliere kosten, soo tot verwerving van t'een of ander ampt als tot afkoop van straf &tc..... Bij voorbeelt dat nog onlangs geleden in de meyerije van s'Bosch 't volgende gruwelstuk was begaen door een à twee geassocieerde, die een derde persoon van hunne vrienden, welke deelgenoot van een erffenisse moeste wesen bij aldien hij in 't landt waere gebleven, met gewelt en bij verrassing dede wegvoeren op Pruissischen bodem, alwaer hij geënrolleert en nae examen, bevonden zijnde eene sware breuk te hebben, wierd gerenvoïeert, en dese, over sodanige enorme en feitelijke behandeling hebbende geklaagt, soo waren de bovenstaende autheurs van dat stuk geciteert, geapprehendeert, en voorts gecondenmeert tot straffe nae loon..... Dan, was door middel van gespendeert geldt, misschien wel 30^{m} guldens, de saak soo verre gebragt dat sij pardon van Sijn Hoogheydt kregen, vermits men hun geene abolitie [1]) hadde konnen besorgen, uit hoofde van de eenparige advisen van regters, hoofdofficier &tc..... daertegen.

Nog was soortgelijk geval gebeurt met opsigt tot verscheide delinquanten betrekkelijk het geven van valsche attestatien nopens 't rundvee, en waarvan sij allerklaerst en evidents waren overtuigt geweest. Niettemin, al mede tegens het advis van hoofdofficier &tc...., hadden sij abolitie geobtineert, daer men teffens seer wel wiste in wiens handen, door welk canael, en tot hoeveel soms sekere quantiteyt penningen waren gebragt en voldaan geweest.

Ὦρε Βραντσεν [2]). Dat wijle den heer van de Pollen [3]) sig nooit nog aan iemandt 't sij in woorden 't sij in

---

1) D. i. vernietiging van het vonnis, ontslag van rechtsvervolging.

2) Ore Brantsen. Zie de aant. op p. 264 en p. 270.

3) Baron Andries Schimmelpenninck Van der Oye (zie vroeger). Bij zijn dood in 1776 werd zijn jongste zoon Gerrit Ditmar, burgemeester van Harderwijk, raadsheer in Gelderland. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1776, p. 1426 en 1427.

1777.

schrift opregtelijk hadde geuit, selfs niet aan πρινσ of ἔρτογ want dat altoos draaide, en een slag om den arm hielde. Op de vraeg warom 't dan mogelijk was hij op die wijse sijn credit behielde en alles naer sijn sin te vergeven hadde, was 't antwoordt: „Omdat hij reets tijde van de princes-douairière invloed gehadt hadde, en tot vele saken gebruikt was; waerdoor hij steets gemenageert was geworden". Zelfs hadde hij lang voor sijn doodt al bedistelt de raidsheers-plaats voor sijn twede zoon, die hij ook straks nae 't overlijden voorsegd verkregen heeft, ofschoon hij maer 22 jaeren out sijnde, volgens de wet 24 hadde moeten wesen, en waeromtrent difficulteiten door 't hof, ratione officii gemaakt wordende, is dese saak soo geplooit, dat hij er evenswel is geadmitteert geworden sonder dispensatie op sijn 22ste jaer. 'T gunt dan op volgende wijse wierde geëxpliceert, namelijk dat de staten iemant van die jaren tot sodanige post nominerende moesten worden gecenseert wetens en willens van de wet af te gaen, en dat de πρινσ, als door H. E. M. tot sodanige nominatie of actus sijnde geauthoriseert, 't hof voldede wanneer sodanig persoon admitteerde, met voorkennis en toestemming van den heer stadhouder, als daertoe door H. E. M(ogenden) gequalificeert en geauthoriseert.

1777. Ὠρε Λαρρεη [1]). Dat het wel seker was, dat den raidpensionaris van Hollandt veel thans vermogt en seer wel bij den πρινσ stondt, dog dat aen de andere sijde den ἔρτογ niet naliet van nog veel invloed te hebben, en dat dese laatsten heer, wanneer maer konde denken dat hem een strooitje in de weg wierde gelegt, daerover steets bekommering toonde en veel ophef van maakte..... Nopens de publique saken sprekende, dagt gemelde heer de Λαρρεη, dat soo lang den minister De Maurepas [2]) nog leefde, Vrankrijk in

1) Ore Larrey.

2) Maurepas was de eerste minister van Lodewijk XVI, bij diens troonsbestijding in 1774 benoemd.

1777.

vrede soude blijven, dog dese eens komende te vallen, dat alsdan den oorlog tusschen die croon en Engelandt onvermijdelijk scheen. Dat Choiseuil [1]) al gedaen hadde wat konde om wederom in 't ministerie te worden gebruikt, dan, dat de koning sulks soo veel mogelijk tegen hielt, uit hoofde dat al te wel onderrigt was hóe hij, graef de Choiseuil, de handen hadde gehadt, of mede de voornaame oorsaak was geweest, van de doodt van wijlen den Dauphin, desen heer konings vader [2]).

Ὥρε πρινσιπιο [3]). Dat het different met de stadt van Haerlem tijde van wijle H. K. H., die deswegens soo veel verdriet gehadt hadde, toe te schrijven was geweest oorspronkelijk aen de haat tusschen twee susters, namelijk tusschen mevrouw Van Sanen en mevrouw Van Valkenburgh, de eene jaloers van de andere zijnde geweest, uit hoofde van voorsitting in de kerk in qualiteit van oude of jonger burgemeesters vrouw [4]). Dat eenmaal twist in familles komende deselve al heviger was dan onder vreemden. Dat ook koning Willem de IIIe, ofschoon geparenteert aen desen *πρινσ* zijn grootvader [5]), denselve nogtans wijnig plaisier hadde gedaen. Dat, als hij *πρινσ* was komen te vallen voor sijn huwelijk of voordat

---

1) De gewezen minister van koning Lodewijk XV, in 1770 afgetreden.

2) Tusschen den hertog (vroeger graaf) De Choiseul en den Dauphin bestond eene bittere vijandschap. De laatste leidde een eenzaam, vreugdeloos leven; in 1765 stierf hij aan eene borstziekte. Lastertongen verhaalden dat de hertog en mevrouw De Pompadour (die in 1764 overleed) in openbare schimpschriften hadden aangespoord hem te vergiftigen. Een direct aandeel in zijne ziekte had echter Choiseul volstrekt niet. Zie E. De Broglie, Le fils de Louis XV, 1877.

3) Ore principis.

4) De ernstige twisten over de magistraatsbestelling te Haarlem vindt men uitvoerig in de Nederlandsche Jaarboeken van 1757, 1758 en 1759. Zie ook Vervolg op Wagenaar a° 1758. Een der hoofdpersonen in het geschil was de schepen mr. Remees Floris van Zanen. Mr. Mattheus Willem Valkenburch was in 1757 burgemeester.

5) Hendrik Casimir II, die met Willem III lang in slechte verstandhouding leefde.

1777.
kinderen hadde, de princesse van Weilburg alsdan stadhouderessche was geweest van 5 provincien, en twee provincien, namelijk Holland en Utregt, sonder stadhouder. 'T gunt misschien wonderlijke omstandigheden in de republiek hadde konnen te weeg brengen..... dan, dat dagte 't nu soo het beste was als 't sig thans bevondt. Dat voorts wel wiste wie toens in de Utregtsche ridderschap voor en wie tegen het huwelijk van de princesse van Weilburg was geweest, noemende alle de leden op en besluitende dat de heer Van Natewis met sijn stem de meerderheydt hadde gemaakt.

Met opsigt tot de regeringe der stadt Utrecht en klijne steden in die provincie sprekende, soo sey de *prinse* dat de stadt Amersfoort door de ridderschap wierde bestelt, de andere steden door derselver hoofdofficiers, dog dat sulks immers in de stadt Utrecht niet gaen konde, stilswijgende willende seggen dat, soo lang Fl(oris) van Nassau hoofdschout was, sulks door hem niet lukken konde..... Voorts, dat desselfs heer vader d'obligatie aan wijle den heer van Bottestein hadde gehadt nopens het generalaat, want dat die in desselfs presidie ter generaliteit den overledene *prinse* tot generael hadde gemaakt. Dat wijle D'Ablaing hem, Utenhove, noemde den heer van Bokkestein, en dese wederom den andere de courantebaron [1]). Sprekende wijders nog over de aanstelling van dijkgraef Benedendams in de persoon van de jonge Pesser [2]), soo seyde de *prinse*, dat wel gewenscht hadde dat ik er om gevraegt hadde, mits dat er een heemraidsplaats hadde konnen vergeven worden..... Mijne verwondering voorts over bovenstaande aanstelling alnog te kennen gevende,

---

1) Baron Van Utenhove van Bottestein (zie vroeger), in 1747 gedeputeerde ter generaliteit, presideerde als zoodanig op zijne beurt een week in H. H. M. vergadering. Over de uitdrukking „courante baron" zie aant. 1 op p. 90.

2) In 1776 was mr. Willem Nicolaas Pesters, de zoon van den heer Jan, zonder heemraad te zijn dijkgraaf van den Lekdijk Benedendams geworden. Graaf R. A. W. C. Van Heyden was hoogheemraad sinds 1769.

1777.

soo vroeg de πρινσ: „Wie was de oudste der heemraiden-Benedendams"? Antwoordt: dat geloofde Heiden, dese abbé. „Nu", sey de πρινσ, „die is ook furieus over de bovenstaende aanstelling van dijkgraef geweest".

1777. Ὦρε freule Δανκελμαν [1]). Que la princesse Louise a beaucoup de vivacité, d'attention, et cependant aimant à s'amuser avec les enfans. Que l'autre jour à la table du duc, où elle avoit été assise entre S. A. R. et la freule Δανκελμαν, elle avoit été sage et réfléchissante comme une personne d'âge. Qu'à tout moment elle entretint tantôt madame sa mère, tantôt la freule pour leur faire observer le bon goût de la table, des mets, du dessert &tc....., entre autres qu'elle dit souvent à madame sa mère: „Goutes de cecy, de cela, car cela est excellent et tout chaud, beaucoup mieux que chez nous &tc".....

Que le prince Guillaume est un bon enfant, aimant à rire, à folâtrer et à jouer, ainsi qu'on a de la peine à le faire apprendre l'une ou l'autre chose. Par contre que le prince Frédric [2]) est pensif, méditatif et quoi [3]). Que lorsqu'on est occupé à instruire son frère (il) en fait son profit si bien, qu'il scait la leçon ou ce de quoi il s'agit plus tôt et mieux que son frère. Qu'il questione beaucoup et qu'il exige souvent des réponses dont on seroit étonné. Au reste ambitieux, quelquefois un peu rétif et tâtonnant s'il ne viendroit pas à bout d'avoir sa volonté ou sa fantaisie. Rusé, determiné et entreprenant. Enfin qu'il promet tout et qu'elle s'étonneroit s'il ne devint un jour un grand homme ..... Que la princesse tint bon ordre avec les enfans, dont elle étoit aimée et toutefois respectée aussi, mais que le prince étoit trop foible à leur sujet, ainsi qu'il les gâtoit.

---

1) Ore freule Dankelman.

2) Prins Willem George Frederik, de tweede zoon van Willem V, gewoonlijk prins Frederik genoemd. Hij stierf in 1799 te Padua.

3) D. i. coi.

1777.

Que madame la veuve Verelst à Berlin jouissoit d'une petite somme annuelle de 14 à 1500 francs, que le prince d'Orange luy avoit assigné depuis la mort de son époux.

$\frac{10}{2}$77. Ὧρε Λυνδεν [1]). Dat het raport nopens 't geval in de Langakkerschans door de commandeur van Reitzenstein [2]), opsigtelijk 't vervoeren der messie, ter vergadering van H. H. Mogende gedaan zijnde, met aanhaling van eene resolutie d'a° 1728, door den R. V. S. toens ter tijdt op dat subject genomen, thans aan den ἕρτογ niet hadde behaagt, uit hoofden dat die ordres, toens en nu wederom gegeven aan een militair, behoorden te worden geagt als een militaire saak, en dus dat H. H. Mogende sig daermede niet moesten bemoeien .... Sulks dat die resolutie d'a° 1728, ofschoon door den R. V. S. in 't comm(issioriaa)l besogne geällegueert, niet ter kennisse van H. H. Mogende hadde behoeven te komen, veelmin daervan gebruik gemaakt in de extensie van 't bovenstaand raport &tc..... Alles ten einde sooveel mogelijk 't militaire werk of jurisdictie uit handen van den politiquen rechter te houden. Waeruit nogtans vele abuisen soude konnen worden geboren, bij voorbeelt: ingevalle soo een commandant, sig funderende op 't geresolveerde van 1728, eens in twedragt met die van Stadt en Lande geraakte en dese laatste sig daerover aen H. H. Mogende kwamen te addresseren. Hoe souden H. H. Mogende, onkundig van 't voorsegde geresolveerde, alsdan in sodanige saak met behoorlijke kennisse konnen te werk gaan?..... Dat den ἕρτογ al

---

1) Ore Lynden.

2) In Januari 1797 beklaagde zich de drost van Wedde bij H. H. M., namens de ingezetenen van de Langakkerschans, dat de kolonel baron Van Reitzenstein, commandant van die schans, wederrechtelijk op straf van boete en executie van goederen iedereen gelast had de mest geregeld buiten de sterkte te brengen. De Staten-Generaal besloten den commandant aan te schrijven zich van zulke vexatoire handelingen te onthouden, hem wijzende op hetgeen ter zake in 1728 bepaald was. Zie Resolutiën Staten-Generaal 7 Januari en 10 Februari 1777.

straks van dit voorgevallene tijding hadde, was door den secretaris Van Hees, die van alles wat er gebeurt moet verslag doen en meest alle stukken of extensien van resolutiën, voordat sij in een raport worden geconverteert, aan den ἔρτογ vertoont en ter examen brengt.

Ὦρε Ρουσε [1]). Dat de πρινσ wel toestemt wanneer men iets tot nut van 't gouvernement of tot eene verbeterde verandering voorbrengt, dan, dat niettemin telkens alwederom vervalt in de oude abuisen, namelijk in 't voorthelpen van diegene, die het of onwaardig of onnutte subjecten sijn, des het naauwelijks iets helpt hoe men daarop ook aandringt en men dus moede wordt representatien te doen, sulks Den Haeg wijnig te sien voor de gerustheydt van 't leven 't vijligste is.

Nopens sekere Putman [2]), een slegt subject, was de πρινσ onderhouden en hadde belooft die niet te sullen bevorderen, nogtans door voorspraak van een derde was hij evenswel in de regering geplaast. Nopens Sloet van de Haer: soo sijn broeder, den drost, was komen te sterven [3]), was hij drost geweest, hoe onbekwaem ook daertoe: „want", antwoordt de πρινσ, „hij doet al wat ik wil"!

Dat nu aenstellingen van soo een aerd geschieden in collegien, alsse admiraliteiten, generaliteits-rekenkamer &tc...., alwaer het voornamentlijk op de ministers aankomt, was nog te geloven; dan, dat sulks ook plaats hadde in de resp(ectieve) regeringen, in de vergadering van H. H. Mogende en bijsonder in de hove van justitie, alwaer de meo ac tuo moet worden geoordeelt en beslist, sulks was ten uitersten hardt en ongelukkig. Dat men een different tusschen de provincie van Overijssel en

---

1) Ore Rouse.

2) Everhard Herman Putman, controleur der convooien en licenten en lid van de gezworen gemeente te Deventer, was in 1776 tot burgemeester dier stad aangesteld. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1776, p. 367.

3) Over Sloet van de Haer zie aant. 1 op de volgende pag. Zijn broeder is de vroeger reeds genoemde drost van Peelland.

1777.

't landschap Drenthe willende laten aan de beslissing van de πρινσ, hij, Pουσε, daerop hadde te kennen gegeven daer nooit toe te konnen komen, uit hoofde dat de possessie meer dan 200 jaar oudt, buiten dat allerwettigst en gegrond op de allerevidentste bewijsen, hij als een regtgeaart regent nimmer soude konnen toestaen dat sulks soude moeten begrepen worden te sijn een saak, die door 't arbitrage van den stadhouder moest worden uit den weg geruimt.

"Ωρε Σλοετ, δυ Τουρ en Κοεδορν [1]). Dat in 't regiment van de πρινσ van Weilburg gene vreemde officieren nog waren geplaast als alleen sekere du Buis [2]), door toedoen van den ξρτογ, die een gebore Hes was, zoon van een sergeant; voorts een snauffer [3]) en dat wel sijn meeste merite.

Dat ook soo sekere Schmit [4]), zoon van een tambour, in de garde te voet was gekomen en op de tour stondt van de eerste compagnie te verkrijgen, mede een favorit van den ξρτογ zijnde.

Dat dagelijks nog, tot groot prejudicie van oude officieren of jonge fadsoenelijke lieden, sommige door gunst wierde gepermitteert compagniën, vaendels, selfs ook politique ampten te kopen.

---

1) Ore Sloet, Du Tour en Coehoorn. Roelof baron Sloet tot de Haer, uit het kwartier Vollenhove, was gedeputeerde ter generaliteit voor Overijsel. Met Du Tour wordt waarschijnlijk baron D. C. Du Tour bedoeld, kolonel der cavalerie, of wel baron A. Du Tour, wegens Friesland gedeputeerd in den raad van state, vroeger in de vergadering van H. H. M. Jr. Menno baron Van Coehoorn zat vroeger voor Friesland in den raad van state, daarna in de generaliteits-rekenkamer en vervolgens, van 1775 af, weder in den raad van state. Zie Naamregisters en Bericht enz.

2) Waarschijnlijk de vendrig Du Buy van het Hollandsche garderegiment.

3) Waarschijnlijk in de beteekenis van „snoever" gebruikt.

4) Welke officier bedoeld wordt is niet met zekerheid te bepalen. Trouwens, het is niet om zijn persoon te doen, maar om die van den Hertog.

1777.

Ὦρε Rouse [1]). Dat de πρινσ, onlangs van de verandering onder de regenten van de stadt Groningen sprekende, hadde te kennen gegeven hoe hij dese keer zorg gedragen hadde dat Lucas Trip [2]) niet in H. H. Mogende was gekomen, omme hem, Trip, te doen gevoelen dat niet en approbeerde de cabale die hij, Trip, gemaakt hadde tegens Iddikkinge, in welke cabale hij, bovengemelde Iddikkinge, soude hebben getriumpheert, hadde de πρινσ niet gesorgt dat er een paar van de verstandigste en kundigste waren afgevallen [3]); want dat de πρινσ wel begreep dat, ofschoon men een meerderheydt van stemmen hadde, sulks in de regering nog niet genoeg was bijaldien er gene kundige of verstandige onder waren.

Dat men oneindig meerder in de provincien tot nut en voordeel van deselve soude konnen te weeg brengen, soo wanneer men maer het onverstandige eige interest aen een sijde sette, want dat het bedroeft was om te sien hoe d'een min, d'andere meer sig lieten bewegen, door 't verkrijgen van eene $1^1/_2$ jarige commissie, tot het instemmen van saken, die regtsdraet strijdig waren met het belang van de provinciën ..... En wanneer dan de beste saken door soo eene wijse van doen waren bedorven, dan wilde men wel dat die door hem, Rouse, wederom wierden herstelt.

Dat voorts de πρινσ op eene allersigtbaerste en teffens misprijsselijke wijse wierde geleydt en genoodsaakt telkens tegens de belangen van de klijne provincien in oirbaar van die van Hollant te werken en de gemene saken te dirigeren, dat selfs meer dan eens de πρινσ daerover hadde onderhouden en doen sien hoe wijnig sulks met de waere belangens van 't stadhouderschap overeen kwam,

---

1) Ore Rouse.

2) De heer Lucas Trip was raadsheer van de stad Groningen en meermalen ter generaliteits-vergadering gedeputeerd geweest. Zie Naamregisters enz.

3) Namelijk van de „cabale". Het schijnt dat „bovengemelde Iddikkinge" abusievelijk is geschreven voor „bovengemelde Trip".

1777.
want dat, de provincien eenmaal te laag zijnde gebragt, Hollandt veelligt desselfs oogmerk souden hebben bereikt, dog hij, πρινσ, alsdan buiten staat souden wesen om door middel van die al te seer verswakte provincien die van Hollandt te konnen opwegen.

1777. ῾Ωρε πρινσιπισ ac Δυσισ [1]). Op een souper sijnde bij de heer en vrouw van Ροσενδαελ [2]), spreekt mij de πρινσ aan en herhaalt, sooals meermalen te voren gedaan hadde, wie dat dagte dat president soude moeten worden [3]), wanneer de graef van Ρεγτερεν-Westervelt kwam te sterven? Ik daeromtrent te kennen gevende dat wel begreep wat de πρινσ seggen wilde, dog 't liever niet soude beantwoorden, soo repliceert de πρινσ: „Wel, dunkt uw niet dat het goed soude zijn dat Πεστερσ dat wierde"? Alvorens nu tijdt hadde sulks te beantwoorden, komt den ῾ρτογ daerbij en 't woord aen mij wat sagter als andersints addresserende seyde: „Vous auries dû conseiller le prince de donner la place de président des états au collonel Πεστερσ". Waerop, de πρινσ wederom wat nae bij mij komende, addresseerdt den ῾ρτογ het woord aan den πρινσ en ook half aen mij, en segt ons quasi aen 't oor: „Je luy disois que V. A. devroit donner le poste de président au jadis-collonel Πεστερσ". Waerop de πρινσ terstondt sig dus uitede: „Cela est vrai, parce qu'il s'est si bien conduit cy-devant par raport au régiment des gardes Holland(aises)", willende daermede te kennen geven hoe hij, colonel P(esters), sig voormaals seer gebelgt hadde getoont en geëxpliceert toens den ῾ρτογ het bovengemelde regiment gardes hadde bekomen..... Waerop den ῾ρτογ en de πρινσ hartelijk begonnen te lacchen, den ῾ρτογ nogtans meerder als de πρινσ,

---

1) Ore principis ac ducis.
2) Assuerus Jan baron Torck van Roosendaal enz. was wegens Gelderland gedeputeerd ter generaliteits-vergadering. Zie Naamregisters.
3) Nl. van de staten van Utrecht.

1777.

welke laatste mij vroeg wat ik daer van seggen soude? 'T antwoordt was: „Nietwes Uw Hoogheydt, want dan soude hij de saken met een titul doen, die hij nu sonder enige relatie verrigt; en ik verbele mij dat hij alsdan soude denken, dat het niet anders was als 't behoorde". Bij die gelegentheydt wierde ook van Bergambagt gesproken, alwaer een dag of twee van Paasschen zijnde geweest, vroeg den ξρτογ: „Quelle est donc cette terre"? Soo repliceerde de πρινσ, voordat ik konde antwoorden: „C'est celle ou il voudroit la chasse". Waeruit ten klaersten bleek dat den ξρτογ, over dat mijn versoek voormaals geraadpleegt zijnde, sulks hadde afgeraden, tenminsten oorsaak was geweest dat mijn request was gestelt in handen van de houfesterije van Hollandt in plaatse van in die van bailluw en mansmannen van Belois [1]).

Enige dagen te voren met de heren van de Utregtse commissie [2]) aen 't hof etende en naast de πρινσ sittende, onderhielt mij Sijn Hoogheydt insgelijks alnog over het bovenstaende presidie in de smaak alsvoren. Wanneer te kennen gaf, hoe hoopte dat sulks niet mogte gebeuren, om reden dat het een groot opsigt in de provincie soude geven en veel ongenoegen aen de famille van de graef van Rechteren. En dat Pεστερσ op deselve voet die post bekledende, als de graef van Rechteren, hij dan altoos sig niet te beklagen hadde, daer het andere eene distinctie

---

1) Bergambacht in de Krimpenerwaard was eene heerlijkheid van het geslacht Hardenbroek, te voren van dat der baronnen Van Renesse van Lokhorst. Een gedeelte der heerlijkheid, waartoe ook 's Heeraartsberg en Ammerstol behoorden, was onderworpen aan het hooge rechtsgebied van Belois of Blois onder Schoonhoven. Baljuw daarvan was in den tijd, waarvan de schrijver van het Handschrift spreekt, de vrijheer van Zevender en Kabauw. Zie Naamregisters van de regeering der niet-stemhebbende steden enz. in Holland en Tegenw. Staat van Holland op de bladz. die het register i. vv. aanwijst.

2) D. i. van de Utrechtsche mede-gecommitteerden ter generaliteitsvergadering.

1777.

soude wesen die, al te seer in 't oog lopende, ook eene grote mortificatie soude geven [1]).

Daarnae nog eens audientie hebbende bij Sijn Hoogheydt was al wederom de vraeg nopens het presidie insgelijks als boven, en door mij op deselve wijze beantwoord wordende als voren, soo vroeg men mij bij twee à drie herhalingen: „Wel seg mij dog eens, hoe kan dat dog sijn dat soo een colonel in Utregt sooveel te seggen heeft en die stadt &tc..... soo regeert"? Ik versoekende mij daeromtrent te mogen excuseren in 't beantwoorden, vermits Sijn Hoogheydt de reden daervan sekerlijk beter wiste dan ik — en of 't niet genoeg was voor hem om soo te regeren, als alles wat hij vroeg hem reusseerde en gewierde — soo sey de *πρινσ*: „Dat is misschien omdat hij de saken wel doet", waerop ik antwoorde dat, sulks waer sijnde, of op die wijse ik sijn gedrag dan eerder prijsen dan laken moeste? „Of misschien is 't door sijn broeder" seyde de *πρινσ*. 'T gunt beantwoorde met te seggen: „dat ik dagte die het wel alleen af konde, sonder sijn broeder". „Maer", sey de *πρινσ*, „wat sal daer naderhant van gesegt worden? Trouwens, dat sal dan niet geweten sijn". Waerop repliceerde, dat ik daer soo vreemt niet van soude wesen. „Wel warom"? was de vraeg. Antwoordt: „Omdat verscheide sonderlinge gevalletjes, die in de Vaderlandsche Historie worden gevonden, door den autheur sijn opgetekent uit particuliere aantekeningen van bekwame lieden, en dat sulks in dit cas naderhant ook wel 't geval eens konde sijn". Vraegt „of dan dagte dat men sulks aantekene soude"? Antwoort: „Om de singulariteit, jaa". Vervolgens vroeg mij de *πρινσ* of ik het quiteren van de oudtsten Boetselaer-

---

1) Als oudste lid van het college der geëligeerden zou, bij overlijden van den graaf Van Rechteren. de heer Jan Pesters het voorzitterschap in de staten bekleeden. De benoeming van zijn broeder Nicolaas, op denzelden voet als vroeger de heer D'Ablaing, zou eene buitengewone onderscheiding zijn geweest, krenkend ook voor zijn voorganger, die zonder eenig bijzonder eerbewijs het praesidium verkregen en bekleed had, ook financiëel. De graaf Van Rechteren is nog tot 1785 in leven gebleven, en toen is de heer Jan Pesters als voorzitter opgetreden.

1777.

Asperen niet gek vonde, want bijaldien hij dat een jaer gelede hadde gedaen, dat hij dan in ridderschap hadde konnen komen in plaatse van sijn jonger broeder, en dat sulks misschien beter ware geweest? [1])

Eindelijk voordat vertrekken wilde vroeg mij de πρινς: „Raad eens wie dat er toekomende week alhier in s'Hage komt"? Waerop seyde sulks nu gemakkelijk te konnen raden, en noemde terstondt den overste Πεστερσ. „Dat heb je geraden" sey de πρινς, „hij komt met de borgemeester Λοτεν [2]). En dan wil ik uw met hem ten eeten vragen, om te samen een glaasje van vriendschap te drinken, of wil je niet met hem eten"? Ik antwoorde dat ik Donderdag t'Amersfoordt moetende wesen, ik noodsakelijk Woensdag moeste vertrekken. Waerop de πρινς seyde: „Welnu, hij is Dingsdag hier, en dan vrage ik uw met hem. Wat seg je daer op"? Mijn antwoordt was: „Soo ras ik d'eer kan hebben van Uwe Hoogheyts presentie te jouisseren en te profiteren, sal mij niemant daer van weerhouden. Buiten dat, als particulier hebbe ik nietwes tegens dat mensch. Maer 't komt mij oneigen en ongeschikt voor dat hij wil dat regeringssaken door sijn handen gaen, en dat hij sig daeromtrent alle bemoeiing geeft".

Ὧρε Πιεκ και Βραντσεν [3]). Dat in het jegenswoordige gouvernement niets sistematicq werdt behandelt, ook geen sistema schijnt te sijn, wordende alles verrigt pro lubitu,

---

1) De oudste zoon van baron Filips Jacob Van den Boetselaer, vroeger in het handschrift voorkomende, was Filips Maria, vier jaren ouder dan de tweede zoon. „Quiteren" is prijsgeven van een ambt; welk dit was is mij niet gebleken. De jongere broeder Benjamin werd in October 1776 in de Utrechtscheridderschap opgenomen. Zie de Nederlandsche Jaarboeken of de Naamwijzers.

2) Mr. Arnoud Loten, raad en herhaaldelijk burgemeester der stad Utrecht. Zie Naamwijzers.

3) Ore Piek en Brantsen. Mr. Hendrik Pieck uit Nijmegen en Mr. Gerard Brantsen uit Arnhem (zie vroeger), beiden gedeputeerd ter generaliteit voor Gelderland. Zie Naamregisters en Bericht enz.

1777.

dan op dese, dan op gene wijse, waerdoor in verscheide provincien vele confusien en harewarrerijen worden veroorsaakt, onder anderen nog onlangs met opsigt van de heer van Kel, die in de R. V. S. wilde continueren ofschoon die commissie stondt aen de begeving van 't quartier van Veluwe en hij uit het graefschap was gecommitteerd, sig alleen fonderende op een enkel voorbeelt tijde van prins Willem de IIIe, dan, is hetselve met veel moeiten voorgekomen, sullende thans die commissie bekleet worden door Lijnden van Landfort, en de generaliteits-rekenkamer aen Kel gegeven worden [1]).

Vele toeseggingen, lang in voorraedt, blijven ook nogal continueren, sijnde onder andere aen de borgemeester G. Brantsen belooft 't ampt van generael-meester der munten, zoo ras Charles Bentink doodt is, en was sulks hem al toegesegt even nae de terugkomst uit de extraordinaire commissie nae Zelandt, die a° 1773 of 1774 heeft plaats gehadt.

*Ωρε γριεΦΦιερ Φαγελ [2]). Dat onlangs met den raidpensionaris sprekende over 't jegenswoordige different met Engeland opsigtelijk 't geval van st. Eustachius [3]), hadde hij, griffier, te kennen gegeven hoe steets van gedagten bleef, dat wel de commercie soo veel mogelijk behoorde te worden geprotegeert, en oversulks dat men teregt staende hielt van allerley waren te konnen en te mogen transporteren van en nae onse colonien &tc.,... dan, dat

---

1) Aldus is ook geschied. Helwich Derk baron Van Lynden werd door het kwartier van de Veluwe naar den raad van state, Jacob Derk Carel baron Van Heeckeren van Kell door dat van Zutphen naar de generaliteits-rekenkamer gedeputeerd. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1777, p. 611/612.

2) Ore griffier Fagel.

3) Het gezegde geldt de klachten van den Engelschen gezant over het begunstigen van den smokkelhandel in contrabande en van de kaperij gedurende den oorlog met de Amerikaansche koloniën, door den gouverneur van St. Eustatius. Zie Resolutiën Staten-generaal 21 Februari en verder i. v. St. Eustatius; ook Vervolg op Wagenaar i. a° 1777.

1777.

daervan alleen wilde excipieren ammunitie van oorlog, als kruidt, loot, snaphanen &tc..... Immers dat het gouvernement sulke transporten niet behoorde te protegeren, dat selfs oordeelde, wanneer men dagte te veel ammunitie in 't landt te hebben, men die aen de Engelsche selfs behoorde te verkopen..... Want dat wij, ons in haerlieder geval stellende, besluiten moesten hoe onaengenaem ons sulks soude zijn &tc..... Dat het antwoordt van den raidpensionaris daerop was: „Dan soude er geen hondert ten hondert konnen worden gewonnen"..... over welk antwoordt hij, griffier, geensints gestigt scheen te wesen..... Voorts kan men wel bemerken, dat de raidpensionaris eene grote superioriteit heeft boven de griffier, dat hij ook meerder 't oor van de πρινσ heeft dan de laatste; zelfs in sommige gevallen toont den eerste vrij klaer en somtijts in korte en sterke bewoordingen — exemp(li) gratia bij gelegentheydt van 't req(uest) van mevrouw Hogenhuisen [1]), bastart-dogter soo men meende van George de twede, koning van Engeland — dat hij de consideratien of voorslagen van den heer griffier niet veel agtede, en dus kortelijk van de hand wees.....

Ὼρε Ληνδεν junior [2]). Dat Cappellen van de Lathmer thans besig was met uit te geven berichtschriften van wijlen den heer Alexander van der Cappellen, heer van s'Heeraertbergen [3]). Dat hetselve soude bestaen uit verscheide aentekeningen op klijne en grotere papiertjes, door opgemelde heer gemaakt tijde van 't leven van prins Willem de IIe en de IIIe. Dat sig onder deselve aen-

---

1) Naar deze dame en haar request is te 's Gravenhage vruchteloos gezocht.

2) Ore Lynden junior. Zie aant. 1 op p. 392.

3) Robert Jasper Van der Capellen van de Marsch, de Lathmer enz., de bekende neef en medestander van den heer van de Poll, gaf in 1777 en 1778 te Utrecht de bedoelde gedenkschriften van zijn overgrootvader, den vertrouwde van Frederik Hendrik en Willem II, in 2 deelen uit; zij loopen over de jaren 1621 tot 1654.

1777.
tekeningen bevonden verscheide anecdotes van die tijt, welke beter waren terug gehouden dan publicq gemaakt, onder anderen dat hij, heer van Aertsbergen, aan prins Willem de IIe absolutelijk soude afgeraden hebben 't beleg van Amsterdam, dan, dat die prins, seer vif en fors zijnde, soude geantwoordt hebben: „Ik sal 't evenswel doen". Waerop den andere willende repliceren, soo soude de prins gesegt hebben: „Siedaar 't briefken", vertonende de auth(orisatie) van H. H. Mogende tot die expeditie. Dat hij, heer van s'Heeraertsbergen, nae de doot van prins Willem de IIe aen enige sijner vertrouwde vrienden soude hebben geraden, nimmer voor eene sodanige stadhouderlijke regering meerder mede te werken, dan, bijaldien men daertoe komen moeste, alsdan aenraden soude omme liever een groot heer uit een ander dan uit 't huys van Oranje te nemen, omdat voorsegde huis al te ambitieus was &tc.... Sulks hij, heer van Lynden, hem, heer van de Lathmer, hadde afgeraden den uitgaav van so een werk, immers op de voet als hij 't voorgenomen hadde. Zulks was ook door den heer Perponcher [1]) en door beyde de broeders van de heer van de Lathmer gedaan, sonder dat men wiste of het helpen soude.

1777. Ὦρε Λυνδεν junior. Dat het bij de respectieve admiraliteiten, bijsonder bij de fiscaal, gansch niet wel toegaet, onder anderen dat sij s'landts regten ongetwijffelt naer andere of secrete lijsten invorderen, als die 't voorschrift van den souverain zijn. Een blijk daar van bestondt in seker geval, dat den overlede fiscael van der Haer [2]) hadde gehadt met de oude

---

1) Mr. Willem Emery De Perponcher de Sedlnitzky, van 1769 af vroedschapslid, sedert 1776 supernumerair-geëligeerde te Utrecht. Zie de Naamwijzers en het artikel in Van der Aa, Biografisch Woordenboek. Dat hij „van wege de ridderschap" in de staten beschreven was, zooals daar staat, is onjuist.

2) Mr. Bonifacius Van der Haer was raad en advocaat-fiscaal geweest van de admiraliteit in Friesland vóór den heer Van Wijdenbrug, Mr. Jacob Boreel van die te Amsterdam (zie vroeger).

1777.

fiscaal Boreel. Want de eerste, de laatste sonderende of de regten t'Amsterdam preciselijk wierden geheven naer de lijst van H. H. Mogende dan of men sig van eene andere bediende, te kennen gevende dat in 't laatste geval sig dan ook gaarn daernae soude rigten opsigtelijk de admiraliteit van Frieslandt, (....) dan, de heer Boreel dese vraeg eluderende, en deselve voorts beantwoordende met te seggen dat men H. H. Mogende voorschrift volgde, en die daer tegens sondigde dat men die aenhaelde &tc...., soo repliceerde de fiscaal Van der Haer, wel bemerkende dat men hem 't regte niet en sey: „Dit dagte ik ook wel mijnheer Boreel", en sijn Edele bedankende voor het gegeve onderrigt ontboodt hij t'huis komende alle de schippers, die op Amsterdam en op Harlingen navigeerde, en hielt hun 't volgende voor, naemelijk dat sij, schippers, aen hem, fiscaal, maer hadden op te geven wat sij in effecte t'Amsterdam aan in en uitgaende regten betaalde, dat sij, op Harlingen willende varen, hij hun steets sooveel..... minder als in Amsterdam maer soude laten betalen, — en 't selve dadelijk in 't werk stellende, soo verkreeg hij daerdoor al de vaert op Harlingen in prejudicie van Amsterdam, dog door de jegenswoordige fiscaal Wiedenbrug [1]) de saken verlopende, was ook dat articul oneindig vermindert. Van dit bovenstaende geval hadde hij, heer van Lynden, eens verslag gedaen aen de *πρινσ*, die daerop getoont hadde wel te begrijpen dat de middelen te water slegt gehandhaeft wierden, selfs daer bijgevoegt hadde hoe Sijn Hoogheydt geloofde dat er nergens soo veel gesmokkelt wierde als in Amsterdam.....

Hij, heer van Lynden, meende ook dat er thans wat broeiede bij de admiraliteit, en dat sulks veelligt met Rotterdam beginnen soude, te kennen gevende hoe de fiscaals bekwame en active lieden behoorden te sijn, waeraen in Amsterdam veel haperde, vermits de jonge Boreel wijnig of geene kennisse van saken hadde, even

---

1) Zie boven, aant. 2, op p. 411.

1777.

wijnig de heer Bakker [1]), secretaris van gemelde college. Item behoorden de commisen-gen(eraal) volgens de oude instructie om de 3 jaren van plaets te veranderen..... In Frieslandt waren de saken thans vrij wat verwart. Wijnig bekwame regenten vonden sig daer, alles wierd er overhoop gehaelt en geensints partij getrokken van de avantages, die gemelde provincie in staat was op te leveren. Thans ook kreeg Bergsma tot partij de heer van Twikkel [2]). En in de admiraliteit was Plettenberg, die het met Bergsma eens was, 't bijltje al kwijt, vermits Twikkel met de secretaris Bijma het houdende, moest Plettenberg pliëren [3]).

Twikkel bleef daer gestadig; was ook volgens sijn eige getuigenis den opsteller van het antwoordt op de brief van Sijn Hoogheydt aen de twee quartieren Westergo en Sevenwolden rakende het invorderen van sekere lasten. Men dagte voorts, uit hoofde van sijne bekwaemheydt en uit gebrek aen andere sodanige, dat hij, Twikkel, nog wel eens crediet soude konnen krijgen en Bergsma culbuteren, want men hadde al gemerkt dat hij onlangsleden, nog geen 24 uuren in s'Hage zijnde, toens voormiddags bij den ξρτογ was geweest, daer gespijst, en straks nae den eten wederom naar Frieslandt was gereyst. Ook heeft men al sedert enige tijdt door den ξρτογ horen seggen: „Bergsma devient trop vieu, il radotte parfois....".

Ὧρε ἰδεμ, of ut supra. Hoe men tijde der loting om de

---

1) Mr. Jacob Boreel Jr. was zijns vaders opvolger als fiscaal te Amsterdam, sinds 1766; Mr. Cornelis Corneliszn. Bakker sedert 1762 secretaris van de admiraliteit te Amsterdam.

2) Mr. Adrianus Bergsma, burgemeester van Sneek, en C. G. graaf Van Wassenaer Twickel waren beiden in 1776 in het college van volmachten gekozen, de laatste voor Franekeradeel. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1776, p. 170. De heer Bergsma was ook gedeputeerde ter generaliteits-vergadering.

3) Jhr. Hans Willem Van Plettenberg, burgemeester van Harlingen, was raad in de admiraliteit van Friesland. De heer Julius Matthijs Van Beyma thoe Kingma was secretaris van het college. Zie Nederlandsche Jaarboeken 1777, p. 370 en Naamregisters.

1777.

vacante eesjarige commissien bij de ridderschap van Utrecht getragt hadde de *prins* te induceren om eene commissie voor sig te nemen [1]), waertoe Heiden-Reinestein sig hadde gerecommandeert, dan, de *prins* aen hem, Lynden, hebbende belooft de continuatie in de admiraliteit van Frieslandt [2]) — was 't mogelijk — soo soude de *prins*, om reden dit niet gelukken konde, ook geene commissie voor sig hebben willen vragen, ofschoon Heiden daerom hadde gesolliciteert met appui van bijde de Pesters.

Ore van der Borg den camerheer [3]). Dat het in de provincie van Stad en Landen seer ongeregelt toeging. Want dat, niettegenstaende den *prins* gewaerschouwt was en veelmalen onderhouden op 't stuk van Iddikkinge, hoe hij, heer Iddikkinge, in die provincie door sijne kwade behandelingen nopens alle diegene, die niet blindelings zijn wil opvolgde, seer gehaat was, ook alles tegens regt en reden doordrong, soo was de *prins*, een en andermaal overtuigt geworden zijnde door opgegeve voorbeelden van de waerheydt der saaken, soo verre gekomen van te seggen aen hem, heer van der Borg: „Welnu, ik sal dit redresseren en hem, Iddikkinge, daerinne sijne sin niet opvolgen", wanneer 14 dagen daernae 't cas evenswel precies naer de sin van hem, Iddikkinge, uitviel, zulks daeraen nietwes meer te doen was. Ook hadde Van der Borg, sulks wel vresende, meer dan eens versogt aan de *prins* dat hij mogte geëxcuseert zijn op de materie te moeten antwoorden. Maer de *prins* niet loslatende en daerop insterende hadde hij, Van der Borg, daeromtrent gesproken sooals hij met aanhaling van gegronde redenen konde en behoorde te doen. Onder andere ook op 't geval

---

1) Namelijk om die op een tourbeurt te vergeven.

2) Jhr. Reinhard Van Lynden was in 1773 vanwege de ridderschap met die commissie voorzien.

3) Ore Van der Borch: Baron Van der Borch tot Langentries, reeds vroeger genoemd.

1777.

van Tjaert Berchuis [1]), schoonzoon van gemelde Iddikkinge, die hij, Iddikkinge, hadde opgegeven aen de *πρινσ* tot jagtraid, daer hij, zijnde sijn schoonvader, self houtfester van was, waervan de incongruiteit — als sijnde een college van justitie — door van der Borg zijnde aengetoont, scheen de *πρινσ* seer geresolveert hetselve te wijgeren. Nogtans was 't 8 dagen daernae soo gebeurt, ofschoon tegens dat gesegde van de *πρινσ* aen. Enfin hij, Iddikkinge, wiste alles te verkrijgen door bidden, smeken, sig disperaet te houden, en selfs door drijgementen somtijts, want hij in 1747 en 1748 een grote rol hadde gespeelt.

Ωρε Ληνδεν υχν δε Τ:ορστ [2]). Dat den *πρινσ* even nae desselfs meerderjarigheydt eene acte hadde gepasseert aan den *ξρτσγ*, waerbij, soo men seker was, hij sig hadde verbonden nietwes in de regering te sullen doen of verrigten van gewigt sonder voorkennis, communicatie en approbatie van gemelde heer *ξρτσγ*, en waerdoor dan de *πρινσ* de handen sodanig gebonden waren, dat absolutelijk nietwes uitvoeren konde sonder de medewerking van gemelde heer *ξρτσγ*. Dese acte was in de waerelt gekomen doordat den *ξρτσγ* te dier tijde pretexteerde, dat de keyser of keiserin sijn dienst requireerde uithoofden van sijn veldmaerschalkampt aldaer. Dat ook een brief uit dien oort moet vertoont sijn geweest, waeruit soude gebleken zijn dat alleen uit consideratie voor de republicq, en dus voor de persoon van desen jongen *πρινσ*, Hare Keys(erlijke) M(ajesteit) soude konnen afsien van haere instantien om gemelde heer feldmaerschalk terug te vragen &tc.....

Den opsteller van de acte soude zijn geweest de jegens-

---

1) In April 1777, na den dood van den heer Jan Willem Folckers, werd de heer Tjaert Van Berchuis aangesteld tot meesterknaap van het jachtgericht van Stad en Lande. Zie Nederlandsche Jaarboeken, p. 618.

2) Ore Lynden van de Voorst. De ambtman en dijkgraaf van de Overbetuwe Otto Frederik graaf Van Lynden, heer van Nederhemert en de Voorst, reeds vroeger vermeld.

1777.

woordige raidpensionaris, toens pensionaris van Delft, maar eene enige clausul soude daerin sijn, die wat vrijheydt scheen aan den πρινσ te laten, dog welke in 't slot van gemelde acte wederom op ene ingewikkelde wijse wierden nutteloos gemaakt [1]). Dus dit stuk over en weder een seer bestudeert werk scheen op te leveren, en 't gunt den jegenswoordige raidpensionaris genoeg moeste vervelen omdat hij, den ξρτογ, in verscheide opsigten niet konde velen, 't gunt bij den ξρτογ reciproque is, want die absolutelijk niemant ken verdragen, die hem in de weg soude zijn nopens de administratie van saken, liever nagt en dag willende werken dan ietwes buiten sijne handen te geven..... Den ξρτογ toens ter tijdt — even naar dat die saak geklonken was — den heer van Rhoon daerover willende spreken en aan hem 't papier of copie van die acte sullende vertonen, soo schoof Rhoon 't selve met de vinger wederom nae den ξρτογ toe antwoordende: „Monseigneur, à chose faite nul avis est besoin" of: „à conseil pris nul est avis"..... De gehele waerelt weet dat die twee heren sig niet verdragen konde, vermits Rhoon niet aan de lijbant wilde gaen, en dat den anderen heer geen rival kan souffreren. Hoe 't dus voor 't vervolg met de raidpensionaris sal gaen weet men niet, want hij somtijts al wat ingang bij de πρινσ vindt, tot vervelens van den ξρτογ. Naedat men weet dat er sodanig eene acte exteert, kan men begrijpen dat er geen bodens-plaats kan vergeven worden of 't moet door de handen van den ξρτογ zijn gegaen, ook dat daeraan toe te schrijven zijn de veelvuldige couriers die van 't Loo naer Den Bosch en vandaer nae Den Haeg jaerlijks moeten, item de dagelijkse briefwisselingen tot expeditie der saken, die van den ξρτογ nae de cabinetsecretaris van de πρινσ worden gesonden, gehouden, en somtijts 3 maal op een dag over en weder worden gebesigt.

---

1) De tekst van de acte van consulentschap is o. a. afgedrukt in Dr. Nijhoffs boek over den Hertog van Brunswijk.

1777.

$\frac{9}{5}$77. Conversatie met de πρινσ.

Vraag. „Wel, hoe vaerje"? Antwoordt. „Soo redelijk maer". Vr. „Wat scheelt er dan aen"? A. „Seer verkouden; en behalven dat geheel van mijn stuk sedert het voorlaatste antwoordt van Uw Hoogheydt op onse missive" [1]). V. „Wel, wat mankeerde daer daeraen"? A. „Vrij wat, want bij voorbeelt: waerdoor dog hadden wij gelegentheydt gegeven aen Uw Hoogheydt om te denken of op te maken uit onse missive, dat wij vermeinden onse financien in soo eene bloeiende staat waren als Uw Hoogheydt geliefde te kennen te geven bij desselfs antwoordt? En hadden wij ook niet van den beginne al in onse brief gesegt dat wij, conform Uwe Hoogheydts gevoelen, de geprojecteerde vermindering op 't koorn zouden uitstellen, onbepaalt selfs tot wat tijdt, daer in Uw Hoogheydts missive de nadere deliberatie maar tot in November wierde voorgestelt"?..... A. „Jaa, maer elk adviseert op sijn manier; ik mag immers mijn advis seggen als het mij gevraegt wordt, en je weet ook wel dat ik veel houw van eens te badineren, als ik eens een streekje kan geven sulks te doen"? A. „Maer hoe konden of mogten wij sulks veronderstellen en verwagten, daer wij seer ernstig en alleen uit noodsakelijkheyd meenden te moeten expliceren, naedat wij reets ons hadden geconformeert met Uw Hoogheydts gedagten nopens 't uitstel der vermindering, waerop onse wijse van denken opsigtelijk die vermindering was gegront geweest". A. „Jae, maer die gedagten waren niet eenparig bij de leden van staet, want de stadt Utrecht was er sterk tegen." A.: De reden daervan ontvouwt,

---

1) Eene resolutie van de ridderschap tot consent van de continuatie der gewone middelen en tot verlaging van den impost op het gemaal, schoon vergezeld van klachten over den zwaren druk der bevolking in de stad en de provincie Utrecht, gaf Z. H. aanleiding in zijne missive van 27 April de meening uit te spreken, dat de toestand in dat gewest naar het oordeel der ridderschap financieel gunstig was, eene meening, waartegen deze ernstig protesteerde. Zie Resolutiën Ridderschap van Utrecht, 24 en 30 April 1777, en Z. H. origineele missive, bewaard in het R. A. te Utrecht, Staten-Resolutiën n°. 182.

1777.

daerbij voegende „hoe niet te min de gecommitteerden tot den Staat van Oorlog daeromtrent eenparig waren geweest. Dat het ook conform het plan van 1768 was, en voorts hoe wij evenswel dan nog ruim soo veel impost op 't koorn souden betalen als in Hollandt geschiede". „Nu, t'is immers nu weer wel, gelijk je uit mijn laatste antwoordt hebt gesien. Ook sal Holland eerstdaegs met opsigt tot uw provincie declareren, dat de penningen klaer liggen"..... „Dog als Sijn Hoogheydt het maer gedaen hadde om te lacchen of te badineren, gelijk mij geliefde te verklaren, wij ons in die sin sulks ons dan getroosten soude moeten, immers dat het mij lief was van agteren te horen dat er dan geene andere reden Sijne Hoogheydt toe hadde gepermoveert". Hierop geinterrumpeert wordende segde Sijn Hoogheydt: „Neen, neen, gij moet evenwel niet menen dat ik een spats soude maken wanneer ik aen een corps of lid van staat schrijve, maer wil ik je nu de waerheydt eens seggen? Bij de eerste lesing, die ik schielijk gedaen hebbe, wierde ik wat moeielijk, nam de pen op &tc." „Ik mene evenswel niet dat daertoe de minste gelegentheydt was gegeven, maer integendeel wel bij die van Hollandt door de toon waerop die geschoeit was, want bijvoorbeeld: *volgens de gronden der unie, de billijke of behoorlijke egalisatie, 't dragen der lasten met eenparige schouderen*".... uit alle welke principes soude moeten vloeien dat, wanneer Hollandt iets begrijpt, sulks bij d'andere provincien gene zwarigheydt mag ontmoeten, want &tc....." Hier tusschen beide kwam nog hoe ik dagte dat Sijn Hoogheydt, sulks bemerkende, ons dan een grote dienst soude gedaan hebbe met de brief te veranderen of terug gehouden te hebben, en dat ik wel om 25 ducaten hadde gewilt dat toens in s'Hage ware geweest, ten einde Sijn Hoogheydt te hebben konnen disabuseren in desselfs gevoelen nopens onse rescriptie...., enfin dat wel gewenscht hadde Sijn Hoogheydt's brief verandert was geweest".... Daerop wierd al lachende gesegt: „Dat kon niet wesen, want je weet wel wat P(ilatus) sey: „quod scriptum....", dat eens geschreven is, moet geschreven blijven"..... „Dat men ook op die wijse hadde konnen

1777.

inhouden ons contingent in die liquidatie opsigtelijk het werk der Bylandsche doorsnijding [1])...., als hebbende het heft in de handen, want dat daer ook G(elderland), Cleef, en H(olland) het eens waren geweest, dus daer ook de *billijke egualisatie*, *de eenparig schouderdragt*, *de gronden eener unie &tc.....*" A. „Maer de Bylandsche doorsnijding is geen regiment van Fourgeoud [2]), en leest maer H. H. Mogende resolutie van July 1774, dan sul je sien waertoe dat regiment gedestineert is"..... A. „Dat die resolutie wel kende, dog dat er eene in 1773 voorafging, waerbij dat regiment als een provisioneel gedeelte der augmentatie wierde geconsidereert, dat sulks ook soo bij de overige bondgenoten in July 1774 was begrepen,

---

1) De Bylandsche doorsnijding, d. i. de doorgraving van de Bylandsche waard, om het Rijnwater af te voeren, waartegen zich de provinciën Utrecht, Overijsel, en in den aanvang ook Gelderland krachtig verzetten. Zie o. a. Resolutiën Staten van Utrecht, 24 April 1771. De Bylandsche waard heette naar het oudadellijk slot Byland in de Overbetuwe, reeds in de vorige eeuw verdwenen. Zie Tegenwoordige Staat van Gelderland i. v. Byland.

2) Over het regiment Fourgeod zie vroeger. — Er was een geschil gerezen tusschen Holland en de andere gewesten, vooral Utrecht, over teruggave (liquidatie) van een bedrag, voor de straf-tractementen en de soldij van dat regiment bestemd en gestort, maar niet uitbetaald. De staten van Holland hadden in hunne resolutie van 25 Maart het recht van de andere provinciën op hun aandeel in dat bedrag erkend, maar daarbij restrictiën gemaakt in termen, die de staten van Utrecht zeer aanmatigend, onbillijk en krenkend oordeelden. Bij het verleenen van hun consent op de petitie voor de oorlogskosten voegden zij daarom eene verklaring, in antwoord op die van de staten van Holland, die in zeer krasse bewoordingen was opgesteld. Zie Resolutiën Staten van Utrecht 30 April 1777. De aangehaalde woorden: „gronden der unie" enz. zijn uitdrukkingen uit de Hollandsche resolutie. — De resoluties van H. H. M. d. d. Juli 1774 en 1773 raken de bestrijding der onkosten voor het regiment Fourgeod, waarvoor tijdelijk gelden geleend waren uit de kas van het last- en veilgeld, maar aanvankelijk met de bedoeling om die onkosten door de kolonie Suriname te doen dragen, wat echter door den droevigen toestand aldaar niet mogelijk bleek. Daarop rezen de moeilijkheden, vooral toen men in Holland het regiment een blijvende bestemming wilde geven. Zie Resolutiën Staten-generaal anno 1777, i. v. Suriname.

except bij Hollandt, die toens alleen insteerde en veronderstelde dat gemelde regiment tot mariniers soude worden gebruikt ten allen tijde".... Voorts seide ik dat 't ook hadde geschenen als of wij gesuspecteert wierde van met opset niet te hebben gesonden het raport nopens de liquid(atie), daer wij selfs de minut maer eerst op den dag onser beschrijving konden magtig worden"..... Hierop wierde ik weder geinterrumpeert met mij te seggen „dat Cokkengen [1]) terstondt daarvan een copie hadde gehadt, of dat wel wiste"? A. „Dat wij straks vernamen dat het raport overgesonden was, vervolgens dat 't slot verandert was, en dat toens Uw Hoogheydt daermede genoegen hadde genomen, 't gunt ons door de commissie selve zijnde gecommuniceert, dagten wij om tijt en kosten te sparen ons daermede te moeten conformeren". V. „Waerinne soude die kosten hebben bestaen"? A. „In 't dikmaal afschrijven". V. „Jae, maer ik meende dat de clercquen maer sooveel s'jaers mogte declareren, en dat sij 't ook selden minder hadden gedaen"? A. „Somtijts, als niet naerstig zijn, is derselver specificatie wel wat minder, dog sij werken wel eens in voorraedt, 't gunt niet wete of soo wesen mag".

Toens vroeg de prins: „Wie meenje dat de brief heeft opgestelt"? A. „Dat weete ik niet, maer vast je Hoogheydt niet". V. „Dat is evenswel soo". A. „Jae, je Hoogheydt heeft misschien gesegt wat, en waerop er moest geantwoordt worden, maer een ander heeft sekerlijk de extensie geformeert". V. „Neen positif niet, ik heb se gestelt. En wist je wel dat ik soo stellen konde"? A.

---

1) Anthony François Godin van Cockengen, geëligeerde en president-gecommitteerde voor de staten-financiën. Zie Utrechtsche Naamwijzers. Het rapport is dat van de heeren Van Rechteren c. s. over de bovengenoemde resolutie van Holland, concludeerende tot het zenden van eene krachtige contra-declaratie. Den heer Van Cockengen zal eene copie van de minuut zijn terhand gesteld als weekpresident van de gedeputeerde staten van 22—29 April; president van de staten-provinciaal was de heer Van Rechteren van Westerveld zelf. Wie het rapport overzond naar Den Haag blijkt niet.

1777.

„Neen, ik kan ook nog niet anders geloven of hopen dan dat een ander den opsteller er van is". V. „Nu, ik seg je op mijn woord van eer, dat ik se in een moment van ongenoegen (knorrigheydt) hebbe opgestelt, en wil je er de minut van sien met mijne eige handt geschreven, soo sal ik se uw doen sien"..... A. „Neen je Hoogheydt, daer bedanke ik uw voor. Nu geloof ik 't wel, dog ik wenschte dat het soo niet en was", vervolgens seggende hoe wij nopens die 500m guldens ook nog eene aanmaning moesten krijgen, precies die post waerop in 't consent van Hollandt meeste wierde gedoelt,.... en waeromtrent het mij misschien geoorloft was een woord meerder te seggen als aan een ander, aengesien op dat respect Sijn Hoogheydt mij drie jaren geleden tot tweemael toe hadde betwist dat Hollandt die somme soude betalen, en dus dat wij daervan bevrijt souden wesen. Waerop tot antwoordt kreeg: „Daer men niet in geconsenteert heeft, hoeft men niet in te betalen". Toens, de conversatie soolang hebbende geduurt en elk met de ope deuren nog wagtende was, ofschoon mij de prins al eens gesegt hadde van nog te spreken en te blijven, toens ik mine gemaakt hadde om te gaen uit hoofden voorsegd, soo seyde ik dat hoopte nog nader occasie te hebben Sijn Hoogheydt te mogen onderhouden over t'een en ander..... Waerop de prins vroeg: „Blijven je dan nog enige dagen, en hoe lang"? A. „Een dag 8 of 10". „Dat is goed", sey de prins, „dan hope ik je nog eens bij mij aan tafel te sien".

Ὦρε Λαρρεη [1]). Dat, bovenstaende antwoordt van den πρινσ hebbende gesien, terstondt aen sig selven gesegt hadde dat het niet goed was, dog daerover niet gevraagt zijnde en maer gelast deselve terstondt te doen expedieren, soo was die brief soo afgegaen. Dog vond gemelde heer dat het nog een coup de jeunesse was en eene plaisanterie, die in saken van staet en regering niet voegen. Sed transeat.

---

1) Ore Larrey.

1777.

Ὥρε Βρανδσεν [1]). Dat den ἔρτογ tegens de raidpensionaris is, en dus seker ook tegens de Hollandsche resolutie van consent met het declaratoir nopens de liquidatie van 't regiment van Fourgeoud, dog dat gesegde heer ἔρτογ daer maer steets voor is dat tot betaling van de gepetitioneerde saken geldt gefurneert werde, 't kome vandaen waervan 't wil. Dat de raidpensionaris in al sijn doen en laten hoog is, selfs in 't geen sijn particulier raakt. En dat de πρινσ te veel gehoor geeft aan al wat hem uit de provincie van Hollandt werd voorgestelt of door deselve geappuieert, 't gunt in tijd en wijlen aen gemelde πρινσ veel tort soude konnen doen, soo niet reets al dede.

Ὥρε πρινσιπισ [2]). Nopens de bloïende staat van de provincie — als hiervoor gesegt — andermaal sprekende, en mij al nog beklagende over de brief, die de ridderschap op dat sujet ontfangen hadde, sey de πρινσ: „Men mag immers als men schrijft sijne gedagten seggen, want als men correspondeert segt ider sijn gevoelen". Antwoordt: „Jaa, maer dan neemt men de saken soo niet op, immers niet op soo eene wijse als met geene mogelijkheydt uit onse brief konde worden geëlicieert". „Jaa, maer mijn antwoordt was maer onder ons als mede-confrater, dat blijft dan ook maer onder ons, daer weten de andere leden niet af"..... Antwoordt: „Die horen of weten dat seer wel, en groïen misschien daerin. En wij blijven met dat mes in de buik sitten, want sulks blijft een monument bij ons". Antwoordt: „Welnu, welnu, men kan wel eens iets met haast lesen, niet alles ter deeg insien, en dan maer aan 't schrijven gaende en soo weg sendende kan een ding gebeuren, dat men daernae eerst ter deeg begrijpt. Wij sijn immers nu wel en veel beter als bij mijn moeders tijdt, want doe was de ridderschap maer matig wel". Antwoordt: „Ik weete niet of nu somtijts veel beter is, en wenste wel dat hier waere geweest,

---

1) Ore Brandsen.
2) Ore principis.

1777.
om die voorlaatste brief te prevenieren"..... „Nu, nu, wij sijn goede vriende en dat hope ik sullen wij blijven"? Antwoordt: „Hiertoe recommandere ik ons lidt in 't generael en mijn persoon in 't particulier".

Voorts sey de πρινσ dat bij nadere lesing van ons resolutie deselve admirabil goed hadde gevonden. Vervolgens over 't Zeeuws advis sprekende sey de πρινσ: „De ridderschap en Vlissingen isser tegen geweest, en een derde stadt heeft gesegt 't wel te mogen lijden, en die hebben een privilege van te mogen seggen wat sij willen". Toens over de ridderschap sprekende sey de πρινσ dat ons geld gereet soude leggen, immers dat er sijn best toe soude doen, ten einde daerover gene moeiten wierde gemaakt [1]), „maer je soekt uit mij maer te krijgen dat ik segge, dat de Hollandsche resolutie niet en deugt" [2]).

1777. Ὦρε Ωιελινγ [3]). Dat voorlede jaar de raidpensionaris van Hollandt in eene omstandigheydt moet geweest zijn, die onaengenaem was, want dat sulks op sijn humeur hadde geïnflueert, dermate, dat sijn domestiquen het hadden geremarqueert, onderandere een knegt, die, voortijts bij gemelde heer Wieling hebbende gewoont en daer aen huis komende, hadde verhaalt nimmer in sijn leven sijn heer, namelijk den raidpensionaris, in soo eene gemoetsgesteltenisse te hebben gesien, want dat bijnae eene gantsche week gramstorig en te onvreden was geweest, somtijts sig uitende op deze wijse: „Dat wat men ook gedaen hadde ten genoege of voordele van hoven of grote heeren, men haest nooit daer dank van hadde; dat 't seer onaengenaem was soo

---

1) Waarschijnlijk wordt het advies van Zeeland over de verlenging van het verblijf van Fourgeods troepen in Suriname bedoeld. — Het „gereed te leggen geld" is het bedrag van de vermelde liquidatie-som, groot ruim ƒ 1400. Het werd in Augustus inderdaad uitbetaald. Zie Resolutiën Staten-generaal 6 Augustus 1777.

2) Hier wordt weder de resolutie van Holland van 25 Maart bedoeld.

3) Ore Wieling.

geexponeert te sijn &tc",... ook, dat men geen staet in de waerelt op de hoven konde maken &tc."...

Men meende, dat toens gemelde heer was swart gemaakt of sterk gecontrecarreert bij den *prinse* door den *stadhouder*, die enigermate begon te vinden dat hij, raidpensionaris, teveel ascendent naer sijn sin op den prins verkreeg, nogtans was hij, raidpensionaris, 't te boven gekomen, sulks den *stadhouder* datmaal hadde moeten cederen.

Dat gemelde raidpensionaris, vol van ambitie zijnde, even jalours van desselfs credit is als den *stadhouder*; dat omme te continueren in die post zijn hof bij voorraed al maakt aen de stadt Amsterdam; dat ook te kennen soude hebben gegeven alsof den *stadhouder* oorsaak was geweest, dat gemelde stadt sig hadde geopposeert tegen 't senden of overgeven van de Schotsche brigade aan Engelandt, alleen om hem, raidpensionaris, te contracarreren [1]). Dat men wel eens hadde gedagt om de heer Van der Heim raidpensionaris te maken [2]), dog dat sulks van de Engelsche partij kwam, alsse Boetselaer, Fagel, York &tc.... Ook hadde Van der Heim 't antwoordt op de memorie van de heer York onlangs opgestelt, soo laag dat het (sic) sig schaemde. Dat men absolutelijk staende hielt dat York sijne memorien selfs hadde opgestelt, vervolgens ook het antwoordt op de contra-memorie van H. H. Mogende. Dat hij, York, seer gepiqueert was geweest, omdat seker schipper op St. Eustachius hem bedrogen hadde met het weten te verkrijgen van een pas van hem, heer York. Dat den *stadhouder* gansch niet Engels- of Yorks-gesint was. Dat, soo de jegenswoordige raidpensionaris kwam te vallen, dat dan ongetwijfelt de secretaris Van Hees raidpensionaris soude worden [3]), als sijnde geheel en al afhankelijk van

---

1) Over het verzoek van het Engelsche hof om de Schotsche brigade over te zenden, zie aant. 2 op p. 386.

2) Mr. Jacob Van der Heim was secretaris van de admiraliteit op de Maas. De memorie van den gezant Yorke is die van April 1777, rakende St. Eustatius en den smokkelhandel op Amerika. Zie Resolutiën Staten-generaal 21 April van dat jaar.

3) De secretaris van den raad van state namelijk, Mr. Ignatius Johan Van Hees.

1777.

den ξρτογ. Dat ook den ξρτογ meer dan eens aen hem, Wieling, en aan andere hadde gesegt dat, nu de πρινσ meerderjarig was, hij, ξρτογ, de saken niet meer dirigeerden, dat hij selfs 't een en ander van de gedane saken misprees en te kennen gaf, dat sulks aen den raidpensionaris moest toegeschreven of geweten worden.

$\frac{6}{11}$77. Ωρε Δυσισ [1]). Me trouvant au diner de ce jour à côté du duc S(on) A(ltesse) S(érénissime) me demandat, si le prince ne m'avoit rien dit touchant Athlone [2]). Sur ma réponse de non: „Eh bien, je vous communiquerai donc que je scai à n'en pouvoir douter, que luy, Athlone, s'est fait présenter au Roy d'Angleterre par milord Carmarthen, et sa femme à la Reine par une dame Angloise", y ajoutant: „Je crois en vérité que ces deux frères ont quelque chose de détraqué dans la tête, car quelle idée pour un régent de la républicque, un député des états et député extraordinaire à l'assembl(ée) de L(eurs) H(autes) P(uissances), se trouvant dans un païs étranger, où il y a un ministre de la républicque, se fait présenter par un Anglois, en preteriant son propre envoié et son compatriote"!..... Ensuite par raport au frère le duc me dit: „Celuy-la a passé une partie de l'été à Nieuwkerk ou dans les environs sur la Véluwe, tandis que le prince se trouvoit à Loo, sans qu'il aie bougé de là pour faire seulement sa cour à L. L. A. A". Le susdit diner consistoit en trente personnes, plusieurs dames et tout le corps diplomatique, entre autres le chevalier York, ambassadeur d'Angleterre, sur le sujet duquel le duc me dit à l'oreille: „Ce York est entré tantôt chez moi

---

1) Ore Ducis.

2) Frederik Christiaan Reinhard Van Reede graaf van Athlone, heer van Amerongen, had voor de ridderschap zitting in de gedeputeerde staten van Utrecht. Zie Naamregisters. Den 4en Dec. 1776 werd hij gedeputeerd ter generaliteitsvergadering. Zie Resolutiën Staten-generaal 27 Dec. 1776. — Zijn jongere broeder Arend was generaal-majoor.

1777.

avec une insolence et une contenance si singulière, à cause des nouvelles plus ou moins favorables par raport aux affaires Américains, que si il n'avoit pas été chez moi, je ne scai ce que j'aurois fait; à présent j'ay eu toute la peine de me contenir. Au reste, quand même les Anglois se trouveroient en possession de Philadelphie ils n'en seront pas beaucoup plus avancé par là, outre que le gén(éral) Burgoyne a fait un esclandre des plus grossiers en voulant forcer un magasin (si) bien muni et si bien retranché, que tout le corps des troupes de Brunsvicq, qu'il à ordonné jusqu'a deux reprises d'entreprendre l'attaque, ont été repoussé avec une perte de 5 à 600 hommes [1])"....

Par après, témoignant ma surprise de ce que je trouvois une si grande compagnie chez le duc, ce prince me dit: „C'est que voulant faire politesse à milady Hope [2]) j'ay préféré de luy donner un diner à un souper, car alors il faut demander beaucoup plus de monde, aussi la princesse et toute la cour, s'ensuit ordinairement un bal, car la princesse veut danser, et un tel souper ou bal je ne puis le donner qu'il ne me coûte pour le moins cent ryders; j'ay conseillé que, pour varier les amusemens et pour les faire durer, qu'on eût de petits soupers de 12, 15 à 20 personnes tout au plus, tantôt avec les uns, tantôt avec d'autres, que par ce moien chacun en profiteroit et s'y prêteroit, car que ces grandes compagnies n'accommodoient pas à tout le monde, mais on n'a pas voulu suivre mon conseil..... Trouves-vous que j'ay tort ou raison?"....

---

1) De Engelsche troepen in Amerika stonden onder bevel van den markies van Cornwallis. Generaal Burgoyne, een zijner onder-bevelhebbers, was steeds zeer ongelukkig: hij was het, wiens leger in 1777 bij Saratoga moest capituleeren. De „troupes de Brunsvick" zijn de troepen, die in Hessen en Brunswijk geworven waren.

2) Vermoedelijk de echtgenoote van den heer Jan Hope, oud-schepen van Amsterdam, in 1774 lid van de gecommitteerde raden van Holland en gedeputeerde ter generaliteits-vergadering. Zie Resolutiën Staten-generaal 2 Mei, en Naamregisters.

1777.

˝Ωρε Ωιελινγ [1]). Dat den directeur-generaal du Moulin [2]) thans seer chagrin en perplex was, uit hoofden dat onlangsleden zijnde aengesogt geweest van wegens den koning van Pruissen omme in desselfs dienst te willen komen, onder seer voordelige voorwaerden, en van dese aansoek het eerste kennisse gevende aan den heer erfstadhouder, sonder daer van den heer hertog van Brunswijk nog te hebben gesproken, wierdt zulks bij den hertog sodanig kwalijk genomen, dat hij, directeur-generaal, op de parade komende door Hooggemelde hertog sodanig onvriendelijk wierde ontmoet, dat daer van ontstelde, want Hooggemelde heer hertog soude hem, du Moulin, met een gantsig gestoord wesen hebben ten gemoet gevoert: „Que faites vous icy devant moi, vous ne me causes que du chagrin et du déplaisir".... sig wijders so moeielijk makende, dat de rotting van den hertog hem uit den handt op den grondt viel. Vervolgens, om sig te dissiperen, is du Moulin uit den Haag gegaan en was nog niet weder terug gekomen.

˝Ωρε υχν δερ Βοφγ [3]). Dat het onbegrijpelijk is hoe de raidpensionaris den prins weet te beduiden dat lieden of societeyten, die sig verenigen om de fabriquen, landbouw &tc..... te verbeteren &tc..... niet nuttig, jae somtijts gevaerlijk voor de samenleving zijn. Dat dien heer in sijne sentimenten soo heel en soo onversettelijk is, dat daervan wijnig voorbeelden zijn. Dat ook den heer hertog wel wat oorsaak is dat de prins in verscheide der klijne provincien niet erkent of favoriseert hetgeen tot nut of voordeel van deselve wordt voorgehouden en in 't werk gestelt. Op de vraag hoe dog twee heeren, alsse

---

1) Ore Wieling.

2) De kolonel Du Moulin, benoemd tot directeur-generaal van 's lands fortificatiën in 1774, werd op Z. H.'s verlangen, in 1777 tot generaalmajoor benoemd; tevens werd besloten dat zijne commissie als zoodanig gedepecheerd worden „ingaande met den 15en Maart 1774". Zie Resolutiën Staten-generaal 27 Augustus 1774.

3) Ore Van der Borch. Zie p. 433.

den hertog en den raidpensionaris, beyde soo gestelt op directie en invloedt, te samen konde ploegen, ageren en te werk gaan, was het antwoordt, dat sulks idereen verwonderde en aller vreemts voorkwam, „mais qu'ils jouoient au plus fin".

*Ωρε Ωιελινγ. Dat de raidpensionaris in de vergadering van H. H. Mogende dagelijks toenam omme sonder menagement alles naer sijn of Hollants sin te drijven en door te dringen, en thans sig scheen soo veel mogelijk te voegen naar de gevoelens van Amsterdam, zijnde met de borgemeester Temmink en met de pensionaris van Berkel [1]) ongemeen wel, in soo verre selfs dat op eerstgemelde borgemeesters en pensionaris aenprijsing, door toedoen van 't comptoir van Cramer [2]) t'Amsterdam, dat sterk handelde op de kusten van Barbarijen, hadde bewerkt dat er een nieuwe consul beneffens Blound en Butler soude worden aangestelt in 't rijk van Marocco, ofschoon de schout-bij-nagt Pichot [3]) sulks hadde afgeraden omdat het geen nut maer nieuwe kosten veroorsaakte.

*Ωρε δοκτερ Σχυλτσ [4]) . . . . . .
. . . . . [5]).

---

1) Mr. Egbert De Vrij Temminck, burgemeester, Mr. Engelbert François Van Berckel, pensionaris van Amsterdam, beiden wel bekend.

2) Zie volgende aanteekening.

3) De heer Webster Blount was vice-consul te Salee in Marokko geweest, en verzocht na den vrede als zoodanig te worden hers'eld. De schout bij nacht Pichot beschuldigde hem geenerlei negotie te doen of gedaan te hebben, maar de Amsterdamsche koopman Petrus Cramer Fred.zn. trad voor hem op en bewerkte dat H. H. M. hem tot consul-generaal van Marokko aanstelden. Vice-consul werd toen Mr. Dirk Van der Pant. Zie Resolutiën Staten-generaal 25 Augustus. 23 en 25 September 1777. Butler was consul te Gibraltar. Zie Bericht enz. en Resolutiën Staten-generaal anno 1777 u. s.

4) Dr. Henricus Schultz was sinds 1751 practiseerend geneesheer te Utrecht. Zie Naamwijzers.

5) De confidence van eene Utrechtsche dame, hier door den arts op vrij onbescheiden en ongepaste wijze medegedeeld, van niet het allerminste historisch belang, laat ik ongedrukt.

1778.

1778. Ὦρε Ρουσε [1]). Dat met opsigt tot de jagt in Overijssel enige jaren geleden sommige heren, verandering soekende, den heer stadhouder hadden weten over te halen en te beduiden omme op desselfs naam en eyge autoriteit eene verandering in de wet te doen maken en emaneren, die van de uiterste consequentie was, en naderhandt haere fout bemerkende geen middel wisten om sulks wederom te redresseren, 't gunt evenswel nog taliter qualiter geschiede, doordien op staeten-naam de saak naderhandt nog gepubliceert wierde, dan met betrekking tot dit of soortgelijke gevallen soude de raidpensionaris Van Bleiswijk, doe dat ampt nog niet bekledende, sig aen iemant geuit hebben, die wat swarigheydt maakte omme in het bovenstaende geval s'princen wil te begunstigen: „Dat is 't selfde, als kan daar wat tegen gesegt worden, de prins moet een voorbeelt maer hebben, en dan is 't egaal wat daer ook tegen kan ingebragt worden, vermits sulks genoeg is omme in 't vervolg 't selve weder te konnen doen".... Voorts meende gemelte heer, dat evengesegde heer Van Bleiswijk het voornaemste hadde gefurneert tot de gedrukte memorie van de prins opsigtelijk de militaire jurisdictie tegen het hof van Hollandt, en dus door hem ook was geallegeert de getroncqueerde passage van den heer van Slingelandt [2]), want dat de secretaris van Hees daertoe geen pit genoeg hadde, en dat de fiscaal Tulling [3]) die ook niet alleen soude hebben konnen uitwerken, dog dat misschien die beyde wel t'een of ander argument daertoe soude hebben kunnen furneren.

Ὦρε Λυνδεν ἂν Ἐμμεν [4]). De πρινσ onlangs voor iemant

---

1) Ore Rouse.

2) De memorie van het hof en die van den prins in zake de militaire jurisdictie zijn te lezen in de Resolutiën van de Staten van Holland, Maart en Mei 1772.

3) Fiskaal van den hoogen krijgsraad was sedert 1769 Mr. Johan Gerard Van Oldenbarneveld genaamd Tulling. Zie Bericht enz.

4) Ore Lynden van Hemmen.

1778.

in Gelderlandt gevraagt zijnde om die met seker ampt te begunstigen, waervoor ook den ἕρτογ sig interresseerde, was 't antwoordt: „Die kan 't niet hebben"; of: „Die kan 't niet sijn". Ook hadde die persoon het niet verkregen; sulks dat den ἕρτογ aan een derde selfs soude gesegt hebben: „De πρινσ heeft sig geëxpliceert dat het niet wesen kan", dog verder sig daerover niet veel bekreunende of voor interresserende. Een korte wijle daernaa er weder wat vacant of te vergeven zijnde in opgemelde provincie, en twee personen genoemt wesende, waervan d'eene door den ἕρτογ wierde geprotegeert, soo verkoos de πρινσ terstondt van selfs die persoon daar den ἕρτογ voor was. Gesegde ἕρτογ over Bergsma sprekende, die thans siek was, en die altoos als een seer addict persoon en vriend scheen erkent te zijn, gaf genoegsaam te kennen alsof maar verlangde dat hij doot was, en soo ging 't opsigtelijk verscheide andere menschen.

Ὧρε Παλλανδ [1]). Dat de πρινσ lugter over verscheide saken heen stapte als voor desen, 't gunt bij mij ook soo bevonden is en werdt. Alsmede dat seer dikwils verandert opsigtelijk menschen en saken, ofschoon sig nog soo positif en precies te voren daeromtrent heeft geuit.

Ὧρε Τχυελ [2]). Dat de πρινσ te swak is en de lieden, die om en naebij die vorst zijn, teveel met haer eige personen en familien te doen hebben dan om 't grote nut van de republicq te denken of sig daarvoor te interresseren. Dat de griffier ook al niet ferm genoeg is, Heiden veel kinderen, en zijn eige saken te bedoelen, Voigt goedaerdig, dog, tot de saken niet opgeleyt zijnde, ook daertoe minder geschikt. Van der Borch scheen sig meer

---

1) Ore Palland. Gerrit Gijsbert Jan baron Van Palland tot Glinthuis was gedeputeerde voor de provincie Overijsel (Salland) ter generaliteitsvergadering. Zie Naamregisters.

2) Zie over dezen zegsman aanteekening 1 op pag. 365.

1778.

met de domain-saken te bemoeien [1]) als met s'landts, ook kwam niet voor daertoe de nodige bekwaemheden te besitten. Bleef dan over den raidpensionaris van Bleiswijk, die in allen opsigten het alleen aan de wil moeste mangelen, soo in tijt en wijle hij het niet behartigde.

Ὦρε Ληνδεν δε Ἐμμεν [2]). Dat men van de militaire jurisdictie naauwelijks aen den πρινσ durft spreken, want dat, hoeseer ook overtuigt van de goede redenen, die men daeromtrent kan inbrengen, nogtans te seer defereert aen 't sentiment van den ἕρτογ in dien opsigten; ook dat terstondt aen den ἕρτογ soude wederom seggen al wat dat daeromtrent geoppert was.

Met relatie tot de vergeve raidsheers-plaats in den hogen raide aen seker heel jong heer, genaemt Bichon [3]), neef van de secretaris Van Hees, dat sulks aller vreemts en onvoegelijkst was, want dat de tribunalen der justitie in ons land, tot hier toe altoos de reputatie gehadt hebbende van de beste in Europa te sijn, daerdoor die agting en dat respect moest verflaauwen en te niet lopen. Dat ook verscheide advocaten en kundige raidslieden sig daerover ten sterkste uitteden. Dat den raidpensionaris daerover t'onvreden was, dat selfs wel een staak in 't wiel hadde konnen steken, dan, dat om reden sulks nagelaten hadde, veelligt om den ἕρτογ die, seer in faveur van Van Hees sijnde, sulks hadde gefavoriseert. Kwam Gilles te vallen, soude van Hees ongetwijffelt opklimmen, misschien wel in de plaats van Larrey, want men sulks reets bij de siekte van Larrey gedebiteert hadde, en dan in plaatse van Van Hees als secretaris van den R(aad) v(an) S(tate) veelligt de fiscaal van den hogen krijgsraid Tulling, die insgelijks

---

1) Baron Van der Borch was sinds 1770 een der vijf leden van 's Prinsen domeinraad. Tevens was hij gedeputeerde ter generaliteit voor de Ommelanden. Zie Bericht enz.

2) Ore Lynden de Hemmen.

3) In 1778 werd van wege Holland tot lid van den hoogen raad aangesteld Mr. Jacob Bastiaan Bichon. T. p. a. b.

seer gesien was bij den ξρτογ, ofschoon bij vele voor een slegt personaadje te boek stondt. Want volgens het getuigenis van sommige der leden van den hoogen krijgsraid, selfs die aan hem geparenteert zijn, gesegt werdt dat hij, door sijne vexatoire wijse van handelen en door alles aan gemelde krijgsraid te willen trekken „sive bene, sive male", wel bijnae 10m gl. s'jaers van dat ampt maakt.

Wanneer er ter generaliteit de minste brief van aengelegentheydt komt, werd die door de griffier — sonder cerimonie of voorkennisse van H. H. Mogende — direct maer aen den ξρτογ gesonde, die dan daegs daeraen, somtijts, als de πρινσ se nog eerst krijgt, wel agt dage daernae, eerst ter tafel van H. H. Mogende arriveert, dikwils wel eens niet meer te vinden is; wanneer er dan nae de plaats daer die vandaen komt moet geschreven worden, om een dubbelt daervan weder te krijgen.

Ωρε πρινσιπισσαε [1]). Qu'au bal du 11 Mars le Δυκ n'avoit point invité les gastes qui se trouvoient chez madame d'Abl(aing), bien qu'elle avoit fait entendre qu'elle possédoit ces personnes chez elle, et qu'au cas qu'il n'y avoit pas trop de monde elle auroit été tentée de solliciter à luy, Δυκ, la permission de les mener, mais qu'à l'insinuation susdite le Δυκ n'aiant point répondu on doutoit beaucoup qu'ils seroient invité, qu'enfin avec un aussi grand nombre de monde ces deux ou trois personnes de plus ou de moins auroient bien pu y être ajoutés. Que le πρινσε aiant accepté un déjeûner de ces personnes à Utregt les avoit pour lors à peu près invité à La Haye pour le 8 de Mars, mais que ne donnant ni bal ni fête à la cour on ne pouvoit pas les inviter, quoique s'ils restoient quelques jours encore on pourroit les demander à un souper. Puis à la demande si Barchman [2]) avoit quelqu'emploi, rép(onse) non; que cependant c'étoit un

1) Ore principissae: uit den mond der prinses.

2) Het is niet zeker welke der heeren Barchman Wuytiers bedoeld wordt. De vroeger in het Handschrift genoemde was reeds lang overleden.

1778.
homme de mise, rép(onse): „Oui, avec une petite expli-(c)ation". NB. le jour du bal ces personnes y ont été, par conséquent invitées par le Δυκ.

Ὧρε Στερρενβοργ [1]). Qu'étant engagé par madame De la Hereria [2]) au cercle de la cour pour faire sa partie, Opdam [3]) s'étoit glissé tout doucement à cette partie pour faire le quatrième avec le Duc et Maasdam, que luy, Sterrenburg, s'etant aperçu de cela, prit les cartes, et en offrit une au Duc, qui répondit tout de suit: „Je suis neutre", sur quoi Sterrenburg répliqua: „Alors je joue monseigneur, et se mit à la table de jeu, qu'Obdam quittoit pour lors, certainement engagé par le Duc à faire cette tentative.

Ὧρε Δυσις ad fratrem meum [4]). Que s'insinuant dans le souvenir et dans la bonne grâce du Duc par raport à un acte de lieutenant-général, comme aussi pour quelque poste plus lucratif que celuy de commandeur de Bois-le-Duc, la réponse fut qu'on y pensoit beaucoup, et qu'on étoit toujours tres porté à luy faire plaisir, mais que le πρινσε ne pouvoit encores y résoudre, d'ailleurs que luy, Δυκ, ne seroit que pour une petite promotion, tandis que le πρινσε incline pour une plus grande. Que luy, Δυκ, se chagrinoit de ce que les choses allassent si singulièrement et si souvent contre son avis et ses représentations. Qu'il étoit bon de penser au politique, mais qu'il ne convenoit pas d'abandonner ou de négliger le militaire, que le πρινσε ne pensoit pas assez qu'il étoit capit(aine)-général de la République, que luy, Δυκ, se faisoit fort

---

1) Ore Sterrenburg. Het lid der Hollandsche ridderschap Willem Lodewijk Van Wassenaer heer van Sterrenburg enz.

2) De echtgenoote van den Spaanschen gezant te 's Gravenhage.

3) Ook de heer Jacob Jan graaf Van Wassenaer van Obdam was lid van de Hollandsche ridderschap, en evenzoo Aarnoud Joost baron Van der Duyn van Maasdam. Zie Naamregisters.

4) Ore ducis ad fratrem meum, dus tot generaal Van Hardenbroek.

de procurer dans peu de tems dix et plus de battaillons de troupes étrangères, mais qu'on ne sembloit penser qu'à la marine, qui depuis 20 ans avoit coûté au delà de 24 millions d'Holl(ande) à l'état sans qu'on sçut nommer aucun avantage qu'on en avoit eu, qu'on n'en prévoioit même pas encore, car par exemple on demanda: qu'est-ce que la flote du contre-amiral Reinst [1]) a fait jusqu'icy que de rester à la rivière de Lisbonne, et ensuite au sortir risquer de perdre la moitié de la flote? Qu'on aimoit Reinst, mais qu'on trouvoit sa manoeuvre blamable, vu que cy-devant un contre-amiral Selst [2]), dans le meme cas à peu près, ne devançoit point ses vaisseaux, mais resta le dernier jusqu'a ce (que) tous les bâtimens de sa flotte étoient sortis de ce pas scabreux..... Enfin parlant du poste que Van der Dussen vint d'obtenir [3]), savoir celuy de gouverneur d'Ypres, le Δυκ dit à mon frère: „Vous ne pouvies pas le vouloir, car auries-vous désiré un poste ou gouvernement de 4 semaines"? dénotant que comme place de la barrière on n'étoit guère sûr, que la républicque resteroit dans la possession d'y mettre des troupes.

Uit een conversatie met de heer Nagel [4]), nopens de vervulling van de post van wijle den heer Van Wartensleben, konde genoegsaem bespeuren dat, was de raidpensionaris voor een mensch, soo was den ἕβτσγ om dieselve reden daartegen. Bij voorbeeld, soo Twikkel door den eerst-

---

1) Pieter Hendrik Reynst, schout bij nacht van de admiraliteit te Amsterdam, commandeerde het eskader naar Marokko. Zie Resolutiën Staten-generaal 1777.

2) De schout bij nacht Joost Sels; hij ging meermalen, o. a. in 1757, met eene expeditie naar Noord-Afrika.

3) De luitenant-generaal van de cavalerie Aegidius Van der Dussen. Hij werd 1en Maart 1773 tot gouverneur van Yperen benoemd, in plaats van den overleden luitenant-generaal Van Grovestins. Zie Resolutiën Staten-generaal i. d. 2 Maart.

4) Anne Willem baron Van Nagel tot Rijnenburg, burgemeester van Zutphen, door Gelderland ter generaliteit gedeputeerd. Zie Resolutiën Staten-generaal 1 Mei 1777. De graaf Van Wartensleben was envoyé bij de geestelijke keurvorsten. Zie vroeger. Twikkel is de meer genoemde grietman van Franekeradeel.

1778.
genoemde wierde geprotegeert, soo soude den laatste heer hem tegen wesen. Nogtans sijn die heeren van eene uitermate vriendelijkheydt in het publicq jegens elkander. 'T is sonderling, dat in de neteligste en gewigtigste saken van 't gouvernement alles door den weg van intrigues of indirecte behandelingen moet gaen, zijnde dese wijse van doen seer gewoon en eygen aen den ξρτογ. En sulks maakt dat er verscheide saken in de regering of echoueren of vitieus worden behandelt; bij voorbeelt het werk van ampten te begeven als bovengesegt: waervan nog een vers voorbeelt nopens een persoon, die door den envoié van Welderen en ook door de griffier aen Sijn Hoogheyt was gerecommandeert geweest, en ook hem toegesegt, wanneer vervolgens een ander, opkomende tot het voorsegde ampt, te kennen gaf van den ξρτογ permissie te hebben om te mogen solliciteren dog daervan kennisse te geven aen den Raedpensionaris. Zoo nu dese laatste sig daerinne hadde gegeven, soo moeste hij sig uite tegen 't versoek van Welderen en de griffier, en dus ook tegen de gedane belofte van den πρινσ; soo hij het tegendeel dede, dan scheen hij sig te versetten tegen die gegeven permissie van den ξρτογ, sulks hierinne al wederom een intrigue of verstrikking lag, die den Raedpensionaris wel bemerkende ook terstondt duidelijk te kennen gaf sig daermede niet te willen bemoeien, en van mening was met de πρινσ er geen woord van te reppen.

Ωρε υαν δερ βυργ [1]). Nopens 't point van een augmentatie werd insgelijks al wederom op de oude voet gehandelt. De klijne provincien worden aangeport sig sterk daer voor te uiten, niettegenstaende verscheide gegronde redenen daertegens zijn ingebragt, sonder dat men nog weet hoe het in Hollandt gaan sal, alwaer men sig buiten de Raedpensionaris wijnig moeiten daertoe geeft; die dog diffi-

1) Waarschijnlijk weder de heer Van der Borch, meermalen des schrijvers zegsman. De legeruitbreiding werd voorgesteld om den gespannen toestand in 1778 en volgende jaren.

1778.

culterende, al de rest nietwes seggen wil. Wanneer nu de saken al eens gevonden wierden naer 't welbehagen van den ἕρτογ — want die is het die voornamelijk de vermeerdering van landmagt aandringt — soo sal men Munstersche, veelligt ook Brunswijcse, troepes soeken over te nemen en de nationale op de oude voet laten, ofschoon die met veel meer menage souden konnen worden geaugmenteert. En sulks was ook 't gevoelen van J. Pesters uit de Raed van State, die mij duidelijk heeft te kennen gegeven dat, wanneer het tot een augmentatie mogte komen, die saak bij de Raed van State in een half uur sijn beslag kreeg, vermits sodanig plan in sijn volkomenheydt door de πρινσ aen de raid maer wierde toegesonden. Klaer is het dus dat hetselve door den ἕρτογ geprepareert en gemaakt werdt, en soo gaet het ook met de militaire jurisdictie-saken, waerover den raid nooit resolveert sonder alvorens Zijn Hoogheydts sentiment te hebben ingenomen, die, het in handen van den fiscaal Tulling stellende, dat advis geheel en al dan vervolgens aen den Raed van State besorgt, wanneer 't selve door een besogne commissoriael met H. H. Mogende gecommitteerden verandert werdt in een gewijsde of resolutie van de Staten-generael.

Ὦρε Παλλανδ [1]). Dat hoeseer ook den Raedpensionaris sig soekt te ingratieren bij de groote steden, bijsonder in Amsterdam, dat men hem dog suspecteert en niet seer toegedaen is. Ook toont hij door sijn gedrag dat, ofschoon met den ἕρτογ in verscheide saken niet overeenstemt, hij precies deselve wijse van handelen heeft, namelijk sijne meeste kragt in het onderhandsche behandelen der saken vinden en dus intrigue tegen intrigue te willen stellen, waerinne nogtans den ἕρτογ prevaleert, sijnde de grootste ambitie van gemelde Raedpensionaris, evenals die van den ἕρτογ, om veel te seggen te hebben en veel te vermogen op des πρινσεν geest. Waerbij komt in den Raed-

1) Ore Palland.

1778.
pensionaris een helling tot superioriteit, soo voor sijn persoon als voor de provincie van Hollandt, die alles te boven gaet, verder selfs als ooit den Raedpensionaris J. de Wit heeft gesogt. 'T gunt blijkt uit de schriften, memoriën en resolutiën, die dagelijks uit sijne handen komen, alle op de autoritatifste wijse ingerigt.

"Ωρε Τινκ [1]). Dat het afleggen van het camerheerschap door Brandsenburg [2]) ook wel toe te schrijven konde sijn aen den ξρτογ, want dat die Brandsenburg in den gront niet mogte, omdat hij al te opregt sijn gevoelen somtijts aen den πρινσ seyde; dat hij ook om die reden gereusseert hadde in 't bekomen van de post nae Spanjen, waerdoor den ξρτογ hem dagte van de handt te krijgen; dat terselver tijdt de πρινσεσ soude gesegt hebben: „Waerom Brandsenburg buitenslandts te laten gaen, daer hij de enigste of voornaamste was, op wiens woorden men staat konde maken", of „die de waerheydt dorste seggen".....

"Ωρε Παλλανδ [3]). Dat gehoort hadde alsof den Raedpensionaris thans op eene andere wijse met den πρινσ sprak als voormaals, namelijk niet meer soo openhertig, des de πρινσ van die sijde ook al minder de waerheydt konde horen als voor desen, misschien wel om reden dat, de πρινσ alles aen den ξρτογ overbrengende, den Raedpensionaris daervan de dupe niet wil wesen. Dat den ξρτογ blijft souteneren, hoe de jegenswoordige betaling der troupes voldoende is, dat sij twee gulden 's weeks konnen hebben, namelijk door de loonwagten, dog hoe het daermede soude gaan, wanneer sij gebruikt moeste worden, wierd niet beantwoordt; dat men sooveel troupes konde krijgen als men maer wilde hebben, al was het

---

1) Ore Vink.

2) De heer Van Brandsenburg was ook na 1778 nog kamerheer, maar misschien in buitengewonen dienst; of wel hij heeft zijn verzoek om ontslag ingetrokken. Zie Bericht enz.

3) Ore Palland.

1778.

October 1778. Ὥρε πρινσιπις [1]). Dat de Engelschen in ons opsigt nooit impolitiquer konde ageren dan sij jegenswoordig deden, aangesien derselver gedrag precies scheen ingerigt te sijn om de republicq geheel en al van hun te verwijderen. Dat dus niets hadde jegens het protegeren der commercie, ook wel dagte dat er op nieuw geëquipeert behoorde te worden, dan, dat niet konde instemmen dat men violente middelen ofte te harde taal tegens de Engelschen moeste gebruiken, aengesien, hoe laag ook men die natie thans beoordeelde te sijn gekomen, sij niettemin ons eene gevoelige neep, of in de West, of in de Oost, of self op onse kusten, en aan onse marine souden konnen toebrengen.

Des, soo ooit, dat er thans veel omsigtigheydt en voorsigtigheydt bij ons behoorde gebruikt te worden, soowel nopens de eene als andere der grote mogentheden, te meer, daer wij te regt steets pretendeerden neutraal te sijn en te moeten blijven,..... want somtijts op een hoge toon beginnende, en dan de saak vervolgens te moeten opgeven of die te laten sakken, was een bewijs van grote swakheydt of van ongemene laagheydt van denken,..... citerende daerbij het voorbeelt van het dispuut, dat de republicq met de Paltz hadde gehadt opsigtelijk de suiker [2]), bij welke gelegenheydt gemelde πρινσ mij verhaalde om wat reden die saak soo al abrupt was afgedaen geweest, namelijk omdat de griffier Φαγελ absoluut die somer naa Engeland wilde gaan, en dat verscheide leden van de Hollandse vergadering gaarn wilde schijden omme naa hunne buitenplaatsen te konnen vertrekken, sijnde Hooggemelde πρινσ nog die selve ogtent present ter vergadering voorsegt geweest, sonder dat self gesuspecteert hadde dat de leden scheyden wilden. Wijders, dat die gantsche opgekome tweespalt tusschen het hof van de Platz en de republicq alleen toe te schrijven was aen een onderscheide wijse

1) Ore principis.
2) Zie aant. 1 op p. 333.

1778.

"Ωρε Παλλανδ [1]). Dat de dimissie van Brandsenburg als chambellan wierd geattribueert aan dat hij door de πρινσ was geobligeert, om sig in 't vervolg bij de πρινσεσ te voegen, welke dienst meerder assiduiteit vereyschende, hij liefst bij de πρινσ was gebleven, dog dat de πρινσ dit met vrij veel levendigheydt hebbende gesouteneert, waarschijnlijk op aanrading van den ξρτογ, hij, Brandsenburg, doe de πρινσ bedankt hadde. Dat van dit quitteren de πρινσεσ niets geweten hadde, ook niet de vrouw van Brandsenburg. Dat de πρινϑεσ soude gesegt hebben: als 't geweten hadde, hij, Brandsenburg, 't daerom niet hadde behoeven te laten, want dat hem de dienst soo gemakkelijk mogelijk soude gemaakt hebben; ook hadde juffrouw Dankelman gesegt: „'T spijt mij dat Brandsenburg gequiteert heeft, wij krijgen soo doende niet als kinderen aen 't hof". Toens hij, Brandsenburg, uit Spanjen kwam [2]), hadde hij al lust te quiteren, dog doe heeft 't hof sulks voorgekomen. De πρινσ was er soo vol van dat op 't bal van den Fr(anschen) Ambassad(eur) 't haast aan elk te kennen gaf, en soude mevr(ouw) van Brandsenburg het daer ook eerst gehoord hebben, sulks dat sij er van ontstelt was geweest. Hij, Παλλανδ, hadde ook gehoort dat de Utr(echtsche) Rid(derschap) soo sterk geaugmenteert was om se dan soo veel gemakkelijker te konnen regeren [3]).

---

1) Ore Palland.

2) De heer Van Brandsenburg was in Januari 1770 benoemd tot buitengewoon envoié in Spanje; in 1773 keerde hij vandaar terug. Zie Resolutiën Staten-generaal i. a.

3) Namelijk in 1776, toen tegelijk de heeren Willem Réné Van Tuyll van Zuylen, Diederik Jacob Van Reede tot de Parkelaar, Adolf Van Rechteren van Gerestein, Benjamin Van den Boetzelaer van Langerak, Reinoud Diederik Van Tuyll van Serooskerken van Zuylenburg en Maurits Carel Van Utenhove van Bottestein in de ridderschap werden gebracht. Het getal leden werd toen twaalf. Zie Utrechtsche Naamwijzers.

1778.

1778. ῾Ωρε Βραντσεν [1]). Dat den ἕρτογ aan hem self nu al meer dan eens gesegt hadde, dat de πρινσ te flaauw op verscheide saken was, want dat het werk van de augmentatie op verre nae niet sterk genoeg doordrong. Dat gemelde πρινσ ook hoe langer hoe meer distractiën kreeg, die den ἕρτογ voormaals aan desselfs jonge jaren hadde toegeschreven, dan die nog eerder schenen te vermeerderen dan af te nemen. Dat hij, ἕρτογ, sig 's morgens tijdig en dagelijks aan 't hof begaf om met den πρινσ over saken te spreken, dan dat hem steets vond omringt van jonge lieden van 't hof, daer niet anders mede wierden gedaan dan te lacchen en te pagnotteren. Dat dus alle de correspondentien over saken alleen geschiede door 't wisselen van briefjes, 't welk meer moeiten, min duidelijkheydt en oneindig meer omslag en tijt vorderde als andersints. Dat de πρινσ het plan van d'augmentatie meer dan drie weken in de sak hadde gehouden sonder daerop te resolveren of 't antwoorden, dat het mede nae Breda was gegaen en doe verlijt, sulks hetselve van d'eene dag tot den anderen verwijlt wierde.

Het gemelde plan van augmentatie soude thans originair van den ἕρτογ komen, die daer van t'eerste canevas hadde gemaakt, dog waeromtrent de πρινσ nog al enige veranderingen hadde voorgestelt, dan, dat de thesaurier Gilles, die het naderhandt quasi hadde moeten dresseren, alleen geïnsteert hadde dat het soo min kostbaer mogelijk mogte worden ingerigt. Wijders wist men seker dat de R. V. S. — als naer gewoonte — daer wijnig of niets toe gedaen hadden.

Vragende hoe den ἕρτογ thans was met den raidpensionaris, wierde mij geantwoordt dat den ἕρτογ op dat selve tijdstip als boven gesegt hadde, dat hij den raidpensionaris somtijts in 4 à 5 weken nog sag nog sprak. Niettemin schijnen alle de saken primarie te worden

---

1) Ore Brantsen.

1778.
behandelt door den ξρτογ, en het grootste gedeelte maer secundarie door den raidpensionaris.

ʷΩρε Πιεκ, βοργεμεεστερ υαν Νιμμεγεν [1]). Dat sig nopens het bovenstaende plan van augmentatie hadde geïnformeert in 's Hage, namelijk wie er het meest toe gecontribueert hadde, dan, dat de πρινσ sig hadde geuit het niet te hebbe opgestelt, den ξρτογ ingelijks, en den thesaurier Gilles hadde mede te kennen gegeven dat het buiten hem was, zulks hij, Πιεκ, dagte dat het thans nog toegink als in de tijde van Mahometh, namelijk dat den engel Gabriël bij inspiratie of dadelijk die sake bevorderde. Evenswel dat den ξρτογ den enigste nog was die werkte...

ʷΩρε γενεραλ-μαιοορ Σομμερλαττε [2]). Dat hij sig bij den ξρτογ hadde geaddresseert omme alwederom te insteren op sijne promotie, even gelijk op die van mijn broeder tot luitenant-generaal [3]), 't gunt soo dikmaal belooft was, en daer nu alle de geopperde obstaculs uit den weg waren geruimt ..... de ξρτογ geantwoordt hadde dat, ofschoon daer menigmaal met de πρινσ over gesproken hadde, met veel aendrang selfs, Sijn Hoogheidt steets daerinne difficulteerde, tegens het gevoelen en verlangen van den ξρτογ aan. Dan dat hij, Σομμερλαττε, sulks kwalijk geloven konde, en dat er dus eene bedekte reden moeste wesen, die men niet seggen wilde, vresende of het ook somtijts was de gegeve acte van non-prejudicie wegens de rang, waervan men niet gaarne gebruik soude willen gemaakt hebben. Ook dat den ξρτογ nog pas een dag geleden aan hem, heer van Σομμερλαττε, hadde getoont copie van een brief op dat subject aen den πρινσ geschreven, die seer nadrukkelijk was geweest en nogtans niets geëffectueert hadde. Dat voorts hij, heer van Σομμερλαττε,

---

1) Ore Piek, borgemeester van Nimmegen.
2) Ore general-majoor Sommerlatte.
3) Zie aant. 1 op p. 395.

1778.

bij sijn afscheidts-audiëntie den πρινσ niet hadde gesproken over de promotie tot luitenant-generaal, maer wel te voren. Daer nogtans Hooggemelde πρινσ aan mij seer duidelijk sey dat nu vast hoopte mijn broeder tot de post van luitenant-generael te konnen helpen, en dat ook die selve dag Σομμερλαττε daerom gesproken hadde.

Ὡρε Βραντσεν [1]). Sprekende over de petitie voor de magasijnen en fortificatiën, door den thesaurier Gilles opgestelt, convenieërde met mij dat deselve contradictiën, repetitiën en onnodige passages inhielt, dog dat de πρινσ of ἔρτογ daerop behoorden reflexie te maken, deselve onder sig nemen, en door den een of ander laten verbeteren of veranderen, want dat daer anders nimmer iets goedts van konde komen. Dat gemelde thesaurier, het laatste raport nopens den staet der financiën van Zelandt [2]) aen den ἔρτογ 's avonts ten elf uuren gesonden hebbende, teffens daerbij hadde laten versoeken 't selve 's morgens ten negen uuren weder terug te mogen ontfangen, sulks den ἔρτογ het naauwelijks ter loops hadde konnen lesen; niettemin sey Hooggemelde ἔρτογ aan de heer Βραντσεν, soo ras hem 't eerst sag naa gemelde lecture: „Quel monstre de raport".

3 Aug. 1778. Ὡρε πρινσιπισ [3]). „Dat men mij wel iets in vertrouwe dorste seggen, en dus, dat eens raden moest welk het sentiment was geweest van de heeren van Amsterdam, doe nu laast in s'Hage waren bij gelegentheydt der vergadering van Hollandt en dat twee onser coopvaerdijschepen door een Engels fregat waren opgebragt, niettegenstaande dat die 2 schepen van onse

---

1) Ore Brantsen.

2) Een rapport van eenige gecommitteerden uit Zeeland en eenige leden van den raad van state nopens hunne conferentiën over den financiëelen toestand. Het werd in de generaliteit uitgebracht den 22en Juli 1778. Zie Resolutiën Staten-generaal i. d.

3) Ore principis.

1778.

coloniën direct naa onse havenen stevenden [1]).... Ik rade representatien daeromtrent te doen aen 't hof van Engeland. Neen, was 't antwoordt, men wilde represailles gebruiken, als sijnde eene openbare aanranding tegens den inhout der tractaten &tc.",... gevende voorts te kennen „hoe dat sommige regenten in een opsigt schijnen te vresen voor oorlog, als daeromme niet willende overgaan tot een augmentatie der landtroepen ten einde geen ombrage aan Frankrijk te geven, die kroon altoos soekende te menageren.... en in dat selve tijdstip andere mogentheden — bijsonder Engeland — te willen provoceeren, alsof men voor deselve niets te dugten hadde, daer hij, πρινσ, van gevoelen was, dat de republicq d'eene mogentheyt soowel als de andere behoorde te menageren, want dat wij, door Engeland ter zee wordende bestreden, al immer soo veel te doen soude vinden misschien als met Vrankrijk te lande",.... waerop repliceerde, dat ook mijn sentiment was dat alle republieken, dog insonderheidt de onse, nietwes beter paste en natuurlijk met derselver belangens overeenstemde, dan sig neutraal te houden, alle mogendheden te menageren en soo veel doenlijk deselve met bescheidenheydt te behandelen.... Dit dagt de πρινσ ook, „dan, met opsigt tot Rome was 't anders gestelt geweest.... Dese republicq namelijk hadde altoos, ten minsten 700 jaar aan een, conquesten gemaakt op andere landen".... Dan ik vroeg, hoe dat zulks aan genoemde republicq bekomen was, welk uiteinde die gehadt hadde, en of die aanhoudende conquesten ook niet behoorden te worden toegeschreven aan 't onderscheidt dier tijden, natien &tc.,.... hoe dog wij — omringt van sulke magtige mogentheden, die selfs sedert een eeuw soo merkelijk verandert waren — ons souden konnen beroepen op of volgen 't voorbeeld van Rome.... 'T antwoort was: „Daer hebje gelijk in. Want hoe dog was een cheurvorst van Brandenburg een eeuw geleden"!.... daer wijders bijvoe-

1) Tot dusver waren alleen door de Engelsche kapers en oorlogschepen vaartuigen opgebracht (in 1778 meer dan 100, zie Nederlandsche Jaarboeken p. 1376 vlgg.), die naar Frankrijk voeren.

1778.

gende: „Weet je wel wat antwoort eens den heer van Rede van Amerongen kreeg, minister aan dat hof zijnde wegens dese republicq [1]), toen hij aan gemelde cheurvorst te kennen gaf order van sijn meesters te hebben om te declareren, dat sij sig nog niet tegens Vrankrijk konde verklaren of hunne troupes tegens die kroon doen ageren". Ik daerop neen replicerende, soo sey de *πρινσ* uit monde van wijlen den heer Rhoon te hebben gehoort dat de cheurvorst aen gemelde heer van Amer(ongen) soude gesegt hebben: „Ce sont tous des gens f(ous), ces messieurs"... En dat gemelde heer van Amer(ongen) terstont daerop aan sijn cheurvorst(elijke) doorluchtigheid hadde gevraagt: „Votre altesse élect(orale) désire t'elle que j'en fasse aussi raport à mes maîtres"? Waerop de cheurvorst, gevoelende sijn abuis door haastigheydt uitgesproken, sig al lachende herhaalde met te seggen: „Non, non, ce n'est que par une vivacité mal placée, que cela m'est échappé", gevende gemelde *πρινσ* aan mij te kennen hoe daerdoor veel gedoe in 't landt hadde konnen komen, indien gemelde heer van Amer(ongen) niet verstandig genoeg was geweest om die haastigheydt van den cheurvorst derwijse beantwoordende daer verder geen mentie van te maken..... „Dat ook door wijlen de drost Schimmelpenninck [2]), die geen vriend was van wijlen koning Willem de IIIe, hadde gehoort dat gemelde *πρινσ* in 't jaer 1674 de provincien van Gelderlandt, Overijsel en Utrecht tijdiger en beter soude hebben konnen defenderen tegen de Franssche armee, dan, dat sulks sijne intentie niet was, wel wetende dat, de laatste en voornaamste retraite in Hollandt zijnde, die provincie — door de hoop van d'andere als geconquesteerde provincien te sullen behouden — daartoe 't oor soude leenen, wanneer opgemelde *πρινσ* daernaa, bij 't retireren der Franssche, de saak nogtans geheel anders dirigeerde, namelijk met de

---

1) De heer Godard Adriaan Van Reede van Amerongen, gezant te Berlijn ten tijde van Willem III.

2) De drost Schimmelpenninck (zie vroeger) was in 1705 geboren: wat hij verhaalde had hij dus alleen van hooren zeggen.

1718.
drie provincien wederom in de unie aan te nemen, dog op een voet dat in deselve 't gantsche bewind kreeg, en oversulks door gemelde 3 provincien Hollandt selve naderhant vrij wat te doen gaf of konde geven"..... Van Klaas Pesters sprekende sey de πρινσ „dat hij nu onlangs aan 't Huis ter Heide zijnde geweest daer al wederom hadde geproneert, gelijk altoos, op sijne militaire heldedaden, en namelijk dat hij de jegenswoordige Oostenrijksche generaal Lascy [1]) 't metier van den oorlog hadde geleert, en dat, soo den oorlog in 't jaer van 1738 was gepousseert geweest tegens Spanjen, hij, Klaas Pesters, daertoe gebruikt soude sijn geworden door 't hof van Wenen".

Wijders nog gaf de πρινσ te kennen dat, als dese lieden, namelijk de Πεστερσ, er eens niet meer waren, sekere ampten, als watergraaf, stadhouder der lenen, surintendanten, dijkgrave, maerschalken — waerover mij beklaagde dat die alle sonder haesitatie aan deselve gegeven waren [2]) — dan wel wederom aan de jonkers souden te beurt vallen, daer bijvoegende dat niettemin geresolveert bleef de hoofdofficiersampten van Amersfoort, van Wijk, en van de stadt Utregt, bij continuatie aan edellieden te sullen geven, 't sij uit 't eerste lidt, 't sij uit de ridderschap..... Nog met opsigt tot de grote kosten, die tot het voeren van een oorlog tegens Engeland in de vorige eeuw waren geimpendeert, en de efforts die de republicq toens hadde gedaan onder het bewind van den raidpensionaris de Wit, en ik daerop seggende dat ook sulke efforts dikwerf doodstuipen naa sig sleepten: immers hoe ik geloofde dat wij ons alnog gevoelden soo van wegens die enorme kosten, als dewelke wij tegens Vrankrijk in den jare 1680, 1690, tot 1713 toe hadde gemaakt, zijnde het wel mogelijk voor eene korte wijle in dese republicq iets extraordinaris te bekostigen maer niet op den duur, om reden dat daer-

---

1) Zie aant. 2 op p. 197.

2) Al deze ambten en nog verscheidene andere werden bekleed door den heer Jan Pesters en zijn zoon Willem Nicolaas. Zijn broeder, de gewezen overste, bekleedde het maarschalksambt.

1778.

door de lasten niet konnende worden vermindert, de commercie werdt verdrukt, de ingesetenen verwijdert en buiten staat gestelt te blijven contribueren tot het behout van 't gemenebest, soo selfs daer dikwils niet uit volgen konde (dan) de versperring der negotie en het vertrek van de gegoedste ingesetenen"..., wanneer de πρινσ dese ver gelijkenis geliefde te maken, namelijk „dat oordeelde sodanige efforts veel te gelijken naa die bomen, die men thans in stookkassen hadde en, om veele en vroege vrugten daervan te bekomen, deselve sodanig door 't stoken aensettede, dat den boom of bomen in 't twede jaer of doot waren of in 't geheel geen vrugten meer gaven".

Over 't geheel, wanneer de conversatie wat lang duurt of dat men in enig detail moet treden, als bijvoorbeelt in opsigten van de verpagte gebrande wateren in onse provincie en hoe, meerdere middelen verpagt wordende, men daerdoor profiteren soude, ook daerdoor meerder ploegen of rivaliteit soude bekomen &tc..... hebbe ik al menigmaal bespeurt dat de πρινσ begint te geeuwen en in effecte de ogen van slaap begint te sluiten [1]).

Nog te noteren dat Brandsenburg, ofschoon van 't hof, thans bij gelegentheydt van de geboortendag van de princesse is genodigt op 't Loo te komen, dog ook soo Aylva, ofschoon die maar ad honores de post van edelman behout.

Ὦρε Ωιελινγ [2]). Dat den ἔρτογ aan een heer, die veel geloof verdient, met ernst soude gesegt hebbe dat hij, ἔρτογ, er seer voor was geweest en de πρινσ geraden soude hebben, omme volgens 't sentiment van de provincie van Hollandt toe te geven in het plan omme 15 tonnen gouts te affecteren tot de augmentatie der landtroupes en teffens voor de marine, namelijk 6 ton voor de marine, en 9 ton voor de militie, welke 6 ton op Holland geassigneerd sijnde sij altoos seker dan was voor de betaling

1) De neiging tot slapen was eene ziekelijke aandoening van den prins, die met de jaren sterk toegenomen is.

2) Ore Wieling.

1778.
dier marine,... dan, dat de πρινσ daer absolutelijk niet aen gewilt hadde, en dat nu het een nog t'ander niet gelukte; ook dat hij heer ξρτογ daer nietwes toe doen konde en er sig ook niet mede moeide, aengesien de πρινσ verscheide saken bij sigself afdede, sonder met hem, ξρτογ, daerover te raadplegen.

September 1778. Ωρε Πιεκ [1]). Dat den ξρτογ het sekerlijk eens is met raidpensionaris, hoe die beide heren sig ook mogen houden in opsigten van elkander, dat ondertusschen den laatste heer veel vermag op de geest van den πρινσ, en meer misschien als iemant. Dat de griffier Fagel altoos vreest dat men sig te veel of sig te sterk sal uiten tegens Engeland, andere wederom hellen te veel over naa de Franssche partij, onder andere dat men gesegt en gelooft hadde, dat enige gecommitteerden van de stad Amsterdam een deser dagen bij den ambassadeur van Vrankrijk souden hebben gespijst, dog sulks was onwaar bevonden, selfs volgens het seggen van de πρινσ aan iemant.

Dat den ξρτογ wel gewenscht hadde, dat de πρινσ nog langer en nu maar geheel in den Haag was gebleven, want niet gaarn heeft dat de πρινσ soo lang uit sijn oog is, vermits dan telkens te veel te doen heeft om hem wederom in de oude plooy te brengen, gevende wel eens te kennen dat, als de πρινσ maer vier weken op 't Loo of absent is geweest, en dus onder de handen van de πρινσεσ of freule Dankelman, dat hij, ξρτογ, dan wel ses weken werk heeft om gemelde πρινσ wederom te regte te brengen. Ook soude den ξρτογ somtijts seggen dat de borgemeester Temmink en den pensionaris van Berkel [2]) de republicq regeren, schoon andere menen en seggen dat sulks geschiedt door den ξρτογ en den raidpensionaris.

---

1) Ore Piek.

2) Jonkh. Hans Willem Van Aylva, afgevaardigde wegens Friesland ter generaliteitsvergadering. Zie Bericht enz. Hij bleef nominaal aan het hof, ook in de volgende jaren. T. z. p.

1778.

October 1778. Ὧρε πρινσιπισ [1]). Dat de Engelschen in ons opsigt nooit impolitiquer konde ageren dan sij jegenswoordig deden, aangesien derselver gedrag precies scheen ingerigt te sijn om de republicq geheel en al van hun te verwijderen. Dat dus niets hadde jegens het protegeren der commercie, ook wel dagte dat er op nieuw geëquipeert behoorde te worden, dan, dat niet konde instemmen dat men violente middelen ofte te harde taal tegens de Engelschen moeste gebruiken, aengesien, hoe laag ook men die natie thans beoordeelde te sijn gekomen, sij niettemin ons eene gevoelige neep, of in de West, of in de Oost, of self op onse kusten, en aan onse marine souden konnen toebrengen.

Des, soo ooit, dat er thans veel omsigtigheydt en voorsigtigheydt bij ons behoorde gebruikt te worden, soowel nopens de eene als andere der grote mogentheden, te meer, daer wij te regt steets pretendeerden neutraal te sijn en te moeten blijven,..... want somtijts op een hoge toon beginnende, en dan de saak vervolgens te moeten opgeven of die te laten sakken, was een bewijs van grote swakheydt of van ongemene laagheydt van denken,.... citerende daerbij het voorbeelt van het dispuut, dat de republicq met de Paltz hadde gehadt opsigtelijk de suiker [2]), bij welke gelegenheydt gemelde πρινσ mij verhaalde om wat reden die saak soo al abrupt was afgedaen geweest, namelijk omdat de griffier Φαγελ absoluut die somer naa Engeland wilde gaan, en dat verscheide leden van de Hollandse vergadering gaarn wilde schijden omme naa hunne buitenplaatsen te konnen vertrekken, sijnde Hooggemelde πρινσ nog die selve ogtent present ter vergadering voorsegt geweest, sonder dat self gesuspecteert hadde dat de leden scheyden wilden. Wijders, dat die gantsche opgekome tweespalt tusschen het hof van de Platz en de republicq alleen toe te schrijven was aen een onderscheide wijse

1) Ore principis.
2) Zie aant. 1 op p. 333.

1778.

van denken of dispuut tusschen de twee fiscaals van de admiraliteyten Rotterdam en Amsterdam, namelijk de heeren Denike en Boreel, ... alnog daerbij voegende een exempel, hoe de twistsaken met vreemde mogentheden dikwerf door particuliere, uit een verkeert eygenbelang, wierde aengestookt &tc..... hier inne bestaande, dat men seer duidelijk hadde konnen bespeuren en opmaken uit de stijl van den brief, die van Berlijn was gekomen — opsigtelijk het leggen van een schipbrugge aen het Westervoortsche veer op den IJssel, waertegens het graefschap Zutphen sig hadde verset &tc..... — dat deselve door de raid-secretaris Brantsen [1]), ten faveure van de stadt Arnhem, in Arnhem self was opgestelt geweest....

Voorts sprekende over mijn ooms dimissie [2]) gaf de πρινσ te kennen dikwils gehoort te hebben, dat d'Ablaing die dimissie aan de princesse Roial soude afgeraden hebben, dan, dat haere Koninclike Hoogheydt daer niet omtrent hadde willen veranderen; dat niet geloofde sulks bij sijn heer vaders tijdt soude zijn gebeurt, dog dat men daeruit sien konde, alhoewel het sijn vrouw moeder was geweest, wat een vrouw gestoort sijnde niet doen konde ..... Dat het onbegrijpelijk was, daer koning Willem altoos met de ridderschap hadde geconsulteert en gecorrespondeert, dat men nu [3]), door middel der stads-regering of regenten, de saken hadde laten dirigeren..... 'Twas waar dat wijle den heer van ter Meer, hoofdofficier der stadt Utrecht sijnde, de saken te verre gepousseert hadde, want dat op eenmaal bij sijn Hoogheydts heer vader was gekomen met een lijst van ses vroedschappen, die uit de regering behoorde geset te worden, 't gunt d'Ablaing nog hadde weten tegen

---

1) Mr. Hendrik Willem Brantsen, secretaris van de kwartier-staten van de Veluwe. Zie Naamregisters. Vgl. Van der Aa, Biogr. Wbk. i. v. Over den naam „raadssecretaris" (op den landdag) zie Tegenwoordige Staat van Gelderland, p. 142. Over de zaak zie aant. 2 op p. 270 en 1 op p. 276.

2) Het ontslag van Jhr. Willem van Renesse uit het college van geëligeerden, waarover het Handschrift zoo dikwijls spreekt.

3) Namelijk in den tijd van Z. H.'s moeder, 1751 en volgende jaren.

1778.

te houden. Ook hadde gemelde d'Ablaing bewerkt dat de heer van Natewisch was geworden hoofdofficier van Amersfoort, welke post bovengemelde heer van ter Meer voor mij of voor de zoon van de heer van Meydrecht hadde gevraagt, dog dat d'Ablaing voor Natewisch was geweest, omdat, die toens ouderloos sijnde [1]), en ik mijn grootvader nog hebbende [2]), door denselve konde geholpen worden.

Nopens het diner bij Pesser op Wulperhorst even sprekende gaf Sijn Hoogheydt te kennen, dat men niet alleen daar ging, maar ook te Zeist, om de Hernhutters te besoeken. Op gelijke korte wijse sprak sijn Hoogheydt ook over datselve diner aan de Doorne-hegge [3]), 3 dagen te voren, namelijk mij vragenderwijse toesprekende op deze trant: „Saterdag weet je waer wij gaan"? Evengemelde conversatie geeindigt hebbende seyde ook gemelde πρινσ: „Dog wij sullen niet wederom gaan dejeuneren bij Berchman, sooals voorlede jaer, 't gunt ik self niet wete hoe dat aengekomen is; want ik eerst naderhand hebbe gehoort hoe dat die vrienden bij d'overleden mans [4]) leven te samen al wel waren, dat soude niet voegen", teffens vragende: „Was den overledene dan soo een geduldige hoorndrager"? 'T is ondertusschen waerschijnelijk dat deze huivering aan den πρινσ is gesuppediteert geworden door den ἔρτογ, die ongetwijfelt niet sal hebben goedgekeurt dese visite, als door mevrouw d'Ablaing zijnde aengeraden, te meer daer ook gemelde heer ἔρτογ difficulteit hadde gemaakt Berchman en sijn vrouw op 't bal van den 8e Maert te nodigen &tc., ... want men andersints in 's Hage soo scrupuleus niet schijnt te wesen

---

1) Mijdrecht is de zoon van den heer Van de Capelle van Mijdrecht (zie aant. 1 op p. 2 en 1 op p. 25). De benoeming van Jhr. Joost Taets Van Amerongen werd gedaan in 1751.

2) De oude heer Van Renesse, de vader van 's schrijvers moeder.

3) De „Doorne-hegge" was misschien eene buitenplaats; waar zij lag kon ik niet opsporen.

4) Met „den overledene" wordt blijkbaar bedoeld de heer D'Ablaing van Giessenburg.

1778.

met diergelijke visites af te raden, bij voorbeelt het continueel zien mevrouw Van Boetzelaer en Bouwens [1]).

Ore van Dam d'Audignies [2]). Dat in den beginne van 't jaer 1749 met sijn eigen ooren aan een grote hoop boeren van 't platte landt in Vrieslandt, komende tot de koets van wijlen den prins van Oranje, vader van den jegenswoordige prins, en vragende enig redres naer hun gevoelen en sijne Hoogheid daeraen niet konnende voldoen, hadde horen seggen: „Je weet wel dat wij je stadhouder hebben gemaakt, en dat wij je het ook wederom afkonnen nemen"..... En waerop gemelde *prins*, sonder ietwes te antwoorden, was weggereden.

December 1778. *Ore principis* [3]). Dat de saken in Zelandt nog gantsch niet wel stonden. Dat, volgens de laatste ontfangene tijdingen, 't seer waerschijnelijk was dat de predicant La Fontaine het hoofdt soude verliesen [4]), vermits hij alles bekent hadde, namelijk dat hij vergaderingen bij sig hadde gehouden, daarinne aan de boeren en andere geraden hadde 't gunt sij vervolgens uitgevoert hebben &tc..... Sulks men niet anders verwagte dan dat hij onthoofdt stonde te worden, en twee à drie boeren, die de sterkste aanvoerders waren geweest,

---

1) Van Boetzelaar en Bouwens.

2) Ore Van Dam d'Audignies. De kolonel van de infanterie H. A. baron Van Dam d'Audignies van het regiment Maleprade, in garnizoen te Utrecht. Zie Naamregisters van officieren.

3) Ore principis.

4) Jean Des Fontaines was sinds 1773 predikant te Vlissingen. Toen in 1777 en 1778 op Walcheren ernstige woelingen ontstonden, omdat men geene andere psalmberijming wilde dulden dan die van Datheen en omdat men verstoord was over de vergunning tot het bouwen eener Roomsche kerk, was hij een der ijverigste opposanten en nam de boeren in den arm, die toen tot gewelddadigheden overgingen. Fontaines en anderen werden gevangen genomen op last van de Staten. Onthoofd is hij niet, alleen ontslagen en uit Holland en Zeeland gebannen. Na 1787 werd hij weder in die gewesten toegelaten. (Mededeelingen uit het R. A. te Middelburg).

dat die geschavotteert soude worden.... Vragende of men dan vervolgens hope hadde dat de rust in Zeland soude sijn herstelt, immers soo wanneer de troupes dat eylandt verlieten, ... was 't antwoordt: „Neen, daer vrese ik seer voor, want alle dese onlusten komen van hoger handt, soo ik mene, ... en mijne redenen wil ik wel aan uw seggen, vertrouwende op uw discretie..... Gij dient dan te weten dat, Van de Perre willende verlaten sijn post van representant, den gewese representant Van Citters mij dat ampt voor sijn zoon heeft versogt, 't gunt niet dagte te moeten accorderen, soo uit hoofden dat nu reets aan die zoon de ordinaris-commissie in H. H. Mogende hadde besorgt, als ook omdat de vader gemelde post bevorens soo absolut en schielijk hadde gequiteert. Wijders omdat de familie van Van Citters seer waerschijnelijk 't soo moede hadde tragten te maken aen van de Perre, ten einde, hij quiterende, sij daermede wederom soude worden gebeneficeert, siende dat ik hun thans in alles genoegsaem te wille stonde. Dit nu niet gelukkende wenden die heren het over een andere boeg, en schijnen niet vreemt te wesen van al hetgeen er thans in Zeland gebeurt en selfs van dat er enige jaren geleden heeft plaats gehadt, doe er insgelijks een klijn corps troupes naar toe moeste gaan. Een der bewijsen van mijn gissing bestaat hier inne dat de generael Doph [1]) den .. November jongstleden s'avonts laat een visite kreeg van een der heeren Van Citters, die hem te kennen gaf hoe 't geschapen stonde, dat, de saken te sterk gepousseert werdende, er ligtelijk een bloedbad uit konde ontstaen, sulks het veiligste scheen te zijn sommige dier beswaerde personen eens bij hem te ontbieden en hun belange te horen &tc..... 'T welk door de heer Doph gedaen zijnde, bestonden hunne klagten alleenlijk in beuselingen, namelijk dat de psalmen te ras gesongen wierden, de roomsche

---

1) Willem Jacob Frederik baron Van Dopff, generaal-majoor van de infanterie en sinds kort ook commandant van Hulst c. a. Zie Resolutiën Staten-generaal d.d. 7 Juli 1778.

1778.
kerk te Vlissingue niet moeste toegestaan worden, en dan nog een seker ampt moest gemortificeert of aan een ander gegeven worden..... Dat, naa diergelijke suspicien en meerdere berigten nopens de menees van die heeren, Sijn ὅογεῖδτ deselve niet meer soo vriendelijk soude konnen ontfangen als voormaals.

Dat men vervolgens eene enkelde boer met een escorte van 30 ruiters, 3 officiers en enige justitie-bediendens &tc. heeft moeten afhaalen om hem naa Vlissingue te brengen, van hoedanig exploict in die provincie misschien geen voorbeelt bij te brengen was.

Dat Sijn ὅογεῖδτ voorgeslagen hadde commissarissen uit de hove der justitie van Hollandt en Zeland daarnaa toe te senden ten einde de schuldige te examineren en te beoordelen, als sijnde neutraal in dese saak, waeromtrent de jegenswoordige regters soo geheel suiver niet konde geagt worden, behalven dat de gewoontens der steden in 't behandelen hunner criminele justitie geheel van den andere verschilden, zijnde de eene sagter de andere swaarder en scherper. Enfin dat, de militie daer zijnde, men seer stout en hoogmoedig was, en, wanneer die daar mankeerde, men seer laag en bangagtig was. Thans scheen het, als boven gesegt, dat La Fontaine — een schoolmeesters zoon uit Den Haeg — 't hoofd soude verliesen, waardoor hij buiten staat wierde gebragt in 't vervolg te konnen getuigenis geven bij wat middelen en personen hij daertoe was aangespoort en opgeset, en waeromtrent de van Citters wierden gesuspecteert. NB. Dat op de gewese representant van Citters thans hevige pasquillen in Zeland werden uitgestrooit.

Dat ook nu de aanstaende week, 't presidie van Zeland zijnde en door van Citters sullende waergenomen worden, niet aangenaem voor Sijn Hoogheydt soude wesen dagelijks dien heer te moeten sien en spreken.

Nopens de Engelsche saken dagt Zijn ὅογεῖδ — beneffens mij — dat sij alvorens en nu bijsonder seer kwalijk deden soo veele onser schepen te laten opbrengen en aanhouden, sonder deselve, of seer langsaem, gebrekkelijk of geheel niet, te ontslaan, daerbij voegende dat jegenswoordig in

1778.

eene gestadige correspondentie met Welderen was, die, gantsch niet Yorks gesint zijnde, nogtans erkende dat gemelde ambassadeur sijn best genoeg dede, en bij het ministerie aanhielt om gemelde ontslagen en minder opbrenging der schepen te bewerken, ... dan, dat het scheen men in Engelandt blind was of verkeerdelijk in verscheide opsigten dagte, en sig nergens dan met hunne innerlijke partijschappen (scheen) te bemoeien. Betrekkelijk de militaire jurisdictie in onse provincie sprekende, en namelijk over een grenadier van Sommerlatte die thans op Hasenberg [1]) sat, gaf Sijn ὄογξιδ te kennen dat sekere brief, aan 't gerecht van de stadt Utrecht geschreven den .. 177 . [2]), ... wel wenschte die niet geschreven was geweest, maar dat nu sulks geschiedt zijnde thans niet tegens sijn eige gesegdens konde aengaan, en derhalven dat de preventie in dese plaats soude hebben, dan, dat wijders oordeelde sig volgens H. H. Mogende resolutie van 1651 opsigtelijk de stem-dragende steden te moeten houden [3]), dog ook niet verder, want dat die resolutie van 't platte land niet sprak nog ook niet van de hoven van justitie, des ook niet verder meende gehouden te zijn ..... Mijn antwoordt was, hoe dagte dat reets bij prins Willem de IIIe met goedkeuring der heeren staten de provisionele decisie nopens de preventie in gemene delicten was beraamt en dien conform de hoven en verdere rechtbanken waren aengeschreven en gelast sig daeraan te reguleren: ik dienvolgens ook niet anders vertrouwde dan dat Sijn Hoogheydt die wet soude helpen maintineren, als komende mij in waerheydt voor 't enige en sekerste middel te sijn om vele en sware confusien te vermijden .... „Welnu",

---

1) Het toenmalige stadhuis bestond uit de aloude huizingen Ligtenberg en Hazenberg. In deze laatste zetelde het gerecht en was ook de gevangenis. Zie Tegenwoordige Staat van Utrecht, I p. 351. Over de zaak zie Nederlandsche Jaarboeken 1778, p. 633 vlgg., waar ook de brief staat opgenomen, alsmede het antwoord.

2) Zoowel jaartal als datum zijn opengelaten: den .... 177....

3) Bedoeld worden de resolutiën van de Groote Vergadering rakende de militie.

1778.
was 't antwoordt, „ik hope niet dat het in lange gebeuren sal"....

14 December. Dat wel wenschte, dat dese aenstaande Hollandsche vergadering al over was, en dus gaarn daermede soude gefeliciteert worden, want dat vreesde die vrij onstuimig, onenig en ruserig soude aflopen..... Ook dat vreesde alsof er nog een twede memorie door den ambassadeur van Vrankrijk op het subject der protectie nopens de schepen, die met scheepstimmerhout zijn geladen, soude worden gepresenteert aen H. H. Mogende, zijnde reets verlegen wat op de eerste memorie te antwoorden [1]).

Dat nooit geen gekker petitie hadde gesien als die van 26 July 1773 tot *f* 3888000 voor een gevreesden oorlog met Marocco, daar wij nog over gemaant wierden door den admiraliteit Rotterdam, nogtans niet disapproberende dat wij [2]) daer inne gedifficulteert hadden, ofschoon Sijn Hoogheydt a° 1773 daerop geinsteert hadde, namelijk dat wij daertoe contribueren souden.

December 1778. *Ωρε ραιδπενσιοναριο* [3]). Dat zijn gevoelen niet was geweest omme provisioneel af te sien van 't verlenen van convooy voor de schepen, bevragt met scheepsmaterialen, als masten &tc. [4]) maar wel omme, de geproponeerde conferentie van den

---

1) Men vindt het vertoog, hier bedoeld, in het Vervolg op Wagenaar, a° 1778, p. 258. Het betrof het verleenen van convooi aan hout-schepen, naar Frankrijk bestemd.

2) Met „wij" wordt de Utrechtsche ridderschap bedoeld. Het woordje „nogtans", in margine bijgevoegd, is overbodig en maakt de bedoeling minder duidelijk. De opposition van de ridderschap is te vinden in het rapport, over de bedoelde petitie uitgebracht; zie Resolutiën Ridderschap, 25 Oct. 1777.

3) Ore raidpensionaris.

4) Er wordt hier gesproken over de schikking, door Engeland voorgesteld, omtrent de vraag van de onzijdigheid der schepen, met timmerhout en dergelijke waren bevracht, waartegen Amsterdam zich sterk verzette. Zie Vervolg op Wagenaar, a° 1778, p. 241.

1778.

ambassadeur van Engeland accepterende, intusschen soodanige schepen te laten varen en convooyeren, wanneer men in handen hadde die besognes te rekken, en op deselve voet voort te gaan als Engeland thans dede opsigtelijk het teruggeven der opgebragte Nederlandsche schepen. Dat sodanig een sentiment per plura [1]) niet konde prevaleren, maar wel de thans genomene resolutie, die hij hadde moeten concluderen tegens het gevoelen der stadt Amsterdam en tegens sijn eyge gedagten op dat subject.... Dat hij sig thans seer dikwerf in vrij onaengename omstandigheden bevond, uit hoofden dat men of te seer inclineerde tot d'eene, of omgekeert tot d'andere partij.... Dat de Engelsche seer wijnig politicq handelde in 't continueel opbrengen onser schepen, want dat sulks de reets gestoorde gemoederen nog meer aansettede en ontruste. Dat nogtans moeste seggen hoe de prins de allerernstigste brieven aan Welderen deswegens hadde geschreven, die ook wel sijn best scheen te doen en hope gaf van verbetering, dog dat daarvan tot nog toe wijnig of niets bespeurt wierde..... Dat hij, raidpensionaris, oorsaek was geweest, dat het slot van 't raport nopens het te geven antwoort aan Engeland soo was genomen, ten einde daerdoor Engeland te doen begrijpen wat wij eindelijk genoodsaakt souden wesen te doen, bijaldien sij onse schepen niet ongemoeit lieten varen..... En dat de remarque van Zelandt op dit slot of op die laatste periode alleen voort kwam uit de boesem van de heer van Citters, die sig thans allergemarqueerst Engelsgesind toonden....

*Ωρε Βρανδσενβυργ [2]). Dat den ambassadeur York, bij hem geweest zijnde in sijn laatste presidie [3]), toens veel opgaf hoe andere lieden tragteden door allerley wegen en middelen hunne saken te bevorderen in de republicq, dan, dat hij nu 30 jaren hier geweest zijnde nimmer sulke

---

1) D. i. bij meerderheid van stemmen.

2) Ore Brandsenburg.

3) D. i. in de week, waarin de heer Van Brandsenburg het laatst voorzitter geweest was.

1778.
menees hadde gebruikt, integendeel sig altoos als een eerlijk man hadde geconduiseert &tc.,... daer nogtans seker is dat evengemelde ambassadeur verscheyde voorname personen heeft in en buiten 't gouvernement, die hem van alles onderrigten..... Dingsdags en Vrijdags komt thans de griffier van H. H. Mogende een klijn half uur later boven [1]) omdat dan ordinair door opgemelde ambassadeur werd besogt, wiens post op gemelde 2 dagen ter week werd geëxpedieert.

"Ωρε Λαρρεη [2]). Dat dagte den ξρτογ thans met de raidpensionaris seer wel was, schoon een jaar of enige tijdt geleden sulks gantsch soo breed niet was, dan, 't mogte sijn soo als wilde, altoos was 't seker dat, soo lang hij, raidpensionaris, wel bij de πρινσ stondt, den ξρτογ jalours van hem soude wesen..... Dat de onderlinge defiances, die den ξρτογ overal in de provincien hadde teweeg gebragt, seer te misprijsen waren, gemerkt sulks wel plaats konde hebben voor een minister, die sig aen een vreemt hof bevondt, maar dat men sulks nimmer in sijn eyge boesem of huishouden behoorden in 't werk te stellen. Dat den hertog, sig niet menagerende van te clabauderen nopens de πρινσ selfs, sulks dan ook niet opsigtelijk een ander soude nalaten. Dat 't waar was dat hij, ξρτογ, veel besig was en werkte, dan, dat sijn plaisier was altoos te tripoteren en sig met alles te bemoeien....

"Ωρε ejusdem [3]). Dat het verlies van den ξρτογ — die thans door hevige en continueele koortsen was aengetast — in dit tijdstip en in dese omstandigheden van saken seer te beklagen soude zijn, want dat de prins op sijn eygen benen — soo men segt — niet wel konnende staan daerdoor op eene verregaende wijse soude worden geslingert, en dat hij, Larrey, nu ook bedugt was sijn eygen gevoelen

---

1) D. w. z. uit zijne vertrekken op het Binnenhof in de vergaderzaal van de staten-generaal.

2) Ore Larrey.

3) Ore ejusdem. Uit den mond van denzelfde.

1778.

wel eens te sullen moeten opgeven en seggen..... Dat wel wiste hoe ernstig Welderen nopens het teruggeven der Hollandsche schepen bij lord Suffolk [1]) hadde geinsteert en aengedrongen, derwijse dat gemelde lord sijne verwondering hadde getoont dat sulks nog niet was geschiedt, daer s'konings orders deswegens reets lange seer precies en ernstig waren afgevaerdigt..... Dat ook Sijn Hoogheydts brieven, allernadrukkelijkst aen den heer van Welderen geschreven, onder t'oog van den koning waren gebragt, die daerover sijne verwondering en ongenoegen toonende terstont ordres hadde doen herhalen en afgaan nopens het teruggeven onser schepen, sonder dat er evenswel aan wierde voldaen, sulks dat er in dat rijk niet moet worden gedagt met behoorlijke attentie aen 't beloop der publique buitenlandsche saken, maer alleen aen de innerlijke partijschappen en oneenigheden, omme verandering in het ministerie te verkrijgen en te bewerken..... Schoon andere sulks uitleggen als het effect van eene gerafineerde politie, teneinde ons in slaap te wiegen, tijt te winnen en middelerwijle onse schepen nemende onse commercie te ruineren.

Februari 1779. Ὦρε Ρουσε [2]). Dat den ἔρτογ thans gebrouilleert was met de secretaris van den Raad van State, Van Hees, dat hij, secretaris, bij den heer van Boetselaer Nieveen [3]) gevraegt zijnde en vernemende dat den ἔρτογ daer ook kwam, hadde laten bedanken. Dat die tweespalt of verkoeling was veroorsaakt doordien den ἔρτογ aan hem, Van Hees, hadde belooft voor sijn broeder te sullen besorgen dat van den ontfangst-generael van d'unie soude afgesondert worden de loterije, welke alsdan aan gemelde sijn broeder, de raidsheer van Hees [4]), soude

---

1) Den Engelschen minister.

2) Ore Rouse.

3) Na den dood van den heer Bentinck van Rhoon in 1773 was de heer Van Nieuwveen het oudste lid der Hollandsche ridderschap.

4) Mr. Herman Van Hees was raadsheer in het Hof van Holland. Zie Bericht enz.

1779.

worden gegeven, welke raidsheer op gesegde belofte reets een huys hadde gekogt en andere aanstalte gemaakt, die alle nu vrugteloos waren en selfs hem thans in sijne financien incommodeerde, als sijnde de heer van Strijen [1]) ontfanger-generaal geworden met de loterije door voorspraak van den raidpensionaris van Bleiswijk..... Dat den ἕρτογ somtijts met gemelde raidpensionaris ook maer half wel was, onderanderen nu wederom, want dat, toens nu onlangs in de vergadering van Hollandt en in de particuliere besognes was gedelibereert nopens het te geven antwoordt aan Vrankrijk, uit hoofden der memorien van den heer Franschen ambassadeur en daeruit voortgevloiede bedreigde edicten, soo hadde men 't al eens geweest over de extensie van dat antwoordt, in soo verre dat het al over en weder soude sijn goedgekeurt, des hij, raidpensionaris, niet anders dagte of die saak soude s'anderdaags op gemelde voet werden ter conclusie gebragt; dog dat de πρινσ, door den ἕρτογ daertoe aengeset, veranderende van sentiment, aan den raidpensionaris soude hebben te kennen gegeven dat Sijn Hoogheydt, ofschoon daegs te voren de extensie hadde goedgekeurt, sulks thans niet doen konde, als hebbende die niet wel begrepen en dus insteerde dat de raidpensionaris die verandert kreeg of die niet tot conclusie bragt. Door welke verandering de raidpensionaris sig hadden moeten exponeren, in sooverre dat hij bij sommige leden gesuspecteert was geworden als of daer inne gecolludeert hadde.....

Ὦρε μευρου υαν Στερρενβυργ [2]). Dat den ἕρτογ veel gelt verteerde, dus niet gaarn sijne schulden soude willen betalen. Dat onder andere op de laatste verjaerdag van de moeder van H. K. H. aan princesse Louise hadde present gedaan een fraaije brillante ring en aen ieder der jonge

---

1) Mr. Quirijn Van Strijen werd, na den dood van Mr. Johan François Van Hogendorp, tot ontvanger-generaal benoemd in 1779. Zie Resolutiën Staten-generaal 19 Januari.

2) Ore mevrouw van Sterrenburg.

1779.

prinsen een potlootje met diamantjes omringt of beset. Dat sulks of iets diergelijks al meerder bij sodanige gelegentheden was geschiedt, en dat altoos, buiten de grote maaltijden, in die omstandigheden presentjes gaf.

Ὦρε Λ..... [1]). Dat den ἔρτογ, eens op een souper aan 't hof zijnde en door juffrouw Dankelman wordende gepresenteert een kaert — 't geen sij anders nooit doet, dus nu uit grote beleefdheydt deedt — om te spelen, te gelijk vragende met wie en wat spel Sijn Hoogheydt verkoos te spelen,.... wierde den ἔρτογ soo haastig en kwaed dat uitvoer op een schrikkelijke wijse tegens juffrouw Dank(elman), dog voelende s'anderdaegs dat ongelijk hadde gehadt kwam hij, hertog, op de humbelste wijse sijne excuses maken.

Maert 1779. Ὦρε Βρανδσεν [2]). Dat enige tijdt geleden den ἔρτογ aan hem selfs hadde gesegt, met een specie van aandoening en ijver: „Nooit sal de πρινσ toestemmen dat men een tractaat of conventie in dese tijden met Vrankrijk maakt en, bijaldien men Sijn Hoogheydt daer toe dwong, soo is hij geresolveert de πρινσεσ met haer kinderen weg te senden en alleen in 't land te blijven, om te sien wat er van komt". Willende hij, Βρανδσεν, daerdoor bewijsen dat den ἔρτογ meer tot de Engelsche als tot de Fransche seyde overhelde.....

Ook soude de πρινσ deser dagen, namelijk naa het afsenden van de circulaire brief aen de respectieve Staten, ten einde de suspensie der convoyen van houtschepen nog te continueren, gesegt hebben: „Ik hore dat men mij verdenkt, alsof ik thans bedoelen soude door dese of gene weg mij tot graef van Holland te doen maken, of dat ik mijne dogter aan den throonsopvolger in Engeland soude destineren".....

---

1) Waarschijnlijk: Ore Larrey.
2) Ore Brandsen.

1779.

Dat de πρινσ met veel moeite een staking van stemmen in de ridderschap van Hollandt soude konnen verkrijgen, aangesien den heer van Maasdam sig absoluut soude geuit hebben dat men de πρινσ behoorde te versoeken sijne laatste propositie of wel bovenstaende circulaire missive in te trekken; dat sig bij sijn gevoelen hadden gevoegt de heeren van Obdam, van Sterrenburg en van Sommelsdijk; bleven dus overig de heeren van Nieveen, van Noordwijk, van Kijfhoek en van Catwijk [1]), dog dese laatste ook in 't sentiment sijnde van de vier eerste, hadde men moeiten gehadt omme hem met de drie laatste te doen mede stemmen, waertoe hij eindelijk overgehaalt was om reden de πρινσ niet te doen succomberen in sijn eige corps van de ridderschap, en voorts omdat niettemin de saak dog met meerderheydt wordende geconcludeert, het dan gene verandering in deselve toebragt, en eindelijk ook om voor te komen dat de πρινσ, bespeurende hoe bij vervolg misschien in 't selve lidt de meerderheydt mogte verliesen, daerdoor aengeset wierde omme eene augmentatie van nieuwe jonge lieden in 't selve corps te decerneren.

$17\frac{21}{2}79.$ Ὼρε Λαρρεη [2]). Dat den ἔρτογ de πρινσ sodanig obsedeerde, observeerde en dagelijks innam, dat niemant daer genoegsaem bij konde komen. Vooreerst was alle ogtent om seven uuren aen 't hof, dus den πρινσ t'eerste sprak, van alles verwittigde, of vernam wat er gaande was. Dat, omme dat ascendent te behouden en aan elk te beletten daer enige voet hoegenaemt in te verkrijgen, alles soude

---

1) De missive van Z. H. betrof bovendien eene augmentatie van troepen. Zie Resolutiën Staten van Holland 24 Maart. Het stuk zelf is daarbij echter niet opgenomen. Voor de leden van de Hollandsche ridderschap zie vroegere aanteekeningen. Sommelsdijk is Jhr. François Cornelis Van Aerssen; Kijfhoek is Jhr. Dirk Van den Boetzelaer, beiden in 1772 beschreven. Zie o. a. Bericht enz.

2) Ore Larrey.

1779.

sacrifieren en wagen, tot het welwesen van 't landt inclusive.

Dat gemelde ξρτογ een korte wijle geleden seer wel met de stadt Amsterdam was geweest, sijnde dese verandering of omkering veroorsaakt doordien gemelde ξρτογ seer t'onvreden van Engeland zijnde, bijsonder van den koning a), en allerbijsonderst van den ambassadeur York alhier, die hij, ξρτογ, niet souffreren konde, des evengemelde partij hadde gekosen, omme sig quasi deswegens te vengeren. Dan dat die eensgesintheydt niet lang geduurt hadde, ofschoon deselve al veel opsigt onder de soogenaemde Oranjelieden in Amsterdam hadde gegeven; dat die sig deswegens bij brieven hadde beklaagt &tc..... Die verflaauwing met Amsterdam was nog toegenomen sedert de siekte van den ξρτογ, als wanneer alle de steden van Hollandt dagelijks hadden laten vragen en ook bij de herstelling een compliment hadde komen maken, except Amsterdam.

Dat vervolgens of tegelijkertijt meergemelde heer ξρτογ sig over den Franschen ambassadeur [1]) soo geloueert hadde en die soo aengesogt hadde, dat naderhandt — de saken wat veranderende — naauwelijks geweten hadde hoe sig daeraen te onttrekken of van te ontdoen. Dat doe eindelijk het s'avonts uitgaen of souperen geheel hadde moeten afschaffen, omme van die cirkel of cotterie bevrijt te raken. Dat eindelijk nu wederom een diner was begonnen met evengemelde ambassadeur, omtrent welk laatste diner den ξρτογ aen seker iemant hadde gesegt, dat den Fransche ambassadeur soo een verlegen en neergeslagen air hadde gehadt,... dog waeromtrent juffrouw Δανκελμαν, die mede van dat diner was geweest, geconsulteert zijnde,

---

a) NB. dat de πρινσ sedert enige tijt met gemelde koning en onse minister Van Welderen in secrete correspondentie is wegens de publique saken: dit NB. van de πρινσ selve.

---

1) Sinds 1776 vervulde dien post de hertog De la Vauguyon. Zie Resolutiën Staten-generaal 23 December van dat jaar.

1779.

soo hadde die geantwoordt dat sulks in 't geheel niet gevonde hadde, integendeel hadde sij bemerkt dat den ambassadeur als altoos seer natuurlijk, vrolijk, extra beleeft en ongegeneert was geweest, onderwijle dat den ξρτσγ seer stijf en soo rood als een kalkoenschen haen was geweest. Dat al wijders gesegde ξρτσγ door opgemelde ambassadeur was onderhouden geweest over 't antwoordt, dat aan hem stont gegeven te worden door H. H. Mogende, en hoe hij dat al wederom niet soude konnen aennemen; jae selfs dat aan den hertog reets te voren door denselve ambassadeur was ter hand gestelt de pro-memoria, die enige dagen daernaa aan H. H. Mogende was gepresenteert, houdende de redenen van wijgering nopens 't aennemen van 't selve antwoordt, seggende hij, ξρτσγ, aan Λαρρεη bij 't overgeven van die pro-memoria: „Je ne veux pas garder cela, prenes cela pour vous, et gardes-le dans vos archives". Dat den ξρτσγ wijders nu onlangs aan gemelde ambassadeur van Vrankrijk gesegt hadde, „qu'il ne devoit qu'à son ami Van Berkel que son affaire étoit echouée dans l'assemblée d'Hollande vû l'entêtement et opiniâtreté de cet homme", ... eene onvoorsigtigheydt die groot is, dog niet ongewoon aen gemelde heer ξρτσγ, vermits haast altoos en overal sig in grote en selfs in klijne saken soo gedraagt: immers in dese saak kon den ambassadeur daerdoor niet overgehaalt worden, en ter ooren komende van de stad Amsterdam, sooals waerschijnelijk is, moet die nog meerder van s'princen partij worden afgetrokken.... Des, in wat sin dit ook genome werde, altoos onvoorsigtig, jaa selfs onverstandig moet geagt worden.

Dat Berkenrode [1]) sedert enige jaren de beste correspondentie hadde, die immer een minister konde hebben, 't sij door middel van geldt of door een vrouw, daer hij wel bij stonde; immers dat het seker is, dat men alhier ten uitersten vergenoegt van hem was, in sooverre selfs

---

1) De meergenoemde heer Lestevenon van Berkenrode, Nederlandsch gezant te Parijs.

dat meer dan eens daeromtrent prijsingen hadde ontfangen. Ook dat hij, Berkenrode, nimmer sig daertoe hadde geëngageert voordat seker was geweest, dat sijne brieven in geen secreet besogne soude worden gelesen, zulks de griffier dat alvorens hadde moeten beloven en ook presteren, selfs wilde hij in geen cijffer schrijven, soo omdat alles haast kan worden ontcijffert als omdat men minder suspecteert een minister die geen cijffer gebruikt als een, die daer sijn gewoonte van maakt, immers soo was 't in Vrankrijk gestelt, des dat hij, Berkenrode, omme alle bovengemelde redenen alhier seer was gepresen en geagt geworden tot dit oogenblik toe, dat hij nu onlangs hadde gemankeert over te geven het antwoort op de pro-memoria van de heer De la Vauguion [1]), 't gunt hem seer kwalijk wierde genomen, ofschoon men hem nergens prealabil van hadde geadverteert en dat hij door den heer De Vergennes [2]) daertoe op eene soo vriendelijke als ernstige wijse was versogt geworden,... waeruit men dan besluiten mag dat opsigtelijk de grote heren het een axioma is, namelijk: doet hondertmalen wel en eens kwalijk, soo werdt het eerste niet gerekent en 't laatste alleen geheugt.

Dat vele der publique saken anders uitvallen als behoorden, kan voornamelijk werden toegeschreven aan de wijse waerop sij behandelt worden, want selden wordt er op enig vast principe of plan gewerkt, dus telkens op enig nieuw incident veranderingen moeten worden geadhibeert of geadmitteert. En in de provincien gene departementen gehouden wordende, dus ook daer de saken van gewigt nog behoorlijk gepondereert nog geprepareert konnende worden, soo moeten dan derselver besluiten haastig en sonder voorafgaande kennisdraging blindelijk

---

1) De gezant klaagde in die memorie over het schenden der neutraliteit door ingezetenen van Zeeland. H. H. M. vaardigden daarop een streng plakkaat daartegen uit, eene „renovatie en ampliatie" van een vroeger. Zie Resolutiën Staten-generaal 18 Januari en 3 Mei 1779.

2) Charles Gravier comte de Vergennes was de minister van buitenlandsche zaken van Lodewijk XVI.

1779.

toegestaen en overgelevert worden. Dit alles werdt toegeschreven aen de reets hiervoor gemelde zugt en wil van den heer ἕρτογ, om alles alleen of door sijn canaal te willen dirigeren, dus soo lang mogelijk weert en keert al wat hem daerinne obsteren kan. Eén goed effect nogtans soude men hiervan mogen verwagten, namelijk dit, dat, soo lang hij, ἕρτογ, soo een groot ascendant op den πρινσ behoudt, hij — ingevolge sijne eyge belangens — sal moeten tragten gesegde πρινσ ook tot gevoelens van neutraliteit nopens de buitenlandsche saken te houden, vermits, soo er somtijts partij moeste gekosen worden, de πρινσ in dusdanig geval meerdere andere lieden soude moeten consuleren en oversulks den ἕρτογ zijn crediet daerdoor magtig soude konnen worden vermindert.

Voorts was de πρινσ thans werksamer als voor desen, droeg ook goede kennis van saken door 't geen reets geleert en ondervonden hadde, dog, soo den ἕρτογ eens kwam te vallen, sou de πρινσ geen moed genoeg hebben om de saken aen te tasten. „Il luy manqueroit du nerf dans l'âme".

Ὦρε Λαρρεη [1]). Dat meer dan eens, voordat den ἕρτογ sig soo in de affaires hadde geintrudeert, namelijk a°. 1750 en enige volgende, was gesproken geweest en selfs tot effecten gebragt sekere bijeenkomst van een klijn getal bekwame lieden, of soogenaemde knijpraad [2]), bestaende uit de heeren Fagel, Stein, Rhoon, C. Bentink, hij, Λαρρεη, &tc.,... dat C. Bentink al straks hadde te kennen gegeven dat met de stad Amsterdam niet te handelen was, dat die van alle tijden, selfs even naa het afsweren der Spaensche monarchie, nimmer sig met de rest der bondgenoten hadde willen voegen, immers nooit stadhoudersgesint was geweest &tc.,... dus dat men die moeste afsnijden, daer niet mede handelen, maer deselve doen gevoelen wat magt men in handen hadde &tc.,.... dat hij, Λαρρεη, daertegens hadde geoppert dat men die stadt in

1) Ora Larrey.

2) Dit eigenaardige woord staat duidelijk in het Handschrift.

1779.

de belangens van den stadhouder behoorde te krijgen en te behouden door haer somtijts wat toe te geven, en andermaal wederom wat af te vergen, latende hun in haer eyge huyshouden omgaan sooals sij wilden, sonder hun daerin hinderlijk te sijn, want dat haere positie en effective magt, in weerwil van haere ingebeelde grootheydt, van zooveel gewigt was in de republicq dat deselve nog te verwaerlosen nog te misagten was, selfs dat haar magt en grootheydt als een balance in de republicq tegens den stadhouder — die ook een mensch was — behoorde geconsidereert te worden; des dat hij, Λαρρεη, deswegens genoegsaem een tractaetje op 't papier hadde gestelt ten betoog van dese sijne sustenue, 't gunt door C. Bentink alleen was beantwoort door scheldingen en door onbesonne woorden, die nietwes tot de saak deden, immers gene der tegengeworpene redenen oploste. Dat alle dese stukken of schriften soo voor als tegen, concernerende het ware interest van den stadhouder opsigtelijk die stadt, in handen van den ξρτογ zijnde gekomen, vermits elk hem gaf wat hij, ξρτογ, maer verlangde te weten, ook nog door hem beseten en bewaert wierden, sonder die ooit te hebben terug gegeven, overmits, naa mate sijn invloed vermeerderde, hij die van de andere dede verminderen, en dus vervolgens, gelijk nu, alles alleen dirigeerde, sonder iemant daarin toe te laten, en dat het deswegens was dat men du jour la journée werkte sonder enig vast plan of gefixeerdt project te hebben, dus alle saken van de republicq fluctueerde, en men sig negligeerde soo in opsigt van 't een als van 't ander, 't gunt dus oorsaak was dat men, voornamelijk ter zee ongewapent zijnde, geene contenance konde houden sooals het behoorde opsigtelijk de jegenswoordige troubles tusschen Engeland en Frankrijk, die ons van beyde kanten aensogten, dreigden, of dwongen, naer mate hunne belangens of insigten sulks vorderde.

Dese bovenstaende conversatie kwam te pas doordien, over Berkenrode sprekende, dese bij iterative rijsen te kennen hadde gegeven dat, soo lang men sig niet in een behoorlijk postuur stelde, men steets misagt en veelligt

1779.

mishandelt soude worden, dat de situatie van de republicq mitsgaders derselver innerlijke onenigheden te veel buitenlands bekent waren omme daervan geen gebruik te maken, en oversulks concludeerden wij dat ter voorkoming van diergelijk inconvenient de stadhouder wel moeste zijn met de stadt van Amsterdam.

*Ωρε Μααρσσευεεν [1]). Dat men alnog niet wist, wat er gedaen soude worden opsigtelijk de convoyen, de equipages &tc.,.... schijnende men alnog sonder enig plan te sijn. Immers de klijne borgemeester Hasselaer [2]), die met de πρινσ en raidpensionaris hadde gesproken en vrij wel gesegt hoe de saken in Amsterdam stonden, hadde nog niet konnen opmaken dat men enig gefixeert plan hadde, tensij dat men bij continuatie wilde lambineren, niets uitvoeren, en dus de saak van dag tot dag erger maken... Dat de raidpensionaris daerover verlegen scheen te worden, want de πρινσ sonder den ξρτογ niets uitvoerende moest alles eerst door dien heer worden geëxamineert, en vervolgens eerst beslist worden, 't gunt de correspondentie met Amsterdam seer moeielijk maakte, omdat die al meer dan eens door den ξρτογ misleid zijnde geweest sig daeraan niet gaarn wederom vertrouwen soude, en dus de raidpensionaris 't spits moeste afbijten en teffens nogtans sien dat niet reusseren konde, waardoor hij sig selfs en den πρινσ teffens moeste exponeren....

*Ωρε Λαρρεη [3]). Dat een brief van Welderen — minister in Engeland — ontfangende daerbij kennis kreeg van

1) Ore Maarsseveen. Mr. Jan Elias Huydecoper, heer van Maarsseveen enz., raad en schepen van Amsterdam, was gedeputeerde van Holland ter generaliteits-vergadering.

2) Mr. Pieter Cornelis Hasselaar, een bloedverwant van den burgemeester Gerard Arnoud, die in 1766 overleden was, werd in 1773 burgemeester van zijne vaderstad, na te voren resident van Cheribon en raad van Indië te zijn geweest. Zie o. a. Van der Aa, Biografisch Woordenboek i. v.

3) Ore Larrey.

1779.

enige voordelen, behaalt door de Engelsche op de Americanen, soo in Georgia, Zuid-Carolina, als op 't eylandt St. Lucia. Dat aen hem, heer Van Welderen, gemelte tijding was gegeven, met versekering van egtheydt, door lord Germain [1]), secretaris van staat voor 't departement van America, dan, dat nog hij, heer van Welderen, nog hij, heer Λαρρεη, sulks durfde seggen of schrijven aen de πρινσ, omdat soo straks hetselve ook soude komen ter ooren van den ξρτογ, die, seer tegens lord Germaine gepiqueert zijnde — uit hoofden van een different, dat in de armee in Duitsland met prins Ferdinand, broeder van den ξρτογ, hadde gehadt — daeraen geen geloof soude slaen of geen goed gebruik van soude maken. Dat Welderen al dede wat hij konde om onse saken aldaer beter keer te doen nemen. Dat selfs lord Germaine hem daerinne seer behulpsaem was, als begrijpende de saak vrij wel en dus soo goed Hollandtsch als Engelsch was, dan, dat met het Engelsche ministerie thans niet te handelen was, uit hoofde van hunne uitsinnigheydt in het foveren van hunne partijschappen, waerdoor alle andere saken verwaerloosden. Dat het eene dolle natie was, met dewelke men bij enige volgende alliantie sig wel tweemaal bedenke mogte eer men met hun weder een tractaet sloot.... Dat alle dese voor- en omsigtigheden moesten gebruikt worden om de saken minder kwade keer te doen krijgen, want soo ras den ξρτογ maar bespeurde dat er ietwes buiten sijne directie geschiede voorts daertegens werkte. Dat hij, Λαρρεη, ook om die reden somtijts een apart briefje aan Welderen en ook aan Berkenrode schreef, ten einde meerder confusie voor te komen.

$17\frac{27}{2}79.$ ˇΩρε Ρουσε [2]). Dat de πρινσ nog even onseker was nopens alles wat er thans voor den dag soude moeten komen, ook wegens de admiraliteiten, die eerlang een raport moesten

---

1) Zie aant. 2 op p. 187.
2) Ore Rouse.

1779.

in gereetheydt hebben, dat sekerlijk langwijlig soude zijn omdat de heer van der Heim [1]) er opsteller van was..... Dat als er enig stuk betrekkelijk tot de voornaemste saken onderling beraemt en (goed)gevonden was, soo moest het altoos nog wederom eerst in handen van den ξρτογ komen, die het dan veranderde of tegensprak of selfs terugge hielde, naarmate der omstandigheden of dat deselve min of meer met sijne gevoelens overeenstemden. Dat sulks nog onlangs wederom gebeurt was opsigtelijk het voorname point conciliatoir in de vergadering van Hollandt, 't gunt niet vroeg genoeg of te voren zijnde geweten van gemelde heer ξρτογ ook niet doorging, en oversulks de Fransche ambassadeur daer geen genoegen naderhandt mede nemende zijn de edicten in de wareld gekomen [2]). 'T geringe different naderhandt bestondt alleen of 't woord *deliberatie* alleen soude blijven, of *nadere deliberatie* gestelt worden. 'T eerste van die middelen wierd door Haerlem geoppert en soude door Amsterdam zijn geadopteert, dog de ridderschap wees het van de hand, ongetwijffelt door inductie ook van den raidpensionaris, die toens liever moet gesien hebben dat de conclusie uitviel tegens het gevoelen als volgens d'intentie van Amsterdam ..... om wat reden kan geen mensch beseffen, of 't moeste zijn omme te doen begrijpen dat men die stadt niet altoos haer sin wilde involgen.

De πρινσ was daeromtrent soo geprevenieert, dat in eene bijsondere conversatie seyde: „blij te wesen dat Amsterdam niet naderbij was gekomen, want dat men wel teveel soude hebben konnen beloven", 't gunt nogtans uit de bovenstaande bewoordingen sekerlijk niet te verwagten was.

Ωρε Βορεελ [3]). Dat de admiraliteiten reets lang, en die van Amsterdam bijsonder, aan den stadhouder hadden te

---

1) De meergenoemde secretaris van de admiraliteit op de Maas.

2) De edicten namelijk rakende den handel op de Republiek.

3) Ore Boreel: den meergenoemden fiscaal van de admiraliteit te Amsterdam.

1779.

kennen gegeven dat men naar matrosen moesten omsien, want dat er ras gebrek aan soude zijn, gelijk thans bleek; dat men behoorde bij de Noordsche mogentheden daertoe aensoek te doen — NB. dat de πρινσ aan den heer van Lunenburg [1]) heeft gesegt gene aansoek te hebben gekregen omme matrosen bij de Noordsche mogentheden te negocieren — andersints, daermede wagtende, men te laat soude komen, gelijk mede nu al bleek..... Dat niettemin sulks niet geholpen hadde, want dat de saken steets op deselve voet waren gelaten, soodat men begreep hoe men verkoos liever niet als al te reusseren. Nu evenswel soude men een langwijlig raport uitbrengen, waerin openlijk aengeraden soude worden met meerder handgelt bij vreemde mogentheden volk te soeken, 't gunt was omtrent alsof men hasen met trommels wilde vangen.

30 Maert 1779. Ὥρε πρινσιπις [2]). Hoe veronderstelde dat heden ter vergadering van Hollandt de conclusie soude vallen ten einde onbepaalt convooy te verlenen [3]). Vraag: „Of sulks dan met de minderheydt soude geschieden"? Antwoort: „Dat denke ik niet, alsoo er enige steden zijn verandert van gedagten, en als het dog wesen moet, dan hebbe ik nog liever met de meerderheydt als andersints; want dan kan men nog spreken met malkander om te sien of er nog ietwes op te vinden is, dat met een minderheydt niet te doen was" ..... Voorts seide Zijn δογξελδ: „Gij hebt gehoort hoe het in de ridderschap alhier sig heeft toegedragen, hoe ik met mijn stem 't advis hebbe moeten overhalen. Dat is het werk van den heer υ. Οπδαμ [4]) en van Στερρενβυργ [5]), die heb-

---

1) De meergenoemde heer Van Lynden van Lunenburg, de vriend van den schrijver.

2) Ore principis.

3) D. i. geleide van oorlogsschepen voor koopvaardij-vaarders, onverschillig met welke artikelen zij geladen waren.

4) Van Obdam.

5) Sterrenburg.

1779.
heden wist relatif tot de lopende saken, dog dat die door Sijn Hoogheydt niet konde gesegd worden, nogtans dat Sijn Hoogheydt met d'een en ander uit de respective provincien wel spreken wilde, omme te vernemen waerhenen hunne gedagten gingen, teffens sijn eigen gevoelen ook sullende communiceren in hope dat dat gevolgt soude worden, sonder nogtans te konnen instaan voor alle gevolgen, die daeruit soude konnen proflueren, gevende te gelijk ook te kennen dat de Hollandsche steden, dog bijsonder Amsterdam, thans op 't onbepaald convooy instevende ofschoon sij daer bijvoegden, dat de equipage en protectie maer binnen dit jaar verlangde, soo wist men nogtans seker dat, soo ras maar 't voorsegde convooy bepaalt was, terstondt daerop soude volgen den eysch tot protectie.....

*Ωρε Pουσε [1]). Dat nog precies de saken soo confuus gevonden hadde als deselve ten hove waren toens ses weken geleden naa de provincie was vertrokken. Dat nu een paar maale reets daerover met de πρινσ gesproken hadde, dan, dat wijnig dispositie vondt ten effecte van een goed einde. Integendeel, dat de πρινσ hem getoont hadde kwalijk vergenoegt te wesen wegens de ingebragte Overijsselsche resolutie, die niet naar Sijn Hoogheydts sin scheen. Dat hem, Pουσε, ook verdagt hielde of sijn best niet dede in de provincie om de leeden van sijn stadt in s'πρινσεν gevoelens te brengen &tc.,.... in soo verre, dat hij, Pουσε, hadde moeten antwoorden, eerstelijk, dat van elk sijner medeconfraters soo geen meester was om die te doen gevoelen en spreken op sijn wenk; dat ook niemand gaarn dwingen soude in sijne wijse van denken, wanneer die meende volgens sijn ligt en pligt te ageren; enfin dat, soo Sijn Hoogheydt naa de raporten van overbrengers of brouillons geliefde te horen, hij, Pουσε, gereet was sijn post van burgemeester en sijn commissie ter generaliteit neder te leggen..... Dog waerop de πρινσ

1) Ore Rouse.

vervolgens verandert was van toon en hem, Pουσε, gesegt hadde van s'anderdaegs weder ten hove te moeten komen, wanneer hij er gespijst hadde.

8 July 1779. Ωρε Ατλονε [1]). Dat sodanig sterk hebbende horen spreken op 't stuk van 't onbepaalt convooy hoe noodsakelijk sulks was, wilde men rust en vrede binnen s'landts hebben of behouden, en nopens dit point ook ten opsigten van de πρινσ, aen wien de schult daervan wierde gegeven in de grote steden, bijsonder in Amsterdam, alwaer men sig niet ontsag met betrekking tot de persoon van de πρινσ te seggen dat hij een schurk was, die om sijn eigen voordeel het land te kort dede, den ondergang van de commercie toeliet &tc. Dat de borgemeesters t'Amsterdam sig aen de klagers uitede hoe sij wel als borgervaders 't volk soude willen helpen, dan, dat sulks in Den Haeg door de πρινσ belet wierde &tc.... Capitein Kindsbergen [2]), die in Utrecht was geweest, hadde met hem, Ατλονε, daerover gesproken, en hij vervolgens met den oudsten Pesters, die hem niet afgeraden hadde eens naer s'Hage te gaen om met de πρινσ daerover te spreken, alle welke omstandigheden hem dus per post hadden doen in s'Hage overkomen, omme aen de πρινσ sijne beswaren deswegens mede te delen en te bewerken, was 't mogelijk dat Sijn Hoogheydt tot het verlenen van een onbepaalt convooy resolveerde. Hem hier inne niet tegensprekende agte ik nogtans dat hij sig met moderatie en voorstellenderwijse soude uiten, wanneer ik dagte, namelijk als men sijne beswaren sediglijk opgav, dat men meerder goed succes daervan konde verwagten. S'avondts tien uuren mij verhalende sijn wedervaren was sijne wijse van denken op dat stuk merkelijk verflaauwt,

---

1) Ore Athlone. De Utrechtsche gedeputeerde in de generaliteitsvergadering.

2) De kapitein ter zee J. H. Van Kinsbergen, van de admiraliteit te Amsterdam, dezelfde, die zich in 1781 bij Doggersbank onderscheidde. Zie V. d. Aa, Biogr. Woordenboek, i. v.

1779.

de Amsterdamsche schepen met Fransche certificaten, soo hebbe ik nogtans nimmer daer enig blijk van gegeven en mij sorgvuldig gewagt dat men mij daeromtrent niet verdenken konde".

Bij gelegentheydt dat Sijn Hoogheydt mij seide 't bovenstaende nopens den Franschen ambassadeur in confidentie te hebben gesegt en dus 't selve voor mij te moeten houden, soo beloofde ik sulks, alleen aen Sijn Hoogheydt vragende dat, vermits somtijts wel eens een woord in confidentie sprak of schreef aen den heer Van Lunenburg [1]), of Sijn Hoogheydt permitteerde dat ik er die van spreken mogte, dog dat het opregtelijk laten soude bijaldien Sijn Hoogheydt het anders verkoos,.... was 't antwoordt: „Wel alsoo lief niet. Niet omdat ik den heer Van Lunenburg niet voor een seer hups, braef mensch en een goed regent houde, maer hij heeft een neef in die stadt.... Dog sijn oudste broeder denkt seer wel omtrent dese saken, als kennende die stadt" [2]). Waerop de vrijheydt nam te repliceren: hoe ik alnog moeite hadde sulks te geloven, alsoo mij dien heer ambassadeur nimmer soo slim was voorgekomen nog soo beschreven was geweest, en dat, wat den heer Van Lunenburg aenging en ook sijn neef, ik durfde seggen en verklaren aen Sijn Hoogheydt dat den eerstgemelde, die ik meende meerder te kennen als den tweden, een seer bekwaem, werksaam en alleropregst mensch te sijn, die het in waerheydt seer wel met 't land en onse provincie meende, en dat ik bij gelegentheydt van dese en andere omstandigheden den twede heer — van Maersseveen — mede wel een enkelde rijs hadde onderhouden, die ik telkens moderaet en seer redelijk

---

1) Deze correspondentie, zeer geregeld gehouden, is nog voorhanden. Zij berust eensdeels bij den eigenaar van het Gedenkschrift, baron D'Aumale van Hardenbroek, anderdeels bij baron Van Vredenburch te 's Gravenhage, een nakomeling door de vrouwelijke lijn van den heer van Lunenburg.

2) De oudste broeder was, zooals vroeger gezegd is, aan het hof van den prins. De „neef" was, zooals eenige regels verder blijkt, de heer Jan Elias Huydecoper van Maarsseveen te Amsterdam.

1779.

hadde gevonden. Dat ik selfs meende dat hij ten uiterste condemneerde de exceptie in de edicten en alle machinatiën, die er omgingen omme de twespalt en verwijderingen onderling in de republicq te vermeerderen .... En wat mij aenging, dat ik alnog mij aen Sijn Hoogheydt opregtelijk moeste verklaren, hoe het soude konnen gebeuren dat ik het ongeluk hadde in t'een of ander stuk te deviéren van 't sentiment van Sijn Hoogheydt, dan, bijaldien sulks soo was, ik de vrijheydt soude gebruiken 't aen Sijn Hoogheydt voor te houden en daer ter plaatse, alwaer het nodig was, mij te expliceren, dan, dat ik met sinceriteit konde seggen te verfoeien wanneer menschen, en nog meer die van verstant en kennis, machineerden omme andere, die haer eige ligt wilde volgen, daervan af te trekken en tot haer gevoelen over te halen, ten einde de tweespalt te vermeerderen.

Bij gelegentheydt van het bovenstaende, namelijk de reden der overkomste van heeren Amsterdamsche borgemeesters, herinnere ik mij dat de heer De Λαρρεη mij ook nog onlangs eens gesegt heeft hoe hij seker meende te weten, dat Van Berkel uit s'Hage was ontboden en met borgemeesteren in Amsterdam hadde gesproken en overlegt hoe sig te gedragen, wanneer sij op reise naer den Haeg zijn gegaen; ook dat ongetwijffelt die commissie t'effect van eene wel bedagte slimmigheydt was, ten einde namelijk altoos bij de evenementen te konnen seggen dat sij sig aengepresenteert hadden om de saken te vinden, afkeurende de exceptie bij de edicten vermelt, als vindende sulks een monster..... Bij 't slot van bovengemelde conversatie met de πρινσ was mijn wensch, dat men door wat toegeventheidt over en weder sig dog verstaan mogte, want dat sulks mij het enigste middel voorkwam, waerdoor wij ons redden konden, want dat andersints nog meerder confusie te verwagten was, die dikwils in sommige steden van vrij gevaerlijke gevolgen konde wesen, en die sekerlijk Sijn Hoogheydt niet gaarn soude sien dat kwamen te gebeuren.....

Het antwoordt van Sijn Hoogheydt was: „Ik verlange niet meer dan dat men sig onderling verstaa, en sekerlijk

1779.
soude ik niet gaarn hebben dat er binnen slands troubles kwamen".... Nog bij 't geval van de bovenstaande Amsterdamsche commissie sprekende en gevende te kennen dat eene klijne augmentatie veelligt al nu misschien volstaen konde, aengesien de grote kosten die voor de marine reets gedaen en nog gemaakt moeste worden, de staat van Zelandts financie, haer agterwesen, onse bekrompe situatie &tc..... soo antwoorde Zijn Hoogheydt: „dat daervan convenieerde, dog dat in sijn qualiteit wat meer hadde moeten vragen, dat niet gek genoeg was om niet liever $^1/_2$ ey te hebben als een lege dop, maer dat thans 't verlenen der convooyen 't point was, waeromtrent Sijn Hoogheydt in waerheid niet wiste of d'Engelschen er sig tegens opposeren soude of niet. Dat nogtans (door) een oorlog te wagen met Engeland de Oost-Indische en onse verdere coloniën ras weg soude zijn. En met Vrankrijk, dat wij daertegens te land sekerlijk niet bestandt waren". 'T slot was dan al wederom dat wij eensgesintheidt van binnen moeste soeken te brengen, vermits Sijn Hoogheydt meende dat Engelandt 't convoy niet soude permitteren en, Amsterdam 't tegendeel sustinerende, dat wij op die wijse neutraal waren.

Ωρε Τινκ [1]). Dat mevrouw J. van Golofkin een deser dagen komende bij mevrouw Fréchin [2]) en aldaer over 't geschil van 't al of niet convoyeren sprekende, soo soude de eerste tegens de laatste gesegt hebben: „Om wel aen uw te beduiden de staat van de questie, soo verbeelje een heer van een huys, dat in ligte vlamme staat, en dat er twee, drie à vier brandspuiten zijn, die werden aengebragt om den brandt te blussen, dat dien heer of meester van 't huys verbiet dat die vier niet sullen mogen worden gebruikt of sy sullen er alle moeten wesen, latende voorts het huys branden en in malkander vallen".

---

1) Ore Vink.

2) Mevrouw Golofkin is de echtgenoote van den kolonel graaf Golofkin, een van 's prinsen adjudanten. Mevrouw Fréchin is mij onbekend.

1779.

30 Maart 1779. In de conversatie met Sijn Hoogheydt nopens 't gedrag van Zelandt en desselfs financie-wesen, soo vroeg mij Sijn Hoogheydt of wel gedagt hadde dat Lynden [1]) Van de Perre soude hebben op(ge)volgt als representant. Mijn antwoordt was van neen, omdat vermeende dat den eerstgenoemde daer niet veel lust toe sóude hebben gehadt, gemerkt de onenigheden die al daer nog meer als elders regeerden..... „Jaa", seide Sijn Hoogheydt, „Van de Perre is een goed mensch, maer konde dat daer niet te regt brengen. Heugt uw nog wel hoe dat, presiderende ter vergadering van H. H. Mogende, hij op een bal bij den Engelsche ambassadeur pen en inkt vroeg om den brief te ondertekenen, die aen den koning van Engeland wierde geschreven, ten einde te weigeren het toesenden van de Schotsche brigade?..... Dese — Lynden — heeft meerder verstandt, en dus hope ik sullen de saken daer wat worden verandert en verbetert,..... dog t' is of alles nu te gelijk komt om mij te kwellen, want nu is men 't wederom oneens in Overijssel, namelijk met opsigt tot het werk der overstemming, willende de steden dat, wanneer sij vijf leden uit de ridderschap bij haer gevoelen krijgen, sij alsdan de meerderheydt konnen formeren, waertegens de ridderschap oordeelt dat daertoe ook de meerderheydt in 't corps van de ridderschap behoort te sijn en niet maer alleen 5 leden" [2])..... Wijders (nopens) het dispuut van Cappellen, of hij hangende sijn proces al of niet in de vergadering sal mogen

---

1) Dit is de heer Van Lynden van Blitterswijk, gewezen secretaris van de admiraliteit in Zeeland, die in December 1778 tot representant van Z. H. als eerste edele in dat gewest was benoemd in plaats van Mr. Johan Adriaan Van de Perre, die zijn ontslag had verzocht. Zie o. a. Ned. Jbb. i. a. 1778, p. 1469.

2) In de staten van Overijsel stemden de leden der ridderschap hoofdelijk, niet als college. De meerderheid werd gevormd door eene combinatie van een aantal edelen met een of meer steden, maar eene vaste regeling daaromtrent bestond niet.

1779.

komen [1]): „Die beslissing laet men thans blotelijk aen mij, waeromtrent nogtans denke dat, soo lang er geen decisie tegens hem is, hij niet uit de vergadering kan worden geweert, ofschoon, als hij er komt, in dese omstandigheden al wederom veel gewoel sal maken, en ik dus 't Troiensche paert sal inhalen,.... maer regt moet regt wesen. Ook hebben de heren van de ridderschap niet wel gedaen hem de vergadering te verbieden; wel konden sij hem opleggen excuus te vragen of sijn gedeclareerde te veranderen &tc., ... dog geensints waren sij bevoegt, pendente lite, hem de vergadering te ontseggen".

17 April 1779. *Ωρε Βρανδσεν* en *Ληνδεν* van *Λαδφορτ* [2]), gaande naa Arnhem om de landdag bij te wonen. Dat in s'Hage de saken nog in deselve onsekerheydt scheenen te staan; dat al wat sij vernomen hadden hier in bestonde, dat men dagte af te wagten hoe de saken in Zelandt en in Frieslandt soude aflopen; hoe men hoopte dat die soude stemmen voor 't bepaalde convooy en dus tot intrekking van H. H. Mogende resolutie van 28 Januari jongstleden [3]); dat men ook enige hope hadde op de steden Dordregt en Rotterdam, die thans gevoelde dat sij van wegens derselver toegeventheydt omme te concurreren in de resolutie tot het verlenen van onbepaaldt convooy niet veel profiteerden, sulks sij veelligt van gevoelen veranderen souden; dat insgelijks 't selve dan verwagtede van andere Hollandsche steden, wanneer vervolgens Gelderlandt sig op deselve voet soude konnen verklaren, oordelende Zijn Hoogheydt nogtans dat,

---

1) Er is hier sprake van de moeilijkheden, waarin Johan Derk Van der Capellen geraakte door zijne pogingen tot afschaffing van de drostediensten. Zie Vervolg op Wagenaar, op het jaar 1779, p. 188—212.

2) Heilwig Derk baron Van Lynden van Landfort, lid der ridderschap van de Veluwe. Zie Naamregisters.

3) Over de quaestie van „bepaald" of „onbepaald" convooi zie men de resolutie i. d. die daarop betrekking had en het Vervolg op Wagenaar op het bovengenoemde jaar, vooral p. 65—126. Vergelijk ook aant. 3 op p. 489.

1779.

bijaldien Hollandt op haer stuk bleef staan, men nogtans gene conclusie bij meerderheydt tegens haer behoorde te nemen ter generaliteit.... Dog was Zijn Hoogheydt soo wars van in dese Vrankrijk ten gevallen te werken of die croon haer zin te geven dat aan de heer Βρανδσεν soude gesegt hebben nog liever te sien dat die mogentheydt met een leger op de frontieren van den staat kwam, jaa selfs Maastricht belegerde, dan haar wil op te volgen. 'T alsdan moetende doen, soude het gedwonge werk sijn..... Dog dit antwoordt behaagde de heer Βρανδσεν geensints.....

1779. Extraits de quelques nouvelles de Paris [1]).

Par une lettre de Paris du 5 de Mars 1779 on mande comment quelques personnes instruites y venoient d'observer, que la cour avoit negligée de faire passer un corps de 30 a 40 milles hommes dans les environs de la républicque afin de donner par là plus de poids à ses représentations à l'égard de la neutralité complète, qu'elle exige de la part de la républicque.....

Et de Namur, qu'on s'y informoit chaque jour de la part de la France, si la garnison Hollandoise ne s'inquiétoit pas sur l'approche d'un corps de troupes Françaises dans les environs de cette capitale.

Par une lettre de Paris du 15 cy-dessus on mande ce qui suit. „On dit que le roy de Prusse à écrit une lettre pathétique à sa nièce à La Haye, pour désapprouver la conduite partiale, en se livrant à la discrétion des Anglois.

De Namur du 17... que la lettre cy-dessus, où on demandoit des nouvelles de notre position icy, est de Bruxelles, par conséquent de la part de la France, car pour la cour — s'entend celle de Bruxelles — elle sait aussi bien que nous ce qui se passe icy.

---

1) Deze berichten uit Parijs, op een los vel papier zonder datum geschreven, lagen op deze plaats tusschen de andere folio's, schoon zij op eene vroegere maand betrekking hebben.

1779.

Junij 1779. .Ὼρε Παιν [1]), qui en l'année 1756 jusqu'à 1760 a eu la correspondance étrangère par [2]) son cousin le général-major Cornabé [3]). Que feu le conseiller pensionaire Stein, quoique peu fait pour le détail des affaires étrangères, cependant qu'il n'étoit pas toujours également chiche sur l'article des dépenses ou débours à faire à ce sujet; témoin, ce qu'il fournissoit à cet égard au duc de Brunsvicq, qui depuis longtems entretient la correspondance la plus étendue et la plus exacte — habitude propre à toute cette maison, vu que le duc régnant, sans avoir peut-être autant de finesse d'esprit que ses autres frères, sontient une correspondance plus complète que plusieurs princes en Allemagne — de tous ceux qui se trouvent dans la Républicque sans en excepter le grand-pensionaire actuel — monsieur de Bleiswijk — qui, à l'extérieur tantot bien tantôt mal avec le duc, doit luy fournir toutesfois de quoi paier les fraix d'une semblable correspondance. Feu monsieur De Vlieger [4]) à Bois-le-duc, homme entendu et rusé, avoit souventefois dit à monsieur Παιν, qu'on reconnoîtroit peut-être dans la suite le danger du choix qu'on avoit fait dans la personne de l'actuel grand-pensionaire susdit, vu que son caractère étoit entièrement vitieux et nullement propre pour procurer le vrai bien ou bonheur de l'état.

Qu'au reste, du tems de cette susdite correspondance il s'étoit mainte fois indigné comment les personnes les plus affidées du feu prince stadhouder s'étoient joué et avoient abusé du foible de son caractère craintif et timide pour favoriser leur propre intérêt, leurs créatures ou leurs amis, le tout au préjudice de leur maître, et au dépens de la Republicque.

---

1) Ore Pain. Zie aant. op p. 179.

2) Lees: pour.

3) Zie aant. 3 op p. 22.

4) Mr. Anthony Johannes De Vlieger, extraordinair-lid van de leen-, tol- en domeinkamer, tevens schepen te 's Hertogenbosch. Zie Naamregisters.

1779.

4 July 1779. Ωρε Βραντσεν [1]). Dat de πρινσ nog altoos even onseker blijft in desselfs bepalingen nopens het al of niet toegeven aan 't sentiment van de provincie van Hollandt rakende het ongelimiteerde convooy. Dat al wederom wel uitstel soude verlangen, dan, dat over 6 weken, over 6 maanden het nog altoos 't selve soude wesen. Dat sig ook niet uiten wil op eene klare en duidelijke wijse wat eigentlijk wil, des men er naa raden moet, ziende de saken d'eene dag sus en de andere dag soo behandelen. Des er bij continuatie in 't geheel geen vast systema schijnt te wesen.

Dat ofschoon den ξρτογ dagelijks met de πρινσ spreekt, soo geeft eerstgemelde heer nogtans voor dat hij nergens van weet, dat de saken buiten hem geschieden. Dat de meeste, jaa alle stukken door desselfs handen gaan, dan, dat hij segt die par pièces et par lambeaux te ontfangen, zulks daeraen niet dan gebrekkelijk kan voldoen. Insgelijks plaisanteert gemelde heer over soo eene geëxtendeerde promotie van 64 generaels als de πρινσ gedaen heeft; niet(te)genstaande 't grote deel van deselve door sijn toedoen zijn bevordert [2]).

Den raidpensionaris segt ook, opsigtelijk de publique saken, dat de contenance en 't gedrag van de πρινσ op dat stuk niet van sijn approbatie is, integendeel dat hij de πρινσ, daarover meer dan eens heeft onderhouden, dog dat daerom egter gene verandering heeft bespeurt. Dus geen mensch quasi weet uit wat hoek de waere oorsaak van daen komt. Nogtans kan het niet wel anders wesen dan den ξρτογ; of dat de πρινσ, sig te veel in de Engelsche partij geëngageert hebbende, thans niet terug kan?....

Ωρε Λαρρεη [3]). Dat de πρινσ verscheyde omstandig-

---

1) Ore Brantsen.

2) Zie deze promotie in de Resolutiën H. H. M. d.d. 24 Juni 1779. In zeven jaren had geene promotie plaats gehad; thans werd tot eene promotie op groote schaal besloten. Ook de heeren Sommerlatte en Van Hardenbroek werden bij deze gelegenheid luitenant-generaal.

3) Ore Larrey.

1779.
heden wist relatif tot de lopende saken, dog dat die door Sijn Hoogheydt niet konde gesegd worden, nogtans dat Sijn Hoogheydt met d'een en ander uit de respective provincien wel spreken wilde, omme te vernemen waerhenen hunne gedagten gingen, teffens sijn eigen gevoelen ook sullende communiceren in hope dat dat gevolgt soude worden, sonder nogtans te konnen instaan voor alle gevolgen, die daeruit soude konnen proflueren, gevende te gelijk ook te kennen dat de Hollandsche steden, dog bijsonder Amsterdam, thans op 't onbepaald convooy instevende ofschoon sij daer bijvoegden, dat de equipage en protectie maer binnen dit jaar verlangde, soo wist men nogtans seker dat, soo ras maar 't voorsegde convooy bepaalt was, terstondt daerop soude volgen den eysch tot protectie.....

Ὦρε Ρουσε [1]). Dat nog precies de saken soo confuus gevonden hadde als deselve ten hove waren toens ses weken geleden naa de provincie was vertrokken. Dat nu een paar maale reets daerover met de πρινσ gesproken hadde, dan, dat wijnig dispositie vondt ten effecte van een goed einde. Integendeel, dat de πρινσ hem getoont hadde kwalijk vergenoegt te wesen wegens de ingebragte Overijsselsche resolutie, die niet naar Sijn Hoogheydts sin scheen. Dat hem, Ρουσε, ook verdagt hielde of sijn best niet dede in de provincie om de leeden van sijn stadt in s'πρινσεν gevoelens te brengen &tc.,.... in soo verre, dat hij, Ρουσε, hadde moeten antwoorden, eerstelijk, dat van elk sijner medeconfraters soo geen meester was om die te doen gevoelen en spreken op sijn wenk; dat ook niemand gaarn dwingen soude in sijne wijse van denken, wanneer die meende volgens sijn ligt en pligt te ageren; enfin dat, soo Sijn Hoogheydt naa de raporten van overbrengers of brouillons geliefde te horen, hij, Ρουσε, gereet was sijn post van burgemeester en sijn commissie ter generaliteit neder te leggen..... Dog waerop de πρινσ

1) Ore Rouse.

vervolgens verandert was van toon en hem, Pουσε, gesegt hadde van s'anderdaegs weder ten hove te moeten komen, wanneer hij er gespijst hadde.

8 July 1779. Ωρε Ατλονε [1]). Dat sodanig sterk hebbende horen spreken op 't stuk van 't onbepaalt convooy hoe noodsakelijk sulks was, wilde men rust en vrede binnen s'landts hebben of behouden, en nopens dit point ook ten opsigten van de πρινσ, aen wien de schult daervan wierde gegeven in de grote steden, bijsonder in Amsterdam, alwaer men sig niet ontsag met betrekking tot de persoon van de πρινσ te seggen dat hij een schurk was, die om sijn eigen voordeel het land te kort dede, den ondergang van de commercie toeliet &tc. Dat de borgemeesters t'Amsterdam sig aen de klagers uitede hoe sij wel als borgervaders 't volk soude willen helpen, dan, dat sulks in Den Haeg door de πρινσ belet wierde &tc.... Capitein Kindsbergen [2]), die in Utrecht was geweest, hadde met hem, Ατλονε, daerover gesproken, en hij vervolgens met den oudsten Pesters, die hem niet afgeraden hadde eens naer s'Hage te gaen om met de πρινσ daerover te spreken, alle welke omstandigheden hem dus per post hadden doen in s'Hage overkomen, omme aen de πρινσ sijne beswaren deswegens mede te delen en te bewerken, was 't mogelijk dat Sijn Hoogheydt tot het verlenen van een onbepaalt convooy resolveerde. Hem hier inne niet tegensprekende agte ik nogtans dat hij sig met moderatie en voorstellenderwijse soude uiten, wanneer ik dagte, namelijk als men sijne beswaren sediglijk opgav, dat men meerder goed succes daervan konde verwagten. S'avondts tien uuren mij verhalende sijn wedervaren was sijne wijse van denken op dat stuk merkelijk verflaauwt,

---

1) Ore Athlone. De Utrechtsche gedeputeerde in de generaliteitsvergadering.

2) De kapitein ter zee J. H. Van Kinsbergen, van de admiraliteit te Amsterdam, dezelfde, die zich in 1781 bij Doggersbank onderscheidde. Zie V. d. Aa, Biogr. Woordenboek, i. v.

1779.
nogtans instemmende en toegevende in de beswaren die ik hem voorstelde. Onder andere convenieerde hij, dat Sijn Hoogheydts gevoelen — namelijk om liever tot een onbepaalt convooy te worden gedwongen door 't afsenden van een leger op de frontieren van den staet dan door 't effect van de edicten, waermede men telkens konde voor den dag komen — niet goed te keuren was, sulks hij dat nog dagte bij eene twede audientie te debatteren.

In de bovenstaende audientie, volgens 't seggen van gemelde heer, moet hij opsigtelijk den Fransche ambassadeur wegens sijne laatste visite in 't overgeven van de declaratie ten faveure van de gehele provincie van Holland sig vrij sterk hebben geuit, te weten dat soo hij daer present was geweest of om een hoekje hadde konnen staen toens den ambassadeur namens sijn meester de *prins* bedankte wegens 't gunt gecontribueert hadde tot het nemen van bovenstaende Hollandsche resolutie, hij, *Atlonis*, soude gesegt hebben: „En namens mijn meester applicere ik uw dese goede soufflet op uw tronie dat gij van uw stoel afroldt".....

En met opsigt tot de regering van Amsterdam was sijn raad geweest aen de *prins* met die nu door 't geven van onbepaalt convooy haer sin te doen, want dat sij vervolgens altoos konde worden gevonden en dit betaalt geset, te weten, wanneer de vreden eens getroffen was en Engeland goed vondt die vrienden eens in haere coloniën van Suriname &tc. te besoeken, en sij dan hulp bij de bondgenoten versogten; dat de *prins* dan gerust maer moeste seggen: „Vrienden, ik kan je nu niet helpen; dat komt er van als men sig soo gedraegt opsigtelijk Engeland als gij lieden gedaen hebt. Ik hebbe 't uwlieden wel gewaerschuwt". Ook hadde hij, *Atlonis*, met de *prins* gesproken dat, soo men te lande van Vrankrijk iets vreesde, warom men dan niet al vroeg met de koning van Pruissen hadde geconcerteert tot het leveren van troupes, vermits men met geldt alles konde bekomen. Waerop geantwoort soude zijn: „Dat de koning van Pruissen sig daertoe niet pretteren wilde". „Wel, dan moest men

1779.

't Huys van Oostenrijk daer toe soeken". Dog daerop was niet geantwoordt .....

Naa al dit bovenstaande verhaal besloot ik met te seggen hoe ik oordeelde, dat door bedaartheydt en sagtsinnigheydt de gemoederen tot een moesten worden gebragt en dat men daer alleen op behoorde te werken.

9 Julij 1779. Ωρε Raidπενσιοναρισ [1]). Dat sig beklagen moeste bij de πρινσ te vinden eene al te grote animositeit en tegens Vrankrijk en tegens de stadt Amsterdam, dat het Vrankrijk niet was die van ons te veel vergde met te vragen dat wij ons neutraal houden; dat wij sulks uit eigen belang behoorden te doen, maer dat er dat verre van af was, want dat geene ogen ontslipten de moeiten die de πρινσ dede om de landprovinciën tegens het sentiment van Hollandt — namelijk het onbepaalt convooy — te doen stemmen. Dog ofschoon wel niet vreesde dat men in Hollandt soude resolveren tot het separaet verlenen van sodanig convooy, hij nogtans vrij seker voorsag dat, bijaldien sodanig convooy wierde geweygert, men in Hollandt soude bedagt zijn, jae resolveren, tot het inhouden der penningen ten behoeve der gemene saak ..... Dat tot nog toe ook niet voorsag dat er van Engelandts wegen secours soude worden gevraegt, vermits sij ons te gering agtede om sulks te vergen; dan dat, soo 't selve gebeurde, hij, raidpensionaris, oordeelde dat het olie in 't vuur soude sijn gegoten .....

Dat hij dagelijks de πρινσ deswegens onderhielde. Dat ook tegens het drukken en publicq maken van de brief aan Frieslandt was geweest, item tegens 't afsenden van de circulaire missive van 10 Maert jongstleden. Dan, dat niet veel overwinnen konde, aengesien vele lieden van gewigt de πρινσ in 't tegengestelde denkbeelt hielden. Dat, ofschoon de pas, onlangs gedaen door steden van Dordrecht en Rotterdam, namelijk om den Franschen

---

1) Ore Raidpensionaris.

1779.
ambassadeur te gaen sien, versoeken en bedanken voor sijne goede officiën, afkeurde, hij 't selve nogtans met vele anderen moeste aensien als een verlies en vermindering van s'πρινσεν vertrouwen in de gemoederen der steden en leden van dien, 't gunt dagelijks nog soude toenemen, soo in Hollandt als in de andere provinciën. Des hij, raidpensionaris, niet goedkeuren konde dat de πρινσ, dese algemeene geneigtheydt bespeurende, de provinciën maer niet liet begaen; want dat van d'andere sijde thans seer wel bemerkt wierd, dat de πρινσ al in 't werk stelde wat konde om de provinciën tegens het gevoelen van Hollandt te doen stemmen .....

NB. Dat de griffier F(a)g(e)l dagelijks met den ambassadeur van Engelandt in gesprek is, heden nog van 10 uuren tot over half twaalf s'middags, sulks de vergadering van H. H. Mogende al een groot quartier uurs geseten hadde voor dat hij, griffier, kwam, sijnde tot die tijt met de heer York in gesprek geweest .....

Voortijts wierd de griffier door de πρινσ in verscheiden opsigten misagt, thans werdt hij dagelijks geconsulteert.

Ὡρε Βραντσεν [1]). Dat met seker heer bij Sloet [2]), naast hem aan tafel sittende en over de gemene saken sprekende, was die sijn reflexie dat, met sodanig bewint als jegenswoordig plaats hadde, men dan een stadhouder wel missen konde.

Ὡρε Βρανδσενβυργ [3]). Dat d'Ecury [4]) hem gesegt hadde, dat hij voormaals steets naast de secretaris Bisdom [5]) in

---

1) Mr. Gerard Brandsen van Arnhem was in deze jaren gedeputeerde ter generaliteit.

2) Waarschijnlijk Mr. A. W. W. baron Sloet van Diepenbroek, wegens Gelderland (Zutphen) ter generaliteit gedeputeerd. Zie Bericht enz.

3) Ore Brandsenburg.

4) Mr. Petrus baron Collot d'Escury, burgemeester van Gorinchem en gedeputeerde ter staten-vergadering van Holland. Zie Naamregisters.

5) Mr. Dirk Rudolf Wijkerbeld Bisdom, secretaris van Rotterdam. Zie over hem Van der Aa. Biogr. Woordenboek i. v.

1779.

de vergadering van Hollandt sittende, wanneer hij, secretaris, te hevig doordrong, hij, d'Ecury, hem dan bij de rok trok, wanneer hij inbondt; de laatste maal, toens soo sterk en verkeert sig geuit hadde, hij, d'Ecury, van den dagvaert niet was geweest, oversulks buiten staet de gewone precautie te gebruiken. Ook hadde hij, d'Ecury, gesegt, dat in dit ogenblik 't volk te Rotterdam nog al bedaert (was), dan dat, bijaldien het convoy geweigert wierde, hij seer bevreest soude worden.

10 Julij 1779. Ὥρε Λαρρεη [1]). Over de jegenswoordige toestandt van saken sprekende en steets te kénnen gevende mijne wijse van denken en de grote vrese die ik hadde nopens de gevolgen, die er stonden te gebeuren bijaldien men niet tot een onbepaalt convooy overging, was 't antwoordt: „dat men geloofde van Vrankrijks wegen niet veel meer te dugten te hebben, dan dat men gevoelde uit hoofde der edicten....", waerop repliceerde: „Als dat sooveel kwelling gaf, als de coopsteden en negocianten sig daerover beklaagden, het mij dan vrij important voorkwam en alleen genoeg om er het oor aan te lenen, dan, soo Vrankrijk eens enig ongemak uit desen oorlog kwam te lijden, hoe dan de saken in onsen opsigte souden konnen worden opgenomen, geswegen als, in ons prejudicie, aan Engelandt dan soude moeten worden gecedeert 't gunt waervan wij nu opsigtelijk de commercie konden profiteren &tc."..... Hierop sweeg men. Dan vroeg men mij wijders, hoe of de heer Van Brandsenburg nopens dese saak dagte en hoe sig daeromtrent expliceerde. Antwoort: „Dat vermeende evenals alle regtgeaarde en verligte Nederlanders, dan dat, aan 't hof geweest zijnde en enigermate nog daeraan geattacheert, hij met omsigtigheydt te werk moeste gaen. Doe vroeg men mij hoe Pesters dagte en sig uitede bij de πρινσ. Antwoordt: „Hoe sig uit, wete ik niet, maer dat seker is, wanneer men sig tegens Hollandt opposeert,

---

1) Ore Larrey.

1779.

er gevaerlijke gevolgen konnen komen, hiervan mene ik overtuigt te mogen zijn. Eindelijk vroeg men mij: „Wel, waarvandaen denkt gij dan dat dit alles voorkomt"? Antwoordt: „Dit moet ik geloven van den heer ξρτογ, vermits onlangs met den raidpensionaris eene conversatie gehadt hebbende over dit point, het onmogelijk van hem kan komen of hij moeste de valste mensch van de gehele werelt wesen" .... „Wel", wierd er gesegt, „soo de saak kwalijk uitvalt, sal den ξρτογ sig houden of het buiten hem is geschiedt, want jegenswoordig al segt en te kennen geeft dat hij er niets van weet, en dus al de schuld van sijn hals sou schuiven, gelijk opsigtelijk de grote promotie van generaels heeft gedaen en nog doet.

Ωρε υαν δερ Βορχ [1]). Dat de πρινσ wijnig werkt, veels te veel sig dissipeert, nimmer sijn gevoelen durft seggen voordat den ξρτογ gesproken heeft, want dat onlangs effectif siek is geweest toens den ambassadeur van Vrankrijk hem die onverwagte visite deede in 't overgeven van de declaratie. Dit is mij ook door Δαρρεη versekert .... Dat den ξρτογ alle de saken dirigeert onder schijn alsof sig nergens mede moeide, dat selfs nooit te spreken is, vermits dat wel weet hoe de πρινσ aen niemant positif antwoort geeft voordat hij, ξρτογ, hem geadviseert heeft. Dat hij, Van der Borch, per post opontboden zijnde, thans tien dagen alhier heeft doorgebragt sonder ietwes sekers te weten wat te doen, maer dat dagelijks moet schrijven aen desen en genen te Groningen, hoe men verlangt dat sij sig gedragen sullen, daer men nogtans geen vaste staet op maken kan, vermits elk, tot sommige boeren incluis, haer eige ligt — (niets?) selden het verkeerste — gaarn volgen .....

Dat het werk verbrodt is en soo in de war geholpen, dat veelligt het er nimmer, ten minsten niet sonder prejudicie van de πρινσ, sal uitgeredt konnen worden; dat thans de voornaemste uit de provinciën sijnde ont-

---

1) Ore Van der Borch.

1779.

boden, elk apart werd gesproken en sonder een conseil aan te leggen; naa dat den ἕρτογ verneemt ieders gevoelen te sijn, dan maar door de πρινσ laat voorschrijven sooals het liefst hadde. Dat den ἕρτογ vreest voor oorlog, omdat nog selfs dienen kan nog gaarn het magnificat en directie soude nederleggen en dat er evenswel gewerkt wordt om Vrankrijk eindelijk eens moede te maken.....

11 Julij 1779. Ὦρε Ρουσε, διε ἕτ υαν Ωελδερεν ἄδδε [1]).

Hoe de πρινσεσ goed verstandt van saken hadde, een seer gesont oordeel, veel standvastigheydt en daer beneffens bekwaemheydt, sulks hij, envoié Van Ωελδερεν, dat meer dan eens bespeurt hadde, in voegen dat bij aldien den ἕρτογ, s'πρινσεν enigen raadsman, eens kwam te vallen, hooggemelde πρινσεσ seer wel soude in staat wesen om den πρινσ beter te dirigeren als thans geschieden. Dat die πρινσεσ vele luiden van 't landt reets kende, mitsgaders de graat en aert van hunne bekwaemheden en omstandigheden.

Voorts seyde gemelde heer Ρουσε, dat de πρινσ sig jegenswoordig in die saak van 't convoy seer wijnig neutraal gedroeg en diametraal geopposeert aan 't interest van de Republicq, die de fraaiste rol mogelijk soude hebben moeten spelen in dese omstandigheden sonder Engeland genoegsaam tort aan te doen en niettemin van wegens Vrankrijk veel profiterende, daer nu niet dan scheuring en wantrouwen in de Republicq zijnde verwekt, den heer prins daerdoor van dag tot dag sijn gesag en vertrouwen verloor.

Dat den ἕρτογ aan hem, Ρουσε, een jaer of ses geleden wel eens gesegt hadde, dat sodanig een verlies van vertrouwen niet lang duuren konde, aangesien de πρινσ meest al de ampten in de Republicq hebbende te vergeven, daerdoor ras wederom herwinnen konde de toegenegentheydt van diegene, die somtijts tusschenbeyde wat verflaauwt

1) Ore Rouse, die het van Welderen hadde.

1779.

waren. Dat ook de persoon van den raidpensionaris een volmaakt raadsel was, want de eenen dag seer ijverig sig gedroeg nopens het beloop der saken, vervolgens wederom soo ongevoelig, dat men naauwelijks wiste op wat wijse hem te beschouwen. Veelligt konde die heer sig selfs considereren als raidpensionaris van Hollandt sijne meesterssaaken op die wijse te moete patrocineren en daertegen wederom, als vriend en vertrouweling van s'πρινσεν huis, dan teffens eene andere taal te moeten spreken, wetende welligt ook in hoeverre de geheyme correspondentie tusschen den πρινσ en Engeland plaats heeft gehadt of alnog heeft. Men segt dat πρινσεσ Louise seer vordert in de Engelsche taal die zij thans besig is te leren.

Opsigtelijk de griffier F(a)g(e)l: dat die sig soo opentlijk en onvoorsigtig gedraagt met betrekking tot de Engelsche saken en den heer ambassadeur Y(or)k, dat het er over heen gaat. Dat de πρινσ meer als eens aan hem, Pουσε, hadde gesegt, selfs allersterkst op de tijt dat de zoon van F(a)g(e)l was gestorven, hoe ongevoelig die vader daeromtrent was geweest; want dat op den dag van 't overlijden van die zoon naar Delft een commissie hadde bijgewoont,.... dog dat hij, Fagel, eens komende te vallen, die post van griffier niet langer soude perpetueren in die familie,.... jaa in andere saken gemelde griffier merkelijk hadde gelaakt wegens desselfs laagheydt van denken en wijnig bekwaemheydt, daer hij, griffier, thans met de ξρτσγ de eenigste raidlieden in de jegenswoordige saaken waren. Lynden van Zelandt deedt ook nu veel kwaedt, want men door hem thans rekende van gemelde provincie te disponeren — gelijk men dede — naer welgevallen. Gemelde Lijnden en Iddikkinge waren door de πρινσ tot arbiters gekoren, in het dispuut tusschen ridderschap en steden van Overijssel nopens de wijgering van sessie in de ridderschap aen Cappelen van de Poll gedaen. Dat de πρινσ in sekere decisie tusschen . . . . . [1]) en de drost van

---

1) Oningevuld.

1779.

Zallandt, decisie die aan de πρινσ was gelaten, in den eerste vernemende hoe men daeromtrent dagte en dat, de saak judicieel beschouwt wordende gelijk 't behoorde, den drost vooral dan moest in 't ongelijk gestelt worden, hadde de πρινσ gesegt, naadat de saak aen hem ontvouwt was, dat daeromtrent absolutelijk niet anders konde denken nog decideren als men gedaan hadde; niettemin vier à vijf dagen daernaa decideert de πρινσ de saak politiquelijk in faveur van den drost van Zallandt tegens de geregtelijke gevoelens van iedereen aen, jaa tegens sijn eyge bovenstaende gesegde aan, alleen, soo sig naderhandt lacchende uitede, omdat den drost van Zallandt niet wilde in de schuur jagen.....

12 Julij 1779. Met opsigt tot den raidpensionaris van Hollandt hadde hij, Pουστ, ook ondervonden dat die sig nog kortelings geleden allersterkst hadde geuit nopens de noodsakelijkheydt van een onbepaalt convoy, dog nu met hem sprekende over de briet van Hogguer [1]) uit Hamburg, die inhielde dat geen matrosen aldaer voor de Republicq konde bekomen, en die NB. door de griffier publicq in de vergadering wierde gelesen, was 't antwoordt van gemelde raidpensionaris en al grimlacchende: „Jaa, als wij geen onbepaalt convooy konnen verkrijgen, dan hebben wij ook sooseer geen gebrek aen matrosen.....

$\frac{12}{7}$79. Ὦρε Ἄτλονε [2]). Dat niemant als de πρινσ, hij en capitein Kindsbergen wisten hoe dat de laastgenoemde capitein, ten einde sig te informeren in Amsterdam wat er omging en gesegt wierde opsigtelijk de Franssche edicten, de negocie, de commercie, als ook met relatie tot de persoon van de πρινσ selve, sig in vermomde klederen overal in de kroegen

---

1) Daniël Hogguer, sinds 1773 minister-resident bij den Neder-Saksischen Kreits te Hamburg. Zie Bericht enz.

2) Ore Athlone.

1779.
en publique huisen hadde begeven, ten einde als boven &tc., hij, capitein Kindsbergen, niet anders gevonden hadde dan dat het volk vrij gerust en tevreden was, sedert dat de Engelsche verscheyde prijsen hadde teruggegeven, mitsgaders de cooplieden rijkelijk gededommageert waren wegens verlies en versuim van de scheeps-leggelden &tc., zulks men in die stadt nietwes te vresen scheen te hebben betrekkelijk een opstandt of kwaed gemor onder 't gemeen. Hij, Kindsbergen, was dus door Athlone namens de πρινσ ontboden ten einde raport daeromtrent te doen, gelijk hij ook dieselve dag was komen verrigten, wanneer wederom terugge naar Amsterdam stonde te gaen omme aldaer verder een wakent oog op 't gunt voorsegd te houden, mitsgaeders, door sijn prudentie discretie en te houden discourssen, sodanig goede effecten te besorgen, als waerdoor de saken in soo eene avantageuse gedaente bleven vervolgen. Hiertoe bleef hij, Ατλονε, dieselve dag nog wel 1/4 uurs alleen bij de πρινσ in de audientie, wanneer vervolgens capitein Kindsbergen ook gehoor kreeg.

13/7 79. Ὦρε Ρουσε [1]).... Dat sooeven uit de mond van de raidpensionaris met de uiterste verwondering hadde gehoort, sprekende over de jegenswoordige toestand van saken opsigtelijk het onbepaald convooy, dat gemelde raidpensionaris van Hollandt daer soo onverschillig omtrent scheen schoon enige wijnige dagen geleden hij sig nopens dit stuk vrij nadrukkelijk aen een ieder hadde geuit, want dat hij, heer Rouse, met gemelde raidpensionaris sprekende over sekere brief van de heer Hogguer uit Hamburg, houdende dat geen matrosen aldaer voor de republiek konde bekomen &tc., welke brief — ofschoon die saak secretelijk hadde moeten worden behandelt — opentlijk in de vergadering van H. H. Mogende was ge-

1) Ore Rouse.

1779.

lesen,..... soo was 't antwoordt van gemelde raidpensionaris: „Jaa, als men geen onbepaalt convooy kan verkrijgen, soo hebben wij voor jegenswoordig ook soo veel matrosen niet nodig", voorts grimlacchende te kennen gevende alsof niet dagte dat er veel van dat onbepaalt convooy stonde of behoefde te geschieden.....

Eodem die. Ωρε Βρανδσενβυργ [1]). Dat het gemene volk in s'Hage thans verhaalde hoe Vrankrijk de edicten hadde ingeroepen, omdat die croon bang begon te worden sedert dat er 64 nieuwe generaels door de πρινσ waren gecreëert. Dat men sekerlijk met het sterk wijgeren van convooy thans bedoelde of om op nieuws de augmentatie der landtroupes op 't tapijt te brengen en door te dringen, ten einde quasi bij compensatie sulks te verkrijgen, of dat, 't selve niet lukkende, alsdan door herhaalde oponthoudingen nopens 't convooy de saken soo te dirigeren, dat nog van 't een nog van 't ander ietwes gebeurde. Dan, het kwam er eens toe, namelijk tot een augmentatie, hoe het dog met de provincien soude gaen, die het nu naauwelijks nog konde goedmaken, alsse primo Zelandt, waervoor d'andere provincien soude moeten betalen; 2°. Frieslandt, die reets soo beswaert was; 3°. Utrecht, die naer evenredigheydt 't importantsten in de gemene lasten contribuerende, sulks onmogelijk soude konnen goedmaken, vermits die nu in 't extraordinaire voor de marine reets 3 ton hadde geconsenteert; geswegen sommige andere provincien of quartieren, als Nimegue &tc..... Item dat de redenen tot sodanige augmentatie thans volkomen schenen te cesseren. Dat self, soo de brief van beschrijving van 't eerste lidt op 't raport van den staat van oorlog inhielt ietwes nopens de augmentatie, hij, Brandsenb(urg), deselve niet soude beantwoorden [2]).

---

1) Eodem die. Ore Brandsenburg.

2) Namelijk in zijne qualiteit van gedeputeerde ter generaliteit en van geëligeerde.

1779.

$17\frac{15}{7}79.$ Ὧρε πρινσιπις [1]). Om een bewijs te geven dat men in Hollandt nopens het werk der convooyen extravagant dagte, soo vroeg mij de πρινσ of aen mij gesegt hadde wat hem gebeurt was met de heer Denicke van Rotterdam. Zulks met neen beantwoordende sey de πρινσ: „Welnu, omtrent 5 a 6 dagen geleden kwam gemelde heer hier, en sprekende over de visite, die de Rotterdamsche en Dortsche heren bij den ambassadeur van Vrankrijk hadden afgelegt buiten mijn kennis" — te weten van Sijn Hoogheydt — &tc.... „stemde hij, heer Denicke, toe dat die pas extravagant was, dog liet daer immediaet opvolgen: alles behandelt sig jegenswoordig op dat stuk met extravagantie, en ik moet Uw Hoogheydt prevenieren dat, als magistraet van de stadt van Rotterdam eerstdaags over dat point wederom moetende delibereren, extravagant genoeg sal wesen van bepaaldelijk voor 't convooy te stemmen ..... waarop de πρινσ soude gesegt hebben, mijnheer Denicke kan als magistraet voteren sooals hij goedvindt, dog ik hope dat hij sal gelieven te onthouden dat hij, teffens fiscaal van de admiraliteyt van Rotterdam zijnde, die twee posten van den anderen sal weten te distingueeren".....

Ὧρε Βραντσεν [2]). Dat sommige leden op de Gelderlandsche extra-ordinairis landdag [3]), de saak der convooyen hebben willen quartierlijk examineren en vooraf behandelen, onder anderen die van 't quartier van Nimegen. Voorts dat de heer Van Yrst misschien wel oppositie soude maken, dog dat die voor de augmentatie was. Dat ook Cappellen van de Lathmer [4]) veelligt soude tegenspreken, — dese heeft Vrijdag 16 Julij een aentekening ingelevert, die geregistreert is — en misschien in 't particulier

---

1) Ore principis.

2) Ore Brantsen.

3) De landdag was de gemeenschappelijke vergadering der drie kwartieren.

4) Robert Jasper Van der Capellen van de Marsch en Lathmer, en Willem baron Haersolte van IJrst, leden van de Geldersche ridderschap.

1779.

de augmentatie, als sijnde een post van beswaer, die dus met geen overstemming konde worden geconcludeert, dog waertegens konde geallegeert worden dat deselve reets voormaals eenparig was vastgestelt, dus maer als een gevolg van vorige deliberatien moest worden gecenseert.

Ὠρε Ρουσε [1]). Dat de πρινσ enigsints scheen terug te komen, sulks het misschien wel met een capitulatie nopens eene augmentatie, al was het niet hoger als die door Amsterdam onlangs was voorgeslagen, soude konnen worde gesogt de saak te schikken. Dat opsigtelijk Frieslandt den ἔρτογ aan Βιγοτ [2]) hadde gevraegt, of ten ergsten genomen men het in Frieslandt niet soude konnen krijgen tot een staking van stemmen, vermits Sijn Hoogheydt dan als arbiter de schaal aan sijne eyge sijde soude konnen doen overslaen, dog sulks wierde nog door Ρουσε nog door Βιγοτ goedgekeurt, vermits de πρινσ daerdoor nog al meerder soude tonen dat niet impartiaal was.

17 Julij 1779. Ὠρε Μαγισ [3]). Dat sedert zijn reis met het hof naa Luik, Aken, Spaa &tc. d'een en andere omstandigheydt van dat hof nog al wat meerder hadde leren kennen. Dat de πρινσ wel veel geheugen hadde, nog al belesen was, dan, dat hij daerdoor in de verbeelding bleef van genoeg te weten en sig middelerwijle met veels te veel beuselingen ophielden, te kinderagtig was, niet veel wesentlijke uitvoerde, met spreukjes, comedien en pagnotteries sig ophielde. Dat ook gene solide menschen omme en bij sig hadde; de gaauwste of bekwaemste jonge lyeden, die hem 't meest verselde, waren ook al in de smaak van frivoliteiten, comedien &tc.,... alsse de twee jongste Van der Duins, J. Bigot

---

1) Ore Rouse.

2) Jhr. Charles Bigot was lid der gedeputeerde staten van Friesland. Zie Naamregisters.

3) Ore Magis. Waarschijnlijk de heer Magis, raad en minister van den prins-bisschop van Luik te 'sGravenhage.

1779.

&tc. [1]).... Niemant was er als den ἔρτογ, die hem in 't grote werk veel te gemoet kwam, en ofschoon het die uist niet altoos even wel rade, soo sou de πρινσ nogtans veel aen hem verliesen, ... want in de Hollandsche ridderschap buiten Opdam genoegsaem niemant was, die wat voorligten konde. Boetselaer-Nieveen wierde out en was juist geen overvlieger, Sterrenburg hadde wel verstant, dog was nog te jong en te geheel in sijn wijse van denken om van zodanig nut te wesen als behoorde, Maasdam wist van de regeringsform niet genoeg, andersints voorgeligt zijnde hielt hij sijn stuk wel staende, Catwijk was luy, werkeloos en sig thans meest met genealogien ophoudende. Voorts kon men van de rest oordelen dat alleen Λαρρεη nog overig bleef voor 't conseil, dog die soo oud wierde dat, eerlang komende te vallen, de πρινσ dan genoegsaem niemant meerder hadde. Want dat de jegenswoordige raidpensionaris van Hollandt wel een geleert en veler saken kundig man wierde geagt, dog dat nopens het waere interest der republiek opsigtelijk 't buitenlandsche, veelligt ook 't binnenlandsche, men niet seggen konde dat hij seer superieur was. Dat men al lang gesegt hadde dat de πρινσ aan de stadt Amsterdam hadde moeten toegeven in de saken, die sij voor de commercie thans soo sterk dreef, want alsdan, wanneer men te verre was gegaen, sij selfs aan de hand soude hebben moeten komen en versoeken redres..... Dat York een opregt en eerlijk man was, die niet gaarn zijn post als minister alhier verlaten soude, al kon hij in 't ministerie komen. Met betrekking tot de frivole levenswijse van de πρινσ hadde de πρινσεσ wel eens aan Μαγισ.te kennen gegeven, hoe hij bij gelegentheydt sulks de πρινσ eens mogte onder 't oog brengen, dog waeromtrent hij, Μαγισ, gedagt hadde sig met voorsigtigheydt te moeten gedragen, aengesien met relatie van juffrouw Van Ληνδεν van Hoef-

---

1) De zonen van 's prinsen kamerheer en van zijn stalmeester, beiden vroeger meermalen genoemd.

1779.

laken [1]), waervan de πρινσ amoureus scheen te wesen, eens eene scene tusschen de πρινσ en πρινσεσ was voorgevallen, namelijk dat de πρινσεσ soude hebben gesegt bij gelegentheydt dat er over die amourette gesproken wierde:.... „Cela est trop ridicule pour en parler", of soo iets diergelijks, en de πρινσ, sulks horende, soude met vivaciteit en moeielijkheydt hebben gevraagt aen de πρινσεσ: „Quoi, dites-vous que je suis ridicule"? waerop de πρινσεσ soude gerepeteert hebben haar eerste gesegde,.... dog de πρινσ hadde geschenen gestoort te wesen over 't geuitede van de πρινσεσ.....

Over 't geheel de πρινσ door de jonge lieden gesterkt wordende en hebbende gelesen dat sijn voorsaten maitressen hadde gehouden, denkt misschien sulke voorbeelden te moeten navolgen.....

19 Julij 1779. Ὦρε Βρανδσεν [2]). Dat de prins niet veel gesegt hadde nopens de Geldersche resolutie rakende het difficulteren in 't verlenen van een onbepaalt convooy, als alleen met opsigt tot sekere periode, waerin de significante insinuatien van Engeland niet seer precies werden geciteert.

Dat den ἕρτογ aen hem, Βρανδσεν, opsigtelijk gemelde resolutie hadde gesegt, al grimlacchende: „Tout cela est bon pour le delay"; waerop hij, Brantsen, soude geantwoordt hebben: „Cela est bien vrai monseigneur" ....

Dat den ἕρτογ reets een afschrift hadde ontfangen van de aentekening nopens 't convoy van den heer Van der Cappellen van de Lathmer [3]), dog dat dien terstondt aen den πρινσ gesonden hadde, welke, deselve gelesen hebbende, soude gesegt hebben dat sij vrij gek was.

---

1) Freule Constantia Van Lynden, dochter van Dirk Walter Van Lynden van Hoevelaken, den jongeren broeder van den heer van Lunenburg.

2) Ore Brandsen.

3) Men vindt deze aanteekening (in de notulen der staten-vergadering) in de vermelde plaats van het Vervolg op Wagenaar, anno 1779, p. 61—126.

1779.

*Ωρε Βρανδσενβυργ [1]). Dat onlangs met Lynden van Zelandt [2]) terug komende van de griffier Fagel en met hem over de publique saken sprekende, hij op 't laast met gemelde heer in twist was geraakt, niet konnende sijn gevoelen daeromtrent overeenstemmen.

Voorts dat hij, heer van Brandsenburg, soo wars was van eene te doene augmentatie der landtroupes — als konnende dog niet baten en sullende alleen de provincien meer overlasten — dat, bijaldien daeromtrent eenige bepaling wierde gemaakt in de te nemen resolutie van 't eerste lidt der provincie van Utregt, opsigtelijk het te doene raport door gecommitteerden van den staet van oorlog, hij, heer van Brandsenburg, alsdan de beschrijvingsbrief maer niet soude beantwoorden en denselve met stilswijgen voorbijgaan.

*Ωρε Βραντσεν [3]) .... Alleen met de raidpensionaris en griffier zijnde in 't griffierskamertje, soo soude de eerstgemelde heer terstondt het woord hebben geaddresseert aen de griffier en gesegt: „Het secours zal dan nu gevraegt worden door Engeland soo ik verneme", waerop de griffier wat geappuieert hebbende en enige redenen willende allegueren, soo soude de raidpensionaris met eene vrij sterke toon hebben gesegt aen gemelde griffier: „Wij sijn daertoe niet gehouden, en al was het zoo, soude het evenswel niet geschieden".

*Ωρε γριφφιερ Φαγελ [4]). Met de heer de Sitter [5]) sprekende over de resolutie, die door Stadt en Lande soude worden ingebragt ter vergadering van H. H. Mogende opsigtelijk het *al* of *niet* verlenen van convoy, beduide

---

1) Ore Brandsenburg.

2) D. i. de heer Van Lynden van Blitterswijk, de representant, tevens gedeputeerde ter generaliteits-vergadering.

3) Ore Brantsen.

4) Ore griffier Fagel.

5) Mr. W. R. De Sitter, raadsheer te Groningen, gedeputeerde ter generaliteitsvergadering. Zie Naamregisters.

1779.

gemelde griffier F(a)g(e)l aen dien heer gecommitteerde al wat konde om desselfs provincie daeromtrent difficiel te doen wesen, sig aenbiedende om aen gemelde heer een concept-missive te suppediteren, die aen sijn provincie op dat subject soude konnen toesenden.

Dese heer de Sitter dagt int (eerst) selfs vrij moderaet op dat stuk, dan, door gemelde griffier aengeset zijnde, voorts wel begrijpende dat de πρινσ gaarn door de landprovincien tegens Holland gesouteneert wilde wesen, wiste hij niet hoe sig te gedragen.

20 Julij. Ὠρε υαν δερ Βορχ [1]). Dat het werk verbrod was, dat er absolut niets goedts van konde komen, dat de πρινσ veel risqueerde, dan, dat de saak van den beginne af aen kwalijk was begonnen, waertoe geloofde dat de raidpensionaris van Hollandt veel gecontribueert hadde, dog die nu eene andere toon moeste nemen. Dat hij, Van der Borch, nu dagelijks vermaant wierde dan aan dese dan aen gene in de provincie te schrijven omme deselve te presseren en in s'princen gevoelen over te halen, dan, dat het hem voorkwam sulks alles de saaken maar verslimmeren soude en anders niet. Opsigtelijk de raidpensionaris van Hollandt sey mij ook de heer Fagel dat sig niet begrijpen konde, dat dien heer niet door correspondentie-penningen [2]) sogte te weten de reden, warom den ambassadeur van Vrankrijk hadde gesegt den ophef der edicten maer soude geduuren tot 1 Augustus en 't arrest van de koning tot nader ordre. Dat ook nopens de Franssche troupes bij Duinkerken nietwes wiste, evenswel dat sulks wel nodig was. Dat den hertog daeromtrent op sijn eige beurs correspondentie hielde en vernomen hadde dat die armee niets beduide.

---

1) Ore Van der Borch. De heer J. C. Van der Borch van Langentries was gedeputeerde ter generaliteits-vergadering voor de Ommelanden. Of hij en de vroeger genoemde kamerheer al of niet één en dezelfde persoon zijn, kan ik niet met zekerheid zeggen.

2) D. i. door gelden, die bestemd waren om mededeelingen te koopen van ambtenaren.

1779.
Dat Degenfeld aan de prins en hertog somtijts nog al goede tijdingen bezorgde, dan dat Regteren en Berkenrode [1]) bedroefde correspondenten waren.

20 Julij 1779. *Ωρε Κατωηκ* [2]), die in de admiraliteit van Amsterdam sessie heeft. Dat hij dese winter of dit voorjaer wegens de besognes van d'admiraliteit, gehouden in s'Hage, geprofiteert hadde over de 200 ducaten, en dat genoegsaem niets uitgevoert was; want dat het naesien der retroacta veelal in kinderwerk heeft bestaan. Dat de kosten dier besognes en die met de vlag-officieren wel sooveel belopen sullen, dat er misschien een goed fregat voor soude konnen worden gebouwt. Dat men wijders willens abuisen begaat en opgeeft, alsse namelijk met opsigt tot seker swaar schip, opgegeven door de admiraliteit Rotterdam tot een wagtschip, genaemt Dordrecht, 't gunt hij, heer van Catwijk, seker wist dat thans reets gesloopt was.

22 Julij. *Ωρε Μαερσσευεεν* [3]). Dat met de *πρινσ* ampel en breet hadde gesproken over de jegenswoordige staat van saken, alles in 't vriendelijke, dog dat gemelde vorst nog niet terug kwam van sijn soogenaemde vreese voor oorlog met Engelandt. Ook opsigtelijk onse marine, die naer s'*πρινσεν* sin nog niet genoeg in staat was, ofschoon [4]), hoeseer men daerop sedert jaer en dag geurgeert hadde, deselve steets even gebrekkelijk bleef, vermits men er met geen ernst toe mede werken wilde.

Dat hij, heer van Maersseveen, niet wiste hoe het nu

---

1) De heeren Jacob Godefroy van Rechteren, gezant te Madrid, en Lestevenon van Berkenrode, gezant te Parijs.

2) Ore Katwijk. Willem Lodewijk Van Wassenaar—Katwijk, was in de admiraliteit te Amsterdam gedeputeerd door de Hollandsche ridderschap. Zie Naamregisters.

3) De heer J. E. Huydecoper. Zie aant. 1 op p. 486.

4) Blijkbaar is dit woord overtollig, doordat des schrijvers gedachtengang veranderde. 't Best is daarvoor „en" in de plaats te denken.

1779.

nog in Hollandt gaan soude sedert de memorie van de heer York om secours [1]), dat de raidpensionaris verlegen begon te worden met de saak en des te meer omdat den ἔρτογ veele saken bedorf bij continuatie, 't gunt men aan de πρινσ soo niet seggen konde, dog dat hij, heer van Maersseveen, het met mij eens was, dat de raidpensionaris aan de πρινσ behoorde ernstig te vertonen, dat, als er geen verandering in de saken kwam en men niet meerder coöpereerde omme de rust en eenigheydt van binnen te besorgen, hij dan van geen nut meerder souden konnen zijn en dus zijn post soude moeten neerleggen.... Dat, wanneer de raidpensionaris soo sprak, het wel veranderen soude, ... 't gunt den heer van Maersseveen aan den raidpensionaris wel hadde te kennen gegeven op die voet, dog dat niet geloofde dat hij daeraen tot nog toe ernstig gedefereert hadde. Dat ook aan de raidpensionaris gesegt hadde dat, als men het sooverre konde brengen als het Utrechts advis ware geweest, namelijk aen de πρινσ te laten de tijdt en schikking van 't convoy met advis der admiraliteit, hij dan dagte dat het wel lukken soude .....

Ὦρε Λαρρεη [2]) ..... Dat de twee pensionarissen van Amsterdam [3]) onlangsleden op haar eyge houtje bij den Franschen ambassadeur waren gegaen, om aen sijn Ed. te communiceren de genome resolutie door de meerderheydt in Hollandt op den 24 Junij jongstleden, rakende het onbepaalt convooy [4]), dan, dat sij, twee pensionarissen, nopens dese pas door haer stadt waren gedesavoueert geweest, 't gunt als een goed *omen* wierde geconsidereert.

---

1) Het secours werd gevraagd op grond van de tractaten van 1678 en 1716. De memorie van den ambassadeur Yorke vindt men in de Resolutiën Staten-generaal d.d. 22 Juli 1779.

2) Ore Larrey.

3) Mr. Engelbert François Van Berckel en Mr. Carel Wouter Visscher. Zie Naamregisters en, over hunne handelingen, de genoemde passage van het Vervolg op Wagenaar.

4) Men zie de Resolutiën Staten van Holland i. d. of Vervolg op Wagenaar t. p. a. b.

1779.

Ωρε Ρουσε [1]) ..... Dat de *πρινσ* thans meerder nog verwagte van de kant van Amsterdam als van wegens de andere steden, namelijk Dort en Rotterdam. Dat er dus hope was alsof men sig nog vinden soude — waerschijnelijk daermede willende beduiden het werk der augmentatie. Dat hij, Rouse, ook met Maersseveen hadde gesproken, ten einde te sien hoe ver men de saken brengen konde, welke Maersseveen belooft hadde bij sijn terugkomst in Amsterdam te sullen medewerken om, was 't mogelijk, eene vereeniging te besorgen.

23 Julij. *Ωρε Βρανδσενβυργ* [2]). Dat in de Maastrichter courant moet gestaen hebben, dat de koning van Pruisschen aen sijn nichte de princes van Oranje soude geschreven hebben, dat zij kwalijk soude doen, bijaldien sij de Engelsche partij in de Republicq favoriseerde, of soo ietwes diergelijks, 't gunt aan de *πρινσ* gesegt of vertoont zijnde was daer gants niet in gestigt geweest, zie opsigtelijk dieselve saak: Real—Zeitung, Num. 56, Erlang(en) 16 Julij 1779.

Ωρε Λαρρεη [3]). Dat hij begon hoop te krijgen dat er een klijn lugtje of lichtje kwam ter vinding of redding van de verwarde saken in de Republicq, dat hij niet versekeren konde of het vast soude doorgaan, dog dat evenswel niet wanhoopte.

26 Julij 1779. *Ωρε Βορεελ* [4]). Dat de admiraliteiten nimmer nog aenschrijvens hadden gekregen nopens het geresolveerde bij H. H. Mogende op den 26 April jongstleden [5]). Dat thans 14 a 15 oorlog-

---

1) Ore Rouse.
2) Ore Brandsenburg.
3) Ore Larrey.
4) Ore Boreel.
5) Het betrof de uitrusting van 32 schepen en fregatten, waarvan 6 schepen en 6 fregatten door de admiraliteit te Amsterdam. Zie Resolutiën Staten-generaal i. d.

1779.

schepen buiten dienst in Texel lagen en dat al sedert verscheyde weken, sommige misschien meer dan twee maanden, wier daggelden en appointementen niettemin continueerden, sonder dat men er enig nut van hadde, selfs dat er hoog nodig schepen waren in de West-Indie; alsoo de Engelsche en Spaensche capers met de jegenswoordigen oorlog onse coopvaerders deerlijk aldaer incommodeerden en ontrusten.

28 dito. Ὠρε πρινσιπις [1]). Dat er met Amsterdam niets uit te voeren was, want dat zij bedrogen soo dikwerf zij konde. Dat sij heulden met den Fransschen ambassadeur, daermede geheyme correspondentie hielden. Dat ofschoon waer was, toens onlangsleden de twee pensionarissen van gemelde stadt aen den Fransschen ambassadeur hadden kennisse gegeven van de Hollandsche genome resolutie nopens 't convooy van den 24 Junij jongstleden, sey pensionarissen deswegens wel waren gedesavoueert geweest, dan, dat desniettemin dieselve correspondentie alnog continueerde, in sooverre dat de πρινσ seker meende te weten dat de pensionaris van Berkel bij den Franssche ambassadeur hadde bewerkt den ophef der edicten in faveur der steden Dort en Rotterdam. Dat ook die twee steden op sijn instigatie bij gemelde ambassadeur waren geweest om hem te bedanken wegens sijne goede officien, aengewent nopens 't intrekken van gemelde edicten, met versoek sulks verder te willen continueren.

Dat ook door toedoen van hem, van Berkel, gemelde ambassadeur in sijn memorie hadde gestelt dat de edicten naa den 1 Augustus wederom werken souden, daer nogtans in s'konings arrest en volgens andere tijdingen men seker wist dat deselve *tot nader ordre* waren opgeschort.... Des dat het Franssche ministerie selfs soo kwaad niet was als den ambassadeur alhier met sijn clique of cabale, en dat men daeruit opmaken konde hoeverre de menees, correspondentiën en intrigues van die lieden gingen, die in

---

1) Ore principis.

1779.
uiterlijke schijn sig neutraal gedroegen, dog die door sulke slingsche wegen te werk gingen en met liegen en bedriegen sig ophielden. Dat hij, van Berkel, een vervloekte schurk was, dat men hem dat in sijn tronie soude seggen. En dat, ofschoon sommige in Amsterdam hupsche menschen schenen te sijn, alsse borgemeester Huigens [1]) (en) Maarsseveen, die het werk thans in handen hadden, nogtans mede schurken waren, die alles in de war sogten te werken, bijvoorbeelt dat sij jegenswoordig adviseerden voor een perpetuele somme tot eene augmentatie soo groot men maer wilde, omdat wel wisten dat de landprovinciën dat op den duur niet konden uithouden. Dat zij sig uiterlijk gedroegen alsof sij tot een augmentatie wilde medewerken, intusschen dat heimelijk besorgde dat Vrankrijk sig daertegen opposeerde, om dan te konnen seggen: „T'is onse schult niet, maar wij vresen nu voor Vrankrijk". Dat sulks al uit 't discours van Sterrenburg hadde bemerkt. Dus men oordelen konde of die lieden opregt te werk gingen en of men dus daermede gerust konde handelen. Dat in de stadt Amsterdam de vroedschappen genoegsaem niets te seggen hadden, dat selden haer stem wierde gevraegt, dus dat (het) merendeel maar voteerde conform den eersten heer sijn sentiment. Dat ook alles daer gepreparеert kwam uit burgemeesterskamer, sulks op sijn best een à twee heren dat gehele werk dirigeerden of somtijts De Kat, sooals in vorige jaren, tijde van de borgemeester De Haas [2]), hadde plaats gehadt, dog, soo 't jegenswoordig De Kat dede, het dan sekerlijk beter soude gaen. Dat Geelvink-Stabroek [3]) aen de πρινσ eens gesegt hadde tegens sekere saak te sijn, die in de vroedschap van Amsterdam moeste voorkomen, dog wanneer de πρινσ hem naderhant

---

1) Mr. Willem Huyghens, heer van Honcoop.

2) Waarschijnlijk is dit de burgemeester Jeronimus De Haze, die het ambt bekleedde in 1681. Wie De Kat was is mij niet gebleken.

3) Nicolaas Geelvinck, heer van Stabroek. De bijvoeging van dezen naam dient ter onderscheiding van Mr. Joan Geelvinck, heer van Castricum. Beiden waren oud-schepenen van Amsterdam.

1779.

vroeg: „Hoe is 't daermede afgelopen, dat is immers niet gebeurt, want gij sijt er tegen geweest"? soo antwoorde hij: „Och neen, ik hebbe daer mede in toegestemt, omdat het bij ons de mode is als den oudste heer ergens voor stemt wij dan alle volgen".....

Dat aan Sterrenburg veel obligatie hadde, die hem, πρινσ, nu onlangs de ogen geopent hadde en een bewijs gegeven, dat er waerlijk eene correspondentie met de Franssche ambassadeur plaats heeft, gelijk de πρινσ lang voor seker hadde gehouden. Want dat in de ridderschap gevoteert wordende over de jegenswoordige staat van saken en dus mede over de augmentatie der landtroupes, soo hadde hij, heer van Sterrenburg, op sijn beurt adviserende gesegt dat hij daer tegen was, omdat vastelijk verwagte, soo ras men daertoe kwam, Vrankrijk terstondt van sijne troupes op onse frontieren soude senden. Dat het daer niet bij gebleven was, maer dat hij, Sterrenburg, terstondt daernaa aan Brantsen van Gelderlandt en Rouse van Overijssel hadde gesegt: „Soo het tot een augmentatie komt, soo denkt in hoeverre ulieden met opsigt tot Vrankrijk aen den aenstoot legt &tc." ....

Ὦρε Γιλλεσ thesaurier [1]). Dat den stadhouder een hups braef heer zijnde [2]), vol goede qualiteyten, dog in de jegenswoordige omstandigheden van tijden wat te sterk Engelsch. Dat hij sig meerder selfs van de Engelsche soude doen agten, was hij daer niet soo swak omtrent.

Dat de jonge princesse te rijke bruid was om al immer sooveel gesogt als aengepresenteert te worden, bijsonder in Engeland, daer de koning agt à tien kinderen hadde.

Dat men de stadt Amsterdam in alles geen gelijk konde geven, ook dat sij eene clique onder haar hadden, dog dat er vrede en eendragt van binnen moeste bewerkt worden, ook met die stadt, 't gunt niet geschiede, maer wel dat

---

1) Ore Gilles, thesaurier.
2) Lees: was.

1779.

men den een tegens den andere opsettede, waerdoor de verwijderingen dagelijks groter wierden, en dat dit in geen 50 jaer te redresseren ware, want dat de πρινσ al veel veldt verloren hadde soo in d'eene als andere stadt. Dat ook de provincien tegens malkandere aengeset wierden, 't gunt met opsigt tot Zelandt sig over een jaer of 5 soude ontdekken; want dat die Hollandt nodig hadde, insgelijks Utregt, soowel in opsigt der nabuurschap als met relatie tot het transitoir &tc. [1]).

Dat de πρινσ wel veel in de Republicq uithoofden van sijne hoge posten konde tegenhouden, dog niet alles konde doen resolveren. Dat de πρινσ sterk tegens Amsterdam was gepiqueert, dat ook al hoopte op de doodt van sommige lieden. Dat de raidpensionaris sig sterk uitede tegens 't geen er thans dagelijks gebeurde. Dat den ἕρτογ telkens aen hem, heer Gilles, seyde, dat hij sig met geene saaken bemoeiden, dat ook den raidpensionaris in geen drie maenden gesien hadde &tc. Dus wierde de vraag, waerdoor dan alle dese saken soo kwamen te gebeuren.....

28 Julij. Ὦρε Γιλλεσ [2]). Dat nimmer gedagt hadde in s'Hage te blijven, want dat in Haerlem ten tijde van mevrouw de princes-douairière sig aldaer soo wel gevestigt hadde, dat wegens gemelde stadt altoos een goede post konde bekleden. Dan, dat toens ter tijde, namelijk a°. 1752 of 1754, de stadt Amsterdam, die van Haerlem tot ietwes willende dwingen, hij, heer Γιλλεσ, sorg droeg dat sulks stuitede, vermits sig daer kragtig tegens versettede, 't gunt dan oorsaek was dat hij toens gepatrocineert wierde en men hem verkoos en persuadeerde omme secretaris van den R(aad) v(an) S(tate) te worden, waeromme hij nooit te voren gedagt, veel min gesproken hadde.... Dat hij oversulks de stadt Amsterdam wel kende, deselve in alles niet prijsen konde, te meer vermits er thans eene formele clique, soo hij meende,

---

1) D. i. transito-handel.
2) Ore Gilles.

1779.

plaats hadde, dan ook, dat in anderen opsigten zij niet in alles te laken ware, vermits 't geen sij staande hielt op tractaten steunde, tot behout van de commercie diende en oversulks ten voordele dier ingesetenen, die wederom vele andere de kost dede gewinnen; des haer saak daerdoor van veel meer gewigt voor 't gemene welsijn wierde geagt als het gunt van de andere sijde — namelijk het uitstellen van onbepaalde protectie — wierde te berde gebragt, en hierinne dus ook haer kragt waerschijnelijk moeste overwegen aen die van den *πρινσ*, soo lang die dat op deselve voet wilde staande houden. Dog dat hij, heer *Γιλλεσ*, altoos verwondert bleef en vragen moeste: „Waer van daan komt dan dog dat de saken derwijse behandelt worden? Den raidpensionaris, die dagelijks gesien en gehoort werdt, uit sig meermalen geheel allieen te wesen van 't geen er gebeurt, segt selfs dat sig daeromtrent menigmale op die wijse aan de *πρινσ* hadde geëxpliceert..... Den *ἕρτογ* segt nergens van te weten, dat sig ook met de saken niet bemoeit &tc.... Waervan daan komen dan alle dese bedrijven in de waereldt"?....

Uit het bovenstaende geval opsigtelijk der stadt Amsterdam, en combinerende 't gunt op vorige bladeren reets is aengetekent hoe ten tijde van de overlede princesse moeder men steets die stadt heeft swart gemaakt — alsse door de heeren Bentinck &tc.... — en aan de princen heeft te kennen gegeven dat men met deselve niet handelen konde, uithoofden dat niet toegevend genoeg was &tc.,.. soo siet men dat van die tijt niet alleen, maar van vroegere af, de stadhouders nimmer seer met gemelde stadt hebben konnen harmoniëren omdat in de overige steden, meerder invloet hebbende, swakker lieden vinden en, in alle de provincien genoegsaem alles te vergeven hebbende mitsgaders de regenten af en aen konnende stellen [1]), soo moet het vreemt voorkomen aan soo een heer of desselfs raidslieden, dat men eene continuele en dikwils bestu-

1) Hetgeen in de stad Amsterdam niet het geval was: daar gold nog altijd het aloude privilege van eigen magistraatsbestelling.

1779.
deerde tegenstandt in die stadt ontmoet, sonder te willen begrijpen dat die stadt, ofschoon van regenten verandert, nogtans uithoofden van sijn positie, constitutie en magt, altoos deselve is en blijft en de saken met prudentie en moderatie behandelende ongetwijffelt tot nut van de Republicq moet en kan strekken, vermits de grote heren — ook menschen zijnde — of selfs of door haar raidslieden dwalen konnen.....

29 Julij 1779. Ωre Regteren [1]). Dat bij de verandering der jegenswoordige regering zijn swager van Boetselaer toens soo sterk dagt en sprak, dat het er over heen ging, selfs dat hij, heer van Rechteren, hem nog dikwerf nedersetten met te seggen: „Ziet dog eerst eens hoe de saken gaan &tc.",... Dan dat hij, Boetselaer, toens zijn admiraliteitsplaats wilde quitteren, seggende: „Mijn post is vacant, wie wilse hebben, die kan se krijgen". Dat, als men hem een stukje oranjesuiker of schil presenteerde, hij het verwerpelijk weigerde met te seggen: „Ik lust geen oranje" ensoovoorts. Dog dat men thans dien heer eens horen moeste op dat stuk. Insgelijks ook Klaas Pesters, gewese collonel van de guardes te voet, die nagt en dag in 't logement van Dort en Amsterdam kwam om te seggen al wat hij in kroegen, winkels en op straat vernomen hadde, en alsdan overley hoe men de saken soude bestellen om voor te komen of te verminderen den aenhang van de *prins* van Oranje.

Dat Grovestins toens sin hadde in Betje van Boetselaer, die naderhandt met Lynden van de Park [2]) is getrouwt,

---

1) Ore Regteren. Dit is de oude heer Van Rechteren van Gramsbergen, die in 1733 gehuwd was met Maria Louise Van den Boetzelaer. Haar broeder was de vroeger meermalen genoemde Jacob Philip Van den Boetzelaer van Nieuwveen, lid van de Hollandsche ridderschap en gedeputeerde ter admiraliteit van Amsterdam. Zie Van Doorninck, Geslachtkundige aanteekeningen, p. 302 i. v. Rechteren en de Naamregisters van 1747 en 1748.

2) Caspar baron van Lynden van de Park, sinds 1729 lid van de Geldersche ridderschap voor het kwartier Nijmegen.

1779.

dog dat den ouden heer van Boetselaer sooveel tegens Grovestins hadde omdat hij edelman bij de πρινσ was, dat hij sijn dogter liever soude hebben sien opsluiten in een clooster.

Dat deselve Grovestins naderhandt van alle ampten die door 't hof vergeven wierde geldt maakte, in sooverre dat men, hem naa dode van de princes-douairière sijn proces willende maken, men daermede hadde gesupersedeert, uithoofden dat hij, Grovestins, soude hebben konnen ontdekken dat wijle de πρινσεσ met hem die penningen deelde.....

˘Ωρε δε Σιττερ [1]) Dat hij ergens gelesen hadde hoe in de vorige eeuw, toens de Fransschen hier te lande waren gekomen en in de wintertijt door nog over 't ijs konden komen, hoe doe de ingesetenen van Overschie ijssporen voor de Fransschen maakte omme verder Hollandt in te konnen dringen.

30 Julij. ˘Ωρε Βραντσεν [2]). Dat de raidpensionaris hem alnog betuigde dat hij alles vreesde soo er geen convooy verleent wierde, selfs dat men in Hollandt wel daertoe soude konnen komen omme de extraordinaris middelen af te schaffen en alleen d'ordinaris te behouden, ten einde de ingesetenen van lasten te verligten, terwijl door gebrek aen protectie geen voordeel konden genieten. Soo wel mene, worden de troupes in Hollandt betaalt uit de extraordinaris middelen.

31 dito. ˘Ωρε Λαρρεψ [3]). Dat mij in lange niet gesien hebbende al gevreest hadde dat terug was gebleven om sekere redenen, dan, dat verlangt hadde mij een wenk te hebben konnen geven nopens sekere omstandigheden, die mij ongetwijffelt gehindert

---

1) Ore De Sitter.
2) Ore Brantsen.
3) Ore Larrey.

1779.

hadden, dan, dat ik wetende hoe sorgvuldig hij sig in alles wagten en gedragen moeste, soo hadde hij mij nog durven melden nog selfs komen besoeken in dese omstandigheden.

31 Julij. Ὥρε πρινσιπις [1]). Dat de stadt van Dort en Rotterdam jegenswoordig alsoo sterk op 't onbepaalt convooy drongen als Amsterdam. Dat eerstgemelde van die drie steden thans ongelukkig in een omstandigheydt was, die aan de πρινσ veel onaengenaemheydt toebragt, namelijk het vergeven van seker ampt, dat nog al lucratif was, aen de zoon van Repelaer [2]), welk ampt geambitioneert was geweest door verscheide jonge regenten, die deswegens seer gepiqueert waren tegens hem, Repelaêr, en hem in alles dwarsboomden, oversulks, ofschoon een der oudste regenten, hij geen credit konde krijgen en dus sijn gevoelen, dat voor de inschikkelijkheydt soude wesen, telkens van de handt wierde gewesen ..... Dat op soo eene wijse men al dikwerf sag dat een geringe saak gevolgen van aengelegentheydt konde hebben.

Dat in 't groot Hollands besogne van laastlede Donderdag men sooverre was gekomen, dat bij de meerderheydt was verstaen niet te besluiten tot afsonderlijke provinciale dwangmiddelen, ook niet tot het inhouden van penningen [3]), maer dat Leyden, ongelast zijnde, hadde aengenomen derselver principalen te verwittigen nopens alle

---

1) Ore principis.

2) Mr. Hugo Repelaer Ockersz., burgemeester van Dordrecht. Zie Naamregisters.

3) De dwangmiddelen van de Unie tegen provincies, die hare quoten, d. i. hare aandeelen in de Unie-lasten, niet voldeden, bestonden voornamelijk in beslaglegging op de goederen der aanzienlijke ingezetenen, en in inkwartiering van troepen; zij werden echter, schoon dikwijls voorgesteld, zeer zelden of nooit aangewend. Omgekeerd konden provinciën of steden dreigen met het inhouden harer verschuldigde gelden, om andere te dwingen zich naar hun gevoelen te schikken.

1779.

de pointen die in 't besogne waren voorgekomen, ten einde daeromtrent te vernemen derselver last en bevelen. Dat dus aenstaende Woensdag den 4 Augustus waerschijnelijk eene conclusie in dat besogne soude worden geformeert uit de geopperde gevoelens, die vervolgens ter vergadering van Hollandt en voorts ter generaliteit zijnde gebragt en aldaer commissoriaal gemaakt, daeruit een conciliatoir soude getragt worden te bewerken, waerdoor de differentiale gevoelens wierden gevonden, was 't mogelijk. Dat ook om die reden de *πρινσ* gaarn hadde dat de gevoelens der respectieve provinciën sooveel doenlijk overeen kwamen nopens het convooy en 't werk der augmentatie, ten einde des te facielder sodanig conciliatoir in Hollandt en ter generaliteit te konnen verkrijgen.

1 Augustus. *Ωρε Βρανδσενβυργ* [1]). Dat de raidpensionaris welbekent genoeg is, selfs bij de *πρινσ*, des hij met dan een(s) *sus* dan eens *soo* te adviseren niet veel veld konde winnen, want dat men wel wist hoe hij somtijts d'een of andere der provinciën opsettede om se quasi te verkrijgen in 't gevoelen van Hollandt nopens de convooyen. Dat hij ook dan wederom sig gehiel alsof hij de *πρινσ* wilde neersetten en in gunstiger gevoelens daeromtrent brengen. Dat onder andere nu onlangs eens hebbende gewaagt den *πρινσ* aan te spreken en voor te houden, hoe hij dagt dat Hooggemelde *πρινσ* sig behoorde te gedragen opsigtelijk 't grote werk, soo zoude de *πρινσ* tegens hem gesegt hebben: „Alvorens ik uw raad vrage of deselve volge, soo moet gij mij seggen of gij mij antwoorden en raden sult als mijn oude vriend Pieter van *Βλεισωηκ* [2]) of als raidpensionaris van Hollandt". Dese heer raidpensionaris schijnt seer intiem met de oudste heer Van Lynden van Hemmen, insgelijks ook seer confidentelijk met den borgemeester Brantsen, welke beyde

1) Ore Brandsenburg.
2) Pieter van Bleiswijk.

1779.
nogtans nopens de jegenswoordige wigtigste landssaken gantsch niet op eene wijse denken.

9 Augustus. *Ωρε Νατεωισχ [1]). Dat allersekerst wist hoe den ξρτογ sig expliceerde aen sommige lieden alsof seer daervoor was, dat de πρινσ onbepaalt convooy verleende, daer hij, ξρτογ, nogtans de πρινσ dagelijks in 't geheim aensettede om daer niet toe te komen, ten einde niet te pliéren voor de stadt Amsterdam, selfs dat, toens de πρινσ onlangs geleden de vergadering van Hollandt stonde bij te wonen, wanneer over die saak soude worden gedelibereert, hij, ξρτογ, de πρινσ nog hadde toegeroepen, vermanenderwijse: „De la fermeté, monseigneur, de la fermeté".

Dat de raidpensionaris van Hollandt door sijn gedrag toont te sijn of een der grote schoeljes op de waereldt, of dat sonder groot verstandt of oordeel een geleerde kwast is.

Dat Rede, broeder van milord Athlone, dese winter in Amsterdam zijnde sig aldaer seer familiair met verscheide regenten hadde gemaakt, sprekende over de saken van de Republicq volmaak(t) in de denkenswijse van die stadt, gevende toe in al wat op die materie wierde geoppert, selfs condemnerende vrij sterk al 't gunt van d'andere sijde ten desen opsigten wierde geoppert, sig insgelijks in de geselschappen der dames op gelijke toon uitende, waerdoor hij in die stadt seer gesmaakt wierde, edog welke wijse van doen naderhant ontdekt wordende, als sijnde ongetwijffelt met opset geschiedt omme te ontdekken hoe men aldaer gemutst was, soo is het vertrouwen in hem vervolgens veel afgenomen ..... Zijn broeder opgemeld heeft mede door sig selve en andere daertoe geëmploieerde sterk soeken te werken in gemelde stadt, ten einde te weten wat er omging en hoe men onder 't gemeen, soo nopens de publique saken als met betrekking tot de persoon van den heer stadhouder, dagte en sig uitede.

---

1) Ore Natewisch.

October 1779. Ωρε Τοσ [1]). Dat door sekere Rotterdamsche heren met sekerheydt wiste dat, doe sij de visite bij den heer Fransschen ambassadeur onlangs hadde afgelegt om sijne intersessie te versoeken voor haar stadt, sij sulks niet gedaan hadde dan naadat sij alvorens daerover met den raidpensionaris Van Bleiswijk hadden geraadpleegt, die hun sulks volkomen hadde aengeraden. Dat dien heer dus ongetwijffelt moeste worden gehouden te sijn in het gevoelen van de grote steden van Hollandt nopens het verlenen van protectie aan de commercie.... Dat de laatste Zeeuwsche resolutie nopens sodanig convooy de allersotste was die nog ooit gesien hadde, want dat daerbij te kennen gaven dat sij, uit vrese voor ongeval aan de landprovincien, moesten refuseren 't opgemelde convoy &tc., ... sonder te letten dat even daerdoor Vrankrijk aengeset wierde die landprovincien des te eerder te ontrusten..... Dat de fiscaal Denike aen hem, Vos, gesegt hadde, dat sij representatien soude doen nopens de schepen die alnog op de rhede lagen sonder dienst, tot sware kosten van den landen en met het naasaisoen in 't grootste gevaar om door storm &tc. te vergaan of sodanige schade te lijden, waerdoor volk en schepen nutteloos wierden.

Ωρε Βρανδσενβυργ [2]). Dat met Lynden, representant van Zelandt, hebbende gesproken over de jegenswoordige staet van saken, die heer geheel was verandert van gevoelen nopens de publique saken, denkende jegenswoordig dat, duurden den oorlog nog langer, men dan in de Republicq wel genoodsaakt soude wesen enig convooy te verlenen, of dat voorsag dat de Hollandsche steden souden beginnen met te wijgeren hun consent of betaling in de staten van oorlog .....

---

1) Ore Vos. Zie aant. 1 op p. 323 en 2 op p. 382.
2) Ore Brandsenburg.

1779.
uiterlijke schijn sig neutraal gedroegen, dog die door sulke slingsche wegen te werk gingen en met liegen en bedriegen sig ophielden. Dat hij, van Berkel, een vervloekte schurk was, dat men hem dat in sijn tronie soude seggen. En dat, ofschoon sommige in Amsterdam hupsche menschen schenen te sijn, alsse borgemeester Huigens [1]) (en) Maarsseveen, die het werk thans in handen hadden, nogtans mede schurken waren, die alles in de war sogten te werken, bijvoorbeelt dat sij jegenswoordig adviseerden voor een perpetuele somme tot eene augmentatie soo groot men maer wilde, omdat wel wisten dat de landprovinciën dat op den duur niet konden uithouden. Dat zij sig uiterlijk gedroegen alsof sij tot een augmentatie wilde medewerken, intusschen dat heimelijk besorgde dat Vrankrijk sig daertegen opposeerde, om dan te konnen seggen: „T'is onse schult niet, maar wij vresen nu voor Vrankrijk". Dat sulks al uit 't discours van Sterrenburg hadde bemerkt. Dus men oordelen konde of die lieden opregt te werk gingen en of men dus daermede gerust konde handelen. Dat in de stadt Amsterdam de vroedschappen genoegsaem niets te seggen hadden, dat selden haer stem wierde gevraegt, dus dat (het) merendeel maar voteerde conform den eersten heer sijn sentiment. Dat ook alles daer gepreparеert kwam uit burgemeesterskamer, sulks op sijn best een à twee heren dat gehele werk dirigeerden of somtijts De Kat, sooals in vorige jaren, tijde van de borgemeester De Haas [2]), hadde plaats gehadt, dog, soo 't jegenswoordig De Kat dede, het dan sekerlijk beter soude gaen. Dat Geelvink-Stabroek [3]) aen de πρινσ eens gesegt hadde tegens sekere saak te sijn, die in de vroedschap van Amsterdam moeste voorkomen, dog wanneer de πρινσ hem naderhant

---

1) Mr. Willem Huyghens, heer van Honcoop.

2) Waarschijnlijk is dit de burgemeester Jeronimus De Haze, die het ambt bekleedde in 1681. Wie De Kat was is mij niet gebleken.

3) Nicolaas Geelvinck, heer van Stabroek. De bijvoeging van dezen naam dient ter onderscheiding van Mr. Joan Geelvinck, heer van Castricum. Beiden waren oud-schepenen van Amsterdam.

1779.

vroeg: „Hoe is 't daermede afgelopen, dat is immers niet gebeurt, want gij sijt er tegen geweest"? soo antwoorde hij: „Och neen, ik hebbe daer mede in toegestemt, omdat het bij ons de mode is als den oudste heer ergens voor stemt wij dan alle volgen".....

Dat aan Sterrenburg veel obligatie hadde, die hem, *πρινσ*, nu onlangs de ogen geopent hadde en een bewijs gegeven, dat er waerlijk eene correspondentie met de Franssche ambassadeur plaats heeft, gelijk de *πρινσ* lang voor seker hadde gehouden. Want dat in de ridderschap gevoteert wordende over de jegenswoordige staat van saken en dus mede over de augmentatie der landtroupes, soo hadde hij, heer van Sterrenburg, op sijn beurt adviserende gesegt dat hij daer tegen was, omdat vastelijk verwagte, soo ras men daertoe kwam, Vrankrijk terstondt van sijne troupes op onse frontieren soude senden. Dat het daer niet bij gebleven was, maer dat hij, Sterrenburg, terstondt daernaa aan Brantsen van Gelderlandt en Rouse van Overijssel hadde gesegt: „Soo het tot een augmentatie komt, soo denkt in hoeverre ulieden met opsigt tot Vrankrijk aen den aenstoot legt &tc." ....

Ωρε Γιλλεσ thesaurier [1]). Dat den stadhouder een hups braef heer zijnde [2]), vol goede qualiteyten, dog in de jegenswoordige omstandigheden van tijden wat te sterk Engelsch. Dat hij sig meerder selfs van de Engelsche soude doen agten, was hij daer niet soo swak omtrent.

Dat de jonge princesse te rijke bruid was om al immer sooveel gesogt als aengepresenteert te worden, bijsonder in Engeland, daer de koning agt à tien kinderen hadde.

Dat men de stadt Amsterdam in alles geen gelijk konde geven, ook dat sij eene clique onder haar hadden, dog dat er vrede en eendragt van binnen moeste bewerkt worden, ook met die stadt, 't gunt niet geschiede, maer wel dat

---

1) Ore Gilles, thesaurier.
2) Lees: was.

1779.
men den een tegens den andere opsettede, waerdoor de verwijderingen dagelijks groter wierden, en dat dit in geen 50 jaer te redresseren ware, want dat de πρινσ al veel veldt verloren hadde soo in d'eene als andere stadt. Dat ook de provincien tegens malkandere aengeset wierden, 't gunt met opsigt tot Zelandt sig over een jaer of 5 soude ontdekken; want dat die Hollandt nodig hadde, insgelijks Utregt, soowel in opsigt der nabuurschap als met relatie tot het transitoir &tc. [1]).

Dat de πρινσ wel veel in de Republicq uithoofden van sijne hoge posten konde tegenhouden, dog niet alles konde doen resolveren. Dat de πρινσ sterk tegens Amsterdam was gepiqueert, dat ook al hoopte op de doodt van sommige lieden. Dat de raidpensionaris sig sterk uitede tegens 't geen er thans dagelijks gebeurde. Dat den ξρτογ telkens aen hem, heer Gilles, seyde, dat hij sig met geene saaken bemoeiden, dat ook den raidpensionaris in geen drie maenden gesien hadde &tc. Dus wierde de vraag, waerdoor dan alle dese saken soo kwamen te gebeuren.....

28 Julij. Ωρε Γιλλεσ [2]). Dat nimmer gedagt hadde in s'Hage te blijven, want dat in Haerlem ten tijde van mevrouw de princes-douairière sig aldaer soo wel gevestigt hadde, dat wegens gemelde stadt altoos een goede post konde bekleden. Dan, dat toens ter tijde, namelijk a°. 1752 of 1754, de stadt Amsterdam, die van Haerlem tot ietwes willende dwingen, hij, heer Γιλλεσ, sorg droeg dat sulks stuitede, vermits sig daer kragtig tegens versettede, 't gunt dan oorsaek was dat hij toens gepatrocineert wierde en men hem verkoos en persuadeerde omme secretaris van den R(aad) v(an) S(tate) te worden, waeromme hij nooit te voren gedagt, veel min gesproken hadde.... Dat hij oversulks de stadt Amsterdam wel kende, deselve in alles niet prijsen konde, te meer vermits er thans eene formele clique, soo hij meende,

---

1) D. i. transito-handel.
2) Ore Gilles.

1779.

plaats hadde, dan ook, dat in anderen opsigten zij niet in alles te laken ware, vermits 't geen sij staande hielt op tractaten steunde, tot behout van de commercie diende en oversulks ten voordele dier ingesetenen, die wederom vele andere de kost dede gewinnen; des haer saak daerdoor van veel meer gewigt voor 't gemene welsijn wierde geagt als het gunt van de andere sijde — namelijk het uitstellen van onbepaalde protectie — wierde te berde gebragt, en hierinne dus ook haer kragt waerschijnelijk moeste overwegen aen die van den *πρινσ*, soo lang die dat op deselve voet wilde staande houden. Dog dat hij, heer *Γιλλεσ*, altoos verwondert bleef en vragen moeste: „Waer van daan komt dan dog dat de saken derwijse behandelt worden? Den raidpensionaris, die dagelijks gesien en gehoort werdt, uit sig meermalen geheel allieen te wesen van 't geen er gebeurt, segt selfs dat sig daeromtrent menigmale op die wijse aan de *πρινσ* hadde geëxpliceert..... Den *ξρτογ* segt nergens van te weten, dat sig ook met de saken niet bemoeit &tc.... Waervan daan komen dan alle dese bedrijven in de waereldt"?....

Uit het bovenstaende geval opsigtelijk der stadt Amsterdam, en combinerende 't gunt op vorige bladeren reets is aengetekent hoe ten tijde van de overlede princesse moeder men steets die stadt heeft swart gemaakt — alsse door de heeren Bentinck &tc. . . . — en aan de princen heeft te kennen gegeven dat men met deselve niet handelen konde, uithoofden dat niet toegevend genoeg was &tc.,.. soo siet men dat van die tijt niet alleen, maar van vroegere af, de stadhouders nimmer seer met gemelde stadt hebben konnen harmoniëren omdat in de overige steden, meerder invloet hebbende, swakker lieden vinden en, in alle de provincien genoegsaem alles te vergeven hebbende mitsgaders de regenten af en aen konnende stellen [1]), soo moet het vreemt voorkomen aan soo een heer of desselfs raidslieden, dat men eene continuele en dikwils bestu-

1) Hetgeen in de stad Amsterdam niet het geval was: daar gold nog altijd het aloude privilege van eigen magistraatsbestelling.

1779.
adviseren en van dienst zijn, zeggende aen mij dat alle diergelijke verdenkingen en vertoonde humeuren nergens anders van daen komen als van den ἔρτογ, die nog altoos deselve invloed behout en die niets uitvoert als van den eenen dag tot den anderen te werken omme saad van wantrouw te saayen onder en opsigtelijk elkeen, ten einde daerdoor sijn hoofdrol te konnen blijven spelen .... Een geluk nogtans, dat hij den oorlog voor ons gemene best sal eviteren, om reden dat hij buiten staat is sig aan 't hoofd der troupes te konnen setten, en alwaer hij de πρινσ ook niet gaarn soude sien.

Ὦρε Εἰδεν—Rijnestein [1]). Dat ses maenden absent zijnde geweest hij de saken nog verwarder en meerder van een verwijdert hadde gevonden als doe uit s'Hage vertrok, dat er in die tusschentijt nogtans epoques waren geweest, die merkelijk veel ongenoegen aen de Republicq soude hebben konnen geven, des dat meerder verwondert was te sien dat die alle nog enigermate gelukkiger waren uitgevallen als men sig hadde konnen voorstellen, dan, dat den hemel niet altoos door miraculen maer door middelen werkte, dog dat het scheen men sulks hier niet beseffen wilde, want dat hem steets voorkwam dat er geen plan of sistema hoegenaemt plaats hadde, werkende men van d'eene dag tot den andere, dan op dese dan wederom op gene wijse, sulks er geen aeneenschakeling ter waerelt bespeurt wierde, in tegendeel verwarring op verwarring, zijnde — sijns oordeels — in tijden als dese allernoodwendigst, dat men sig de ergste evenementen mogelijk voorstellende dien conform al vooraf mesures behoorde te beramen en vastgestelt te hebben, ook soo voor de meerder gunstige en insgelijks voor die tusschenbeyde gaen, vermits andersints altoos in den wilde gewerkt en dikwils tegens sigselven werdt gearbeydt, maer dat men van sodanige wijse van doen niet gaarn hoorde spreken omdat sulks aan den ἔρτογ niet behaagde, die

---

1) Ore Heyden—Rynestein. Zie p. 373. Hij was tevens kamerheer,

1779.

selfs telkens te kennen gaf, wanneer lieden van enige bekwaemheydt, die met de slag steets wierden gewaerschouwt, niet terstont in alles toestemden, of dat hun gevoelen, hoe onsijdig ook, kwamen op te geven: „dat sulke lieden bedriegers, schurken waren, die niet anders sogten als tegen te streven of de autoriteit van de *prinse* te verminderen".

Ore Brandsenburg [1]). Dat den *Ertog* nog bij aenhoudentheydt veel op de *prinse* vermag, selfs te veel om de saken tot eene betere keer te brengen. Dat opgemelde *Ertog* thans seer gebrouïlleert was met den Fransschen ambassadeur, in sooverre selfs dat niet meer op de circle van de princesse komt, ten einde hem ambassadeur aldaer niet te ontmoeten, vresende om in explicatie met hem te komen of om in woorden met hem te geraken. Dese tweespalt was veroorsaakt doordien voorlede jaer een diner hadde plaats gehadt, dat rond ging tusschen opgemelde *Eer Ertog*, den ambassadeur van Vrankrijk, minister van Spanjen en nog eenige andere, sulks er somtijts tweemaal sweeks bij den *Ertog* diner was, waerop dan veel geredekavelt wierde over de publique saken en bijsonder ook over den Engelschen ambassadeur, met wien toens den *Ertog* gantsch niet wel was. Nopens desen heer sig dan waerschijnelijk vrij largo hebbende uitgelaten en gesegt dat, als het te pas kwam, hem sulks selfs wel soude beduiden &tc.,... soo hadde den heer Fransschen ambassadeur hem, *Ertog*, nu onlangs gesommeert omme conform zijn gesegde den Engelschen ambassadeur deswegens te onderhouden of hem sulks voor te houden &tc.,... dog waerop den *Ertog* soo kwaed was geworden dat in een groot gekijf met den Fransschen ambassadeur geraakte, hem alles hietende yokken &tc., sulks sij sig nu niet meer sagen, jae selfs eviteerden.... De stadt Rotterdam soude nog sterker het gevoelen van Amsterdam aankleven, was

---

1) Ore Brandsenburg.

1779.
't niet dat den Fransschen ambassadeur onlangs aen gedeputeerden van Rotterdam hadde gesegt, seer onbeleefdelijk, dat hij hun haer vorig gedrag soude doen gevoelen.

December 1779. Ὦρε Βρανδσενβυργ [1]). Dat den ἕρτογ dese somer 't gansch niet eens was geweest met den raidpensionaris, op wiens sujet hij sig al vrij sterk hadde geuit, en dat dit nog misschien wel duurde, want dat elkander niet sagen, dog evenswel wierden er dagelijks briefjes over en weder gewisselt.

Dat, toens nu onlangs tijding van den vice-amiraal Reinst was gekomen hoe Paul Yones, van schip verandert zijnde, de twee prijsgemaakte Engelsche schepen thans door Fransche officieren en onder Franssche vlag wierden gecommandeert, de πρινσ over dat onverwagte bericht gantsch perplex was geweest, jaa sodanig, dat dien dag genoegsaem nietwes gesproken of gesegt hadde, 't gunt merendeels sijne wijse van doen is wanneer gene goede advisen ontfangt. Dan, dat voornamelijk in desen was aengedaen geweest om reden dat men hem, πρινσ, versekert hadde dat sulks geschied was op order van den ambassadeur van Vrankrijk, welke die ordre naa Texel hadde gesonden, NB. met communicatie en goedvinden van den raidpensionaris, welk laatste point den πρινσ seer gefrappeert hadde. Dan, wat daeromtrent verder is ondersogt of gevonden hebbe niet vernomen.

Ὦρε Βραντσεν [2]). Dat de raidpensionaris hem gesegt hadde te hebben gevonden in de memoires of brieven van d'Estrades op den jaere 1663 hoe Carel de 2e, coning van Engeland, toens aen de Republicq secours hadde gewijgert omdat de oorlog tussen Vrankrijk en de Republicq was begonnen wegens Africaensche besittingen, sulks hij van dat argument thans ook meende gebruik te sullen maken. Dat deel van d'Estrades thuys niet of verlegt

---

1) Ore Brandsenburg.
2) Ore Brantsen.

1779.

hebbende, soo nam hij 't selve uit de boekekas van H. H. Mogende en versogte den borgemeester Brantsen of hij het hem stil in de sak wilde steken dat het niemant sag, 't gunt dus geschiede ....

Toens Boetzelaer, president van gecommitteerde raiden [1]), onlangs de conclusie hadde geformeert nopens de middelen van gewelt, te gebruiken in opsigt van 't vertrek van Paul Yones, soo noemde hij op: de ridderschap, de steden van Delft, Leyden &tc., ... tot Purmerende toe, wanneer de pensionaris der Amsterdammers, Van Berkel, seyde: .... „Dan is de ridderschap daerin de primus en Purmerende d'ultimus, daer wij van onse kant alle ses egaal sijn", willende daermede denoteren de steden Dordrecht, Haerlem, Amsterdam, Rotterdam, ... [2]) en Schiedam.

*Ωρε Βρανδσενβυργ [3]). Dat meest alle de Noord-Hollandsche steden s'avondts vóór de genome conclusie nopens Paul Yones, of men hem met of sonder gewelt soude doen vertrekken [4]), het eens ware met Amsterdam en de 5 andere grote steden, namelijk om 't woordt *gewelt* uit te sonderen. Dan, dat sij alle s'anderdaags voor twaalf uuren waren verandert en dus de meerderheydt in de vergadering van Hollandt hadde helpen uitmaken tegens gemelde vijf grote steden.

*Ωρε van deselve [5]). Dat het met de admiraliteitssaken in Noord-Hollandt soo slorsig en grof toegong dat sommige leden, tot de binnelandsche commissien wordende

---

1) Als oudste lid der ridderschap was de heer J. P. Van den Boetzelaer van Nieuwveen president van het college der gecommitteerde raden van Holland.

2) Niet ingevuld: misschien Gouda.

3) Ore Brandsenburg.

4) Namelijk uit de Nederlandsche havens, om een conflict met Engeland te vermijden.

5) Ore van deselve (denzelfden), namelijk Brandsenburg.

1779.
gecommitteert, sij dan van d'eene werf tot de andere gingen, bijvoorbeelt dan op die van Hoorn dan op die van Enchuysen [1]), wanneer telkens, soolang sij daer bleven, de gewone vacatien of daggelden wierden gerekent en aan hun voldaen, sulks wanneer sij daer tot 2 à 3 maanden somtijts vertoefden steets hunne daggelden genoten, selfs de extraordinaris-reiskosten heen en weder soo wanneer sij maer van d'eene plaats naa de andere trokken, 't gunt sij uithoofden der dubbelde vacatien al dikwerf practiseerden.

*Ωρε Μαερσσευεεν [2]). Dat de raidpensionaris — soo men daer geloof aan mogte slaan — voorgaf thans niet wel te sijn met den *ερτογ*, ... dat hij, Maersseveen, sooveel mogelijk de gecommitteerden van sijn stadt tragtede te imbueren dat sij, alvorens tot besluiten te komen, daerover als 't doenlijk was prealabil met gemelde raidpensionaris te spreken, 't gunt ook nu al meer dan eens geschiedt was, dog dat de pensionaris Van Berkel sig daervan geëxcuseert hadde..... Dat de twede pensionaris Visser mede te driftig in de particuliere besognes scheen te zijn, immers seer addict aan den eersten pensionaris Van Berkel, sulks men met veel moeite de saken tot een bedaerdt einde konde brengen.

*Ωρε Νατεωισχ [3]). Den pensionaris van Rotterdam Nederburg [4]) was of hielde sig heden den 10 December — hem ontmoetende in de antichambre van de prins — seer gestoort over de jegenswoordige gewone behandeling der meerderheydt tegens de ses grote steden in de vergadering van Hollandt, sodanig selfs, dat scheen te oor-

---

1) In deze plaatsen zetelde het admiraliteits-college van Westfriesland bij afwisseling om de drie maanden.

2) Ore Maarsseveen.

3) Ore Natewisch.

4) Mr. Herman Nederburg bekleedde dezen post sinds 1769. Zie Naamregisters.

1779.

delen dat alles behoorden in 't werk gestelt te worden ten einde daeromtrent voldoening te bekomen.

Van denselve. Dat meende seer wel geïnformeert te sijn dat, hoeseer ook uiterlijk scheen dat er goede en naauwe verstanthouding tusschen de πρινσ en den Engelschen ambassadeur York was, dat dese laatste nogtans in sijn hart niet veel hielde of werk maakte van den πρινσ.

NAAMREGISTER. *)

A.

Abbekerk Crap (Mr. J.), lid van de commissie van opvoeding van Z. H.: **162.**

Ablaing (D'): zie Giessenburg.

Affry (D'), gezant van Frankrijk: **144**, 161, 205, 207, 218, 225, 227, 228.

Aken (Afgevaardigden op het congres te): **20.**

Albinus (Dr. C. B.), hoogleeraar te Utrecht, stelt de erfelijkheid van het stadhouderschap voor: **4**, 16, **107.**

Amelisweerd (H. Van Utenhoven, heer van), lid van de Utrechtsche ridderschap: **157**, 162, 191, **218**, 260, 264, 273.

Amelisweerd (Oud-): **218.**

Amerongen (G. A. Van Reede van), gezant te Berlijn: **405**, 462.

Amerongen (G. G. Taets van), kapitein, later maarschalk van het Nederkwartier: **71**, **110**, 215, 218, 234, 367.

Amerongen (G. M. Taets van), gecommitteerde ter admiraliteit enz.: **216.**

Amerongen (G. A. Taets van), lid van de Utrechtsche ridderschap: **403.**

Anhalt (Prins van): **214.**

Anna (Prinses): passim.

Anson (G.), Engelsch admiraal: **235.**

*) De vet gedrukte getallen verwijzen naar de aanteekeningen, de andere naar den tekst. De Bijvoegselen staan achter de Inleiding gedrukt.

Ardesch, apotheker te 's Gravenhage: 412.
Argens (J. B. De Boyer, markies d'), officier en letterkundige: **281**.
Arkel (R. F. Van), adjudant van Z. H.: **154**.
Arnoud, chirurgijn te 's Gravenhage: 222.
Artikelen aangeplakt: **15**.
Asch van Wijk (H. Van), vroedschapslid te Utrecht: **96**.
Athlone (A. W. Van Reede van), generaal: **444**, 530.
Athlone (F. C. R. Van Reede van), lid van de Utrechtsche ridderschap: **390**, 394, 404, 406, 444, 501, 502, 509.
Athlone (Milady van): **56** (zie de Bijvoegselen), **201**.
Augsburg (Congres van): **178**.
Aulbonne (P. D'), kolonel en adjudant-generaal van Z. H.: **130**, **354**.
Aulnis (Mr. P. A. G. D'), lid van de Utrechtsche vroedschap: **45**, 53, **93**, 96, 120, 189.
Averhould (J. D'), regent van het Jobs-gasthuis te Utrecht: **91**, 194. Zie ook de Bijvoegselen.
Averhould (Mej. D'): **189**.
Aylva (T. Van), gedeputeerde ter generaliteit voor Friesland: **111**, 268.
Aylva (Van), generaal, gouverneur van Maastricht: **351**.
Aylva, kamerheer van Z. H.: 465.

B.

Baarn (Heerlijkheid), Z. H. aangeboden: **10**
Baarn (Schout van): **256**.
Back (Mr. J. De), secretaris van Z. H.: **11**, 13, 16, 18, 22, 28, 29, 34, 37, 52, 55, 64, 75, 80, 84, 85, 87, 91, 94, 95, 107, 110, 113, 114, **137**, 140, 144, 150, 151, 153, 161, **205**, 225, 250, 257, 258, 264, 290, 292, 293, 297, 311, 365, 399.
Back (A. De), zoon van den secretaris: **24**.
Back (Mej. De), dochter van den secretaris: 88.
Baden (Prins van) -Durlach, generaal: **196**.
Bahr (Heer van): **382**.
Bakker (Mr. C.), secretaris van de admiraliteit te Amsterdam: **432**.
Balveren (W. Van), burgemeester van Zalt-Bommel: **37**, **264**, 267, 269.

Barchman Wuytiers (J. C.), zeeofficier, meesterknaap in Gooiland: **62**, 102, **103**, 110, 113, 150.
Barchman Wuytiers, onzeker wie: **451**, 469.
Bassen (Anna Van), door haren stiefvader benadeeld, laat zich ontvoeren: **46**, **53**, 141.
Beeldsnijder (Mr. Tib.) Matroos, secretaris van het gerecht te Utrecht: **49**.
Beilwitz, secretaris van den hertog van Brunswijk: **229**.
Bekker (Jac.), kolonel te Utrecht: **50**.
Belois (Rechtsgebied van): **425**.
Benoist (Anth.), kastelein te 's Gravenhage: **18**, 111, 124, 207, 212, 224, 243, 250, 289, 310.
Bentinck (W.) van Rhoon: zie Rhoon.
Bentinck (Ch.) tot Nijenhuis, voor Overijsel in de S. G.: **13**, 58 (met de Bijvoegselen), 95, 131, 139, 167, 194, 201, 207, 228, 283, 286, 309, 343, **413**, 428, 484, 525.
Bentinck (Z. A.) tot Buckhurst, lid van de Geldersche ridderschap: **309**.
Bentinck (D.) tot Diepenheim, lid van de Geldersche ridderschap: **413**, 535.
Bercheyk (W. J. Van), groot-majoor te Utrecht: **215**.
Berchuys (Tj. Van), meesterknaap in Stad en Lande: **434**.
Berck (J. Van), burgemeester van Utrecht: **27**, 66, 141, 165.
Berck (Mej. M. C. Van): **141**.
Berckel (Mr. P. J. Van), vroedschapslid te Rotterdam: **242**.
Berckel (Mr. E. F. Van), pensionaris van Amsterdam: **447**, 466, 482, 491, 493, **519**, 521, 539, 540.
Bergen-op-Zoom (Beleg van): **20**, 43.
Berger (Mr. Cypriaan), lid van de vroedschap te Utrecht: **12**, 239, 355.
Bergsma (Mr. A.), gedeputeerde ter generaliteit: 257, 260, **383**, **432**, 449.
Berkenrode (M. Lestevenon van), gezant te Parijs: **252**, 328, 482, 485, 518.
Bernard (Melchior), in het rentampt van Sint-Catharijne: **5**.
Bichon (Mr. J. B.), lid van den hoogen raad: **450**.
Bierman, garde du corps: 410.
Bigot (J. A. I.), kolonel van de garde en kamerheer van Z. H.: **85**, 100, 135, 152, 260, 321.

Bigot (Ch.), lid van de gedeputeerde staten van Friesland: **513**.
Bigot (De jonge): **514**.
Bisdom (E.), kapitein ter zee, zijne zending naar Algiers: **380**.
Bisdom (Mr. D. R. Wijkerheld), secretaris van Rotterdam: **504**.
Bisdomstienden: **32**.
Bisschopsheemraden: **27**.
Bye (Mr. C. Thierry de), procureur van de gecommitteerde raden in Holland: **207**.
Bylandsche doorsnijding: **438**.
Blanc (Le), kamerdienaar van Z. H.: **30**.
Bleiswijk (P. Van), raadpensionaris: **228**, 245, 297, 319, 337, 338, 340, 353, 370, 409, 410, 435, 440, 442, 446, 448, 456, 474, 478, 499, 503, 509, 529, 530, 533.
Blondeel (Dr. V. J.), bemoeilijkt in zijne promotie in de rechten: **23**.
Blound (Webster), vice-consul te Salee: **447**.
Blijdenbergh (Mr. G.), vroedschapslid te Utrecht: **239**.
Boas, bankier te 's Gravenhage: **72**, 100, 217, 318.
Boemer, raad in de hofhouding van Z. H.: **319**.
Boendermaker (M.), schepen te Amsterdam: **283**.
Boetzelaer (J. Ph. Van den), heer van Nieuwveen, lid van de Hollandsche ridderschap enz.: **88**, 131, 201, 209, 242, 280, 284, 286, 414, 477, 480, 514, 526, 539.
Boetzelaer (Ph. Jac. Van den), heer van Asperen, Langerak enz., lid van de ridderschap van Utrecht: **85**, **191**, 257, 264, 267.
Boetzelaer (F. M. Van den): 427.
Boetzelaer (B. Van den) van Langerak, lid van de Utrechtsche ridderschap: **400**, 410.
Boetzelaer (Mevr. Van den): 470.
Boetzelaar: zie Kijfhoek.
Boetzelaer (F. H. Van den), lid van den raad van state: **151**, 194, 256.
Boetzelaer (Madelon Van den): **308**.
Bo(c)khoven (Th. J. Van), gecommitteerde ter admiraliteit van Zeeland: **98**, 118.
Bolwerk, ritmeester, voor den hoogen krijgsraad gedaagd: **44**.

Bonnet (G.), predikant te 's Gravenhage: **230.**
Booth (Mej. M. De) of De Boodt, vraagt qualificatie voor de jacht: **49**, 108, 213, 272.
Booth (C. Ph. De) of De Boodt, echtgenoote van den heer D'Ablaing: **49.**
Borch (Van der) van Langentries, kamerheer: **340**, 433, 446, 449, **450**, 454, 517.
Borck (Gen.-maj.), zijne zending naar Keulen: **186**, 234.
Borcke (A. H. Von), gen.-maj. in Pruisen: **281.**
Boreel (Mr. J.), fiscaal van de admiraliteit te Amsterdam: **147**, 163, 166, 167, 172, 176, 179, 197, 241, 258, 282, 284, 288, 297, 301, 327, 328, **370**, 431, 468, 488, 520.
Boreel (Mr. J.) Jr., fiscaal van de admiraliteit te Amsterdam: **370**, 431.
Borssele (J. Van), representant van Z. H. in Zeeland: **49**, 57, 87 (met de Bijvoegselen), 99, 100, 106, 113, 131, 151, 158, 174, 182, 202, 205, 206, 215, 236, 261, 280, 387.
Borssele (Ph. J. Van), geëligeerde: **87** (met de Bijvoegselen), **154.** Verzet tegen zijn adeldom: **184**, 202, 213, **267**, 279, 383.
Bosschaert (Mr. K.), pensionaris van Dordrecht: **159**, **359**, 379.
Both (J.), schepen te Amersfoort: **84.**
Bottestein (J. J. Van Utenhove, heer van), lid van de Utrechtsche ridderschap: **36**, 50, 80, 82, 90, 112, 114, 115, 160, 189, 190, 218, 232, 270, 311, 418.
Bottestein (Zuster en dochter van den heer): **83**, 92.
Boudaen (Mr. G. P.), burgemeester van Amsterdam: **199**, 283, 385.
Bouquet, kolonel bij de Zwitsersche gardes: **225**, 229.
Bouwens (D.), ruwaard van Putten: **308**, 470.
Braam (F. T. Van), schout te Werkhoven: **70.**
Brakel (G. Van), brandweerman te 's Gravenhage: **251.**
Brakell (D. Van), door zijn schoonzoon gedood: **181.**
Brandsenburg: zie Heeckeren.
Brantsen (Mr. W. R. en Mr. E. J.): **264.**
Brantsen (Mr. G.), burgemeester van Arnhem: **270**, 338, 363, 371, 374, 379, 415, 427, 428, 440, 459, 460, 479, 496, 497, 499, 504, 512, 515, 516, 523, 527, 529, 533, 534, 539.

Brantsen (Mr. H. W.), raadssecretaris: **468.**
Breda (N. F. Van), kolonel-ingenieur: **21.**
Bresser (S.), pedel: **62.**
Brink (J. Ten), schepen te Deventer: **269.**
Broekhuizen (Regiment van): 26.
Broglio (De), Fransch maarschalk: **227.**
Bronckhorst (Mr. A. Van): **149.**
Brose (De), gezant van Polen: **22.**
Brouwer (H. A.), lid van den R. v. S.: **218.**
Brouwer (Mr. H.), secretaris van de Utrechtsche ridderschap: **403.**
Brown (W., R. en L.), Engelsche agenten te Utrecht: **390.**
Brugge (Van der) te Leiden; onzeker wie: **181.**
Bruin (D.) Georgesz., burgemeester van Wijk bij Duurstede: **78.**
Bruinis, onzeker wie: **217.**
Brunswijk (Erfprins, prinsen en prinsessen van): **273**, 276, **278**, 305, 327, 329, 330, **332.**
Brunswijk (Louis, hertog van): 71 en verder passim.
Budé (Regiment van): **42.**
Bueren (M. Van), burgemeester van Utrecht: **170**, 238, 298, 401.
Buy (Du), vendrig bij de garde: **422.**
Buys (Mr. A.), secretaris van de generaliteits-rekenkamer: **295.**
Buys (E.), zijn berucht proces te Utrecht: **123.**
Burch (Mr. Joh. Van der) te Leiden: **181.**
Buren (Drostambt van): 188. Zie ook Verelst.
Buren, vrijgesteld van de liberale gift: **12.**
Burgoyne, Engelsch generaal: **445.**
Burman (Mr. C.), lid van der vroedschap te Utrecht: **27**, 89.
Burman (Dr. F.), hoogleeraar te Utrecht: **109.**
Burman (Mr. J. F.), raadsheer in het hof van Brabant: **109**, **149**, 156.
Burman (J.): 191, **192.**
Burman (Familie): **192.**
Burmania, gezant te Weenen: **307.**
Burmania (G. O. Van), opperstalmeester van Z. H. en generaal: **83**, 293.
Burrish: zie Borck.

Bute, Engelsch minister: **187**, 238.
Buteux, gedeputeerde ter generaliteit: **217**.
Butler, consul te Gibraltar: **447**.
Bijltjes te Amsterdam: **53**, 293.
B(e)yma (J. M. Van) thoe Kingma, secretaris van de admiraliteit in Friesland: **432**.

C.

Calkoen (J.), burgemeester van Amsterdam: **199**.
Calkoen (C.), gezant in Polen: **19**, 164.
Cannenburg (D'Ysendoorn à Blois), heer van den: **190**.
Capellen: zie Mijdrecht, Schalkwijk en Papekop.
Capellen (J. D. Van der) tot den Poll, zijne zaak in Overijsel: **356**, 410, 495, 508.
Capellen (R. J. Van der) van de Marsch enz.: **429**, 512, 515.
Capellen (Gedenkschriften van Al. Van der): **422**.
Carle (Mej.), krankzinnige te Utrecht: **89**.
Caroline (Prinses): passim.
Casembroot (J. L. De), generaal: **169**.
Casembroot (Mej. E. De): **233**, 301.
Cassa (Mr. A. J.), commies ter thesaurie: **395**.
Castillion (J.), hoogleeraar te Utrecht: **89**, **93**.
Catwijk: zie Katwijk.
Catt (H. De), lector van Frederik den Grooten: **214**, 226.
Cent Suisses: **82**.
Ceylon (Gouverneur van): **181**.
Chalmers (Mr. J. M.), secretaris van de Staten van Zeeland: **311**.
Charleroi (Beleg van): **20**.
Chaudon, paruikmaker te Amsterdam: 221.
Cheuses (Mevr. De), hofdame: **198**.
Choiseul (Hertog De), Fransch minister: **205**, 238, 328, 417.
Citters (W. Van), representant in Zeeland: **304**, 310, 471.
Citters (Familie Van): 457, 471, 472, 475.
Cleef (Mr. C. Van), burgemeester van Utrecht: **17**.
Cleman: zie Kleeman.
Cobenzel, zaakgelastigde van het keizerlijk hof te Brussel: **261**.
Cockengen (Mr. A. F. Godin, heer van), lid van de vroed-

schap, later burgemeester, te Utrecht: **50**, 62, 96, 103, 110, 116, 188, **219**, **384**, **439**.
Coehoorn (M. Van), lid van den R. v. S.: **422**.
Coman (Coymans?), onbekend: **103**.
Commanderij van Weerden (d. i. Waarder): **2**.
Commissie voor de instructie op het stadhouderschap: **2**.
Commissie voor de financiën van Utrecht: **79**.
Commissie van opvoeding voor den prins en de prinses: **289**.
Commissaris van de Zwitsers: **145**.
Commissarissen-deciseurs: **232**.
Communicatief gaan: **77**.
Constant (Regiment van): **26**.
Consulentschap (Acte van): 434, **435**.
Cornabé (Fr.), generaal, belast met de buitenlandsche correspondentie: **22**, 51, 179, 206, 221, 226, 228, 233, 498.
Corneli (D.), onder-plaatsmajoor te Utrecht, zijn proces: **89**.
Correspondentie te Utrecht: **1**, **150**.
Court (Mevr. La), onzeker wie: **214**.
Craayvanger (Mr. W.), advocaat te Utrecht: **396**.
Cramer (P.), Amsterdamsch koopman: **447**.
Cramp, onbekend: 285.
Crebassa (A.), onderhofmeester van Z. H.: **243**.
Croese (H.) Jr., benoemd tot den tol te Wijk bij Duurstede: **78**.
Croié of Croyé (Regiment): **192**.
Cronström, bevelhebber te Bergen-op-Zoom: **21**, 210.
Cronström, generaal-adjudant van Z. H.: **229**.
Cuylenburch (Mr. C. P. Van), advocaat te Utrecht, zijn proces met den hoofdofficier: **123**.
Cuylenburg (Graafschap) Z. H. aangeboden: **154**.
Cumberland (Hertog van): **132**, 233, 296.

D.

D'Ablaing: zie Giessenburg.
Dalwig (A. Von), edelman van Z. H.: **9**, 307, **366**.
Dam (H. A. Van) d'Audignies, kolonel: **470**.
Dam (J. Van), secretaris van Zeist: 96.
Dankelmann (Freule), hofdame van prinses Wilhelmina: **321**, 325, 344, 408, 419, 458, 466, 479, 481.

Darmstadt (Prinses van Hessen-): **327.**
Dauphin: **417.**
Dedel (S.), zijn zeegevecht: **254.**
Deelen (Van): zie Schoonenberg.
Degenfeld (T. C. Van), kolonel, later gezant: **279**, 307, 404, 518.
Dekanij van den Dom: **7.**
Deneke (Baron Von), resident van Lübeck: **158**, 241.
Denemarken (Prinsessen van): **279.**
Denemarken (Carolina Mathilda, gehuwd met den prins van): **278.**
Denick (Mr. G. D.), fiscaal te Rotterdam: **333**, 468, 532.
Dentz (G. S.), commandant van 's Hertogenbosch: **350.**
Deutz (Mr. J.), burgemeester van Haarlem: **177**, **256** met de Bijvoegselen.
Dierkens (Mej.), gehuwd met Mr. H. Van Hees: **317.**
Dierkens (Mr. J.), burgemeester van 's Gravenhage: **390.**
Dishoek (Mr. A. P. Van), heer van Oudhuizen, proost van Sint-Jan, krijgt schadevergoeding van de Staten: **122.**
Doelisten: **52.**
Does (J. Van der), thesaurier-generaal van de Unie: **40**, 266, 267.
Does (Baron Van der): zie Noordwijk.
Dönhof (P.), ritmeester te Utrecht: **153**, 171, 187.
Doornik (Beleg van): **43.**
Dopff (W. J. T. Von), generaal-adjudant van Z. H.: **229.**
Dorth (Van), generaal: **232.**
Doublet (Fr.), heer van Groeneveld, geëligeerde, later gezant: **3**, 21, 30, 34, 77, 78, 96, 98, 102, 105, 108, 113, 121, 138, 145, 147, 151, 152, 154, 159, 160, 161, 163, 164, **168**, 172, 204, 235, 237, 240, 241, 244, 247, 249, 250, 252, 253, 255.
Doublet (Maria), gehuwd met Lord Holderness: **138.**
Doublet (Mevr.): **189.**
Douespe (S. De la), hofkapellaan: **81.**
Dragon (Mr. N. H.), klerk bij de generaliteits-rekenkamer: **385.**
Driesburg: zie Nijvenheim.
Duin (Ph. Van der), verdacht na de overgave van Brussel, **12**, 22,

Duin (A. J. Van der), heer van 's Gravemoer, Maasdam, enz., gouverneur van Breda, lid van de Hollandsche ridderschap: **185**, 209, 310, 480, 490, 514.
Duin (De jonge Van der): **514**.
Dussen (Kolonel Van der), betrokken in de familie-zaak van O. Z. Van Haren: **177**, 246.
Dussen (A. Van der), generaal, gouverneur van Yperen: **453**.
Dijkgraaf van den Lekdijk-Bovendams: **6**.
Dijkveld (E. Van Weede van): **335**, 367, 381.

E.

Eck (J. T. Van), burgemeester van Arnhem: 276.
Eekhout (Mr. A.), burgemeester van Zwolle: **110**.
Eemnes (Heerlijkheid) Z. H. aangeboden: **10**.
Egeling (G.), wijnkooper te Utrecht: **1**, 15, 56, 140.
Elias (Mr. J. E.) Michielsz., gecommitteerd ter generaliteits-rekenkamer: **32**.
Elin (Simon), lakenfabrikant te Utrecht: **15**, **66**, 72.
Ellinckhuysen (Mr. D.), schepen te Maastricht: **534**.
Envie (D'), generaal: **348**.
Erfelijkheid van het Stadhouderschap: **4**.
Escury (Mr. P. D'), gedeputeerde ter generaliteits-vergadering: **504**.
Essequebo (Geschil over de vaart op): **337**.
Eult (Landgoed De): **256**.
Eustachius (Sint-), klachten over den smokkelhandel: **428**, 443.

F.

Fagel (Familie): 209.
Fagel (Mr. H.), griffier van H. H. M.: **5**, 13, 16, 34 (vgl. de Bijvoegselen), 75, 77, 83, 99, 126, 131, 145, 151, 154, 160, 168, 172, 204, 227, 240, 241, 244, **245**, 249, 254, 296, 297, 309, 317, 327, 340, 342, 353, 375, 404, 428, 466, 484, 504, 508, 516, 533.
Fagel (François), tweede griffier van H. H. M.: **263** 311, 370.

Falkenhain (F. W. Van), majoor te Utrecht: **32.**
Fledderus, advocaat te Steenwijk, onthoofd, later in eere hersteld: **19**, 59, 70.
Fontaines (J. Des), predikant te Vlissingen, zijn proces: **470**, 471, 472.
Fontenoi (Slag bij): **22**, 43.
Fourgeod (Regiment) in Suriname: **362**, 387, 438, 441.
Fréchin (Mevr.), onbekend: **494.**
Frederik (Prins): **419.**
Friese: zie Vriesen.
Furne d. i. Veurne (Commandement te): 211.

G.

Gaubius (H. D.), hoogleeraar te Leiden: **301**, 326, 338.
Geelvink (N.), heer van Stabroek, schepen te Amsterdam: **522.**
Geelvink (Mr. N.) burgemeester van Amsterdam: **199.**
Geelvink (Mr. J.), heer van Castricum, schepen te Amsterdam: **522.**
Geëligeerden (Drie) ontslagen: **113** vlgg.
Geer (J. J. De), heer van Rijnhuizen: **118.**
Genève (Dansmeester uit), door de Staten van Utrecht ontboden: **93.**
Germain (Graaf de St.): **160**, 161, 220.
Germain: zie Sackville.
Giessenburg (J. D. D'Ablaing van), geëligeerde, later president van de Staten van Utrecht enz.: **3**, 27, 31, 32, 38, 40, 49, 55, 57, 64, 66, 70, 72, 75, 78, 80, 82, 84, 85, 87, 90, 93, 96, 103, 105, 108, 109, 113, 114, 116, 117, 118, 134, 135, 149, 158, 174, 175, 182, 213, 215, 272, 280, 294, 295, 298, 303, 314, 323, 324, 367, 368, 399, 418, 468.
Giessenburg (Mevr. D'Ablaing van) -Cotterell: **272**, 366, 451, 469.
Giessenburg (Kinderen van den heer van): **272.**
Gilles (P. W.), pensionaris van Haarlem, later secretaris van den raad van state en thesaurier: **228**, **287**, 297, **374**, 375, 395, 459, 461, 523, 524.
Gilles (J.), gewezen raadpensionaris: **228**, 296.

Gimnig (H. Van), doelist: **396.**
Gobius (Mr. H. A.), burgemeester van Montfoort: **24**, **76.**
Godin (D. E.), schoonvader van den heer J. Pesters: **77**, 112.
Godin: zie Cockengen.
Godin (I. F.), vroedschapslid te Utrecht en gedeputeerde ter generaliteit: **96**, 118, 193.
Godin (G.), majoor: **195**, 355.
Goens (R. M. Van), hoogleeraar te Utrecht: **378.**
Golofkin (C. J.), Russisch gezant op het congres van Soissons: **360.**
Golofkin (Mevr.), echtgenoote van Z. H.'s adjudant: **494.**
Goltz (Mevr. Von), hofdame: **198.**
Goor (Hartger van), directeur van de buitenlandsche correspondentie van H. H. M.: **240.**
Gorcum (Onrust in de regeering te): **28.**
Gosse (P. F.), agent van het H. R. Rijk te 's Gravenhage: **227.**
Goudoever (Mr. A. Van), advocaat en notaris te Utrecht: 273.
Goudoever (E. Van), burgemeester van Amersfoort: **104.**
Gouvernante (De): passim.
Graafland (Mr. E.), pensionaris van Amsterdam: **194.**
Graatsche heide (Geschil over de): **406.**
Gramsbergen: zie Rechteren.
Gratificatiën van manschappen: **37**, 100, **101.**
's Gravemoer: zie Van der Duin.
Greeff (Gebroeders De), pachters te Utrecht: **69**, 93. Insolvent: **183.**
Greven (A.), kolonel: **231.**
Groeneveld: zie Doublet.
Gronsveld-Diepenbroek (Familie): **265.**
Gronsveld (B. P. S. A. Van Diepenbroek, graaf van), gezant te Berlijn, lid van de Hollandsche ridderschap enz.: **52**, 63, 143, 145, 153, 187, 190, 203, 226, 232, 240, 245, 259, 280, 282, 284, 285, 286, 288, 296, 396.
Grovestins (D. Syrtema van), opperstalmeester van Z. H.: **23**, 67, 68, 76, 99, 100, 125, 130, 135, 136, 137, 140, 142, 150, 151, **153**, 156, 158, 162, en zijn proces: 163, 165, 174, 181, 211, 226, 231, 238, 243, 245, 250, 257,

258, 259, 260, 264, 269, 271, 280, 290, 292, 293, 294, 298, 304, 321, 328, 339, 526, 527. Zie ook de Bijvoegselen.
Grovestins (J. Syrtema van), gedeputeerde ter generaliteit: **35.**
Grovestins (De jongere Syrtema van), commissaris-deciseur: **339.**
Gruyter (Mr. B. De), heer van Groenewoude, vroedschapslid, later burgemeester, te Utrecht: **120**, 401.
Guiton (Mej.), onbekend: **534.**
Gundacker (F.), graaf van Thierheim, officier te Gorcum, terechtgesteld: **70.**

H.

Haarlem (Woelingen te): **51.** Geschil over de wetsbestelling: **293, 417.**
Haer (Mr. B. Van der), fiscaal in Friesland: **430.**
Haersma (E. L. Van), overste: **396.**
Haersolte (W. Van) van Yrst, burgemeester van Hattem: **19**, 263, 512.
Haersolte (R. Van) van Toutenburg, voor Overijsel in de admiraliteit te Amsterdam: **236, 269.**
Haes, d. i. Haze (J. De), burgemeester van Amsterdam: **522.**
Hahn (J. D.), hoogleeraar te Leiden: **301.**
Haksteen (Mr. J.), Schepen te Rhenen: **384.**
Hammerstein (A. C. Van), opperjagermeester van Z. H.: **70**, 118, 267.
Harcourt, (Simon earl of), Engelsch staatsman: **198.**
Hardenbroek (J. A.), generaal: **120, 192**, 220, **372**, 377, 385, 394, 452, 460, **499.**
Hardenbroek (G. J. Van), schrijver van de gedenkschriften: **72, 120, 383.**
Harel, groot-majoor te Willemstad: **22.**
Haren (W. Van), gedeputeerde te Brussel enz.: 132, 158, 231, 252, 257, **357.**
Haren (O. Z. Van), lid van den R. v. S.: **40, 131**, 144, 161 en zijn familie-proces: **163**, 172, 176, 179, 180, 181, 187, 209, 227, 232, 249, 255, 257, 258, 266, 284, 285, 287, 292, 304, 309,

Harinxma (J. S. Van) thoe Slooten, kolonel: **153**, 338.
Harscamp (Mr. E. Van), uit de Utrechtsche vroedschap ontzet: **44**, daarin hersteld: **82**, **96**, en burgemeester: 124, 127, 239, 294.
Hasenberg, gevangenis te Utrecht: **473**.
Hasselaar (G. A.), burgemeester van Amsterdam: **29**, 52, 53, 120, 199, 203, 215, 216, 218, 220, 283.
Hasselaar (P. C.), heer van Eemnes, burgemeester van Amsterdam: **216**, **486**.
Hasselaar (De jonge): **225**.
Hazerswoude (Mr. A. Van Wassenaar, heer van), lid van de Hollandsche ridderschap: **235**.
Heeckeren (J. D. K. Van) heer van Kell enz., kamerheer van Z. H.: **326**, 404, 405, **427**.
Heeckeren (E. C. C. W. Van) heer van Netelhorst, lid van de Geldersche ridderschap: **389**.
Heeckeren (R. Van) heer van Zuideras, lid van de Gelder-sche ridderschap: **400**.
Heeckeren (W. R. Van) van Brandsenburg, schout van Zutphen: **267**.
Heeckeren (D. J. Van) van Brandsenburg, kamerheer, later gezant te St. Petersburg: **320**, **412**, 456, 458, 465, 475, 504, 507, 510, 516, 520, 529, 531, 537, 538, 539.
Heemskerk (W Van), lid van den R. v. S.: **155**.
Heeneman (G.), agent van Gotha en solliciteur: **157**.
Hees (Mr. H. Van), raadsheer in het hof van Holland: **317**, **477**.
Hees (Mr. I. J. Van), secretaris van den R. v. S.: **126**, 341, **371**, 374, 377, 390, 421, 443, 448, 350. 477.
Heyden (A. C. Van) van Laerwold, drost van Drente: **321**. 324, **373**, 388.
Heyden (R. A. W. K. Van) -Reinestein, geëligeerde: **141**, 165, 182, 271.
Heyden (S. P. A. Van) -Reinestein, lid van de Utrecht-sche ridderschap: **321** met de Bijvoegselen, 366, **373**, **388**, 412, 433, 536.
Heyden (Familie Van): **265**, 266, 299.
Heyden-Hompesch (S. Van), gedeputeerde ter generaliteit: **308**, 343.
Heyden (L'abbé): **321** met de Bijvoegselen, 358, 419.

Heyden (D. Van der), wijnkooper te Utrecht, zijn proces en vrijspraak: **73.**
Heim (Mr. J. Van der), secretaris van de admiraliteit op de Maas: **443**, 488.
Heim (Mr. A.), burgemeester van Rotterdam enz.: **376.**
Hein(n)eke, secretaris van den hertog van Brunswijk: **319**, 347, 393, 398, 414.
Helbergen (K. Van Essen tot), rentmeester te Valkenburg: **129.**
Heldewier (Mr. J. W.), schepen te Maastricht: **534.**
Hemmen (Heer van): zie Lynden.
Hemsterhuis (F.), klerk bij den R. v. S.: **126.**
Hendriksen (W.), in de vroedschap te Amersfoort: **85.**
Hennert (Dr. J. F.), hoogleeraar te Utrecht: **377**, 378.
Heringa (Dr. J.), predikant te 's Gravenhage: **381.**
Hernpeck (L. J. Van), ontvoert Mej. Van Trigt: **142.**
Hertel, generaal: **347.**
Hinderstein (Heer van): zie Milan.
't Hoen, brander te Yselstein: **47.**
Hogendorp (... Van), onzeker wie: **410.**
Hogguer (D.), minister-resident te Hamburg: **509.**
Holderness (Earl of): **138**, 167, 175, 176, **237.**
Hompesch (Graaf), heer van Genderen, generaal, lid van de Hollandsche ridderschap: **155** (met de Bijvoegselen), **157**, 159, 161, 169, **186**, 266.
Hompesch (De jongere), lid van de Hollandsche ridderschap: **285.**
Hooft (Mr. G.), burgemeester van Amsterdam: **199.**
Hooge krijgsraad: **44**, 88, 255.
Ho(o)genhuizen (Mevr.), onbekend: **429.**
Hoogstraten (Mr. J. W. Van), procureur-generaal bij het hof te Utrecht: **57**, raadsheer in het hof van Holland: **287.**
Hoop (Mr. J. Nanning Van der), burgemeester van Arnhem: **341.**
Hoop (W. G. Van der), kolonel: **198**, **337.**
Hoop (Mr. A. Van der), gewezen secretaris van den R. v. S.: **258.**
Hoop (C. Van der), in de admiraliteit van Friesland: **109.**
Hoop (Mr. C. Van der), advocaat van de O. I. C.: **204**, 215, 216, 224.

Hoorn (Mr. Q. Van), schepen te Amsterdam: **178.**
Hoornbeek (Mr. H. Van), vroedschapslid te Utrecht: **239.**
Hop (Mr. J.), secretaris van den R. v. S., later thesaurier-generaal: **27**, 91, 126, 136, 224, 225, 229, 230, 241, **268**, **287**, 296, 319, 351.
Hop (Mr. C.), burgemeester van Amsterdam: **199**, **242.**
Hope (Th.), bewindhebber der O. I. C.: **204**, 215.
Hope (J.), gedeputeerde der generaliteit: **445.**
Hope (Mevr.): **445.**
Huffel (A. J. Van) tot Verburg, landdrost van Salland enz.: **49**, 95, 98, 106, 110, 111, **119**, 125, 158, 165, 194, 202, 223.
Huydecoper: zie Maarsseveen.
Huyghens (Mr. W.), burgemeester van Amsterdam: **522.**
Hulst (Beleg van): **20.** Zie Roque (De la).
Humalda (B. P. M. Van), overste: **255.**

I.

Iddekinge (A. A. Van), lid van den R. v. S.: **40**, 51, 309, 387, 423, 433, 508.
Imhoff (G. W. Van), gouverneur-generaal: **204.**
Incorporatie van regimenten: **119.**
Isendoorn (J. Van), landbouwer te Houten, mishandeld door soldaten: **8.**
Itsma (W. Van), burgemeester van Harlingen, gedeputeerde ter generaliteit: **356.**
Ivoy: zie Yvoy.
Iwan (Prins) van Rusland: **253.**

J.

Jachtgerecht: **49.**
Jachtrecht: **42**, 82.
Jones (P.), Amerikaansch kaper-kapitein: **533**, 538, 539.
Jong (Mevr. De), onbekend: **408.**
Jong (Mr. E. De), raadsheer in het hof te Utrecht: **55.**
Jongbloed (Jac.), ontvoert Mej. Van Bassen: **46**, **53**, **141.**
Juliaans (A.), makelaar in wijn te Utrecht: **140.**
Julianus: zie Juliaans.

K.

Kalm (A. C. Van), generaal: **352.**
Kassel (Prinsen van Hessen-): **263**, 349.
Katharina (Keizerin) van Rusland: **253.**
Kat (De) te Amsterdam, onbekend: **522.**
Katwijk (F. H. Van Wassenaar, heer van) enz., lid van de Hollandsche ridderschap: **159**, **188**, 189, 241, 280, 312, 480, 490, 514.
Katwijk (W. L. Van Wassenaar-), in de admiraliteit te Amsterdam: **518.**
Kell: zie Heeckeren.
Kempenland (Schoutambt van): **357.**
Kersseboom (Jer.), lid van de gecommitteerde raden van Holland: **47**, 178.
Kien (Mr. N.), vroedschapslid te Utrecht: **238.**
Kien (J,), substituut-schout van Peelland: **357.**
Kinsbergen (J. H.), schout bij nacht: **501**, 509.
Kinschot (R. F. Van), president van den hoogen krijgsraad: **116.**
Kleeman (D.), predikant te Voorburg, aanklacht tegen hem: **381.**
Knibbe, ingenieur, van manslag beschuldigd, door den hoogen krijgsraad opgeeischt: **9.**
Kol (J.), rentmeester van de vijf conventen: **272**, 390.
Kol (E.), rentmeester van de vijf conventen: **391.**
Koning (De), schout van Moerkerken: **251**, 252.
Kretschmar, officier, onzeker welke: **198.**
Kreuningen (Kruiningen): **205.** Zie de Bijvoegselen.
Krok (Gezusters) te Nijmegen, haar proces en pardon: **69.**
Kwak (J. B. Strick van Linschoten), heer van de: **194.**
Kijfhoek (J. D. Van den Boetzelaer, heer van), lid van de Hollandsche ridderschap: **480.**

L.

La(a)feld (Slag bij): **233**, 399.
Laan (Mr. H. A.), adjunct-financie-secretaris: **393.**
Labrou (Adjudant); onzeker wie: 195.

Lambrechtsen (W. B.), burgemeester van Vlissingen: **58**, 175.
Lambregts, officier: **196**.
Lampsins (Mr. J. C.), voor Zeeland in de admiraliteit van Amsterdam: **240**.
Langakkerschans: **428**.
Lankeren (Mr. R. H. Van), eerste klerk bij de generaliteitsrekenkamer: **126**.
Larrey (Th. J. De), secretaris van Z. H.: **131**, 136, 137, 140, 142, 147, 155, 156, 157, 158, 161, 167, 174, 200, 208, 221, 228, 229, 230, 245, 257, 268, 282, 293, 297, 303, 304, 310, 311, 335, 354, 358, 368, 379, 386, 393, 395, 398, 406, 408, 416, 440, 450, 476, 478, 480, 482, 484, 486, 493, 499, 507, 514, 519, 520, 527.
Lascy, Oostenrijksch generaal: **197**, 464.
Lassarra: zie Sarraz.
Lauwerecht: zie Westrenen.
Leeuw (Mr. E. A. De), ontvanger van het anderdeel: **56**, 109.
Leeuwen (Mr. J.), burgemeester van Nijmegen: **264**.
Leger (Klein): **11**.
Lekdijk: **6**.
Leusden (R.), geëligeerde: **18**, 38, 46, 105, 108, 117, 276, 367, 385.
Levy (President De), onbekend: 146.
Liberale gift: **12**, **101**, **104**.
Limiers (H. F. De), uitgever van de Fransche Utrechtsche courant: **264**.
Lynden (F. G. Van), heer van Hemmen, burggraaf van Nijmegen enz.: **148**, 268, 449, 450, 529.
Lynden (W. Van) tot Hemmen, eerste zoon van den heer van Hemmen: **163**, **343**, **372**, 373, 429, 430, 432, 492, 522.
Lynden (D. W. Van), heer van Hoevelaken, tweede zoon van den heer van Hemmen: **148**, **392**.
Lynden (B. C. Van), heer van Lunenburg, derde zoon van den heer van Hemmen, lid van de Utrechtsche ridderschap: **148**, 163, 219, 267, 268, 273, 294, 312, 383, 391, 489, 492, 532.
Lynden (R. Van), vierde zoon van den heer van Hemmen, in de admiraliteit van Friesland: **429** met de Bijvoegselen, 430, 431, 332.

Lynden (O. F. Van), heer van Nederhemert, de Voorst enz., lid van de Geldersche ridderschap enz.: **210**, **400**, **434**.
Lynden (C. Van) van de Park, lid van de Geldersche ridderschap: **526**.
Lynden (H. D. Van) van Landfort, lid van den R. v. S.: **428**, 496.
Lynden (W. C. H. Van) van Blitterswijk, representant in Zeeland: **495**, 508, 531.
Lynden (Freule Van) van Hoevelaken: **515**.
Lyonnet (Mr. P.), secretaris der cijfers van H. H. M.: **240**.
Lockhorst: zie Renesse.
Lockhorst: zie Termeer.
Loten (Mr. A.), burgemeester van Utrecht: **401**, 427.
Lotharingen (Carel, prins van), Oostenrijksch opperbevelhebber: **282**, 261.
Louise (Prinses): **371**, 419, 478, 508.
Lulofs (J.), hoogleeraar te Leiden: **241**.
Luls (Mr. M.), financie-secretaris te Utrecht: **24**, 28, 50, 93.
Lunenburg: zie Lynden.
Lijnslager (H.), zeeofficier: **62**.

M.

Maarsseveen (Mr. J. E. Huydecoper, heer van), gedeputeerde ter generaliteits-vergadering: **486**, 492, 518, 520, 522, 540.
Maasdam: zie Van der Duin.
Maclaine (D. A.), Engelsch predikant te 's Gravenhage: **255**.
Maes (Joh.), chirurgijn te Utrecht, zijn proces: **60**.
Magis, minister-resident van den bisschop van Luik: **513**, 514.
Maleprade (E. De), generaal: **232**, 399.
Malthezer-orde: **409**.
Mansvelt (J. J. Van), burgemeester van Utrecht: **18**, 25, 26, 27, **42**, 53, 69, 80, 86, 96, 123, 355.
Mansvelt (J. P. Van), burgemeester van Utrecht: **61**, 87, 96.
Mariendaal (Convent van): **83**.
Marine (Augmentatie van de): **373**, 465.

Marocco (Oorlog met): 474.
Marquette (P. Rendorp, heer van), commies bij de admiraliteit te Amsterdam: **148.**
Martens (Mr. J. C.), uit de vroedschap te Utrecht ontslagen: **44**, 45, **82**, 109, 110.
Martens (Mr. P. E.), ontvanger van het eene deel: **82.**
Marteville (De), gezant in Zweden: **167.**
Maurepas (De), Fransch minister: **416.**
Mauritius (Mr. J. J.), gouverneur van Suriname, de aanklacht tegen hem: **121.**
Meenen (Beleg van): **20.**
Meer (F. Van der), gezant in Spanje: **204.**
Meer (L. Van der), te Rotterdam gebrandmerkt: **249.**
Meerman (Mr. G.), pensionaris van Rotterdam: **159.**
Meinertshagen, gezant te St. Petersburg: **252.**
Merens (Mr. D.), raadsheer in het hof van Holland: **242.**
Mersen (J.) Gzn., baljuw van de wateren te Middelburg: **457.**
Mey (President), onzeker wie: 275.
Meyn (P.), magistraat te Veere: **280.**
Meyners (Mr. G. F.), vroedschapslid te Rotterdam: **379.**
Mieden (Mr. A. Van der), raadsheer, later president van het hof van Holland: **25**, 136, 142, 151, 162, 174, 181, 250, 291, 293, 298.
Mieden (Zonen van Van der): **137**, 156, 158, 257.
Miele (Van der), officier: 313.
Milady: zie Athlone.
Milan (De) Visconti, geëligeerde en luitenant-houtvester te Utrecht: **133.**
Milan (G. T. De) Visconti, heer van Hinderstein, secretaris van staat in Utrecht: **18**, **133**, 169, 170, 171, 313, 335.
Militaire judisdictie: **8**, 364, **448**, 450, 473.
Minningen (Mr. G. Van), raadsheer in het hof van Holland: **411.**
Moersbergen: **94.**
Mollerus (Mr. J. R.), advocaat te Utrecht: **94.**
Mollerus (Mr. H.) van Westkerke, president van den hoogen raad: **385.**
Mons (Beleg van): **20.**

Mossel (J. J.), gouverneur-generaal: **168**, 204, 216.
Mossel (Mej. G. M.), gehuwd met den heer P. C. Hasselaar van Eemnes: **216**.
Mossel (Mej. C. J.), gehuwd met den heer G. M. Taets van Amerongen: **216**.
Moulin (C. Du), generaal: **351**, **448**.
Muisson (H.), kolonel te Zwolle: **119**.
Muller, muzikant te Berlijn: 331.
Münchhausen, hoofd van de Duitsche Kanselarij van George II: **139**.
Muntendam (Nic.), boekverkooper te Utrecht, wordt concierge: **147**.
Mijdrecht (G. F. Van de Capellen, heer van), geëligeerde enz.: **25**, 38, 65, 84, 86, 96, 98, 108, 115, 134, **469**.

N.

Nagel (A. W. Van) tot Rijnenburg, gedeputeerde ter generaliteits-vergadering: **453**.
Namen (Beleg van): **20**.
Nassau (H. K. graaf van) La Lecq, in de ridderschap van Utrecht: **33**. 67, 403.
Nassau (Mevr. van): **218**.
Nassau (J. F. graaf van) La Lecq, hoofdofficier te Utrecht: **112**, 114, 115, 127, 418.
Natewisch (J. Taets van Amerongen, heer van), hoofdofficier te Amersfoort enz.: **72**, **84**, **98**, 170, 177, 214, 225, 234, 262, 276, 313, 383, 391, 412, 418, 469, 530, 534, 540.
Nederburg (Mr. H.), pensionaris van Amsterdam: **540**.
Neissen (Reis van Keizer Jozef II naar): **327**.
Nellestein (Mr. W. H. Van), ontvanger van het zegel te Utrecht: **55**.
Nellestein (Mr. W. H. Van), geëligeerde 77 en de bijvoegselen.
Newcastle (Th. Pelham, hertog van), Engelsch minister: **63**, 176, **205**, 235.
Nieuw middel: **15**.
Noor, Nora, d. i. Eleonora: zie Casembroot.

Noordwijk (W. J. Th. Van der Does, heer van), lid van van de Hollandsche ridderschap: **48**, **285**, 414, 480.
Nugent (R. earl), bij den Prince van Wales enz.: **160**.
Nuyts (H.), schipper: 219, **220**.
Null (Van der', in dienst van den heer D'Ablaing, verder onbekend: **108**, 109.
Nijpoort (Mej. J. Van der), haar rekest: **220**.
Nijvenheim (A. H. D. Van Neukirchen genaamd), heer van Driesburg enz., in de ridderschap van Gelderland: **37**.
Nijvenheim (W. G. A. D. Van), officier: **307**.

O.

Obdam (J. J. Van Wassenaar, heer van), lid van de Hollandsche ridderschap, gecommitteerd in de admiraliteit op de Maas: **409**, 480, 489, 491, 514.
Oyen (L. A. Van), generaal: **129**, 154.
Olne (L. D') de St. Hallier, kolonel: **42**.
Onbepaald convooi: **489** en verder passim.
Oostbroek (Schoutambt van) overgedragen: **182**.
Oostenrijksche commiezen (Geschil over): **404**.
Ormea (Mr. C.), heer van Papendorp, drossaard van Vreeswijk enz.: **85**, 113, 118.
Ormea (Mr. J. J.), heer van Zevenhoven, maarschalk van het Overkwartier enz.: **85**, 88.
Os (Van der), predikant te Zwolle, zijne moeilijkheden met de classis en de Staten: **95**.

P.

Pachten afgeschaft: **15**.
Pachtersoproeren: **13**.
Pain (D. F.), kapitein, belast met de buitenlandsche correspondentie: **179**, 206, 221, 222, 225, 226, 228, 230, 234, 238, 264, 498.
Pallandt (G. G. J. Van) tot Glinthuis, gedeputeerde ter generaliteits-vergadering voor Overijsel: **388**, 410, 413, 449, 455, 456, 458, 535.
Paltz (Geschil met de): **333**, 339, 467.

Panhuis (J. H. Van), heer van Vliet enz., zijn adeldom betwist: **185**, 192.
Pannerdensche of Pandersche gat: **41**, 48.
Papekop (S. F. Van de Capellen, heer van): **2**, 72.
Papendorp: zie Ormea.
Parkeler: zie Rheede.
Paspoorten (Valsche): **11**, 36.
Pater (Mevr.): **276**.
Patras (Mevr.), haar man en schoonvader: **357**.
Peelland (Schoutambt van): **325**, **357**.
Peetschap van Utrecht over den jonggeboren Prins: **10**.
Peetschap van Utrecht over het kind van den heer van Termeer: **56**.
Pepin du Cailla, kolonel: **42**.
Penning (50e): **101**.
Percent (Geschil over de 22) tusschen de stad Utrecht en de Staten: **97**.
Perkeler: zie Parkeler.
Perponcher (J. A. De) Sedlnitzky, raadsheer in het hof van Holland: **308**.
Perponcher (Mr. W. E. De) Sedlnitzky, geëligeerde: **430**.
Perre (J. A. Van de), representant in Zeeland: **304**, 329, 350, 471, 495.
Pesters (J.), heer van Cattenbroek, geëligeerde enz.: **24**, **74**, 75, 80, 86, 88, 105, 107, 108, 116, 117, 135, 150, 153, 170, 171, 185, 193, 194, 210, 215, 219, 220, 247, 258, 298, 314, 323, 367, 383, 399, 402, 411, 424, 426, 433, 455, 464, 469, 501.
Pesters (Nic.), ex-overste van de garde: **34**, 40, 55, 88, 94, 96, 103, 107, 109, 112, 113, 116, 124, 135, 140, 149, 150, 151, 153, 165, 177, 182, 191, 238, 245, 258, 264, 294, 299, 314, 366, 368, 377, 378, 385, 402, 424, 426, 427, 433, 464, 526.
Pesters (W. N.) Jzn.: **418**.
Petitmaître (J. F.), officier: **26**.
Picard, pruikmaker te Utrecht, zijn huis geplunderd: **29**.
Pichot, schout bij nacht: **447**.
Piek (Mr. H.), gedeputeerde ter generaliteits-vergadering: **370**, 371, 372, 427, 460, 466.
Pierlink (J.), ingenieur: **350**, 351.

Pietro, muzikant te Berlijn: 330.
Pit (Mr. J.), geëligeerde: 114, 117, 165, 182, 215.
Pitt (W.), Engelsch minister: 187.
Plassis (S. Du), klaagt den gouverneur van Suriname aan: 120, 121.
Plettenberg (H. W. Van), burgemeester van Harlingen enz.: 432.
Polanen (Mr. J. H. Strick van Linschoten, heer van), lid van de vroedschap te Utrecht enz.: 5, 41, 104, 189.
Poll (Van de), bij de zending van kooplieden bij de Prinses: 147.
Poll (Mr. P. Van de), burgemeester van Amsterdam: 199.
Pompadour (Mad. De): 145, 221.
Poolsum (D. C. Van) notaris, daarna tweede klerk bij het stadsbestuur te Utrecht: 108.
Potterie (F. K. De la) minister-resident van Denemarken: 158, 161, 195, 222, 282, 322.
Presidentschap van de Staten van Utrecht: 314.
Presidentschap van de ridderschap van Utrecht: 5, 76.
Promotie (Groote) van hoofd-officieren: 499.
Propositie tot de erfelijkheid van het stadhouderschap: 4.
Pruisen (Koning van): passim.
Pruisen (Troonopvolger in): 198, 296, 305, 327, 329.
Pruisen (Prins Hendrik van): 235, 324, 332.
Pruisen (Prins Hendrik van), de jongere: 296.
Puente Fuerte, Spaansch gezant: 276.
Puisieulx (De), gezant van Frankrijk: 179.
Putman (E. H.), burgemeester van Deventer: 421.

Q.

Quack: zie Kwak.
Quarles (Mr L.), schepen te Gouda, gedeputeerd ter generaliteit: 120, 216.

R.

Raadpensionaris: zie Stein en Bleiswijk.
Raap (D.), een der Doelisten: 59, 69, 70, 280.
Radermacher (J. C.), rentmeester van de nalatenschap van Willem III: 358.

Raeders, generaal: **385.**
Raedt (Mr. D. De), burgemeester van Leiden: **27.**
Ram (Mr. J. J.), vroedschapslid te Utrecht: **87**, 96, 103, 128.
Randwijk (Regiment van): 26.
Randwijk (S. Van), heer van Homoet, lid van de ridderschap in het kwartier Nijmegen: **265.**
Randwijk (G. Van), kamerheer van Z. H.: **388.**
Rechteren (J. L. Van) tot het Laar, drost van IJselmuiden: **223.**
Rechteren (R. B. R. Van), heer van Gramsbergen, lid van de Overijselsche ridderschap, gedeputeerde ter generaliteit: **106**, 107, 109, 110, 111, 187, 205, 207, 211, 223, 257, 334, 356, 372, 414, 526.
Rechteren (Elis. Van): **260.**
Rechteren (J. H. Van), heer van Westerveld, geëligeerde enz.: **17**, 39, 77, 87, 90, 96, 98, 105, **106**, 110, 111, 117, 127, 128, 169, 170, 178, 223, 265, 269, 368, 424, 425.
Rechteren (J. G. Van), gezant in Spanje en in Rusland: **280, 518.**
Réforme (van het leger): **82.**
Réfugiés: **33**, 42.
Reigersman (Mr. J. K.), thesaurier van Z. H.: **317**, 318, 320, 332.
Reinst (P. H.), schout bij nacht: **453**, 538.
Reischach, gezant van Maria Theresia: **144**, 270, 404, 405.
Reitz (Dr. J. F.), hoogleeraar te Utrecht: **377.**
Reitzenstein (Van), kolonel-commandant van de Langakkerschans: **420.**
Renesse (J. A. Van), heer van Lockhorst, lid van de Utrechtsche ridderschap: **7**, 21, 29, **38**, 80.
Renesse (W. J. Van), geëligeerde enz.: **7**, 64, 90, 98, 102, 105, 111, **112**, 114, 115, **116**, **117**, 118, 120, 121, 367, 399, 468.
Renesse: zie Ter Aa.
Renesse: zie Zuileveld.
Renswoude (Heerlijkheid van), geschil met het hof: **234.**
Renswoude (Van Reede van), president van de Staten van Utrecht in 1673: **335.**
Repelaer (Mr. H.), burgemeester van Dordrecht: **528.**

Repnin, Russisch officier, onzeker wie: **349.**
Resolutie van Z. H. over de militaire delicten: **8.**
Rheede (K. W. Van), heer van de Parkeler, lid van de Geldersche ridderschap: **107.**
Rheede (Mej. Van): **107.**
Rhoon (W. Bentinck, heer van), lid van de Hollandsche ridderschap: **40**, 63, 75, 77, 83, 87, 95, 103, 131, 132, 137, 138, 142, 156, 159, 160, 161, 163, 167, 168, 171, 174, 179, 188, 201, 208, 220, 222, 223, 224, 226, 230, 243, 247, 250, 254, 280, 282, 283, 284, 292, 295, 301, 308, 316, 317, 326, 344, 365, 405, 435, 484, 525.
Rhoonhuizen (Instrument van): **339.**
Richelieu (Hertog van): **146.**
Riebeek (Wed.): **168**, **189.**
Rive (P. De la), directeur der genie te Maastricht: **351.**
Rochefort (W. H. Van Nassau-Zuilestein, graaf van): **391.**
Rocoux (Slag bij): **232**, 399.
Röell (Mr. J. A.), vroedschapslid te Utrecht: **27.**
Röell (Mr. J. F.), secretaris van politie: **27**, 188, 190, 219. Zie de Bijvoegselen.
Roeters (P.), proost van den Dom: **122.**
Roosmalen (Mr. E. Th.), raadsheer in het hof te Utrecht: **29**, 121, 129.
Rooijen (Mr. C. J. Van), buiten commissie gelaten: **44**, 95.
Roozendaal (L. A. Van Torck, heer van), landdrost van de Veluwe enz.: **52**, 95.
Roozendaal (A. J. Van Torck van), gedeputeerde ter generaliteits-vergadering: **424.**
Roque (P. De la), wegens lafhartig gedrag te Hulst veroordeeld: **11.**
Rosbach (Slag bij): **145.**
Rouse (G.), generaal-majoor: **28.**
Rouse (Mr. L. G.), gedeputeerde ter generaliteits-vergadering: **223**, 342, 351, 360, 363, 364, 371, 372, 373, 396, **421**, 423, 448, 477, 487, 500, 508, 510, 520, 523, 535.
Rousset (J.) de Missy, historiograaf van Z. H., verlaat het land: **35.**
Roy (B. J. De), bij het beleg van Bergen-op-Zoom, sterft: **20.**

Royen (Mr. D. Van), secretaris van den R. v. S.: **126**, 296.
Royer (J.), hofkapellaan: **81**.
Ruever (Mr. A. A. De), hoofdofficier te Utrecht: **12**, 18.
Ruever (H. De), schout en maarschalk van Montfoort: **383**, 386.
Ruisch (H.), krijgt het regiment Croié: **192**, 193, 220, 377.
Rijk (H. Van), schout te Baarn: **256**.

S.

Sackville (George Germain), Engelsch staatsman: **187**, 487.
Sacrelaire (Is.), geneesheer te 's Gravengage: **142**, 144.
Saksen-Hildburghausen (Prins van), generaal in Nederlandschen dienst: **37**, 39.
Saksen-Gotha (Regiment van): 232.
Sandick (J. A. Van): **134**.
Sanen (Van): zie Zanen (Van).
Sappius (D.), burgemeester van het Vrije van Sluis: **303**.
Sarraz (P. De la), bevelhebber van de Zwitsersche garde: **64**, 100, 111, 135, 260, 287.
Saumaise (De jonge): **259**.
Sautijn (Mr. W.), equipage-meester: **226**.
Saxe (Chr.), gouverneur bij de zonen van den secretaris De Back, later hoogleeraar te Utrecht: **24**.
Schalkwijk (E. C. Van de Capellen, heer van), lid van de Utrechtsche ridderschap: **25**, 28, 80, 127, 399.
Schepenenweken (Vrije): **16** en de Bijvoegselen.
Schermbeek (A.), solliciteur-militair te Utrecht: **93**.
Schimmelpenninck (A.) van der Oye, landdrost van de Veluwe: **262**, 263, 264, 269, 402, 415.
Schmettau (F. W. C. Von), Pruisisch-generaal: **332**.
Schmidt, kamerdienaar van den hertog van Brunswijk: **411**.
Schmidt, generaal: **412**. Zie ook Smith.
Schmidt, gunsteling van den hertog van Brunswijk in de garde: **422**.
Scholten (Chr.) van Aschat, zijn huwelijk: **60**.
Scho(o)nenberg (J. Van Deelen van), de moord op zijn schoonvader: **181**, 194, 212.
Schotsche brigade: **386**, 443, 493.

Schrijver (C.), vice-admiraal: **33**.
Schultz (Dr. H.), geneesheer te Utrecht: **448**.
Schut (Dr. J.), doctor van het Catharijne-gasthuis, ontvanger van de bisdomstienden: **32**, 116, **127**.
Schut (Dr. G. J.), geneesheer te Utrecht: **127**.
Schwencke (Dr. Th.), professor aan het academisch gymnasium te 's Gravenhage: **247**, 248.
Secretaris van Staat: zie Milan Visconti.
Sels (J.), schout bij nacht: **453**.
Senden (A. Van), hoofdofficier te Wijk-bij-Duurstede: **39**.
Senden (J. F. Van), schoonzoon van Mr. Burman, later in de Utrechtsche vroedschap: **157**, **298**.
Severijn, officier: **196**, 220.
Singendonk (J. M. Van), officier: **28**.
Sint Catharijne (Rentampt van): **5**, 55.
Sint-Joris-maaltijd: **263**, **389**.
Sitter (Mr. W. R. De), gedeputeerde ter generaliteits-vergadering voor Stad en Lande: **387**, 516, 527.
Slegt (Mr. G.), schout te Mijdrecht, zijne zaak met het hof: **234**.
Slingeland (Mr. S. Van), raadpensionaris: **178**.
Slingeland (G. Van), ontvanger-generaal van Holland: **23**, **105**, 151, 158, 173, 174, 178, 194, 203, 204, 205, 208, 211, 223, 227, 257, 284, 298.
Slingeland (Mevr. Van): 408.
Sloet (R.) van de Haar, gedeputeerde ter generaliteit: **325**, 356, 357, **421**, 422.
Sloet (A.) tot Tweenijenhuizen, landdrost van Salland: **422**, 509.
Sloet (Mr. A. W. W.) van Diepenbroek, gedeputeerde ter generaliteits-vergadering: **504**.
Sluis (Beleg van): **20**.
Smetten (Ter of Van der), onzeker, misschien concierge van het hof: **108**.
Smissaert (H.) schout te Rhenen: **383**, 384.
Smissaert (B. C.), generaal: **385**.
Smit (Schmidt?), kolonel: 200, 236.
Smith, d. i. Schmidt (P. H.), kolonel der Grisons: **353**, **374**.
Soest (Heerlijkheid), Z. H. aangeboden: **10**.

Soissons (Congres van): **360.**
Solms (J. A. graaf van), geëligeerde in 1633: **367.**
Sommelsdijk (J. F. C. Van Aerssen, heer van), lid van de Hollandsche ridderschap: **480**, 490.
Sommerlatte (De), generaal: **395**, 460, 473.
Soubise (Prins de), Fransch maarschalk: **227.**
Spaen (A. Z. Van), Geldersch edelman: **185**, 275.
Spaen (Mevr.): **185**, 195, 225 met de Bijvoegselen, 262, 273, 274, 307.
Spinny (G. De), portretschilder: **263.**
Stadlander (H.), burger-kolonel te Amsterdam: **59.**
Steengracht (Mr. A.), raadpensionaris van Zeeland: **304**, 311, 329.
Steengracht (Mr. J.), fiscaal van de admiraliteit in Zeeland: **457.**
Steenwijk: zie Fledderus.
Steiguer (B. E.), kolonel van de Zwitsersche garde: **261.**
Stein, raadpensionaris: 207, 246, 270, 282, 284, 296, 317, **340**, 351, 359, 408, 484, 498.
Stellingwerf (Nic.), schout te Zuilen: **54.**
Sterrenburg (P. Van Wassenaar, heer van), lid van de Hollandsche ridderschap: **48**, 84, 168.
Sterrenburg (W. L. Van Wassenaar-), lid van de Hollandsche ridderschap, **452**, 480, 489, 514, 522, 523.
Sterrenburg (Mevr. Van): 478.
Stoetwegen (Mr. A. A. Wttewaall van), burgemeester van Utrecht: **4**, 12, 17, 31, 44, 45, **53**, 64, **65**, 66, 68, **86**, **95**, 120, 355.
Stöcken (A. F. Von), kolonel bij de garde: **153**, 209, 338.
Stolberg (Prins van), generaal in dienst van H. H. M.: **261.**
Storm (Mr. E.), advocaat te Utrecht: **65.**
Strick van Linschoten: zie Polanen en Kwak.
Strijen (Mr. Q. Van), ontvanger-generaal: **478.**
Sturler (Regiment van): **43.**
Suaszo: 205. Zie de Bijvoegselen.
Suermondt (J.), luitenant te Utrecht, gedood: **69.**
Suffolk (Lord), Engelsch minister: 391, 477.
Superintendent van de geestelijke goederen: **7**, 17.
Suriname (Expeditie naar): **340.** Zie ook Fourgeod. **375**, 395.

T.

Taets (Familie): **382.**
Taets: zie Amerongen, Natewisch en Oud-Amelisweerd.
Tavel (D. L. De), kolonel bij de Zwitsersche gardes: **365**, 449.
Tavel (F. S. De), directeur van de buitenlandsche correspondentie: **365.**
Temminck (Mr. E. de Vrij), burgemeester van Amsterdam: **199**, 203, 283, 387, 447, 466.
Ter Aa (R. A. Van Renesse, heer van), lid van de Utrechtsche ridderschap: **80**, 86, 112, 127, 191.
Termeer (D. Van Lockhorst, heer van), hoofd-officier te Utrecht enz.: **6**, 17, 18, 28, 41, 50, 53, 56, 61, 69, 72, 76, 80, 82, 83, 86, 87, 93, 96, 102, 112, 115, 117, 123, 141, 468.
Termeer (Mevr. Van Lockhorst van): **204.**
Thirion, kolonel: 290. Zie de Bijvoegselen.
Thomeze (J. De), goudsmid van H. H. M.: **253.**
Tiddinga (E. Van), generaal, in de familie-zaak Van Haren: **258.**
Toelaer (F.), secretaris van Wijk bij Duurstede, onthoofd: **39.**
Tol (Van), pachter te Utrecht: **12.**
Tombe(s) (. . . De), onzeker wie: **188.**
Tombe(s) (A. Des), zijn rekest: **217.**
Totleben, Russisch generaal: **197.**
Tour (D. C. Du), kolonel: **422.**
Trebra (F. W. Von), overste bij de garde: **389.**
Trembley (Abr.), gouverneur van 's heeren Van Rhoons zonen: **143.**
Trigt (Mej. H. P. Van), ontvoerd: **142.**
Trion (Mej.), onzeker wie: **48.**
Trip (L.), gedeputeerde ter generaliteits-vergadering voor Groningen: **423.**
Tronchin (Madame), spreekt over onwettige paspoorten: **4.**
Tulling (Mr. G. Van Oldenbarneveld genaamd), fiscaal van den hoogen krijgsraad: **448**, 450, 455.
Tuyll (Familie Van): 313.
Tuyll van Serooskerken: zie Zuylen en Welland.

Tuyll (J. M. Van), heer van Hees en Leent: **168**, 171.
Tuyll (H. J. Van) van Serooskerken, adjudant-generaal van Z. H.: 194, 212, 213, 222, **294** en de Bijvoegselen.
Tuyll (Mej. M. C. Van), huwt den zoon van den heer Van Rhoon: **168**.
Tuyll (F. C. H. Van) van Serooskerken, ritmeester: **315**.
Turner (Familie): **268**.
Twikkel (U. W. Van Wassenaar, heer van Obdam en), gezant te Parijs enz.: **19**, 84, 99, 168, 284.
Twikkel (C. G. Van Wassenaar-), lid van de Volmachten van Friesland: **432**, 453.

U.

Uilenboekje: **28**.
Usson (Mevr. D'), onbekend: 252.
Utenhoven (Familie): 413.
Utenhoven: zie Bottestein en Amelisweerd.

V.

Valkenburg (Mevr. Van): **417**.
Vastrik (Mr. A.), klerk op de Staten-secretarie: **93**.
Vauguyon (De la), gezant van Frankrijk: **407**, **481**, 483.
Veldhuizen (Mr. F. Van), vroedschapslid te Utrecht: **206**.
Veltgens, majoor-ingenieur: **170**.
Verbeek (H.), vroedschapslid te Utrecht, zijn protest: **86**, **95**, 128, 401, 402.
Verborcht (Is.), burgemeester van Utrecht: **53**, 61, 239.
Verbrugge (Jan), lants-geschutgieter: **526**.
Verduin (Mr. K. De), raadsheer in het leenhof van Brabant en lid van den domeinraad: **155**.
Verelst (J. L.), burgemeester van Veere: **47**, **96**, 132, 187, 198, 199.
Verelst (D. H.), lid van den R. v. S., gezant te Berlijn enz.: **40**, 100, 105, 110, 113, 125, 129, 130, 131, 136, 137, 142, 151, 154, 172, 196, 200, 202, 203, 204, 206, 210, 212, 213, 227, 235, 236, 277, 279, 303, 304, 305, 309, 310, 311, 312, 321, 324, 327, 328, 329, 332, 342, 344, 347, 349, 350, 358, 373.
Verelst (Mevr.): 420.

Verelst (J. L.) Jr., drost van Buren: **130**, **176**, **236**.
Vergennes (C. Gravier de), Fransch minister: **483**.
Verklikkershuisjes omgehaald: **12**.
Vermeer (Mej. A.) te Utrecht, haar invloed: **124**, 140.
Vernand (Kolonel De): 211.
Verteuil, onbekend persoon in Den Haag: **111**, 125.
Verwey (W.), burgemeester van Utrecht: 17, **18**, 44, 355.
Vink (J. H.). kolonel: **248**, 251, 349, 357, 359, 398, 456, 494.
Visscher (Mr. C. W.), pensionaris van Amsterdam: **376**, **519**, 540.
Vlieger (Mr. A. J. De), lid van de leenkamer te 's Hertogenbosch: **498**.
Voet (Mr. P. E.) van Winsen, buiten commissie gelaten: **44**.
Voigt van Elspe, opperhofmeester van Z.H.: **319**, 320, 449.
Voigt van Elspe (Mevr.): **251**.
Voorst (Mr. L. Van), burgemeester van Utrecht: **25**.
Voorst (M. Van), vroedschapslid te Utrecht: **239**.
Vos (Mr. C. A.), vroedschapslid te Utrecht, later in Staten-betrekkingen: **65**, **323**, **382**, 383, 386, 531.
Voshol (Mej. Van), hofdame: **211**.
Vriesen (Mej. H. C.), hare zaak te Zwolle: **119**.
Vry (Mr. J. De), gegijzeld wegens schulden enz.: 46.
Vultejus (Mr. J.), drost van IJselstein: **133**.

W.

Wachendorff (Mr. E. Van), substituut-griffier bij het hof te Utrecht: **33**, 40, 57, 94, 102, 182.
Wael (C. De), zijn manslag, proces en pardon: **69**, 90.
Waey (Mr. A. R. Van), klerk bij het stadsbestuur te Utrecht: **108**, 109.
Waldeck (Vorst van), generaal-opperbevelhebber: **43**, 232, 233.
Wales (Douarière van den prins van): **296**.
Wall, secretaris van staat te Madrid: **252**.
Wantenaar (Mr. T. J.), advocaat te Utrecht: **213**, **272**.
Warin (Mr. A.), schepen te Amsterdam: **199**.
Wartensleben (Van), plenipotentiaris bij de geestelijke keurvorsten: **243**, zijne zaak te Kassel: **277**, 453.
Wassenaar (W. Van), schout-bij-nacht: **130**.

Wassenaar: zie Sterrenburg, Twikkel, Katwijk, Hazerswoude en Obdam.
Wassenaar (J. L. H. Van), gezant in Spanje: **247**, 252.
Weerden (Waarder): zie Commandery en de Bijvoegselen.
Weilburg (Prins van), zwager van Prins Willem V: passim.
Weilburg (Prinses Carolina van), zuster van Prins Willem V: passim.
Weilburg (Jonge prins van), sterft: **235**.
Weiss (A.), hoogleeraar en onderwijzer van Z. H.: **207**, 230, 244, 301, 303, 309.
Welderen (B. Van), gezant in Engeland: **201**.
Welderen (J. W. Van), gezant in Engeland: **236**, 328, 379, 453, 473, 475, 486.
Welland (G. Van Tuyll van Serooskerken, heer van), president der Staten van Utrecht: **41**, 56, 77, 93, 105, 108, 114, 367.
Westerveld: zie Rechteren.
Westervoort (Brug te), geschil daarover: **270**, **276**, 468.
Westrenen (Mr. J. J. Van) heer van Lauwerecht, raadsheer in het hof van Utrecht: **107**, 116, 150.
Westrenen (Mr. Ph. L. Van), genomineerd tot procureur-generaal van het hof: **57**.
Westrenen (Mej. Is. Van), verloofde van den heer Nic. Pesters: **107**.
Westrenen (Mr. J. A. Van), burgemeester van Utrecht: **124**.
Wezele (Mr A Van), advocaat- en procureur-generaal van Holland: **47**.
Wezele (Mej. Van) huwt den heer Scholten: **59**.
Wied (C. Van), generaal: **266**.
Wielandt (J. R.), kapitein te Utrecht: **277**.
Wieling (Abr.), hoogleeraar te Utrecht, zijne moeilijkheden wegens het Uilenboekje: **23**.
Wieling (Mr. K. B.), lid van de vroedschap te Utrecht, gedeputeerde ter generaliteits-vergadering: **295**, 360, 396, 411, 442, 444, 446, 465.
Wieringen (Mr. Van), advocaat te Utrecht, commissaris van het bierkantoor: **94**, **109**.
Wilcken (Von), adjudant-generaal van Z. H.: **353**.
Wilhem (... De), onzeker wie: **188**.
Wilhem (Mevr. De), onzeker wie: 225, 227, 412.

Wilhem (De), onzeker wie: 227.
Willem IV (Prins): passim.
Willem V (Prins): passim.
Willemsdorff (J. L. Van), majoor te Utrecht, zijn fideicommis: **57.**
Willemsdorff (Mej.), onzeker wie: **316.** Zie Bijvoegselen.
Winter (J. W.), geheimschrijver op Z. H.'s secretarie: **253.**
Witsen (Mr. N.), secretaris van Amsterdam: **178.**
Witt (Mr. Joh. De), vroedschapslid te Dordrecht: **179.**
Wybo (Mr. Jan), procureur-generaal bij het hof van Holland: **341.**
Waertman (Mr. D.), vroedschapslid en afgevaardigde der stad Utrecht ter generaliteits-vergadering: **87**, 96, 116, 128, 150, 154, 159, 169, 170, 191, 193, 206, 209, 215, 216, 220, 238, 258, 292, 293, 294, 295, 298, 299, 309, 314, 315, 322.
Wouw (Kasteel te): **22**, 132.
Wttewaall: zie Stoetwegen.
Wulcknitz (C. Von), kolonel van de garde en kamerheer: **153** met de Bijvoegselen, **278**, 320, 326.
Wulperhorst bij Zeist: **24**, 469.
Wijdenbrug (Mr. E. W. Van), fiscaal in Friesland: **227**, 411, 431.
Wijk-bij-Duurstede (Troebelen te): **39.**
Wijnkoopers-onlusten te Amsterdam: **229.**
Wijs (Mr. C. De) Jr., schout te Leersum: **391.**

Y.

Yarmouth (Milady), maîtresse van George II: **138.**
Yorke, Engelsch gezant: 161, **235**, 238, 263, 292, 308, 328, 371, 386, 407, 443, 444, 473, 475, 504, 508, 514, 519, 541.
Yperen (Beleg van): **20.**
Yrst: zie Haersolte.
IJsselstein (Heerlijkheid) vrijgesteld van de liberale gift: **12**, 46.
Yvoy (Max.), de strijd over zijne toelating in de vroedschap te Utrecht: **64.**
Ywan: zie Iwan.

Z.

Zaal (Th. C.), rentmeester van de St. Paulus-abdij enz.: **55.**
Zeeland (Geschillen in), **304**, **363**, **375**, **470.**
Zanen (Mr. R. F. Van), burgemeester van Haarlem: **292.**
Zanen (Mevr. Van): **417.**
Zingendonk: zie Singendonk.
Zuideras: zie Heeckeren.
Zuileveld (W. J. Van Renesse, heer van), lid van de Geldersche ridderschap: **107.**
Zuylen (D. J. Van Tuyll van Serooskerken, heer van), lid van de Utrechtsche ridderschap: **6**, 17, 28, 29, 33, 38, 50, 53, 55, 61, 69, 86, 87, 92, 93, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 127, 137, 145, 146, 157, 159, 161, 166, 169, 170, 184, 189, 190, 191, 219, 233, 256, 268, 315, 316, 367, 383, 386, 399, 401.
Zuylen (Mej. Belle Van): **214**, 215.
Zuylen (R. G. Van Tuyll van Serooskerken tot): **7.**
Zweden (Staatsgreep in): **346.**

UITGAVEN

VAN HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP TE UTRECHT.

KRONIJK. 1846—1875.

2e jaargang.(*)	ƒ (5.—)	1.50.	17e jaargang .	ƒ (5.80)	1.50.
3e jaargang . -	(2.70)	1.50.	18e jaargang . -	(6.60)	1.50.
4e jaargang . -	(3.70)	2.50.	19e jaargang . -	(7.40)	2.—.
5e jaargang . -	(6.—)	2.50.	20e jaargang . -	(7.20)	2.—.
6e jaargang . -	(6.—)	2.—.	21e jaargang . -	(7.60)	2.—.
7e jaargang . -	(6.40)	3.—.	22e jaargang . -	(7.20)	2.—.
8e jaargang . -	)5.80)	3.—.	23e jaargang . -	(9.20)	2.50.
9e jaargang . -	(6.80)	3.—.	24e jaargang . -	(9.40)	2.50.
10e jaargang . -	(6.80)	3.—.	25e jaargang . -	(10.70)	3.—.
11e jaargang . -	(3.20)	1.—.	26e jaargang . -	(8.00)	2.50.
12e jaargang . -	(3.60)	1.—.	27e jaargang . -	(8.20)	2.50.
13e jaargang . -	(4.80)	1.50.	28e jaargang . -	(6.20)	2.50.
14e jaargang . -	(5.10)	1.50.	29e jaargang . -	(8.30)	2.50.
15e jaargang . -	(4.60)	1.50.	30e jaargang . -	(10.30)	3.—.
16e jaargang . -	(5.40)	1.50.	31e jaargang . -	(8.40)	2.50.

BERIGTEN. 1846—1863.

1e deel. 1e stuk.	ƒ (3.40)	1.50.	4e deel. 2e stuk.	ƒ (2.50)	1.50.
1e deel. 2e stuk. -	(2.20)	1.50.	5e deel. 1e stuk. -	(3.20)	1.50.
2e deel. 1e stuk. -	(2.20)	1.50.	5e deel. 2e stuk. -	(2.50)	1.—.
2e deel. 2e stuk. -	(3.80)	3.80.	6e deel. 1e stuk. -	(2.50)	1.—.
3e deel. 1e stuk. -	(3.—)	1.50.	6e deel. 2e stuk. -	(2.10)	1.—.
3e deel. 2e stuk. -	(3.—)	1.50.	7e deel. 1e stuk. -	(5.50)	1.50.
4e deel. 1e stuk. -	(3.—)	2.—.	7e deel. 2e stuk. -	(6.50)	2.50.

CODEX DIPLOMATICUS.

EERSTE SERIE. (IN 4°.) 1848. 1 deel. M. 9.60 ƒ 5.20.

TWEEDE SERIE. (IN 8°.) 1852—1863.

1e deel. 1e afd.	ƒ (3.75)	2.50.	3e deel. 2e afd.	ƒ (3.40)	1.50
1e deel. 2e afd. -	(3.10)	2.50.	4e deel. 1e afd. -	(3.10)	1.50.
2e deel. 1e afd. -	(6.20)	3.50.	4e deel. 2e afd. -	(5.20)	1.50.
2e deel. 2e afd. -	(3.20)	2.—.	5e deel . . .	(12.00)	4.—.
3e deel. 1e afd. -	(6.50)	2.—.	6e deel . . . -	(1.20)	1.—.

(*) De eerste jaargang is niet in druk verschenen.

1e deel . .	f (5.20)	2.50.	12e deel	f	4.10.
2e deel . .	- (5.20)	2.50.	13e deel	-	5.—.
3e deel . .	- (5.20)	2.50.	14e deel	-	3.80.
4e deel . .	- (8.80)	4.—.	15e deel	-	4.90.
5e deel . .	- (5.40)	3.—.	16e deel	-	4.75.
6e deel	f	6.—.	17e deel	-	4.—.
7e deel	-	5.—.	18e deel	-	5.75.
8e deel	-	3.60.	19e deel	-	5.25.
9e deel	-	6.10.	20e deel	-	3.25.
10e deel	-	5.80.	21e deel	-	4.50.
11e deel	-	6.60.	22e deel	-	4.90.

Register op de Kronijk van 1846—1854. 1857.	f (5.80)	1.50.
Register op de onderwerpen, behandeld in de Kronijk, de Berigten en den Codex diplomaticus (1877).	- (1.80)	1.50.

WERKEN.

NIEUWE SERIE.

1.	Annales Egmundani	f (1.20)	1.—.
2.	Verbaal van de ambassade naar Engeland. 1685	- (1.80)	1.—.
3.	Memoriën van Roger Williams	- (2.10)	1.—.
4.	Kronijken van Emo en Menko	- (3.70)	1.50.
5.	Hortensius, Opkomst en ondergang van Naarden	- (4.50)	1.50.
6.	Kronijk van Holland van den Clerc uten laghen landen bi der see	- (2.30)	1.—.
7.	Kronijk v. Eggerik Egges Phebens 1565-1594	- (2.40)	1.—.
8.	Verwijs, De oorlogen van Albrecht van Beieren met de Friezen	- (9.80)	2.50.
9.	Verbaal van de ambassade naar Denemarken, enz. 1625	- (2.30)	1.—.
10.	Verbaal v. d. ambassade n. Engeland. 1625 .	- (1.90)	1.—.
11.	Brieven van J. Wtenbogaert. I. (1584-1618)	- (4.00)	1.50.
12.	Brieven v. J. Wtenbogaert II 1. (1618-1621)	- (2.80)	1.—.
13.	Memorials of P. P. J. Quint Ondaatje. .	- (4.00)	1.50.
14.	Verhooren van Hugo de Groot	- (4 80)	2.—.
15.	Brieven v. J. Wtenbogaert. II 2. (1621-1626)	- (5.50)	2.—.
16.	Memoriën van Cornelis Pieterszoon Hooft.	- (4.90)	2.—.
17.	Brieven v. J. Wtenbogaert. III 1. (1626-1627)	- (6.50)	2.—.

18.	Onderzoek omtrent de Middelburgsche beroerten van 1566 en 1567.	*f* (3.40)	1.50.
19.	Brieven v. J. Wtenbogaert. III 2. (1628-1629)	- (8.20)	2.50.
20.	Brieven v. Joh. Wtenbogaert. III 3. (1630).	- (6.10)	2.—.
21.	De rekeningen der grafelijkheid van Holland. I.	- (5.80)	2.50.
22.	Brieven v. J. Wtenbogaert. III 4. (1631-1644)	- (4.50)	1.50.
23.	Journaal van Constantijn Huygens den zoon. 1688—1696 I.	- (6.70)	6.70.
24.	De rekeningen der grafelijkheid van Holland. II.	- (7.20)	2.50.
25.	Journaal van Constantijn Huygens den zoon. 1688—1696. II.	- (7.90)	7.90.
26.	De rekeningen der grafelijkheid van Holland. III.	- (6.20)	2.50.
27.	Brieven van en aan J. D. van der Capellen van de Poll	-(10.80)	3.—.
27*b*.	Brieven van en aan J. D. van der Capellen van de Poll. (Aanhangsel.).	- (1.40)	1.—.
28.	Bomelius, Bellum Trajectinum	- (1.40)	1.—.
29.	De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland. I.	- (6.80)	3.—.
30.	De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland. II.	- (5.30)	3.—.
31.	Muller, Lijst van Noord-Nederlandsche kronijken	- (1.40)	1.—.
32.	Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1673—1678	- (3.50)	3.50.
33.	Négociations de D'Avaux à la cour de Suède. 1693—1698. I.	- (8.00)	2.50.
34.	Négociations de D'Avaux. II.	- (5.40)	2.—.
35.	Négociations de D'Avaux. III 1. . . .	- (5.60)	2.—.
36.	Négociations de D'Avaux. III 2. . . .	- (3.90)	1.50.
37.	Brieven van Lionello en Suriano en verslag van Trevisano aan den Senaat van Venetië. 1616—1620	- (6.10)	3.50.
38.	Brieven aan R. M. van Goens. I. . . .	- (6.60)	3.50.
39.	Dagverhaal van Jan van Riebeek. I. (1652-1655).	- (7.80)	7.80.
40.	Rijmkroniek van Melis Stoke. I. . . .	- (5.00)	2.50.
41.	De geschillen over de afdanking van het krijgsvolk. 1649—1650.	- (5.40)	2.50.
42.	Rijmkroniek van Melis Stoke. II. . . .	- (4.80)	2.50.

43.	Brieven aan R. M. van Goens. II. . . .	*f* (4.60)	1.50.
44.	Brieven van Jhr. Arend van Dorp. I. . . .	- (6.60)	3.—.
45.	Memorien v. Mr. D. v. Bleyswijk. 1734—1755	- (4.50)	3.—.
46.	Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1680—1682.	- (2.20)	2.20.
47.	Correspondentie van Lodewijk van Nassau	- (2.90)	2.90.
48.	Kroniek van Sicke Benninge	- (2.40)	2.40.
49.	Narracio de Groninghe, de Thrente et de Covordia.	- (2.10)	2.10.
50.	Brieven van Jhr. Arend van Dorp. II. .	- (7.80)	2.50.
51.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. I. (1576-1578).	-	6.80.
52.	Resolutiën van de vroedschap van Utrecht betreffende de akademie. 1632— 1812 . .	-	7.—.
53.	De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. I.	-	7.30.
54.	De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. II.	-	8.—.
55.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. II. (1578-1579)	-	6.25.
56.	Brieven aan R. M. van Goens. III . . .	-	3.—.
57.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. III. (1579-1581)	-	8.90.
58.	Dagverhaal v. Jan v. Riebeek. II. (1656-1658)	-	8.—.
59.	Dagverhaal v. Jan v. Riebeek. III. (1659-1662)	-	8.—.
60.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. IV. (1581-1583).	-	4.50.
61.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. V. (1583-1584).	-	8.50.

DERDE SERIE.

1.	Fr. Dusseldorp, Annales. 1566—1616 .	-	7.50.
2.	De oudste stadsrekeningen van Dordrecht. 1284—1424.	-	2.40.
3.	Het oudste cartularium van het sticht Utrecht	-	4.60.
4.	Brieven van Willem V aan Van Lijnden van Blitterswijk	-	3.50.
5.	Lettres de Pierre de Groot à Abraham de Wicquefort. 1668—1674	-	5.25.
6.	Rekeningen van de gilden van Dordrecht. 1438—1600	-	2.80.

7. H. Bontemantel, De regeeringe van Amsterdam. 1653—1672. I. . . . . ƒ 5.50.

8. H. Bontemantel, De regeeringe van Amsterdam. 1653—1672. II. . . . . - 6.—.

9. Rekeningen d. stad Groningen u. d. 16e eeuw. - 4.—.

10. Briefwisseling tusschen de gebroeders Van der Goes. 1659—1673. I. . . . . - 6.- .

12. Diarium Everardi Bronchorstii. 1591—1627. - 2.40.

Abraham de Wicquefort, Histoire des Provinces-Unies des Païs-Bas. 4 vol. . . . . - 26.—.

Bullarium Trajectense. 2 tom. . . . . - 24.—.

Verslag van de algemeene vergadering der leden op 16 April 1895 . . . . . - 0.60.

Verslag van de algemeene vergadering der leden op 20 April 1897 . . . . . - 0.90.

Bepalingen over de uitgave van handschriften. . - 0.25.

Bepalingen over het uitgeven van handschriften, betrekking hebbende op de nieuwe geschiedenis . - 0.20.

Catalogus der boekerij van het Historisch Genootschap. 3e uitgave. (1872) . . . . . - 1.60.

1e Supplement op den Catalogus der boekerij van het Historisch Genootschap (1882) . . . . . - 1.10.

2e Supplement op den Catalogus der boekerij van het Historisch Genootschap (1895) . . . . - 2.10.

UITGAVEN

VAN HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP TE UTRECHT [1]).

Lijst van Noord Nederlandsche kronijken, met opgave van bestaande handschriften en litteratuur. Door S. Muller Fz. 1880 . . . . . *f* (1.40) 1.—.

Volledige lijst van alle Noord-Nederlandsche kronijken en wegwijzer door de bestaande handschriften van uitgegevene en onuitgegevene kronijken.

Annales Egmundani. 1863. . . . . *f* (1.20) 1.—.

Oudste bron voor de geschiedenis van het graafschap Holland.

Rijmkroniek van Melis Stoke. Uitgegeven door W. G. Brill 2 deelen. 1885. . . . . *f* (9.80) 5.—.

Belangrijk verhaal van een grafelijken klerk omtrent de geschiedenis van de laatste tijden van het Hollandsche en het optreden van het Henegouwsche huis.

Kronijk van Holland van een ongenoemden geestelijke (gewoonlijk genaamd Kronijk van den Clerc uten laghen landen bi der see). 1867 . . . . . *f* (2.30) 1.—.

Kronijk, waarvan de tekst nauw verwant is aan de Hollandsche vertaling der belangrijke kronijk van Beka.

Henricus Bomelius, Bellum Trajectinum. 1878. *f* (1.40) 1.—.

Verhaal van de gebeurtenissen, die aan de annexatie van het sticht Utrecht door Karel V voorafgingen.

Kronijken van Emo en Menko Uitgegeven door Feith en Acker Stratingh. 1866 . . . . . *f* (3.70) 1.50.

Belangrijkste bron voor de oudste geschiedenis van Friesland, vooral voor de sociale historie.

Quedam narracio de Groninghe, de Thrente, de Covordia et de diversis aliis sub diversis episcopis Trajectensibus. Uitgegeven door C. Pijnacker Hordijk 1888. *f* (2.10) 2.10.

Belangrijk voor de geschiedenis van Groningen en Drente in de 12e en 13e eeuw. Uitgaaf volgens een handschrift, dat aan de uitgevers der Monumenta Germaniae onbekend is gebleven.

---

1) Deze inhoudsopgave der uitgaven van het genootschap bedoelt alleen den hoofdinhoud, niet den volledigen inhoud der werken te vermelden.

De kroniek van Sicke Benninge. 1e en 2e deel (kroniek van Van Lemego) Uitgegeven en met kritische aanteekeningen voorzien door J. A. Feith; met eene inleiding van P. J. Blok. 1887. . . . . *f* (2.40) 2.40.

Verhaal van een hooggeplaatst getuige van de gebeurtenissen te Groningen in de 15e en het begin der 16e eeuw, hier voor het eerst op betrouwbare wijze uitgegeven. Ook de hier overgenomene kroniek van Lemego over de 15e eeuw is het werk van een tijdgenoot.

Het oudste cartularium van het sticht Utrecht. Uitgegeven door S. Muller Fz. 1892. . . . . *f* 4.60.

Bevat alle keizeroorkonden van het sticht Utrecht en alle andere giftbrieven uit de oudste tijden van het bisdom.

Bullarium Trajectense. Romanorum Pontificum diplomata usque ad Urbanum Papam VI in veterem episcopatum Trajectensem destinata. Edidit Gisb. Brom. 2 tomi. 1891, 92 . . . . . *f* 24.—.

Volledige verzameling van de in het pauselijk archief aanwezige oorkonden, betrekking hebbende op het bisdom Utrecht.

De rekeningen der grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche huis. Uitgegeven door H. G. Hamaker. 3 deelen. 1875—78 . . . . . *f* (19.20) 7.50.

De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche Huis. Uitgegeven door H. G. Hamaker. 2 deelen. 1879, 80 . . . . . *f* (12.10) 6.—.

Oudst bewaarde rekeningen van de Hollandsche graven, overrijk aan bizonderheden betreffende de geographische, administratieve en sociale toestanden van Holland in de veertiende eeuw.

De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. Uitgegeven door S. Muller Fz. 2 deelen. 1889, 91. *f* 15.30.

Eenige bron voor de kennis van de administratie van het bisdom Utrecht in het begin van de veertiende eeuw.

De oudste stadsrekeningen van Dordrecht. 1284—1424. Uitgegeven door C. M. Dozy. 1891 . . . . *f* 2.40.

Bevat o. a. de eenige stadsrekeningen uit de dertiende eeuw, die in Nederland bewaard zijn.

Rekeningen van de gilden van Dordrecht. 1438—1600. Uitgegeven door J. C. Overvoorde. 1894 . . *f* 2.80.

Eenige bewaarde middeleeuwsche rekeningen van Nederlandsche gilden, van belang voor de kennis van de inrichting dezer corporaties.

Rekeningen der stad Groningen uit de 16e eeuw. Uitgegeven door P. J. Blok. 1896 . . . . . *f* 4.—.

Geven een volledig overzicht van de administratie der stad Groningen in de eerste helft der zestiende eeuw.

E. Verwijs, De oorlogen van hertog Albrecht van Beieren met de Friezen in de laatste jaren der XIVe eeuw. 1869. . . . . *f* (9.80) 2.50.

Bewerking van deze belangrijke episode der Nederlandsche geschiedenis, voornamelijk getrokken uit de grafelijkheidsrekeningen van Holland.

Onderzoek van 's Konings wege ingesteld omtrent de Middelburgsche beroerten van 1566 en 1567. Uitgegeven door J. Van Vloten. 1873. . . . . *f* (3.40) 1.50.

Zeer belangrijke bron voor de geschiedenis van de hagepreeken, den beeldenstorm en het eerste gewapende verzet tegen de Spanjaarden in Zeeland.

Correspondentie van en betreffende Lodewijk van Nassau en andere onuitgegeven documenten. Verzameld door P. J. Blok. 1887 . . . . . *f* (2.90) 2.90.

Bevat o. a. de onuitgegeven apologie van Lodewijk, de rechterhand van zijn broeder prins Willem van Oranje, en eene correspondentie betreffende zijne onderhandelingen met het Fransche hof.

Hortensius, Over de opkomst en den ondergang van Naarden. Uitgegeven door Peerlkamp en A. Perk. 1866. . . . . *f* (4.50) 1.50.

Dit geschrift van Lambertus Hortensius, rector der Latijnsche school te Naarden, is vooral merkwaardig om de mededeelingen over het begin van den 80-jarigen oorlog en het uitvoerig verhaal van het uitmoorden van Naarden door de Spanjaarden (1572).

Memoriën van Roger Williams. Uitgegeven door J. T. Bodel Nyenhuis. 1864 . . . . . *f* (2.10) 1.—.

Merkwaardig voor de oorlogsgeschiedenis der jaren 1572—1574; de schrijver was ooggetuige der gebeurtenissen in de eerste jaren van den opstand tegen Spanje.

Brieven en onuitgegeven stukken van Jonkheer Arend van Dorp, heer van Maasdam. Uitgegeven door J. B. J. N. ridder De van der Schueren. 2 deelen. 1887, 88. *f* (14.40) 5.50.

Papieren van een handlanger van prins Willem I, belangrijk voor de intieme geschiedenis van den opstand tegen Spanje.

Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. (1576—1584.) Publiés par P. L. Muller et Alph. Diegerick. Tome I—V (1576—Juin 1584). 1889, 90 . . . . . *f* 34.95.

Volledige bronnenuitgave betreffende de tusschenkomst van den hertog van Anjou, broeder van Hendrik III, in de zaken van den Nederlandschen opstand en de aanneming van de souvereiniteit over de Nederlandsche gewesten.

Kronijk van Eggerik Egges Phebens. 1565—1594. Uitgegeven door H. O. Feith 1867. . . *f* (2.40) 1.—.
Groningsche kronijk van een onpartijdigen hervormingsgezinde, bron van Emmius.

Uittreksel uit Francisci Dusseldorpii Annales. 1566—1616. Uitgegeven door R. Fruin. 1894 . . . . . *f* 7.50.
De geschiedenis van den opstand, door een katholiek tijdgenoot geschreven.

Diarium Everardi Bronchorstii sive Adversaria omnium quae gesta sunt in academia Leidensi, 1591—1627. Uitgegeven door J. C. Van Slee. 1898. . . *f* 2.40.
Curieuse aanteekeningen over het onderwijs en het leven aan de Leidsche academie.

Brieven van Lionello en Suriano uit Den Haag aan Doge en Senaat van Venetië in 1616—1618, benevens Verslag van Trevisano betreffende zijne zending naar Holland in 1620. 1883 . . . . . *f* (6.10) 3.50.
Merkwaardige brieven van de bekende Venetiaansche diplomaten over de geschillen tijdens het bestand.

Memoriën en adviezen van Cornelis Pieterszoon Hooft. 1871. . . . . *f* (4.90) 2.—.
Belangrijk voor de geschiedenis van Amsterdam in de jaren 1578—1620 en voor de houding van deze stad in de godsdienstige geschillen.

Verhooren en andere bescheiden betreffende het rechtsgeding van Hugo de Groot. Uitgegeven door R. Fruin. 1871. . . . . *f* (4.80) 2.—.
Belangrijk voor de kennis van den strijd tusschen de twee groote staatspartijen in het begin van de republiek, waarbij Grotius eene belangrijke rol vervulde.

Brieven en onuitgegeven stukken van Johannes Wtenbogaert. 1584—1644. Uitgegeven door H. C. Rogge. 7 deelen. 1868/74. . . . . *f* (37.60) 12.50.
Deze correspondentie van den bekenden Remonstrantschen hofprediker van prins Maurits is in de eerste plaats belangrijk voor de geschiedenis van de kerkelijke woelingen tijdens het bestand.

Verbaal van de ambassade van Aerssen, Joachimi en Burmania naar Engeland. 1625. 1867 . . *f* (1.90) 1.—.
Bevat de onderhandeling over een verbond van onderlinge bescherming na het afspringen van het huwelijk tusschen den zoon van den Engelschen koning en eene Spaansche prinses.

Verbaal van de ambassade van Gaspar van Vosbergen bij den koning van Denemarken, den Neder-Saxischen kreits en den koning van Zweden. 1625 1867 . *f* (2.30) 1.—.
Behelst de onderhandelingen over een verbond tegen den keizer en den koning van Spanje in het begin van den Dertigjarigen oorlog.

Resolutiën van de vroedschap van Utrecht betreffende de Academie. Uitgegeven door J. A. Wijnne en Lucie Miedema. 1888, 1900 . . . . . *f* 7.—.

Met een uitvoerige inleiding over de inrichtingen van hooger onderwijs te Utrecht vóór 1636.

Abraham de Wicquefort, Histoire des Provinces-Unies des Païs-Bas, depuis le parfait establissement de cet estat par la paix de Munster. 4 volumes. I. 1861. II. 1864. III. 1866. IV. 1874 . . . . . *f* 26.—.

De beste gelijktijdige geschiedenis van de Nederlanden in de tweede helft der zeventiende eeuw door een diplomatiek agent.

De geschillen over de afdanking van het krijgsvolk in de Vereenigde Nederlanden in de jaren 1649 en 1650. Toegelicht door J. A. Wijnne. 1885. . *f* (5.40) 2.50.

De bekende geschillen van het jaar 1650 worden hier toegelicht uit onbekende stukken uit het Huis-archief van H. M. de Koningin.

Dagverhaal van Jan van Riebeek, commandeur aan de Kaap de Goede Hoop. 1652—1662. 3 deelen. 1884—93. *f* 23.80.

Merkwaardig verhaal van den stichter der Kaapkolonie omtrent de geschiedenis van deze kolonie.

H. Bontemantel, De regeeringe van Amsterdam, soo in 't civiel als crimineel en militaire. 1653—1672. Uitgegeven door G. W. Kernkamp. 2 deelen. 1897. *f* 11.50.

Gedenkschriften van een Amsterdamsch regent uit den tijd van Jan De Witt, belangrijk voor de kennis van de regeering en de regeeringsintriges van Amsterdam.

Lettres de Pierre de Groot à Abraham de Wicquefort. 1668—1674. Publiées par F. J. L. Krämer. 1894. *f* 5.25.

Brieven van P. De Groot, den zoon van Hugo De Groot, voornamelijk loopende over de Keulsche vredeshandeling in 1673.

Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1673—1678. 1881. . . . . *f* (3.50) 3.50.

Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1680—1682 en 1649—1650. 1888. . . . . *f* (2.20) 2.20.

Journaal van Constantijn Huygens den zoon. 1688—1696. 2 deelen. 1876. . . . . *f* (14.60). 14.60.

Journalen van den secretaris van Willem III, hoogst belangrijk voor de kennis van personen en de zedengeschiedenis van de laatste helft der zeventiende eeuw.

Verbaal van de buitengewone ambassade naar Engeland in 1685. 1863 . . . . . *f* (1.80) 1.—.

Gewichtig voor de kennis van de verhouding der republiek tot koning Jakob II na diens troonsbestijging en den opstand van Monmouth en zijne aanhangers.

Négociations du comte D'Avaux, ambassadeur à la cour de Suède, pendant les années 1693, 1697, 1698. Publiées par J. A. Wijnne. 4 volumes. 1882, 83 . *f* (22.90) 8.—.

Belangrijk voor de geschiedenis van de diplomatieke betrekkingen der mogendheden ten tijde van den Negenjarigen oorlog.

Memorien van Mr. Diderik van Bleyswijk, burgemeester van Gorinchem. 1734—1755. Uitgegeven door Theod. Jorissen. 1887 . . . . . *f* (4.50) 3.—.

Belangrijk voor de geschiedenis van de familieregeering en de regentenintrigues in de steden van Holland.

Brieven van en aan Joan Derck van der Capellen van de Poll. Uitgegeven door W. H. De Beaufort. Met aanhangsel door J. A. Sillem. 2 deelen. 1879. *f* (12.20) 4.—.

Brieven van den bekenden adellijken patriotschen leider, hoogst belangrijk voor de geschiedenis van de jaren 1763—1784.

Brieven aan R. M. van Goens en onuitgegeven stukken hem betreffende. 3 deelen. 1884—90. *f* (14.20) 8.—.

Belangrijk voor de autobiografie van R. M. Van Goens en voor de kennis van zijne verhouding tot de stadhouderlijke partij. Bevat bovendien eene uitgebreide correspondentie met buitenlandsche geleerden.

Brieven van prins Willem V aan baron Van Lijnden van Blitterswijk. Uitgegeven onder toezicht van F. De Bas. 1893 . . . . . *f* 3.50.

Vertrouwelijke brieven van den prins aan zijn vertegenwoordiger als eerste edele in Zeeland.

Memorials and times of Peter Philip Juriaan Quint Ondaatje. By Mrs. Davies . . . . . *f* (4.—) 1.50.

Biographie van den bekenden Utrechtschen patriot van 1784 en volgende jaren.

KRONIJK.

EERSTE SERIE.

Ie jaargang. (Is niet in druk verschenen.)

IIe jaargang. 1846 . . . . . *f* (5.—) 1.50.

Behelst tal van bijzonderheden over historische personen, kerkelijke zaken, universiteitswezen enz. — Inventaris van brieven uit het archief der voormalige vijf kapittelen te Utrecht (1380—1513). — Kleine historische mededeelingen enz. enz.

IIIe jaargang. 1847 . . . . . *f* (2.70) 1.50.

Vervolg van den inventaris der brieven uit het archief der voormalige vijf kapittelen te Utrecht (1514, 1515). — Vele wetenswaardigheden over archaeologie, genealogie, archiefwezen. — Verklaring van spreekwijzen (dialecten) en spreekwoorden enz. enz.

IVe jaargang. 1848. . . . . *f* (3.70) 2.50.
Verschillende brieven van prins Willem I, Paulus Merula (minnebrief), Wtenbogaert e. a. — Vervolg van den inventaris der 5 kapittelen (1516, 1517). — Mededeelingen over Czaar Peter en zijne vrouw e. a. — Toestand der archieven van Nijmegen, Utrecht Groningen, Dordrecht en andere steden enz. enz.

Ve jaargang. 1849. . . . . *f* (6.—) 2.50.
Inventarissen van verschillende stads-archieven. — Brieven van David van Bourgondië, Philips II, prins Willem I, Hugo De Groot, e. a. — Bijdragen tot de geschiedenis van het Nederlandsche zeewezen en krijgswezen (1618) enz. enz.

TWEEDE SERIE.

VIe jaargang. 1850 . . . . . *f* (6.—) 2.—.
Inventarissen van verschillende archieven van steden, gerechten en gasthuizen. — Brieven o. a. van Adolf en Karel van Gelder (1456—1477), Christiaan II van Denemarken (1523), Karel V (1537), Philips II (1561, 67), E. Leoninus (1581), prins Willem I (1582), Maurits van Nassau (1600) e. a. — Bijzonderheden over Utrechtsche bisschoppen, hertogen van Gelre e. a.; over den vredehandel te Utrecht (1713); over aflaatgelden, papiermerken enz. enz.

VIIe jaargang. 1851 . . . . . *f* (6.40) 3.—.
Inventarissen van archieven. — Academie te Franeker. — Middeleeuwsche kerkgebouwen in Friesland en Groningen. — Graftombes in Germaanschen smaak en in dien der Renaissance. — Tien brieven betreffende de Geldersche aangelegenheden in 1535—1537. — Brieven van bekende personen; genealogiën enz. enz.

VIIIe jaargang. 1852 . . . . . *f* (6.80) 3.—.
Reproductie van den „Almanach nae den nieuwen ende ouden stijl. Opt Jaer ons Heeren M.D.XCVIII", in 12° te Delft bij Bruyn Harmansz. — 19 brieven van Anna van Egmond aan haren broeder Maximiliaan. — Keuken-rekening van de grafelijkheid van Holland en Zeeland. 1401. — Stukken over de Oost-Indische Compagnie. — Emigreerende families uit Antwerpen naar Middelburg. 1586 enz. enz.

IXe jaargang. 1853 . . . . . *f* (6.80) 3.—.
Belangrijke onderschepte Portugeesche briefwisseling. 1634. — Stukken van Jan Pietersz. Coen over den handel in Indië. 1622, 1623. — Fragmenten van oude kronieken. — Journaal, gehouden te Batavia door den directeur-generaal Ph. Zwart. 1636. — Chronologische opgave der oorkonden over de 13e en 14e eeuw in het stads-archief te Harderwijk. — Bijdragen tot de geschiedenis van het geschutwezen (1491—1525). — Brieven; genealogische mededeelingen enz. enz.

Xe jaargang. 1854 . . . . . *f* (6.80) 3.—.
Uiterste wil van prins Maurits. — Eenige merkwaardige von-

nissen. 1524—1645. — Handel op Perzië en de golf van Bengalen 1633. — Stukken over de Oost-Indische Compagnie. — 109 Brieven van Maria van Nassau. 1605—1615. — Charters in het stads-archief van Harderwijk. 1402—92 enz. enz.

DERDE SERIE.

XIe jaargang. 1855. . . . . *f* (3.20) 1.—.
Betrekking tusschen de Nederlanden en Genève in 1589, 1590. — Stukken over de West-Indische Compagnie. — Geslachtswapenen en rouwborden in kerken. — Stukken betreffende de krijgsgeschiedenis. — Brieven enz. van en aan Anna Maria van Schurman. — Onuitgegeven gedichten van Const. Huygens enz. enz.

XIIe jaargang. 1856. . . . . *f* (3.60) 1.—.
Rechtstoestand in het begin der 15e eeuw. — Rechtsgebruiken in de middeneeuwen. — Eenige merkwaardige vonnissen uit den tijd der geloofsvervolging te Amsterdam in de 16e eeuw. — Bijdrage tot de geschiedenis van den bouw van den Dom te Utrecht. — Autobiographie van den gouverneur-generaal P. A. van der Parra. — Grafsteden der oudste bewoners van Denemarken enz. enz.

XIIIe jaargang. 1857. . . . . *f* (4 80) 1.50.
Oorkonden betrekkelijk den twist tusschen den bisschop van Utrecht en den heer van Wisch in 1490. — Inventaris van het stadsarchief te Oudewater. — Begiftigingen en bezittingen van het Carthuizer-convent bij Utrecht. — Charter van 1368, bevattende een overzicht van het bisdom Utrecht in 12'8.

XIVe jaargang. 1858. . . . . *f* (5.10) 1.50.
Stukken betrekkelijk den oorlog met Frankrijk in 1672. — Oude doopvonten (met afbeeldingen). — Stukken betrekkelijk de hervormingsberoerten te Utrecht in 1566 en 1567. — Expeditie naar Portugal in Sept. 1657 enz. enz.

XVe jaargang. 1859. . . . . *f* (4.60) 1.50.
Brieven van prins Willem van Oranje aan zijne vrouw Anna van Egmond. — Liefdadige stichtingen te Utrecht. — Charters uit het stads-archief te Harderwijk, 14e en 15e eeuw. — Gevangenneming van Paulus Buys, 1586 enz. enz.

VIERDE SERIE.

XVIe jaargang. 1860. . . . . *f* (5.40) 1.50.
Aanteekeningen betrekkelijk het beleg van Haarlem. — Overlandreis van Indië naar Europa in 1757. — Stukken voor de geschiedenis van de jaren 1588 en 1589 enz. enz.

XVIIe jaargang. 1861. . . . . *f* (5.80) 1.50.
Stukken voor de geschiedenis der jaren 1588 en 1589. — Verdedigingswerken van de IJssel. 1672. — Brieven van Willem

van Liere. — Onkosten der judicature van Oldenbarnevelt. — Onkosten der Dordsche synode enz. enz.

XVIIIe jaargang. 1861. . . . . *f* (6.60) 1.50.
Stukken voor de geschiedenis der jaren 1590 en 1591 enz. enz.

XIXe jaargang. 1863. . . . . *f* (7.40) 2.—.
Stukken voor de geschiedenis van het jaar 1592. — Wicquefort's Mémoires. — Heinrici ab Hovel Speculum Westphaliae enz. enz.

XXe jaargang. 1864. . . . . *f* (7.20) 2.—.
Stukken voor de geschiedenis der jaren 1593 en 1594. — De benoeming van graaf Johan van Nassau tot stadhouder van Gelderland. — Beschrijving van een tocht naar de bovenlanden van Banjermassing in het jaar 1790. — De bekostiging der voormalige fortificatiewerken der stad Utrecht enz. enz.

VIJFDE SERIE.

XXIe jaargang. 1865 . . . . . *f* (7.60) 2 —.
Stukken voor de geschiedenis van het jaar 1595. — Thysius Leere en Order der Ned. Geref. Kerken. — Rapport faict par Monsieur de St. Aldegonde au Conseil d'Estat de sa négociation en France 1581. — Bijdrage tot de geschiedenis der gewevene en andere behangseltapijten, vooral in Denemarken enz. enz.

XXIIe jaargang. 1866. . . . . *f* (7.20) 2.—.
Stukken betreffende de onlusten binnen Utrecht in 1610. — Verbaal van de legatie van Leoninus, van Loozen, Valcke en Franckena naar Engeland in 1596. — Stukken betrekkelijk de Remonstranten enz. enz.

XXIIIe jaargang. 1867. . . . . *f* (9.20) 2.50.
Concept van eene Compagnie van assurantie en van haar octrooi. 1628, 29. — Brieven van Joh. Heinsius over den in 1632 aangeknoopten vredehandel. — Eene bijdrage tot het leven van Onno Zwier Van Haren. — Over den geest en de strekking van het Amsterdamsche patriciaat enz. enz.

XXIVe jaargang. 1868. . . . . *f* (9.40) 2.50.
Brieven van Maarten Harpertsz. Tromp en van Witte Corneliss. De With. — Brieven van Bilderbeck, Nederlandsch agent te Keulen, betreffende het laatste gedeelte van den Dertigjarigen oorlog. — Aegidius Daalmans, Indiaanse aanteekeningen enz. enz.

XXVe jaargang. 1869 . . . . . *f* (10.70) 3.—
Stukken betreffende den vrijen handel op Brasilië. 1637. — Originneele brieven van H. Doedens aan Ant. Van Hilten betreffende de West-Indische Compagnie. 1641—1648. — Journaal van Joh. Van Kerkhoven, heer van Heenvliet, hofmeester van de princes-royaal, over de ziekte en den dood van prins Willem II en de kwestiën omtrent de voogdij van den jonggeboren prins. — Geheime correspondentie uit Engeland. 1659, 1660 enz. enz

XXVIe jaargang. 1870. . . . . *f* (8.–) 2.50.
Geschillen te Nijmegen. 1617. — Het Geusen Liedboek. — Vervolging van de Remonstranten in Land en Stad van Utrecht. 1619 enz. — Eenige aanteekeningen wegens het gebeurde te Utrecht in 1786 en 1787. — Reisjournaal uit de 17e eeuw naar het Heilige Land enz. enz.

XXVIIe jaargang. 1871 . . . . . *f* (8.20) 2.50.
Aanteekeningen betrekkelijk het gebeurde te Utrecht in 1786 en 1787. — Stukken rakende de Quadruple Alliantie. — Grondig verhaal van Amboyna. 1621. — Verhaal van eenige oorlogen in Indië. 1622 enz. enz.

XXVIIIe jaargang. 1872 . . . . . *f* (6.20) 2.50.
Uit de papieren van eenen bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. — Brieven van R. Hoogerbeets. — Doleantiën over misbruiken in de regeering van Friesland. 1627 enz. enz.

XXIXe jaargang. 1873 . . . . . *f* (8.30) 2.50.
Stukken betreffende de geschiedenis van den oorlog in 1630 en eenige volgende jaren. — Reformatie van 's Hertogenbosch. 1630. — Classicale acta van Brazilië. 1636—1644. — Brieven van Willem Van Oldenbarnevelt aan Hugo De Groot. — Uit de papieren van eenen bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. — Aanbevelingen voor scheepskapitein enz., ingekomen bij Johan De Witt. 1653—1672 enz. enz.

XXXe jaargang. 1874. . . . . *f* (10.30) 3.—.
Staat van ontvangsten en uitgaven der geestelijke goederen tot onderhoud van predikanten. 1590. — Politieke brieven uit de jaren 1784, 1785 en 1786, meerendeels van den heer Maxim. D'Yvoy — Uit de papieren van eenen bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. — Verhaal der gevangenschap van Oldenbarnevelt, beschreven door zijn knecht Jan Francken enz. enz.

XXXIe jaargang. 1875 . . . . . *f* (8.40) 2.50.
Rapport der geheime staatscommissie nopens de toekomstige inrichting en huishouding van den staat. 1818. — Journaal van Splinter Helmich, soldaat en later hopman in dienst van den lande. 1572—1598. — De magistraatsbestelling te Utrecht onder de republiek. — De vorming van het Oversticht. — Brieven van prins Willem V. 1786—1793 enz. enz.

BERIGTEN.

I^e deel 1^e stuk. 1846. . . . . *f* (3.40) 1.50.
Dodt van Flensburg over Valerius Andreas. — Visscher over Jan van Rode, vertaler der Somme le Roy. — Dodt van Flensburg over Adam en Paul van Vianen. — Utrechtsch handschrift der

Snorra-Edda. — Eyck van Zuilichem, Bouw- en beeldhouwkundige voortbrengselen in ons land.

Ie deel 2e stuk 1848. . . . . *f* (2.20) 1.50.
Nederlandsche handschriften in de Keizerlijke bibliotheek te Petersburg. — Asch van Wijck, Schuttengilden in Nederland.

IIe deel 1e stuk. 1849 . . . . . *f* (2.20) 1.50.
Verblijf van Christiaan II van Denemarken in Nederland. 1521. — Beroerten te Gent onder Karel V.

IIe deel 2e stuk. 1849 . . . . . *f* (3.80) 3.80.
Verhooren van Oldenbarnevelt.

IIIe deel 1e stuk. 1850 . . . . . *f* (3.—) 1.50.
Geschiedenis van het geslacht Van Mathenesse. — Catalogue de documents manuscrits relatifs à l'historie de la Hollande dans les bibliothèques de Paris.

IIIe deel 2e stuk. 1851 . . . . . *f* (3.—) 1.50.
Journaal omtrent de vredehandeling te Utrecht.

IVe deel 1e stuk. 1851 . . . . . *f* (3.—) 2.—.
Geschiedenis van het geslacht Nyenrode.

IVe deel 2e stuk. 1851 . . . . . *f* (2.50) 1.50.
De Upstalboom bij Aurich. — Bescheiden over het eerste tijdvak van de geschiedenis der hervorming in Utrecht. 1524—1566.

Ve deel 1e stuk. 1853 . . . . . *f* (3.20) 1.50.
Rapport van den gouverneur generaal Loten over Makasser. — Rapport van den heer van Sommelsdijk over zijne legatie naar Venetie in 1620.

Ve deel 2e stuk. 1856 . . . . . *f* (2.50) 1.—.
Rapport van eene reis naar het hof van Candië. 1671. — Autobiografie van den gouverneur generaal Rijklof van Goens. 1678—1681. — Memorie betreffende het eiland Ceylon door R. van Goens Jr. 1679.

VIe deel 1e stuk. 1857 . . . . . *f* (2.50) 1.—.
De Wicquefort, Mémoires sur la guerre de 1672.

VIe deel 2e stuk. 1857 . . . . . *f* (2.10) 1.—.
Dagelijksche aanteekeningen over het verblijf der Franschen te Utrecht in 1672 en 1673.

VIIe deel 1e stuk. 1861 . . . . . *f* (5.50) 1.50.
Stukken betrekkelijk de verovering van Malakka. 1641.

VIIe deel 2e stuk. 1863 . . . . . *f* (6.50) 2.50.
Verbaal van de Nederlandsche gezanten in Engeland. 1618—1619. — Rapport van het gebeuroigneerde te Tunis en Algiers. 1622—1623.

CODEX DIPLOMATICUS.

EERSTE SERIE (IN 4°).

Ie deel 1e stuk. 1848 . . . . . *f* (2.60) 2.60.
Oorkonden betreffende het voormalig handelsverkeer van Utrecht.— Oudste kameraarsrekeningen van Deventer. 1337—1847.

Ie deel 2e stuk . . . . . *f* (2.60) 2.60.
Brieven van Leibnitz en Cuperus o. a. over den Utrechtschen vrede.

TWEEDE SERIE (IN 8°).

Ie deel 1e stuk. 1852 . . . . . *f* (3.75) 2.50.
Rekening van de testamentoren van Jacoba van Beieren.

Ie deel 2e stuk. 1852 . . . . . *f* (3.10) 2.50.
Lettres de Paul Choart, seigneur de Buzanval. 1600.

IIe deel 1e stuk. 1853 . . . . . *f* (6.20) 3.50.
Oudste burgemeestersrekening van Middelburg. 1364. — Oudste kameraarsrekening van Utrecht. 1380. — Rekening van de bruiloft van Jan van Touraine. 1406. — Bisschoppelijke rekening van 1377.

IIe deel 2e stuk. 1853 . . . . . *f* (3.20) 2.—.
Verbalen van Van Grijspere en Van Lent, commissarissen in de troubles van 1567 en 1568.

IIIe deel 1e stuk. 1855 . . . . . *f* (6.50) 2.—.
Oude kroniek van Brabant.

IIIe deel 2e stuk. 1856 . . . . . *f* (3.40) 1.50.
Verbaal van de gedeputeerden in Engeland tot vereeniging van de Engelsche en Nederlandsche Oost-Indische Compagniën. 1618.

IVe deel 1e stuk. 1859 . . . . . *f* (3.10) 1.50.
Lettres inédites du comte de Boussu. — Oudste rekening van Antwerpen. 1324. — Rekening van Lier. 1377.

IVe deel 2e stuk. 1860 . . . . . *f* (5.20) 1.50.
Lettres de Marnix de St. Aldegonde et de Jean Casimir, comte Palatin. — Briefwisseling met Don Jan van Oostenrijk. 1576—1577.

Ve deel. 1860 . . . . . *f* (12.—) 4.—.
Toe Boecop, Kronijk der bisschoppen van Utrecht.

VIe deel. 1863 . . . . . *f* (1.20) 1.—.
Kronijken van Brabant, Holland en Vlaanderen.

BIJDRAGEN EN MEDEDEELINGEN.

Iste deel. 1878 . . . . . *f* (5.60) 2.50.
Sautijn Kluit, Utrechtsche courant. — Boele van Hensbroek, Guicciardini.

IIde deel. 1879 . . . . . f (5.20) 2.50.
Rapport van Aubéry du Maurier. 1624.

IIIde deel. 1880 . . . . . f (5.20 2.50.
Rekeningen der Buurkerk te Utrecht, 15de eeuw. — Brieven aan den hertog van Brunswijk-Wolfenbuttel.

IVde deel. 1881 . . . . . f (8.80) 4.—.
Verloren van Themaat, Geschiedenis van de vicariën in de provincie Utrecht.

Vde deel. 1882 . . . . . f (5.40) 3.—.
Staatkundige berichten uit Frankrijk. 1650—1653. — Stukken over de lichting der waardgelders te Utrecht. — Relaas van 't gepasseerde op Alsen. 1658.

VIde deel. 1883 . . . . . f 6.—.
Documenten voor de geschiedenis der Nederlanders in het oosten. — Steven Van der Haeghen, Avonturen. 1575—1597. — Trois arrêts du Grand conseil de Malines.

VIIde deel. 1884 . . . . . f 5.—.
De Bas, Overgaaf der Bataafsche vloot 1795. — Verslag van Fr. Micheli. 1638. — Visitatie der kerken in het Sticht Utrecht. 1593.

VIIIste deel. 1885 . . . . . f 3.60.
Dagboek over 1672. — Apologie van Lodewijk van Nassau.

IXde deel. 1886 . . . . . f 6.10.
Stukken betreffende den strijd der bisschoppen van Utrecht met de stad Utrecht. — Stukken over den tegenstand der Utrechtsche katholieken tegen de Unie van Utrecht.

Xde deel. 1887 . . . . . f 5.80.
Buchelius, Observationes ecclesiasticae sub presbyteratu meo. — Zending van Dirk Van Hille naar Spanje. — Onbekende kroniek van het klooster Windesheim.

XIde deel. 1889 . . . . . f 6.60.
De Wicquefort, Mémoires sur la guerre de 1672. — Drie Briefe der Stadt Londen an die Stadt Dordrecht. 1359. — De Bye, Gedenkschrift betreffende het bewind van Oldenbarnevelt. — Drie Utrechtsche kroniekjes vóór Beka's tijd.

XIIde deel. 1890 . . . . . f 4.10.
Politiek journaal van 1795. — Bijdragen tot de geschiedenis der Hervormde kerk te Gent. 1578—1584.

XIIIde deel. 1891 . . . . . f 5.—.
Gedenkschrift van Don Sancho de Londono. — Vervolg op het Recueil de Hopperus.

XIVde deel. 1892 . . . . . f 3.80.
Resolutien der Staten van Holland. 1577 en 1578. — Stadsrekeningen van Dordrecht. 1323—1399. — Reisjournaal van Jhr. Coenders van Helpen.

XVde deel. 1893 . . . . . *f* 4.90.
Journaal van Const. Huygens' reis naar Venetië. 1620. — Sommaire de la forme du régime des Provinces Unies. 1647. — Memorie van den gouverneur Van der Graaff over de gebeurtenissen aan de Kaap de Goede Hoop. 1780—1806.

XVIde deel 1894 . . . . . *f* 4.75.
C. Block, Kroniek van het Regulierenklooster te Utrecht. — Buyck, Aanteekeningen over het geus worden van Amsterdam.

XVIIde deel. 1895 . . . . . *f* 4.—.
L. Reael, Amsterdamsche gedenkschriften. 1542—1567. — Magistraatsverandering te Utrecht in 1618.

XVIIIde deel. 1896. . . . . *f* 5.75.
Fragment van de autobiografie van Const. Huygens. — Notulen en munimenten van het College van commercie te Amsterdam. 1663—1665. — Simon Van Leeuwen's Bedenckingen over de stadhouderlycke macht.

XIXde deel. 1897. . . . . *f* 5.25.
Mémoires de M. De B. sur la cour de Guillaume III. — Memorie van Byam over de overgave van Suriname. — Stukken over de Noordsche Compagnie.

XXste deel. 1898. . . . . *f* 3.25.
Kroniek van het Goudsche fraterhuis. — Notulen van de Patriottische partijdagen. 1783—1787. — Reisebericht des Mgr. Garampi in Holland. 1764.

XXIste deel. 1899 . . . . . *f* 4.50.
Koopmansadviezen aangaande het plan tot oprichting eener Compagnie van assurantie. 1629—1635. — Opgaven omtrent inkomsten, goederen, hoorigen, dienstmannen en rechten der abdij Egmond. 1130—1161. — Reisverhaal van Jacob van Neck. 1598—1599.

XXIIste deel. 1900 . . . . . *f* 4.90.
Brieven van Sorbière over den toestand van Holland in 1660. — Het oude register van Graaf Florens. — Correspondentie tusschen Prins Maurits en Reynier Pauw. 1617—1619.

Register op de Kronijk van 1846—1854. 1857. *f* 1.50.
Minder goed bewerkt dan het latere register, doch veel uitvoeriger, daar alle voorkomende namen vermeld worden.

Register op de onderwerpen, behandeld in de Kronijk, de Berigten en den Codex diplomaticus. 1877. *f* 1.50.
Voortreffelijk register, bewerkt door Dr. P. A. Tiele; bevat alleen de onderwerpen, waarover de artikelen handelen.

BEPALINGEN over de uitgave van handschriften. 1894. *f* 0.25.

BEPALINGEN over het uitgeven van handschriften, betrekking hebbende op de nieuwe geschiedenis. 1896. *f* 0.20.

Deze regels, gedeeltelijk gesteld naar Duitsche voorschriften, worden in hoofdzaak gevolgd bij de uitgaven van het Historisch Genootschap.

VERSLAG van de algemeene vergadering der leden van het Historisch Genootschap, ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het genootschap op 16 April 1895. 1895 . . . . . *f* 0.60.

Bevat o. a. een uitvoerig verslag van de rede van prof. Fruin over den veldtocht van het jaar 1572.

VERSLAG van de algemeene vergadering der leden van het Historisch Genootschap, op 20 April 1897. 1897. *f* 0.90.

Bevat ook de op deze vergadering gehoudene voordrachten der heeren De Beaufort, Hofstede de Groot en Muller.

CATALOGUS der boekerij van het Historisch Genootschap. (3e uitgave.) 1872. Met 2 supplementen dd. 1882 en 1895. 3 deelen . . . . . *f* 4.80.

Bovenstaande werken zijn, voor zoover zij voorhanden zijn, voor de leden **tegen de helft van den prijs** te bekomen. Men wende zich daarvoor direct tot den uitgever JOHANNES MÜLLER te AMSTERDAM.